מחשבת ישראל · ראשונים · חובות הלבבות

חובות הלבבות

רבינו בחיי אבן פקודה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חובות הלבבות

רבינו בחיי אבן פקודה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חובות-הלבבות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת המחבר 5
שער ראשון - שער ייחוד 21
הקדמה 21
פרק א 23
פרק ב 23
פרק ג 25
פרק ד 26
פרק ה 26
פרק ו 28
פרק ז 30
פרק ח 34
פרק ט 36
פרק י 37
שער שני - שער הבחינה 49
הקדמה 49
פרק א 52
פרק ב 53
פרק ג 53
פרק ד 55
פרק ה 57
פרק ו 67
שער שלישי - שער עבודת האלוהים 69
הקדמה 69
פרק א 72
פרק ב 72
פרק ג 74
פרק ד 78
פרק ה 85
פרק ו 90
פרק ז 93
פרק ח 94
פרק ט 96
פרק י 100
שער רביעי - שער הביטחון 103
הקדמה 103
פרק א 108
פרק ב 108
פרק ג 110
פרק ד 117
פרק ה 132
פרק ו 134
פרק ז 137
שער חמישי - שער ייחוד המעשה 139
הקדמה 139
פרק א 139
פרק ב 140
פרק ג 140
פרק ד 140
פרק ה 141
פרק ו 157
שער שישי - שער הכניעה 159
הקדמה 159
פרק א 159
פרק ב 160
פרק ג 161
פרק ד 162
פרק ה 163
פרק ו 165
פרק ז 168
פרק ח 169
פרק ט 170
פרק י 171

שער שביעי - שער התשובה 174
הקדמה 174
פרק א 175
פרק ב 176
פרק ג 176
פרק ד 177
פרק ה 178
פרק ו 181
פרק ז 182
פרק ח 183
פרק ט 184
פרק י 186
שער שמיני - שער חשבון הנפש 190
הקדמה 190
פרק א 190
פרק ב 190
פרק ג 191
פרק ד 219
פרק ה 221
פרק ו 221
שער תשיעי - שער הפרישות 222
הקדמה 222
פרק א 223
פרק ב 224
פרק ג 226
פרק ד 228
פרק ה 231
פרק ו 236
פרק ז 237
שער עשירי - שער אהבת ה' 240
הקדמה 240
פרק א 241
פרק ב 242
פרק ג 243
פרק ד 245
פרק ה 246
פרק ו 246
פרק ז 250
הוספות 254
(עשרת הבתים (פיוט 254
תוכחה 254
בקשה 256

הקדמת המחבר

אָמַר הַמְחַבֵּר בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לוֹ יֵאוֹת עִנְיַן הָאֶחָד הָאֲמִתִּי. הַקַּדְמוֹן בַּמְצִיאוּתוֹ הַמַּתְמִיד טוֹבָתוֹ. אֲשֶׁר בָּרָא כָּל הַנִּמְצָאוֹת לְאוֹת עַל אַחְדוּתוֹ. וְיָצַר יְצִירוֹת לְעֵד עַל גְּבוּרָתוֹ. וְהֵחֵל חֲדָשׁוֹת לְהַעִיד עַל חָכְמָתוֹ וְגֹדֶל טוּבוֹ. כִּדְכְתִיב (תהלים קמה) דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ. וּכְתִיב (שם) יוֹדוּךָ ה' כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה. כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ. לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו כוּ'.

וְהַגְּדוֹלָה שֶׁבַּטּוֹבוֹת אֲשֶׁר הֵיטִיב בָּהֶם הַבּוֹרֵא לַעֲבָדָיו הַמְּדַבְּרִים אַחֲרֵי הַמְצִיאוֹ אוֹתָם עַל תְּכוּנַת הַכָּרָתָם בָּהֶן גְּמוּרָה וַהֲבָנָתָם שְׁלֵמָה, הִיא הַחָכְמָה אֲשֶׁר הִיא חַיֵּי רוּחָם וְנֵר שִׂכְלָם. וְהַמְּבִיאָה אוֹתָם אֶל רְצוֹן הָאֱלֹהִים וְהַמַּצֶּלֶת אוֹתָם מִקִּצְפּוֹ בעוה"ז ובעוה"ב. כַּאֲשֶׁר אָמַר הַכָּתוּב (משלי ב) כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה. וְאָמַר אֱלִיהוּא (איוב לב) אָכֵן רוּחַ הִיא בֶּאֱנוֹשׁ וְנִשְׁמַת שַׁדַּי תְּבִינֵם. וְדָנִיֵּאל אָמַר (דניאל ב) יְהַב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין וגו'. וְאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מח) אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ:

וְהַחָכְמָה מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים:

הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן חָכְמַת הַיְצִירוֹת שֶׁקּוֹרִין לָהּ בִּלְשׁוֹן עֲרַב "אַלְעִלְם אַלְטַבְּעִי" וְהִיא חָכְמַת טִבְעֵי הַגּוּפוֹת וּמִקְרֵיהֶן.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הִיא חָכְמַת הַשִּׁמּוּשׁ שֶׁקּוֹרִין לָהּ בִּלְשׁוֹן עֲרַבִי "אַלְעִלְם רִיָצִי". וְיֵשׁ מִי שֶׁקְּרָאָהּ חָכְמַת הַמּוֹסָר. וְהִיא חָכְמַת הַמִּנְיָן וְהַשִּׁעוּרִים וְחָכְמַת הַכּוֹכָבִים וְחָכְמַת הַנִּגּוּן הַנִּקְרֵאת "מוּזִיקָא".

וְהַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי קוֹרִין לָהּ בִּלְשׁוֹן עֲרַבִי "אַלְעִלְם אִלָאהִי". וְהִיא חָכְמַת הָאֱלֹהוּת וְהוּא דַּעַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ וְדַעַת תּוֹרָתוֹ וּשְׁאָר הַמַּשְׂכִּילוֹת. כַּנַּפָּשׁ וְכַשֵּׂכֶל וְכָאִישִׁים הָרוּחָנִיִּים.

וְכָל חֶלְקֵי הַחָכְמָה לְפִי מַחֲלֹקֶת עִנְיָנֶיהָ הֵמָּה שְׁעָרִים פְּתָחָם הַבּוֹרֵא יִתְ' לַמְּדַבְּרִים לְהַשִּׂיג בָּהֶם הַתּוֹרָה וְהָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁמִּקְצָת הַחָכְמוֹת הַצָּרֵךְ אֲלֵיהֶם יוֹתֵר לְעִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִקְצָתָם הַצָּרֵךְ אֲלֵיהֶם יוֹתֵר לְתוֹעֶלֶת הָעוֹלָם.

וַאֲשֶׁר הַצָּרֵךְ אֲלֵיהֶם יוֹתֵר לְעִנְיַן הָעוֹלָם הִיא הַחָכְמָה הַתַּחְתּוֹנָה אֲשֶׁר הִיא חָכְמַת טִבְעֵי הַגּוּפוֹת וּמִקְרֵיהֶן. וְהַחָכְמָה הַתִּיכוֹנָה שֶׁהִיא חָכְמַת הַשִּׁמּוּשׁ וּשְׁתֵּי הַחָכְמוֹת הָאֵלֶּה מוֹרוֹת עַל כָּל סוֹדוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה וְתוֹעֲלוֹתָיו וַהֲנָאוֹתָיו מִמֶּנּוּ. וּמוֹרוֹת עַל כָּל עִנְיְנֵי הַמְּלָאכוֹת וּמִינֵי הַתַּחְבּוּלוֹת הַצְּרִיכוֹת לַגּוּפוֹת וּלְעִנְיְנֵי קִנְיְנֵי הָעוֹלָם.

אַךְ הַחָכְמָה שֶׁהַצָּרֵךְ אֵלֶיהָ יוֹתֵר אֶל הַתּוֹרָה הִיא הַחָכְמָה הָעֶלְיוֹנָה וְהִיא הַחָכְמָה הָאֱלֹהִית וַאֲנַחְנוּ חַיָּבִין לִלְמֹד אוֹתָהּ כְּדֵי לְהָבִין וּלְהַגִּיעַ אֶל תּוֹרָתֵנוּ. אַף לִלְמֹד אוֹתָהּ כְּדֵי לְהַגִּיעַ אֶל הֲנָאוֹת הָעוֹלָם אָסוּר לָנוּ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ תַּנְיָא (דברים ל':כ') לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ

בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם אֶקְרָא כְּדֵי שֶׁיִּקְרָאוּנִי חָכָם אֶשְׁנֶה כְּדֵי שֶׁיִּקְרָאוּנִי רַבִּי אֶשְׁנֶה כְּדֵי שֶׁאֶהְיֶה זָקֵן וְאֵשֵׁב בַּיְשִׁיבָה אֶלָּא לְמַד מֵאַהֲבָה וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבֹא. וְאָמְרוּ עֲשֵׂה דְּבָרִים לְפָעֳלָם וְדַבֵּר בָּהֶן לִשְׁמָן. וְאַל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם וְלֹא קַרְדֹּם לַחְתֹּךְ בָּהֶם. וְאָמְרוּ (תהלים קיב) אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא אֶת ה' בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמִצְוֹתָיו וְלֹא בִּשְׂכַר מִצְוֹתָיו. כְּדַתְנַן אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב ע"מ לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב שֶׁלֹּא ע"מ לְקַבֵּל פְּרָס ויהי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

וְהַשְּׁעָרִים שֶׁפְּתָחָם הַבּוֹרֵא לְדַעַת תּוֹרָתוֹ וְדָתוֹ הֵם שְׁלֹשָׁה:

הָאֶחָד מֵהֶם הַשֵּׂכֶל הַנִּצָּל מִכָּל פֶּגַע.

וְהַב' סֵפֶר תּוֹרָתוֹ הַנְּתוּנָה לְמֹשֶׁה נְבִיאוֹ (ס"א וְהַב' מָה שֶּׁהוּא מוּחָשׁ.).

וְהַג' הַקַּבָּלוֹת שֶׁקִּבַּלְנוּ מִקַּדְמוֹנֵינוּ שֶׁקִּבְּלוּ מִן הַנְּבִיאִים עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם. וּכְבָר הִקְדִּים לְבָאֳרָם הָרַב הַגָּדוֹל רַבֵּינוּ סְעַדְיָה זַ"ל בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי.

אַךְ חָכְמַת הַתּוֹרָה מִתְחַלֶּקֶת לִבְ' חֲלָקִים.

הָאֶחָד מֵהֶם לְדַעַת חוֹבוֹת הָאֵבָרִים וְהִיא הַחָכְמָה הַנִּרְאֵית.

וְהַשֵּׁנִי לְדַעַת חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהֵם הַמַּצְפוּנִים וְהִיא הַחָכְמָה הַצְּפוּנָה.

חוֹבוֹת הָאֵבָרִים יֵחָלְקוּ לִבְ' חֲלָקִים:

הָאֶחָד מֵהֶם מִצְוֹת שֶׁמְּחַיֵּב בָּהֶם הַשֵּׂכֶל אֲפִלּוּ אִם לֹא חִיְּבָה בָּהֶן הַתּוֹרָה.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי מִצְוֹת הַשֶּׁמַע שֶׁאֵין הַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב בָּהֶם וְלֹא דּוֹחֶה אוֹתָם כְּאִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב וְשַׁעַטְנֵז וְכִלְאַיִם וְהַדּוֹמֶה לָהֶם מִמָּה שֶׁנַּעֲלְמָה מִמֶּנּוּ עִלַּת אִסּוּרָם וְעִלַּת חִיּוּב מִמָּה שֶׁנִּתְחַיַּבְנוּ מֵהֶן.

אַךְ חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת כָּל שָׁרְשֵׁיהֶן הֵן מִן הַשֵּׂכֶל כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

וְכָל הַמִּצְוֹת הֵם נֶחֱלָקוֹת לְמ"ע וּלְמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה. וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְבָאֵר אֶת זֶה בְּמִצְוֹת הָאֵבָרִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם יְדוּעוֹת לַכֹּל. אֲבָל אֲנִי זוֹכֵר מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת מָה שֶׁיְּזַדַּמֵּן לִי כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה דִּמְיוֹן לְמָה שֶׁלֹּא אֶזְכֹּר מֵהֶם בעזה"י.

וּמִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁבְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת. שֶׁנֶּאֱמַין כִּי יֵשׁ לָעוֹלָם בּוֹרֵא וּבָרְאוֹ מֵאַיִן וְשֶׁאֵין כָּמוֹהוּ. וְשֶׁנְּקַבֵּל עָלֵינוּ יִחוּדוֹ וְשֶׁנַּעַבְדֵהוּ בְּלִבֵּנוּ וְשֶׁנְּתַבּוֹנֵן בְּפִלְאֵי יְצִירוֹתָיו כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ לְאוֹת עָלָיו. וְשֶׁנִּבְטַח בּוֹ וְשֶׁנִּכְנַע מִפָּנָיו וְשֶׁנִּירָא אוֹתוֹ וְנִפְחַד וְנֵבוֹשׁ מֵהַשְׁקִיפוֹ עַל נִגְלוֹתֵינוּ וְנִסְתְּרוֹתֵינוּ וְשֶׁנִּכְסוֹף לִרְצוֹנוֹ וּנְיַחֵד מַעֲשֵׂינוּ לִשְׁמוֹ וְשֶׁנֹּאהַב אוֹתוֹ וְאֶת אוֹהֲבָיו כְּדֵי לְהִתְקָרֵב אֵלָיו וְנִשְׁנָא אֶת שׂוֹנְאָיו וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִמָּה שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה מִן הָאֵבָרִים:

אַךְ הַלְּאוִין שֶׁבְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת הֵפֶךְ כָּל אֵלּוּ. וְגַם מֵהֶם שֶׁלֹּא נַחְמֹד וְלֹא נִקֹּם וְלֹא נִטֹּר כְּדִכְתִיב (ויקרא יט) לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר.

וּמֵהֶם שֶׁלֹּא נְהַרְהֵר בַּעֲבֵרוֹת וְלֹא נִתְאַוֵּם וְלֹא נַסְכִּים לַעֲשׂוֹתָם וּמָה שֶּׁדּוֹמֶה לָזֶה בְּמָה שֶׁהוּא בְּמַצְפּוּן הָאָדָם וְלֹא יַשְׁקִיף עָלָיו זוּלָתִי הַבּוֹרֵא כְּדִכְתִיב (ירמיה יז) אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וּכְתִיב (משלי כ) נֵר אֱלֹהִים נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן:

וּמִפְּנֵי שֶׁחָכְמַת הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה עַל שְׁנֵי עִנְיָנִים הָא' מֵהֶם גָּלוּי וְהַשֵּׁנִי נִסְתָּר עִיַּנְתִּי בְּסִפְרֵי הַקְּדְמוֹנִים שֶׁהָיוּ אַחֲרֵי אַנְשֵׁי הַתַּלְמוּד אֲשֶׁר חִבְּרוּ בְּעִנְיְנֵי הַמִּצְוֹת חִבּוּרִים רַבִּים לַעֲמֹד מֵהֶם עַל חָכְמַת הָעִנְיָן הַנִּסְתָּר וְרָאִיתִי כִּי כָל מַה שֶּׁכִּוְּנוּ לְפָרֵשׁ וּלְבָאֵר אֵינֶנּוּ יֹצֵא מֵא' מִשְּׁלֹשָׁה עִנְיָנִים:

הָא' מֵהֶם לְפָרֵשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה וְהַנְּבִיאִים וְזֶה עַל שְׁנֵי דְּרָכִים. אוֹ לְבָאֵר פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת וְהָעִנְיָנִים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה רַבֵּינוּ סְעַדְיָה ז"ל בְּרֹב סִפְרֵי הַמִּקְרָא. אוֹ לְבָאֵר עִנְיְנֵי הַלָּשׁוֹן וְהַדִּקְדּוּק וְהַשְׁמוּשׁ לְכָל עֲבָרָיו וּצְדָדָיו וּלְתַקֵּן מִלּוֹתָיו כְּסִפְרֵי בֶּן גַּאנַח וּבַעֲלֵי הַמָּסֹרֶת וּמִי שֶׁנָּהַג מִנְהָגָם.

וְהָעִנְיָן הַשֵּׁנִי לְחַבֵּר עִנְיְנֵי הַמִּצְוֹת עַל דֶּרֶךְ קְצָרָה כְּסֵפֶר רַב חֵפֶץ בֶּן יַצְלִיחַ ז"ל אוֹ מַה שֶּׁאָנוּ חַיָּבִים בָּהֶן בַּזְּמַן הַזֶּה כַּהֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת וּגְדוֹלוֹת וְהַדּוֹמֶה לָהֶם אוֹ חֵלֶק מֵחֶלְקֵיהֶן כְּסִפְרֵי קְצָת הַגְּאוֹנִים בִּתְשׁוּבַת שְׁאֵלוֹת בְּמִצְוֹת הַגּוּף וּפִסְקֵי דִינִין.

וְהָעִנְיָן הַגּ' לְיַשֵּׁב עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה בִּלְבָבֵנוּ בְּדַרְכֵי הָרְאָיוֹת וּתְשׁוּבַת הָאֶפִּיקוֹרְסִים כְּסֵפֶר הָאֱמוּנוֹת סֵפֶר שָׂרְשֵׁי הַדָּת וְסֵפֶר הַמְקַמֵּץ וְהַדּוֹמֶה לָהֶם.

וְחָקַרְתִּי עֲלֵיהֶם וְלֹא מָצָאתִי בָּהֶם סֵפֶר מְיֻחָד בְּחָכְמַת הַמַּצְפּוּן. וְרָאִיתִי הַחָכְמָה הַזֹּאת שֶׁהִיא חָכְמַת חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת שֶׁהִנִּיחוּהָ וְלֹא חִבְּרוּהָ בְּסֵפֶר שֶׁיִּהְיֶה כּוֹלֵל שָׂרְשֶׁיהָ וּפְרָקֶיהָ. וְתָמַהְתִּי עַל זֶה תֵּמַהּ גְּדוֹלָה עַד שֶׁאָמַרְתִּי בְּלִבִּי שֶׁמָּא הַמִּין הַזֶּה מִן הַמִּצְוֹת אֵין אֲנַחְנוּ חַיָּבִין בּוֹ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא שֶׁחִיּוּבוֹ מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר לְהוֹרוֹת הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה וְהַיְשָׁרָה וְכַמּוֹהוּ כְּמוֹ הַתּוֹסָפוֹת שֶׁהֵם רְשׁוּת שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ נִתְבָּעִין בָּהֶם וְלֹא נֶעֱנָשִׁים אִם נִתְעַלֵּם מֵהֶם וְעַל כֵּן הִנִּיחוּ הַקְּדְמוֹנִים לְחַבְּרוֹ בְּסֵפֶר עַד שֶׁחִפַּשְׂתִּי עַל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת מִן הַשֵּׂכֶל וּמִן הַכְּתוּב וּמִן הַקַּבָּלָה אִם אֲנַחְנוּ חַיָּבִים בָּהֶם אִם לָאו וּמְצָאתִים שֶׁהֵם יְסוֹדֵי כָּל הַמִּצְוֹת וְאִם יֵאָרַע בָּהֶם שׁוּם הֶפְסֵד לֹא תִתָּכֵן לָנוּ מִצְוָה מִמִּצְוֹת הָאֲבָרִים:

מִן הַשֵּׂכֶל שֶׁאָמַרְתִּי כִּי כְּבָר נִתְבָּרֵר לָנוּ כִּי הָאָדָם מֻחְבָּר מִנֶּפֶשׁ וְגוּף וּשְׁנֵיהֶם מְטוּבוֹת הַבּוֹרֵא עָלֵינוּ. הָאֶחָד נִרְאֶה. וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ נִרְאֶה. וַאֲנַחְנוּ חַיָּבִים לַעֲבֹד אוֹתוֹ בַּעֲבוּר זֶה עֲבוֹדָה גְּלוּיָה וַעֲבוֹדָה צְפוּנָה. הַגְּלוּיָה חוֹבוֹת הָאֲבָרִים כְּמוֹ הַתְּפִלָּה וְהַצּוֹם וְהַצְּדָקָה וּלְמוּד תּוֹרָה וּלְלַמְּדָהּ וַעֲשׂוֹת סֻכָּה וּלוּלָב וְצִיצִית וּמְזוּזָה וּמַעֲקֶה וְהַדּוֹמֶה לָהֶם מִמָּה שֶׁיִּגְמֹר מַעֲשֵׂהוּ עַל יְדֵי חוּשֵׁי הָאָדָם הַנִּרְאִים.

אַךְ הָעֲבוֹדָה הַצְּפוּנָה הִיא חוֹבַת הַלְּבָבוֹת וְהוּא שֶׁנִּיחַד הָאֵל בְּלִבּוֹתֵינוּ וְשָׁנֵאמִין בּוֹ וּבְתוֹרָתוֹ. וְשֶׁנְּקַבֵּל עֲבוֹדָתוֹ וְנִירָא אוֹתוֹ וְנִכָּנַע מִפָּנָיו וְנֵבוֹשׁ מִמֶּנּוּ. וְנֹאהַב אוֹתוֹ וְנִבְטַח בּוֹ וְנִמְסֹר נַפְשׁוֹתֵינוּ אֵלָיו. וְשֶׁנְּפָרוֹשׁ מֵאֲשֶׁר יִשְׂנָא וְשֶׁנִּיחַד מַעֲשֵׂינוּ לִשְׁמוֹ וְשֶׁנִּתְבּוֹנֵן בְּטוּבוֹתָיו וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִמַּה שֶּׁיֵּגָמֵר בְּמַחֲשֶׁבֶת הַלֵּב וּמַצְפּוּנוֹ מִבִּלְי אֶבְרֵי הַגּוּף הַנִּרְאִים מִמֶּנּוּ:

וְיָדַעְתִּי דַּעַת בְּרוּרָה כִּי חוֹבוֹת הָאֵבָרִים לֹא תִשְׁתַּלְּמָנָה כִּי אִם בִּרְצוֹן הַלֵּב וְחֵפֶץ הַנֶּפֶשׁ לַעֲשׂוֹתָם וְתַאֲוֹת לְבֵנוּ לִפְעֹל אוֹתָם. וְאִם יַעֲלֶה בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ שֶׁאֵין לְבוֹתֵינוּ חַיָּבִין לִבְחֹר בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם וְלַחְפֹּץ בָּהּ יִסְתַּלֵּק מֵעַל אֲבֵרֵינוּ חִיּוּב הַמִּצְוֹת שֶׁאָנוּ חַיָּבִין בָּהֶם מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה נִשְׁלָם מִבִּלְי חֵפֶץ הַנֶּפֶשׁ בּוֹ. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר כִּי הַבּוֹרֵא חִיֵּב אֶת אֲבֵרֵינוּ בְּמִצְוֹתָיו. לֹא הָיָה נָכוֹן לְהַנִּיחַ נַפְשֵׁנוּ וְלִבֵּנוּ שֶׁהֵם מִבְּחַר חֶלְקֵי עַצְמֵנוּ שֶׁלֹּא יְחַיְּבֵם בַּעֲבוֹדָתוֹ כְּפִי יְכָלְתָּם מִפְּנֵי שֶׁבָּהֶם גְּמַר הָעֲבוֹדָה וְעַל כֵּן נִתְחַיַּבְנוּ בְּחוֹבוֹת גְּלוּיֵינוּ וּמַצְפּוּנֵינוּ. כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתֵנוּ שְׁלֵמָה וּגְמוּרָה וְכוֹלֶלֶת מַצְפּוּנֵינוּ וּגְלוּיֵינוּ לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ:

וְכַאֲשֶׁר הִתְבָּרֵר לִי חִיּוּבָם מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל אָמַרְתִּי בְּלִבִּי שֶׁמָּא הָעִנְיָן הַזֶּה אֵינֶנּוּ כָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרָתֵנוּ וע"כ הִנִּיחוֹ לְחַבְּרוֹ בְּסֵפֶר שֶׁיּוֹרֵנוּ אוֹתוֹ וְיַרְאֵנוּ עִנְיָנָיו.

עַד אֲשֶׁר בְּקַשְׁתִּיו בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה וּמְצָאתִיו שֶׁנִּזְכַּר בּוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים ו) וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ וְאָמַר (שם ל) לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ וְאָמַר (שם יא) לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם וְאָמַר (שם יג) אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאָמַר (ויקרא י"ט:י"ח) וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ וְאָמַר (דברים י) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה וְאָמַר שָׁם וַאֲהַבְתֶּם (את) הַגֵּר וְגוֹ' וְהִיְרְאָה וְהָאַהֲבָה מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

וְאָמַר בַּלְּאוִין שֶׁבָּהֶן (שם ה) לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְלֹא תִתְאַוֶּה וְגוֹ' (ויקרא י"ט:י"ז) לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר (שם) לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ וְגוֹמֵר (במדבר טו) וְלֹא תָתֻרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (דברים טו) לֹא תַאֲמֵץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ וְרַבִּים כְּאֵלֶּה. ואח"כ הֵשִׁיב אֶת כָּל הָעֲבוֹדָה אֶל הַלֵּב וְאֶל הַלָּשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל) כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וְגוֹ' לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא וְגוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא וְגוֹ' כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ וּבִשְׁאָר סִפְרֵי הַנְּבִיאִים הָאֲרִיכוּ בָּעִנְיָן וְהֵשִׁיבוּ אוֹתוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וְאֵינֶנִּי צָרִיךְ לְהָבִיאָם מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים וִידוּעִים:

וְכַאֲשֶׁר הִתְבָּרֵר לִי חִיּוּב מִצּוֹת הַלְּבָבוֹת מִן הַתּוֹרָה כַּאֲשֶׁר הִתְבָּרֵר וּמִן הַשֵּׂכֶל חִפַּשְׂתִּי עֲלֵיהֶן בְּדִבְרֵי רַז"ל וּמְצָאתִיו יוֹתֵר מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵיהֶם מִמָּה שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בַּסְּפָרִים וּמִן הַשֵּׂכֶל קְצָתוֹ בִּכְלָל כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַחֲמָנָא לִבָּא בָּעֵי וְאָמְרוּ לִבָּא וְעֵינָא תְּרֵי סַרְסוּרֵי דְּחֶטְאָה נִינְהוּ.

וּקְצָתוֹ בִּפְרָט בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּזִכְרוֹ. וּמְצָאתִי הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ בְּמִדּוֹתֵיהֶם וּבְמִנְהָגֵיהֶם הַמְקֻבָּלִים מֵהֶם כְּשֶׁהָיוּ נִשְׁאָלִים עַל עִנְיְנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בַּמֶּה הֱאֲרַכְתָּ יָמִים.

וְרָאִיתִי מִצַּד הַכְּתוּב עוֹד בְּמַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב מִיתָה וּמִי שֶׁהוּא שׁוֹגֵג בְּמִצְוֹת אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה שֶׁהָיוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם בְּמֻזְיָד אַחַת מֵד' מִיתוֹת ב"ד אוֹ כָּרֵת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם אֶלָּא חַטָּאת אוֹ אָשָׁם. וְכָל זֶה רְאָיָה כִּי הָעִקָּר בְּחִיּוּב הָעֹנֶשׁ אֵינוֹ אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיוּ הַלֵּב וְהַגּוּף מִשְׁתַּתְּפִין בַּמַּעֲשֶׂה. הַלֵּב בְּכַוָּנָתוֹ וְהַגּוּף בִּתְנוּעָתוֹ.

וְכֵן אָמְרוּ בְּמִי שֶׁעָשָׂה מִצְוָה וְלֹא נִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹתָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עָלֶיהָ שָׂכָר.

וְכֵיוָן שֶׁקִּטֵּב הַמַּעֲשֶׂה וְעָמְדוּ בְּנוּיִם עַל כַּוָּנַת הַלֵּב וּמַצְפּוּנוֹ רְאוּיָה שֶׁתְּהֵא חָכְמַת מִצְוֹת הַלֵּב קוֹדֶמֶת בַּטֶּבַע לְחָכְמַת מִצְוֹת הָאֵבָרִים:

וְכַאֲשֶׁר נִתְבָּרֵר לִי חִיּוּב הַחָכְמָה הַצְּפוּנָה מִן הַשֵּׂכֶל וְהַכְּתוּב וְהַקַּבָּלָה אָמַרְתִּי שֶׁמָּא הַמִּין הַזֶּה מִן הַמִּצְוֹת שֶׁאֵין אָנוּ חַיָּבִין בּוֹ בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם כַּשְּׁמִטָּה וְכִיּוֹבֵל וְכַקָּרְבָּנוֹת.

וְכַאֲשֶׁר עִיַּנְתִּי מָצָאתִי שֶׁאָנוּ חַיָּבִין בּוֹ תָּמִיד כָּל יָמֵינוּ בְּלִי הֶפְסֵק וְשֶׁאֵין לָנוּ שׁוּם טַעֲנָה בְּהַנָּחָתוֹ כְּמוֹ יִחוּד אֱלֹהֵינוּ בִּלְבָבֵנוּ וְעָבְדוֹ בְּמַצְפּוּנֵינוּ וּלְיִרְאָה וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וְשֶׁנִּכְסֹף לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת שֶׁאֲנַחְנוּ חַיָּבִין בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קיט) אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ. וְשֶׁנִּבְטַח בּוֹ וְשֶׁנִּמְסוֹר נַפְשׁוֹתֵינוּ אֵלָיו כְּמוֹ שנאי (שם סב) בִּטְחוּ בוֹ בְכָל עֵת עָם שִׁפְכוּ לְפָנָיו לְבַבְכֶם וְגוֹ'. וּלְהַסִיר הַשִּׂנְאָה וְהַקִּנְאָה מִלְּבָבֵנוּ וְשֶׁנִּפְרֹשׁ מִמּוֹתְרֵי עִנְיְנֵי הָעוֹלָם שֶׁטּוֹרְדִין אוֹתָנוּ מֵעֲבוֹדַת הַשֵּׁם כִּי כָל זֶה אָנוּ חַיָּבִין בּוֹ תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם וּבְכָל שָׁעָה וּבְכָל רֶגַע וְעַל כָּל עִנְיָן בְּעוֹד שִׂכְלֵנוּ וְנִשְׁמָתֵנוּ בָּנוּ.

וְהַדּוֹמֶה לָזֶה עֶבֶד שֶׁצִּוָּהוּ רַבּוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכוֹת הָאַחַת בְּבֵיתוֹ וְהַשֵּׁנִית בַּשָּׂדֶה כְּמוֹ עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וּלְעַיֵּן בָּהּ בְּעִתִּים יְדוּעוֹת וּבְשָׁעוֹת יְדוּעוֹת אִם יַעַבְרוּ הָעִתִּים הָהֵם אוֹ אִם לֹא יִמְצָא לַעֲשׂוֹת מִפְּנֵי דָּבָר שֶׁיִּמָּנְעֵנוּ יִסְתַּלֵּק מֵעָלָיו חִיּוּב הַמַּעֲשֶׂה חוּץ לְבֵיתוֹ אֲבָל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁצִּוָּהוּ לַעֲשׂוֹת בְּבֵיתוֹ אֵינוֹ מִסְתַּלֵּק מֵעָלָיו כָּל יְמֵי עָמְדוֹ בּוֹ וְעָבְדוֹ אֶת אֲדוֹנָיו כְּשֶׁלֹּא יִמָּנְעֵנוּ מוֹנֵעַ וְלֹא יִטְרְדֵהוּ טוֹרֵד וְחִיּוּב הַמַּעֲשֶׂה תָּמִיד עָלָיו כְּשֶׁיִּפָּנֶה.

וְכֵן מִצְוֹת הַלֵּב שֶׁאָנוּ חַיָּבִין בָּהֶן אֵין לָנוּ טַעֲנָה בָּהֶן וְלֹא טוֹרֵד מֵהֶן אֶלָּא אַהֲבַת הָעוֹלָם וְשֶׁאֵין אֲנַחְנוּ מְבִינִים עִנְיָן בּוֹרְאֵנוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה) וְהָיָה כִנּוֹר וָנֵבֶל תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֵת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ:

וְאָמַרְתִּי שֶׁמָּא הַמִּין הַזֶּה מִן הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְיַלֵּד לְמִצְוֹת רַבּוֹת וְעַל כֵּן הִנִּיחוּ אוֹתָם וְלֹא חִבְּרוּ בָּהֶם סֵפֶר מְיֻחָד.

וְכַאֲשֶׁר חָקַרְתִּי עַל מִסְפָּרָם וּפִרְקֵיהֶם מְצָאתִים לָרוֹב מְאֹד בְּהִתְיַלְּדָם עַד שֶׁחָשַׁבְתִּי כִּי מָה שֶׁאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים קיט) לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד אֲמָרוֹ עַל מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת כִּי מִצְוֹת הָאֵבָרִים יֵשׁ לָהֶם מִסְפָּר יָדוּעַ כְּמוֹ תַּרְי״ג מִצְוֹת אַךְ מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת רַבּוֹת מְאֹד עַד כִּי אֵין לְתוֹלְדוֹתֵיהֶן מִסְפָּר.

וְאָמַרְתִּי עוֹד שֶׁמָּא הֵם כָּל כָּךְ מְבֹאָרוֹת וִידוּעוֹת לַכֹּל וְכָל בְּנֵי אָדָם דְּבֵקִים בָּהֶם עַד שֶׁלֹּא נִצְטָרְכוּ לְחַבֵּר בְּסֵפֶר וְעַיְנְתִּי מִנְהֲגֵי בְּנֵי אָדָם בְּרוֹב הַדּוֹרוֹת הַנִּזְכָּרִים בַּסְּפָרִים וּמְצָאתִים רְחוֹקִים מִן הַמִּין הַזֶּה מִן הַמִּצְוֹת אֶלָּא הַזָּרִיזִים הַפְּרוּשִׁים בָּהֶם כְּפִי הַנִּזְכָּר עֲלֵיהֶם אַךְ הַשְּׁאָר כַּמָּה הָיוּ צְרִיכִין לְהָעִיר וּלְהוֹרוֹת אוֹתָם וכ״ש רֹב אַנְשֵׁי זְמַנֵּנוּ זֶה אֲשֶׁר זָלְזְלוּ בְּחָכְמַת מִצְוֹת הָאֵבָרִים כ״ש בְּמִצְוֹת הַלְּבָבוֹת וַאֲשֶׁר יִדְּבָנוּ לִבּוֹ מֵהֶם לְעַיֵּן בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה הוּא מִתְכַּוֵּן לְדָבָר שֶׁיִּקָּרֵא בּוֹ חָכָם אֵצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ וְשֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ שֵׁם אֵצֶל הַגְּדוֹלִים וַיֵּט מִדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה אֶל מָה שֶׁלֹּא יַקְנֶהוּ מַעֲלָה יְתֵרָה וְלֹא יְנַקֵּהוּ מִמִּכְשׁוֹל בְּנַפְשׁוֹ וְשֶׁאִם לֹא הָיָה יוֹדְעוֹ לֹא הָיָה נֶעֱנָשׁ עָלָיו וְהִנִּיחַ לְעַיֵּן בְּשָׁרְשֵׁי דָּתוֹ וִיסוֹדֵי תּוֹרָתוֹ אֲשֶׁר לֹא הָיָה לוֹ לְהִתְעַלֵּם מֵהֶם וּלְהַנִּיחָם וְשֶׁלֹּא יוּכַל לְקַיֵּם מִצְוֹת אִם לֹא יֵדָעֵם וְיַעֲשֵׂם כְּמוֹ אֻמּוּנַת הַיִּחוּד אִם אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְעַיֵּן בּוֹ מִצַּד שִׂכְלֵנוּ אוֹ אִם יַסְפִּיק לָנוּ אִם נֵדָּעֵהוּ מִצַּד הַקַּבָּלָה שֶׁנֹּאמַר שֶׁאֱלֹהֵינוּ אֶחָד כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ הַפִּתְאִים מִבְּלִי אוֹת וּמוֹפֵת אוֹ אִם אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לַחְקֹר עַל עִנְיַן הָאֶחָד הָאֱמֶת וְהָאֶחָד הָעוֹבֵר לְהַבְדִּיל הָעִנְיָן אֲצֵלֵנוּ מִשְּׁאָר עִנְיְנֵי הָאֲחָדִים הַנִּמְצָאִים אִם לֹא.

וְהָעִנְיָן הַזֶּה אֵין הַמַּאֲמִין רַשַּׁאי שֶׁלֹּא יֵדָעֶנּוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הִזְהִירָה עָלָיו דִּכְתִיב (דברים ד) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְגוֹ׳.

וְכֵן שְׁאָר מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת שֶׁזְּכָרְנוּ וְשֶׁאָנוּ עֲתִידִים לִזְכֹּר אֲשֶׁר לֹא תִגָּמֵר אֻמּוּנַת הַמַּאֲמִין אִם לֹא יֵדָעֵם וְיַעֲשֵׂם וְהֵיא הַחָכְמָה הַצְּפוּנָה אֲשֶׁר הִיא אוֹר הַלְּבָבוֹת וְנֹגַהּ הַנְּפָשׁוֹת וְעָלֶיהָ אָמַר הַכָּתוּב (תהלים נא) הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַּטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי.

וְאָמְרוּ עַל א׳ מֵהַחֲכָמִים כִּי הָיָה יוֹשֵׁב עִם בְּנֵי אָדָם עַד חֲצִי הַיּוֹם וּכְשֶׁהָיָה מִתְיַחֵד עִם אֵיבָרָיו הָיָה אוֹמֵר הָבוּ הָאוֹר הַצָּפוּן וְהָיָה אוֹמֵר עַל מִצְוַת הַלְּבָבוֹת.

וְנִשְׁאַל אֶחָד מִן הַחֲכָמִים עַל שְׁאֵלָה נָכְרִית מֵעִנְיַן דִּין הַגְּרוּשִׁין וְהֵשִׁיב אֶת שׁוֹאֲלוֹ אַתָּה הָאִישׁ הַשּׁוֹאֵל עַל מָה שֶׁלֹּא יַזִּיקֶנּוּ אִם לֹא יֵדָעֶנּוּ הֲיָדַעְתָּ כָּל מַה שֶּׁאַתָּה חַיָּב לְדַעְתּוֹ מִן הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר אֵינְךָ רַשַּׁאי לְהִתְעַלֵּם מֵהֶם וְאֵין רָאוּי לְךָ לִפְשֹׁעַ בָּהֶם עַד שֶׁנִּפְנֶיךָ לַחְשֹׁב בִּשְׁאֵלוֹת נָכְרִיּוֹת אֲשֶׁר לֹא תִקְנֶה בָּהֶם מַעֲלָה יְתֵרָה בְּתוֹרָתְךָ וֶאֱמוּנָתְךָ וְלֹא תִתְקַן בָּהֶם מְעוּת בְּמִדּוֹת נַפְשְׁךָ. וְהִנֵּה אֲנִי נִשְׁבָּע כִּי מֵחֻמַּשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה אֲנִי מִתְעַסֵּק בַּמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִי מִמִּצְוֹת תּוֹרָתִי וְאַתָּה יוֹדֵעַ רֹב טָרְחִי בְּעִיּוּן וְרֹב הַסְּפָרִים אֲצֵלִי וְלֹא פִּנִּיתִי לִבִּי לָמָה שֶׁפִּנִּיתָ לִבְּךָ לִשְׁאֹל עָלָיו וְהָאֱרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ וּלְבַיְּשׁוֹ עַל זֶה.

וְחָכָם אַחֵר אָמַר לְמַדְתִּי לְבֵרר מַעֲשַׂי חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה.
וְאָמַר חָכָם אַחֵר יֵשׁ מִן הַחָכְמָה מָה שֶׁהוּא צָפוּן בְּלִבּוֹת הַחֲכָמִים כַּמַּטְמוֹן הַנִּסְתָּר אֲשֶׁר אִם יַסְתִּירוּהוּ לֹא יִשְׂיגֶנּוּ אָדָם וְכַאֲשֶׁר יְגַלּוּהוּ לֹא יֵעָלֵם מֵאָדָם יֹשֶׁר אִמְרֵיהֶם בּוֹ וְזֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כ) מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֶב אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יְדַלֶּנָּה רָצָה לוֹמַר כִּי הַחָכְמָה תְּקוּעָה בְּתוֹלְדוֹת הָאָדָם וְטִבְעוֹ וּבְכֹחַ הַכָּרָתוֹ כַּמַּיִם הַטְּמוּנִים בְּלֵב הָאָרֶץ. וְהַנָּבוֹן הַמַּשְׂכִּיל יִשְׁתַּדֵּל לַחְקֹר עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ וּבְמַצְפוּנָיו מִן הַחָכְמָה לְגַלּוֹתוֹ וּלְהַרְאוֹתוֹ וְיִשְׁאֲבֶנָּה מִלִּבּוֹ כַּאֲשֶׁר יַחֲקֹר עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר בְּמַעֲמַקֵּי הָאָרֶץ.
וַאֲנִי שְׁאַלְתִּי אֶחָד מֵהַנֶּחְשָׁבִים מֵחַכְמֵי הַתּוֹרָה בְּמִקְצָת מָה שֶׁזָּכַרְתִּי לְךָ בְּחָכְמוֹת הַמַּצְפוּן וְהֵשִׁיב אוֹתִי כִּי הַקַּבָּלָה תַּעֲמֹד בְּמִקוֹם הָעִיּוּן בָּזֶה וּבְמָה שֶׁדּוֹמֶה לוֹ.
אָמַרְתִּי לוֹ אֵין זֶה רָאוּי אֶלָּא לְמִי שֶׁאֵין בּוֹ יְכֹלֶת לְעַיֵּן מִפְּנֵי מִעוּט הַכָּרָתוֹ וְרוֹחַק הֲבָנָתוֹ כַּנָּשִׁים וְכַקְּטַנִּים וְחַסְרֵי הַדַּעַת מִן הָאֲנָשִׁים אַךְ מִי שֶׁבְּכֹחַ שִׂכְלוֹ וְהַכָּרָתוֹ לַעֲמֹד עַל בֵּרוּר מָה שֶׁקִּבֵּל וְעִכְּבוּהוּ מִלְּעַיֵּן בּוֹ בְּשִׂכְלוֹ הָעַצְלוּת וְהַקְּלוּת בְּמִצְוֹת הָאֵל וּבְתוֹרָתוֹ הוּא נֶעֱנָשׁ עַל זֶה וְאָשֵׁם עַל אֲשֶׁר הִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ.
וְזֶה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְעֶבֶד שֶׁצִּוָּהוּ הַמֶּלֶךְ לְקַבֵּל מָמוֹן מֵעַבְדֵי מַלְכוּתוֹ וְשֶׁיִּמְנָה הַמָּעוֹת וְיִשְׁקְלֵם וְיִרְיצֵם וְהָיָה הָעֶבֶד פִּקֵּחַ בְּכָל אֲשֶׁר צִוָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיִּתְחַכְּמוּ לוֹ עַבְדֵי הַמַּלְכוּת לְפַיְסוֹ בִּדְבָרִים עַד אֲשֶׁר הֶאֱמִין בָּהֶם וְהֵבִיאוּ הַמָּמוֹן אֵלָיו וְאָמְרוּ לוֹ כִּי הוּא שָׁלֵם בְּמִנְיָנוֹ וּבְמִשְׁקָלוֹ וּבְמִרְצֵהוּ וְהֶאֱמִין לָהֶם וְהִתְעַצֵּל לַעֲמֹד עַל בֵּרוּר דִּבְרֵיהֶם וְהֵקֵל בְּמִצְוֹת הַמֶּלֶךְ וְכַאֲשֶׁר הִגִּיעַ הַדָּבָר אֶל הַמֶּלֶךְ צִוָּה לְהָבִיא הַמָּמוֹן לְפָנָיו וְכַאֲשֶׁר שָׁאַל אוֹתוֹ עַל מִשְׁקָלוֹ וּמִנְיָנוֹ לֹא יָכוֹל לְהָשִׁיב עַל הַדָּבָר וְחִיְּבוֹ הַמֶּלֶךְ עַל אֲשֶׁר הֵקֵל בְּמִצְוָתוֹ וְסָמַךְ עַל דִּבְרֵי עֲבָדָיו בְּדָבָר שֶׁהָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד עָלָיו אֲפִלּוּ אִם יִמְצָא הַמָּמוֹן כְּדִבְרֵיהֶם וְאִלּוּ לֹא הָיָה בָּקִי בָּעִנְיָן לֹא הָיָה מִתְחַיֵּב עַל אֲשֶׁר סָמַךְ עֲלֵיהֶם.
וְכֵן אַתָּה אִם לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֶל עִנְיָן זֶה מִדֶּרֶךְ שִׂכְלְךָ כְּמוֹ עִלּוֹת מִצְוֹת הַשֵּׁמַע הָיְתָה נִרְאֵית טַעֲנָתְךָ בָּעֶמְדְךָ מֵחָקוֹר עָלָיו. וְכֵן אִם הָיְתָה דַּעְתְּךָ קְצָרָה וְהַכָּרָתְךָ חֲלוּשָׁה מֵהַשִּׂיג אֵלָיו לֹא הָיִיתָ נֶעֱנָשׁ עַל פְּשִׁיעָתְךָ וְתִהְיֶה כַּנָּשִׁים וְכַקְּטַנִּים אֲשֶׁר הוּא בִּידֵיהֶם דֶּרֶךְ קַבָּלָה. אֲבָל אִם אַתָּה אִישׁ דַּעַת וּתְבוּנָה שֶׁתּוּכַל לַעֲמֹד בָּהֶם עַל בֵּרוּר מָה שֶׁקִּבַּלְתָּ מֵהַחֲכָמִים בְּשֵׁם הַנְּבִיאִים מִשָּׁרְשֵׁי הַדָּת וְקוֹטְבֵי הַמַּעֲשִׂים אַתָּה מְצֻוֶּה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם עַד שֶׁתַּעֲמֹד עַל הָעִנְיָן וְיִתְבָּרֵר לְךָ מִדֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה וְהַשֵּׂכֶל יַחַד וְאִם תִּתְעַלֵּם וְתִפְשַׁע בַּדָּבָר תִּהְיֶה כְּמְקַצֵּר בְּמָה שֶׁאַתָּה חַיָּב לְבוֹרְאֲךָ יִתְבָּרַךְ.
וְזֶה יִתְבָּאֵר מִשְּׁנֵי פָּנִים:

הָאֶחָד מֵהֶם מִמָּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים יז) כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וְגוֹמֵר וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ וְגוֹמֵר וּכְשֶׁאַתָּה מִשְׁתַּכֵּל בְּמָה שֶׁכּוֹלֵל הַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן מֵעִנְיְנֵי הַדִּינִין תִּמְצָאֵם דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִים לִפְרֹט אוֹתָם וּלְחַלְּקָם וּלְדַקְדֵּק בָּהֶם בְּדֶרֶךְ הַקַּבָּלָה לֹא בְּדֶרֶךְ אוֹתוֹת הַשֵּׂכֶל. הֲלֹא תִרְאֶה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּכְלָלָם עִנְיָן מִן הָעִנְיָנִים אֲשֶׁר יָשִׂגוּ מִצַּד הַשֵּׂכֶל כִּי לֹא אָמַר כְּשֶׁתִּסְתַּפֵּק בְּעִנְיַן הַיִּחוּד אֵיךְ הוּא אוֹ בִּשְׁמוֹת הַבּוֹרֵא וּבְמִדּוֹתָיו וּבְשׁוֹרֶשׁ מִשְׁרְשֵׁי הַדָּת בַּעֲבוֹדַת הַמָּקוֹם וּבְטוּחַ עָלָיו וְהִכָּנַע לְפָנָיו וְיַחֵד הַמַּעֲשֶׂה לִשְׁמוֹ וּלְבָרֵר הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים מִפִּגְעֵי הַהֶפְסֵד וְעִנְיְנֵי הַתְּשׁוּבָה מִן הָעֲבֵרוֹת וְלִירֹא מִמֶּנּוּ וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וּלְהִתְבּוֹשֵׁשׁ מִפָּנָיו וְלַחְשֹׁב עִם הַנֶּפֶשׁ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִמַּה שֶׁיַּגִּיעַ אֵלָיו הָאָדָם בְּדֶרֶךְ הַשֵּׂכֶל וְהַהַכָּרָה שֶׁתַּאֲמִין בָּהֶם עַל יְדֵי חֲכְמֵי הַתּוֹרָה וְהַסֶּמֶךְ וְתִסְמֹךְ עַל דִּבְרֵי קַבָּלָתָם בִּלְבַד אֲבָל אָמַר שֶׁתָּשׁוּב אֶל דַּעְתְּךָ וּתְשַׁמֵּשׁ בְּשִׂכְלְךָ בְּמָה שֶׁדּוֹמֶה לָזֶה אַחַר שֶׁתַּעֲמֹד עָלָיו מִצַּד הַקַּבָּלָה שֶׁהִיא כּוֹלֶלֶת כָּל מְצוֹת הַתּוֹרָה וְשָׁרְשֵׁיהֶן וּפְרָקֵיהֶם וְתַחְקֹר עָלָיו בְּשִׂכְלְךָ וּתְבוּנָתְךָ וְשִׁקּוּל דַּעְתְּךָ עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר לְךָ הָאֱמֶת וְיִדָּחֶה הַשֶּׁקֶר כְּדִכְתִיב (דברים ד) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְגוֹ'.

וְכֵן אוֹמַר בְּמָה שֶׁנּוּכַל לַעֲמֹד עַל בֵּרוּרוֹ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל כְּמוֹ שארז"ל כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת עִנְיָן הַיִּחוּד בְּעָנָף מִן הַדְּבָרִים שֶׁיּוּבְנוּ בְּדֶרֶךְ הַשֵּׂכֶל וְכֵיוָן שֶׁיִּתְחַיֵּב בּוֹ יִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם:

וְהַשֵּׁנִי מִמָּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מ) הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ וְגוֹ'. אָמַר הֲלוֹא יָדַעְתָּ עַל הַיְדִיעָה שֶׁהִיא מִצַּד הָרְאִיָּה וְאָמַר הֲלֹא שָׁמַעְתָּ עַל דֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה וְהַסֶּמֶךְ וְכֵן אָמַר (שם) הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמְעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם הַקְּדִים הַיְדִיעָה מִצַּד הָרְאִיָּה עַל הַיְדִיעָה מִצַּד הַקַּבָּלָה וְהַהַגָּדָה וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ (דברים לב) הַלְהִ' תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם וְגוֹ' זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ וְגוֹ'. וְזֶה רְאָיָה עַל מָה שֶׁזָּכַרְנוּ כִּי הַקַּבָּלָה וְאִם הִיא קוֹדֶמֶת בַּטֶּבַע מִפְּנֵי צֹרֶךְ הַלּוֹמְדִים אֵלֶיהָ תְּחִלָּה אֵין מִן הַזְּרִיזוּת שֶׁיִּסְמֹךְ עָלֶיהָ לְבַדָּהּ מִי שֶׁיּוּכַל לְדַעַת בְּרוּרָהּ בְּדֶרֶךְ הָרְאָיוֹת וּמִן הַדִּין לְעַיֵּן בְּמָה שֶׁיַּשִּׂג מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל וּלְהָבִיא עָלָיו רְאָיוֹת בְּמוֹפֵת שֶׁשְּׁקוּל הַדַּעַת עוֹזְרוֹ לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְכֹלֶת לַעֲשׂוֹת כֵּן:

אָמַר הַמְחַבֵּר וְכֵיוָן שֶׁעָמַדְתִּי עַל חִיּוּב מְצוֹת הַלְּבָבוֹת וְשֶׁאָנַחְנוּ חַיָּבִים בָּהֶם מִמָּה שֶׁזָּכַרְנוּ. וְרָאִיתִי שֶׁהֻנְחוּ וְלֹא חֻבַּר בָּהֶם סֵפֶר מְיֻחָד וְהִתְבּוֹנַנְתִּי מָה שֶׁהֵם בּוֹ אַנְשֵׁי דּוֹרֵנוּ מִקְצָר דַּעְתָּם לְהָבִינָם כָּל שֶׁכֵּן לַעֲשׂוֹתָם וּלְהִתְעַסֵּק בָּהֶם וְהָיָה מֵחֶסֶד הָאֱלֹהִים עָלַי שֶׁהֶעִירַנִי לְחִקּוֹר עַל חָכְמַת הַמַּצְפּוּן.

וְרָאִיתִי בְּמַעֲשֵׂי קַדְמוֹנֵינוּ זַ"ל וּבְמָה שֶׁקִּבַּלְנוּ מִדִּבְרֵיהֶם כִּי יוֹתֵר הָיוּ זְרִיזִים וּמִשְׁתַּדְּלִים בְּחוֹבַת עַצְמָם מִמָּה שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים בְּתוֹלְדוֹת הַדִּינִים וְהַשְּׁאֵלוֹת הַנִּכְרִיּוֹת הַמְסֻפָּקוֹת.

וְשֶׁהִשְׁתַּדְּלוּתָם הָיְתָה בִּכְלָלֵי הַדִּינִים וּלְבָרֵר עִנְיַן אִסּוּר וְהֶתֵּר.
וְאַחַר כָּךְ הָיוּ מִתְעַסְּקִים וּמִשְׁתַּדְּלִים לְבָרֵר מַעֲשֵׂיהֶם וְחוֹבוֹת לִבּוֹתָם וּכְשֶׁהָיְתָה בָּאָה לְיָדָם שְׁאֵלָה נְכְרִית מִתּוֹלְדוֹת הַדִּינִים הָיוּ מְעַיְּנִים בָּהּ בָּעֵת הַהִיא בְּדֶרֶךְ הַסְּבָרָא וּמוֹצִיאִים אֶת דִּינָהּ מִן הָעִקָּר שֶׁהָיָה בְּיָדָם וְלֹא הָיוּ מַטְרִידִים דַּעְתָּם עָלֶיהָ קֹדֶם לָכֵן מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ עֵינֵיהֶם הָעוֹלָם נְקִלִּים בְּעֵינֵיהֶם.
וּכְשֶׁהָיוּ צְרִיכִין לִפְסֹק אֶת הַדִּין בָּעִנְיָן הַהוּא אִם הָיָה הַדִּין בָּרוּר לָהֶם מִן הַיְסוֹדוֹת שֶׁקִּבְּלוּ מִשָּׁם הַנְּבִיאִים ע"ה הָיוּ פּוֹסְקִים אוֹתוֹ עַל הַדֶּרֶךְ הַהוּא. וְאִם תִּהְיֶה הַשְּׁאֵלָה מִן הַתּוֹלְדוֹת שֶׁמּוֹצִיאִים דִּינָם מִן הַיְסוֹדוֹת הָהֵם הָיוּ מְעַיְּנִים בָּהּ דֶּרֶךְ סְבָרָתָם וְאִם יַסְכִּימוּ כֻּלָּם לְדַעַת אַחַת הָיוּ פּוֹסְקִים וְאִם הָיוּ חוֹלְקִים בַּדִּין הָיוּ פּוֹסְקִים כִּדַעַת הָרֹב כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ עַל הַסַּנְהֶדְרִין נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה לִפְנֵיהֶם אִם שָׁמְעוּ אָמְרוּ לָהֶם וְאִם לָאו עוֹמְדִים לַמִּנְיָן רַבּוּ הַמְטַהֲרִין טְהֲרוּ רַבּוּ הַמְטַמְּאִים טִמְּאוּ מֵעִקָּר שֶׁבְּיָדָם יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כָּרַבִּים וְחִבְּרוּ בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת מוֹסָרָם וְיֻשָּׁר מִדּוֹתָם הַמְקֻבָּלוֹת מֵהֶם כָּל אִישׁ בִּזְמַנּוֹ וּבְמָקוֹמוֹ.
וְאַנְשֵׁי הַתַּלְמוּד אָמְרוּ עַל רַבּוֹתֵיהֶם מָה שֶּׁיּוֹרֶה עַל עֹמֶק חָכְמָתָם וְרֹב הִשְׁתַּדְּלָם לְבָרֵר אֶת מַעֲשֵׂיהֶם וְהוּא מָה שֶׁאָמְרוּ בִּשְׁנֵי דְּרַב יְהוּדָה כּוּלֵּיהּ תַּנּוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה וַאֲנַן קָא מַתְנֵינַן טוּבָא וְאִלּוּ רַב יְהוּדָא כַּד הֲוָה שְׁלִיף מְסָאנֵהּ הֲוָה אָתֵי מִטָּרָא וַאֲנַן אִלּוּ מְעַנֵּינָן וְאָזְלִינַן וּמְעַנֵּינָן לֵיכָּא מַאן דְּמַשְׁגַּח בַּן אָמְרֵי לֵיהּ קַמָּאֵי הָווּ מָסְרֵי נַפְשַׁיְּהוּ עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם אֲנַן לָא מָסְרִינַן נַפְשִׁין עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם וְאָמְרוּ אָמַר רַב הוּנָא כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּלַבַּד דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ שֶׁנֶּאֱמַר (ד"ה ב טו) וְיָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא אֱלֹהֵי אֱמֶת. אֶלָּא בְּתוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים.
וְהִתְבָּרֵר לִי כִּי כָּל שָׁרְשֵׁי הַמַּעֲשִׂים שֶׁמִּתְכַּוְּנִים בָּהֶם לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ הֵם מְיֻסָּדִים עַל בֹּר הַלֵּב וְזֹךְ הַמַּצְפּוּן וְאִם יֵאָרַע עַל הַכַּוָּנָה הֶפְסֵד לֹא יִהְיוּ הַמַּעֲשִׂים מְקֻבָּלִים וְאִם יִרְבּוּ וְיִתְמִידוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה א) גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה וְגוֹ' רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם וְגוֹ' וְאוֹמֵר (דברים ל) כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ וְאוֹמֵר (משלי כג) תְּנָה בְנִי לִבְּךָ לִי וְעֵינֶיךָ דְּרָכַי תִּצֹּרְנָה וְאָמְרוּ קַדְמוֹנֵינוּ ז"ל בָּזֶה אֵי יְהַבְתְּ לִי לִבָּךְ וְעֵינָיךְ אֲנָא יָדַע דְּאַתְּ דִּילִי וְאָמַר הַכָּתוּב (במדבר טו) וְלֹא תָתֻרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם וְגוֹ', וְאוֹמֵר (מיכה ו':ו') בַּמֶּה אֲקַדֵּם ה' אִכַּף לֵאלֹהֵי מָרוֹם הַאֲקַדְּמֶנּוּ בְעוֹלוֹת וְגוֹ' וְהָיְתָה הִתְשׁוּבָה הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ וְגוֹ' וְאוֹמֵר (ירמיה ט) כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי ה' וְגוֹ'. וּפֵרוּשׁ עִנְיַן הִתְשׁוּבָה הַזֹּאת שֶׁצְּרִיךְ הַמִּתְהַלֵּל לְהִתְהַלֵּל בַּהֲבָנַת דְּרָכַי וְהַכָּרַת חֲסָדַי לְהִתְבּוֹנֵן בִּבְרִיאָתִי וּלְהַכִּיר גְּבוּרָתִי וְחָכְמָתִי מִתּוֹךְ מַעֲשַׂי וְכָל מָה שֶׁהֵבֵאתִי מִן הַפְּסוּקִים הֵם רְאָיוֹת עַל חִיּוּב מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת וּמוּסַר הַנְּפָשׁוֹת.

וְצָרִיךְ שֶׁתֵּדַע כִּי הַכַּוָּנָה וְהַתּוֹעֶלֶת בְּמִצְוֹת הַלְּבָבוֹת הֵם שֶׁיִּהְיוּ גְּלוּיִים וּצְפוּנִים שָׁוִים וּשְׁקוּלִים בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם עַד שֶׁתִּהְיֶה עֲדוּת הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן וְהָאֵבָרִים שָׁוֶה וְיַצְדִּיק כָּל אֶחָד מֵהֶם אֶת חֲבֵרוֹ וְיָעִיד לוֹ וְלֹא יַחְלֹק עָלָיו וְלֹא יְסִתֹּר דְּבָרָיו וְהוּא אֲשֶׁר יְקָרֵאהוּ הַכָּתוּב תְּמִים בְּאָמְרוֹ (דברים יח) תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ וְאָמַר (בראשית ו) תָּמִים הָיָה בְּדוֹרוֹתָיו וְאָמַר (תהלים טו) הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ וְאָמַר (שם קא) אַשְׂכִּילָה בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי תָּבֹא אֵלַי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי.

וְאָמַר בְּמִי שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ (מלכים א יא) וְלֹא הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם ה' אֱלֹהָיו וְאָמַר (תהלים עח) וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְגוֹ'.

וּמִן הַיְדוּעַ שֶׁכָּל מִי שֶׁחוֹלֵק קִצָּתוֹ עַל קִצָּתוֹ וּמַכְזִיב קִצָּתוֹ אֶת קִצָּתוֹ בְּדִבּוּר אוֹ בְּמַעֲשֶׂה אֵין מַאֲמִינִים בְּצִדְקוֹ וְאֵין הַנְּפָשׁוֹת מִתְיַשְּׁבוֹת עַל אֲמִתּוֹ וְכֵן אִם יַחְלֹק גְּלוּיֵנוּ עַל נִסְתָּרֵנוּ וְכַוָּנַת לְבָבֵנוּ עַל דִּבּוּרֵנוּ וּתְנוּעַת אֵבָרֵינוּ עַל מַצְפוּנֵינוּ לֹא תִּהְיֶה עֲבוֹדָתֵנוּ לֵאלֹהֵינוּ שְׁלֵמָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עֲבוֹדָה מְזֻיֶּפֶת כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א) לֹא אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה וְאָמַר (שם סא) כִּי אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה וְאָמַר (מלאכי א) וְכִי תַגִּשׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְגוֹ' וְאָמַר (שמואל א ט"ו:כ"ב) הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב וְגוֹ'.

וּמִפְּנֵי זֶה תִּהְיֶה מִצְוָה אַחַת שְׁקוּלָה כְּמִצְוֹת רַבּוֹת כְּפִי הַלֵּב וְהַכַּוָּנָה וַעֲבֵרָה אַחַת שְׁקוּלָה כַּעֲבֵרוֹת רַבּוֹת וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הַמַּחְשָׁבָה בַּמִּצְוָה וְהַכֹּסֶף לַעֲשׂוֹתָהּ מִיִּרְאַת אֱלֹהִים שׁוֹקֶלֶת מִצְוֹת רַבּוֹת מִזּוּלָתָהּ כַּאֲשֶׁר אָמַר ה' לְדָוִד (ד"ה ב ו) יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי וְגוֹ' וְאָמַר (מלאכי ג) אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ וְאָמְרוּ זַ"ל בְּפֵרוּשׁוֹ מַאי וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ אֲפִי' חָשַׁב לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ:

וְכַאֲשֶׁר עָמַדְתִּי עַל מָה שֶׁהֶזְהִיר עָלָיו הַשֵּׂכֶל וְהַכָּתוּב וְהַקַּבָּלָה מִמִּצְוֹת הַלְּבָבוֹת הַחִלּוֹתִי לְהַרְגִּיל אֶת נַפְשִׁי בָּהֶם וְעָמַסְתִּי עָלֶיהָ מַשָּׂא יְדִיעָתָם וַעֲשִׂיָתָם וְכָל אֲשֶׁר נִגְלָה אֵלַי מֵהֶם עִנְיָן גָּלָה לִי אֶת הַסָּמוּךְ לוֹ וְהַסָּמוּךְ לוֹ אֶת הַסָּמוּךְ לוֹ עַד אֲשֶׁר רָחַב הָעִנְיָן וְהָיָה לִי קָשֶׁה לְזָכֹר אוֹתוֹ תָּמִיד מִלִּבִּי וְיֵרֵאתִי הַשִּׁכְחָה עַל מָה שֶׁעָלָה בְּמַחְשַׁבְתִּי מֵהֶם וְהִתְכַּת מָה שֶׁקָּפָא בְּרַעְיוֹנִי מֵעִנְיָנֵיהֶם עִם מְעוּט הָעוֹזְרִים מֵאַנְשֵׁי דּוֹרֵנוּ עֲלֵיהֶם וְהִסְכַּמְתִּי לְכָתְבָם עַל סֵפֶר וְשֶׁאַחְבְּרֵם בְּחִבּוּר שֶׁיִּהְיֶה כּוֹלֵל שָׁרְשֵׁיהֶם וְסוֹבֵב פְּרָקֵיהֶם וְהַרְבֵּה מִתּוֹלְדוֹתֵיהֶם כְּדֵי שֶׁאַבְקֵשׁ אֶת נַפְשִׁי תָּמִיד לְדַעְתָּם וַאֲחַיְּבֶנָּה לַעֲשׂוֹתָם.

וּבְמָה שֶׁיִּהְיֶה מֵהֶם פְּעָלַי שָׁוֶה עִם דִּבּוּרִי אוֹדֶה לְאֵל הָעוֹזֵר אוֹתִי עָלָיו וְהַמּוֹרֶה לִי אֶת שְׁבִילָיו וּבְמָה שֶׁיִּהְיֶה מֵהֶם חוֹלֵק עָלָיו וּמְקַצֵּר מֵהַגִּיעַ אֵלָיו אַאֲשִׁים אֶת נַפְשִׁי וְאוֹכִיחֶנָּה

וְאָטְעוֹן עָלֶיהָ מִמָּנּוּ עַד שֶׁיִּתְבָּאֵר לָהּ עַוְלָהּ מִצִּדְקוֹ וּנְטוֹתָהּ מִיָּשְׁרוֹ וְעַוְתָּהּ מִתִּקוּנוֹ וְקִצָּר מַעֲשֶׂיהָ מִתַּמּוּתוֹ.

וְרָאִיתִי לְשׁוּמוֹ דָּבָר קַיָּם וּמַטְמוֹן צָפוּן וְנֵר שֶׁיָּאִיר לִבְנֵי אָדָם וְיוֹרֶה לָהֶם הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ וְקִוִּיתִי שֶׁתִּהְיֶה תּוֹעֶלֶת זוּלָתִי בּוֹ מִתּוֹעַלְתִּי וְהוֹרָאַת בִּלְעָדַי מֵהַשְׁלָמַת חֶפְצִי.

וְאָמַרְתִּי בְּלִבִּי שֶׁאֲחַבֵּר בָּעִנְיָן הַזֶּה סֵפֶר שֶׁיִּהְיֶה מִתְחַלֵּק עַל שָׁרְשֵׁי חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וּמְצוֹת הַמַּצְפוּנִים וּלְשׁוּמוֹ מְאַסֵּף לַכֹּל וְשֶׁיִּהְיֶה מַסְפִּיק בְּעִנְיָנָן וּמוֹרֶה הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה וּמַנְהִיג בְּמִנְהֲגֵי הַקְּדֻמוֹנִים וּמוֹסֵר הַחֲסִידִים וּמֵעִיר מִשֵּׁנַת הַפְּתָיוּת וּמַעֲמִיק בְּדִקְדּוּקֵי הַחָכְמָה הַזֹּאת וּמַזְכִּיר דַּעַת הָאֱלֹהִים וְתוֹרוֹתָיו וְגוֹרֵם לְהַצָּלַת הַנֶּפֶשׁ וּמְזָרֵז הָעוֹשֶׂה וּמְעוֹרֵר הַמִּתְעַלֵּם וּמְיַשֵּׁר הַמַּקְדִּים וּמַרְגִּיל הַמִּתְאַחֵר וּמְאַשֵּׁר הַמִּתְחִילִים וּמַרְאֶה הַדֶּרֶךְ לַנִּבְכָּרִים:

וְכַאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהִסְכַּמְתִּי עָלָיו מֵחִבּוּר הַסֵּפֶר הַזֶּה רָאִיתִי כִּי אֵין אִישׁ כָּמוֹנִי רָאוּי לְחַבֵּר חִבּוּר כָּמוֹהוּ וְשִׁעַרְתִּי בְּנַפְשִׁי כִּי כֹּחִי קָצָר מֵחַלֵּק מַחְלְקוֹתָיו כְּפִי הַצָּרִיךְ לוֹ מִפְּנֵי כֹּבֶד הַדָּבָר בְּעֵינַי וְקִצָּר דַּעְתִּי וַחֲלִישׁוּת שִׂכְלִי מֵהַשִּׂיג הָעִנְיָנִים וְשֶׁאֵינֶנִּי בָּקִי בְּצַחוּת לְ הָעַרְבִי אֲשֶׁר בָּהּ חִבַּרְתִּי אוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְרוֹבָה לְהָבִין לְרֹב אַנְשֵׁי דוֹרֵנוּ וְיָרֵאתִי שֶׁאֶטְרַח בְּדָבָר שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ קִצָּר כֹּחִי וְשֶׁאֶעֱבֹר בּוֹ אֶת הַמִּדָּה הַנְּכוֹנָה עַד שֶׁאָמַרְתִּי בְּנַפְשִׁי לָשׁוּב מִמַּחְשַׁבְתִּי וְלַהֲשִׁיבָהּ מִמָּה שֶׁהִסְכַּמְתִּי עָלָיו:

וְכַאֲשֶׁר זַמֹּתִי לְהָסִיר מַשָּׂא הַטֹּרַח הַזֶּה מֵעָלַי וּלְהָנִיחַ לִי מֵחַבְּרוֹ שַׁבְתִּי וְחָשַׁדְתִּי אֶת נַפְשִׁי עַל בָּחֳרָהּ בִּמְנוּחָה וְלִשְׁכּוֹן בְּמַעוֹן הָעַצְלָה בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה וְיָרֵאתִי שֶׁיִּהְיֶה רְצוֹן הַתַּאֲוָה לְהָנִיחַ הַמַּחְשָׁבָה הַזֹּאת וְשֶׁהוּא הִטַּנִי אֶל דֶּרֶךְ הַמְּנוּחָה וְהַשַּׁלְוָה וּלְהַסְכִּים עַל הַהַנָּחָה וְלִשְׁבֹּת בְּמוֹשַׁב הָעַצְלוּת.

וְיָדַעְתִּי כִּי כַּמָּה שְׂכָלִים (ס״א שכרים) אָבְדוּ בַּעֲבוּר הַמּוֹרָא וְכַמָּה חֲסֵרוֹנִים גָּרַם אוֹתָם הַפַּחַד וְזָכַרְתִּי דִּבְרֵי הָאוֹמֵר ״מִן הַזְּהִירוּת – שֶׁלֹּא תַרְבֶּה לְהִזָּהֵר״ וְאָמַרְתִּי שֶׁאִם הָיָה כָּל מִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי הַטּוֹבָה אוֹ לְהוֹרוֹת הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה הַנְּכוֹנָה שׁוֹתֵק וְעוֹמֵד עַד אֲשֶׁר יִגְמֹר לוֹ כָּל רְצוֹנוֹ לֹא הָיָה אָדָם מְדַבֵּר דָּבָר אַחֲרֵי הַנְּבִיאִים ע״ה אֲשֶׁר בְּחָרָם הַשֵּׁם לִשְׁלִיחוּתוֹ וְאִמְּצָם בָּעֶזְרָתוֹ. וְאִלּוּ הָיָה כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לְמַלֹּאוֹת לוֹ כָּל מִדּוֹת הַטּוֹב וְלֹא יָכוֹל לְהַשִּׂיגָם מַנִּיחַ מָה שֶׁיְּזַדְּמֵן לוֹ מֵהֶן הָיוּ כָּל בַּ״א רֵיקִים מִן הַטּוֹבוֹת וַחֲסֵרִים מִן הַחֲמוּדוֹת וְשָׁבִים בְּמְרוּצַת תּוֹחֶלֶת נִכְזָבָה וְהָיוּ שְׁבִילֵי הַטּוֹב שׁוֹמְמִים וּמְעוֹנוֹת הַחֶסֶד נֶעֱזָבִים.

וַהֲבִינוֹתִי כִּי הַנְּפָשׁוֹת תַּאֲוָתָם רַבָּה לְהַשִּׂיג תַּכְלִית הָרַע וּמִתְרַשְּׁלוֹת לַעֲסֹק בְּדַרְכֵי הַחֶסֶד וּמִתְעַצְּלוֹת לְהַקְדִּים אֶל הַטּוֹבוֹת וְהוֹלְכוֹת תָּמִיד בְּדַרְכֵי הַשְּׂחוֹק וְהַשִּׂמְחָה.

וְאִם נִרְאֶה אֲלֵיהֶן מַרְאֶה תַּאֲוָה שֶׁיִּקְרָא אֶתְהֶן בּוֹדוֹת דִּבְרֵי שֶׁקֶר לִנְטוֹת אֵלָיו וְסוֹמְכוֹת אֶת טַעֲנוֹתָיו לְהַעֲמִיד נְטִיָּתוֹ וּלְחַזֵּק אוֹדוֹתָיו וּלְחַבֵּר פְּרִידוֹתָיו וְאִם יָאִיר לָהֶם נֵר הָאֱמֶת לִקְרֹא

אוֹתָן בּוֹדוֹת דְּבָרִים בְּטֵלִים לְהַמְנַע מִנְּטוֹת אֵלָיו וְטוֹעֲנוֹת עָלָיו וּמַחְטִיאוֹת אֶת שִׁבְילָיו וְסוֹתְרוֹת אֶת עִנְיָנָיו לְהַפְרִיד חִבּוּרוֹ וּלְהַפְרֵד מִמֶּנּוּ וְכָל אָדָם אוֹיְבוֹ בֵּין צְלָעָיו אֶלָּא אִם יִהְיֶה לוֹ עֵזֶר מֵאֱלֹהָיו וּמוֹכִיחַ מְזֻמָּן לְנַפְּשׁוֹ וְשׁוֹלְטוֹן גּוֹבֵר אֲשֶׁר יִקְשֹׁר אוֹתָהּ בַּחֲבַק הָעֲבוֹדָה וְיִבְלְמֶנָּה בְּרֶסֶן הַצֶּדֶק וְיַכֶּנָּה בְּשׁוֹט הַמּוּסָר וְכַאֲשֶׁר יַחְשֹׁב לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אַל יְאַחֵר וְאִם יַשִּׁיאֵהוּ לִבּוֹ לְדֶרֶךְ אַחֶרֶת יִגְעַר בּוֹ וְיִתְגַּבֵּר עָלָיו.

עַל כֵּן רָאִיתִי לְהַכְרִיחַ אֶת נַפְשִׁי לִסְבֹּל טֹרַח חִבּוּר הַסֵּפֶר הַזֶּה וּלְבָאֵר עִנְיָנוֹ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאוּכַל וּבְכָל מְלִיצָה שֶׁתִּזְדַּמֵּן לִי שֶׁיּוּבַן הָעִנְיָן מֵהֶם וְאָזְכֹּר מִתּוֹלְדוֹת חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת מָה שֶּׁיָּבֹא לְיָדִי וְלֹא אָטְרַח לַהֲבִיאָם כֻּלָּם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָרֵךְ הַסֵּפֶר אַךְ אַזְכִּיר מִן הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִים לְכָל שׂוֹרֶשׁ מִשָּׁרָשָׁיו בַּשַּׁעַר שֶׁלּוֹ מָה שֶּׁרָאוּי לוֹ וּבָאֱלֹהִים הָאֶחָד הָאֱמֶת אַעְזֹר וְעָלָיו אֶבְטַח וּמִמֶּנּוּ אֶשְׁאַל לְהוֹרוֹת אוֹתִי בּוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה אֲשֶׁר הוּא רוֹצֶה בָהּ וְשֶׁהִיא מְקֻבֶּלֶת בְּעֵינָיו בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי:

וְכַאֲשֶׁר נִגְמְרָה עֲצָתִי וְהִסְכַּמְתִּי לְחַבְּרוֹ תִּקַּנְתִּי אֶשְׁיוֹתָיו וְהִצַּעְתִּי מְכוֹנוֹתָיו וּבָנִיתִי אוֹתוֹ עַל עֶשְׂרָה שְׁרָשִׁים מְקֻבָּצִים כָּל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְחִלַּקְתִּי אוֹתוֹ לַעֲשָׂרָה שְׁעָרִים כָּל שַׁעַר מֵהֶם מְיֻחָד לְשֹׁרֶשׁ אי מִשָּׁרָשָׁיו כּוֹלֵל אֶת גְּבוּלָיו וּמַחְלְקוֹתָיו וְהָעִנְיָנִים הַתְּלוּיִם בּוֹ וְהַפָּנִים הַמַּפְסִידִים אוֹתוֹ.

וַאֲנִי אוֹחֵז בּוֹ הַדֶּרֶךְ הַקְּרוֹבָה לְהָעִיר לְהוֹרוֹת וּלְהַשְׂכִּיל בַּלָּשׁוֹן הַמְבֹאָר הַקָּרוֹב וְהַנּוֹהֵג כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָה שֶּׁאֲנִי רוֹצֶה לְבָאֲרוֹ קָרוֹב לְהָבִין וְאַנִּיחַ הַלָּשׁוֹן הֶעָמוֹק וְהַמְּלוֹת הַנֶּכְרִיּוֹת וְהַמּוּפְתִּים הַהוֹלְכִים עַל דֶּרֶךְ מְלֶאכֶת הַנִּצּוּחַ שֶׁקּוֹרִין אוֹתָהּ אַנְשֵׁי חָכְמַת הַדִּבּוּר בְּלָשׁוֹן עַרְבִי "אַלְגַּדַאל" וְהַמֻּחְקָרִים הָרְחוֹקִים אֲשֶׁר לֹא יִתָּכֵן לְהִתְיַשֵּׁב עֲלֵיהֶם בַּסֵּפֶר הַזֶּה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵבֵאתִי בּוֹ אֶלָּא הָרְאָיוֹת הַמַּסְפִּיקוֹת אֲשֶׁר תִּתְיַשֵּׁב הַדַּעַת עֲלֵיהֶן עַל מִשְׁפְּטֵי הַחָכְמָה הָאֱלֹהִית.

וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַפִּילוֹסוֹף "אֵין רָאוּי שֶׁנְּבַקֵּשׁ בְּהַשָּׁגַת כָּל מֻחְקָר הַמְצָאָה שֶׁהִיא עַל דֶּרֶךְ הַמּוֹפֵת כִּי אֵין כָּל מֻחְקָר שִׂכְלִי נִמְצָא בְּמוֹפֵת וְלֹא שֶׁנְּבַקֵּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁמּוּשׁ הַדָּבָר הַמַּסְפִּיק וְלֹא בְּחָכְמַת הָאֱלֹהוּת לְהַרְגִּישׁ וּלְהַמְשִׁיל וְלֹא בְּתוֹחֶלֶת הַחָכְמָה הַיְצוּרִית (ס"א הטבעית) מוֹפֵת וְלֹא בְּרֵאשִׁית הַמּוֹפֵת מוֹפֵת".

כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁמַר מִן הַדְּבָרִים הָאֱלֹהָה יֵקַל עָלֵינוּ לְהַגִּיעַ אֶל בַּקָּשָׁתֵנוּ וְאִם לֹא נַעֲשֶׂה כֵּן נִטְעֶה מִדֶּרֶךְ עִנְיָנֵנוּ וְיִקְשֶׁה עָלֵינוּ לִמְצוֹא מָה שֶּׁהָיְתָה כַּוָּנָתֵנוּ אֵלָיו.

וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה סִפְרִי זֶה מִן הַחָכְמָה הָאֱלֹהִית נִשְׁמַרְתִּי בּוֹ מִן הָרְאָיוֹת שֶׁהֵן הוֹלְכוֹת עַל דֶּרֶךְ חָכְמַת הַדִּבּוּר וְחָכְמַת הַשִּׁמּוּשׁ אֶלָּא בַּשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן מִמֶּנּוּ כִּי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדְחָקֵנוּ הַצֹּרֶךְ אֲלֵיהֶן מִפְּנֵי דַּקּוּת מֻחְקָרֵנוּ בּוֹ.

וְשָׁמְתִּי רֹב רְאָיוֹתַי מִן הַדְּבָרִים הַמֻּשְׂכָּלִים וְקָרַבְתִּים בְּדִמְיוֹנִים הַקְּרוֹבִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם סָפֵק וְסָמַכְתִּי לָהֶם מָה שֶּׁמָּצָאתִי כָּתוּב בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְאַחַר כָּךְ סָמַכְתִּי לָהֶם דִּבְרֵי הַקַּבָּלוֹת שֶׁקִּבָּלְנוּ מֵרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל וּמִן הַחֲסִידִים וְהַחֲכָמִים שֶׁבְּכָל אֻמָּה שֶׁהִגִּיעוּ דִּבְרֵיהֶם אֵלֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁקִּוִּיתִי שֶׁיִּהְיוּ הַלְּבָבוֹת נוֹטִים אֲלֵיהֶם וּמַקְשִׁיבִים אֶל חָכְמָתָם כְּמוֹ דִּבְרֵי הַפִּילוֹסוֹפִים וּמוּסְרֵי הַפְּרוּשִׁים וּמְנַהֲגֵיהֶם הַמֻּשְׁבָּחִים וּכְבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל:

כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (יחזקאל יא) וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם עֲשִׂיתֶם וְכָתוּב אַחֵר אוֹמֵר (שם ה) לֹא עֲשִׂיתֶם הָא כֵּיצַד כַּמְתֻקָּנִים שֶׁבָּהֶם לֹא עֲשִׂיתֶם כַּמְקֻלְקָלִים שֶׁבָּהֶם עֲשִׂיתֶם.

וְאָמְרוּ כָּל הָאוֹמֵר דָּבָר חָכְמָה אֲפִלּוּ בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם נִקְרָא חָכָם וְאָמְרוּ בַּהֲבָאַת הַמְּשָׁלִים לְקָרֵב הָעִנְיָנִים הַקָּשִׁים בָּהֶם אַגְמְרֵהּ בְּסִימָנִין וְאַסְבְּרֵהּ בְּדָדְמֵי לֵהּ וְהֶחָכָם אָמַר (משלי א) לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה דִּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידֹתָם:

אָמַר הַמְחַבֵּר כַּאֲשֶׁר הִסְכַּמְתִּי לְחַבֵּר בַּסֵּפֶר הַזֶּה חֶלְקֵי חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת כִּוַּנְתִּי אֶת מַחֲשַׁבְתִּי לִבְחֹר אוֹתָן שֶׁתְּהֶיֶינָה כּוֹלְלוֹת אֶת זוּלָתָן וְסוֹבְבוֹת אֶת שְׁאֵרִיתָן.

וְשָׁמְתִּי שָׁרְשָׁן הָעֶלְיוֹן וִיסוֹדָן הַגָּדוֹל יְחוּד הָאֵל בְּלֵב שָׁלֵם ואח"כ עִיַּנְתִּי בְּמָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִין לְחַבֵּר אֶל יְחוּדוֹ מֵהַחוֹבוֹת הַנִּזְכָּרוֹת הָרְאוּיוֹת לוֹ מִמֶּנּוּ וְיָדַעְתִּי דַּעַת בְּרוּרָה כִּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶחָד אֱמֶת וְלֹא יַשִּׂיגֵהוּ שׁוּם עֶצֶם וְלֹא מִקְרֶה וְאֵין מַחְשַׁבְתֵּנוּ מַשֶּׂגֶת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עֶצֶם וְלֹא מִקְרֶה נִמְנָעָה מִמֶּנּוּ הַשָּׂגָתוֹ מִצַּד עֶצֶם כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ וְהֶצְרְכֵנוּ לְדַעְתּוֹ וּלְהַשִּׂיג מְצִיאוּתוֹ מִצַּד בְּרִיּוֹתָיו וְזֶה הוּא שַׁעַר הַבְּחִינָה בַּבְּרוּאִים שַׁמְתִּי הַבְּחִינָה שֹׁרֶשׁ שֵׁנִי לַכֹּל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

וְהִתְבּוֹנַנְתִּי בְּמָה שֶׁרָאוּי לָאֶחָד הָאֱמֶת מִן הָאַדְנוּת וּמָה שֶׁחַיָּבִים בְּרִיּוֹתָיו בּוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ שַׂמְתִּי קַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים שֹׁרֶשׁ שְׁלִישִׁי לַכֹּל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

ואח"כ נִתְבָּאֵר לִי מָה שֶּׁרָאוּי לָאֶחָד הָאֱמֶת מֵהִתְיַחֵדוֹ בְּהַנְהָגַת הַכֹּל וְשֶׁהַתּוֹעֶלֶת וְהַנֶּזֶק אֵינָם כִּי אִם מִמֶּנּוּ וּבִרְשׁוּתוֹ לְבַדּוֹ הִתְחַיְּבָנוּ לִבְטֹחַ עָלָיו וּלְהַמְסֵר אֵלָיו. שַׂמְתִּי הַבִּטָּחוֹן שֹׁרֶשׁ רְבִיעִי לַכֹּל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

ואח"כ חָשַׁבְתִּי בְּעִנְיַן הָאֶחָד הָאֱמֶת מֵהִתְיַחֲדוֹ בְּכְבוֹדוֹ וְשֶׁאֵינֶנּוּ מִשְׁתַּתֵּף עִם דָּבָר וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְדָבָר הֶצְרַכְנוּ לְחַבֵּר אֶל זֶה שֶׁנַּעֲבֶדֶהוּ לְבַדּוֹ וּנְיַחֵד כָּל הַמַּעֲשִׂים לִשְׁמוֹ כִּי אֵינֶנּוּ מְקַבֵּל הַמַּעֲשֶׂה הַמִּשְׁתַּתֵּף בּוֹ זוּלָתוֹ עִמּוֹ. שַׂמְתִּי הַמַּעֲשֶׂה הַמְיֻחָד לְשֵׁם הָאֵל שֹׁרֶשׁ חֲמִישִׁי לַכֹּל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

וְכַאֲשֶׁר שׁוֹטְטוּ רַעְיוֹנַי לַחְשֹׁב בְּמָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לְאֶחָד הָאֱמֶת מִסַּפֵּר רוֹמְמוּתוֹ וְגָדְלוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ הֱצָרְכְנוּ לְחַבֵּר אֶל זֶה שֶׁנִּכָּנַע לוֹ כְּפִי יְכָלְתֵּנוּ. שַׂמְתִּי אֶת הַכְּנִיעָה שֹׁרֶשׁ שִׁשִּׁי לַכְּלָל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

וְכַאֲשֶׁר הֶבִינוֹתִי מָה שֶּׁהוּא עוֹבֵר עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם מִתְעַלְּמִים וּמְקַצְּרִים בְּמָה שֶׁהֵם חַיָּבִים בּוֹ מֵעֲבוֹדַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ וְהַדֶּרֶךְ שֶׁיְּכוֹלִין לְתַקֵּן בָּהּ מְעַוָּתָם וְקִצּוּרָם הִיא הַתְּשׁוּבָה וּבַקָּשַׁת הַכַּפָּרָה. שַׂמְתִּי הַתְּשׁוּבָה שֹׁרֶשׁ שְׁבִיעִי לַכְּלָל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

וְכַאֲשֶׁר חִפַּשְׂתִּי לְהַשִּׂיג אֱמִתַּת מָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לַה' יִתְבָּרַךְ מִן הַחוֹבוֹת הַנִּגְלוֹת וְהַנִּסְתָּרוֹת וְיָדַעְתִּי כִּי לֹא יִתָּכֵן לִקְיָם אוֹתָן עַד שֶׁנַּחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹתֵינוּ בַּעֲבוּרָן לְאַל יִתְבָּרַךְ וְשֶׁנְּדַקְדֵּק עֲלֵיהֶם. שַׂמְתִּי הַחֶשְׁבּוֹן עִם הַנֶּפֶשׁ שֹׁרֶשׁ שְׁמִינִי לַכְּלָל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

וְכַאֲשֶׁר הֵשִׁיבוֹתִי אֶל מַחֲשַׁבְתִּי בְּעִנְיַן הָאֶחָד הָאֱמֶת רָאִיתִי כִּי יְחוּדוֹ בְּלֵב שָׁלֵם לֹא יִתְקַיֵּם בְּנֶפֶשׁ הַמַּאֲמִין כְּשֶׁלִּבּוֹ שׂכוֹר בְּיֵיִן אַהֲבַת עוֹלָם וְנוֹטֶה אֶל תַּאֲוֹתָיו הַבַּהֲמִיּוֹת. וְאִם יִשְׁתַּדֵּל לְפַנּוֹת אֶת לְבָבוֹ וּלְסַלֵּק אֶת מַצְפּוּנוֹ מִמּוֹתְרֵי הָעוֹלָם וְלִפְרוֹשׁ מִמַּעֲדַנָּיו יִתְקַיֵּם הַיִּחוּד הַשָּׁלֵם בְּלִבּוֹ וְיַעַל אֶל מַעֲלָתוֹ. שַׂמְתִּי הַפְּרִישׁוּת שֹׁרֶשׁ תְּשִׁיעִי לַכְּלָל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

ואח"כ חָקַרְתִּי עַל מָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר הוּא תַּכְלִית כָּל תַּאֲוָה וְקֵץ כָּל תִּקְוָה כִּי מִמֶּנּוּ הַתְּחָלָה וְאֵלָיו הַתְּכָלָה. וּמָה שֶׁרָאוּי לוֹ מִמֶּנּוּ מֵאַהֲבַת רְצוֹנוֹ וְיִרְאַת חֲרוֹנוֹ אֲשֶׁר הֻמָּה תַּכְלִית הַטּוֹבָה וְהָרָעָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים ל) כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ וְגוֹ'. שַׂמְתִּי אַהֲבַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֹׁרֶשׁ עֲשִׂירִי לַכְּלָל מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת:

וְכַאֲשֶׁר עָלוּ בְיָדִי מִדֶּרֶךְ הַסְּבָרָא חֲקִירָתִי עֲלֵיהֶם מִן הַכָּתוּב אֶצְלֵנוּ וְהַמְקֻבָּל בְּיָדֵנוּ וּמָצָאתִי בָּהֶם בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים וַאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר כָּל דָּבָר מֵהֶם בַּשַּׁעַר הַמְיֻחָד לוֹ בְּעֶזְרוֹ יִתְבָּרַךְ וְקָרָאתִי לְסִפְרִי זֶה שֵׁם מֵעִנְיַן כַּוָּנָתִי בּוֹ וְהוּא סֵפֶר תּוֹרַת חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת.

וְכִוַּנְתִּי בּוֹ לְהִתְחַכֵּם וּלְהָעִיר הַפִּתְאִים וְהַמְקַצְּרִים מֵאַנְשֵׁי תּוֹרָתֵנוּ וְנוֹחֲלֵי חֻקֵּי דָּתֵנוּ בְּמָה שֶׁיַּסְפִּיק לָהֶם מִן הָרְאָיוֹת אֲשֶׁר יָעִיד הַשֵּׂכֶל בְּבֵרוּרָן וַאֲמִתָּתָן וְלֹא יְכַחֵשׁ בָּהֶן כִּי אִם אַנְשֵׁי הַחֹנֶף וְהַשֶּׁקֶר מִפְּנֵי שֶׁהָאֱמֶת כָּבֵד עֲלֵיהֶם וְשֶׁהֵם מְבַקְּשִׁים לְהָקֵל עַל עַצְמָם וְלֹא אֶטְרַח לְהָשִׁיב עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתִי בְּזֶה הַסֵּפֶר לְהָשִׁיב עַל הַחוֹלְקִים עַל עִקַּר תּוֹרָתֵנוּ אַךְ כַּוָּנָתִי לְגַלּוֹת מָה שֶּׁהוּא תָּקוּעַ בַּשֵּׂכֶל הַצָּלוּל מִשָּׁרְשֵׁי דָּתֵנוּ וְטָמוּן בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ מִקְּטְבֵי תּוֹרָתֵנוּ. וְכַאֲשֶׁר נְעוֹרֵר מַחְשְׁבוֹתֵינוּ לַחְשֹׁב בָּהֶם תִּתְבָּרֵר אֱמִתָּתָם בְּמַצְפּוּנֵינוּ וְיֵרָאוּ מְאוֹרֵיהֶם עַל אֲבָרֵינוּ.

וְזֶה דּוֹמֶה לְאֶחָד מֵחַכְמֵי הַחוֹזִים שֶׁנִּכְנַס בַּחֲצַר אֶחָד מֵאוֹהֲבָיו וְהִרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַטְמוֹן חָקַר עָלָיו וַיִּמְצָאֵהוּ כֶּסֶף שָׁחֹר נִשְׁתַּנִּית צוּרָתוֹ מִן הַחֲלֻדָּה שֶׁעָלְתָה עָלָיו לְקַח מִמֶּנּוּ מְעַט

וּמֵרְקוֹ בְּמֶלַח וּבְחֹמֶץ וַיִּשְׁטְפֵהוּ עַד שֶׁשָּׁב הַכֶּסֶף אֶל צוּרָתוֹ הַנָּאָה וְאֶל הֲדָרוֹ וְזִיוּוֹ וְאַחַר כָּךְ צִוָּה בַּעַל הַבַּיִת לַעֲשׂוֹת בִּשְׁאָר הַמַּטְמוֹן כֵּן.

וַאֲנִי כִּוַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּמַטְמוֹנֵי הַלְּבָבוֹת לְגַלּוֹת אוֹתָם וּלְהַרְאוֹת פְּנֵי זֹהַר מַעֲלוֹתָם כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה כֵּן מִי שֶׁרוֹצֶה לְהִתְקָרֵב אֶל הָאֱלֹהִים וּלְהִדָּבֵק בּוֹ.

וְכַאֲשֶׁר תִּקְרָא אָחִי אֶת סִפְרִי זֶה וְתַעֲמֹד עַל עִנְיָנוֹ קָחֵהוּ אֵלֶיךָ לְזִכָּרוֹן וְדוֹן עַל נַפְשְׁךָ דִּין אֱמֶת וְהַפֵּךְ בּוֹ וְיַלְּדֵהוּ וְהַדְּבֵק אוֹתוֹ אֶל לִבְּךָ וּמַצְפּוּנְךָ. וְאִם תִּרְאֶה בּוֹ שׁוּם טָעוּת תַּקְּנֵהוּ אוֹ חִסָּרוֹן הַשְׁלִימֵהוּ וְכַוֵּן בּוֹ כַּוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה בְּמַה שֶׁיּוֹרֶה עָלָיו וְיַנְהִיג אֵלָיו וְאַל תְּכַוֵּן לִקְנוֹת הַשֵּׁם וּלְהִתְפָּאֵר בְּחָכְמָתוֹ וְדוֹנֵנִי לִזְכוּת בְּמַה שֶׁתַּשְׁקִיף עָלָיו מִטָּעוּת אוֹ מִשְּׁגִיאָה וּבְמַה שֶׁיֵּרָאֶה מִקְצָר יָדִי בְּעִנְיָנָיו וּבְמִלָּיו מִפְּנֵי שֶׁמִּהַרְתִּי לְחַבְּרוֹ וְלֹא הִתְמַהְמַהְתִּי כִּי יֵרָאתִי שֶׁיְּמַהֲרֵנִי הַמָּוֶת וְיִמְנָעֵנִי מִמָּה שֶׁקִּוִּיתִי בּוֹ וְתֵדַע כִּי הַכֹּחַ הַבְּשָׂרִי קָצָר מֵהַשִּׂיג וְהַטָּבַע הָאֱנוֹשִׁי חָסֵר מֵהַשְׂלִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים סב) אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד וּכְבָר הִקְדַּמְתִּי לְהִתְוַדּוֹת עַל קְצָר כֹּחִי בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כִּפֶּר לְטָעוּת וְלִשְׁגִיאָה שֶׁתִּהְיֶינָה בּוֹ.

וְרָאוּי שֶׁתֵּדַע כִּי כָל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וּמוּסְרֵי הַנְּפָשׁוֹת נִכְנָסִים תַּחַת אֵלֶּה הָעֲשָׂרָה שָׁרָשִׁים אֲשֶׁר חִבַּרְתִּי בַּסֵּפֶר הַזֶּה צִוּוּיֵיהֶם וְלָאוֵיהֶם כְּהַכְנָסַת הָרִבְּה מִן הַמִּצְוֹת תַּחַת (ויקרא י״ט:י״ח) וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ וְתַחַת דִּבְרֵי הַכָּתוּב (תהלים טו) לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְתַחַת מָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם לד) סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב.

הַדְּבֵק אוֹתָם אֶל מַחְשַׁבְתְּךָ וַהֲשִׁיבֵם אֶל רַעְיוֹנְךָ תָּמִיד וְיֵרָאוּ לְךָ תּוֹלְדוֹתֵיהֶם בע״ה כְּשֶׁיֵּרָאֶה מִלִּבְּךָ שֶׁאַתָּה חָפֵץ בָּהֶם וְנוֹטֶה אֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם כה) מִי זֶה הָאִישׁ יְרֵא ה׳ יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אֶרֶץ סוֹד ה׳ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם.

וְרָאִיתִי לַחְתֹּם פִּתְיחַת הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּמַשָּׂל נָאֶה יְזֻרַז אוֹתְךָ לַעֲמֹד עַל עִנְיָנָיו וְיַעִירְךָ לְדַעַת מַעֲלַת הַמִּין הַזֶּה מִן הַמְּצוֹת מִשְׁאֵרִיתָן וּמַעֲלַת שְׁאָר הַחָכְמוֹת הַטִּבְעִיּוֹת וְהַמּוּסָרִיּוֹת וְהַדִּבְּרִיּוֹת מֵחָכְמַת הַתּוֹרָה וַהֲבִינֵהוּ בְּקָרְאֲךָ אוֹתוֹ וַהֲשִׁיבֵהוּ בְּרַעְיוֹנֶיךָ תִּמְצָא מָה שֶׁאַתָּה חָפֵץ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

וְהוּא שֶׁאֶחָד מִן הַמְּלָכִים חִלֵּק אֶל עֲבָדָיו לוּזֵי הַמֶּשִׁי לִבְחֹן בָּהֶם אֶת דַּעְתָּם. הַזָּרִיז מֵהֶם וְהַנִּלְבָּב שֶׁבָּהֶם בָּחַר מֵחֶלְקוֹ הַטּוֹב שֶׁהָיָה בּוֹ וּמִן הַשְּׁאָר גַּם כֵּן בָּחַר הַטּוֹב שֶׁבּוֹ וְעָשָׂה מֵחֶלְקוֹ שִׁלְשָׁה מִינִים טוֹב וּבֵינוֹנִי וּפָחוּת וְעָשָׂה מִכָּל מִין לְבַדּוֹ הַטּוֹב בְּמָה שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ אֵצֶל הָאֲמָנִים הַבְּקִיאִים בִּגְדֵי חֹפֶשׁ מֵעִנְיָנִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה וְצִבְעוֹנִים שֶׁאֵינָם דּוֹמִים זֶה לָזֶה וַיִּלְבְּשֵׁם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם כָּרָאוּי לוֹ מֵהֶם.

וְהַכְסִיל מֵעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ עָשָׂה מִכָּל חֶלְקוֹ מִן הַמֻּשִׁי מָה שֶׁעָשָׂה הַזָּרִיז מֵהַמִּין הַפָּחוּת שֶׁבּוֹ וּמְכָרוֹ בְּמָה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ מִן הַדָּמִים וַיְמַהֵר לֵהָנוֹת בּוֹ בְּמַאֲכָל טוֹב וּבְמִשְׁתֶּה טוֹב וְכַדּוֹמֶה לוֹ. וּכְשֶׁהִגִּיעַ הַדָּבָר אֶל הַמֶּלֶךְ רָצָה אֶת מַעֲשֶׂה הַזָּרִיז הַנִּלְבָּב וְהִקְרִיבוֹ אֵלָיו וְהֶעֱלָהוּ אֶל מַעֲלַת אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וַיֵּרַע בְּעֵינָיו מַעֲשֶׂה הַכְּסִיל וַיְגָרְשֵׁהוּ וְהִרְחִיקוֹ אֶל שׁוֹמְמוֹת אַרְצוֹתָיו וְהִשְׁכִּינוֹ עִם אַנְשֵׁי קִצְפּוֹ.

וְכֵן הָאֱלֹהִים יִתְּ נָתַן סֵפֶר תּוֹרָתוֹ הָאֱמֶת לַעֲבָדָיו לִבְחֹן אוֹתָם וְהַמַּשְׂכִּיל הַפִּקֵּחַ כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ וְיִבְינֵהוּ הֲבָנָה בְּרוּרָה יְחַלְּקֵהוּ לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים הָאֶחָד מֵהֶם לַדַּעַת הָעִנְיָנִים הַדַּקִּים הָרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר הֵם מֻחְכָּמַת הַמַּצְפּוּן כְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וּמוּסְרֵי הַנְּפָשׁוֹת וְיִחֵיב אֶת נַפְשׁוֹ לַעֲשׂוֹתָם תְּדִיר וְאַחֲרֵי כֵן יִבְרֹר מִמֶּנּוּ חֵלֶק שֵׁנִי וְהִיא חָכְמַת חוֹבוֹת הָאֲבָרִים בִּזְמַנָּם וּבִמְקוֹמָם וּאח"כ יְשַׁמֵּשׁ בַּחֵלֶק הַג' בְּעִנְיְנֵי דִּבְרֵי הַיָּמִים לְדַעַת כִּתּוֹת ב"א וְתוֹלְדֹתָם עַל סֵדֶר הַדּוֹרוֹת שֶׁעָבְרוּ וּמָה שֶׁאֵרַע מִן הַדְּבָרִים וְהַחִידוֹת בְּיָמִים קַדְמוֹנִים וְיִשַּׁמֵּשׁ בְּכָל עִנְיָן מֵעִנְיָנוֹ וּבִמְקוֹמוֹ.

וְכָרָאוּי לוֹ כְּפִי הַצֹּרֶךְ אֵלָיו וְיַעֲזֹר עַל הִשְׁתַּמְּשׁוֹ בְּכָל אֹ' מֵהֶם בְּחָכְמַת הַשִּׁמּוּשׁ וּבְחָכְמַת הַמּוֹפֶת אֲשֶׁר בְּחָכְמַת הַדִּבּוּר שֶׁמֵּהֶם תִּהְיֶינָה הַהַקְדָּמוֹת לַחָכְמָה הָאֱלֹהִית כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בָּהֶם אֵינוֹ מַכִּיר סִימָנֵי חָכְמַת הַבּוֹרֵא בִּבְרִיאוֹתָיו וְלֹא יֵדַע עִנְיְנֵי גּוּפוֹ כָּל שֶׁכֵּן זוּלָתוֹ כַּאֲשֶׁר זִמֵּן הָעֶבֶד הַזָּרִיז כְּלֵי בַּעֲלֵי הַמְּלָאכוֹת לְהַשְׂלִים מָה שֶׁכְּוָנַת לַעֲשׂוֹתוֹ מִן הַמֻּשִׁי שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

וְהַפָּתִי הַנִּמְהָר בְּעָמְדוֹ עַל סֵפֶר הָאֱלֹהִים הוּא מְשַׁמֵּשׁ בּוֹ לְדַעַת חִידוֹת הָרִאשׁוֹנִים וְדִבְרֵי הַקַּדְמוֹנִים וִימַהֵר לֵהָנוֹת בּוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם וְיָבִיא רְאָיָה מִמֶּנּוּ לִרְדֹּף אַחֲרֵי הַתַּאֲוָה וּלְהַנִּיחַ דֶּרֶךְ הַפְּרִישׁוּת וְלַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וְאִישׁ וְלָלֶכֶת אַחֲרֵי רְצוֹן כָּל מִין וּמִין מִבְּנֵי הָאָדָם כְּדַעְתָּם וּכְחֶפְצָם וְהוּא כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי ה) הוּא יָמוּת בְּאֵין מוּסָר וּבְרֹב אִוַּלְתּוֹ יִשְׁגֶּה.

בְּחֹן אָחִי הַמָּשָׁל הַזֶּה וְהַשִּׁיבֵהוּ אֶל מַחְשַׁבְתְּךָ וְהִתְבּוֹנֵן מִסֵּפֶר תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ מָה שֶׁהַעִירוֹתִיךָ עָלָיו וְהֶעָזֵר לְהַשִּׂיג אוֹתוֹ בְּקִרְיַאת סִפְרֵי הַגְּאוֹן רַבֵּינוּ סְעַדְיָה זַ"ל שֶׁהֵמָּה מְאִירִים הַשֵּׂכֶל וּמְחַדְּדִים הַבִּינָה וּמוֹרִים הַפֶּתִי וּמְזָרְזִים הֶעָצֵל.

וְהָאֱלֹהִים יוֹרֵנוּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂאַל מִמֶּנּוּ מְשִׁיחוֹ (תהלים טז) תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שִׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

וְזֹאת הַסְּדָרַת שַׁעֲרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה עַל סִדְרֵיהֶם:

הַשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב יְחוּד הָאֵל יִתְבָּרַךְ בְּלֵב שָׁלֵם.

הַשַּׁעַר הַשֵּׁנִי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי הַבְּחִינָה בַּבְּרוּאִים וְרֹב טוּב הָאֱלֹהִים עֲלֵיהֶם.

הַשַּׁעַר הַשְּׁלִישִׁי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב קַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים עָלֵינוּ.

הַשַּׁעַר הָרְבִיעִי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הַבִּטָּחוֹן עַל הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ לְבַדּוֹ.
הַשַּׁעַר הַחֲמִישִׁי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הֱיוֹת כָּל מַעֲשֵׂינוּ מְיֻחָדִים לִשְׁמוֹ וּלְהִזָּהֵר מִן הַחֹנֶף.
הַשַּׁעַר הַשִּׁשִּׁי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הַכְּנִיעָה וְהַשִּׁפְלוּת מִפָּנָיו.
הַשַּׁעַר הַשְּׁבִיעִי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הַתְּשׁוּבָה וּגְבוּלוֹתֶיהָ וְהַדְּבָרִים הַתְּלוּיִם בָּהּ.
הַשַּׁעַר הַשְּׁמִינִי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הַחֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ לָאֵל יִתְבָּרַךְ.
הַשַּׁעַר הַתְּשִׁיעִי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הַפְּרִישׁוּת וּמַה שֶּׁרָאוּי לָנוּ מִמֶּנָּה.
הַשַּׁעַר הָעֲשִׂירִי: בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב אַהֲבַת הָאֱלֹהִים וּמַעֲלוֹתֶיהָ.

שער ראשון - שער ייחוד

הקדמה

בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב יִחוּד הָאֵל יִתְבָּרַךְ בְּלֵב שָׁלֵם. וְזֶה פֶּתַח הַשַּׁעַר:

אָמַר הַמְחַבֵּר כַּאֲשֶׁר חָקַרְנוּ עַל מָה שֶׁהַצָּרִךְ אֵלָיו יוֹתֵר מִפִּנּוֹת דְּתֵנוּ וְשָׁרְשֶׁיהָ מָצָאנוּ יִחוּד הָאֱלֹהִים בְּלֵב שָׁלֵם שָׁרְשָׁהּ וְיסוֹדָהּ שֶׁהוּא הַשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן מִשַּׁעֲרֵי הַתּוֹרָה וּבְיִחוּד יִפָּרֵד הַמַּאֲמִין מִן הַכּוֹפֵר וְהוּא רֹאשׁ אֱמִתַּת הַדָּת. וּמִי שֶׁנָּטָה מִמֶּנּוּ לֹא יִתָּכֵן לוֹ מַעֲשֶׂה וְלֹא תִתְקַיֵּם לוֹ אֱמוּנָה.

וּמִפְּנֵי זֶה הָיָה תְּחִלַּת דִּבְרֵי הָאֱלֹהִים אֵלֵינוּ עַל הַר סִינַי (שמות כ׳:ג׳) אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְגוֹ׳ וְהִזְהִירָנוּ אַחַר כֵּן עַל יַד נְבִיאוֹ בְּאָמְרוֹ (דברים ו) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד.

וְצָרִיךְ שֶׁתִּבִין הַפֶּרֶק הַזֶּה שֶׁל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל עַד סוֹפוֹ וְתִרְאֶה הֵיאַךְ נֶעְתְּקוּ בּוֹ דְּבָרָיו מֵעִנְיָן לְעִנְיָן וְכָלַל עֲשָׂרָה עִנְיָנִים כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת,

וְהוּא שֶׁצִּוָּנוּ לְהַאֲמִין בַּבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בְּאָמְרוֹ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳. וְלֹא הִתְכַּוֵּן בְּכָאן בְּאָמְרוֹ שְׁמַע לְשֶׁמַע הָאֹזֶן אַךְ הִתְכַּוֵּן לֶאֱמוּנַת הַלֵּב כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שמות כד) נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (דברים ו) וְשָׁמַעְתָּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת וְגוֹ׳ וְכָל מָה שֶּׁבָּא עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה בִּלְשׁוֹן שְׁמִיעָה לֹא הִתְכַּוֵּן בּוֹ כִּי אִם לְהַאֲמִין וּלְקַבֵּל.

וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר חִיְּבָנוּ לְהַאֲמִין בֶּאֱמִתַּת מְצִיאוּתוֹ חִיְּבָנוּ לְהַאֲמִין שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֱלֹהֵינוּ וְאַחַר כֵּן חִיְּבָנוּ לְהַאֲמִין כִּי הוּא אֶחָד אֱמֶת כְּמוֹ שֶׁאָמַר ה׳ אֶחָד.

וְאַחַר שֶׁחִיְּבָנוּ לְהַאֲמִין וּלְקַבֵּל שְׁלֹשָׁה הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר זָכַרְנוּ נָעֲתַק מֵהֶם אֶל מָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִין לְחַבֵּר אֲלֵיהֶם וְהוּא אַהֲבַת הָאֵל בְּלֵב שָׁלֵם בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי בְּנַפְשֵׁנוּ וּבִמְאוֹדֵנוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם) וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ וַאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר הָעִנְיָן הַזֶּה בְּשַׁעַר אַהֲבַת הָאֵל בְּעֶזְרַ הַצּוּר.

וְאַחַר כֵּן נָעְתַּק מֵהֶם לְהַזְהִיר עַל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת בְּאָמְרוֹ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ ר"ל שֶׁתַּדְבִּיקֵם אֶל לִבְּךָ וְתַאֲמִין בָּם בְּמַצְפּוּנְךָ.
וְאַחַר כֵּן נָעְתַּק מֵהֶם אֶל מִצְוֹת הָאֵבָרִים שֶׁהֵם כּוֹלְלִים הַיְדִיעָה וְהָעֲשָׂיָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ,
וְדִבַּרְתָּ בָּם שֶׁאִם לֹא יִהְיֶה לְךָ בֵּן אַל תָּשִׂים הַבֵּן עִלַּת קְרִיאָתְךָ אוֹתָם.
וְאַחַר כֵּן אָמַר בְּשָׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ שֶׁאֵין נִמְנָע מִן הַלֵּב וּמִן הַלָּשׁוֹן מָה שֶׁהֵם חַיָּבִין בּוֹ כְּמוֹ שֶׁאֶפְשָׁר לְנִמְנָע מִשְּׁאָר הָאֵבָרִים כַּאֲשֶׁר הִקְדִּמְנוּ מֵחִיּוּב מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת תָּדִיר בִּפְתִיחַת הַסֵּפֶר הַזֶּה.
וְכָל זֶה לְהַזְהִיר עַל מָה שֶׁהִקְדִּים בְּמַאֲמַר וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל-לְבָבֶךָ שֶׁתִּהְיֶה רְגִילוּת לְשׁוֹנוֹ בָּהֶם תָּמִיד מְבִיאָה לִידֵי זְכִרוֹן הַלֵּב וְלֹא יִפָּנֶה לְבָבוֹ מִזְּכֹר הָאֱלֹהִים תָּמִיד. וְזֶה דּוֹמֶה לְמַה שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה (תהלים טז) שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד וְאָמַר הַכָּתוּב (דברים ל) כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂתוֹ.
וְאַחַר כֵּן נָעְתַּק מֵחוֹבוֹת הָאֵבָרִים אֶל מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה בִּלְבַד, וְשָׁמַהּ שִׁלְשָׁה חֲלָקִים, בְּאָמְרוֹ: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ", וְהֵם תְּפִלָּה שֶׁל יָד וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וְהַמְּזוּזָה. וְכֻלָּם גּוֹרְמִים לִזְכֹּר אֶת הַבּוֹרֵא וּלְאָהֳבוֹ בְּלֵב שָׁלֵם וְלִכְסֹף לוֹ. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּחֻקֵּי זִכָּרוֹן אַהֲבַת הָאוֹהֲבִים (שיר השירים ח, ו): "שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ" וְגוֹמֵר. וְאָמַר (ישעיהו מט, טז): "הֵן עַל כַּפַּיִם חַקּוֹתִיךְ". וְאָמַר (חגי ב, כג): "אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל... וְשַׂמְתִּיךָ כַּחוֹתָם". וְאָמַר (שיר השירים א, יג): "צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין". וְשָׁם אוֹתָם שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ חֲזָקִים וְקַיָּמִים יוֹתֵר, כַּאֲשֶׁר אָמַר הֶחָכָם (קהלת ד, יב): "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק".
וְהַפֶּרֶק הַזֶּה כּוֹלֵל עֲשָׂרָה עִנְיָנִים חֲמִשָּׁה מֵהֶם רוּחָנִיִּים וַחֲמִשָּׁה מֵהֶם גַּשְׁמִיִּים.
וְהָרוּחָנִיִּים תְּחִלָּתָם שֶׁהַבּוֹרֵא נִמְצָא וְהַבְּרִי שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ וְהַגִּי שֶׁהוּא אֶחָד וְהָדִי שֶׁנֶּאֱהַבֵהוּ וְהַחֲמִישִׁי שֶׁנֶּאֱהַב אוֹתוֹ (שֶׁנַּעֲבְדֵהוּ) בְּלֵב שָׁלֵם.
וְהַחֲמִשָּׁה הַגַּשְׁמִיִּים תְּחִלָּתָם וְשִׁנַּנְתָּם וְהַשֵּׁנִי וְדִבַּרְתָּ בָּם וְהַשְּׁלִישִׁי וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת וְגוֹ' וְהָרְבִיעִי וְהָיוּ לְטוֹטָפוֹת וְגוֹ' וְהַחֲמִישִׁי וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת וְגוֹ'.
וארז"ל לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לְוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת. וְעַל כֵּן רָאִיתִי לְהַקְדִּים שַׁעַר הַיִּחוּד עַל שְׁאָר שַׁעֲרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה.
וְצָרִיךְ שֶׁאֲבָאֵר עַתָּה מֵעִנְיַן הַיִּחוּד בְּלֵב שָׁלֵם עֲשָׂרָה עִנְיָנִים.
הָרִאשׁוֹן: מָה גֶּדֶר הַיִּחוּד בְּלֵב שָׁלֵם.
וְהַשֵּׁנִי: עַל כַּמָּה חֲלָקִים מִתְחַלֵּק עִנְיַן הַיִּחוּד.

וְהַשְּׁלִישִׁי: אִם נִתְחַיֵּב לַחְקֹר עָלָיו בְּדֶרֶךְ הָעִיּוּן אִם לֹא.
וְהָרְבִיעִי: אֵיךְ דֶּרֶךְ מֶחְקָרוֹ וּמָה אָנוּ צְרִיכִין לָדַעַת תְּחִלָּה קֹדֶם שֶׁנַּחְקֹר עַל הַיִּחוּד.
וְהַחֲמִישִׁי: לְבָרֵר הַהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר יִתְבָּרֵר מֵהֶן כִּי יֵשׁ לָעוֹלָם בּוֹרֵא בָּרְאוֹ מֵאַיִן.
וְהַשִּׁשִּׁי: הֵיאַךְ נְבִיאֵן לְקַיֵּם מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא.
וְהַשְּׁבִיעִי: לְהָבִיא רְאָיוֹת שֶׁהוּא אֶחָד.
וְהַשְּׁמִינִי: לְבָאֵר עִנְיְנֵי הָאֶחָד הָעוֹבֵר וְהָאֶחָד הָאֱמֶת.
וְהַתְּשִׁיעִי: שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ אֶחָד אֱמֶת וְאֵין אֶחָד אֱמֶת זוּלָתוֹ.
וְהָעֲשִׂירִי: בַּמִּדּוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת הַמֻּשְׂכָּלוֹת וְהַכְּתוּבוֹת וְהַפָּנִים אֲשֶׁר יִתְבָּאֵר מֵהֶם לְקַיְּמָם לוֹ וּלְהַרְחִיקָם מִמֶּנּוּ:

פרק א

אָמַר הַמְחַבֵּר:
בְּגֶדֶר יִחוּד הָאֱלֹהִים בְּלֵב שָׁלֵם הוּא שֶׁיִּהְיוּ הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן שָׁוִים בְּיִחוּד הַבּוֹרֵא יתִ' אַחַר אֲשֶׁר יָבִין בְּדַרְכֵי הָרְאָיוֹת בֵּרוּר מְצִיאוּתוֹ וַאֲמִתַּת אַחְדוּתוֹ מִדֶּרֶךְ הָעִיּוּן מִפְּנֵי שֶׁיִּחוּד הָאֱלֹהִים מִתְחַלֵּק בַּמְּדַבְּרִים כְּפִי הִתְחַלְּקוּת הַכָּרָתָם וַהֲבָנָתָם.
מֵהֶם מִי שֶׁמְּיַחֵד אוֹתוֹ בִּלְשׁוֹנוֹ בְּלִבַּד וְהוּא שֶׁיִּשְׁמַע ב"א אוֹמְרִים דָּבָר וְהוּא נִמְשָׁךְ אַחֲרֵיהֶם מִבְּלִי דַּעַת עִנְיָן מָה שֶׁהוּא אוֹמֵר.
וּמֵהֶם מִי שֶׁמְּיַחֵדֵהוּ בְּלִבּוֹ וּלְשׁוֹנוֹ וְיָבִין עִנְיָן מָה שֶׁהוּא אוֹמֵר מִדֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה שֶׁקִּבֵּל מֵאֲבוֹתָיו וְאֵיְנֶנּוּ יוֹדֵעַ בֵּרוּר מָה שֶׁקִּבֵּל מֵהָעִנְיָן הַהוּא.
וּמֵהֶם מִי שֶׁמְּיַחֲדֵהוּ אַחַר שֶׁיָּבִין מִדֶּרֶךְ הָרְאָיוֹת אֱמִתַּת הָעִנְיָן אַךְ יַחְשְׁבֶנּוּ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ כִּשְׁאָר הָאֲחָדִים הַנִּמְצָאִים וְיָבֹא לְהַגִּשִׁים הַבּוֹרֵא וּלְהַמְשִׁילֵהוּ בְּצוּרָה וּבִדְמוּת מִפְּנֵי שֶׁאֵיְנֶנּוּ יוֹדֵעַ אֲמִתַּת יִחוּדוֹ וְעִנְיָן מְצִיאוּתוֹ.
וּמֵהֶם מִי שֶׁמְּיַחֲדֵהוּ בְּלִבּוֹ וּלְשׁוֹנוֹ אַחַר שֶׁיָּבִין עִנְיָן הָאֶחָד הָאֱמֶת וְהָאֶחָד הָעוֹבֵר וְיָבִיא רְאָיוֹת עַל בֵּרוּר מְצִיאוּתוֹ וַאֲמִתַּת יִחוּדוֹ וְזֶהוּ הַחֵלֶק הַשָּׁלֵם בְּעִנְיָן הַיִּחוּד.
עַל כֵּן אָמַרְתִּי בְּגֶדֶר הַיִּחוּד הַשָּׁלֵם שֶׁהוּא הַשְׁוָאַת הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן בְּיִחוּד הַבּוֹרֵא אַחַר שֶׁיֵּדַע לְהָבִיא רְאָיָה עָלָיו וְלַדַּעַת אֲפְנֵי אֲמִתַּת אַחְדוּתוֹ מִדֶּרֶךְ הָעִיּוּן:

פרק ב

אָמַר הַמְחַבֵּר אַךְ עַל כַּמָּה פָּנִים מִתְחַלֵּק יִחוּד הַבּוֹרֵא. אוֹמַר. מִפְּנֵי שֶׁפְּשָׁטָה מִלַּת יִחוּד בְּדִבְרֵי אַנְשֵׁי הַיִּחוּד הִרְגִּילוּ בָּהּ הַרְבֵּה בִּלְשׁוֹנָם וּבְמִלּוֹתָם תָּמִיד עַד אֲשֶׁר שָׂבָה אֶצְלָם מִמִּלּוֹת הַתַּמָּה עַל הַטּוֹב וְעַל הָרַע,

וְהֵם מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהּ בְּחֶרְדָּתָם לְצָרָה גְּדוֹלָה לְהַגְדִּילָהּ וּלְהַפְלִיא עִנְיָנָהּ וְאֵינָם מַעֲלִים עַל מַחְשַׁבְתָּם לְהָבִין אֲמִתַּת עִנְיָן מָה שֶׁיַּעֲבִירוּ עַל לְשׁוֹנָם מִן הַסִּכְלוּת וְהָעַצְלוּת וְהֵם חוֹשְׁבִים כִּי עִנְיַן הַיִּחוּד נִגְמַר לָהֶם כַּאֲשֶׁר נִגְמְרָה מִלָּתוֹ וְלֹא יַרְגִּישׁוּ כִּי לִבּוֹתָם רֵיקִים מֵאֲמִתָּתוֹ וּמַצְפּוּנֵיהֶם נְעוּרִים מֵעִנְיָנוֹ מִפְּנֵי שֶׁמְּיַחֲדִים אוֹתוֹ בִּלְשׁוֹנָם וּבְמִלֵּיהֶם וְיַחְשְׁבוּהוּ בִּלְבָבָם יוֹתֵר מֵהָאֶחָד וִידַמּוּהוּ בְּמַצְפּוּנָם בִּדְמוּת שְׁאָר הָאֲחָדִים הַנִּמְצָאִים וְיִסַּפְּרוּ אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת לֹא תֵּאוֹתָנָה לָאֶחָד הָאֱמֶת בַּעֲבוּר שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים עִנְיַן הָאֶחָד הָאֱמֶת וְעִנְיַן הָאֶחָד הָעוֹבֵר אֶלָּא הַסְּגֻלָּה מֵאַנְשֵׁי הַיִּחוּד שֶׁהֵעֱמִיקוּ בַּחָכְמָה וְהֵבִינוּ עִנְיַן הַבּוֹרֵא וְהַנִּבְרָא וְחֵקֶר הָאֶחָד הָאֱמֶת וּמָה שֶׁהוּא מִתְבּוֹדֵד בּוֹ.

וֶאֱמֶת אָמַר הַפִּילוֹסוֹף בְּאָמְרוֹ "לֹא יוּכַל לַעֲבֹד עִלַּת הָעִלּוֹת וּתְחִלַּת הַהַתְחָלוֹת אֶלָּא נְבִיא הַדּוֹר בְּטִבְעוֹ אוֹ הַפִּילוֹסוֹף הַמֻּבְהָק בַּמָּה שֶׁקִּנָּהוּ מִן הַחָכְמָה אֲבָל זוּלָתָם, עוֹבְדִים זוּלָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם מְבִינִים נִמְצָא אֶלָּא מֻרְכָּב".

וּבַעֲבוּר זֶה מִתְחַלֵּק הַיִּחוּד כְּפִי הִתְחַלְּקוּת דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם וְיִתְרוֹן הַכָּרָתָם עַל אַרְבָּעָה חֲלָקִים:

תְּחִלָּתָם יִחוּד הָאֵל בַּלָּשׁוֹן בִּלְבַד וְהַמַּעֲלָה הַזֹּאת הִיא הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר יַגִּיעַ אֵלֶיהָ הַקָּטָן וְהַפֶּתִי אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יוֹדֵעַ עִנְיַן הָאֱמוּנָה וְאֵין אֲמִתָּתָהּ קָבוּעַ בְּלִבּוֹ.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא יִחוּד הָאֵל בַּלֵּב וּבַלָּשׁוֹן ע"י הַקַּבָּלָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲמִין בְּמִי שֶׁקִּבֵּל מֵהֶם וְאֵינֶנּוּ יוֹדֵעַ אֲמִתַּת הָעִנְיָן מִצַּד שִׂכְלוֹ וּתְבוּנָתוֹ וְהוּא כְּעִוֵּר הַנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי פִּקֵּחַ וְאֶפְשָׁר שֶׁיְּקַבֵּל מִמְקַבֵּל כְּמוֹתוֹ וְהוּא כְּחֶבְרַת עִוְרִים שָׁם כָּל אֶחָד מֵהֶם יָדוֹ עַל שְׁכֶם חֲבֵרוֹ עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶל הַפִּקֵּחַ אֲשֶׁר בְּרֹאשׁ הַחֲבוּרָה שֶׁמַּנְהִיגָם שֶׁאִם יִפְשַׁע הַפִּקֵּחַ הַזֶּה בָּהֶם וְיִתְעַלֵּם מֵהֶם וְלֹא יִזְהַר בִּשְׁמִירָתָם אוֹ אִם יִכָּשֵׁל אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִקָּרֵהוּ מִקְרֶה, יִקָּרֶה לַכֹּל הַמִּקְרֶה הַהוּא וְיִתְעוּ מִנִּי דֶּרֶךְ וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּפְלוּ בְּבוֹר אוֹ בְּגֶמִּין אוֹ שֶׁיִּכָּשְׁלוּ בְּדָבָר שֶׁיְּמַנְּעֵם מִלֶּכֶת.

וְכֵן הַמְיַחֵד מִצַּד הַקַּבָּלָה אֵין בּוֹטְחִין בּוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי שִׁתּוּף שֶׁאִם יִשְׁמַע דִּבְרֵי הַמִּינִים וְטַעֲנוֹתָם אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתַּנֶּה דַּעְתּוֹ וְיִטְעֶה וְלֹא יַכִּיר וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ רז"ל הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמוֹד תּוֹרָה וְדַע מָה שֶׁתָּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס.

וְהַחֵלֶק הַג' מֵחֶלְקֵי הַיִּחוּד הוּא יִחוּד הַבּוֹרֵא בַּלֵּב וּבַלָּשׁוֹן אַחַר שֶׁיּוּכַל לְהָבִיא עָלָיו רְאָיוֹת עַל אֲמִתַּת מְצִיאוּתוֹ כְּדֶרֶךְ הָעִיּוּן מִבְּלִי דַּעַת עִנְיַן הָאֶחָד הָאֱמֶת וְהָאֶחָד הָעוֹבֵר. וְזֶה דּוֹמֶה לְפִקֵּחַ שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ וְהוּא רוֹצֶה לָלֶכֶת אֶל אֶרֶץ רְחוֹקָה וְהַדֶּרֶךְ מִתְחַלֶּקֶת לְדְרָכִים רַבִּים מְסֻפָּקִים וְאֵינֶנּוּ יוֹדֵעַ וּמַכִּיר הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה אֶל הָעִיר אֲשֶׁר שָׁם מְגַמָּתוֹ אֵלֶיהָ אע"פ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ אוֹתוֹ הַצַּד וְאוֹתָהּ הַפֵּאָה,

וְהוּא יָגֵעַ לְמְאֹד וְאֵינֶנּוּ מַגִּיעַ אֶל חֶפְצוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדֶּרֶךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת י) עָמַל הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ אֲשֶׁר לֹא יָדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר.

וְהַחֵלֶק הָרְבִיעִי הוּא יִחוּד הָאֱלֹהִים בַּלֵּב וּבַלָּשׁוֹן אַחַר אֲשֶׁר יֵדַע לְהָבִיא הָרְאָיוֹת עָלָיו וְלַעֲמֹד עַל אֱמִתַּת אַחְדוּתוֹ מִדֶּרֶךְ הָעִיּוּן וְהַסְּבָרוֹת הַנְּכוֹנוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת וְזֶהוּ הַחֵלֶק הַשָּׁלֵם וְהֶחְשׁוּב שֶׁבָּהֶם וְהַמַּעֲלָה הַזֹּאת הִיא אֲשֶׁר הִזְהִיר עָלֶיהָ הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ (דברים ד) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים וְגוֹמֵר:

פרק ג

אַךְ לְדַעַת אִם אָנוּ חַיָּבִין לַחְקֹר עַל הַיִּחוּד בְּדֶרֶךְ הָעִיּוּן אִם לֹא, אֹמַר, כִּי כָל מִי שֶׁיּוּכַל לַחְקֹר עַל הָעִנְיָן הַזֶּה וְהַדּוֹמֶה לוֹ מִן הָעִנְיָנִים הַמֻּשְׂכָּלִים בְּדֶרֶךְ הַסְּבָרָא הַשִּׂכְלִית חַיָּב לַחְקֹר עָלָיו כְּפִי הַשָּׂגָתוֹ וְכֹחַ הַכָּרָתוֹ.

וּכְבָר הִקְדַּמְתִּי בַּתְּחִלַּת הַסֵּפֶר הַזֶּה מִן הַדְּבָרִים הַמְּרֻאִים חִיּוּב הָעִנְיָן מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי וְהַמִּתְעַלֵּם מֵחֲקוֹר הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה וְנֶחְשָׁב מִן הַמְּקֻצָּרִים בַּחָכְמָה וּבַמַּעֲשֶׂה וְהוּא דּוֹמֶה לְחוֹלֶה שֶׁהוּא בָּקִי בְּחָלְיוֹ וּבְדֶרֶךְ רְפוּאָתוֹ סָמַךְ עַל רוֹפֵא שֶׁמְּרַפֵּא אוֹתוֹ בְּכַמָּה מִינֵי רְפוּאוֹת וְהוּא מִתְעַצֵּל לְעַיֵּן בְּחָכְמָתוֹ וּסְבָרָתוֹ בְּרְפוּאוֹת הָרוֹפֵא לְדַעַת אִם הוּא מִתְעַסֵּק בְּעִנְיָנָיו עַל דֶּרֶךְ נְכוֹנָה אִם לֹא וְהָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד עַל זֶה מִבְּלִי דָּבָר שֶׁיְּמַנְּעֵהוּ. וּכְבָר חִיְּבָתְנוּ הַתּוֹרָה בָּזֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְגוֹ'.

וְהָרְאָיָה שֶׁהַהַשָּׂבָה אֶל הַלֵּב הוּא עִיּוּן הַשֵּׂכֶל הוּא מָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מד) וְלֹא יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא תְבוּנָה וְגוֹ' וְאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה (דה"א כח) וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְּנִי דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֶפְצָה כִּי כָל לְבָבוֹת דּוֹרֵשׁ ה' וְגוֹ'.

וְאָמַר (תהלים ק) דְּעוּ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים וְגוֹ'.

וְאָמַר (שם צא) אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי וְאָמַר (ירמיהו ט':כ"ג) כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל הֲוֵי שָׁקוּד לִלְמוֹד תּוֹרָה וְדַע מָה שֶׁתָּשִׁיב לָאֶפִּיקוֹרוֹס וְאָמְרָה תּוֹרָה (דברים ד) וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים וְגוֹ'.

וא"א שֶׁיּוּדוּ לָנוּ הָאֱמוּנוֹת בְּמַעֲלוֹת הַחָכְמָה וְהַבִּינָה עַד שֶׁיְּעִידוּ לָנוּ הָרְאָיוֹת וְהַמּוֹפְתִים וְעֵדֵי הַשֵּׂכֶל עַל אֱמִתַּת תּוֹרָתֵנוּ וְאֹמֶן אֱמוּנָתֵנוּ. וּכְבָר הִבְטִיחָנוּ יוֹצְרֵנוּ לְגָלוֹת מָסָךְ הַסְּכָלוּת מֵעַל שִׂכְלָם וְשֶׁיֵּרָאֶה כְּבוֹדוֹ הַבָּהִיר לְאוֹת לָנוּ עַל אֱמִתַּת תּוֹרָתֵנוּ כַּאֲשֶׁר אָמַר (ישעיה ס) וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ וְגוֹ' וְאוֹמֵר (שם ב) וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה' וְגוֹ'.

וּכְבָר הִתְבָּאֵר מִן הַשֵּׂכֶל וּמִן הַכָּתוּב וּמִן הַקַּבָּלָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִין לְעַיֵּן בְּמָה שֶׁנּוּכַל לְהַשִּׂיג בְּרוּרוֹ בְּדַעְתֵּנוּ:

פרק ד

אַךְ אֵיךְ דֶּרֶךְ הַמֶּחְקָר עַל אֲמִתַּת הַיִּחוּד וּמָה שֶּׁאָנוּ צְרִיכִין לְדַעְתּוֹ קֹדֶם שֶׁנַּחְקֹר עַל הַיִּחוּד אוֹמַר,

כִּי כָל דָּבָר שֶׁמְּבַקְּשִׁים לְדַעַת אוֹתוֹ כְּשֶׁמִּסְתַּפְּקִים בְּמְצִיאוּתוֹ צָרִיךְ לִשְׁאוֹל עָלָיו תְּחִלָּה אִם הוּא נִמְצָא אִם לֹא וּכְשֶׁתִּתְבָּרֵר אֲמִתַּת מְצִיאוּתוֹ צָרִיךְ לַחְקֹר עָלָיו מַהוּ וְאֵיךְ הוּא וְלָמָּה הוּא. אַךְ הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה אֵין אָדָם רַשַּׁאי לִשְׁאוֹל עָלָיו אֶלָּא בְּאִם הוּא בִּלְבַד. וּכְשֶׁתִּתְבָּרֵר מְצִיאוּתוֹ בְּדֶרֶךְ הָעִיּוּן נַחְקֹר עָלָיו אִם הוּא אֶחָד אוֹ יוֹתֵר מֵאֶחָד. וְכַאֲשֶׁר יִתְבָּרֵר לָנוּ שֶׁהוּא אֶחָד נַחְקֹר עַל עִנְיַן הָאֶחָד וְעַל כַּמָּה פָּנִים יֵאָמֵר אֶחָד וּבָזֶה יִתְקַיֵּם לָנוּ הַיִּחוּד הַשָּׁלֵם כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים ו) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

עַל כֵּן אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לַחְקֹר תְּחִלָּה הַיֵּשׁ לְעוֹלָם הַזֶּה בּוֹרֵא אִם לֹא. וְכַאֲשֶׁר יִתְבָּרֵר לָנוּ שֶׁיֵּשׁ לָעוֹלָם בּוֹרֵא בָּרְאוֹ וְחִדְּשׁוֹ נַחְקֹר עָלָיו אִם הוּא אֶחָד אוֹ יוֹתֵר מֵאֶחָד וּכְשֶׁיִּתְבָּרֵר כִּי הוּא אֶחָד נַחְקֹר עַל עִנְיַן הָאֶחָד הָעוֹבֵר וְהָאֶחָד הָאֱמֶת. וּמָה שֶּׁצָּרִיךְ לְסַפֵּר בּוֹ עַל הַבּוֹרֵא מַעְנָיְנוֹ וּבוֹ יִשְׁלַם עִנְיַן הַיִּחוּד בְּלִבֵּנוּ וְיִגְמַר בְּמַחְשַׁבְתֵּנוּ בעז"ה:

פרק ה

אַךְ הַהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר יִתְבָּרֵר מֵהֶן כִּי יֵשׁ לָעוֹלָם הַזֶּה בּוֹרֵא בְּרָאוֹ מֵאַיִן הֵן שָׁלֹשׁ הַקְדָּמוֹת.

אַחַת מֵהֶנָּה כִּי הַדָּבָר אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ.

וְהַשֵּׁנִית כִּי הַהַתְחָלוֹת יֵשׁ תַּכְלִית לְמִסְפָּרָן וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ תַּכְלִית לְמִסְפָּרָן יֵשׁ לָהֶן רִאשׁוֹן שֶׁאֵין רִאשׁוֹן לְפָנָיו.

וְהַשְּׁלִישִׁי כִּי כָל מְחֻבָּר מְחֻדָּשׁ.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְקַיְּמְנָה אֵלֶּה הַשָּׁלֹשׁ הַקְדָּמוֹת תִּהְיֶה הַתּוֹלָדָה מֵהֶן לְמִי שֶׁיֵּדַע לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וּלְחַבְּרָן כִּי יֵשׁ לָעוֹלָם בּוֹרֵא בְּרָאוֹ מֵאַיִן כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר מִמָּה שֶׁאָנוּ עֲתִידִין לְבָאֲרוֹ בע"ה.

וְהָרְאָיָה עַל בְּרוּר אֵלּוּ הַגִּ' הַקְדָּמוֹת הוּא מָה שֶׁאֲסַפֵּר.

וְהוּא שֶׁנֹּאמַר כִּי כָל נִמְצָא אַחַר שֶׁלֹּא הָיָה אֵיפֹוא נִמְלָט מֵאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים אִם שֶׁהִמְצִיא הוּא אֶת עַצְמוֹ אוֹ שֶׁהִמְצִיא אוֹתוֹ זוּלָתוֹ.

וְכָל מָה שֶׁנַּחְשֹׁב עָלָיו שֶׁהוּא עָשָׂה א"ע לֹא יִמָּלֵט ג"כ מֵאִי מִשְּׁנֵי דְּבָרִים אִם שֶׁעָשָׂה א"ע קֹדֶם הֲוָיָתוֹ אוֹ אַחַר הֲוָיָתוֹ,

וּשְׁנֵיהֶם אִי אֶפְשָׁר כִּי אִם נֹאמַר שֶׁעָשָׂה א"ע אַחַר הֲוָיָתוֹ לֹא עָשָׂה כְּלוּם שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לֶעָשׂוֹת עַצְמוֹ מִפְּנֵי הַקְּדַמַּת הֲוָיָתוֹ לְמַעֲשֵׂהוּ א"כ לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

וְאִם נֹאמַר שֶׁעָשָׂה אֶת עַצְמוֹ קֹדֶם הֲוָיָתוֹ בְּעֵת הַהִיא הָיָה אֶפֶס וְהָאֶפֶס לֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ מַעֲשֶׂה וְלֹא הַנָּחָה כִּי הָאֶפֶס לֹא יַעֲשֶׂה דָּבָר וְנִמְנַע שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר עוֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ בְּשׁוּם פָּנִים,

וְהִתְבָּרֵרָה הַהַקְדָּמָה הָרִאשׁוֹנָה אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ:

וּבְרוּר הַהַקְדָּמָה הַשֵּׁנִית הוּא עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה,

שֶׁכָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ תְּכְלָה יֵשׁ לוֹ תְּחִלָּה כִּי כְּבָר נִתְבָּרֵר שֶׁכָּל מָה שֶׁאֵין לוֹ תְּחִלָּה אֵין לוֹ תְּכְלָה מִפְּנֵי שֹׁאי"א לְהַגִּיעַ בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ תְּחִלָּה אֶל גְּבוּל שֶׁיַּעֲמֹד הָאָדָם אֶצְלוֹ,

וּמָה שֶּׁנִּמְצָא לוֹ אַחֲרִית נֻדַּע כִּי הָיָה לוֹ רֹאשׁוֹן אֵין רֹאשׁוֹן לְפָנָיו וּתְחִלָּה שֶׁאֵין לוֹ תְּחִלָּה וְכָל אֲשֶׁר נַעֲמֹד עַל תַּכְלִית מֵהַהַתְחָלוֹת הַנִּמְצָאוֹת בָּעוֹלָם נֻדַּע כִּי הָיָה לָהֶם רֹאשׁוֹן אֵין רֹאשׁוֹן לְפָנָיו וּתְחִלָּה שֶׁאֵין לָהּ תְּחִלָּה. כִּי אֵין הַתְחָלוֹת מִבְּלִי תַּכְלִית לִתְחִלָּתָם.

וְעוֹד מִן הַיְּדוּעַ כִּי כָל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק יֵשׁ לוֹ כֹּל כִּי אֵין הַכֹּל כִּי אִם כְּלַל חֲלָקָיו וְלֹא יִתָּכֵן לִהְיוֹת חֵלֶק לְמָה שֶׁאֵין לוֹ תַּכְלִית כִּי גֶּדֶר הַחֵלֶק אֵינוֹ כִּי אִם שִׁעוּר נִפְרָד מִשִּׁעוּר כִּי שִׁעוּר הַקָּטָן סוֹפֵר אֶת הַגָּדוֹל כַּאֲשֶׁר זָכַר אֶקְלִידֶ"ס בִּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר הַחֲמִישִׁי מִסֵּפֶר הַשִּׁעוּר.

וְאִם נַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתֵּנוּ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ תַּכְלִית בְּפֹעַל וְנַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ קְצָתוֹ יִהְיֶה הַנִּשְׁאָר פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהָיָה קֹדֶם מִבְּלִי סָפֵק וְאִם יִהְיֶה הַנִּשְׁאָר מֵאֵין תַּכְלִית יִהְיֶה דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ תַּכְלִית גָּדוֹל מִדָּבָר שֶׁאֵין לוֹ תַּכְלִית וְהוּא מָה שֹׁאי"א.

וְאִם יִהְיֶה לַשְּׁאָר תַּכְלִית אִם נוֹסִיף עָלָיו הַחֵלֶק הַמֻּפְרָשׁ מִמֶּנּוּ וְהוּא יֵשׁ לוֹ תַּכְלִית יִהְיֶה הַכֹּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּכְלִית. וּכְבָר הָיָה בִּתְחִלַּת דְּבָרֵינוּ מֵאֵין תַּכְלִית. וֹא"כ יִהְיֶה בְּתַכְלִית וּמֵאֵין תַּכְלִית וְזֶה הֵפֶךְ שֹׁאי"א לִהְיוֹת וְלֹא יִתָּכֵן לְהַפְרִישׁ מִמָּה שֶׁאֵין לוֹ תַּכְלִית חֵלֶק כִּי כָל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק יֵשׁ לוֹ תַּכְלִית מִבְּלִי סָפֵק,

וּכְשֶׁנִּחַלֵּק מִמָּה שֶׁיָּצָא אֶל גֶּדֶר הַהָוָיָה בָּעוֹלָם מִן הָאִשִּׁים מִימֵי נֹחַ עַד יְמֵי מֹשֶׁה ע"ה בְּמַחְשַׁבְתֵּנוּ יִהְיֶה חֵלֶק מִכָּל אִישֵׁי הָעוֹלָם וְהוּא מַגִּיעַ עַד תַּכְלִית א"כ הַכֹּל הוּא מַגִּיעַ אֶל תַּכְלִית מִסְפָּר. וְכֵיוָן שֶׁכָּל העה"ז מַגִּיעַ עַד תַּכְלִית צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ תְּחִלּוֹתָיו מַגִּיעוֹת עַד תַּכְלִית מִסְפָּר וְהַדִּין נוֹתֵן שֶׁיִּהְיֶה לָעוֹלָם הַזֶּה רִאשׁוֹן אֵין רִאשׁוֹן לְפָנָיו וְצָרִיךְ בַּעֲבוּר זֶה לְהַגִּיעַ הַתְחָלוֹת בְּרֹאשִׁיתָם כַּאֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ:

וּבְרוּר הַהַקְדָּמָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁנֹּאמַר כִּי כָל מְחֻבָּר מֵרְכָּב מִבְּלִי סָפֵק מִדְּבָרִים יוֹתֵר מֵאֶחָד וְהַדְּבָרִים הָהֵם אֲשֶׁר חֻבַּר מֵהֶם הֵם קוֹדְמִים לוֹ הַקְּדָמָה טִבְעִית וְכֵן צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מְחֻבָּרוֹ קוֹדֵם לוֹ הַקְדָּמָה זְמַנִּית וְטִבְעִית,

וְהַקְּדָמוֹן הוּא שֶׁאֵין לוֹ עִלָּה וּמָה שֶׁאֵין לוֹ עִלָּה אֵין לוֹ תְּחִלָּה וּמָה שֶׁאֵין לוֹ תְּחִלָּה אֵין לוֹ תְּכְלָה וּמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּחִלָּה אֵינֶנּוּ קַדְמוֹן וְכָל מָה שֶׁאֵינוֹ קַדְמוֹן הוּא מְחֻדָּשׁ מִפְּנֵי שֶׁאֵין בֵּין הַקַּדְמוֹן וְהַמְּחֻדָּשׁ אֶמְצָעִי שֶׁיִּהְיֶה לֹא קַדְמוֹן וְלֹא מְחֻדָּשׁ א"כ כָּל מְחֻבָּר אֵינֶנּוּ קַדְמוֹן וְעַל כָּל פָּנִים הוּא מְחֻדָּשׁ וְכֵיוָן שֶׁנִּתְבָּרְרָה הַהַקְדָּמָה הַשְּׁלִישִׁית אֲשֶׁר זָכַרְנוּ נִתְקַיְּמוּ הַשָּׁלֹשׁ הַקְּדָמוֹת:

פרק ו

אַךְ עַל אֵיזֶה פָּנִים נִשְׁתַּמֵּשׁ בַּהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר זָכַרְנוּ בְּבֵרוּר מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה הוּא. כַּאֲשֶׁר נִשְׁתַּכֵּל בָּעוֹלָם הַזֶּה נִמְצָאֵהוּ מְחֻבָּר וּמֻרְכָּב אֵין חֵלֶק מֵחֶלְקָיו מִבְּלִי חִבּוּר וְסִדּוּר כִּי אֲנַחְנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ בְּהַרְגְּשׁוֹתֵינוּ וְשִׂכְלֵנוּ כַּבַּיִת הַבָּנוּי אֲשֶׁר זָמַן בּוֹ כָּל הַצָּרִיךְ לוֹ. הַשָּׁמַיִם מִמַּעַל כְּתִקְרָה וְהָאָרֶץ מִתַּחַת (ס״א מתוחה) כְּמַצָּע וְהַכּוֹכָבִים מְסֻדָּרִים כְּנֵרוֹת וְכָל הַגּוּפוֹת צְבוּרוֹת בּוֹ כְּמִכְמַנִּים כָּל דָּבָר לְמָה שֶׁצָּרִיךְ לוֹ וְהָאָדָם כְּבַעַל הַבַּיִת הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל אֲשֶׁר בּוֹ. וּמִינֵי הַצְּמָחִים מְזֻמָּנִים לְתוֹעֲלָתוֹ וּמִינֵי הַחַיּוֹת מְשֻׁתָּמְשִׁים לַהֲנָאָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים ח) תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת רַגְלָיו צֹנָה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים.

וְסֵדֶר זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ וּבוֹאָהּ לְהַעֲמִיד עִתֵּי הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה וַעֲלִיָּתָהּ וִירִידָתָהּ לְהַמְצִיא הַקּוֹר וְהַחֹם וְהַקַּיִץ וְהַחֹרֶף מֵעִנְיְנֵי הַזְּמַנִּים וְתוֹעֲלוֹתֵיהֶם וּשְׁנוֹתָם תָּמִיד עַל סִדּוּר אִ מִבְּלִי הֶפְסֵק כְּדִכְתִיב (איוב ט) הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרָח וּבְעַד כּוֹכָבִים יַחְתֹּם וּכְתִיב (תהלים קד) תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה וְגוֹ׳.

וְסִבּוּב הַגַּלְגַּלִּים אֲשֶׁר תְּנוּעוֹתָם מִתְחַלְּפוֹת וְהַכּוֹכָבִים וְהַמַּזָּלוֹת עַל הַנְּהָגָה מְשֻׁעֶרֶת וּמְשֻׁקָּל מְכֻוָּן לֹא יָזִיז וְלֹא יְשַׁתֵּנֶּה וְהַכַּוָּנָה בְּכָל דָּבָר מִמֶּנּוּ כַּוָּנַת תּוֹעֶלֶת וְתַקָּנָה לַמְּדַבְּרִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה ע״ה (קהלת ג) אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְּעִתּוֹ גַּם אֶת הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם וְגוֹ׳ וְאָמַר לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם.

וְכָל זֶה חִבּוּרוֹ וְהַרְכָּבָתוֹ נִרְאִים בְּכֻלּוֹ וּבְמִקְצָתוֹ, וּכְשֶׁנְּעַיֵּן בַּצְּמָחִים וּבְבַעֲלֵי חַיִּים נִמְצָאִם מְחֻבָּרִים מֵהַיְסוֹדוֹת הָאַרְבָּעָה וְהֵם הָאֵשׁ וְהָרוּחַ וְהַמַּיִם וְהֶעָפָר וְהֵמָּה נֶחְלָקִים וְנִפְרָדִים, וְאֵין בָּנוּ יְכֹלֶת לְחַבְּרָם הַחִבּוּר הַטִּבְעִי מִפְּנֵי שֶׁמִּקְצָתָם מִשְׁתַּנֶּה אֶל קְצָתָם וּקְצָתָם כְּנֶגֶד קְצָתָם וְאִם נְחַבֵּר דָּבָר מֵהֶם הֵם מְמַהֲרִים לְהִשְׁתַּנּוֹת וּלְהִתְחַלֵּף. אַךְ הַחִבּוּר שֶׁחִבְּרָה אוֹתוֹ הַתּוֹלָדָה הוּא חִבּוּר מְתֻקָּן וְקַיָּם עַד עֵת קֵץ.

וּכְבָר חָשְׁבוּ קְצָת הַפִּילוֹסוֹפִים כִּי הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים וְהָאִישִׁים הָעֶלְיוֹנִים הֵם מִתּוֹלֶדֶת הָאֵשׁ. וְדוֹמֶה לָזֶה מ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים קד) עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט וּבָזֶה רָאִיָה עַל הַמַּחֲשָׁבָה הַזֹּאת וְאֵינֶנָּה תּוֹלָדָה חֲמִישִׁית כַּאֲשֶׁר חָשַׁב אֲרִיסְט״וֹ.

וְכֵיוָן שֶׁהַנִּמְצָאוֹת הוֹוֹת מִן הַיְסוֹדוֹת וּמְחֻבָּרוֹת מֵהֶם וְיָדַעְנוּ כִּי לֹא נִמְזְגוּ מֵאֲלֵיהֶן וְלֹא נִתְחַבְּרוּ בְּטִבְעָן מִפְּנֵי הַמַּחְלֹקֶת שֶׁבֵּינֵיהֶם עָלָה בְּדַעְתֵּנוּ וְנִתְבָּרֵר בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ כִּי מְחַבְּרָם זוֹלָתָם וְקוֹשְׁרָם בִּלְעֲדֵיהֶם וּמַרְכִּיבָם כְּנֶגֶד טִבְעָם עַל כָּרְחָם. הוּא בּוֹרְאָם יתִ׳ אֲשֶׁר תִּקֵּן קְשׁוּרָם וְתִכֵּן חִבּוּרָם.

וְכַאֲשֶׁר נַחְקֹר עַל הַיְסוֹדוֹת הָאַרְבָּעָה נִמְצָאִם מְחֻבָּרִים מֵחֹמֶר וְצוּרָה וְהֵמָּה הָעֶצֶם וְהַמִּקְרֶה,

וְהַחֹמֶר שֶׁלָּהֶם הוּא הַחֹמֶר הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הוּא שֹׁרֶשׁ הַיְסוֹדוֹת הָאַרְבָּעָה וְהַחֹמֶר הַהִיוּלִי שֶׁלָּהֶם.

וְהַצּוּרָה הִיא הַצּוּרָה הָרִאשׁוֹנָה הַכְּלָלִית אֲשֶׁר הִיא שֹׁרֶשׁ כָּל צוּרָה עַצְמִית וְכָל צוּרָה מִקְרִית כַּחֹם וְכֹקֶר וְכַלַּחוּת וְכַיֹּבֶשׁ וְהַכֹּבֶד וְהַקַּלּוּת וְהַתְנוּעָה וְהַמְנוּחָה וְהַדּוֹמֶה לָהֶם.

וְהַהִרְכָּבָה וְהַחִבּוּר נִרְאִים בְּכָל הָעוֹלָם וּבְכָל חֶלְקָיו בְּשָׂרָשָׁיו וּבַעֲנָפָיו בִּפְשׁוּטוֹ וּבְמֻרְכָּבוֹ בְּעֶלְיוֹנוֹ וּבְתַחְתּוֹנוֹ וְצָרִיךְ מִמָּה שֶׁהִקְדַּמְנוּ שֶׁיִּהְיֶה כֻּלּוֹ מְחֻדָּשׁ כַּאֲשֶׁר הִתְבָּרֵר לָנוּ כִּי כָל מְחֻבָּר מְחֻדָּשׁ וְהַדִּין חַיֵּב שֶׁנַּאֲמִין כִּי הָעוֹלָם מְחֻדָּשׁ. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא וְנִמְנָע שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר עֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ. צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לְעוֹלָם עֹשֶׂה שֶׁהִתְחִילוֹ וְחִדְּשׁוֹ.

וּמִפְּנֵי שֶׁהִתְבָּרֵר כִּי הַהִתְחָלוֹת א״א מֵאַיִן תַּכְלִית לְתִחְלָתָם. מִן הַדִּין שֶׁיִּהְיֶה לָעוֹלָם תְּחִלָּה אֵין תְּחִלָּה לְפָנָיו וְרִאשׁוֹן שֶׁאֵין לוֹ רִאשׁוֹן. וְהוּא אֲשֶׁר יְצָרוֹ וְחִדְּשׁוֹ מֵאַיִן דָּבָר לֹא בְּדָבָר וְלֹא עַל דָּבָר,

וכמ״ש הַכָּתוּב בָּעִנְיָן הַזֶּה (ישעיה מד) אָנֹכִי ה׳ עֹשֶׂה כֹּל נֹטֶה שָׁמַיִם לְבַדִּי רֹקַע הָאָרֶץ מֵאִתִּי וְאָמַר (איוב כו) נֹטֶה צָפוֹן עַל תֹּהוּ תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה וְהוּא הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה אֲשֶׁר אוֹתוֹ דָּרַשְׁנוּ וּלְמָצְאוֹ כִּוַּנּוּ בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ וְשִׂכְלֵנוּ. הוּא הַקַּדְמוֹן הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר אֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ וְאֵין תַּכְלִית לְקַדְמוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מד) אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וְאָמַר (שם מא) אֲנִי ה׳ רִאשׁוֹן וְאֶת אַחֲרֹנִים אֲנִי הוּא.

וְיֵשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָעוֹלָם נִהְיָה בְּמִקְרֶה מִבְּלִי בּוֹרֵא שֶׁהִתְחִילוֹ וְיוֹצֵר שֶׁיְּצָרוֹ. וּמִן הַתֻּמְהָה בְּעֵינֵי אֵיךְ תַּעֲלֶה בְּדַעַת מְדַבֵּר בְּעוֹדְנוֹ בִּבְרִיאוּתוֹ כַּמַּחְשָׁבָה הַזֹּאת וְאִלּוּ הָיָה בַּעַל הַמַּאֲמָר הַזֶּה שׁוֹמֵעַ אָדָם שֶׁיֹּאמַר בְּמַאֲמָרוֹ בְּגַלְגַּל אֶחָד שֶׁל מַיִם שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל לְהַשְׁקוֹת חֶלְקָה אַחַת שֶׁל שָׂדֶה אוֹ גִּנָּה וְחוֹשֵׁב כִּי זֶה נִתְקָן מִבְּלִי כַּוָּנַת אָמַן שֶׁטָּרַח בְּחִבּוּרוֹ וְהַרְכָּבָתוֹ וְשָׁם כָּל כְּלִי מִכֶּלְיו לְעֻמַּת הַתּוֹעֶלֶת הָיָה לוֹ לְהַפְלִיא וּלְהַגְדִּיל הַרְבֵּה עָלָיו וְלַחְשֹׁב אוֹתוֹ בְּתַכְלִית הַסִּכְלוּת וּמַהֵר לְהַכְזִיבוֹ וְלִדְחוֹת מַאֲמָרוֹ וְכֵיוָן שֶׁיִּדְּחֶה הַמַּאֲמָר הַזֶּה בְּגַלְגַּל קָטָן וּפָחוּת וְנִבְזֶה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּתַחְבּוּלָה קְטַנָּה לְתַקָּנַת חֶלְקָה קְטַנָּה מֵהָאָרֶץ אֵיךְ יַתִּיר לְעַצְמוֹ לַחְשֹׁב כַּמַּחֲשָׁבָה הַזֹּאת בַּגַּלְגַּל הַגָּדוֹל הַסּוֹבֵב אֶת כָּל הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ מִן הַבְּרוּאִים. וְהוּא בְּחָכְמָה. תִּקְצַרְנָה דֵּעוֹת כָּל בָּשָׂר וְשִׂכְלֵי הַמְדַבְּרִים לְהַשִּׂיג הֲוָיָתָהּ וְהוּא מוֹכֶן לְתוֹעֶלֶת כָּל הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵיךְ יוּכַל לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה מִבְּלִי כַּוָּנַת מְכַוֵּן וּמַחְשֶׁבֶת חָכָם בַּעַל יְכֹלֶת.

וּמִן הַיְדוּעַ אֲצְלֵנוּ כִּי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הֵם מִבְּלִי כַּוָּנַת מְכַוֵּן לֹא יִמְצְאוּ בִּמְאוּמָה מֵהֶם סִימָן לְחָכְמָה וְלִיכֹלֶת. וַהֲלֹא תִּרְאֶה אִם יִשְׁפֹּךְ לְאָדָם דְּיוֹ פִּתְאוֹם עַל נְיָר חֶלְק שאי״א שֶׁיְּצַטַיֵּר מִמֶּנּוּ עָלָיו כְּתָב מְסֻדָּר וְשִׁיטוֹת נִקְרָאוֹת כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה בְּקֶלְמוֹס. וְאִלּוּ הֵבִיא אָדָם לְפָנֵינוּ

כְּתָב מְסֻדָּר מִמָּה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִבְּלִי מְצוּעַ קוֹלְמוֹס וְאוֹמֵר כִּי נִשְׁפַּךְ הַדְּיוֹ עַל הַנְּיָר וְנֶעֱשְׂתָה צוּרַת הַכְּתָב עָלָיו מֵעַצְמָהּ הָיֵינוּ מְמַהֲרִים לְהַכְזִיבוֹ עַל פָּנָיו שֶׁאֵינֶנּוּ נִמְלָט מִכַּוָּנַת מְכַוֵּן,

וְכֵיוָן שֶׁזֶּה בְּעֵינֵינוּ דָּבָר שֹׂא״א לִהְיוֹת בְּצוּרוֹת וְרִשּׁוּמוֹת בְּהַסְכָּמַת דַּעְתֵּנוּ אֵיךְ יוּכַל לוֹמַר בְּדָבָר שֶׁמְּלַאכְתּוֹ יוֹתֵר דַּקָּה וְתִקּוּנוֹ יוֹתֵר רָחוֹק וְעָמֹק בְּעֵינֵינוּ עַד אֵין תַּכְלִית שֶׁיִּהְיֶה מִבְּלִי כַּוָּנַת מְכַוֵּן וְחָכְמַת חָכָם וְיכֹלֶת יָכוֹל.

וְכָל מָה שֶׁהֶבִיאוֹנוּ לְהַעֲמִיד מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה מִצַּד מַעֲשָׂיו דַּי לְמִי שֶׁיָּבִין וְיוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וּמַסְפִּיק בִּתְשׁוּבַת אַנְשֵׁי הַקַּדְמוּת שֶׁאוֹמְרִים כִּי הָעוֹלָם קָדְמוֹן וּדְחִיַּת דִּבְרֵיהֶם וְאַתָּה דַּע לְךָ׃

פרק ז

אַךְ הָרְאָיָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ הוּא אֶחָד. הוּא מִפְּנֵי שֶׁנִּתְבָּרֵר לָנוּ בְּדֶרֶךְ הָרְאָיוֹת כִּי יֵשׁ לָעוֹלָם בּוֹרֵא. הִתְחַיַּבְנוּ לַחְקֹר עָלָיו אִם הוּא אֶחָד אוֹ יוֹתֵר מֵאֶחָד. וְצָרִיךְ שֶׁנְּבָאֵר אֱמִתַּת אַחְדּוּתוֹ מִשְּׁבָעָה פָּנִים׃

הָאֶחָד מֵהֶם מִצַּד בְּחִינָתֵנוּ לְעִלּוֹת הַנִּמְצָאוֹת כִּי כַּאֲשֶׁר נִתְבּוֹנֵן בָּהֶן נִמְצָא מִסְפָּרָן פָּחוֹת מֵעֲלוּלֵיהֶן וְכָל אֲשֶׁר נַחְקֹר עַל עִלּוֹת הָעִלּוֹת הָהֵן לְמַעְלָה נִמְצָא מִסְפָּרָן פָּחוּת מֵהֶן וְכָל אֲשֶׁר תַּעֲלֶינָה יִתְמַעֵט מִסְפָּרָן עַד שֶׁיִּגִּיעַ אֶל עִלָּה אַחַת וְהִיא עִלַּת הָעִלּוֹת.

וּבְאוּר זֶה כִּי אִישֵׁי הַנִּמְצָאִים אֵין תַּכְלִית לְמִסְפָּרָם. וְכַאֲשֶׁר נִתְבּוֹנֵן בְּמִינֵיהֶם הַכּוֹלְלִים אוֹתָם יהיי מִסְפָּרָם פָּחוּת מִן הָאִישִׁים אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם. כִּי כָל מִין מִן הַמִּינִים כּוֹלֵל אִישִׁים רַבִּים וְהַמִּינִים יֵשׁ תַּכְלִית לְמִסְפָּרָם. וְכַאֲשֶׁר נַעֲרֹךְ הַמִּינִים אֶל סוּגֵיהֶם הַכּוֹלְלִים אוֹתָם יִהְיֶה מִסְפַּר הַסּוּגִים פָּחוּת מִמִּסְפָּרָם כִּי תַּחַת כָּל סוּג מֵהַסּוּגִים מִינִים רַבִּים וְכָל אֲשֶׁר יַעֲלוּ יִהְיֶה מִסְפַּר הַסּוּגִים פָּחוּת עַד אֲשֶׁר יַגִּיעוּ אֶל סוּגֵי הַסּוּגִים.

וּכְבָר אָמַר הַפִּילוֹסוֹף כִּי סוּגֵי הַסּוּגִים הֵם עֶשְׂרָה וְהֵם עֶצֶם וְכַמָּה וְאֵיךְ וּמַצָּטָרֵף וְאָנָה וּמָתַי וּמַצָּב וְקִנְיָן וּפוֹעֵל וְנִפְעָל,

וְכַאֲשֶׁר נַחְקֹר עַל עִלּוֹת אִישֵׁי מִינֵי עֶשֶׂרֶת הַסּוּגִים הָאֵלֶּה נִמְצָאֵם חָמֵשׁ.

הַתְּנוּעָה וְהַיְסוֹדוֹת הָאַרְבָּעָה שֶׁהֵם הָאֵשׁ וְהָרוּחַ וְהַמַּיִם וְהֶעָפָר. וְכַאֲשֶׁר נַחְקֹר עַל עִלּוֹת הַיְסוֹדוֹת הָאַרְבָּעָה נִמְצָאֵם הַחֹמֶר וְהַצּוּרָה וְהֵם שְׁנַיִם. וְכַאֲשֶׁר נַחְקֹר עַל עִלָּתָם יִהְיֶה מִסְפָּרָם פָּחוּת מֵהֶם וְהוּא רְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְאֵין מִסְפָּר פָּחוּת מִשְּׁנַיִם אֶלָּא אֶחָד א״כ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֶחָד עַל כָּל פָּנִים,

וְכֵן אָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (ד״ה א כט) לְךָ ה׳ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ וְגוֹ׳ ר״ל כִּי הוּא רָם עַל כָּל רָמִים וְעֶלְיוֹן עַל כָּל הָעֶלְיוֹנִים וְרֹאשׁ כָּל תְּחִלָּה וְעִלַּת כָּל עִלָּה וְעִלּוּל׃

וְהַשֵּׁנִי מִצַּד סִימָנֵי הַחָכְמָה הַנִּרְאִים בְּכָל הָעוֹלָם הַזֶּה עֶלְיוֹנוֹ וְתַחְתּוֹנוֹ קְפָאָיו וּצְמָחָיו וּבַעֲלֵי חַיִּים אֲשֶׁר בּוֹ.

וְכַאֲשֶׁר נִשְׁתַּכֵּל בּוֹ יוֹרֵנוּ כִּי כֻלּוֹ מַחְשֶׁבֶת חוֹשֵׁב אֶחָד וּמְלָאכֶת בּוֹרֵא אֶחָד וְהוּא שֶׁאָנוּ מוֹצְאִים אוֹתוֹ עַל מַחְלְקוֹתָיו בְּשָׁרְשָׁיו וִיסוֹדוֹתָיו מִתְּדַמֶּה בְּתוֹלְדוֹתָיו וְשָׁוֶה בַּחֲלָקָיו וְאוֹתוֹת חָכְמַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה נִרְאוֹת בִּקְטַנֵּי הַיְצִירוֹת וּגְדוֹלֵיהֶן מְעִידוֹת כִּי הֵם לְבוֹרֵא אֶ' חָכָם וְאִלּוּ הָיָה לָעוֹלָם יוֹתֵר מִבּוֹרֵא אֶחָד הָיְתָה צוּרַת הַחָכְמָה מִתְחַלֶּפֶת בְּחֶלְקֵי הָעוֹלָם וּמִשְׁתַּנֵּית בְּכֻלָּיו וּבַחֲלָקָיו.

וְעוֹד כִּי אֲנַחְנוּ מוֹצְאִים אוֹתוֹ כִּי הוּא צָרִיךְ בְּקִיּוּמוֹ וְתִקּוּנוֹ קְצָתוֹ אֶל קְצָתוֹ וְאֵין חֵלֶק מִמֶּנּוּ נִגְמָר אֶלָּא בְּחֵלֶק אַחֵר כְּצֹרֶךְ קַשְׁקֶשֶׁת הַשְּׁרִיוֹן וְחֶלְקֵי הַמִּטָּה וְאֶבְרֵי גּוּף הָאָדָם וּשְׁאָר הַמְחֻבָּרִים קְצָתָם אֶל קְצָתָם בְּתִקּוּנָם וְהַשְׁלָמָתָם.

הֲלֹא תִּרְאֶה צֹרֶךְ הַיֶּרַח וְהַכּוֹכָבִים אֶל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ וְצֹרֶךְ הָאָרֶץ אֶל הַשָּׁמַיִם וְאֶל הַמַּיִם וְצֹרֶךְ בַּעֲלֵי חַיִּים קְצָתָם אֶל קְצָתָם כִּי מִקְצָת מִינֵיהֶם אוֹכֶל מִקְצָתָם כַּדּוֹרֵס מִן הָעוֹפוֹת וְהַדָּגִים וְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה וְצֹרֶךְ הָאָדָם אֶל הַכֹּל וְתַקָּנַת הַכֹּל בָּאָדָם וְצֹרֶךְ הָאֲרָצוֹת וְהַפְּלָכִים וְהַחָכְמוֹת וְהַמְּלָאכוֹת קְצָתָם אֶל קְצָתָם,

וְהַחָכְמָה נִרְאֵית בִּקְטַנֵּי הַיְצִירוֹת וּגְדוֹלֵיהֶם. כִּי כֹּחַ הַחָכְמָה הַנִּרְאֵית בִּיצִירַת הַפִּיל לְפִי גֹּדֶל גּוּפוֹ אֵינֶנּוּ יוֹתֵר נִפְלָא מִכֹּחַ הַחָכְמָה הַנִּרְאֵית בִּיצִירַת הַנְּמָלָה לְפִי קַטְנוּתָהּ. אַךְ כָּל אֲשֶׁר תִּקְטַן הַיְצִירָה יִהְיֶה כֹּחַ הַחָכְמָה וְהַיְכֹלֶת נִרְאֶה בָּהּ יוֹתֵר וְתִקּוּן הַבּוֹרֵא יוֹתֵר נִפְלָא.

וְנִרְאֶה מִמֶּנָּה, וְזֶה יוֹרֶה כִּי כֻלָּם מַחְשָׁבוֹת חוֹשֵׁב אֶחָד וּבוֹרֵא אֶחָד מִפְּנֵי שֶׁהֵם מִתְדַּמִּים וְשָׁוִים וּנְכוֹנִים לְהַשְׁלָמַת סֵדֶר הָעוֹלָם וְהַעֲמָדָתוֹ כֻּלּוֹ בְּכָל חֶלְקָיו וְאִלּוּ הָיָה לוֹ יוֹתֵר מִבּוֹרֵא אֶחָד הָיְתָה צוּרַת הַחָכְמָה מִתְחַלֶּפֶת בִּקְצָת חֶלְקָיו וְלֹא הָיָה צָרִיךְ קְצָתוֹ אֶל קְצָתוֹ וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא חָלוּק בְּשָׁרְשָׁיו וִיסוֹדוֹתָיו שָׁוֶה בְּתוֹלְדוֹתָיו וּמַחְבְּרוֹתָיו תִּרְאֶה כִּי מְחַדְּשׁוֹ וּמְחַבְּרוֹ וּמַנְהִיגוֹ וְחוֹשְׁבוֹ אֶחָד.

וְאָמַר הַפִּילוֹסוֹף אֵין בַּמֶּה שֶׁבָּרָא הָאֱלֹהִים יוֹתֵר נִפְלָא מִמָּה שֶׁבָּרָא וְרָצָה לוֹמַר כִּי הַחָכְמָה בַּקָּטָן וּבַגָּדוֹל מֻחְלָקֵי הָעוֹלָם מִתְדַּמָּה וְשָׁוָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּסִפְרוֹ מִינֵי עִנְיְנֵי הָעוֹלָם וּתְכוּנַת יְשׁוּבוֹ (תהלים קד) מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶיךָ וְאָמַר (שם צב) מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ:

וְהַשְּׁלִישִׁי מִפְּנֵי הַחִדּוּשׁ הַכּוֹלֵל אֶת כָּל הָעוֹלָם כִּי הָרְאָיוֹת לְמִדּוּ עַל חִדּוּשׁוֹ. וְהֶצְרֵךְ בַּעֲבוּר זֶה שֶׁהָיָה לוֹ מְחַדֵּשׁ מִפְּנֵי הִמָּנַע הַוּוַיִת הַדָּבָר מֵאֵלָיו וּכְשֶׁאָנוּ מוֹצְאִים הֲוָיָה וְיִתְבָּרֵר לָנוּ כִּי הָיָה אַחַר שֶׁלֹּא הָיָה. יֵדַע בְּעֲדוּת הַשֵּׂכֶל הַשָּׁלֵם שֶׁזּוּלָתוֹ בָּרָאוֹ וְהִמְצִיא הֲוָיָתוֹ וְיָצַר אוֹתוֹ,

וְכֵיוָן שֶׁהִתְקַיֵּם כִּי לְעוֹלָם בּוֹרֵא שֶׁבָּרָאוֹ וְחִדְּשׁוֹ אֵין רָאוּי לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ שֶׁהוּא יוֹתֵר אוֹ פָּחוֹת מֵאֶחָד שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמְצִיאוּת הָעוֹלָם מִבְּלִי בּוֹרֵא אֶחָד וְאִלּוּ הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲלֶה בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁיִּתְקַיֵּם הָעוֹלָם בְּפָחוֹת מִבּוֹרֵא אֶחָד הָיִינוּ מַעֲלִים עַל דַּעְתֵּנוּ כֵּן אַף מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָכְלְנוּ לְהַשְׂכִּיל דָּבָר שֶׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹת אֶת זוּלָתוֹ פָּחוֹת מֵאֶחָד יָדַעְנוּ יְדִיעָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְדָחוֹתָהּ כִּי הוּא אֶחָד כִּי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִתְבָּרְרוּ מִצַּד הֶבְאַת הָרְאָיָה עֲלֵיהֶם וְתִהְיֶה מְצִיאָתָם מְצִיאָה שא"א לְדָחוֹתָהּ אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ שֶׁהֵם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהַצָּרֵךְ מֵבִיא אֵלָיו בְּהִשְׁלֵמַת הַדָּבָר שֶׁהוּא לְרְאָיָה עֲלֵיהֶם.

וְהַדְּמְיוֹן כִּי בְּעֵת שֶׁנִּרְאֶה כְּתָב שָׁוֶה בְּחִבּוּרוֹ וְצוּרוֹת הַמִּכְתָּב אֲשֶׁר נִכְתַּב בּוֹ צוּרָה אַחַת יַעֲלֶה בְּדַעְתֵּנוּ מִיָּד כִּי כּוֹתֵב אֶחָד כְּתָבוֹ וְחִבְּרוֹ כִּי הַכְּתָב לֹא יִתְכֵּן בְּפָחוֹת מִכּוֹתֵב אֶחָד וְאִלּוּ הָיָה יָכוֹל לְהִכָּתֵב בְּפָחוֹת מִכּוֹתֵב אֶחָד הָיִינוּ חוֹשְׁבִים כֵּן וא"פ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּכְתְּבֻנּוּ יוֹתֵר מֵאֶחָד אֵין רָאוּי לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ כֵּן אֶלָּא בִּרְאָיָה שֶׁתָּעִיד עַל בֵּרוּר הַדָּבָר מֵהִתְחַלֵּף צוּרַת הַמִּכְתָּב בְּמִקְצָתוֹ וְהַדּוֹמֶה לָזֶה,

וְאִם הָיָה הַדָּבָר כֵּן אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְדַעְתּוֹ פָּנִים בְּפָנִים אִם אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עָלָיו מִן הַצַּד הַזֶּה וְעָמְדוּ לָנוּ הָרְאָיוֹת עָלָיו מִמַּעֲשֵׂהוּ בְּסִדּוּר כְּתִיבָתוֹ בִּמְקוֹם רְאוֹתֵנוּ אוֹתוֹ. וְיָדַעְנוּ יְדִיעָה בְּרוּרָה כִּי כּוֹתֵב אֶחָד נִמְצָא יוֹדֵעַ מִכְתָּב וְיָכוֹל לִכְתֹּב כְּתָבוֹ וְלֹא הִשְׁתַּתֵּף בּוֹ עִמּוֹ זוּלָתוֹ מִפְּנֵי סֵדֶר חִבּוּרוֹ וְהַשָּׁוְאָתוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂה שְׁנֵי עוֹשִׂים מִתְחַלֵּף וְאֵינֶנּוּ שָׁוֶה וּמְסֻדָּר עַל עֵרֶךְ אֶחָד וּמִשְׁתַּנֶּה בְּתִקּוּנוֹ וּתְכוּנָתוֹ,

וְכֵן נֹאמַר בַּבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה כִּי מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ אוֹתוֹת הַחָכְמָה בִּבְרִיאוֹתָיו מִתְדַּמּוֹת וְשָׁווֹת הֻצְרַכְנוּ לְהַאֲמִין כִּי בּוֹרֵא אֶחָד בְּרָאָם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִמְצִיאוּת הַמְחֻדָּשִׁים מִבְּלְעָדָיו,

וְשֶׁאֵינֶנּוּ דָּבָר נִרְאֶה בְּעֶצֶם וּבְמִקְרֶה. וּמִפְּנֵי שֶׁאֵינֶנּוּ נִרְאֶה אִי אֶפְשָׁר לְמָצְאוֹ וּלְדַעְתּוֹ אֶלָּא בְּדֶרְכֵי הָרְאָיוֹת וְהַבְּחִינוֹת הַמּוֹרוֹת עָלָיו מִצַּד בְּרִיאוֹתָיו אָז תַּעֲמֹד לָנוּ אֱמוּנָתֵנוּ שֶׁהוּא נִמְצָא וְשֶׁהוּא אֶחָד קַדְמוֹן הָיָה וְיִהְיֶה רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן גִּבּוֹר חָכָם חַי,

וְעָמְדוּ לָנוּ הָרְאָיוֹת עָלָיו בְּמָקוֹם עָמְדֵנוּ עָלָיו וּרְאוֹתֵנוּ אוֹתוֹ יִתְעַלֶּה מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶנּוּ מֵעִנְיְנֵי הַנִּרְאִים,

עַל כֵּן הֻצְרַכְנוּ לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ שֶׁבּוֹרֵא אֶחָד בְּרָאָם כִּי אִי אֶפְשָׁר בִּלְעָדָיו בִּמְצִיאוּת הַמְחֻדָּשִׁים אַף יוֹתֵר מֵאֶחָד אֶפְשָׁר בִּלְעָדָיו וְאֵין צָרֵךְ אֵלָיו עַל כֵּן מִי שֶׁיִּטְעֹן שֶׁהוּא יוֹתֵר מֵאֶחָד לֹא יִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו אֶלָּא בִּרְאָיָה זוּלַת הָרְאָיָה שֶׁהֵבֵאנוּ וְאִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִידָהּ מִפְּנֵי שֶׁהָרְאָיוֹת שֶׁהֵן מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל אֵינָן מַכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ,

אַף כָּל הָרְאָיוֹת מְעִידוֹת עַל אַחְדוּתוֹ וּמַרְחִיקוֹת מִמֶּנּוּ עִנְיַן הִרְבּוּי וְהַשִּׁתּוּף וְהַדְּמְיוֹן כַּאֲשֶׁר אָמַר ה' יִתְ' (ישעיה מד) הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר בַּל יָדָעְתִּי וְאָמַר (שם) אֲנִי רִאשׁוֹן

וַאֲנִי אַחֲרוֹן וְאָמַר (שם מח) אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם קֹרֵא אֲנִי אֵלֵיהֶם יַעַמְדוּ יַחְדָּו וְאָמַר (שם מה) צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ אַיִן זוּלָתִי:

וְהָרְבִיעִי שֶׁנֹּאמַר לְמִי שֶׁהוּא חוֹשֵׁב כִּי הַבּוֹרֵא יוֹתֵר מֵאֶחָד לֹא יִמָּלֵט שֶׁיִּהְיֶה עֶצֶם הַכֹּל עֶצֶם אֶחָד אוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד.

וְאִם יֹאמַר כִּי הָעֶצֶם אֶחָד אִם כֵּן הָעִנְיָן אֶחָד וְהַבּוֹרֵא אֵינֶנּוּ יוֹתֵר מֵאֶחָד.

וְאִם יֹאמַר כִּי לְכָל אֶחָד מֵהֶם עֶצֶם אֵינֶנּוּ מֵעֶצֶם אֶחָד נִצְטָרֵךְ עכ"פ שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם הֶפְרֵשׁ מִפְּנֵי מַחְלְקוֹתָם וְהִשְׁתַּנּוּתָם וְכָל נִפְרָשׁ מֻגְבָּל וְכָל מֻגְבָּל יֵשׁ לוֹ תַּכְלִית וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ תַּכְלִית מְחֻבָּר וְכָל מְחֻבָּר מְחֻדָּשׁ וְכָל מְחֻדָּשׁ יֵשׁ לוֹ מְחַדֵּשׁ.

וּמִי שֶׁחוֹשֵׁב כִּי הַבּוֹרֵא יוֹתֵר מֵאֶחָד מַצְרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מְחֻדָּשׁ וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ כִּי בּוֹרֵא הָעוֹלָם קַדְמוֹן וְהוּא עִלַּת הָעִלּוֹת וּתְחִלַּת הַתְּחִלּוֹת וְהוּא עַל כָּל פָּנִים אֶחָד וְהוּא כמ"ש הַכָּתוּב (נחמיה ט':ו') אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ:

וְהַחֲמִישִׁי מִצַּד עִנְיַן הָרִבּוּי וְהָאַחְדוּת וְהוּא שֶׁאֶקְלִיד"ס גָּדַר הָאַחְדוּת בְּסִפְרוֹ וְאָמַר כִּי הָאַחְדוּת הִיא אֲשֶׁר בָּהּ יֵאָמֵר לְכָל דָּבָר אֶחָד ר"ל כִּי הָאַחְדוּת קוֹדֶמֶת לְאֶחָד בְּטִבְעָהּ כַּאֲשֶׁר נֹאמַר כִּי הַחֹם קוֹדֵם לְכָל דָּבָר חַם וְלוּלֵא הָאַחְדוּת לֹא הָיָה נֶאֱמַר עַל דָּבָר מֵהַדְּבָרִים אֶחָד, וְהָעִנְיָן אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ צְרִיכִין לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ מִן הָאַחְדוּת הוּא יְחִידוּת גְּמוּרָה וּבְדִידוּת שֶׁאֵין עִמָּהּ חִבּוּר וְלֹא דִּמְיוֹן בְּשׁוּם עִנְיָן וְלֹא רִבּוּי וְלֹא מִסְפָּר בְּשׁוּם פָּנִים וְלֹא הִתְחַבֵּר אֶל דָּבָר וְלֹא הִתְפָּרֵד מִדָּבָר,

וְעִנְיַן הָרִבּוּי הוּא כְּלַל אֲחָדִים וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁיְּקַדִּים הָרִבּוּי לָאַחְדוּת אֲשֶׁר מִמֶּנָּה נִתְרַבָּה. וְאִם נִמְצָא בְּשִׂכְלֵנוּ אוֹ בְּהַרְגָּשׁוֹתֵינוּ שׁוּם רִבּוּי נֵדַע יְדִיעָה בְּרוּרָה כִּי הָאַחְדוּת קְדָמַתּוּ כִּקְדִימַת הָאֶחָד הַמְּנָיְנִי לִשְׁאָר הַמִּנְיָן. וּמִי שֶׁיַּחְשֹׁב כִּי הַבּוֹרֵא יוֹתֵר מֵאֶחָד יֵשׁ לוֹ לוֹמַר עַל כָּל פָּנִים כִּי הָאֶחָד קוֹדֵם לְכֻלָּם מִפְּנֵי הַקְּדֻמַּת הָאֶחָד לַמִּנְיָן וְאַחְדוּת לָרֹב אִם כֵּן הַבּוֹרֵא אֶחָד עַל כָּל פָּנִים קַדְמוֹן אֵין קַדְמוֹן זוּלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג) לְפָנַי לֹא נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה:

וְהַשִּׁשִּׁי מִצַּד הַמִּקְרִים הַדְּבֵקִים אֶל כָּל מִתְרַבֶּה וְהוּא שֶׁהָרִבּוּי וְהַכְּלָל מִקְרֶה נִכְנָס עַל הָעֶצֶם וְהוּא הַכַּמּוּת וְהוּא יִתְבָּרֵךְ הַבּוֹרֵא הָעֶצֶם וְהַמִּקְרֶה לֹא תַּשִּׂיגֶנּוּ מִדָּה מִמִּדּוֹתָם בְּעֶצֶם כְּבוֹדוֹ וְכַאֲשֶׁר הִתְבָּרֵר כִּי הַבּוֹרֵא הִתְעַלָּה מִכָּל דִּמְיוֹן וְעֵרֶךְ אֶל דָּבָר מִבְּרִיאוֹתָיו מִן הַשִּׂכֶל וּמִן הַכָּתוּב וְהָיָה הָרִבּוּי הַנִּכְנָס עַל עֶצֶם הַמִּתְרַבֶּה מִקְרֶה לֹא יֵאוֹת שֶׁתַּשִּׂיג עֶצֶם כְּבוֹד הַבּוֹרֵא מִדָּה מִמִּדּוֹת הָרִבּוּי וְאִם לֹא יְסַפֵּר בְּרֹב הוּא אֶחָד עַל כָּל פָּנִים מִפְּנֵי שֶׁאֵין בֵּין הָרֹב וְהָאַחְדוּת אֶמְצָעִי א"כ אֵין הַבּוֹרֵא יוֹתֵר מֵאֶחָד וְהוּא אֶחָד עכ"פ כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה חַנָּה (שמואל א' ב) אֵין קָדוֹשׁ כַּה' כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְגוֹ':

וְהַשְׁבִיעִי כִּי הַבּוֹרֵא אִם הוּא יוֹתֵר מֵאֶחָד יִהְיֶה כָּל אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִבְרֹא הָעוֹלָם אוֹ לֹא יָכוֹל אֶלָּא בְּעֶזֶר חֲבֵרוֹ.

וְאִם כָּל אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל הַבּוֹרֵא הָאֶ' נוֹסָף מִפְּנֵי שֶׁהָאֶחָד יָכוֹל וְאֵינֶנּוּ צָרִיךְ לְזוּלָתוֹ וְאִם לֹא יִשְׁלַם הַדָּבָר.

כִּי אִם בְּהִתְחַבְּרָם, אֵין לְאֶחָד מֵהֶם יְכֹלֶת שְׁלֵמָה וְלֹא כֹּחַ גָּמוּר מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶ' מֵהֶם נִלְאֶה וּמְקֻצָּר וכ"א מֵהֶם חַלָּשׁ וְכָל חַלָּשׁ יֵשׁ תַּכְלִית לְכֹחוֹ וּלְעַצְמוֹ. וְכָל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ תַּכְלִית יֵשׁ לוֹ גְּבוּל וְכָל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ גְּבוּל מְחֻבָּר וְכָל מְחֻבָּר מְחֻדָּשׁ וְכָל מְחֻדָּשׁ יֵשׁ לוֹ מְחַדֵּשׁ.

אִם כֵּן הַחַלָּשׁ אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה קַדְמוֹן מִפְּנֵי שֶׁהַקַּדְמוֹן לֹא תִּקְצַר יָדוֹ מִדָּבָר וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְעֶזֶר זוּלָתוֹ.

א"כ אֵין הַבּוֹרֵא יוֹתֵר מֵאֶחָד וְאִלּוּ הָיָה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יוֹתֵר מֵאֶחָד הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם מַחְלֹקֶת בִּבְרִיאַת הַבְּרוּאִים וְלֹא הָיְתָה נִגְמֶרֶת מֵהֶם יְצִירַת הַבְּרוּאִים. וּבְמָצְאֵנוּ כָּל הָעוֹלָם הַזֶּה עַל סֵדֶר אֶחָד וּתְנוּעָה אַחַת נִמְצֵאת בְּכָל חֵלֶק מֵחֲלָקָיו לֹא נִשְׁתַּנָּה וְעִם הַדּוֹרוֹת נֵדַע שֶׁיּוּצְרוֹ וּמַנְהִיגוֹ אֶחָד לֹא יְשַׁנֶּה מַעֲשֵׂהוּ וְלֹא יַחְלִיף הַנְהָגָתוֹ זוּלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ישעיה מד) וּמִי כָמוֹנִי יִקְרָא וְיַגִּידֶהָ וַיְעָרְכָהּ לִי וְגוֹ'. וְאָמַר דָּוִד (תהלים קי"ט:פ"ט-צ') לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמַיִם לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד.

וּמָה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים הַנְהָגַת הַבּוֹרֵא הַשְּׁלֵמָה בַּבְּרוּאִים כִּי הַהַנְהָגָה לֹא תִּהְיֶה שְׁלֵמָה מַתְמֶדֶת עַל עִנְיָן אֶחָד אֶלָּא בְּהִתְיַחֵד אֶחָד בְּעֵצָה וּבְהַנְהָגָה כַּמֶּלֶךְ בַּמְּדִינָה וְהַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף.

וְאָמַר אֲרִיסְטו"ֹ בְּסִפְרוֹ בְּעִנְיַן הַיִּחוּד אֵין טוֹב בְּרִבּוֹת הָרָאשִׁים אַךְ הָרֹאשׁ הָאֶחָד וְאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי כח) בְּפֶשַׁע אֶרֶץ רַבִּים שָׂרֶיהָ וְגוֹ'.

וּבְמָה שֶּׁהֵבֵאנוּ בָּעִנְיָן הַזֶּה דַּי לַמֵּבִין וּמִסְפִּיק בִּתְשׁוּבָה עַל הַנִּחַת [אַנְשֵׁי הַשְּׁנִיּוּת וּבַעֲלֵי] הָרִבּוּי (הַשְּׁלוּשׁ) [הַנּוֹצְרִים וַאֲחֵרִים] כִּי בְּהַעֲמִידֵנוּ הָאַחְדוּת לְבוֹרֵא הָעוֹלָם תִּדְחֶה טַעֲנַת כָּל מִי שֶׁיֹּאמַר שֶׁהוּא יוֹתֵר מֵאֶחָד וְאַתָּה דַּע לָךְ:

פרק ח

אַךְ בֵּאוּר אָפְנֵי הָאֶחָד הָאֲמִתִּי וְהָאֶחָד הָעוֹבֵר,

הוּא שֶׁהָאֶחָד שֵׁם נִגְזָר מִן הָאַחְדוּת וְהוּא נֶאֱמַר עַל שְׁנֵי עִנְיָנִים. הָאֶחָד מֵהֶם מִקְרִי וְהוּא הָעוֹבֵר וְהַשֵּׁנִי עַצְמִי קַיָּם וְהוּא הָאֲמִתִּי,

וְהָאֶחָד הַמִּקְרִי גַּם כֵּן הוּא עַל שְׁנֵי עִנְיָנִים. הָאֶחָד מֵהֶם נִרְאֶה בּוֹ הָרִבּוּי וְהַכְּלָל וְהַקִּבּוּץ כַּסּוּג הָאֶחָד אֲשֶׁר הוּא כּוֹלֵל מִינִים רַבִּים וְכַמִּין הָאֶחָד הַכּוֹלֵל אִישִׁים רַבִּים וְכָאִישׁ הָאֶ' הַמְחֻבָּר מֵחֲלָקִים רַבִּים וְכַצָּבָא הָאֶחָד הַכּוֹלֵל אֲנָשִׁים רַבִּים,

וּכְאָמְרֵנוּ כּוֹר אֶחָד וְהֵין אי וְרֹבַע אי וְלִיטְרָא אַחַת וְכָל אי מֵהֶם כּוֹלֵל דְּבָרִים רַבִּים יֵאָמֵר עַל כ״א מֵהֶם אי. וְכָל אי מִמָּה שֶׁהִזְכַּרְנוּ נִקְרָא אֶחָד עַל דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה וְהוּא מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבָרִים הָהֵם אֲשֶׁר יִקַּבֵּץ אוֹתָם הַשֵּׁם הַהוּא שָׁוִים בְּעִנְיָן אי וְנִקְרָא רַב מִפְּנֵי שֶׁכּוֹלֵל דְּבָרִים רַבִּים וְכַאֲשֶׁר יִתְפָּרְדוּ הַדְּבָרִים הָהֵם וְיִתְבּוֹדְדוּ יֵאָמֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶם אֶחָד וְהָאֶחָד בְּכָמוֹ הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר זָכַרְנוּ מִקְרֶה וְהוּא אֶחָד מִצַּד וְרַב מִצַּד.

וְהָעִנְיָן הַשֵּׁנִי מֵאֶחָד הַמִּקְרִי הוּא הָאֶחָד הַנֶּאֱמָר עַל הָאִישׁ הָא׳ לֹא מִתְרַבֶּה וְלֹא כּוֹלֵל דְּבָרִים רַבִּים כַּנִּרְאֶה מִמֶּנּוּ אַף הוּא רַב בְּעַצְמוֹ מִצַּד חִבּוּרוֹ מֵחֹמֶר וְצוּרָה וְעֶצֶם וּמִקְרֶה, וְהוּא מְקַבֵּל הַהֲוָיָה וְהַהֶפְסֵד וְהַחִלּוּק וְהַחִבּוּר וְהַפְּרִידָה וְהַשְׁנוּי וְהַחִלּוּף וְהַשְׁתּוּף.

אִם כֵּן הָרִבּוּי יַשִּׂיג הַדָּבָר הַנֶּאֱמָר עָלָיו אֶחָד מִכָּל מָה שֶׁפְּרִנוּ מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּנֶגֶד הָאַחְדוּת. כִּי הָאֶחָד הַנֶּאֱמָר עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַשִּׂיגֵנוּ בְּעַצְמוֹ עִנְיָן מֵעִנְיָנֵי הָרִבּוּי וְהַשְׁנוּי הוּא מִקְרֶה מִבְּלִי סָפֵק וְהוּא אֶחָד עַל דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה לֹא ע״ד הָאֱמֶת. שִׂים לִבְּךָ לְהָבִין:

אַף הָאֶחָד הָאֱמֶת יֵאָמֵר גַּם כֵּן עַל שְׁנֵי פָּנִים. הָאֶחָד מֵהֶם בְּמַחְשָׁבָה וְהַשֵּׁנִי בְּפֹעַל.

וְהַמַּחְשָׁבָה הוּא הָאֶחָד הַמְּיֻחָד אֲשֶׁר הוּא שׁוֹרֶשׁ כָּל מִנְיָן וּתְחִלָּתוֹ וְטַעַם הָאֶחָד הַמְּיֻחָד שֶׁהוּא אוֹת וְסִימָן לְתְחִלָּה שֶׁאֵין תְּחִלָּה לְפָנֶיהָ כִּי כָל תְּחִלָּה אֲמִתִּית תִּקָּרֵא אֶחָד כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד בְּמָקוֹם יוֹם רִאשׁוֹן הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן אֶחָד מִפְּנֵי שֶׁהָאֶחָד שָׁם לְתְחִלָּה שֶׁאֵין לְפָנֶיהָ תְּחִלָּה וּכְשֶׁהוּא שׁוֹנֶה יִקָּרֵא שֵׁנִי וּכְשֶׁהוּא מְשַׁלֵּשׁ יִקָּרֵא שְׁלִישִׁי וְכֵן עַד עֲשָׂרָה וְאַחַר כֵּן יָשׁוּב אֶל הָאֶחָד וְאַחַר כֵּן יָשׁוּב אֶל מֵאָה וְאֶל אֶלֶף אֵין תַּכְלִית לַמִּנְיָן.

וע״כ הָיָה גֶּדֶר הַמִּנְיָן כְּלָל מֻרְכָּב מִן הָאַחֵרִים וְהַטַּעַם שֶׁקְּרָאתִיו מַחְשָׁבִי מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנְיָן אֵינוֹ נִכְנָס תַּחַת הַחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים אֲבָל יֻשַּׂג בְּמַחְשָׁבָה. אַף הַמָּנוּי הוּא מֻרְגָּשׁ בַּחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים הַחֲמִשָּׁה אוֹ בְּמִקְצָתָם.

וְהָעִנְיָן הַשֵּׁנִי אֲשֶׁר הוּא אֶחָד אֲמִתִּי נִמְצָא בְּפֹעַל. הוּא עִנְיָן אֲשֶׁר לֹא יִתְרַבֶּה וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה וְלֹא יִתְחַלֵּף וְלֹא יִסָּפֵר בְּמִדָּה מִמִּדּוֹת הַגַּשְׁמִיִּים וְלֹא תַּשִּׂיגֵהוּ לֹא הֲוָיָה וְלֹא הֶפְסֵד וְלֹא תִּכְלָה. וְלֹא יֵעָתֵק וְלֹא יָנוּעַ וְלֹא יִדָּמֶה אֶל דָּבָר וְלֹא יִדָּמֶה אֵלָיו דָּבָר וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף עִם דָּבָר. כִּי הוּא עכ״פ אֶחָד אֱמֶת וְהוּא שׁוֹרֶשׁ לְכָל מִתְרַבֶּה כַּאֲשֶׁר עָבַר מִדְּבָרֵינוּ. כִּי הָאַחְדוּת עִלַּת הָרִבּוּי, וְאֵין לָאֶחָד הָאֲמִתִּי תְּחִלָּה וְלֹא תַּכְלִית. כִּי כָל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ תְּחִלָּה וְתִכְלָה מִן הַדִּין שֶׁתִּכָּנֵס הַהֲוָיָה וְהַהֶפְסֵד עָלָיו וְכָל מָה שֶׁתִּכָּנֵס הַהֲוָיָה וְהַהֶפְסֵד עָלָיו מִשְׁתַּנֶּה וְהַשְׁנוּי כְּנֶגֶד הָאַחְדוּת א״כ יִהְיֶה יוֹתֵר מֵאֶחָד כִּי הוּא קֹדֶם הַהִתְחַלָּה לְזוּלָתוֹ אַחֲרֶיהָ (זוּלַת מָה שֶׁאַחֲרֶיהָ), וְזֶה מְחַיֵּב לוֹ הָרִבּוּי,

וְכֵן הַדְּמוּת בַּמִּתְדַּמֶּה מִקְרֶה וְכָל אֲשֶׁר יַשִּׂיגֵנוּ מִקְרֶה מִתְרַבֶּה וְהָאֶחָד הָאֱמֶת לֹא יַשִּׂיגֵהוּ שׁוּם מִקְרֶה בְּעָצֶם כְּבוֹדוֹ בְּשׁוּם פָּנִים.

וְאִם יֹאמַר אֹמֵר שֶׁהָאַחְדוּת בָּאֶחָד הָאֱמֶת מִקְרֶה,

נֹאמַר כִּי עִנְיַן הָאַחְדוּת בָּאֶחָד הָאֱמֶת הוּא הַרְחָקַת הָרִבּוּי וְהָרַב מִמֶּנּוּ וְכַאֲשֶׁר נְסַפֵּר הָאֶחָד לֹא נְסַפְּרֵהוּ כִּי אִם בְּעִנְיַן אֲפִיסַת הָרִבּוּי וְהָרַב. וְהָאֶחָד הָאֱמֶת לֹא יְסֻפַּר בְּמִדָּה שֶׁמְּחַיֶּבֶת לְעֶצֶם כְּבוֹדוֹ רִבּוּי וְלֹא שְׁנוּי וְלֹא חִלּוּף בְּשׁוּם פָּנִים. וּבָזֶה נִשְׁלְמוּ כָּל דְּבָרֵינוּ בָּאֶחָד הָעוֹבֵר וְהָאֶחָד הָאֱמֶת וְאַתָּה דַּע לְךָ׃

פרק ט

אַךְ הָרְאָיָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֶחָד אֱמֶת אֵין אֶחָד אֱמֶת זוּלָתוֹ נֹאמַר.

כִּי מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְחֻבָּר לֹא תִּגְמֹר הֲוָיָתוֹ אֶלָּא בְּהִשְׁתַּתֵּף חֶלְקָיו אֲשֶׁר חֻבַּר מֵהֶם וְהוּא הִתְאַחֵד קְצָתָם עִם קְצָתָם וְעִקַּר הַשִּׁתּוּף הָאַחְדוּת.

וְכֵן לֹא יִתָּכֵן מְצִיאוּת הַמְחֻבָּר אֶלָּא בְּהִתְחַלֵּק חֶלְקָיו אֲשֶׁר מֵהֶם חֻבַּר כִּי הַחִבּוּר לֹא יִהְיֶה כִּי אִם מִדְּבָרִים שֶׁהֵם יוֹתֵר מֵאֶחָד וְעִקַּר הַמַּחְלֹקֶת הָרַב.

וְכֵיוָן שֶׁהָיָה סִימַן הַחִבּוּר וְהַהַרְכָּבָה וְהַסִּדּוּר נִמְצָא בעוה״ז בִּכְלָלָיו בִּפְרָטָיו וַחֲלָקָיו וְשָׁרָשָׁיו וַעֲנָפָיו צָרִיךְ שֶׁיִּמָּצֵא בְּכֻלָּם עִנְיַן הַשִּׁתּוּף וְהַמַּחְלֹקֶת וְעִקָּרָם הָאַחְדוּת וְהָרַב.

וּמִפְּנֵי שֶׁהָאַחְדוּת קוֹדֶמֶת לָרַב בַּטֶּבַע כִּקְדִימַת הָאֶחָד לְשְׁאָר הַמִּנְיָן מִן הַדִּין שֶׁתִּהְיֶה עִלַּת כָּל מִתְרַבֶּה בִּלְתִּי מִתְרַבֶּה בְּרֹאשׁ הַהִתְחָלוֹת מִפְּנֵי הַקְּדִמַת עִנְיַן הָאַחְדוּת לְכָל מִתְרַבֶּה,

וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ הָעִלּוֹת מַגִּיעוֹת בְּתִחְלָתָן וְנִמְנָע שֶׁיִּפְעַל הַפּוֹעֵל בְּעַצְמוֹ לֹא הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עִלַּת הָאַחְדוּת וְהָרַב כְּמוֹתָן רַב וְאַחְדוּת,

וְכֵיוָן שֶׁאֵין עִלַּת הַהֲוָיוֹת הָרַב בִּלְבַד וְלֹא רַב וְאַחְדוּת, מִן הַדִּין שֶׁיִּהְיֶה עִלַּת הַהֲוָיָה אֶחָד אֱמֶת.

וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ בְּדִבְרֵינוּ כִּי הָעִלּוֹת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲלֶינָה לְמַעְלָה תִּתְמַעֲטֶנָה בִּתְחִלָּתָן עַד אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה מַגִּיעוֹת אֶל שֹׁרֶשׁ הַמִּנְיָן וְהוּא אֶחָד הָאֱמֶת וְהוּא הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

וּמִן הַיְדוּעַ עוֹד כִּי כָּל מַה שֶּׁיִּמָּצֵא בְּשׁוּם דָּבָר מִקְרֶה אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בְּדָבָר אַחֵר עַצְמִי אֲמִתִּי וְאֵין לוֹ הַעָתְקָה מִמֶּנּוּ כִּי אִם בְּהֶפְסֵדוֹ כַּחֹם בַּמַּיִם הַחַמִּים שֶׁהוּא מִקְרֶה בַּמַּיִם וְהוּא בָּאֵשׁ עַצְמִי קַיָּם,

וּמִן הַיְדוּעַ עוֹד כִּי כָּל מַה שֶּׁיִּמָּצֵא בְּשׁוּם דָּבָר מִקְרֶה אֵין הַדָּבָר הַהוּא אֲשֶׁר יִקָּרֶה בּוֹ הַמִּקְרֶה מְקַבֵּל אוֹתוֹ הַמִּקְרֶה אֶלָּא מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר הוּא בּוֹ עַצְמִי כְּמוֹ שֶׁאֲנַחְנוּ רוֹאִים בְּחֹם הַמַּיִם שֶׁהוּא מִקְרֶה בָּהֶם נֶאֱצָל עֲלֵיהֶם מִן הָאֵשׁ שֶׁחֻמָּהּ עַצְמִי בָּהּ. וְכַאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ רוֹאִים מִלַּחוּת

הַדְּבָרִים הַלֹּחֲצִים בְּמִקְרֶה שֶׁנֶּאֱצַל עֲלֵיהֶם מִן הַמַּיִם שֶׁהַלַּחוּת בָּהֶם עַצְמִית וְכֵן שְׁאָר כָּל הַהֲוָיוֹת כַּאֲשֶׁר נִסְתַּכֵּל בְּעִנְיְנֵיהֶם.

וְעַל הַהַקְשָׁה הַזֹּאת נַנְהִיג דְּבָרֵינוּ בְּעִנְיַן הָאַחְדוּת כִּי כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה בְּכָל אֶחָד מֵהַבְּרוּאִים מִקְרִית כַּאֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ מִן הַדִּין הוּא שֶׁתִּהְיֶה בְּעִלַּת הַבְּרוּאִים עַצְמִית קַיֶּמֶת אֲמִתִּית וּמְמֻנָּה קִבְּלוּ כָּל הַהֲוָיוֹת עִנְיַן הָאַחְדוּת בְּדֶרֶךְ הַמִּקְרֶה כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְנוּ.

וְכַאֲשֶׁר חָקַרְנוּ עַל עִנְיַן הָאַחְדוּת הָאֲמִתִּית בַּבְּרוּאִים לֹא מְצָאנוּהָ לְאֶחָד מֵהֶם קַיֶּמֶת אֲמִתִּית וְאִם יֵאָמֵר [עַל כָּל אֶחָד מִן הַסּוּגִים וְהַמִּינִים וְהָאִישִׁים וְהָעֲצָמִים וְהַמִּקְרִים וְהַגְּרָמִים הָעֶלְיוֹנִים וְהַגּוּפִים הָרוּחָנִיִּים וְכָל מִנְיָן וּמָנוּי וְכָל אֲשֶׁר לוֹ תִּכְלָה וּגְבוּל] אֶחָד וּמְיֻחָסִים אֵלָיו עִנְיַן הָאַחְדוּת לֹא יֵאָמֵר לוֹ אֶחָד אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא כּוֹלֵל דְּבָרִים שֶׁנִּקְרְאוּ אֶחָד מִדֶּרֶךְ הִדַּמּוּתָם וְהִתְחַבְּרוּתָם בְּעִנְיַן אֶחָד,

וְהוּא רַב מֵעַצְמוֹ מִפְּנֵי שֶׁמְּקַבֵּל הִרְבּוּי וְהַשְׁנּוּי וְהַחִלּוּק וְהַמַּחְלֹקֶת וְהַחִבּוּר וְהַפְּרִידָה וְהַתּוֹסֶפֶת וְהַחְסָרוֹן וְהַתְנוּעָה וְהַמְנוּחָה וְהַדִּמְיוֹן וְהַצּוּרָה וּשְׁאָר הַמִּקְרִים הַמְיֻחָדִים וְהַכּוֹלְלִים לְכָל אֶחָד מֵהַבְּרוּאִים,

וְהָאַחְדוּת הָאֲמִתִּית אֵיננָּה נִמְצֵאת וְלֹא נֶאֱמֶרֶת בֶּאֱמֶת עַל דָּבָר מִן הַיְצִירוֹת. וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה הָאֶחָד נִמְצָא בַּבְּרוּאִים בְּדֶרֶךְ הַמִּקְרֶה וְהוֹרָה הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת כִּי הַבּוֹרֵא אֶחָד. יָדַעְנוּ דַּעַת בְּרוּרָה כִּי הָאַחְדוּת אֲשֶׁר אָמַרְנוּ עַל כָּל אֶחָד מֵהַבְּרוּאִים עַל דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה נֶאֱצֶלֶת מֵעִנְיַן הָאֶחָד הָאֱמֶת וְהָאַחְדוּת הָאֲמִתִּית הִיא הַנֶּאֱמֶרֶת עַל בּוֹרֵא הַכֹּל יִתְעַלֶּה וְהוּא הָאֶחָד הָאֱמֶת וְאֵין אֶחָד אֱמֶת זוּלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ.

וְכָל חֻקֵּי הָאֶחָד הָאֱמֶת אֲשֶׁר זָכַרְנוּ לֹא יֵאוֹתוּ כִּי אִם לוֹ לְבַדּוֹ וְכֵן כָּל עִנְיְנֵי הִרְבּוּי וְהַמִּקְרִים וְהַשְׁנּוּיִם וְהַתְּנוּעוֹת וְהַדִּמְיוֹנִים וְכָל מָה שֶׁלֹּא יֵאוֹת לָאֶחָד הָאֱמֶת רְחוֹקִים מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים מ) רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה׳ אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עֲרֹךְ אֵלֶיךָ וְגוֹ׳ וְאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מ) וְאֶל מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמָה דְּמוּת תַּעַרְכוּ לוֹ וְנֶאֱמַר (תהלים פו) אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים ה׳ וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ וְנֶאֱמַר (ירמיהו י׳:ו׳) מֵאֵין כָּמוֹךָ ה׳ גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ בִּגְבוּרָה וְגוֹ׳.

וּכְבָר הִתְבָּאֵר וְהִתְבָּרֵר כִּי בּוֹרֵא הָעוֹלָם יִתְבָּרַךְ אֶחָד אֱמֶת וְשֶׁאֵין אֶחָד אֱמֶת זוּלָתוֹ כִּי כָל מַה שֶּׁיִּפֹּל עָלָיו שֵׁם אֶחָד זוּלַת הַבּוֹרֵא אִם הוּא אֶחָד מִצַּד אֶחָד הוּא רַב מִצַּד אַחֵר כַּאֲשֶׁר זָכַרְנוּ אַף הַבּוֹרֵא א׳ מִכָּל פָּנִים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ וּבְמָה שֶׁהֵבֵאנוּ בָּעִנְיָן הַזֶּה דַּי לַמֵּבִין:

פרק י

אַף בֵּאוּר הַמִּדּוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת הַמֻּשְׂכָּלוֹת וְהַכְּתוּבוֹת הַמְסֻפָּר בָּהֶן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ הַכְּוָנוֹת בָּהֶם רַבּוֹת מְאֹד כְּפִי רֹב הַבְּרוּאִים וְהַטּוֹבוֹת הַכּוֹלְלוֹת אוֹתָן,

וְהֵן מִתְחַלְּקוֹת לִשְׁנֵי חֲלָקִים עַצְמִיּוֹת וּפְעָלִיּוֹת.
וְטַעַם אָמְרֵנוּ עַצְמִיּוֹת שֶׁהֵן מִדּוֹת קַיָּמוֹת לְאֵל יִתְעַלֶּה קֹדֶם הַבְּרוּאִים וְאַחֲרֵיהֶם תֵּאוֹתָנָה לוֹ לְעֶצֶם כְּבוֹדוֹ,
וְהֵן שָׁלֹשׁ מִדּוֹת וְהֵן,
שֶׁהוּא נִמְצָא,
וְשֶׁהוּא אֶחָד,
וְשֶׁהוּא קַדְמוֹן אֵין לוֹ רֵאשִׁית.
וְהַטַּעַם שֶׁאָנוּ מְסַפְּרִים אוֹתוֹ בְּאֵלֶּה הַמִּדּוֹת לְהוֹרוֹת עַל עִנְיָנוֹ וַאֲמִתַּת מְצִיאוּתוֹ וּלְהַעִיר עַל כְּבוֹדוֹ וּלְהָבִין הַמְדַבְּרִים כִּי יֵשׁ לָהֶם בּוֹרֵא שֶׁחַיָּבִין בַּעֲבוּדָתוֹ,
וְהֻצְרְכְנוּ לְסַפֵּר אוֹתוֹ בְּנִמְצָא מִפְּנֵי שֶׁהָרְאָיוֹת הוֹרוּ עַל מְצִיאוּתוֹ בְּעֵדוּת סִימָנֵי מַעֲשָׂיו בָּעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ) שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר,
ע"כ נִתְחַיַּבְנוּ לְסַפֵּר אוֹתוֹ בְּנִמְצָא מִפְּנֵי שֶׁהִתְקִיּם בְּשִׂכְלֵנוּ כִּי הַנֶּעְדָּר לֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ פֹּעַל וְלֹא שׁוּם מַעֲשֶׂה. וְכֵיוָן שֶׁהִתְבָּרְרוּ מַעֲשָׂיו וּבְרִיאוֹתָיו הִתְבָּרֵר בְּדַעְתֵּנוּ מְצִיאוּתוֹ,
אַךְ מַה שֶּׁאָנוּ מְסַפְּרִים אוֹתוֹ בּוֹ מִן הַקְּדָמוֹת מִפְּנֵי שֶׁהָרְאָיוֹת הוֹרוּ כִּי לָעוֹלָם הַזֶּה רִאשׁוֹן אֵין רִאשׁוֹן לְפָנָיו וּתְחִלָּה שֶׁאֵין תְּחִלָּה לְפָנֶיהָ וְהִתְבָּרֵר כִּי הַהַתְחָלוֹת א"א שֶׁתִּהְיֶינָה מֵאֵין תַּכְלִית מִנְיָן בְּתַחְלָתָן וְהַדִּין נוֹתֵן עַל כָּל פָּנִים שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה רִאשׁוֹן אֵין רִאשׁוֹן לְפָנָיו וְזֶהוּ עִנְיַן הַקַּדְמוּת כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים צ) וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל וְנֶאֱמַר (ישעיה מג) לְפָנַי לֹא נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה.
אַךְ מַה שֶּׁנִּסְפַּר עָלָיו שֶׁהוּא אֶחָד כְּבָר בֵּאַרְנוּ זֶה בַּאֲר הֵיטֵב בִּרְאָיוֹת יְדוּעוֹת וְהִתְקַיֵּם בְּעֵדֵיוֹת בְּרוּרוֹת כִּי הָעִנְיָן הָאַחְדוּת הָאֲמִתִּי דָּבֵק אֶל עֶצֶם כְּבוֹדוֹ וְעִנְיָן הָאֶחָד רִחוּק הָרְבּוּי מֵעֶצֶם כְּבוֹדוֹ וְהִמָּנַע הַשִּׁנּוּי וְהַחִלּוּף וְהַמִּקְרֶה וְהַהֶוְיָה וְהַהֶפְסֵד וְהַחִבּוּר וְהַפְּרִידָה וְהַדִּמְיוֹן וְהַשִּׁתּוּף מֵאֲמִתַּת עֶצֶם כְּבוֹדוֹ וּשְׁאָר גְּדְרֵי הָרַב:
וְצָרִיךְ שֶׁתְּבִין מִן הַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה שֶׁהֵן לֹא תְּחַיְּבֵנָה לְעֶצֶם כְּבוֹד הַבּוֹרֵא שִׁנּוּי וְחִלּוּף אַךְ עִנְיָנָם לְהַרְחִיק זוּלָתָם מִמֶּנּוּ יִתְעַלֶּה וְהָעוֹלֶה עַל דַּעְתֵּנוּ וְשִׂכְלֵנוּ מֵעִנְיָנָם כִּי בּוֹרֵא הָעוֹלָם יִתְעַלֶּה לֹא מִתְרַבֶּה וְלֹא נֶעְדָּר וְלֹא מְחֻדָּשׁ,
וְכֵן צָרִיךְ שֶׁתֵּדַע כִּי כָּל אַחַת מֵאֵלּוּ הַמִּדּוֹת הַשָּׁלֹשׁ אֲשֶׁר זָכַרְנוּ מְחַיֶּבֶת שְׁאֵרִיּתָם כַּאֲשֶׁר נִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיְנֵיהֶם.
וּבֵאוּר זֶה כִּי הָאֶחָד הָאֱמֶת כְּשֶׁהוּא דָּבֵק וְקַיָּם בְּשׁוּם דָּבָר צָרִיךְ עַל כָּל פָּנִים שֶׁיִּהְיֶה נִמְצָא קַדְמוֹן מִפְּנֵי שֶׁהִתְבָּרֵר כִּי הַנֶּעְדָּר לֹא יְסַפֵּר בְּאִי וְלֹא בְּרֹב וּכְשֶׁיֵּאוֹת לְשׁוּם דָּבָר עִנְיָן הָאֶחָד

הָאֱמֶת וְיִתְקַיֵּם לוֹ דִּין הוּא שֶׁיֵּאוֹת לוֹ שֵׁם הַמְּצִיאוּת וְעִנְיָנָהּ וְכֵן עִנְיַן הַקַּדְמוּת דָּבֵק לוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֶחָד הָאֱמֶת לֹא יִתְהַוֶּה וְלֹא יִפָּסֵד וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה וְלֹא יִתְחַלֵּף א"כ הוּא קַדְמוֹן כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ תְּחִלָּה. וּמִי שֶׁהִתְקַיֵּם לוֹ עִנְיַן הָאַחְדוּת הָאֲמִתִּית כְּבָר הִתְקַיֵּם (ס"א הִתְבָּרֵר) לוֹ עִנְיַן הַמְּצִיאוּת וְהַקַּדְמוּת.

וְכֵן נֹאמַר כִּי מִדַּת הַמְּצִיאוּת הַתְּמִידִית כְּשֶׁהִיא נְאוֹתָה לְדָבָר תֵּאוֹת לוֹ עִמָּהּ מִדַּת הָאֶ' הָאֱמֶת וּמִדַּת הַקַּדְמוּת.

אַךְ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִמִּדַּת הָאֶחָד מִפְּנֵי שֶׁהַנִּמְצָא תְּדִיר לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה נִמְצָא אַחַר אֶפֶס וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה מֵעִנְיַן הַמְּצִיאָה אֶל אֶפֶס מְצִיאָה וְלֹא מֵאֶפֶס מְצִיאָה אֶל מְצִיאָה וּמָה שֶּׁהוּא בְּמִדָּה הַזֹּאת אֵינֶנּוּ רַב מִפְּנֵי שֶׁהָרַב לֹא יִמָּצֵא מְצִיאָה תְּדִירָה מִפְּנֵי הַקְּדִמַּת הָאֶחָד לוֹ וְכָל הַנִּמְצָא תְּדִיר אֵינֶנּוּ רַב א"כ הוּא אֶחָד.

וְכֵן רְאוּיָה לוֹ עוֹד מִדַּת הַקַּדְמוּת כִּי הַנִּמְצָא תְּדִיר אֵין לוֹ תְּחִלָּה וְלֹא תִּכְלָה א"כ עִנְיַן הַקַּדְמוּת דָּבֵק לוֹ עכ"פ.

וְכֵן נֹאמַר כִּי מִדַּת הַקַּדְמוּת מְחֻיֶּבֶת לְמִי שֶׁהִיא רְאוּיָה לוֹ מִדַּת הָאֶחָד הָאֱמֶת וּמִדַּת הַמְּצִיאוּת הַתְּדִירָה,

וּמָה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִמִּדַּת הָאֶחָד הָאֱמֶת מִפְּנֵי שֶׁהַנִּמְצָא תָּדִיר הוּא שֶׁאֵין לוֹ תְּחִלָּה וּמָה שֶּׁאֵין לוֹ תְּחִלָּה אֵינֶנּוּ מִתְרַבֶּה שֶׁכָּל מִתְרַבֶּה יֵשׁ לוֹ תְּחִלָּה וְהוּא הָאֶחָד א"כ אֵין הַמִּתְרַבֶּה קַדְמוֹן וְהַקַּדְמוֹן לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה אֶלָּא אֶחָד וְהִתְחַיְּבָה מִדַּת הָאֶ' בְּחִיּוּב מִדַּת הַקַּדְמוּת,

וְכֵן צָרִיךְ שֶׁתִּתְחַיֵּב מִדַּת הַמְּצִיאוּת בְּהִתְחַיֵּב מִדַּת הַקַּדְמוּת כִּי הָאֶפֶס לֹא יִסָּפֵר לֹא בְּקַדְמוֹן וְלֹא בְּחָדָשׁ.

וּכְבָר הִתְבָּאֵר כִּי הַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה הַשָּׁלֹשׁ עִנְיָנָם אֶחָד וְהַנִּרְאֶה מֵהֶן אֶחָד וְשֶׁאֵינָן מְחַיְּבוֹת שִׁנּוּי לְעֻצָּם כְּבוֹד הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְלֹא הַכְנָסַת הַמִּקְרִים עָלָיו וְלֹא הָרִבּוּי עַל עִנְיָנוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָעִנְיָן אֲשֶׁר נָבִין מֵהֶם הוּא שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה אֵינֶנּוּ נֶעְדָּר וְלֹא חָדָשׁ וְלֹא מִתְרַבֶּה וְאִלּוּ הָיֵינוּ יְכוֹלִין לְהָלִיץ עַל עִנְיָנוֹ בְּמִלָּה אֹ' הַכּוֹלֶלֶת אֵלּוּ הַמִּדּוֹת בְּבַת אַחַת, כְּמוֹ שֶׁכּוֹלֵל אוֹתָם הַשֵּׂכֶל כְּדֵי שֶׁיֵּעָלוּ אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה עִנְיָנִים בְּדַעְתֵּנוּ בָּהּ כַּאֲשֶׁר הֵם עוֹלִים בַּשָּׁלֹשׁ אֲשֶׁר זָכַרְנוּ הָיֵינוּ מְלִיצִים בָּהּ עָלָיו. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מָצָאנוּ בַּמֶּה שֶׁאָנוּ מְדַבְּרִים בּוֹ מִן הַלְּשׁוֹנוֹת מִלָּה שֶׁתּוֹרֶה עַל אֱמִתַּת עִנְיַן הַבּוֹרֵא יתִ' הוֹצֵאנוּ הָעִנְיָן בְּיוֹתֵר מִמִּלָּה אַחַת.

וְהָרִבּוּי הַנִּמְצָא בְּמִדּוֹת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה אֵינֶנּוּ מִצַּד עֻצָּם כְּבוֹדוֹ רַק מִצַּד קִצָּר כֹּחַ מְלִיצַת הַמְסַפֵּר מֵהַשִּׂיג עִנְיָנוֹ בְּמִלָּה אַחַת שֶׁתּוֹרֶה עָלָיו. וְצָרִיךְ שֶׁתָּבִין מֵעִנְיַן הַבּוֹרֵא שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ דָּבָר וְכָל אֲשֶׁר תִּסַּפֵּר אוֹתוֹ בּוֹ מִן הַמִּדּוֹת צָרִיךְ שֶׁתָּבִין מֵהֶם רְחוֹק שֶׁכְּנֶגְדָּם מִמֶּנּוּ. כַּאֲשֶׁר אָמַר אֲרִיסְט"וֹ הַשּׁוֹלְלוֹת בְּמִדּוֹת הַבּוֹרֵא יתִ' אֲמִתִּיּוֹת מִן הַמְחַיְּבוֹת. מִפְּנֵי שֶׁכָּל מָה

שֶׁמְּחַיְּבִין לְעָצֶם כְּבוֹדוֹ מִן הַמִּדּוֹת אֵינָנוּ נִמְלָט מִמִּדּוֹת הָעָצֶם אוֹ מִמִּדּוֹת הַמִּקְרֶה וּבוֹרֵא הָעָצֶם וְהַמִּקְרֶה לֹא תַּשִּׂיגֵהוּ מִדָּה מִמִּדּוֹתָם בְּעָצֶם כְּבוֹדוֹ וְכָל הַמְּרֻחָקוֹת מִמֶּנּוּ מִן הַמִּדּוֹת הֵן אֲמִתּוֹת בְּלִי סָפֵק וְהֵנָּה נְאוֹתוֹת לוֹ כִּי הוּא נַעֲלֶה מִכָּל מִדָּה וְתֹאַר וּמְרוֹמַם מִכָּל דְּמוּת וְדִמְיוֹן וע"כ אַתָּה צָרִיךְ שֶׁתְּבִין מִן הַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה הַשָּׁלֹשׁ אֲשֶׁר זָכַרְנוּ הָרְחָקַת שֶׁכְּנֶגְדָּם מֵעַל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ:

אַךְ הַמִּדּוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת הַפְּעֻלִּיּוֹת הֵם הַמִּדּוֹת אֲשֶׁר יְסַפֵּר בָּהֶן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מִצַּד פְּעֻלּוֹתָיו וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁתַּתֵּף בְּסִפּוּרָם עִם קְצָת בְּרוּאָיו וְהֻתַּרְנוּ לְסַפֵּר אוֹתוֹ בָּהֶן מִפְּנֵי הַדְּחָק הַמַּצְרִיךְ אוֹתָנוּ לְהוֹדִיעֵנוּ וְלָעֲמֹד עַל מְצִיאוּתוֹ כְּדֵי שֶׁנְּקַבֵּל עֲבוֹדָתוֹ,

וּכְבָר מָצָאנוּ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בַּמִּין הַזֶּה מִמִּדּוֹת הַבּוֹרֵא בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה וּבְסִפְרֵי הַנְּבִיאִים הַרְבֵּה מְאֹד וּבְתִשְׁבְּחוֹת הַנְּבִיאִים הַחֲסִידִים וְהֵם עַל שְׁנֵי דְּרָכִים.

הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד מִדּוֹת שֶׁהֵן מוֹרוֹת עַל דְּמוּת וְצוּרָה גַּשְׁמִית כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (בראשית א) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ (שם ט) כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם (במדבר ט) עַל פִּי ה' (ישעיה מה) אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם (במדבר יא) בְּאָזְנֵי ה' (שמות כד) וְתַחַת רַגְלָיו (ישעיה נא) זְרוֹעַ ה' (תהלים כד) אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי (בראשית ו) בְּעֵינֵי ה' (שם ח) וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִן הָאֲבָרִים הַגּוּפִיִּים.

וְהַשֵּׁנִי מִדּוֹת שֶׁהֵן מוֹרוֹת עַל תְּנוּעוֹת וּמַעֲשִׂים גַּשְׁמִיִּים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וַיָּרַח ה' (שם ו) וַיַּרְא (שם) וַיָּנַח (שם) וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ (שם יא) וַיֵּרֶד ה' (שם ח) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים (במדבר יא) וַיִּשְׁמַע ה' (תהלים עח) וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן ה' וְרַבִּים כָּאֵלֶּה מִמַּעֲשֵׂי הַמְדַבְּרִים.

אֶלָּא שֶׁקַּדְמוֹנֵינוּ ז"ל בְּפָרְשָׁם כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ תִּרְגְּמוּ לָנוּ הַמִּין הַזֶּה מִן הַמִּדּוֹת וְדִקְדְּקוּ בּוֹ כְּפִי יְכָלְתָּם לַהֲבִינָם דֶּרֶךְ כְּבוֹד וְיִחֲסוּ הַכֹּל אֶל כְּבוֹד הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כַּאֲשֶׁר תִּרְגְּמוּ (בראשית כח) וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו וְהָא יְקָרָא דַּה' מְעַתַּד עֲלוֹהִי (שם ו) וַיֵּרֶא ה' וּגְלֵי קֳדָם ה' (שם יא) וַיֵּרֶד ה' וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַּה' (שם לה) וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים וְאִסְתַּלַּק מֵעֲלוֹהִי יְקָרָא דַּה',

הוֹצִיאוּ אֶת הַכֹּל דֶּרֶךְ כָּבוֹד וְהִרְחִיקוּ אוֹתָם מֵהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַשִּׂיגֵהוּ שׁוּם הַגְשָׁמָה וְלֹא שׁוּם מִקְרֶה.

וּכְבָר הֶאֱרִיךְ בְּבֵאוּר הָעִנְיָן הַזֶּה הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל רַבֵּינוּ סְעַדְיָה ז"ל בְּסֵפֶר הָאֱמוּנוֹת וּבְפֵרוּשׁ סֵדֶר בְּרֵאשִׁית וּבְפֵרוּשׁ סֵדֶר וָאֵרָא וּבְסֵפֶר יְצִירָה מָה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי וְשֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ עִמּוֹ לְפָרְשָׁם וּלְבָאֳרָם בַּסֵּפֶר הַזֶּה. וַאֲשֶׁר נַסְכִּים עָלָיו כֻּלָּנוּ כִּי הַדְּחָק הֶבִיאָנוּ לְהַגְשִׁים הַבּוֹרֵא יִת' וּלְסַפֵּר אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת הַבְּרוּאִים כְּדֵי לְשַׁעֵר עִנְיָן שֶׁיְּקִיֵּם מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא יִתב' בַּנְּפָשׁוֹת וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ סִפְרֵי הַנְּבִיאִים לב"א בְּמִלּוֹת גַּשְׁמִיּוֹת שֶׁהֵם קְרוֹבוֹת לְשִׂכְלָם וְלַהֲבָנָתָם,

וְאִלּוּ הָיוּ מְסַפְּרִים אוֹתוֹ בָּעִנְיָן שֶׁרָאוּי לוֹ מִן הַמִּלּוֹת הָרוּחָנִיּוּת וְהָעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים לֹא הָיִינוּ מְבִינִים לֹא הַמִּלּוֹת וְלֹא הָעִנְיָן וְלֹא הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁנַּעֲבֹד דָּבָר שֶׁלֹּא נֵדַע כִּי לֹא יִתָּכֵן עֲבוֹדַת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נוֹדָע ע"כ הָיָה צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶינָה הַמִּלּוֹת וְהָעִנְיָנִים כְּפִי כֹּחַ בִּינַת הַשּׁוֹמֵעַ כְּדֵי שֶׁיִּפֹּל הָעִנְיָן עַל לִבּוֹ ע"ד הַנִּשְׁמוּת הַמּוּבָן מִן הַמִּלּוֹת הַנִּשְׁמְעוֹת בִּתְחִלָּה ואח"כ נִתְחַכֵּם לוֹ וּנְדַקְדֵּק לַהֲבִינוֹ וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁכָּל זֶה ע"ד הַקְּרָבָה וּמְלִיצַת הַסֵּפֶר וְשֶׁהָעִנְיָן הָאֲמִתִּי הוּא יוֹתֵר דַּק וּמְעֻלֶּה וּמְרוֹמָם וְרָחוֹק מֵאֲשֶׁר נוּכַל לְהָבִין אוֹתוֹ עַל תְּכוּנַת דַּקּוּת עִנְיָנוֹ וְהַמַּשְׂכִּיל הַנִּלְבָּב יִשְׁתַּדֵּל לְהַפְשִׁיט קְלִפּוֹת הַמִּלּוֹת וְנִשְׁמוּתָם מֵעַל הָעִנְיָן וְיַעֲלֵהוּ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ מִמַּדְרֵגָה אֶל מַדְרֵגָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ מֵאֲמִתַּת הָעִנְיָן הַנִּדְרָשׁ אֶל מָה שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחַ יְכָלְתּוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ,

וְהַכְּסִיל הַפֶּתִי יַחְשֹׁב הַבּוֹרֵא יתי עַל דֶּרֶךְ הַנִּרְאֶה מִמְּלִיצַת הַסֵּפֶר וּכְשֶׁהוּא מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ עֲבוֹדַת אֱלֹהָיו וְהוּא מִשְׁתַּדֵּל לַעֲשׂוֹת לְכְבוֹדוֹ יֵשׁ לוֹ טַעֲנָה גְּדוֹלָה מִצַּד פְּתָיוּתוֹ וּמְעוּט הֲבָנָתוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאָדָם נִתְבָּע אֶלָּא כְּפִי יְכָלְתּוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ בְּשִׂכְלוֹ וְהַבָּנָתוֹ וְכֹחוֹ וּמָמוֹנוֹ אֶלָּא שֶׁהַכְּסִיל כְּשֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִלְמֹד הַחָכְמָה וּמִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה הוּא נִתְבָּע עָלֶיהָ וְנֶעֱנָשׁ עַל אֲשֶׁר קִצֵּר וְעָמַד מִלִּלְמֹד,

וְאִלּוּ הָיָה נוֹהֵג הַסֵּפֶר כְּשֶׁמִּתְרַגֵּם הָעִנְיָן הַזֶּה הַמְּנָהָג הָרָאוּי בַּאֲמִתּוֹ אֲשֶׁר לֹא יוּכַל לַהֲבִינוֹ כִּי אִם הַמַּשְׂכִּיל הַנִּלְבָּב לְבַד הָיוּ נִשְׁאָרִים רֹב הַמְדַבְּרִים בְּלִי דָּת וּבְלִי תּוֹרָה מִפְּנֵי קִצָּר שִׂכְלָם וַחֲלִישׁוּת הַכָּרָתָם בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים. כִּי הַדָּבָר שֶׁיּוּבַן מִמֶּנּוּ עִנְיָן גַּשְׁמִי לֹא יַזִּיק הַמַּשְׂכִּיל מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכִּיר בּוֹ וּמוֹעִיל הַכְּסִיל כְּדֵי לְהִתְיַשֵּׁב בְּלִבּוֹ וּבְדַעְתּוֹ כִּי יֵשׁ לוֹ בּוֹרֵא שֶׁהוּא חַיָּב בַּעֲבוֹדָתוֹ:

וְזֶה דּוֹמֶה לְאָדָם שֶׁבָּא אֶל אֶחָד מֵאוֹהֲבָיו מִן הָעֲשִׁירִים וְהָיָה חַיָּב בַּאֲרוּחָתוֹ וְהָיוּ לוֹ בְּהֵמוֹת שֶׁחַיָּב לְתֵת לָהֶן מִסְפּוֹא וְשָׁלַח אֵלָיו הָרַבֵּה מִן הַשְּׁעוֹרִים לְבַהֲמוֹתָיו וְשָׁלַח מִן הַמַּאֲכָל הָרָאוּי לוֹ מְעַט כְּפִי הַצֹּרֶךְ וְהַמַּסְפִּיק לְמְזוֹנוֹ בִּלְבַד,

וְכֵן הִרְחִיבָה לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְכָל סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְדִבְרֵי הַחֲסִידִים בְּמִדּוֹת הַבּוֹרֵא יתי בַּמְּלִיצוֹת הַנִּשְׁמְעוֹת אֲשֶׁר זָכַרְנוּ כְּפִי הֲבָנַת הֶהָמוֹן וּבְלָשׁוֹן שֶׁמְּדַבְּרִים בּוֹ בְּנֵי אָדָם אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְעַל כֵּן אָמְרוּ רז"ל בְּדוֹמֶה לָעִנְיָן הַזֶּה דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְרָמְזוּ הַסְּפָרִים בְּמַעַט מִן הָעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר יְבִינוּם אַנְשֵׁי הַשֵּׂכֶל וְהַלְּבָבוֹת,

לְהִיוֹת הַכֹּל שָׁוִים בְּדַעַת מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְאִם תִּתְחַלֵּק אֲמִתַּת עֶצֶם כְּבוֹדוֹ בְּדַעְתָּם,

וְכֵן נֹאמַר בְּכָל עִנְיָן דַּק שֶׁיֵּשׁ בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים כְּמוֹ גְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא וְעָנְשׁוֹ.

וְכֵן נֹאמַר בְּבֵאוּר הַחָכְמָה הַצְּפוּנָה אֲשֶׁר כִּוְּנוּ לְבָאֳרָהּ בַּסֵּפֶר הַזֶּה כִּי הַתּוֹרָה קִצְּרָה בְּבֵאוּר עִנְיָנָהּ מִפְּנֵי שֶׁסְּמָכָה בּוֹ עַל הַשֵּׂכֶל וְרָמְזָה מִמֶּנָּה בִּרְמָזִים לְהָעִיר עֲלֵיהֶם כְּבָר זְכַרְנוּם

בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר הַזֶּה לְהִתְעוֹרֵר אֵלֶיהָ כָּל מִי שֶׁיּוּכַל לַחְקֹר עָלֶיהָ וְלִדְרוֹשׁ אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ אֵלֶיהָ וְיִבְינֶהָ כמ״ש (משלי כח) וּמְבַקְשֵׁי ה׳ יָבִינוּ כֹּל.

וּכְבָר הִזְהִירָנוּ הַנָּבִיא שֶׁנִּשְׁמַר מֵחֲשֹׁב שֶׁיֵּשׁ לַה׳ צוּרָה אוֹ דְּמְיוֹן כמ״ש (דברים ד) וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה וְאָמַר (שם) וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל ר״ל הִזָּהֲרוּ בְּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְרַעְיוֹנֵיכֶם שֶׁלֹּא תַּמְשִׁילוּ לַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה תַּבְנִית וְלֹא תְּדַמְּוהוּ בִּדְמוּת וְלֹא דְּמְיוֹן מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָפְלוּ עֵינֵיכֶם עַל דְּמוּת וְלֹא עַל צוּרָה בְּעֵת שֶׁדִּבֵּר עִמָּכֶם.

וְאָמַר (ישעיה מ) וְאֶל מִי תְדַמְּיוּן אֵל וּמַה דְּמוּת תַּעַרְכוּ לוֹ וְאָמַר (שם) וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ,

וְנֶאֱמַר (תהלים פט) כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַה׳ יִדְמֶה לַה׳ בִּבְנֵי אֵלִים וְאָמַר (שם פו) אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים ה׳ וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ וְהַרְבֵּה כָּזֶה.

וּמִפְּנֵי שֶׁנִּמְנַע לְדַמּוֹתוֹ בַּשֵּׂכֶל וּלְהַמְשִׁילוֹ בְּרַעְיוֹן מָצָאנוּ בַּסֵּפֶר הַזֶּה שֶׁהוּא מְיֻחָס רֹב שִׁבָחָיו וּתְהִלּוֹתָיו אֶל שֵׁם הַבּוֹרֵא כמ״ש (נחמיה ט) וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ (דברים כח) לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא (תהלים צט) יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא וְאָמַר (מלאכי ב) וּמִפְּנֵי שְׁמִי נָחַת הוּא (שם ג) וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וְגוֹ׳ (תהלים סח) שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ,

וְכָל זֶה לְגַדֵּל וּלְרוֹמֵם עֶצֶם כְּבוֹדוֹ ית׳ מִפְּנֵי שֶׁאֵין מִתְבָּרֵר בְּמַחְשַׁבְתֵּנוּ מֵעִנְיָנוֹ אַחַר מְצִיאוּתוֹ זוּלָתִי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בִּלְבַד,

אֲבָל עֶצֶם כְּבוֹדוֹ וַאֲמִתַּת עִנְיָנוֹ אֵין לוֹ דְּמוּת וּתְמוּנָה בְּמַחְשַׁבְתֵּנוּ וְעַל כֵּן שָׁנָה בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה שְׁמוֹ וְכֵן בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים,

כִּי לֹא נָבִין מִמֶּנּוּ בִּלְתִּי שְׁמוֹ וּמְצִיאוּתוֹ וּכְבָר צָרְפוּ שָׁם כְּבוֹדוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וְאֶל הָאָרֶץ וְאֶל הָרוּחוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר אַבְרָהָם (בראשית כד) וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה׳ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ וְאָמַר יוֹנָה (בסימן א) אֶת ה׳ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא וְאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה (במדבר כז) יִפְקֹד ה׳ אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר וְאָמַר הַכָּתוּב (ירמיהו ל״ב:כ״ז) אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵי כָּל בָּשָׂר.

וְהָעִלָּה בָּזֶה כִּי הוּא נוֹדַע אֵלֵינוּ מִן הַצַּד אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ יְדַעְנוּהוּ וְהִשְׂכִּילְנוּ עִנְיָנוֹ וּמְצִיאוּתוֹ נוֹדַע אֵלֵינוּ הַרְבֵּה מִצַּד אֲבוֹתֵינוּ כמ״ש (שמות ג׳:ט״ו) ה׳ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם. וְהָעִלָּה בָּזֶה שֶׁנּוֹדַע אֵלֵינוּ מִן הַצַּד שֶׁעָמַדְנוּ עָלָיו וְהוּא קַבָּלַת אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר יָרַשְׁנוּ מֵהֶם דְּרָכָיו כמ״ש (בראשית יח) כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה׳ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, וְאֶפְשָׁר שֶׁנּוֹדַע אֲלֵיהֶם בַּעֲבוּר הִתְיַחֲדָם בַּעֲבוּדָתוֹ בְּדוֹרָם מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי דּוֹרָם עוֹבְדִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים,

וְכֵן נֹאמַר בְּהִקָּרְאוֹ (שמות ג) אֱלֹהֵי הָעִבְרִים (בראשית לג) אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כמ״ש הַכָּתוּב (ירמיהו י׳:ט״ז) לֹא כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא,

וְאָמַר דָּוִד (תהלים טז) ה׳ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי וְאִלּוּ הָיִינוּ יְכוֹלִים לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת עִנְיָנוֹ לֹא הָיָה נוֹדָע אֵלֵינוּ בְּזוּלָתָהּ,

וְכֵיוָן שֶׁנִּמְנָעָה מִשְּׂכְלֵנוּ הַשָּׂגַת אֲמִתַּת עִנְיָנוֹ סִפֵּר עֶצֶם כְּבוֹדוֹ שֶׁהוּא אֱלֹהֵי מִבְחַר יְצוּרָיו מְדַבְּרִים וְשֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים. וְעַל כֵּן אָמַר לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה בְּעֵת שֶׁשְּׁאָלוֹ (שמות ג) וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁהַשֵּׁם הַזֶּה לֹא יָבִין הָעָם מִמֶּנּוּ אֲמִתַּת עִנְיָנוֹ הוֹסִיף בֵּאוּר וְאָמַר כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר.

וְהָיָה רְצוֹנוֹ בָּזֶה אִם לֹא יָבִין הָעָם הַמִּלּוֹת הָאֵלּוּ וְעִנְיָנָן בְּדֶרֶךְ שִׂכְלָם אֱמֹר לָהֶם שֶׁאֲנִי הוּא הַיְדוּעַ אֶצְלָם מִצַּד הַקַּבָּלָה שֶׁקִּבְּלוּ מֵאֲבוֹתָם מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שָׁם הַבּוֹרֵא דֶּרֶךְ לְדַעְתּוֹ זוּלָתִי אֵלֶּה הַשְּׁנֵי דְּרָכִים. הָאֶחָד מָה שֶׁהַשֵּׂכֶל מַרְאֶה מִדֶּרֶךְ אוֹתוֹת פְּעֻלּוֹתָיו הַנִּרְאוֹת בִּבְרִיאוֹתָיו.

וְהַשֵּׁנִי מִצַּד הַקַּבָּלָה מִן הָאָבוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב טו) אֲשֶׁר חָכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם:

וּמִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה הַשָּׂגָתֵנוּ לְכָל נִמְצָא עַל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה צְדָדִים.

הָאֶחָד מֵהֶם הַרְגָּשׁוֹתֵינוּ הַגַּשְׁמִיִּים כָּרְאוּת וְכַשֶּׁמַע וְכַטַּעַם וְכָרֵיחַ וְכַמִּשּׁוּשׁ.

וְהַשֵּׁנִי בְּדֶרֶךְ שִׂכְלֵנוּ וְהוּא שַׁעַר הָרְאָיָה עַל הַדָּבָר הַנִּמְצָא מִסִּימָנָיו וּמַעֲשָׂיו עַד שֶׁתִּתְקַיֵּם לָנוּ אֲמִתַּת מְצִיאוּתוֹ וְעִנְיָנוֹ מִמֶּנּוּ כְּקִיּוּם הַשָּׂגָתֵנוּ בְּהַרְגָּשׁוֹתֵינוּ,

וְהוּא הַנִּקְרָא בַּסֵּפֶר דַּעַת וּמוּסַר הַשְׂכֵּל.

וְהַשְּׁלִישִׁי הַהַגָּדָה הָאֲמִתִּית וְהַקַּבָּלָה הַנֶּאֱמֶנֶת.

וּמִפְּנֵי שֶׁנִּמְנַעַת הַשָּׂגַת הַבּוֹרֵא מִצַּד הַרְגָּשׁוֹתֵינוּ לֹא יָכֹלְנוּ לְהַשִּׂיגוֹ אֶלָּא מִצַּד הַהַגָּדָה הָאֲמִתִּית וּמִצַּד הָרְאָיָה עָלָיו מֵאוֹתוֹת מַעֲשָׂיו בִּלְבַד.

וְכֵיוָן שֶׁעָמְדוּ לָנוּ הָרְאָיוֹת מִצַּד אוֹתוֹת פְּעֻלּוֹתָיו בַּבְּרוּאִים וְרַבּוּ מִסְפְּרֵיהֶם (מִסָּפָרָם) רַבּוּ סִפּוּרֵי מִדּוֹתָיו יִתְעַלֶּה בַּעֲבוּרָם,

וְסִפְּרוּהוּ הַנְּבִיאִים וְהַחֲסִידִים בְּסִפּוּרִים שֶׁאֵין דּוֹמִים זֶה לָזֶה. אָמַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה (דברים לב) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט וְאָמַר עוֹד (שם י) הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם) עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְגֵר וְאָמַר הוּא יִתְעַלֶּה בְּסִפּוּר מִדּוֹתָיו (שמות לד) ה׳ ה׳ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים וְגוֹ׳.

וְכָל אֵלֶּה הַמִּדּוֹת הָרָאָיָה עֲלֵיהֶם מִסִּימָנֵי מַעֲשָׂיו בִּבְרִיאוֹתָיו וְהַחָכְמָה וְהַיְכֹלֶת הַנִּרְאוֹת בְּמַעֲשָׂיו אִם נַחְקֹר עַל הָעִנְיָן הַזֶּה בְּשִׂכְלֵנוּ וְהַכָּרָתֵנוּ נִלְאֶה מֵהַשִּׂיג הַקָּטָן שֶׁבַּקְּטַנִּים מֵחֶלְקֵי מִדּוֹתָיו וּשְׁבָחָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר דהמע"ה (תהלים מ) רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹהַי נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ וְגוֹ'. וְאָמַר (שם קו) מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה' יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ וְאָמַר (נחמיה ט) וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה וּכְבָר אָמְרוּ זַ"ל,

הַהוּא שְׁלוּחָא דְּצַבּוּרָא דְּנָחֵת קַמֵּהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הָעִזּוּז הֶחָזָק וְהָאַמִּיץ אָמַר לֵהּ סַיֵּמְתִּינְהוּ לְכֻלְּהוּ שִׁבְחֵי דְמָרָךְ וּמָה הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אִי לָאו דְּמֹשֶׁה אֲמְרִינְהוּ וַאֲתוֹ אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וְתַקְּנִנְהוּ בַּתְּפִלָּה לָא הֲוָה אָמְרִינַן לְהוּ וְאֶת שַׁבַּחְתֵּהּ כֵּלֵי הַאי, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וְהָיוּ מְקַלְּסִים אוֹתוֹ בְּשֶׁל כֶּסֶף וַהֲלֹא גְּנַאי הוּא לוֹ,

וְאָמַר (תהלים סה) לְךָ דְמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן וְאָמְרוּ קַדְמוֹנֵינוּ זַ"ל סַמָּא דְּכֻלָּא מַשְׁתּוֹקָא מָשָׁל לְמַרְגָּנִיתָא דְּלֵית בָּהּ טִימִי כָּל כַּמָּה דְּאַתְּ מְשַׁבַּח לַהּ אַתְּ מְגַנָּהּ לַהּ,

עַל כֵּן אַתָּה צָרִיךְ לְהַטְרִיחַ נַפְשְׁךָ עַד שֶׁתֵּדַע אֶת בּוֹרְאֶךָ יִתְעַלֶּה מִצַּד סִימָנֵי מַעֲשָׂיו וְלֹא מִצַּד עֶצֶם כְּבוֹדוֹ כִּי הוּא קָרוֹב מִכָּל קָרוֹב מִצַּד פְּעֻלּוֹתָיו וְרָחוֹק מִכָּל רָחוֹק מִצַּד דְּמוּת עֶצֶם כְּבוֹדוֹ וְהֶמְשֵׁלוֹ כִּי לֹא נוּכַל לִמְצֹאוֹ בְּמַחְשַׁבְתֵּנוּ מִן הַצַּד הַזֶּה אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ וּכְשֶׁתַּגִּיעַ לְהוֹצִיאוֹ מִמַּחְשְׁבוֹתֶיךָ וְהַרְגָּשׁוֹתֶיךָ מִפָּנֵי שֶׁאֵינֶנּוּ נִמְצָא וּמְצָאתָ אוֹתוֹ מִצַּד סִימָנֵי פְּעֻלּוֹתָיו כְּאֵלּוּ אֵינוֹ נִפְרָד מִמְּךָ זֹאת הִיא תַּכְלִית יְדִיעָתוֹ אֲשֶׁר הִזְהִיר הַנָּבִיא עָלֶיהָ בְּאָמְרוֹ (דברים ד) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים וְגוֹ',

וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲכָמִים הֵיוֹדֵעַ אֶת הַבּוֹרֵא דַּעַת יִתֵּרָה הוּא נִבְהָל בְּעִנְיָנוֹ יוֹתֵר,

וְאָמַר אֶחָד הֶחָכָם שֶׁבְּבָנֵי אָדָם בְּדַעַת הַבּוֹרֵא הוּא יוֹתֵר סָכָל בַּאֲמִתַּת עֶצֶם כְּבוֹדוֹ וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתוֹ הוּא סָבוּר שֶׁיּוֹדֵעַ עֶצֶם כְּבוֹדוֹ:

וְנִשְׁאַל קְצָת הַחֲכָמִים עַל הַבּוֹרֵא מַהוּ וְאָמַר אֱלוֹהַּ אֶחָד א"ל הַשּׁוֹאֵל וְאֵיךְ הוּא א"ל מֶלֶךְ גָּדוֹל א"ל וְאָנָה הוּא א"ל בַּצַּפִּיָּה,

א"ל הַשּׁוֹאֵל לֹא שְׁאַלְתִּיךָ עַל זֶה,

א"ל שְׁאַלְתַּנִי בַּמִּלּוֹת הָאֱלֹהָה שֶׁמּוֹרוֹת עַל הַמִּדּוֹת הָרְאוּיוֹת לְנִבְרָא וְלֹא עַל בּוֹרֵא. אַךְ הַמִּדּוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מִבּוֹרְאֵנוּ יִתְעַלֶּה מָה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ מִפָּנֵי שֹׁא"א לָנוּ זוּלַת זֶה.

וְנֶאֱמַר עַל קְצָת מִן הַחֲכָמִים שֶׁהָיָה אוֹמֵר בִּתְפִלָּתוֹ אֱלֹהַי אָנָה אֶמְצָאֲךָ אַךְ אָנָה לֹא אֶמְצָאֲךָ נִסְתָּרְתָּ וְלֹא תֵרָאֶה וְהַכֹּל מִמְּךָ מָלֵא. דּוֹמֶה לְמַה שֶׁאָמַר יִתְבָּרַךְ (ירמיהו כ"ג:כ"ד) אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא נְאֻם ה'.

וְתַכְלִית דַּעְתְּךָ אוֹתוֹ שֶׁתּוֹדֶה וְתַאֲמִין שֶׁאַתָּה בְּתַכְלִית הַסִּכְלוּת בַּאֲמִתַּת עֶצֶם כְּבוֹדוֹ.

וּכְשֶׁתְּדַמֶּה לוֹ צוּרָה בְּמַחְשַׁבְתְּךָ אוֹ הֶמְשֵׁל בְּרַעְיוֹנְךָ הִשְׁתַּדֵּל לַחְקֹר עַל עִנְיָנוֹ,
אָז תִּתְבָּרֵר לְךָ מְצִיאוּתוֹ,
וְתִדְחֶה מִמַּחְשַׁבְתְּךָ דְּמוּתוֹ עַד שֶׁלֹּא תִּמְצָאֵהוּ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ הָרְאָיוֹת בִּלְבָד.
וְהַדְּמְיוֹן בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ הַקֵּרוּב מָצָאנוּ אֱמִתַּת הַנֶּפֶשׁ מִבְּלִי שֶׁנַּשִּׂיג מִמֶּנָּה צוּרָה וְלֹא דְמוּת
וְלֹא מַרְאֶה וְלֹא רֵיחַ אע״פ שֶׁפְּעָלוֹתֶיהָ נִרְאוֹת וּמַעֲשֶׂיהָ נִכָּרִים בָּנוּ.
וְכֵן הַשֵּׂכֶל שֶׁפְּעָלוֹתָיו וְסִימָנָיו נִכָּרִים וְנִרְאִים לֹא נַשִּׂיג מִמֶּנּוּ דְּמוּת וְלֹא צוּרָה וְלֹא נַמְשִׁילֵהוּ בְּרַעְיוֹנֵנוּ,
כָּל שֶׁכֵּן יוֹצֵר הַכֹּל אֲשֶׁר אֵין כָּמוֹהוּ יתּ׳. וְאָמַר הַפִּילוֹסוֹף אִם הַדְּבָרִים יֵגֵעִים בְּעִנְיַן הַנֶּפֶשׁ ק״ו בְּעִנְיַן הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה.
וְכֵיוָן שֶׁהִגַּעְנוּ עַד הֵנָּה מִדְּבָרֵינוּ אֵין צָרֵךְ לְבָאֵר הָעִנְיָן הַזֶּה יוֹתֵר,
מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ חַיָּבִין לִרְהוֹת וְלִירֹא וּלְהִזָּהֵר מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר קְצָת הַחֲכָמִים בַּמֶּפָלָא מִמְּךָ אַל תִּדְרוֹשׁ וּבַמְכֻסֶּה מִמְּךָ אַל תַּחְקֹר בַּמֶּה שֶׁהֻרְשֵׁיתָ הִתְבּוֹנֵן וְאֵין לְךָ עֵסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת,
וְאָמְרוּ רז״ל כָּל מִי שֶׁלֹּא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ רָאוּי לוֹ כְּאִלּוּ לֹא בָּא לָעוֹלָם וְאָמְרוּ בְּהַיְסֵפֶר לוֹ כִּי אֲדַבֵּר אִם אָמַר אִישׁ כִּי יְבֻלָּע (איוב לו) אִם בָּא אָדָם לְסַפֵּר גְּבוּרָתוֹ שֶׁל מָקוֹם מִתְבַּלֵּעַ מִן הָעוֹלָם וְאָמַר הַכָּתוּב (ש״א ו) וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן ה׳ וְאָמַר (משלי כה) כְּבֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר רוֹצֶה לוֹמַר לְהַסְתִּיר סוֹדוֹ מִבְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם חֲכָמִים וְאָמַר (תהלים כה) סוֹד ה׳ לִירֵאָיו:
וּמִמָּה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתֵּדַע וְיִתְבָּאֵר אֶצְלְךָ מֵעִנְיַן הַחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים אֲשֶׁר זָכַרְנוּ וְהַחוּשִׁים הַנַּפְשִׁיִּים אֲשֶׁר הֵם הַזִּכָּרוֹן וְהַמַּחְשָׁבָה וְהָרַעְיוֹן וְהַזְּמָם וְהַהַכָּרָה שֶׁכֻּלָּם מַגִּיעִים עַד עִנְיָן אֶחָד וְהוּא הַשֵּׂכֶל הַנּוֹתֵן לָהֶם כֹּחַ לְהַשָּׂגַת הָעִנְיָנִים,
וּלְכָל חוּשׁ מֵהֶם עִנְיָן מְיֻחָד לְהַשִּׂיג מוּחָשׁוֹ לֹא יַשֵּׂג בְּזוּלָתוֹ. כַּמַּרְאִים וְהַצּוּרוֹת אֲשֶׁר לֹא נַשִּׂיגֵם כִּי אִם בְּחוּשׁ הָרְאוּת בִּלְבַד וּכְהַקּוֹלוֹת וְהַנִּגּוּנִים אֲשֶׁר לֹא נַשִּׂיגֵם כִּי אִם בְּחוּשׁ הַשֶּׁמַע בִּלְבַד וְכֵן הָרֵיחַ וּמִינֵי הַמּוּרָחִים בְּחוּשׁ הָאַף וְכֵן מִינֵי הַמַּטְעַמִּים בְּחוּשׁ הַטַּעַם בִּלְבַד וְהַחֹם וְהַקּוֹר וְהָרִבּוּי מֵעִנְיְנֵי הָאֵיכוּת בְּחוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ.
וּלְכָל חוּשׁ מֵהֶם כֹּחַ לְהַשִּׂיג מוּחָשׁוֹ עַד גְּבוּל יָדוּעַ מַגִּיעַ אֶצְלוֹ וְאַחַר יֵעָמֵד בְּתַכְלִית הַגְּבוּל הַהוּא כְּרָאוּת שֶׁהוּא מַשִּׂיג הַדָּבָר הַנִּרְאֶה מִקָּרוֹב וְכָל אֲשֶׁר יִרְחַק מִמֶּנּוּ תִּחָלֵּשׁ הַשָּׂגָתוֹ אוֹתוֹ עַד שֶׁתֵּעָמֵד וְלֹא יַשִּׂיגֶהוּ וְכֵן חוּשׁ הַשֶּׁמַע וְכֵן שְׁאָר הַחוּשִׁים וְאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג מוּחָשׁ מִבַּלְעֲדֵי חוּשׁוֹ הַמּוּכָן לוֹ.

וּמִי שֶׁיִּטְרַח לְהַשִּׂיגֵהוּ בְּזוּלָתוֹ לֹא יַגִּיעַ אֶל חֶפְצוֹ כְּמוֹ מִי שֶׁיִּטְרַח לְהַשִּׂיג הַנִּגּוּן בְּחוּשׁ רְאוּתוֹ וְהַמַּרְאִים בְּחוּשׁ שָׁמְעוֹ וְהַטְּעָמִים בְּחוּשׁ מִשּׁוּשׁוֹ. לֹא יוּכַל לְמָצְאָם וּלְהַשִּׂיגָם וְאִם הֵם נִמְצָאִים. מִפְּנֵי שֶׁמְּבַקְּשָׁם בִּבְלְעֲדֵי הָאֲבָרִים אֲשֶׁר בָּהֶם יֻשְּׂגוּ.

וְכֵן נֹאמַר בַּחוּשִׁים הַנַּפְשִׁיִּים אֲשֶׁר זָכַרְנוּ שֶׁיֵּשׁ לְכָל חוּשׁ מֵהֶם כֹּחַ מְיֻחָד לְהַשִּׂיג מוּחָשׁ מְיֻחָד לֹא יַשֵּׂג בְּזוּלָתוֹ וְהַגְּבוּל אֲשֶׁר יַגִּיעַ הַחוּשׁ אֵלָיו יַעֲמֹד אֶצְלוֹ כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ בַּחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים.

וְכֵן נֹאמַר בַּשֵּׂכֶל שֶׁהוּא מַשִּׂיג הַדְּבָרִים הַמַּשְׂכִּלִים בְּעַצְמוֹ וּבְדֶרֶךְ הָרְאָיוֹת מָה שֶׁהוּא קָרוֹב אֵלָיו יַשִּׂיגֵהוּ בַּאֲמִתַּת עַצְמוֹ וּמָה שֶׁהוּא רָחוֹק וְנֶעְלָם מִמֶּנּוּ יַשִּׂיגֵהוּ בְּדֶרֶךְ הָרְאָיוֹת הַמּוֹרוֹת עָלָיו.

וְכֵיוָן שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְ׳ נֶעְלָם מִכָּל נֶעְלָם וְרָחוֹק מִכָּל רָחוֹק מִצַּד עֶצֶם כְּבוֹדוֹ אָצְלֵנוּ לֹא יַשִּׂיג הַשֵּׂכֶל זוּלָתִי עִנְיַן מְצִיאוּתוֹ בִּלְבַד.

וְאִם יִשְׁתַּדֵּל לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת עֶצֶם כְּבוֹדוֹ אוֹ לְדַמּוֹתוֹ תִּהְיֶה מְצִיאוּתוֹ נֶעְדֶּרֶת מִמֶּנּוּ אַחַר הַמָּצְאוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁתַּדֵּל בְּדָבָר שֶׁאֵינֶנּוּ בִּיכָלְתּוֹ. כְּמוֹ שֶׁסִּפַּרְנוּ מֵהֶעְדֵּר הַמּוּחָשׁ הַגַּשְׁמִי כְּשֶׁמְּבַקְּשִׁים אוֹתוֹ בִּבְלְתִּי הַחוּשׁ הַמּוּכָן לוֹ.

וְעַל כֵּן אֲנַחְנוּ צְרִיכִין לְבַקֵּשׁ מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מִצַּד סִימָנֵי מַעֲשָׂיו בַּבְּרוּאִים וְיִהְיוּ לָנוּ לִרְאָיוֹת עָלָיו וּכְשֶׁתִּתְקַיֵּם לָנוּ מְצִיאוּתוֹ מִן הַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲנַחְנוּ צְרִיכִין שֶׁנַּעֲמֹד וְלֹא נְבַקֵּשׁ בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ לְדַמּוֹתוֹ וְלֹא בְּרַעְיוֹנֵנוּ לָשׂוּם לוֹ תַּבְנִית וּלְהַמְשִׁילוֹ וּלְהַשִּׂיג הַוָּיַת עֶצֶם כְּבוֹדוֹ. וְאִם נַעֲשֶׂה כֵּן וְאָנוּ חוֹשְׁבִים לְהַקְרִיבוֹ אֶל בֵּינָתֵנוּ אָז תֵּעָדֵר מִמֶּנּוּ מְצִיאוּתוֹ. כִּי כָל הַמִּתְדַּמֶּה בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ הוּא עִנְיַן זוּלָתוֹ וְאָמַר הַכָּתוּב (משלי כה) דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דַּיֶּךָּ פֶּן תִּשְׂבָּעֶנּוּ וְהַקֵּאוֹתוֹ:

וְרָאִיתִי לְקָרֵב לְךָ הָעִנְיָן הַזֶּה בִּשְׁנֵי דְּמְיוֹנִים קְרוֹבִים,

הָאֶחָד מֵהֶם יוֹרֶךָ כִּי כָל חוּשׁ מַשִּׂיג מוּחָשׁוֹ וְאַחַר יַעֲמֹד וְיַתְחִיל חוּשׁ אַחֵר סָמוּךְ לוֹ וְאַחַר יַעֲמֹד גַּם הוּא וְכֵן שְׁאָר הַחוּשִׁים. וּכְשֶׁיַּעַמְדוּ יַתְחִיל הַשֵּׂכֶל לְהַשִּׂיג מָה שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ לְהַשִּׂיג.

וְכָל זֶה בְּעִנְיָן אֶחָד בְּעַצְמוֹ,

וְהוּא שֶׁתַּחְשֹׁב בְּאֶבֶן מַשְׂכֶּלֶת מֵרְחוֹק עָשְׂתָה צְלִיל וְהִכְּתָה אָדָם אֶחָד הִשִּׂיג בְּחוּשׁ רְאוּתוֹ מַרְאֵה הָאֶבֶן וּדְמוּתָהּ וְהִשִּׂיג בְּחוּשׁ שִׁמְעוֹ צְלִיל אֶבֶן וְהִשִּׂיג בְּחוּשׁ מִשּׁוּשׁוֹ קְרִירוּתָהּ וְקִשְׁיָהּ וְאַחַר עָמְדוּ הַחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים וְלֹא הִשִּׂיגוּ מֵעִנְיַן הָאֶבֶן יוֹתֵר מִזֶּה וְאַחַר כָּךְ הִשִּׂיג הַשֵּׂכֶל כִּי יֵשׁ לָאֶבֶן מַשְׁלִיךְ הִשְׁלִיכָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִתְבָּרֵר כִּי הָאֶבֶן לֹא נָדָה מִמְּקוֹמָהּ מֵאֵלֶיהָ. כִּי מָה שֶׁדִּרְכּוֹ שֶׁיַּשִּׂג בַּחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים יִמְנַע מֵהַשֵּׂכֶל לְהַשִּׂיגוֹ בִּבְלְעֲדֵיהֶם כ״ש שֶׁיִּמְנַע מֵהַחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים מָה שֶׁדִּרְכּוֹ שֶׁיַּשִּׂג בַּשֵּׂכֶל בִּלְבַד. וְכֵיוָן שֶׁנִּמְנַע מִשִּׂכְלֵנוּ לְהַשִּׂיג הַוָּיַת

עֻצָּם כְּבוֹד הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֵיךְ יִהְיֶה לָנוּ רְשׁוּת לְהַמְשִׁילוֹ אוֹ לְהַגְבִּילוֹ וּלְדַמּוֹתוֹ לְשׁוּם דָּבָר מִמַּשְׁגִּיחֵי חוּשֵׁינוּ הַגַּשְׁמִיִּים וְזֶה דָּבָר נִמְנָע.

וְהַדְּמְיוֹן הַשֵּׁנִי יוֹרֶךְ כִּי הָעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים כַּאֲשֶׁר נַעֲמֹד עַל בֵּרוּר מְצִיאוּתָם אֵין מִן הַזְּרִיזוּת לְדַקְדֵּק בָּהֶם וְלַחְקֹר עַל גּוּפָם כִּי זֶה מַפְסִיד אֶת שִׂכְלֵנוּ. וְזֶה כְּמִי שֶׁטָּרַח לְהַשִּׂיג הַשֶּׁמֶשׁ מִצַּד אוֹרָהּ וְניצוֹצָהּ וּזְרִיחָתָהּ וְדֹחַק הָאֹפֶל מִמֶּנָּה יַעֲמוֹד עַל מְצִיאוּתָהּ וְנֶהֱנֶה מִמֶּנָּה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וּמַגִּיעַ אֶל הָעִנְיָן הַמְבֻקָּשׁ מִמֶּנָּה. וּמִי שֶׁיִּטְרַח לְמָצְאָה מִצַּד עִגּוּלָהּ וְכִוּוּן בְּעֵינָיו לְהַבִּיט אֶל עֵין הַשֶּׁמֶשׁ תִּכְהֶינָה עֵינָיו וְיֵעָדֵר אוֹרָן וְלֹא יֵהָנֶה מֵהַשֶּׁמֶשׁ.

וְכֵן יִקָּרֵנוּ כְּשֶׁנַּשִּׂיג מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה מִצַּד אוֹתוֹתָיו וְחָכְמָתוֹ בָּהֶם וְיִכָּלְתּוֹ בְּכָל בְּרוּאָיו נַשְׂכִּיל וְנָבִין עִנְיָנוֹ אֲז יֵאוֹר שִׂכְלֵנוּ בִּידִיעָתוֹ וְנַשִּׂיג כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחַ שִׂכְלֵנוּ לְהַשִּׂיגוֹ כמ"ש (ישעיה מח) אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ.

וְאִם נַטְרִיחַ שִׂכְלֵנוּ לְהַשִּׂיג עִנְיַן עֻצָּם כְּבוֹדוֹ וּלְדַמּוֹתוֹ וּלְהַמְשִׁילוֹ בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ נִפְקֹד שִׂכְלֵנוּ וְהַכָּרָתֵנוּ וְלֹא נַשִּׂיג בָּהֶם שׁוּם דָּבָר מִן הַיְּדוּעַ לָנוּ כְּמוֹ שֶׁיִּקָּרֶה לְעֵינֵינוּ בְּהַבִּיטֵנוּ אֶל עֵין הַשֶּׁמֶשׁ. וּצְרִיכִים אָנוּ לְהִזָּהֵר בָּעִנְיָן הַזֶּה וּלְזָכְרוֹ בְּחָקְרֵנוּ עַל עִנְיַן מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

וְכֵן אָנוּ צְרִיכִים שֶׁנִּזָּהֵר בְּמִדּוֹתָיו אֲשֶׁר סִפֵּר בָּהֶם עֻצָּם כְּבוֹדוֹ וַאֲשֶׁר סִפְּרוּהוּ בָּהֶם נְבִיאָיו שֶׁלֹּא לַחְשֹׁב אוֹתָם כַּנִּרְאֶה מֵהַמִּלּוֹת וּמָה שֶׁיִּוָּרֶה עֲלֵיהֶם פֵּרוּשָׁם הַגַּשְׁמִי.

אַךְ צָרִיךְ שֶׁנֵּדַע יְדִיעָה בְּרוּרָה כִּי הֵם עַל דֶּרֶךְ הָעֲבָרוֹת וּמְלִיצוֹת כְּפִי כֹּחַ הַכָּרָתֵנוּ וְיִכֹּלֶת תְּבוּנָתֵנוּ וְשִׂכְלֵנוּ מִפְּנֵי דֹּחַק צָרְכֵנוּ לְדַעְתּוֹ וּלְרוֹמְמוֹ. וְהוּא יִתְבָּרַךְ גָּדוֹל וּמְרוֹמָם מִכָּל זֶה עַד אֵין תַּכְלִית וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (נחמיה ט) וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה.

וְאָמַר אֶחָד מִן הַפִּילוֹסוֹפִים מִי שֶׁקִּצַּר שִׂכְלוֹ לְהָבִין עִנְיַן הַפְּשִׁיטוּת הֶחָזִיק בַּשֵּׁמוּת אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בָּהֶם הַסְּפָרִים הַנִּתְּנִים מֵאֵת הַבּוֹרֵא וְלֹא יָדַע כִּי הַמִּלִּיצָה בְּסִפְרֵי הַתּוֹרֹת לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא כְּפִי בִּינַת מִי שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם לֹא כְּפִי מָה שֶׁמִּלִּיצִין בּוֹ עַל (שֶׁמַּלִּיץ בָּהּ) הַמְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אַף הֵם כְּמוֹ הַשְּׁרִיקָה לַבְּהֵמָה בְּעֵת שְׁתוֹת הַמַּיִם שֶׁמְּבִיאָתָהּ לִשְׁתּוֹת יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה הַדִּבּוּר הַצַּח וְהַנָּבוֹן.

וְכַאֲשֶׁר תַּעֲמֹד עַל הַמַּעֲלָה הַזֹּאת מִן הַיִּחוּד בְּשִׂכְלְךָ וּתְבוּנָתְךָ, יַחֵד נַפְשְׁךָ לַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְהִשְׁתַּדֵּל לְהַשִּׂיג מְצִיאוּתוֹ מִצַּד חָכְמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְחַנּוֹתוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וְרֹב הַשְׁגָּחָתוֹ עַל בְּרוּאָיו וְהִתְרַצֵּה אֵלָיו בַּעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ, אָז תִּהְיֶה מִמְּבַקְשֵׁי ה' וְאָז תַּשִּׂיג מִמֶּנּוּ הָעֵזֶר וְהָאֹמֶץ לַהֲבִינוֹ וְלָדַעַת אֱמִתַּת עִנְיָנוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע"ה (תהלים כה) סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם. וַאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר לְךָ דְּמְיוֹנוֹת בַּשַּׁעַר הַשֵּׁנִי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה כְּשֶׁתִּתְנַהֵג בָּהֶם וְתֵלֵךְ בִּנְתִיבֵיהֶם יֵקַל עָלֶיךָ הַדָּבָר בְּעֶזְרַת הָאֵל יִתְעַלֶּה.

אַךְ מַפְסִידוֹת הַיִּחוּד בְּלֵב שָׁלֵם הַרְבֵּה. מֵהֶן – לְשַׁתֵּף הַבּוֹרֵא וְהוּא עַל כַּמָּה פָּנִים:

מֵהֶם בְּהַנָּחַת הָרִבּוּי (אֱמוּנַת בַּעֲלֵי הַשְּׁנִיּוּת וּבַעֲלֵי הַשִּׁלּוּשׁ), וּמֵהֶם בַּעֲבוֹדַת הַצּוּרוֹת וַעֲבוֹדַת הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיֵּרֵחַ [וְהַמַּזָּלוֹת וְהָאֵשׁ וְהַצְּמָחִים וְהַחַיּוֹת, וּמֵהֶם הַגְּשָׁמַת הַבּוֹרֵא עִם יְדִיעַת הַכַּוָּנָה שֶׁכְּוֻנָּן בָּהּ הַסֵּפֶר],

וּמֵהֶם הַשִּׁתּוּף הַנֶּעֱלָם וְהוּא הַחֹנֶף בְּעִנְיְנֵי הַדָּת לִבְנֵי אָדָם. וְהוּא עַל כַּמָּה עִנְיָנִים אֲנִי עָתִיד לְבָאֵר אוֹתָם בַּשַּׁעַר הַחֲמִישִׁי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

וּמֵהֶם הַנְּטִיָּה אֶל תַּאֲוַת הַגּוּפוֹת הַמְגֻנּוֹת כִּי הוּא שִׁתּוּף נֶעֱלָם מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁתֵּף הָאָדָם עִם עֲבוֹדַת אֱלֹהָיו עֲבוֹדַת תַּאֲוָתוֹ וְהַכָּתוּב אוֹמֵר (שם פא) לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְאָמְרוּ רז"ל אֵיזֶהוּ אֵל זָר שֶׁיֵּשׁ בְּגוּפוֹ שֶׁל אָדָם הֱוֵי אוֹמֵר זֶה יצה"ר.

וְשֶׁמָּא הַכְּסִיל הַפֹּתֵי כְּשֶׁיִּקְרָא הַסֵּפֶר הַזֶּה וְיַעֲמֹד עַל מָה שֶׁזְּכַרְנוּ בַּשַּׁעַר הַזֶּה יֹאמַר בְּלִבּוֹ, הֲיֵעָלֵם עִנְיַן הַיִּחוּד מִמִּי שֶׁלָּמַד דַּף אֶחָד מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיָּעִיר אוֹתָנוּ הַמְּחַבֵּר הַזֶּה עָלָיו וְיוֹרֵנוּ אוֹתוֹ.

אוֹמַר בְּתְשׁוּבָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה הֶחָכָם (משלי כז) עָנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו כִּי הָאוֹמֵר זֶה הַכָּרָתוֹ חֲלוּשָׁה לְהָבִין כְּלַל הָעִנְיָנִים הַנֶּאֱמָרִים (הַמַּגִּיעִים) עַל מִינִים נֶחֱלָקִים [כִּי הָעִנְיָן הַכּוֹלֵל, אִם מַגִּיעַ עַל מִינִים נֶחֱלָקִים], וְקִבּוּלָם מִתְחַלֵּק בְּרֹב וּבְמִעַט וּבְחָזָק וּבְחַלָּשׁ.

וְהַדּוֹמֶה לָזֶה תּוֹעֶלֶת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁכּוֹלֶלֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם וּמְצָאנוּ אוֹתָהּ מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים.

הָאֶחָד מֵהֶם לְמִי שֶׁעֵינֵיהֶם מְאִירוֹת וְנִצָּלוֹת מִכָּל חֹלִי שֶׁהֵם נֶהֱנִים מִן הַשֶּׁמֶשׁ וּמִשְׁתַּמְּשִׁים לְאוֹרָהּ וּמַגִּיעִים לְכָל הֲנָאָתָם מִמֶּנָּה.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הָעִוְרִים אֲשֶׁר נֶעְדַּר אוֹר עֵינֵיהֶם לְגַמְרֵי אֵין הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעִילָה אוֹתָם וְלֹא מַזֶּקֶת אוֹתָם אֲבָל תּוֹעַלְתָּם מִמֶּנָּה תִּהְיֶה ע"י שְׁלִיחַ (אֶמְצָעִים).

וְהַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי בְּנֵי אָדָם שֶׁנֶּחְלְשׁוּ עֵינֵיהֶם מֵהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ וְהַשֶּׁמֶשׁ מַזֶּקֶת אוֹתָם אִם לֹא יִסְתִּירוּן מֵאוֹרָהּ שֶׁאִם יְמַהֲרוּ לְרַפֵּא עֵינֵיהֶם בִּכְחָלִים וּבְרָטִיּוֹת וּבְתַקּוּן מַאֲכָלָם עִם שְׁמִירַת עֵינֵיהֶם מֵהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ. אֶפְשָׁר שֶׁיַּגִּיעוּ אֶל הַבְּרִיאוּת וְיִהְנוּ בַּשֶּׁמֶשׁ שֶׁהָיְתָה מַזֶּקֶת אֲלֵיהֶם. וְאִם יִתְעַכְּבוּ לְרַפֵּא עֵינֵיהֶם יַגִּיעוּ אֶל כַּת הָעִוְרִים בְּמְהֵרָה וְיֵעָדֵר מְאוֹר עֵינָם לְגַמְרֵי.

וְעַל הַדִּמְיוֹן הַזֶּה יִתְחַלֵּק עִנְיַן הַיִּחוּד הַנִּכְתָּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה לְקְהִלַּת הַמְּדַבְּרִים אַחַר שֶׁכָּלַל אוֹתָם כְּכְלַל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ לְכָל בַּעֲלֵי הָעֵינַיִם כַּאֲשֶׁר זְכַרְנוּ וּמִתְחַלֶּקֶת הֲבָנָתָם לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים.

הָאֶחָד מֵהֶם אַנְשֵׁי הַשֵּׂכֶל הַצָּלוּל וְהַתְּכוּנוֹת הַזַּכּוֹת.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי בְּנֵי אָדָם שֶׁשִּׂכְלָם חָלָשׁ מֵהָבִין מָה שֶׁיֵּשׁ בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה לְגַמְרֵי.

וְהַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּצֵּר שִׂכְלָם מֵהַשִּׂיג כְּמוֹ הַכַּת הָרִאשׁוֹנָה אַךְ יֵשׁ בָּהֶם כֹּחַ לְהַכִּיר הָעִנְיָנִים הַקְּרוֹבִים הַקַּלִּים.

וְהַכַּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהֵם אַנְשֵׁי הַשֵּׂכֶל הַנִּמְלָט מִכָּל פֶּגַע כְּשֶׁהֵם מְשִׂימִים אֶל לִבָּם לְהָבִין מָה שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה יָבִינוּ אוֹתָם וְיִכָּנֵס עִנְיָנוֹ בְּלִבָּם בְּכֹחַ הֱבָנָתָם מִכֹּחַ שִׂכְלָם וְאֵלֶּה הֵם שֶׁאֵינָם צְרִיכִים אֶל הַסֵּפֶר הַזֶּה אֶלָּא לְהַזְכִּירָם דָּבָר שֶׁהִתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ.

אַךְ הַכַּת הַשְּׁנִיָּה אֵינָהּ יוֹדַעַת סֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים כָּל שֶׁכֵּן הַיִּחוּד אֲשֶׁר בּוֹ וְהֵם שׁוֹמְעִים אֶת שְׁמֹעוֹ וְאֵינָם מְבִינִים עִנְיָנוֹ אֵין לָהֶם תּוֹעֶלֶת בְּסִפְרֵי זֶה כְּלָל.

וְהַכַּת הַשְּׁלִישִׁית שֶׁמְּבִינִים הַיִּחוּד אֲשֶׁר בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים קְצָת הֱבָנָה וְאֵין בְּכֹחַ הַכָּרָתָם לְהָבִין עִנְיָנוֹ וְלַעֲמֹד עַל אֲמִתָּתוֹ אִם יוֹרֵם אוֹתוֹ מוֹרֶה וִיבִינֵם עִנְיָנוֹ עַל דֶּרֶךְ הַמּוֹפְתִים הָאֲמִתִּיִּים וְהָרְאָיוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת יִתְבָּרֵר לָהֶם עִנְיָנוֹ וְיִגְּלֶה לָהֶם סוֹדוֹ וְיַגִּיעוּ בַּכַּת הָרִאשׁוֹנָה.

וְאִם יִתְעַלְּמוּ מֵחָקוֹר וְיִתְרַשְּׁלוּ מֵעַיִן בַּמֶּה שֶׁיִּחָזֵק הַכָּרָתָם וְיִלְטֹשׁ שִׂכְלָם, יֵרְדוּ אֶל מַדְרֵגַת הַפְּתָאִים.

וְסִפְרִי זֶה מוֹעִיל לַכַּת הַזֹּאת תּוֹעֶלֶת גְּדוֹלָה וְכוֹלֶלֶת מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלִים לַחְקֹר וְיִהְיֶה לָהֶם הַסֵּפֶר הַזֶּה כִּכְחָלִים הַמּוֹעִילִים לְבַעֲלֵי הָעֵינַיִם הַחֲלוּשׁוֹת שֶׁמְּקֻוִּים הָאֲרוּכָה בְּרַפְאָם אוֹתָם.

וּכְבָר הִמְשִׁיל הַסֵּפֶר הָאָדָם הַכְּסִיל בְּעִוֵּר וְהַחָכְמָה בְּאוֹר וְהַסִּכְלוּת בְּחֹשֶׁךְ בְּאָמְרוֹ (קהלה ב) וְרָאִיתִי אֲנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ וְאָמַר (שם) הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְאָמַר (ישעיה מב) הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהַעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת.

וְהִמְשִׁיל הַחָכְמָה וְהַמּוּסָר בְּעֵץ הַחַיִּים כַּכָּתוּב (משלי ג) עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְגוֹ' וְאָמַר (שם ו) כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם.

וֵאלֹהִים יוֹרֵנוּ דֶּרֶךְ יְדִיעָתוֹ וְיִישִׁירֵנוּ לַעֲבוֹדָתוֹ וְיָפִיק לָנוּ רְצוֹנוֹ בְּרַחֲמָיו וּבְחֶמְלָתוֹ, אָמֵן:

נִשְׁלַם שַׁעַר הַיִּחוּד בְּעֶזְרַת הָאֵל הָאֶחָד הַקָּדְמוֹן:

שער שני - שער הבחינה

הקדמה

בְּבֵאוּר אָפְנֵי הַבְּחִינָה בַּבְּרוּאִים וְרֹב טוּב הָאֱלֹהִים עֲלֵיהֶם. וְזֶה פֶּתַח הַשַּׁעַר:

אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁהִקְדַּמְנוּ בַּשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן אָפְנֵי יִחוּד הָאֱלֹהִים בְּלֵב שָׁלֵם וְהָיְתָה הַבְּחִינָה בַּחָכְמָה הַנִּרְאֵית בִּבְרִיאַת הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה הַדֶּרֶךְ הַקְּרוֹבָה אֶל בֵּרוּר מְצִיאוּתוֹ וְהַנְּתִיב הַסָּלוּל לָדַעַת אֲמִתָּתוֹ הִתְחַיַּבְנוּ לְהַדְבִּיקוֹ אֵלָיו כְּדֵי לִסְמֹךְ כָּל שַׁעַר אֶל מָה שֶׁהוּא דּוֹמֶה לוֹ מִן הַשְּׁעָרִים וּלְהָבִיא אַחַר כָּל עִנְיָן מָה שֶׁיֵּאוֹת לוֹ מִן הָעִנְיָנִים אֲשֶׁר בָּהֶם נִתְחַיֵּב

בַּעֲבוּר זֹאת הָאֵל יִתְעַלֶּה אֲשֶׁר בָּרָאנוּ לֹה כמ״ש הֶחָכָם (קהלת ג) וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו.

וְנֶאֱמַר תְּחִלָּה כִּי טוֹבוֹת הָאֵל יִתְעַלֶּה עַל בְּרוּאָיו וְאִם הֵן כּוֹלְלוֹת אֶת כֻּלָּם כמ״ש הַכָּתוּב (תהלים קמה) טוֹב ה׳ לַכֹּל רַבָּם כְּעִוְרִים מֵהַכִּירָן וּמֵהָבִין גֹּדֶל מַעֲלוֹתָן וְאֵינָם מַשְׂכִּילִים עִנְיָנָן מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים.

אֶחָד מֵהֶם רֹב הִתְעַסְּקָם בְּעִנְיַן הָעוֹלָם וְתַעֲנוּגָיו וְהִתְאַוּוֹתָם מָה שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ [אֵלָיו] מִמֶּנּוּ [וּמָה שֶׁנִּבְצַר מֵהֶם מִתַּעֲנוּגָיו] וְהִתְעַלְּמָם מֵהַבִּיט אֶל טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּם תָּלוּי בְּעִצָּם מָה שֶׁהֵם מְקֻוִּים מִמְּלֹאת תַּאֲוָתָם וְהַשְׁלֵמַת מִשְׁאֲלוֹתָם כִּי כָל אֲשֶׁר יַגִּיעוּ מִמֶּנּוּ אֶל מַעֲלָה מְבֻקָּשִׁים מָה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְדוֹרְשִׁים מָה שֶׁאַחֲרֵיהָ וְתִתְמַעֲטָנָה בְּעֵינֵיהֶם הַטּוֹבוֹת הָרַבּוֹת וְתִקְטַנְנָה אֶצְלָם הַמַּתָּנוֹת הַגְּדוֹלוֹת עַד שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים כָּל טוֹבָה שֶׁיֵּשׁ לְזוּלָתָם כְּאִלּוּ נִשְׁלְלָה מֵהֶם וּמָה שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם מִמֶּנָּה רָעוֹת מוֹצְאוֹת אוֹתָם וְלֹא יָבִינוּ אֶל פְּעֻלַּת ה׳ הַמֵּטִיב בָּהֶם אֲלֵיהֶם כמ״ש הַכָּתוּב (שם י) רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל מְזִמּוֹתָיו.

וְהַשֵּׁנִי צֵאתָם אֶל העוה״ז וְהֵם נִמְשָׁלִים כִּבְהֵמוֹת סְכָלוֹת וּכְעֵיר כמ״ש הַכָּתוּב (איוב יא) וְעַיִר פֶּרֶא אָדָם יִוָּלֵד וְהִתְגַּדְּלָם בְּטוֹבוֹת הָאֱלֹהִים הָעוֹדְפוֹת וְהִתְגַּלְגְּלָם בָּהֶם עַד שֶׁשָּׁבוּ אֱצָלָם רְגִילוּת וִידִועוֹת כְּאִלּוּ הֵם עַצְמִיּוֹת לָהֶם בִּלְתִּי סָרוֹת מֵאִתָּם וְלֹא נִפְרָדוֹת מֵהֶם כָּל יְמֵיהֶם. וְכַאֲשֶׁר יַשְׂכִּילוּ וְתִתְחַזֵּק הַכָּרָתָם יִסְכְּלוּ טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עֲלֵיהֶם וְאֵינָם מְשִׂימִים עַל לֵבָם חִיּוּב הַהוֹדָאָה עָלֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים מַעֲלַת הַטּוֹבָה וְהַמֵּטִיב בָּהּ אֲלֵיהֶם.

וּמְשָׁלָם בָּזֶה לְתִינוֹק שֶׁמְּצָאוֹ אִישׁ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הַחֶסֶד בַּמִּדְבָּר וְחָמַל עָלָיו וַיֹּאסְפֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיְגַדְּלֵהוּ וַיַּאֲכִילֵהוּ וַיַּלְבִּישֵׁהוּ וַיִּתְנַדֵּב עָלָיו בְּכָל הַטּוֹב לוֹ עַד שֶׁהִשְׂכִּיל וְהֵבִין אָפְנֵי דַּרְכֵי טוֹבָתוֹ.

וְאַחַר כֵּן שָׁמַע הָאִישׁ הַהוּא עַל אָסִיר שֶׁנָּפַל בְּיַד שׁוֹנְאוֹ וְהִגִּיעָהוּ אֶל תַּכְלִית הַצַּעַר וְהָרָעָב וְהָעֳרֹם יָמִים רַבִּים וְנִכְמְרוּ רַחֲמָיו עַל צָעָרוֹ וּפִיֵּס לְשׁוֹנְאוֹ עַד שֶׁהִתִּירוֹ וּמָחַל לוֹ אֶת דָּמָיו וַיַּאַסְפֵהוּ הָאִישׁ אֶל בֵּיתוֹ וְהֵיטִיב לוֹ בְּמִקְצַת הַטּוֹב אֲשֶׁר הֵיטִיב בּוֹ לַתִּינוֹק וְהָיָה הָאָסִיר מַכִּיר בְּטוֹבַת הָאִישׁ עָלָיו וּמוֹדֶה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִן הַתִּינוֹק שֶׁגָּדַל בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁיָּצָא מֵעִנְיַן הָעֹנִי וְהַצַּעַר אֶל עִנְיַן הַטּוֹבָה וְהַשַּׂלְוָה בְּעֵת שֶׁהַכָּרָתוֹ בָּהּ גְּמוּרָה עַל כֵּן הִכִּיר טוֹבַת הָאִישׁ הֶחָסִיד וְחַסְדּוֹ מְאֹד. וְהַתִּינוֹק לֹא הֵבִין מַעֲלַת הַטּוֹבָה עָלָיו אע״פ שֶׁהִתְחַזְּקָה הַכָּרָתוֹ וְהִתְיַשֵּׁב בְּדַעְתּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָגִיל בָּהּ מִימֵי נַעֲרוּתוֹ.

וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַשֵּׂכֶל מִסְתַּפֵּק שֶׁחַסְדּוֹ וְטוּבוֹ עַל הַתִּינוֹק כּוֹלְלִים וְנִרְאִים יוֹתֵר וְשֶׁהוּא חַיָּב בְּהַתְמָדַת הַהוֹדָאָה וְהַשֶּׁבַח עֲלֵיהֶם יוֹתֵר.

וְזֶה דּוֹמֶה לְמָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (הושע א') וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו וְלֹא יָדְעוּ כִּי רְפָאתִים.

וְהַשְּׁלִישִׁי מִפְּנֵי מָה שֶׁמּוֹצֵא אוֹתָם בָּעוֹלָם מִמִּינֵי הַפְּגָעִים וּמָה שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם מֵעִנְיְנֵי הַהֶפְסֵד בְּגוּפָם וּבְמָמוֹנָם וְלֹא הֵבִינוּ סִבּוֹת אָפְנֵי טוֹבָתָם בָּהֶם וְתוֹעֲלוֹת הַנִּסָּיוֹן וְהַמּוּסָר לָהֶם כְּדִבְרֵי הַכָּתוּב (תהלים צד) אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ.

וְשָׁכְחוּ כִּי הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם טוֹבוֹת שֶׁהֵטִיב לָהֶם הַבּוֹרֵא נְדָבָה וְחֶסֶד וְגָזַר בָּהֶם בְּצֶדֶק כְּפִי מַה שֶּׁחִיְּבָה חָכְמָתוֹ וְקִצּוּ בְּהֶרְאוֹת צִדְקוֹ בָּהֶם וְלֹא שִׁבְּחוּהוּ בְּהִגָּלוֹת חַסְדּוֹ עֲלֵיהֶם.

וְהֵבִיאָה אוֹתָם סִכְלוּתָם לִכְפֹּר בַּטּוֹבָה וּבַמֵּטִיב בָּהּ לָהֶם וְאֶפְשָׁר שֶׁתְּבִיא הַסִּכְלוּת רַבִּים מֵהֶם לְהִתְחַכֵּם עָלָיו בְּמַעֲשֵׂהוּ וּבְמִינֵי הַבְּרִיאוֹת אֲשֶׁר בָּרָאם לְתַקָּנָתָם.

וּמָה נִדְמוּ בָּזֶה אֶל אֲנָשִׁים עִוְרִים הוּבְאוּ אֶל בַּיִת מוּכָן לָהֶם בְּכָל תּוֹעֲלוֹתֵיהֶם וְהוּשַׂם כָּל דָּבָר בּוֹ עַל מְכוֹנָתוֹ הַטּוֹבָה וְהֻתְקַן עַל הַתִּקּוּן הַנָּאֶה וְהַנְּאוֹת לְתוֹעֲלוֹתָם וְכַוָּנַת תַּקָּנוֹתָם וְזֻמַּן לָהֶם בּוֹ עִם כָּל זֶה כְּחָלִים מוֹעִילִים וְרוֹפֵא חָכָם לְרָפְאָם בָּהֶם כְּדֵי שֶׁיֵּיטִיב רְאוּתָם וְהֵם הִתְעַלְּמוּ מֵעָסֹק בִּרְפוּאַת עֵינֵיהֶם וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל הָרוֹפֵא אֲשֶׁר הָיָה מִתְעַסֵּק בִּרְפוּאָתָם.

וְהָיוּ הוֹלְכִים בַּבַּיִת בְּעִנְיָן רַע מֵעִוְרוֹנָם וְכָל אֲשֶׁר הָלְכוּ בַּבַּיִת נִכְשְׁלוּ בַּדְּבָרִים הַמּוּכָנִים לְתוֹעַלְתָּם וְנָפְלוּ עַל פְּנֵיהֶם וְהָיָה מֵהֶם מִי שֶׁנִּפְצַע וּמִי שֶׁנִּשְׁבַּר וְרַב צַעֲרָם וְנִכְפְּלָה רָעָתָם וְהָיוּ מִתְרַעֲמִים עַל בע"ה וְהַבּוֹנֶה אוֹתוֹ וְגִנּוּ אֶת מַעֲשֵׂהוּ וְהָיָה בְּעֵינֵיהֶם כִּמְקַצֵּר וּכְמַנְהִיג רַע וְחָשְׁבוּ כִּי לֹא כֵּן בָּהֶם כַּוָּנַת טוֹבָה וְחֶסֶד כ"א כַּוָּנַת הַצַּעַר וְהַנֶּזֶק וְגָרַם לָהֶם זֶה לִכְפֹּר בְּטוֹבַת בע"ה וְחַסְדּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (קהלת י':ג') וְגַם בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁסָּכָל הֹלֵךְ לִבּוֹ חָסֵר וְאָמַר לַכֹּל סָכָל הוּא.

וְכֵיוָן שֶׁהוּא כֵּן הִתְחַיְּבוּ אַנְשֵׁי הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע לְהַעִיר מִי שֶׁלֹּא הֵבִין טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא וּלְהוֹרוֹת בְּנֵי אָדָם לְדַעַת יִתְרוֹנָן בְּדֶרֶךְ שִׂכְלָם. כִּי כַּמָּה טוֹבוֹת מָנַע בַּעֲלֵיהֶן לְהָנוֹת מֵהֶן וְעִרְבֵּב שִׂמְחָתוֹ בָּהֶן חֶסְרוֹן הַכָּרָתוֹ אוֹתָן וִידִיעָתוֹ מַעֲלוֹתָן וּכְשֶׁמְּעִירִים אֶת בַּעֲלֵי הַטּוֹבוֹת לְהַכִּיר אָפְנֵי יִתְרוֹנָן וּמְגַלִּים לָהֶם מָה שֶּׁנֶּעְלַם מִדַּעְתָּם מֵהֶן יִגְדַּל שִׂבְחָם וְתִרְבֶּה הוֹדָאָתָם לַמֵּטִיב לָהֶם וְיַשִּׂיגוּ [וְיַגִּיעוּ] בָּזֶה אֶל הַתַּעֲנוּג וְהַהֲנָאָה בָּהֶם בעוה"ז וּלְשָׂכָר טוֹב לעוה"ב.

וּכְבָר אָמַר הֶחָכָם בָּעִנְיָן הַזֶּה (שם יב) דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת דְּמֶה הֶחָכָם דִּבְרֵי הַחֲכָמִים לְדָרְבוֹנוֹת בְּעִנְיַן הַהֶעָרָה וְדָמָה אוֹתָם לְמַסְמְרוֹת נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת בַּעֲבוּר קִיּוּם עִנְיְנֵיהֶם בַּלְּבָבוֹת וְקִיּוּם אָפְנֵי הַחָכְמָה בָּהֶם.

וּכְבָר פֵּרְשׁוּ בְּבַעֲלֵי אֲסֻפּוֹת בַּעֲלֵי הַחִבּוּרִים בְּהַסְתָּרַת "דִּבְרֵי" אֲשֶׁר בִּתְחִלַּת הַפָּסוּק וְהַטַּעַם וּכְמַסְמְרוֹת קְבוּעִים דִּבְרֵי בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת כִּי הַסְּפָרִים הַמְחֻבָּרִים בְּמִינֵי הַחָכְמָה קַיָּמִים עוֹמְדִים אֵין תּוֹעַלְתָּם נִפְסֶקֶת וְעַל כֵּן דָּמָה אוֹתָם לְמַסְמְרוֹת נְטוּעִים.

וְצָרִיךְ שֶׁנְּבָאֵר עַתָּה מֵעִנְיַן הַבְּחִינָה שִׁשָּׁה עִנְיָנִים.
הָרִאשׁוֹן מֵהֶם מַהוּת הַבְּחִינָה וַאֲמִתָּתָהּ.
וְהַב' אִם אֲנַחְנוּ חַיָּבִין לִבְחֹן בַּבְּרוּאִים אִם לֹא.
וְהַשְּׁלִישִׁי אֵיךְ אָפְנֵי הַבְּחִינָה בַּבְּרוּאִים.
וְהָרְבִיעִי כַּמָּה מִינֵי סִימָנֵי הַחָכְמָה בַּבְּרוּאִים אֲשֶׁר נוּכַל לִבְחֹן מֵהֶם.
וְהַחֲמִישִׁי אֵיזֶה מֵהֶם קָרוֹב אֵלֵינוּ וַאֲנַחְנוּ חַיָּבִין לִבְחֹן בּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁאֵרִיתָם.
וְהַשִּׁשִּׁי בְּמַפְסִידֵי הַבְּחִינָה וְהַדְּבָרִים הַתְּלוּיִם בָּהּ:

פרק א

אָמַר הַמְחַבֵּר אַף מַהוּת הַבְּחִינָה הִיא הִתְבּוֹנֵן בְּסִימָנֵי חָכְמַת הַבּוֹרֵא בַּבְּרוּאִים וְשַׁעֲרָם בַּנֶּפֶשׁ כְּפִי כֹּחַ הַכָּרַת הַמַּבְחִין.
כִּי הַחָכְמָה וְאִם סִימָנֶיהָ נֶחְלָקִים בַּבְּרוּאִים הִיא בְּיסוֹדָהּ וְעִקָּרָהּ אַחַת כַּשֶּׁמֶשׁ אֲשֶׁר הִיא אַחַת בְּעִקָּרָהּ וּבְעַצְמָהּ וּמִתְחַלְּקוֹת מֵרָאוֹת נְצוּצֶיהָ בַּשְּׁמָשׁוֹת הַנַּעֲשׂוֹת מִן הַזְּכוּכִית הַלְּבָנָה וְהַשְּׁחוֹרָה וְהָאֲדָמָה וְהַיְרֵקָה וּמִשְׁתַּנָּה אוֹרָהּ כְּפִי הִשְׁתַּנּוּת צִבְעֵי הַזְּכוּכִית וְכַמִּים שֶׁמַּשְׁקִין מֵהֶם הַפַּרְדֵּס שֶׁפָּרָחָיו שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה בְּמַרְאֶה שֶׁהֵם נִרְאִים עֲלֵיהֶם בְּמַרְאֵיהֶם.
עַל כֵּן הִתְבּוֹנֵן בִּבְרִיאוֹת הַבּוֹרֵא מִקְּטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם וְהִתְיַשֵּׁב בַּנֶּעֱלָם מִמְּךָ מֵהֶם תִּמְצָאֵם כַּאֲשֶׁר סִפַּרְתִּי לְךָ בעז"ה. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם מִתְחַלְּקִים בַּבְּרוּאִים הִתְחַיַּבְנוּ לְהִתְבּוֹנֵן וְלַחְשֹׁב בָּהֶם עַד שֶׁיִּתְיַשֵּׁב עִנְיָנָהּ בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ וְיָנוּחַ בְּרַעְיוֹנֵינוּ.
וְאִלּוּ הָיוּ סִימָנֶיהָ עַל דֶּרֶךְ אַחַת בַּבְּרוּאִים כֻּלָּם לֹא הָיָה עִנְיָנָהּ מִסְתַּפֵּק עַל אֶחָד מֵהֶם וְהָיָה הַמַּשְׂכִּיל וְהַכְּסִיל שָׁוֶה בְּהַכָּרָתָם. וְהָעִלָּה בָּזֶה שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה אֶחָד תָּדִיר מוֹרֶה שֶׁמַּעֲשֵׂהוּ אֵינוֹ לִרְצוֹנוֹ אַף הוּא עוֹשֶׂה בְּטִבְעוֹ שֶׁהֻטְבַּע עָלָיו בִּלְבַד וְיֵשׁ לוֹ מַכְרִיחַ שֶׁמַּכְרִיחוֹ עַל הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא וְאֵין לוֹ יְכֹלֶת לְשַׁנּוֹת מִמֶּנּוּ כְּאֵשׁ אֲשֶׁר כֹּחָהּ הַשְׂרֵפָה בִּלְבַד וְכַמִּים אֲשֶׁר הֵם מְקָרְרִים בְּטִבְעָם בִּלְבַד וַאֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה בְּחֶפְצוֹ יֵרָאוּ מִמֶּנּוּ מַעֲשִׂים מִשְׁתַּנִּים בְּעִתִּים מְשֻׁנִּים.
וּמִפְּנֵי שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ חֵפֶץ בְּמַעֲשֵׂהוּ וְאֵינֶנּוּ מֻכְרָח וְלֹא צָרִיךְ וְלֹא מֻטְבָּע עָשָׂה הַדְּבָרִים מִשְׁתַּנִּים זֶה מִזֶּה כְּפִי שֶׁמְּחַיֶּבֶת חָכְמָתוֹ בְּכָל עֵת כְּדֵי שֶׁיִּוָּרֶה הִשְׁתַּנּוּתָם עַל אַחְדוּתוֹ וְעַל חֶפְצוֹ בְּפָעֳלוֹ כמ"ש (תהלים קלה) כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.
וְהָאֱלֹהִים יוֹדֵעַ אִם בַּעֲבוּרָהּ לֹא הָיוּ כָּל הַבְּרִיּוֹת בִּדְמוּת אַחַת וּתְמוּנָה אַחַת וְהַדִּין נוֹתֵן בַּעֲבוּר זֶה הִשְׁתַּנּוּת סִימָנֵי הַחָכְמָה בַּבְּרוּאִים וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ נֶעֱלְמָה מֵהַשִּׂיג. אַךְ זָכַרְנוּ אֶחָד מֵהָרְבֵּה פָּנִים שֶׁלֹּא הִגַּעְנוּ אֲלֵיהֶם וְלוֹ יִתְעַלֶּה הַחָכְמָה הַמַּגַּעַת וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדָיו:

פרק ב

אַךְ אִם אָנוּ חַיָּבִין לִבְחֹן בַּבְּרוּאִים אִם לֹא, נֹאמַר כִּי הַבְּחִינָה בַּבְּרוּאִים וַהֲבָאַת רְאָיָה מֵהֶם לְחָכְמַת הַבּוֹרֵא יתי אָנוּ חַיָּבִין בָּהּ מִן הַמַּשְׂכֵּל וּמִן הַכָּתוּב וּמִן הַקַּבָּלָה.

מִן הַמַּשְׂכֵּל כִּי הַשֵּׂכֶל מֵעִיד שֶׁיִּתְרוֹן הַמְדַבֵּר עַל שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר הוּא בָּעֲבוּר יִתְרוֹן הַכָּרְתוֹ וַהֲבָנָתוֹ וְקִבּוּלוֹ דַּעַת סוֹדֵי הַחָכְמָה הַמְקֻיָּמִים בְּכָל הָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב לה) מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ.

וּכְשֶׁהָאָדָם חוֹשֵׁב וּמִתְבּוֹנֵן בִּיסוֹדֵי הַחָכְמָה וּבוֹחֵן סִימָנֶיהָ יִהְיֶה יִתְרוֹנוֹ עַל הַבְּהֵמָה כְּפִי הֲבָנָתוֹ. וְאִם יִתְעַלֵּם מֵהֶם לֹא יִהְיֶה דּוֹמֶה לַבְּהֵמָה אַךְ יוֹתֵר גָּרוּעַ מִמֶּנָּה כמ״ש הַכָּתוּב (ישעיהו א׳:ג׳) יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע וְגוֹ׳,

וּמִן הַכָּתוּב מָה שֶּׁאָמַר (שם מ) שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה וְאָמַר (תהלים ח) כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה וְאָמַר הַכָּתוּב (ישעיהו מ׳:כ״א) הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמְעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם מב) הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהַעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת וְאָמַר (קהלת ז׳:ב׳) טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בַּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ וְאָמַר (שם ב) הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְאָמַר (משלי ד) וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד נָכוֹן הַיּוֹם דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשֵׁלוּ.

וּמִן הַמְקֻבָּל מָה שֶּׁאָמְרוּ זַ״ל כָּל הַיּוֹדֵעַ לְחַשֵּׁב בִּתְקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת וְאֵינוֹ מְחַשֵּׁב עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ישעיהו ה׳:י״ב) וְהָיָה כִנּוֹר וָנֶבֶל תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֵת פֹּעַל ה׳ לֹא יַבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ. וְאָמְרוּ מִנַּיִן שֶׁחַיָּב אָדָם לְחַשֵּׁב בִּתְקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד) וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן וְגוֹ׳ אֵיזוֹ הִיא חָכְמָה וּבִינָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים הֱוֵי אוֹמֵר זֶה חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת.

וְאָמְרוּ הֱוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ.

וְאָמְרוּ אִלְמָלֵא נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל לָמַדְנוּ צְנִיעוּת מֵחָתוּל וַעֲרָיוֹת מִיּוֹנָה וְדֶרֶךְ אֶרֶץ מִתַּרְנְגוֹל וְגֵזֶל מִנְּמָלָה.

וּכְבָר הִתְבָּאֵר חִיּוּב הַבְּחִינָה בַּבְּרוּאִים וַהֲבָאַת הָרְאָיוֹת מִסִּימָנֵי הַחָכְמָה וְאַתָּה דַּע לְךָ:

פרק ג

אַךְ אֵיךְ אֶפְנֵי הַבְּחִינָה בַּבְּרוּאִים.

נֹאמַר כִּי הַבְּחִינָה בַּבְּרוּאִים הִיא הָעִיּוּן בִּפְנוֹת הָעוֹלָם וְתוֹלְדוֹתֵיהֶם הַמְחֻבָּרוֹת מֵהֶם וּבִתְכוּנַת חֶלְקֵי כָּל מֻרְכָּב וְאֶפְנֵי תּוֹעַלְתּוֹ וְסִימָנֵי הַחָכְמָה בִּבְרִיאָתוֹ וּבְמַתְכֹּנְתּוֹ וּדְמוּתוֹ וְעִלָּתוֹ הַתְּמִימָה אֲשֶׁר לָהּ נִבְרָא וְהַכָּרַת רוּחָנִיּוּת הָעוֹלָם הַזֶּה וְנַשְׁמוּתוֹ וַעֲלוּלָיו וּמְעוּלָלָיו

וְתַקָּנָתוֹ הַתְּמִימָה שֶׁנִּבְרָא בַּעֲבוּרָהּ וְלָדַעַת רוּחָנִיּוּת הָעוֹלָם הַזֶּה וְנַשְׁמוּתוֹ וּמְדַבְּרוֹ וְדוֹמְמוֹ וְנָחוֹ וְנָעוֹ וּקְפָאָיו וּצְמָחָיו וְעֶלְיוֹנוֹ וְתַחְתּוֹנוֹ וְשֶׁהַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה הִרְכִּיבוֹ הַרְכָּבָה נְכוֹנָה וְסִדְּרוֹ סִדּוּר מְתֻקָּן וְחִלֵּק אוֹתוֹ חִלּוּק מְבֹאָר וְשָׂמָהוּ רוֹמֵז אֵלָיו וּמוֹרֶה עָלָיו כַּאֲשֶׁר תּוֹרֶה הַמְּלָאכָה עַל עוֹשֶׂהּ וְהַבְּנָיָה עַל בּוֹנָהּ (ס״א וְהַבַּיִת עַל בּוֹנֵהוּ.).

וְרָאוּי שֶׁתֵּדַע כִּי כָּל הָעוֹלָם מְחֻבָּר מִנִּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת נִמְזָגוּ וְנִתְעָרְבוּ עַד שֶׁשָּׁב קְצָתָן מַעֲמִיד אֶת קְצָתָן כַּנֶּפֶשׁ וְכַגּוּף בַּחַיִּים.

וְסִימָנֵי הַחָכְמָה בְּכָל זֶה עַל ג׳ עִנְיָנִים.

הָא׳ מֵהֶם סִימָנִים מְבֹאָרִים וּגְלוּיִים אֵינָם נֶעֱלָמִים מִן הַכְּסִילִים כ״ש מִן הַמַּשְׂכִּילִים כִּתְנוּעַת גַּלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ מִמַּעַל לָאָרֶץ בַּיּוֹם לְהָאִיר פְּאַת הַיְשׁוּב וְיֵהָנוּ בָּהּ הַבְּרוּאִים כמ״ש הַכָּתוּב (תהלים קד) תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְגוֹ׳ יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עֶרֶב מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה׳ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ וְגוֹ׳.

וְהַשֵּׁנִית סִימָנִים נֶעֱלָמִים מִן הַבְּרוּאִים אֲשֶׁר לֹא יֵדַע פִּשְׁרָם כִּי אִם הַמַּשְׂכִּיל הַמֵּבִין יָשְׁרָם כַּמָּוֶת הַכּוֹלֵל כָּל בָּשָׂר וּבוֹ תַּקָּנַת הָעוֹלָם כמ״ש זַ״ל (בראשית א׳:ל״א) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד זֶה הַמָּוֶת וְאָמַר הֶחָכָם (קהלת י) וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה.

וְהַשְּׁלִישִׁי סִימָנֵי הֶחָכְמָה שֶׁהֵם נִרְאִים מִצַּד א׳ וְנֶעֱלָמִים מִצַּד א׳ וְלֹא יַכִּירֵם מִי שֶׁבִּינָתוֹ מְעוּטָה אֶלָּא לְאַחַר שֶׁהִתְיַשֵּׁב בָּהֶם וִידַקְדֵּק עֲלֵיהֶם כְּהִשְׁתַּנּוּת עִנְיְנֵי הַשָּׁנָה בְּאַרְבַּע תְּקוּפוֹתֶיהָ וְהַדּוֹמֶה לָזֶה.

וְהֶחְכָם הַמֵּבִין יְבָרֵר לוֹ מִן הָעוֹלָם דַּעַת רוּחָנִיּוּתוֹ וְדַקּוּתוֹ וִישִׁימֵן כְּסֵלֶם לַהֲבָאַת הָרְאָיוֹת עַל בּוֹרֵא הַכֹּל יִתְבָּרַךְ וְיִדְבַּק בַּעֲבוֹדָתוֹ כְּפִי גָּדְלוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ בְּלִבּוֹ וּכְפִי הַכָּרָתוֹ סִימָנֵי טוֹבוֹתָיו וְחַנּוֹתוֹ עַל כָּל מַעֲשָׂיו וְאֶת אֲשֶׁר חָנָנוֹ מֵרֹב הַטּוֹבוֹת וְאֶת אֲשֶׁר נִשְׁאוֹ מִבְּלִי מַעֲשֶׂה שֶׁקִּדֵּם לוֹ וְלֹא מִדָּה יִתָּרָה הִתְחִיל בָּהּ. הִתְחַיֵּב לוֹ בַּעֲבוּרָם הַגְמוּל הַטּוֹב מֵאֵת הָאֱלֹהִים.

וְאַחַר כָּךְ יְבָרֵר לוֹ מִנִּשְׁמִי הָעוֹלָם מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲנָאַת גּוּפוֹ וְתִקּוּן עִנְיָנוֹ בָּעוֹלָם כְּפִי הַצֹּרֶךְ וְהַסִּפּוּק בִּלְבַד וְיַעֲזוֹב שְׁאָר מוֹתְרֵי הָעוֹלָם וּמַשְׂכִּיּוֹתָיו הַמַּטְרִידִים אֶת הַלְּבָבוֹת מִן הָאֱלֹהִים.

וְיִשְׁתַּדֵּל לַעֲשׂוֹת לְאַחֲרִיתוֹ וְלָאֲשֶׁר הוּא הוֹלֵךְ אֵלָיו לְאַחַר מוֹתוֹ. וְיַחְשֹׁב הָעוֹלָם וְקִנְיָנוֹ צֵדָה מַגַּעַת לְיוֹם מוֹעָדוֹ וּלְאַחֲרִיתוֹ וְיִקַּח מִמֶּנּוּ מָה שֶׁיֵּילֵךְ עִמּוֹ בִּנְסִיעָתוֹ בִּלְבַד.

וְהַסָּכָל בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם וּבְסִימָנֵי הַחָכְמָה בּוֹ יַחְשְׁבֵהוּ בֵּית עוֹלָמִים וּמְכוֹן שִׁבְתּוֹ וּמִשְׁתַּדֵּל בּוֹ בְּכָל יְכָלְתּוֹ וְיָשִׂים כָּל לִבָּבוֹ אֵלָיו וְכָל עָמָלוֹ וְהוּא סוֹבֵר כִּי הוּא רָץ לְתַקָּנַת נַפְשׁוֹ וְאֵינֶנּוּ שׁוֹעֵר כִּי עָמָלוֹ וּמוֹתַר קִבּוּצוֹ יִהְיֶה לְזוּלָתוֹ בְּחַיָּיו וְאַחֲרֵי מוֹתוֹ וְהִתְעַלֵּם מֵעִנְיַן אַחֲרִיתוֹ:

וּמָה נִדְמוּ בָּזֶה לִשְׁנֵי אַחִים יְרֵשׁוּ מֵאֲבִיהֶם אֲדָמָה שֶׁצְּרִיכָה לְעָבְדָהּ וְחִלְּקוּ אוֹתָהּ לִשְׁנַיִם וְלֹא הָיָה לָהֶם דָּבָר זוּלָתָהּ וְהָיָה הָאֶחָד מֵהֶם דַּעְתָּן וָזָרִיז וְהַשֵּׁנִי הֶפְכּוֹ.

הַדַּעְתָּן רָאָה כִּי עִסְקוֹ בְּאַדְמָתוֹ בִּלְבַד יִמְנַע אוֹתוֹ מֵעֵסֶק בְּפַרְנָסָתוֹ וּמֵהַגִּיעַ אֶל טַרְפּוֹ וְהִשְׁתַּכֵּר לַעֲבֹד בְּאַדְמַת אֲחֵרִים כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה מִשְׂכַּר עֲמָלוֹ יוֹם יוֹם וּכְשֶׁהָיָה נִפְטָר מִן הָעֲבוֹדָה לָעֶרֶב הָיָה עוֹשֶׂה בְּאַדְמָתוֹ שָׁעָה אַחַת בְּהִשְׁתַּדְּלוּת וַחֲרִיצוּת וּכְשֶׁהָיָה נוֹתֵר לוֹ מִשְׂכֵּירוּת יָמִים כְּדֵי מְזוֹן יוֹם אֶחָד עַל מְזוֹנוֹתָיו אוֹ יוֹתֵר הָיָה מַנִּיחַ לַעֲשׂוֹת בְּשֶׂל אֲחֵרִים בְּעֵת הַהִיא וְעוֹשֶׂה בְּשֶׂלּוֹ בְּתַכְלִית הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ וַחֲרִיצוּתוֹ וְלֹא סָר לַעֲשׂוֹת כֵּן עַד שֶׁנִּגְמְרָה עֲבוֹדַת אַדְמָתוֹ כַּהֶגֶן וּבְהַגִּיעַ עֵת פֵּרוֹתֶיהָ וּזְמַן תְּבוּאָתָהּ קִבְּצָם וַאֲסָפָם וְהִתְפָּרְנֵס מֵהֶם בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וְהָיָה עוֹבֵד אַדְמָתוֹ כְּרְצוֹנוֹ וְהוֹלֵךְ וּמוֹסִיף בָּהּ אִילָנוֹת עַד שֶׁהָיְתָה תְּבוּאָתָהּ מַסְפֶּקֶת לְפַרְנָסָתוֹ וְהוֹתִירָה לוֹ מָה שֶּׁהוֹסִיף בּוֹ אֲדָמָה עַל אַדְמָתוֹ.

וְהָאָח הַכְּסִיל כֵּיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁעֲבוֹדָתוֹ בְּאַדְמָתוֹ תִּמְנָעֵהוּ מֵהִתְעַסֵּק בְּעִנְיָן מְזוֹנוֹתָיו עָזָבָהּ לְגַמְרֵי וְהָיָה מִשְׁתַּכֵּר לִבְנֵי אָדָם בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְלוֹקֵחַ שְׂכָרוֹ וּמִתְפָּרְנֵס מִמֶּנּוּ וְלֹא הָיָה מוֹתִיר כְּלוּם. וּכְשֶׁהָיָה נִשְׁאָר בְּיָדוֹ מְזוֹן יוֹם אֹ' הָיָה מֵשִׂים אוֹתוֹ יוֹם מְנוּחָה וּבַטָּלָה וְשַׁעֲשׁוּעַ וְלֹא הָיָה חוֹשֵׁב בְּעִנְיַן אַדְמָתוֹ. וְהָעִתּוֹת אֲשֶׁר הָיָה נִפְטָר מִן הָעֲבוֹדָה בֵּימֵי עֲבוֹדָתוֹ הָיָה הוֹלֵךְ בָּהֶם אֶל הַמֶּרְחָץ וְנִשְׁאֲרָה אַדְמָתוֹ שְׁמָמָה לֹא הִצְמִיחָה דָּבָר וַתַּעַל כֻּלָּהּ קִמְשֹׁנִים וְנֵהֲרַס גְּדֵרָהּ וְנִשָּׂא הַשִּׁטָּפוֹן אֶת אִילָנֶיהָ. כמ״ש הֶחָכָם (משלי כד) עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצַל עָבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חָסַר לֵב וְהִנֵּה עָלָה כֻלּוֹ קִמְשֹׁנִים כָּסּוּ פָנָיו חָרְלִים וְגֶדֶר אֲבָנָיו נָהֶרָסָה. וְהַמִּסְכִּיל כַּאֲשֶׁר יְעַיֵּן בַּמָּשָׁל הַזֶּה יִתְבּוֹנֵן מִמֶּנּוּ עִנְיְנֵי אַחֲרִיתוֹ אֲשֶׁר הִיא בֵּיתוֹ בָּאֱמֶת וְיַעֲשֶׂה לָהּ בְּכָל יְכָלְתּוֹ. וּכְשֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְעוֹלָמוֹ יַעֲשֶׂה לוֹ כְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה בְּשֶׂל אֲחֵרִים כְּדֵי הַצָּרְךְ וְהַסִּפּוּק בִּלְבַד. וְהַכְּסִיל עוֹשֶׂה בִּשְׁנֵי הַדְּבָרִים בְּהֶפֶךְ מִשְׁתַּדֵּל בְּעִנְיְנֵי עוֹלָמוֹ וּמִתְעַלֵּם מֵעִנְיְנֵי אַחֲרִיתוֹ כמ״ש הֶחָכָם בִּבְחִינָתוֹ בַּכְּסִיל (שם) וְאֶחֱזֶה אָנֹכִי אָשִׁית לִבִּי רָאִיתִי לָקַחְתִּי מוּסָר:

פרק ד

אַךְ כַּמָּה סִימָנֵי חָכְמָה בַּבְּרוּאִים אֲשֶׁר נוּכַל לִבְחֹן בָּהֶם.

נֹאמַר כִּי פִּנּוֹת הַחָכְמָה הַמְּקֻיָּמוֹת בַּבְּרוּאִים לְרֹב מִינֵיהֶם וְאִישֵׁיהֶם שָׁבַע.

אַחַת מֵהֶנָּה סִימָן הַחָכְמָה הַנִּרְאֶה בְּשָׁרְשֵׁי הָעוֹלָם וִיסוֹדוֹתָיו בְּרִאוֹתֵנוּ עֲמִידַת הָאָרֶץ בָּאֶמְצַע וְהַמַּיִם סְמוּכִים לָהּ לְמַעְלָה מִמֶּנָּה וְהָאֲוִיר סָמוּךְ לָהֶם וְהָאֵשׁ לְמַעְלָה מִכֻּלָּם עַל מִשְׁקַל וְשִׁעוּר לֹא יִשְׁתַּנֶּה מִמֶּנּוּ דָּבָר. כָּל אֶחָד מֵהֶם שׁוֹקֵד עַל מְקוֹמוֹ הַמִּתְיַחֵד בּוֹ וְהַמַּגְבִּיל לוֹ וְהַיָּם עוֹמֵד וְהַמַּיִם אֲסוּרִים בְּתוֹכוֹ לֹא יַעַבְרוּ אֶת גְּבוּלוֹ וְאִם יֶהֱמוּ גַּלָּיו וְיִסְתָּעֲרוּ רוּחוֹתָיו

כמ״ש (איוב לח) וָאֶשְׁבֹּר עָלָיו חֻקִּי וָאָשִׂים בְּרִיחַ וּדְלָתָיִם וָאֹמַר עַד פֹּה תָּבוֹא וְלֹא תֹסִיף וּפֹא יָשִׁית בְּגָאוֹן גַּלֶּיךָ.

וְאָמַר בַּעֲמִידַת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ (תהלים קיט) לְעוֹלָם ה׳ דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ. וּכְמוֹ שֶׁזָּכַר דָּוִד ע״ה מֵהָעִנְיָן הַזֶּה בְּמִזְמוֹר בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה׳.

וְהַפִּנָּה הַשֵּׁנִית סִימַן הַחָכְמָה הַנִּרְאֶה בְּמִין הָאָדָם אֲשֶׁר הוּא הָעוֹלָם הַקָּטָן אֲשֶׁר בּוֹ הַשְׁלָמַת סִדְרֵי הָעוֹלָם וְיָפְיוֹ וְזִיּוּנוֹ וּתְמִימוּתוֹ. וְאֵלָיו רָמַז דָּוִד ע״ה בְּאָמְרוֹ (שם ח) ה׳ אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ.

וְהַשְּׁלִישִׁית סִימַן הַחָכְמָה הַנִּרְאֶה בְּהַרְכָּבַת הָאָדָם וְחִבּוּר גּוּפוֹ וְכֹחוֹת נַפְשׁוֹ וְאוֹר הַשֵּׂכֶל שֶׁיִּחֵד אוֹתוֹ בּוֹ הַבּוֹרֵא וְשָׂם לוֹ בּוֹ יִתְרוֹן עַל שְׁאָר הַחַיִּים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים.

וְהוּא דּוֹמֶה לָעוֹלָם הַגָּדוֹל וְנִמְשָׁל אֵלָיו בְּשָׁרְשָׁיו וִיסוֹדוֹתָיו. וְאֵלָיו רָמַז אִיּוֹב בְּאָמְרוֹ (איוב י) הֲלֹא כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִנָּה תַּקְפִּיאֵנִי עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּסֹכְכֵנִי חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי.

וְהָרְבִיעִית סִימַן הַחָכְמָה הַנִּרְאֶה בְּמִינֵי שְׁאָר הַחַיִּים מִקְּטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם. מֵהֶם הַמְעוֹפֵף וְהַשּׁוֹחֶה וְהַזּוֹחֵל וְהַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע לְפִי הִתְחַלְּקוּת צוּרוֹתָם וּמִדּוֹתָם וְשִׁמּוּשָׁם וַהֲנָאָתָם וְתוֹעֲלוֹתָם בָּעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁנִּזְכַּר בַּמַּעֲנֶה שֶׁהוֹכִיחַ בּוֹ הַבּוֹרֵא אֶת אִיּוֹב כְּדֵי לְהָעִיר אוֹתוֹ (שם לח) מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ וְגוֹ׳ וּשְׁאָר מָה שֶּׁסִּפֵּר בּוֹ מִמִּינֵי הַחַיּוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת וְהַיַּמִּיּוֹת.

וְהַחֲמִישִׁית סִימָן הַחָכְמָה הַנִּרְאֶה בַּצְּמָחִים וּבַמּוֹצָאִים הַמּוּכָנִים לְתַקָּנַת הָאָדָם וְאָפְנֵי תּוֹעֲלוֹתָיו בָּהֶם עַל הִתְחַלְּקוּת טִבְעֵיהֶם וּמִזְגֵיהֶם וְכֹחוֹתָם. וּכְבָר הִזְכִּירוּ הַקְּדֻמוֹנִים בְּסִפְרֵיהֶם מִן הָעִנְיָן כְּפִי הַשָּׂגָתָם וכמ״ש (מלכים א ד) וַיְדַבֵּר עַל הָעֵצִים מִן הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וְעַד הָאֵזוֹב אֲשֶׁר יֹצֵא בַּקִּיר וְגוֹ׳.

וְהַשִּׁשִּׁית סִימַן הַחָכְמָה הַנִּרְאֶה בְּחָכְמוֹת וּבְמִלְאכוֹת וּבְפְעֻלּוֹת אֲשֶׁר הֵכִינָם הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ לְאָדָם לְהַשְׁלַמַת תַּקָּנָתוֹ וְסִבּוֹת טָרֶף חֻקּוֹ וּשְׁאָר תּוֹעֲלוֹתָיו הַכּוֹלְלוֹת וְהַמִּתְבּוֹדְדוֹת. וְעַל זֶה רָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ (איוב לח) מִי שָׁת בַּטֻּחוֹת חָכְמָה אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה וְאָמַר (משלי ב) כִּי ה׳ יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה.

הַשְּׁבִיעִית סִימַן הַחָכְמָה הַנִּרְאֶה בְּקִבְּיעוּת הַתּוֹרָה וְהַחֻקִּים לַעֲבֹד בָּהֶם הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה לְהַגִּיעַ בָּהֶם הַשּׁוֹקֵד עֲלֵיהֶם לַהֲנָאוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה מִיָּד וְלִגְמֹל הָעוֹלָם הַבָּא בָּאַחֲרִית כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיהו נ״ה:ב׳-ג׳) שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם וְאָמַר (שם) הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְגוֹ׳. וּתְלוּיִים בָּזֶה עִנְיְנֵי הַמִּנְהָגִים

אֲשֶׁר בָּהֶם סֵדֶר הַנְהָגַת שְׂאָר הָאֻמּוֹת וְתוֹעֲלוֹתָם וְהֵם עוֹמְדִים לָהֶם בְּמָקוֹם הַתּוֹרָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם בִּלְבַד.

וּכְבָר נֶאֱמַר כִּי מַדְרֵגַת הַטֶּבַע מִן הַתּוֹרָה כְּמַדְרֵגַת הָעֶבֶד מֵאֲדֹנָיו, כִּי כֹּחוֹת הַטֶּבַע הֵם נוֹהֲגִים בְּהַנְהָגַת הָעוֹלָם כְּפִי מַה שֶּׁיֵּאוֹת לַתּוֹרָה כמ״ש (שמות כג) וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה׳ אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ וְאָמַר (שם טו) וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה׳ רֹפְאֶךָ וְרִבִּים כְּאֵלֶּה.

וְיֵשׁ מִי שֶׁסּוֹבֵר בְּמַאֲמַר הֶחָכָם (משלי ט׳:א׳) חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה.

שֶׁכְּוֵן אֶל אֵלֶּה הַשִּׁבְעַ פִּנּוֹת אֲשֶׁר זְכַרְנוּ:

פרק ה

אַךְ אֵיזֶה מִין קָרוֹב אֵלֵינוּ וְאָנוּ חַיָּבִין לִבְחֹן בּוֹ יוֹתֵר. נֹאמַר כִּי הַבְּחִינָה בְּכָל אֶחָד מֵהֶם וְאִם הַצָּרֵךְ אֵלָיו גָּדוֹל וְאָנוּ חַיָּבִין לִבְחֹן בּוֹ יוֹתֵר הַקָּרוֹב אֵלֵינוּ יוֹתֵר וְהַגָּלוּי לָנוּ הוּא סִימָן הַחָכְמָה הַנִּרְאֶה בְּמִין הָאָדָם אֲשֶׁר הוּא הָעוֹלָם הַקָּטָן וְהוּא הַסִּבָּה הַקְּרוֹבָה לַהֲוָיַת הָעוֹלָם הַגָּדוֹל הַזֶּה.

וְחַיָּבִין אָנוּ לְעַיֵּן בְּהַתְחָלַת הָאָדָם וּמוֹלַדְתּוֹ וְחִבּוּר חֶלְקָיו וְהַרְכָּבַת אֵבָרָיו וְתוֹעֲלָתוֹ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם וְהַצָּרֵךְ הַמֻּבְיָא לַעֲשׂוֹתוֹ עַל הַצֶּלֶם אֲשֶׁר הוּא וְאַחַר כָּךְ נְעַיֵּן בְּתוֹעֲלוֹתָיו וּבְכָל מִדָּה מִמִּדּוֹתָיו וְכֹחוֹת נַפְשׁוֹ וְאוֹר שִׂכְלוֹ וְהַדְּבָרִים הָעַצְמִיִּים וְהַמִּקְרִיִּים אֲשֶׁר בּוֹ וְתַאֲוֹתָיו וְתַכְלִית עִנְיָנוֹ. וּבְעָמְדֵנוּ עַל מָה שֶׁזְּכַרְנוּ מִן הָאָדָם יִתְבָּאֵר לָנוּ מְסוֹד הָעוֹלָם הַזֶּה הַרְבֵּה מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹמֶה אֵלָיו.

וּכְבָר אָמְרוּ קְצָת הַחֲכָמִים שֶׁהַפִּילוֹסוֹפְיָא הוּא יְדִיעַת הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ רָצָה לוֹמַר יְדִיעַת מָה שֶׁזְּכַרְנוּ מֵעִנְיַן הָאָדָם כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה מִסִּימַן הַחָכְמָה בּוֹ כְּמָה שֶׁכָּתוּב (איוב יט) וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ.

וְכֵיוָן שֶׁהוּא כֵּן רָאוּי לָנוּ לְהַזְכִּיר מִכָּל מָה שֶׁזְּכַרְנוּ מֵעִנְיְנֵי הָאָדָם מְעַט מִזְעָר מִכָּל עִנְיָן לְהָעִיר הַמִּתְעַלֵּם עַל מָה שֶׁהוּא חַיָּב לְזָכְרוֹ תָּמִיד וִיבִיאֵהוּ לַחְקֹר עַל מָה שֶׁלֹּא זְכַרְתִּי וְאָז יִכָּנַע לַבּוֹרֵא עַל רוֹב חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ עָלָיו וְתִתְגַּדֵּל הוֹדָאָתוֹ לוֹ כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים קל״ט:י״ד-ט״ו) אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד לֹא נִכְחַד עָצְמִי מִמְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יָצָרוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם.

וּתְחִלַּת מָה שֶׁרָאוּי לְךָ שֶׁתַּעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתְּךָ אֶל תְּחִלַּת הָאָדָם וְאֶל רֵאשִׁית הֲוָיָתוֹ וְאָז תִּרְאֶה כִּי חֶסֶד הָאֱלֹהִים עָלָיו הִמְצִיאוֹ אַחַר אָפְסוֹ וְהִיא צֵאתוֹ מִתְּכוּנַת הַיְסוֹדוֹת אֶל תְּכוּנַת

הַצּוֹמֵחַ. ואח"כ יֶעֱתַק מִתְּכוּנַת הַצּוֹמֵחַ אֶל תְּכוּנַת הַמָּזוֹן וּמִמֶּנּוּ יֶעֱתַק אֶל תְּכוּנַת הַזֶּרַע וְהַדָּם וּמִמֶּנּוּ יֶעֱתַק אֶל תְּכוּנַת הַחַיִּים. וְאַחַר כֵּן יֶעֱתַק מִמֶּנָּה אֶל תְּכוּנַת הָאָדָם וְהוּא חַי הַמְדַבֵּר הַמֵּת וְהוּא הוֹלֵךְ בְּשִׁנּוּיִם וְגִלְגּוּלִים וְסִבּוֹת מִתְחַלְּפוֹת וּמְצוּעִים מַתְמִידִים מְחֻבָּרִים בְּמַחְשָׁבָה נְכוֹנָה וְחִבּוּר מְתֻקָּן.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה וְתִרְאֶה סִימַן הַטּוֹבָה וְהַחָכְמָה וְהַיְכֹלֶת בַּכֹּל. הִשְׁתַּבֵּל וַחֲשֹׁב בְּשָׁרְשֵׁי חִבּוּרוֹ הַנִּרְאִים רוֹצֶה לוֹמַר נַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ תִּרְאֶה גּוּף הָאָדָם מֻרְכָּב בִּיסוֹדוֹת חֲלוּקִים וּטְבָעִים שֶׁאֵינָם דּוֹמִים. חִבְּרָם הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה בִּגְבוּרָתוֹ וּקְשָׁרָם בְּחָכְמָתוֹ וְהִתְחַבֵּר מֵהֶם גּוּף עוֹמֵד מִתְאַחֵד בְּמַרְאִיתוֹ מִתְחַלֵּק בִּטְבָעָיו וְחִבֵּר אֵלָיו עֶצֶם רוּחָנִי אֲוִירִי דּוֹמֶה לְרוּחָנִיּוּת הָאִישִׁים הָעֶלְיוֹנִים וְזֶה הָעֶצֶם הוּא נַפְשׁוֹ אֲשֶׁר קְשָׁרָהּ בּוֹ בְּאֶמְצָעִיִּים רְאוּיִים לִשְׁתֵּי הַקְּצָווֹת וְהֵם רוּחַ הַחַיִּים וְהַחֹם הַטִּבְעִי וְהַדָּם וְהַגִּידִים וְהָעֲצַבִּים וְהָעוֹרְקִים וְשָׁם לָהֶם סִבּוֹת לְשָׁמְרָם וּלְהָגֵן עֲלֵיהֶם מֵהַפְּגָעִים וְהֵם הַבָּשָׂר וְהָעֲצָמוֹת וְהַמֵּיתָרִים וְהָעוֹר וְהַשֵּׂעָר וְהַצִּפָּרְנַיִם וְכֻלָּם מְגִנִּים וּמְכַסִּים לְהָגֵן עֲלֵיהֶם מֵהַפְּגָעִים.

וְאַחַר כֵּן חֲשׁוֹב בְּחִנּוּת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה בְּהַנְהָגָתוֹ אֶת הָאָדָם.

אֲשֶׁר שָׂם לוֹ בֶּטֶן אִמּוֹ לְמַצָּע בִּתְחִלַּת עִנְיָנוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם שָׁמוּר וּמְבֻצָּר נָצוּר מָקוֹם שֶׁלֹּא תַּשִּׂיגֵהוּ יָד וְלֹא יַגִּיעַ אֵלָיו לֹא חֹם וְלֹא קוֹר עִם הַמָּגֵן הֶחָזָק וְהַמַּחֲסֶה הַנִּבְצָר וְעִם הַמָּזוֹן הַמְזֻמָּן וְהוּא הוֹלֵךְ וְגָדֵל עַד שֶׁיֶּחֱזַק עַל הַתְּנוּעָה וְהִתְנוּדְדָה עִם הַגַּעְתּוֹ אֶל מְזוֹנוֹ מִבְּלִי יְגִיעָה וְטֹרַח הוּכַן לוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לֹא יוּכַל אָדָם לְהַגִּיעַ אֵלָיו בְּשׁוּם פָּנִים. וְכָל אֲשֶׁר יִגְדַּל גּוּפוֹ יִרְבֶּה מְזוֹנוֹ עַד עֵת קְצוּב.

וְאַחַר כֵּן יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ אֶל דֶּרֶךְ צַר מִבְּלִי תַּחְבּוּלָה שֶׁיִּתְחַכֵּם בָּהּ לְצֵאתוֹ וְלֹא דָּבָר שֶׁיַּעֲשֶׂה לְסַיֵּעַ לוֹ בּוֹ אֶלָּא בִּיכֹלֶת הֶחָכָם הָרַחוּם וְחַנּוּן הַמְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאִיּוֹב [בְּקַצְתָּ בַּעֲלֵי חַיִּים בְּלִתִּי מְדַבְּרִים] (לט) הֲיָדַעְתָּ עֵת לֶדֶת יַעֲלֵי סָלַע חֹלֶל אַיָּלוֹת תִּשְׁמֹר תִּסְפֹּר יָרְחִים תְּמַלֶּאנָה וְיָדַעְתָּ עֵת לִדְתָּנָה.

ואח"כ יֹצֵא הַוָּלָד אֶל הָעוֹלָם הַזֶּה וְהוּא חַלָּשׁ בְּחוּשָׁיו זוֹלְתִי חוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ וְהַטַּעַם וְיִזָּמִין לוֹ הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה מְזוֹנוֹ מִשְּׁדֵי אִמּוֹ וְיֵהָפֵךְ הַדָּם אֲשֶׁר הָיָה מְזוֹנוֹ בִּמְעֵי אִמּוֹ לְחָלָב בְּשָׁדֶיהָ נִגָּר עָרֵב וּמָתוֹק כְּמַעְיָן הַנּוֹבֵעַ בְּעֵת הַצָּרֵךְ אֵלָיו וְאֵינֶנּוּ רַב שֶׁיִּכְבַּד עַל אִמּוֹ מַשָּׂאוֹ וְיִגַּר מִבְּלִי מִץ וְלֹא מְעַט שֶׁיִּיגַע הַיֶּלֶד בְּהוֹצִיאוֹ מוֹצָאוֹ [וּמְצָצוֹ] מִן הַשַּׁד.

וּמֵחַנּוּתוֹ בָּזֶה שֶׁשָּׁם נָקֵב הַשַּׁד כְּפִי מַחַט לֹא רָחָב שֶׁיִּגַּר הֶחָלָב מִבְּלִי מִץ אוֹ שֶׁיֶּחֱנַק בּוֹ הַיֶּלֶד בְּעֵת מְצָצוֹ אֶת הַשַּׁד וְלֹא צַר הַרְבֵּה שֶׁיִּטְרַח בְּהוֹצָאָתוֹ בְּמִץ.

אַחַר כֵּן יֶחֱזַק גּוּפוֹ לִרְאוֹת הַמַּרְאִים וְלִשְׁמֹעַ הַקּוֹלוֹת וְיִתְּנֵהוּ הָאֱלֹהִים לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּלֵב יוֹלְדָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבַּד עֲלֵיהֶם גִּדּוּלוֹ וְיַרְגִּישׁוּ עָלָיו יוֹתֵר מֵעַצְמָם בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה

וְיֵקַל בְּעֵינֵיהֶם כָּל טָרְחוֹ וַעֲמַל גְּדוּלוֹ מֵרְחִיצָה וְחִתּוּל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם וּלְנַהֲלוֹ לְאַט וְלִדְחוֹת מֵעָלָיו כָּל נָזֶק עַל כָּרְחוֹ.

וּאח"כ יֶעֱתַק מֵעִנְיַן הַיַּלְדוּת אֶל הַנַּעֲרוּת וְלֹא יָקוּצוּ בּוֹ אֲבוֹתָיו וְלֹא יִתְקַצְּפוּ לְרֹב צָרָכָיו וּמְעוּט הַכָּרָתוֹ מָה שֶּׁהֵם סוֹבְלִים מִטָּרְחוֹ וְסִפּוּקוֹ וּמַשָּׂאוֹ אַךְ תִּגְדַּל הַדְּאָגָה לוֹ מִלִּבָּם עַד שֶׁיַּגִּיעַ לִימֵי הַבַּחֲרוּת וּכְבָר לָמַד לְדַבֵּר עַל סֵדֶר וְדִלּוּג וְיֶחֱזְקוּ כֹּחוֹת חוּשָׁיו וְכֹחוֹת נַפְשׁוֹ וְיִקַּבֵּל הַחָכְמָה וְהַדַּעַת וְיַכִּיר קְצָת הַמּוּחָשִׁים מִקְצָתָם בְּחוּשָׁיו הַגַּשְׁמִיִּים וּקְצַת הַמַּשְׂכָּלִים בְּחוּשָׁיו הָרוּחָנִיִּים כמ"ש הֶחָכָם (משלי ב) כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה.

וּמֵרֹב הַטּוֹבָה עַל הָאָדָם שֶׁאֵינֶנּוּ מַשְׂכִּיל וְלֹא מַכִּיר הַטּוֹב וְהָרַע בְּעֵת יַלְדוּתוֹ שֶׁאִם הָיוּ שִׂכְלוֹ וְהַכָּרָתוֹ שְׁלֵמִים בְּעֵת גְּדוּלוֹ וְיַכִּיר יִתְרוֹן בְּנֵי אָדָם עָלָיו כְּהַנְהִיגָם עַצְמָם וּמְהִירוּת תְּנוּעָתָם וּנְקִיּוּתָם וְיֵרָאֶה עַצְמוֹ בְּהֵפֶךְ כָּל זֶה הָיָה מֵת מִן הַדְּאָגָה וְהַיָּגוֹן.

וּמִן הַתְּמַהּ בְּעִנְיַן בְּכִיָּתוֹ כִּי הַיֶּלֶד יֵשׁ לוֹ תוֹעֶלֶת בָּהּ כְּפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ חַכְמֵי הָרוֹפְאִים כִּי בְּמוֹחֵי הַיְלָדִים לֵחָה כְּשֶׁהִיא נִשְׁאֶרֶת עַל עִנְיָנָהּ מְחַדֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם חִדּוּשִׁים רָעִים וְהַבְּכִי מַתִּיךְ הַלֵּחָה הַהִיא מִמּוֹחֵיהֶם וְיִנָּצְלוּ מֵרָעַת מְאֹרָעֶיהָ.

וּמֵרֹב חֲנוּת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה עַל הָאָדָם שֶׁהוּא מַחֲלִיף אֶת שִׁנָּיו זוֹ אַחַר זוֹ שֶׁלֹּא יִמְנַע מֵאֲכֹל (מִמֶּנּוּ אֹכֶל) כָּל יְמֵי צְמִיחַת מָה שֶּׁנָּפַל מֵהֶן.

וְאַחַר כֵּן יַעַבְרוּ עָלָיו חֲלָאִים וּמִקְרִים מַכְאִיבִים כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר הָעוֹלָם וְלֹא יֵעָלֵם מִמֶּנּוּ עִנְיָנוֹ שֶׁיִּבְטַח בּוֹ וְיִמְשְׁלוּ בּוֹ תַּאֲוֹתָיו וְיִהְיֶה כַּבְּהֵמוֹת לֹא יַשְׂכִּיל וְלֹא יָבִין כמ"ש (תהלים לב) אַל תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין.

וְאַחַר כֵּן יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ וְיִסְתַּכֵּל בְּתוֹעֶלֶת אֲבְרֵי גּוּפוֹ וְאַפְנֵי תַּקָּנָתוֹ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם הַיָּדַיִם לְקַחַת וְלִתֵּת וְהָרַגְלַיִם לָלֶכֶת וְהָעֵינַיִם לִרְאוֹת וְהָאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ וְהָאַף לְהָרִיחַ וְהַלָּשׁוֹן לְדַבֵּר וְהַפֶּה לֶאֱכֹל וְהַשִּׁנַּיִם לִלְעֹס וְהָאִצְטוֹמָכָא לְבַשֵּׁל וְהַכָּבֵד לְזַקֵּק הַמָּזוֹן וְהַסְּפוֹנוֹת לְהוֹצִיא הַמּוֹתָרוֹת וְהַכִּיסִים (ס"א וְהַמַּעַיִם) לְסָבְלָם וְהַלֵּב מִשְׁכַּן הַחֹם הַטִּבְעִי וּמַבּוּעַ הַחַיִּים וְהַמֹּחַ מִשְׁכַּן הַכֹּחוֹת הָרוּחָנִיִּים וּמַבּוּעַ הַהֶרְגֵּשׁ וְשֹׁרֶשׁ הָעֲצַבִּים.

וְהֶרֶחֶם לְקַיֵּם הַזֶּרַע וְכֵן שְׁאָר אֲבְרֵי הַגּוּף וַאֲשֶׁר יֵעָלֵם מִמֶּנּוּ מִתּוֹעֲלוֹתָם יוֹתֵר מִמָּה שֶּׁנִּרְאֶה לָנוּ.

וּכְמוֹ כֵן תֵּרָאֶינָה פְּעֻלּוֹת הַטֶּבַע בְּתוֹךְ הַגּוּף לַמִּתְבּוֹנֵן בָּהֶם בְּהַגִּיעַ הַמָּזוֹן אֵלָיו בְּחַלְקוֹ אוֹתוֹ עַל כָּל חֵלֶק מֵחֶלְקֵי הַגּוּף וְיֵרָאֶה מִסִּימָנֵי הַחָכְמָה מָה שֶּׁיְּזָרֵז אוֹתוֹ לְהוֹדוֹת לְבוֹרְאוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ עֲלֵיהֶם כמ"ש דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (שם לה) כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה ה' מִי כָמוֹךָ. וְהוּא שֶׁהַמַּאֲכָל הוֹלֵךְ אֶל הַבֶּטֶן אֶל תְּעָלָה מוּכָנָת עַל קַו יָשָׁר אֵין בָּהּ עִקּוּם וְלֹא עִוּוּת וְהוּא הַוֶּשֶׁט אח"כ טוֹחֵן אוֹתוֹ הַבֶּטֶן יוֹתֵר מִן הַטְּחִינָה שֶׁטָּחֲנוּ אוֹתוֹ הַשִּׁנַּיִם בַּתְּחִלָּה ואח"כ יְשַׁלְּחֶנּוּ

אֶל הַכָּבֵד בְּגִידִים דַּקִּים נוֹגְעִים בֵּינָתַיִם הוּשְׁמוּ כְּמִסְגֶּנֶת לַמָּזוֹן שֶׁלֹּא יַגִּיעַ מִמֶּנּוּ שׁוּם דָּבָר עָב אֶל הַכָּבֵד וְיַהַפְכֵהוּ לְדָם וִיחַלְּקֵהוּ עַל הַגּוּף וְיִשְׁלְחֵהוּ אֶל כָּל חֶלְקֵיו בְּתַעֲלוֹת מוּכָנוֹת לָזֶה כַּתְּעָלוֹת הַמּוּכָנוֹת לַמַּיִם.

וְיִשְׁלַח מָה שֶׁנִּשְׁאַר מִן הַפְּסֹלֶת אֶל תְּעָלוֹת הוּכְנוּ לָהֶם. מָה שֶׁהוּא מִן הַמָּרָה הָאֲדֻמָּה הוֹלֵךְ אֶל כִּיס הַמָּרָה וּמָה שֶׁהוּא מִן הַמָּרָה הַשְּׁחֹרָה הוֹלֵךְ אֶל הַטִּחוֹל וּמָה שֶׁהוּא מִן הַלֵּחָה וְהָרָטֹב הוֹלֵךְ אֶל הָרֵאָה וּמָה שֶׁהוּא מִתַּמְצִית הַדָּם יֵלֵךְ אֶל הַשַּׁלְפּוּחִית.

הִתְבּוֹנֵן אָחִי בְּחָכְמַת הַבּוֹרֵא בְּהַרְכָּבַת גּוּפְךָ וְשֵׁמוֹ אֵלֶּה הָאֲבָרִים בּוֹ בְּמִקּוֹמָם לִסְבֹּל הַפְּסֹלֶת הָהֵם שֶׁלֹּא תִּתְפַּשֵּׁטְנָה (ס״א תִּשְׁתַּפְּכְנָה) בַּגּוּף וְתַחֲלִינָה אוֹתוֹ.

וְאַחַ״כ הִתְבּוֹנֵן בְּתִכּוּנַת כְּלֵי הַקּוֹל וּמוֹצָאֵי הַדִּבּוּר הַקָּנֶה נָבוּב (ס״א כְּאַבּוּב) לְהוֹצָאַת הַקּוֹל וְהַלָּשׁוֹן וְהַשְּׂפָתַיִם וְהַשִּׁנַּיִם לַחְתּוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת וְהַטְּעָמִים וּבְאֵלֶּה הָאֲבָרִים תּוֹעֲלוֹת אֲחֵרוֹת הָאָוִיר הוֹלֵךְ אֶל הָרֵאָה בַּקָּנֶה וְהַלָּשׁוֹן לִטְעֹם בּוֹ הַמַּטְעַמִּים וְיֵשׁ בּוֹ עִם זֶה עֵזֶר לְהַעֲבִיר הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה וְהַשִּׁנַּיִם לִלְעֹס הַמַּאֲכָל וְהַשְּׂפָתַיִם לְעַכֵּב הַמִּשְׁתֶּה כְּדֵי שֶׁיִּהְא הַנִּצּוֹק מִמֶּנּוּ בְּשִׁעוּר וּבְכַוָּנָה. וְכֵן בִּשְׁאָר הָאֲבָרִים תּוֹעֲלוֹת מְקֻצָתָם יְדוּעוֹת וּמְקֻצָתָם אֵינָם יְדוּעוֹת לָנוּ.

וְאַחַר כָּךְ הִתְבּוֹנֵן אָחִי בַּכֹּחוֹת הָאַרְבָּעָה שֶׁהֵמָּה בַּגּוּף וּמַעֲשֵׂיהֶם בּוֹ הַכֹּחַ הַמּוֹשֵׁךְ הוּא הַמְקַבֵּל הַמַּאֲכָל וְהַמַּגִּיעוֹ אֶל הָאִצְטוֹמָכָא וְהַכֹּחַ הַמַּחְזִיק הוּא הַמְעַכֵּב הַמַּאֲכָל בּוֹ עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה בּוֹ הַטֶּבַע מַעֲשֵׂהוּ וְהַכֹּחַ הַמְבַשֵּׁל הוּא הַמְבַשֵּׁל אוֹתוֹ מוֹצִיא הַזֵּךְ שֶׁבּוֹ וּמַפְרִידוֹ מִן הַפְּסֹלֶת הַבִּלְתִּי נָאוֹת וּמְשַׁלֵּחַ אוֹתוֹ אֶל הַגּוּף וְהַכֹּחַ הַדּוֹחֶה הוּא הַדּוֹחֶה הַפְּסֹלֶת הַנּוֹתֶרֶת אַחַר שֶׁיִּקַּח הַכֹּחַ הַמְבַשֵּׁל צָרְכּוֹ מִן הַמָּזוֹן.

רְאֵה הֵיאַךְ הֻפְקְדוּ אֵלֶּה הַכֹּחוֹת עַל הַגּוּף לְשַׁמֵּשׁ אוֹתוֹ בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּקָּנָתוֹ וְהוּא כַּחֲצַר הַמֶּלֶךְ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲבָדִים וּנְצִיבִים פְּקִידִים עַל בֵּיתוֹ אֶחָד מֵהֶם עוֹמֵד לְצָרְכֵי הָעֲבָדִים וְלַהֲנִיעָם אֶל גִּזְבַּר הַמֶּלֶךְ וּפָקִיד שֵׁנִי לְקַבֵּל מָה שֶׁבִּיא הָרִאשׁוֹן וְלֶאֱצֹר אוֹתוֹ בַּבַּיִת עַד שֶׁיּוּכַן וְיִתָּקֵן וּפָקִיד שְׁלִישִׁי לְהָכִין מָה שֶׁנֶּאֱצַר וּלְתַקְּנוֹ וּלְזַמְּנוֹ וּלְחַלְּקוֹ עַל הָעֲבָדִים וּפָקִיד רְבִיעִי לְכַבֵּד מָה שֶׁיֵּשׁ בַּבַּיִת מִן הַזֶּבֶל וְהַלְכְלוּךְ וּלְהוֹצִיאָם מִמֶּנּוּ:

אח״כ חֲשׁוֹב בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ וּמְקוֹמָם מִתּוֹעֲלוֹת הָאָדָם כַּמַּחְשָׁבָה וְהַזִּכָּרוֹן וְהַשִּׂכְחָה וְהַבְּשֶׁת וְהַשֵּׂכֶל וְהַדִּבּוּר תִּרְאֶה אִם יֶחְסַר לָאָדָם מֵאֵלֶּה הַמִּדּוֹת הַזִּכָּרוֹן לְבַד הֵיאַךְ יִהְיֶה עִנְיָנוֹ וְכַמָּה הֶפְסֵד יָבֹא לוֹ בְּכָל עִנְיָנָיו כְּשֶׁאֵינֶנּוּ זוֹכֵר מָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וּמָה שֶׁיֵּשׁ עָלָיו וּמָה שֶׁלָּקַח וּמָה שֶׁנָּתַן וּמָה שֶׁרָאָה וּמָה שֶׁשָּׁמַע וּמָה שֶׁאָמַר וּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ וְלֹא יִזְכֹּר מִי שֶׁהֵטִיב לוֹ וּמִי שֶׁהֵרַע לוֹ וּמִי שֶׁהוֹעִילוֹ וּמִי שֶׁהִזִּיקוֹ וְעוֹד שֶׁאֵינֶנּוּ יוֹדֵעַ הַדֶּרֶךְ אִם דֶּרֶךְ בָּהּ פְּעָמִים

רַבּוֹת וְלֹא יִזְכֹּר חָכְמָה אִם יֶהְגֶּה בָּהּ כָּל יָמָיו וְלֹא יוֹעִילֶנּוּ נִסָּיוֹן וְלֹא יִשְׁקֹל דָּבָר בַּמֶּה שֶׁעָבַר וְעַל מַה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּמָה שֶׁיִּהְיֶה. אַךְ הוּא קָרוֹב לְהִתְפַּשֵּׁט מִן הָאֱנוֹשִׁיּוּת.

וּמִתּוֹעֶלֶת הַשִּׂכְחָה כִּי לוּלֵא הַשִּׂכְחָה לֹא הָיָה נִשְׁאָר הָאָדָם מִבְּלִי עֻצָּב וְלֹא הָיָה טוֹרְדוֹ מִמֶּנּוּ שׁוּם דָּבָר מִשִּׁמְחַת עוֹלָם וְלֹא הָיָה נֶהֱנֶה בַּמֶּה שֶׁמִּשַּׂמֵּחַ אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא זוֹכֵר פִּגְעֵי הָעוֹלָם וְלֹא הָיָה מְקַוֶּה מְנוּחָה מִמְּקַוֶּה (מִמְּקַנֵּא) וְלֹא הִתְעַלֵּם מִמְּלֹךְ (מִמֶּלֶךְ) הֲלֹא תִּרְאֶה אֵיךְ הוּשַׁם בָּאָדָם הַזִּכָּרוֹן וְהַשִּׂכְחָה וְהֵמָּה מִתְחַלְּפִים וְשׁוֹנִים זֶה מִזֶּה וְהוּשַׂם לוֹ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם מִינִים מִן הַתּוֹעֲלוֹת.

וְאַחַ"כ חֻשׁוֹב בְּמִדַּת הַבֹּשֶׁת אֲשֶׁר יִחַד בָּהּ הָאָדָם מָה גָּדְלָה מַעֲלָתָהּ וְרַבָּה תּוֹעֲלָתָהּ וְתַקָּנָתָהּ וְלוּלֵא הָיא לֹא הָיוּ מְאַכְסָנִים אַכְסָנַאי וְלֹא מְקַיְּמִים דָּבָר וְלֹא מְמַלְּאִים מִשְׁאָל וְלֹא גּוֹמְלִים חֶסֶד וּמִתְרַחֲקִים מִן הָרַע בְּשׁוּם דָּבָר עַד כִּי דְּבָרִים רַבִּים מִדִּבְרֵי הַתּוֹרָה עוֹשִׂים בַּעֲבוּר הַבֹּשֶׁת כִּי רֹב מִבְּנֵי אָדָם לֹא הָיוּ מְכַבְּדִים אֶת אֲבוֹתָם לוּלֵא הַבֹּשֶׁת כ"ש זוּלָתָם וְלֹא הָיוּ מְשִׁיבִין אֲבֵדָה וְלֹא נִמְנָעִין מֵעֲבֵרָה כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים הַמְגֻנִּים שֶׁזְּכַרְנוּ אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָם אֶלָּא לְאַחַר שֶׁיִּפְשֹׁט כְּסוּת הַבֹּשֶׁת מֵעָלָיו כמ"ש הַכָּתוּב (ירמיה ו) גַּם בּוֹשׁ לֹא יֵבוֹשׁוּ גַּם הַכְלִים לֹא יָדָעוּ וְאוֹמֵר (צפניה ג׳:ה׳) וְלֹא יוֹדֵעַ עַוְלָה בֹּשֶׁת.

וּמִן הַתַּמֵּהַּ הַגָּדוֹל שֶׁהֶטְבַּע הָאָדָם עַל הַבֹּשֶׁת מִבְּנֵי אָדָם בַּעֲבוּר מָה שֶׁזְּכַרְנוּ מִתּוֹעֲלוֹתָיו בָּהּ וְיוֹתֵר מִמָּה שֶׁזְּכַרְנוּ וְלֹא הֶטְבַּע עַל הַבֹּשֶׁת מִבּוֹרְאוֹ הַמַּשְׁקִיף עָלָיו תָּמִיד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֻכְרָח עַל עֲבוֹדָתוֹ אוֹתוֹ וְיֶחֱלַשׁ חִיּוּב תַּגְמוּלוֹ עָלָיו אֲבָל אֲנַחְנוּ חַיָּבִין לְהִתְבּוֹשֵׁשׁ מִן הַבּוֹרֵא מִדֶּרֶךְ הַבְּחִינָה וּבִידִיעַת מָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִין מֵעֲבוֹדָתוֹ וְדַעְתֵּנוּ הַשְׁקָפָתוֹ עַל נִגְלוֹתֵינוּ וְנִסְתָּרוֹתֵינוּ כמ"ש הַכָּתוּב (יחזקאל לו) בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל.

אַךְ רַב טוּב הָאֱלֹהִים עָלֵינוּ בַּשִּׂכֶל וּבַהַכָּרָה אֲשֶׁר בָּהֶם יְחָדָנוּ מִשְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים אֵין תּוֹעַלְתָּם לָנוּ נֶעֱלֶמֶת מִמֶּנּוּ בְּהַנְהָגַת גּוּפֵנוּ וְהַסְדֶּרֶת תְּנוּעוֹתֵינוּ מִבַּלְעֲדֵי מִי שֶׁפִּקְדָם מִמֶּנּוּ לְפֻנַּע שֶׁאֵרַע אֶת מוֹחוֹ.

אַךְ הַמִּדּוֹת אֲשֶׁר נַגִּיעַ אֲלֵיהֶן בַּשִּׂכֶל רַבּוֹת מְאֹד. מֵהֶן שֶׁבּוֹ נֵדַע שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בּוֹרֵא חָכָם קַיָּם אֶחָד קַדְמוֹן יָכוֹל לֹא יְכִילֶהוּ זְמָן וְלֹא מָקוֹם נַעֲלֶה מִמִּדּוֹת הַבְּרוּאִים וְהִתְרוֹמֵם מִמַּחְשָׁבוֹת הַנִּמְצָאִים רַחוּם וְחַנּוּן וּמֵטִיב לֹא יִדְמֶה אֶל דָּבָר וְלֹא יִתְדַּמֶּה אֵלָיו דָּבָר.

וְגַם מֵהֶן שֶׁאֲנַחְנוּ מְבִינִים בּוֹ הַחָכְמָה וְהַיְכֹלֶת וְהָרַחֲמִים הַמְקֻיָּמִים בָּעוֹלָם וְחִיּוּב עֲבוֹדָתוֹ לַאֲשֶׁר יֵאוֹת לוֹ וּבַעֲבוּר טוֹבָתוֹ הַכּוֹלֶלֶת וְהַמְיֻחֶדֶת וּבַשִּׂכֶל יֵאָמֵן אֵצְלֵנוּ סֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים הַנֶּאֱמָנָה הַנְּתוּנָה לְמֹשֶׁה נְבִיאוֹ ע"ה. וּמִפְּנֵי שֶׂכֶל הָאָדָם וְהַכָּרָתוֹ הוּא בָּא לִידֵי חֶשְׁבּוֹן וּמְדַקְדֵּק עָלָיו בּוֹרְאוֹ יִתְעַלֶּה. וּמִי שֶׁפִּקֵּד שִׂכְלוֹ מִסְתַּלְקוֹת מֵעָלָיו הַמַּעֲלוֹת הָאֱנוֹשִׁיּוֹת כֻּלָּן וְהַמִּצְוֹת וְהַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ.

וּמִמַּעֲלוֹת הַשֵּׂכֶל שֶׁבּוֹ יַשִּׂיג הָאָדָם כָּל מֻשָּׂגָיו הַמּוּחָשִׁים וְהַמַּשְׂכָּלִים.
וּבוֹ יִרְאֶה מָה שֶּׁנֶּעֱלַם מֵחוּשָׁיו הַנִּשְׁמְעִים מִן הַנִּרְאוֹת כִּנְסִיעַת הַצֵּל וּמַעֲשֵׂה הַטִּפָּה הָאַחַת מִן הַמַּיִם בְּצוּר הַחַלְמִישׁ.
וּבוֹ יַבְדִּיל בֵּין הָאֱמֶת וְהַשֶּׁקֶר וּבֵין הַיֶּתֶר וְהֶחָסֵר וְהַטּוֹב וְהָרַע וְהַמֻּשְׁבָּח וְהַמְגֻנֶּה וּבֵין הָרָאוּי וְהָאֶפְשָׁר וְהַנִּמְנָע.
וּבוֹ יַעֲבִיד שְׁאָר מִינֵי חַיִּים בְּתוֹעֲלוֹתָיו וַהֲנָאוֹתָיו וְיַכִּיר מְקוֹמוֹת הַכּוֹכָבִים וְיִעֲמֹד עַל מֶרְחַקֵּיהֶם וּתְנוּעוֹת גַּלְגַּלֵּיהֶם וְיָבִין הָעֲרָכִים וְהַהֶקֵּשׁוֹת שֶׁבְּחָכְמַת הַשִּׁעוּר וְצוּרוֹת הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר בְּחָכְמַת הַדִּבּוּר וּשְׁאָר הַחָכְמוֹת וְהַמַּלְאכוֹת שֶׁיֵּאָרֵךְ זִכְרָם.
וְכֵן שְׁאָר כָּל מִדּוֹת הָאָדָם כַּאֲשֶׁר תִּבְחֲנֵם תִּמְצָאֵם בְּתַכְלִית הַתַּקָּנָה וְהַתּוֹעֶלֶת לוֹ כַּאֲשֶׁר זְכַרְנוּ בַּשֵּׂכֶל.
ואחי"כ חֲשׁוֹב בַּמֶּה שֶׁהֵיטִיב בּוֹ הָאֱלֹהִים לָאָדָם בְּדִבּוּר וְהִסְדִּרַת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יָלִיץ בָּהֶן עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בְּנַפְשׁוֹ וּבְמַצְפּוּנוֹ. וְיָבִין בָּהֶן עִנְיְנֵי זוּלָתוֹ. וְהַלָּשׁוֹן קוֹלְמוֹס הַלֵּב וּשְׁלִיחַ הַמַּצְפּוּן.
וְלוּלֵא הַדִּבּוּר לֹא הָיָה לָאָדָם צֶוֶת בַּחֲבֵרוֹ וְהָיָה כִּבְהֵמָה. וּבְדִבּוּר יֵרָאֶה הַיִּתְרוֹן בֵּין בְּנֵי אָדָם וּבוֹ תִּהְיֶה בְּרִית כְּרוּתָה בֵּינֵיהֶם וּבֵין הָאֱלֹהִים וַעֲבָדָיו וּבַדִּבּוּר יָשׁוּב הָאָדָם מִמַּעֲוֹתָיו וְיִבַקֵּשׁ כַּפָּרַת עֲוֹנֹתָיו וְהוּא הָרְאָיָה עַל חֶשְׁבּוּת הָאָדָם וּגְרִיעוּתוֹ. וּכְבָר נֶאֱמַר כִּי הָאָדָם הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן. וּבוֹ הַשְׁלָמַת גֶּדֶר הָאָדָם ר"ל הַדִּבּוּר כִּי גֶּדֶר הָאָדָם חַי מְדַבֵּר מֵת. וּבוֹ נִבְדָּל מִן הַבְּהֵמוֹת:
וְאַחַר כָּךְ חֲשׁוֹב בְּמַעֲלוֹת אוֹתִיּוֹת הַמִּכְתָּב וְהַכְּתִיבָה. אֲשֶׁר בָּהֵמָּה מְחֻבָּרִים מַעֲשֵׂי הָעוֹבְרִים הַנִּמְצָאִים וְעִנְיְנֵיהֶם לַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם וּמַגִּיעִים דִּבְרֵיהֶם אֶל מִי שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא עִמָּהֶם וְיוֹדְעִים דִּבְרֵי הָרְחוֹקִים מֵהֶם וְעִנְיְנֵי קְרוֹבֵיהֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁבְּהַגִּיעָם אֲלֵיהֶם חַיֵּי רוּחָם וְהַצָּלָתָם מֵרָעָתָם וּשְׁחִיתוֹתָם. וּבוֹ תִּתְקַיְּמָנָה הַחָכְמוֹת בַּסְּפָרִים וְיִתְחַבְּרוּ הָעִנְיָנִים הַמְפֻזָּרִים בַּלְּבָבוֹת וּבוֹ כּוֹתְבִין מָה שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם מֵעִנְיְנֵי מַשָּׂא וּמַתָּן וּסְחוֹרָה וְהַלְוָאָה וְקִנְיָן וְנִשּׂוּאִין וְגֵרוּשִׁין וְהַעִנְיָן רַב מֵהַשְׁלִים.
וּמֵהַשְׁלָמַת הַטּוֹבָה עַל הָאָדָם שֶׁהוּכַן לוֹ כַּף וְאֶצְבָּעוֹת לְתַקֵּן בָּהֶן הִרְשֹׁם וְהַמִּכְתָּב וְהַרְקָמָה וּקְדִיחַת הָאֹשׁ וּשְׁאָר הַמַּעֲשִׂים וְהַמְּלָאכוֹת הַדַּקּוֹת מִבַּלְעֲדֵי שְׁאָר מִינֵי הַחַיִּים מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם צְרִיכִין לָהֶם.
וְאוֹמַר כִּי אֵין אֵבֶר שֶׁזָּכַרְתִּי תּוֹעֲלוֹתָיו שֶׁאֵין סִימָנֵי הַחָכְמָה נִרְאִים בְּהַרְכָּבָתוֹ וּתְכוּנָתוֹ וְחִבּוּרוֹ לְמִי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בָּהֶם וְעֵדוּתָם חָזָקָה וּרְאָיָתָם גְּלוּיָה עַל חָכְמַת הַבּוֹרֵא עָלֵינוּ. וּכְבָר בֵּאַר גָּלֵנוֹס בְּכַמָּה סְפָרִים תּוֹעֲלוֹת הָאֵבָרִים בַּאֲר הֵיטֵב וְאִלּוּ הָיִינוּ מְכַוְּנִים לְבָאֵר אֶת זֶה

בְּאֹבֶר אֶחָד לְבַדּוֹ הָיֵינוּ יוֹצְאִים בַּדְּבָרִים מִגְּבוּל הַדֶּרֶךְ הַקְּצָרָה וּבְמָה שֶׁהֵבֵאנוּ דַּי לְהָעִיר מִי שֶׁיּוֹרֵהוּ הַבּוֹרֵא דֶּרֶךְ הַצָּלָתוֹ בעז"ה.

אַךְ הַבְּחִינָה בִּשְׁאָר מִינֵי הַחַיִּים וְהַנְהָגָתָם וּמִחְיָתָם אֵינָנָּה נֶעְלֶמֶת מִמִּי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בָּהֶן וּמִתְבּוֹנֵן סִימָנֵי הַחָכְמָה מֵהֶם וע"כ שׂוֹנִים אוֹתָם הַסְּפָרִים בְּזָכְרָם פְּלִיאוֹת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה כמ"ש לְאִיּוֹב (סי' לח) מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ כִּי יְלָדָיו אֶל אֵל יְשַׁוֵּעוּ וְאָמַר (תהלים קמז) נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ וְהַרְבֵּה כָּאֵלֶּה.

וְכֵן כְּשֶׁהוּא מְעַיֵּן בִּמְרוּצַת הַגַּלְגַּלִּים הַחֲלוּקִים בִּתְנוּעוֹת מִשְׁתַּנּוֹת וְהַמְּאוֹרִים הַחֲלוּקִים לְסַדֵּר עִנְיַן הַכֹּל, בָּהֶם יִרְאֶה מִסִּימָנֵי הַיְכֹלֶת וְהַחָכְמָה מָה שֶׁלֹּא תְּכִילֵהוּ מַחְשֶׁבֶת אָדָם וְיִלְאֶה לְסַפְּרָם בַּלְּשׁוֹן כמ"ש דָּוִד ע"ה (שם יט) הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ וּשְׁאָר הַמִּזְמוֹר. וְאָמַר (שם ח) כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יֵרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה.

וּמִן הַמַּפְלֶא שֶׁבְּמָה שֶׁנּוֹפֶלֶת עָלָיו עֵין הָאָדָם מִבְּרִיאוֹת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה הַגְּדוֹלוֹת, הַשָּׁמַיִם. כִּי בכ"מ שֶׁהוּא עוֹמֵד מִן הָאָרֶץ יֵרָאֶה חֲצִי הַגַּלְגַּל הַסּוֹבֵב אֶת הָאָרֶץ וּכְשֶׁמִּסְתַּכֵּל בּוֹ הָאָדָם ע"ד הַבְּחִינָה יִרְאֶה כִּי הַבּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּחֶפְצוֹ אֵין תַּכְלִית לִיכָלְתּוֹ וְחָכְמָתוֹ וְגָדְלוֹ.

כִּי כַּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ רוֹאִים מִמַּעֲשֵׂה בְּנְיַן ב"א הַקְּדְמוֹנִים מְאוּמָה נִתְמַהּ עַל יְכָלְתָּם לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ וְיוֹרֵנוּ עַל חֻזְקַת גּוּפָם וְיִקְרַת נַפְשָׁם לַעֲשׂוֹתָם מִבְצָר חָזָק לְעַצְמָם. וְכַאֲשֶׁר יִגְדַּל בְּעֵינֵינוּ זֶה הַמַּעַט הַמִּזְעָר וְהַמַּעֲשֶׂה הַנִּבְזֶה הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף עַל מַעֲשֵׂינוּ אֶלָּא מְעַט כַּמָּה אָנוּ חַיָּבִין שֶׁתִּגְדַּל תְּמִיהָתֵנוּ עַל בּוֹרֵא שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְכֹל אֲשֶׁר בָּהֶם מִבְּלִי יְגִיעָה וְטֹרַח וְלֹא לְאוּת וְעָמֵל מֵאֵין דָּבָר וְלֹא עַל דָּבָר אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ וְחֶפְצוֹ כמ"ש (שם לג) בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם.

וּמִן הַטּוֹבוֹת עַל הָאָדָם כִּי כָּל אֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּסִימָנֵי הַחָכְמָה בַּבְּרוּאִים תִּמְצָאֵם עִם מָה שֶׁהֵם מְעִידִים בּוֹ לַבּוֹרֵא מִן הָאֱלֹהוּת וּמִן הָאַחְדוּת אֵינָם נִמְלָטִים לִהְיוֹת בָּם לָאָדָם אִפְנֵי תּוֹעֶלֶת וְכַוָּנַת תַּקָּנָה אֶלָּא שֶׁקְּצָתָם גְּלוּיִם וּקְצָתָם נֶעֱלָמִים וּמֵהֶם הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ כִּי תּוֹעֲלוֹת הָאוֹר נִגְלוֹת וְנִרְאוֹת אֵינָן נֶעְלָמוֹת אַךְ הַחֹשֶׁךְ תּוֹעֲלוֹתָיו נֶעֱלָמוֹת מִפְּנֵי שֶׁבְּנֵי אָדָם מִשְׁתּוֹמְמִים בּוֹ וְנִפְסָקִים מַעֲשֵׂיהֶם וּתְנוּעוֹתָם בְּבוֹאוֹ וְלוּלֵא חֶשְׁכַת הַלַּיְלָה הָיוּ גּוּפֵי רֹב בַּעֲלֵי חַיִּים כֵּלִים בְּהַתְמָדַת יְגִיעָתָם וַעֲמָלָם וְאֹרֶךְ תְּנוּעָתָם וּבַלַּיְלָה יִבָּדֵל קְצָת הַזְּמַן מִקְצָתוֹ וּבוֹ יְוָדְעוּ הַזְּמַנִּים שֶׁאֵינָם יְדוּעִים וְאֹרֶךְ יְמֵי הַחַיִּים וְקִצְרוּתָם.

וְאִלּוּ הָיָה הָעִנְיָן הוֹלֵךְ תָּמִיד עַל צוּרָה אַחַת לֹא הָיְתָה מִצְוָה תְּלוּיָה בַּזְּמַן כַּשַּׁבָּתוֹת וְכַמּוֹעֲדִים וְכַצּוֹמוֹת וְלֹא הָיָה בֵּין בְּנֵי אָדָם מוֹעֵד לְעֵת קָצוּב וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין רֹב הַיְדִיעוֹת הַתְּלוּיוֹת בַּזְּמַן וְלֹא הָיָה נִגְמַר בְּשׁוּל הַמַּאֲכָל בְּבֶטֶן אֶחָד מִבַּעֲלֵי חַיִּים כָּרָאוּי.

וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה הָאָדָם צָרִיךְ לְאוֹר בַּלַּיְלָה לַעֲשׂוֹת בּוֹ קְצָת מַעֲשָׂיו וְלִהְיוֹת בּוֹ צֶוֶת לְחוֹלֶה הֶעֱמִיד לוֹ הַבּוֹרֵא בְּמָקוֹמוֹ מְאוֹר הָאֵשׁ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בַּלַּיְלָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה וִיכַבֵּהוּ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

וּמִן הַתְּמַהּ שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֶה הַשָּׁמַיִם מִן הַמַּרְאִים הַמְּחַזְּקִים אֶת אוֹר הָעֵינַיִם שֶׁהוּא נוֹטֶה אֶל הַשָּׁחוֹר וּמְכֹּחוֹ הַמְיֻחָד לוֹ שֶׁהוּא מְקַבֵּץ אוֹר הָעֵינַיִם וּמְחַזְּקוֹ וְאִם הָיָה מַרְאֵהוּ לָבָן הָיָה מַזִּיק לְעֵינֵי בַּעֲלֵי הַחַיִּים וּמַחֲלִישָׁם וְכֵן שְׁאָר הַחָכְמָה בִּשְׁאָר הַבְּרִיּוֹת.

וּמֵרֹב טוּב הָאֱלֹהִים עַל הָאָדָם שֶׁשָּׁם מוֹרָאוֹ עַל שְׁאָר הַחַיִּים הַמַּזִּיקִים כְּמוֹ שנא' (בראשית ט׳:ב׳) וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וגו' כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַתִּינוֹק בָּטוּחַ מִן הֶחָתוּל וְהָעַכְבָּר וְהַדּוֹמֶה לוֹ וּכְשֶׁהָאָדָם מֵת אֵינֶנּוּ בָּטוּחַ בָּהֶן. כמ״ש חָזַ״ל תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי אֵינוֹ צָרִיךְ לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן מֵת צָרִיךְ לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים שנא' וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת וגו'.

וּמִמָּה שֶׁרָאוּי לְךָ לְהָבִין מִכָּל הַבְּרִיּוֹת הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים מִקְּטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם הָעִנְיָן הַנֶּעֱלָם אֲשֶׁר בּוֹ סִדֵּר הַכֹּל וְהַשְׁלָמָתוֹ וְאֵינֶנּוּ מֻשָּׂג בַּחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים וְהִיא הַתְּנוּעָה הַדְּבֵקָה לְכָל מְחֻבָּר וְאֵין חוּשׁ מֵהַחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים מַשִּׂיג אוֹתָהּ אַךְ הַשֵּׂכֶל מַשִּׂיג אוֹתָהּ בְּאֶמְצָעוּת הַנָּע אֲשֶׁר יַשִּׂיגוּהוּ הַחוּשִׁים וְלוּלֵי הַתְּנוּעָה לֹא הָיְתָה נִגְמֶרֶת הַוַּיִת שׁוּם דָּבָר מִן הַנִּמְצָאוֹת וְלֹא הֻפְסַדָם וְאָמַר אֶחָד מִן הַפִּילוֹסוֹפִים רֹב הַטִּבְעִים עִם הַתְּנוּעָה.

וּכְשֶׁתִּבִּין סוֹד הַתְּנוּעָה וְתַשְׂכִּיל עִנְיָן אֱמִתָּתָהּ וְרוּחָנִיּוּתָהּ וְתֵדַע כִּי הִיא מִפְּלְאֵי הַחָכְמָה הָאֱלֹהִית וְתַכִּיר רֹב חָכְמַת הַבּוֹרֵא עַל בְּרוּאָיו אָז יִתְבָּרֵר לְךָ כִּי כָּל תְּנוּעוֹתֶיךָ נִקְשָׁרוֹת בְּחֵפֶץ הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְהַנְהָגָתוֹ וּרְצוֹנוֹ הַקְּטַנָּה וְהַגְּדוֹלָה שֶׁבָּהֶן וְהַגְּלוּיָה וְהַנִּסְתָּרֶת חוּץ מִמַּה שֶׁשָּׁם בְּרִשׁוּתְךָ מִבְּחִירַת הַטּוֹב וְהָרַע.

וְכַאֲשֶׁר יִתְבָּרֵר לְךָ זֶה תִּפְקוֹד עַצְמְךָ בְּכָל תְּנוּעָה שֶׁתִּתְנוּעַ וּזְכֹר הַקֶּשֶׁר אֲשֶׁר קִשְׁרְךָ הַבּוֹרֵא בּוֹ וְהִתְבּוֹשַׁשׁ מִמֶּנּוּ תָּמִיד וְתִירָא אוֹתוֹ וְתִמָּסֵר לְדִינוֹ וּרְצֵה בִּגְזֵרוֹתָיו תַּגִּיעַ אֶל רְצוֹנוֹ וְתִהְיֶה אַחֲרִיתְךָ לְטוֹב כמ״ש הַכָּתוּב (תהלים לב) וְהַבּוֹטֵחַ בַּה׳ חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ.

וּמִמָּה שֶׁרָאוּי לְךָ לְבָחֹן בּוֹ מַעְנְיְנֵי הָעוֹלָם שֶׁתִּסְתַּכֵּל תָּמִיד בְּאַחֲרִית הַדְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְקַשְּׁשִׁים עָלֵינוּ וּמִזְדַּמְּנִים לָנוּ וְתִרְאֶה בָּהֶם פְּלִיאָה גְּדוֹלָה כִּי הַרְבֵּה דְּבָרִים בָּאִים עַל כָּרְחֵנוּ וְשָׂבָה אַחֲרִיתָם וּבְהֵפֶךְ. וּכְבָר נֶאֱמַר כִּי חֲבוּרָה אַחַת מֵעוֹבְרֵי דְּרָכִים לָנָה אֵצֶל כֹּתֶל אֶחָד וּבָא כֶּלֶב וְהִשְׁתִּין עַל אֶחָד מֵהֶם וְנֵעוֹר וְקָם לִרְחֹץ עַצְמוֹ מִן הַשֶּׁתֶן וּכְשֶׁהִרְחִיק מֵחֲבֵרָיו נָפַל הַכֹּתֶל עֲלֵיהֶם וּמֵתוּ וְנִצּוֹל הוּא וְהַרְבֵּה פְּעָמִים יִקְרֶה כָּזֶה וְהֻפְכּוֹ.

וּמִן הַגָּדוֹל שֶׁבַּדְּבָרִים שֶׁרָאוּי לְךָ לְבָחֹן בָּהֶם כְּלִילַת מַתָּנוֹת הָאֱלֹהִים לְבַעֲלֵי חַיִּים וְצֶמַח הָאֲדָמָה כַּגַּשְׁמִים בְּעֵת הַצֹּרֶךְ אֲלֵיהֶם וִירִידָתָם בְּעִתָּם כמ״ש הַכָּתוּב (ירמיהו י״ד:כ״ב)

הֱיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִים וְאִם הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִבִים הֲלֹא אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְקַוֶּה לְךָ כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת כָּל אֵלֶּה וְאָמַר (שם ה) וְלֹא אָמְרוּ בִלְבָבָם נִירָא נָא אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעִתּוֹ שָׁבֻעוֹת חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר לָנוּ. וְתִמְצָא הַכָּתוּב מַגְדִּיל עִנְיָנָם מְאֹד וּכְאָמְרוֹ (איוב ה) עֹשֶׂה גְדֹלוֹת וְאֵין חֵקֶר נִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר הַנּוֹתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אֶרֶץ וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת לְשׂוּם שְׁפָלִים לְמָרוֹם וְקֹדְרִים שָׂגְבוּ יֶשַׁע.

וּמִן הַתְּמַהּ בְּסִבַּת הַמְּזוֹנוֹת מִן הַזֹּרְעִים כִּי גַּרְגִּיר אֶחָד מוֹצִיא אֶלֶף וְיוֹתֵר כְּשֶׁיִּנָּצֵל מִן הַפְּגָעִים וּכְבָר נֶאֱמַר כִּי יִמְצָא בְּגַרְגִּיר אֶחָד שֶׁל חִטָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבֳּלִים וּבְכָל שִׁבֹּלֶת יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים גַּרְגְּרִים וְנִמְצְאוּ אִילָנוֹת גְּדוֹלִים אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁרְשָׁם גַּרְגִּיר אֶחָד וְגִדּוּל אֶחָד (מאד) עַל הַהַקְּשָׁה אֲשֶׁר זָכַרְתִּי מִן הַכָּפֶל. יִשְׁתַּבַּח הֶחָכָם הַחוֹנֵן הַמְסַבֵּב לַהֲוָיוֹת הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים מִן הַקְּטַנָּה וְהַחֲלוּשָׁה שֶׁבַּסִּבּוֹת כַּאֲשֶׁר אָמַר הַכָּתוּב (שמואל א ב':ג') וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת. אַף הַטִּרְפִּים הַמְיֻחָדִים לְאִישֵׁי מִינֵי הַחַיִּים רַבּוּ מִסְפּוֹר וְהֶחָכָם כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן בָּהֶם וְיָבִין סִבּוֹתָם יַכִּיר חָכְמַת מְחֻשֶּׁבֶת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה בָּהֶם וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד (תהלים ק"ד:כ"ז-כ"ח) כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ. תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב וְאָמַר (שם קמה) פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן. וַאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר עִנְיָן זֶה יוֹתֵר בְּשַׁעַר הַבִּטָּחוֹן בעזי"ה:

וְהַגְּדוֹלָה שֶׁבַּטּוֹבוֹת שֶׁהֵיטִיב בָּהֶם הַבּוֹרֵא לְאָדָם וְהָרְאָיָה הַחֲזָקָה עָלָיו הַתּוֹרָה הַנְּתוּנָה לְמֹשֶׁה נְבִיאוֹ ע"ה וְהָרְאוֹת הָאוֹתוֹת עַל יָדוֹ וְשִׁנּוּת הַמִּנְהָגִים וְהַטְּבָעִים וְהָרְאוֹת הַמּוֹפְתִים הַנּוֹרָאִים כְּדֵי לְהַאֲמִין בַּבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וּבַנָּבִיא כמ"ש (שמות יד) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת ה' וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וְאָמַר (דברים ד) אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ וְאָמַר (שם) מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

וְאִם יְבַקֵּשׁ אָדָם בַּזְּמַן הַזֶּה לִרְאוֹת מָה שֶּׁהוּא דּוֹמֶה לָעִנְיָנִים הָהֵם יַבִּיט בְּעֵין הָאֱמֶת עָמְדֵנוּ בֵּין הָאֻמּוֹת מֵעֵת הַגָּלוּת וְסִדּוּר עִנְיָנֵנוּ בֵּינֵיהֶם. עִם מָה שֶּׁאָנוּ בִּלְתִּי מְסֻכְּיִמִים עִמָּהֶם בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי. וְהֵם יוֹדְעִים בָּזֶה. וְיֵרֶאֶה כִּי עִנְיָנֵנוּ אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב מֵעִנְיְנֵיהֶם בַּמְּזוֹנוֹת וּבַטִּרְפִּים. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה טוֹב מֵעִנְיְנֵיהֶם בְּעִתֵּי הַמִּלְחָמוֹת וְהַתִּגְרוֹת. וְתִרְאֶה הַבֵּינוֹנִים וְהַכְּפְרִיִּים שֶׁבָּהֶם טוֹרְחִים יוֹתֵר מִן הַבֵּינוֹנִיִּים שֶׁבָּנוּ וְהַדַּלִּים אֲשֶׁר בְּקִרְבֵּנוּ. כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָנוּ יוֹצְרֵנוּ יִתְבָּרַךְ (ויקרא כו) וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים וגו'. וְאָמַר עֶזְרָא (סימן ט) כִּי עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדָתֵנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמַר (תהלים קכד) לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל וגו'. בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם וּשְׁאָר

הַמְזֻמוֹר. וַאֲנִי עָתִיד לְהַרְחִיב בְּשַׁעַר קְבָלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים בְּזִכְרוֹן רַב טוּב הָאֱלֹהִים עָלֵינוּ בְּתוֹרָתוֹ אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי בעזי"ה.

וּמִמַּה שֶׁרָאוּי לָתֵת אֶל לִבְּךָ וְלִבְחֹן בּוֹ הַסְכָּמַת בְּנֵי אָדָם וְהִתְחַבְּרוּת לִבּוֹתָם עִם רֹב הִתְחַלְּקוּת מִדּוֹתָם לְמַנּוֹת עֲלֵיהֶם אִישׁ מֵהֶם וּמְקַבְּלִים עֲבוֹדָתוֹ וְשׁוֹמְעִים בְּקוֹלוֹ כְּמָה שֶׁהוּא מְצַוֶּה וּמַזְהִיר אוֹתָם וְיֵרְאִים אוֹתוֹ וְהוּא שׁוֹמֵר אוֹתָם וְחוֹמֵל עֲלֵיהֶם וְדָן בְּצֶדֶק בֵּינֵיהֶם וּמַנְהִיגָם עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּקָּנַת כֻּלָּם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַלְקְלוּ עִנְיְנֵיהֶם וְלֹא יוּכַל הָאוֹיֵב לָהֶם. וְאִלּוּ הָיָה כָּל אֶחָד מִבְּנֵי אָדָם חוֹשֵׁשׁ לְעַצְמוֹ וְלִדְחוֹת מֵעָלָיו לֹא הָיוּ מַסְכִּימִים עַל בִּנְיַן מִגְדָּל וְלֹא חוֹמָה וְהָיוּ עִנְיְנֵיהֶם מֻפְקָרִים וּכְמ"ש שֶׁהַמּוֹשֵׁל בָּהֶם שׁוֹמֵר חֻקֵּי הַתּוֹרֹת וּמַנְהִיגָם בְּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים וּבְדָרְכִים טוֹבִים וְיִשָּׁרִים וְהוּא מְשָׁרֵת לַתּוֹרָה וְשׁוֹמֵר מִנְהָג הַצֶּדֶק וּבָהֶם תִּכּוֹן מֶמְשַׁלְתּוֹ וְתַתְמִיד מַמְלַכְתּוֹ כמ"ש (משלי כ) חֶסֶד וֶאֱמֶת יִצְּרוּ מֶלֶךְ וְגוֹ' וְאָמְרוּ רז"ל הֱוֵי מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בָּלָעוּ.

וּמָה שֶׁצָּרִיךְ לְךָ לִבְחֹן בּוֹ וּלְהָבִין סִימָנֵי הַחָכְמָה הָעֶלְיוֹנָה וְהַיָּד הַטּוֹבָה מִמֶּנּוּ הוּא הַסְכָּמַת בְּנֵי אָדָם עַל הַמִּקָּח וְעַל הַמִּמְכָּר בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וְהִשְׁתַּדְּלָם לְהַרְבּוֹת מֵהֶם בְּחֶמְלַת הַבּוֹרֵא עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם תִּקּוּן עִנְיָנָם וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה (יַעֲשׂוּ) לָהֶם חֵפֶץ בְּנַפְשָׁם כִּי כָל מִי שֶׁיִּמְצָאֵהוּ רָעָב אוֹ צָמָא מֵחֶסְרוֹן הַמָּזוֹן וְהַמַּיִם לֹא יוֹעִילֵהוּ רָבָם וְלֹא יְמַלֵּא מַחְסוֹרוֹ וְכֵן אִם יִמְצָאֵהוּ בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו כְּאֵב לֹא יֵרָפֵא בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וְהַרְבֵּה מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּשִׁאָר הַמּוֹצְאִים בְּמֵינֵי הָרְפוּאוֹת וּמְעַט שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בְּזָהָב וּבְכֶסֶף.

וּמִפְּלְאֵי סִימָנֵי הַחָכְמָה בָּהֶם שֶׁהֵם הַרְבֵּה אֵצֶל קְצָת בְּנֵי אָדָם מִצַּד שֶׁאֵינָם רֵיקִים מֵהֶם וְהֵם מְעַט אֵצֶל רֻבָּם וְאִלּוּ הָיָה הַרְבֵּה אֵצֶל כֻּלָּם לֹא הָיוּ מַגִּיעִים בָּהֶם אֶל חֵפֶץ וּמֵהֶם מְעַט מִצַּד וְהַרְבֵּה מִצַּד וְכֵן הֵם יְקָרִים מִצַּד וּנְמְבָזִים מִצַּד מִפְּנֵי שֶׁאֵין תּוֹעֶלֶת בְּעַצְמָם וְזֶה מִן הַמַּחְשָׁבָה הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר בַּחָכְמָה הָעֶלְיוֹנָה.

ואח"כ עַיֵּן בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר בָּהֶם קִיּוּם הַגּוּפוֹת וְהִשְׁאָרָם עַל עִנְיָנָם וּגְבוּלָם עַד עֵת קִצָּם תִּמְצָאֵם בְּרֹב וּבִמְעַט כְּפִי רֹב הַצֹּרֶךְ אֲלֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה הַצֹּרֶךְ אֵלָיו גָּדוֹל יִהְיֶה מְזֻמָּן וְנִמְצָא וְכָל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לַעֲמֹד בִּלְעָדָיו וּלְהִתְעַכֵּב זוּלָתוֹ תְּהִי מְצִיאוּתוֹ יוֹתֵר קָשֶׁה וְהִזְדַּמְּנוּתוֹ מְעוּטָה.

וְהַדְּמְיוֹן בָּזֶה הָאֲוִיר הַנִּשְׁאָף מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד בִּלְעָדָיו שָׁעָה אַחַת בְּשׁוּם פָּנִים הִמְצִיאוֹ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בָּעוֹלָם וְהִזְמִינוֹ הַזְמָנָה שֶׁאֵינָהּ נִמְנַעַת מִשּׁוּם אָדָם בְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה וּבְכָל עֵת וּזְמַן וּמִפְּנֵי שֶׁהַצֹּרֶךְ גַּם כֵּן לְמַיִם אֶלָּא שֶׁהֵם יְכוֹלִים לַעֲמֹד בִּלְעָדֵיהֶם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיְּכוֹלִים לַעֲמֹד בִּלְתִּי הָאֲוִיר שְׁלָחָם הַבּוֹרֵא עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְקִבְּצָם בְּמָקוֹם מְיֻחָד שֶׁהוֹלְכִים בַּעֲלֵי חַיִּים אֵלָיו אֵינָנוּ נִמְנָע מֵהֶם אֶלָּא שֶׁאֵינָם בכ"מ כַּאֲוִיר וּמְבִיאִים אוֹתָם

בְּדָמִים לִקְצָת בְּנֵי אָדָם מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאֲוִיר וְהֵם מְזֻמָּנִים לִקְצָת הַחַיִּים יוֹתֵר מִקְצָתָם וְהָאֲוִיר שָׁוֶה בְּמְצִיאוּתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ לְכֻלָּם תָּמִיד עַל עִנְיָן אֶחָד.

וּמִפְּנֵי שֶׁהַצָּרְךָ ג״כ אֶל הַמַּאֲכָל אֶלָּא שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲמֹד בְּזוּלָתוֹ וְלִמְצוֹא תְּמוּרָתוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶּׁאֶפְשָׁר בָּאֲוִיר וּבַמַּיִם הָרִבֵּה הָיְתָה הַשָּׂגָתוֹ יוֹתֵר קָשָׁה וּמְצִיאוּתוֹ יוֹתֵר יְקָרָה מִן הַמַּיִם אֶלָּא שֶׁהוּא עִם כָּל זֶה נִמְצָא הַרְבֵּה וְאֵינֶנּוּ נִמְנָע כְּלָל מִבְּנֵי אָדָם.

וְכֵן אוֹרוֹת הַמַּלְבּוּשִׁים מִן הָעוֹרוֹת וְהַצֶּמֶר וְהַצְּמָחִים יֵשׁ מֵהֶם תְּמוּרָה יוֹתֵר מִן הַמַּאֲכָל וְהַשָּׂגָתָם יוֹתֵר מְעוּטָה אֶלָּא לְאַחַר זְמַן מִפְּנֵי שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לַעֲמֹד זוּלָתָם וּלְהִסְתַּפֵּק מֵהֶם בְּמִעַט בִּזְמַן אָרֹךְ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיּוּכַל בַּמָּזוֹן.

אֲבָל הָאֲבָנִים הַיְקָרוֹת וְהַזָּהָב וְהַכֶּסֶף וּשְׁאָר מִינֵי הַמּוֹצָאִים מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הַצָּרְךָ אֲלֵיהֶם בְּעַצְמָם מְעַט וְתוֹעַלְתָּם יוֹתֵר רְחוֹקָה אֶלָּא מִצַּד הַהַסְכָּמָה עֲלֵיהֶם לֹא נִמְצָא מֵהֶם אֵצֶל הֲמוֹן בְּנֵי״א מָה שֶׁנִּמְצָא מִן הַמַּאֲכָל אֵצֶל אֶחָד מֵהֶם. וְזֶה בַּעֲבוּר הָעִלָּה אֲשֶׁר זְכַרְנוּ שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לַעֲמֹד זוּלָתָם.

יִשְׁתַּבַּח הַבּוֹרֵא הֶחָכָם הַחוֹמֵל וְהַמְּרַחֵם עַל עֲבָדָיו אֲשֶׁר עֵינוֹ עֲלֵיהֶם לְטוֹבָה בְּכָל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּקָּנָתָם אֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדָיו כמ״ש (יונה ד׳:י׳) אַתָּה חַסְתָּ עַל הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ וְגוֹ׳ וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְגוֹ׳. וְאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים קמ״ה:ט׳) טוֹב ה׳ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו:

פרק ו

אַךְ מַפְסִידֵי הַבְּחִינָה וְהַדְּבָרִים הַתְּלוּיִם בָּהּ אוֹמַר, כִּי כָל הַדְּבָרִים הַמַּפְסִידִים אֶת הַיִּחוּד אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ זִכְרָם בַּשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן כֻּלָּם מַפְסִידִים הַבְּחִינָה, וְהַשְּׁלֹשָׁה פָּנִים אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ זִכְרָם בִּתְחִלַּת הַשַּׁעַר הַזֶּה גַּם הֵם מַפְסִידֶיהָ וּמֵהֶם הַגַּאוּת בְּטוֹבוֹת הַבּוֹרֵא שֶׁיִּחְשֹׁב הַכְּסִיל הַפֶּתִי כִּי הוּא רָאוּי לָהֶם וּלְיוֹתֵר מֵהֶם וְאֵינֶנּוּ בּוֹחֵן בְּטוֹבוֹת הָאֱלֹהִים וְלֹא יְחַיֵּב אֶת נַפְשׁוֹ לְשַׁבֵּחַ עֲלֵיהֶם וּלְהוֹדוֹת לַבּוֹרֵא וּבְכִמּוֹתוֹ אָמַר הֶחָכָם (משלי טז) תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב.

אַךְ הַדְּבָרִים הַתְּלוּיִם בַּבְּחִינָה מֵהֶם שֶׁיָּבִין הָאָדָם טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלָיו וְשֶׁיְּקַבֵּל עֲבוּדָתוֹ בַּעֲבוּרָם וּמֵהֶם שֶׁיְּשִׁיב אֶל לִבּוֹ תָּמִיד סִימָנֵי חָכְמַת הַבּוֹרֵא וְלֹא יַעֲמֹד מֵחֶשְׁבּ בָּהֶם וּמֵחֶקֶר עֲלֵיהֶם בְּכָל אֲשֶׁר יַגִּיעַ אֵלָיו מִן הַמּוּחָשִׁים וְהַמַּשְׂכִּלִים וְאֵינֶנּוּ פּוֹסֵק מֵרְאוֹת סִימָן חָדָשׁ בְּכָל יוֹם כמ״ש דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים יט, ג) יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר. וּמָה שֶּׁרָאוּי לְךָ לְדַעְתּוֹ בְּעֵת קְרִיאָתְךָ מָה שֶׁהַעֵירוֹתִיךָ עָלָיו בַּשַּׁעַר הַזֶּה כִּי הוּא מְעַט מֵהַרְבֵּה מִמָּה שֶׁתַּגִּיעַ אֵלָיו בְּבִינָתְךָ מִסּוֹדֵי הַחָכְמָה שֶׁיִּגְלוּ לְךָ בְּבֹר לְבָבְךָ וּזְכוּת נַפְשְׁךָ. וְכַאֲשֶׁר תַּגִּיעַ מִזֶּה עַד הַתַּכְלִית אֲשֶׁר בִּיכָלְתְּךָ רָאוּי לְךָ לָדַעַת כִּי כָל מַה שֶׁעָמַדְתָּ עָלָיו מֵחָכְמַת הַבּוֹרֵא וִיכָלְתּוֹ בעוה״ז אֵינֶנּוּ נֶחְשָׁב לִמְאוּמָה לְנֶגֶד יְכָלְתּוֹ וְחָכְמָתוֹ כִּי אֵין נִרְאֶה אֶלָּא מָה שֶׁהַצָּרְךָ אֵלָיו

בַּעֲבוּר הָאָדָם בִּלְבַד לֹא כְּפִי הַגַּעַת יְכָלְתּוֹ כִּי אֵין לָהּ קֵץ וְרָאוּי שֶׁיִּהְיֶה בְּלִבְּךָ מִיְּרָאָתוֹ וְגֹדֶל יְכָלְתּוֹ כְּפִיהוּ לֹא כְּפִי מַה שֶּׁתָּבִין מִמֶּנּוּ בִּלְבַד. אַךְ דַּמֵּה עַצְמְךָ בָּעוֹלָם אֶל יֶלֶד הַנּוֹלָד בְּבוֹר מַאֲסַר הַמֶּלֶךְ וְחָמַל עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְצִוָּה לוֹ בְּכָל הַטּוֹב לוֹ וְכָל הַצָּרִיךְ לְתַקָּנָתוֹ עַד שֶׁגָּדַל וְהִשְׂכִּיל וְאֵיֶנּוּ יוֹדֵעַ מְאוּמָה חוּץ מִן הַבּוֹר וּמָה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ וְהָיָה שְׁלִיחַ הַמֶּלֶךְ בָּא אֵלָיו תָּדִיר בְּכָל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ מְנַר וּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּכְסוּת וְהוֹדִיעוֹ כִּי הוּא עֶבֶד הַמֶּלֶךְ וְכִי הַבּוֹר וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יָבִיא אֵלָיו מִן הַמָּזוֹן שֶׁל מֶלֶךְ הוּא וְחִיְּבוֹ לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ וְאָמַר אֲנִי מְשַׁבֵּחַ בַּעַל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר לִקְּחַנִי לְעֶבֶד לוֹ וְיִחֲדַנִי בְּכָל טוֹבוֹתָיו וְשָׂם עֵינוֹ וְלִבּוֹ עָלַי. אָמַר לוֹ הַשְּׁלִיחַ אַל תֹּאמַר כֵּן פֶּן תֶּחֱטָא כִּי אֵין הַבּוֹר הַזֶּה לְבַדּוֹ מֶמְשֶׁלֶת הַמֶּלֶךְ כִּי בְּרֻחֲבֵי אַרְצוֹתָיו מִכְּפָלֵי הַבּוֹר הַזֶּה מָה שֶּׁלֹּא יִסָּפֵר מֵרֹב וְכֵן אֵין אַתָּה לְבַדְּךָ עַבְדּוֹ כִּי עֲבָדָיו רַבּוּ מִסְּפֹר וְכֵן מָה שֶּׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ מִטּוֹבוֹתָיו וַחֲסָדָיו אֵינָם נֶחְשָׁבִים לְמְאוּמָה לְנֶגֶד טוֹבוֹתָיו עַל זוּלָתֶךָ וְכֵן הַשְׁגָּחָתוֹ עָלֶיךָ אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת לְנֶגֶד הַשְׁגָּחָתוֹ עַל זוּלָתֶךָ. וְאָמַר הַנַּעַר אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ מָה שֶּׁזְּכַרְתָּ אַךְ הֲבִינוֹתִי מִדְּבַר הַמֶּלֶךְ כְּפִי מַה שֶּׁרָאִיתִי טוֹבָתוֹ וּמֶמְשַׁלְתּוֹ בִּלְבַד. א"ל הַשְּׁלִיחַ אֲמֹר אֲנִי מְשַׁבֵּחַ הַמֶּלֶךְ הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר אֵין קֵץ לְמַלְכוּתּוֹ וְלֹא תַּכְלִית לְטוֹבָתוֹ וְחַסְדּוֹ וַאֲנִי כְּלֹא חָשׁוּב בֵּין רַבֵּי חֵילָיו וְעִנְיָנִי אֵינָנּוּ כְּלוּם לְפִי גֹּדֶל יְכָלְתּוֹ. וְהֵבִין הַנַּעַר מַעְנִין הַמֶּלֶךְ מָה שֶּׁלֹּא הָיָה מֵבִין וְגָדְלָה מַעֲלָתוֹ בְּנַפְשׁוֹ וְנִכְנְסָה אֵימָתוֹ בְּלִבּוֹ וַתִּגְדַּל בְּעֵינָיו טוֹבָתוֹ וּמָה שֶּׁהִגִּיעַ אֵלָיו מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ וּמְעוּט חֶשְׁבִּיוּת הַנַּעַר בְּמֶלְכוּתוֹ וַיִּגְדְּלוּ מַתְּנוֹתָיו אֶצְלוֹ. וְאַתָּה אָחִי שִׂים לִבְּךָ אֶל הַדִּמְיוֹן הַזֶּה כְּשֶׁתִּסְתַּכֵּל בַּגַּלְגַּל הַסּוֹבֵב אֶת הָאָרֶץ כִּי אֵין אָנוּ מְבִינִים מָה שֶּׁיֵּשׁ בְּבִקְעָה קְטַנָּה מִן הָאָרֶץ כ"ש בְּכֻלָּהּ וכ"ש מָה שֶּׁיֵּשׁ אֲחוֹרֵי הַגַּלְגַּל. הִתְבּוֹנֵן אָחִי הַמָּשָׁל הַזֶּה וּבְחֹן אוֹתוֹ וְהָבֵן מַעְנְיָן הַבּוֹרֵא יִתְ' כְּפִיהוּ וְיִגְדַּל בְּעֵינֶיךָ מָה שֶּׁחָנַנְךָ מִטּוּבוֹ וְחַסְדּוֹ אֲשֶׁר שָׂם עָלֶיךָ עֵינוֹ לְטוֹבָה בְּכָלַל בְּרִיּוֹתָיו וְהֵבֵט אֶל סִפְרוֹ וּמִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו בְּעֵין הַגְּדֻלָּה וְהָעֲבֵר עַל מַחְשַׁבְתְּךָ רֹב הַמּוֹרָא וְהַגְּדֻלָּה אֲשֶׁר תִּמְצָא בְּלִבְּךָ לְמִי שֶׁתִּמְצָא יָדוֹ מִן הַטּוֹב יוֹתֵר מִמְּךָ מִבְּנֵי אָדָם כִּי כְּפִי יִתְרוֹן מַעֲלָתוֹ עַל מַעֲלָתְךָ וּמְעוּט צָרְכּוֹ אֵלֶיךָ תִּהְיֶה גְּדֻלַּת טוֹבָתוֹ אֶצְלְךָ וְכֵן תִּהְיֶה לְמִצְוֹתָיו וְאַזְהָרוֹתָיו מַעֲלָה בְּלִבְּךָ כְּפִי זֶה וְהִשְׁתַּדֶּלְךָ וְטָרְחֲךָ בְּעִנְיָנָיו. בִּין וְהִתְבּוֹנֵן תִּמְצָא בעז"ה וְהָאֱלֹהִים יְשִׂימֵנוּ מֵאַנְשֵׁי עֲבוֹדָתוֹ הַמַּכִּירִים עִנְיְנֵי טוֹבָתוֹ בְּרֻחֲמָיו וַחֲסָדָיו אָמֵן:

נִשְׁלַם שַׁעַר הַשֵּׁנִי. אֶל ה' אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי:

שער שלישי - שער עבודת האלוהים

הקדמה

בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב קַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ. וְזֶה פֶּתַח הַשַּׁעַר:

אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמָּה שֶׁעָבַר חִיּוּב יְחוּד הָאֱלֹהִים בְּלֵב שָׁלֵם וְאָפְנֵי בְּחִינַת טוֹבוֹתָיו עַל הָאָדָם הִתְחַיַּבְנוּ לְזָכֹר אַחַר כָּךְ מָה שֶׁהָאָדָם חַיָּב לְנָהֹג בּוֹ כְּשֶׁיִּתְבָּרֵר אֶצְלוֹ וְהוּא קִבּוּל עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים כְּפִי אֲשֶׁר יְחַיְּבֵהוּ הַשֵּׂכֶל לַמֵּטִיב עַל מִי שֶׁהֵטִיב לוֹ.

וְרָאוּי לְהַקְדִּים בִּפְתִיחַת הַשַּׁעַר הַזֶּה בֵּאוּר אָפְנֵי הַטּוֹבוֹת וְחִיּוּבֵי הַהוֹדָאָה עֲלֵיהֶם מִבְּנֵי אָדָם קְצָתָם לְקְצָתָם. וְנַעֲלֶה מִזֶּה אֶל מָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִין בּוֹ לַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה מִן הַשֶּׁבַח וְהַהוֹדָאָה עַל רוֹב חַסְדּוֹ וְגֹדֶל טוּבוֹ עָלֵינוּ.

וְנֹאמַר, כִּי מִן הַיָּדוּעַ אֶצְלֵנוּ כִּי כָל מֵטִיב אֵלֵינוּ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לוֹ כְּפִי כַּוָּנָתוֹ לְהוֹעִיל לָנוּ וְאִם יְקַצֵּר בְּמַעֲשֵׂהוּ לְדָבָר שֶׁיִּקָּרֵהוּ יְמַנְּעֵהוּ מֵהֵיטִיב אֵלֵינוּ הוֹדָאָתוֹ חוֹבָה עָלֵינוּ כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר לָנוּ כִּי דַּעְתּוֹ עָלֵינוּ לְטוֹב וְכִי כַּוָּנָתוֹ לְהוֹעִיל לָנוּ. וְאִם תַּגִּיעַ לָנוּ שׁוּם טוֹבָה עַל יְדֵי מִי שֶׁלֹּא כִּוֵּן בָּהּ אֵלֵינוּ יִסְתַּלְּקוּ מֵעָלֵינוּ חִיּוּבֵי הַהוֹדָאָה לוֹ וְאֵין אָנוּ חַיָּבִין בָּהּ.

וְכַאֲשֶׁר נִתְבּוֹנֵן בְּטוֹבוֹת בְּנֵי אָדָם קְצָתָם אֶל קְצָתָם אֵינָן יוֹצְאוֹת מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה פָּנִים (ס״א מינים):

הָאֶחָד: טוֹבַת הָאָב עַל הַבֵּן.

וְהַשֵּׁנִי: טוֹבַת הָאָדוֹן עַל עַבְדּוֹ.

וְהַשְּׁלִישִׁי: טוֹבַת הֶעָשִׁיר עַל הָרָשׁ כְּדֵי לְקַבֵּל שְׂכַר שָׁמַיִם.

וְהָרְבִיעִי: טוֹבַת בְּנֵי אָדָם קְצָתָם לְקְצָתָם לְקִנּוֹת הַשֵּׁם וְהַכָּבוֹד וְלִגְמוּל הָעוֹלָם.

וְהַחֲמִישִׁי: טוֹבַת הֶחָזָק עַל הַחֹלֶשׁ בַּעֲבוּר חֶמְלָתוֹ עָלָיו וְשֶׁהוּא כּוֹאֵב עַל עָנְיָנוֹ.

וְצָרִיךְ שֶׁנְּעַיֵּן עַתָּה בְּכָנוֹת כָּל אֶשֶׁר סִפַּרְנוּ:

אִם אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר כִּי אִם לְתוֹעֶלֶת מִי שֶׁמְּטִיבִין אֲלֵיהֶם אִם לֹא.

וּתְחִלָּתָם טוֹבַת הָאָב עַל בְּנוֹ מִן הַיָּדוּעַ כִּי הוּא מְכַוֵּן לְתוֹעֶלֶת עַצְמוֹ בּוֹ כִּי הַבֵּן נֶחָת מֵהָאָב עִם עֹצֶם תִּקְוָתוֹ (ס״א תשוקתו) בּוֹ וַהֲלֹא תִּרְאֶה כִּי הוּא מַרְגִּישׁ עָלָיו יוֹתֵר מִגּוּפוֹ בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמִשְׁתֵּהוּ וּבִכְסוּתוֹ וְלִדְחוֹת כָּל נֶזֶק מֵעָלָיו וְנָקֵל בְּעֵינָיו סֵבֶל הַטֹּרַח וְהַיְגִיעָה בְּעַד מְנוּחָתוֹ עִם מָה שֶׁהָטְבָּעוּ עָלָיו הָאָבוֹת מִן הָרַחֲמִים וְהַחֶמְלָה עַל בְּנֵיהֶם.

וְעִם כָּל זֶה חִיְּבָה הַתּוֹרָה וְהַשֵּׂכֶל עַל הַבֵּן הָעֲבוֹדָה וְהַכָּבוֹד וְהַיִּרְאָה כמ״ש הַכָּתוּב (ויקרא יט) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ (משלי א) שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ וְאָמַר (מלאכי א) בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו. וְאִם הָאָב מַכְרִח בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע וְהַטּוֹבָה לְאֵל וְהוּא שֶׁלִּיחַ בָּהּ בִּלְבַד.

אֲבָל טוֹבַת הָאָדוֹן עַל עַבְדּוֹ יְדוּעַ כִּי הוּא מְכַוֵּן לְתַקֵּן מְמוֹנוֹ בְּמָמוֹנוֹ עִם צָרְכוֹ לַעֲבוֹדָתוֹ וְהוּא אֵינוֹ מְכַוֵּן בָּזֶה כ״א תּוֹעֶלֶת עַצְמוֹ ועכ״ז כְּבָר חִיְּבוֹ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בַּעֲבוֹדָתוֹ וְהוֹדָאָתוֹ כמ״ש בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו.

אֲבָל טוֹבַת הֶעָשִׁיר עַל הָרָשׁ לְקַבֵּל שְׂכַר שָׁמַיִם הוּא כְּסוֹחֵר שֶׁהוּא קוֹנֶה הֶנָאָה גְּדוֹלָה קַיֶּמֶת יַגִּיעַ אֵלֶיהָ אַחַר זְמַן בְּטוֹבָה קְטַנָּה וַאֲבוּדָה וְנִבְזֵית יִתְּנֶנָּה מִיָּד וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְפָאֵר נַפְשׁוֹ בְּאַחֲרִיתוֹ בַּטּוֹבָה שֶׁהִפְקִידָהּ הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ לְתִתָּהּ לְמִי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לָהּ וּמִן הַיָּדוּעַ כִּי רָאוּי לְהוֹדוֹת אוֹתוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ אע״פ שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְפָאֵר אֶת נַפְשׁוֹ בְּאַחֲרִיתוֹ ועכ״ז נִתְחַיְּבָה לוֹ הַהוֹדָאָה כמ״ש אִיּוֹב (בפ׳ כט) בִּרְכַּת אֹבֵד עָלַי תָּבֹא וְעוֹד אָמַר שָׁם (לא) אִם לֹא בֵּרְכוּנִי חֲלָצָיו וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם.

אֲבָל טוֹבַת בְּנֵי אָדָם קְצָתָם אֶל קְצָתָם בַּעֲבוּר אַהֲבַת הַשֶּׁבַח וְהַכָּבוֹד וּגְמוּל הָעוֹלָם הוּא כְּמִי שֶׁאוֹצֵר דָּבָר אֵצֶל חֲבֵרוֹ אוֹ מַפְקִיד אֶצְלוֹ מָמוֹן מִפְּנֵי יִרְאָתוֹ שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְאַחַר זְמַן.

אַף עַל פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְתוֹעֶלֶת עַצְמוֹ בְּהֵטִיבוֹ לְזוּלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ חַיָּב לוֹ הַשֶּׁבַח וְהַהוֹדָאָה עָלֶיהָ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי יט) רַבִּים יְחַלּוּ פְּנֵי נָדִיב וְכָל הָרֵעַ לְאִישׁ מַתָּן וְאָמַר (שם יח) מַתַּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ וְלִפְנֵי גְדֹלִים יְנַחֲנוּ.

אַךְ טוֹבוֹת הַחוֹמֶל עַל הֶעָנִי הַכּוֹאֵב לוֹ הוּא מְכַוֵּן בָּהּ לִדְחוֹת צַעַר מֵעַל עַצְמוֹ אֲשֶׁר מְצָאוּהוּ מֵעָגְמַת נַפְשׁוֹ וּכְאֵבוֹ לְמִי שֶׁחָמַל עָלָיו. וְהוּא כְּמִי שֶׁמְּרַפֵּא כְּאֵב שֶׁמְּצָאָהוּ בְּטוֹבַת ה׳ עָלָיו וְאֵינֶנּוּ נִשְׂאָר מִבִּלְתִּי שֶׁבַח כְּמוֹ שֶׁאָמַר אִיּוֹב (בסימן לא) אִם אֶרְאֶה אוֹבֵד מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין כְּסוּת לָאֶבְיוֹן אִם לֹא בֵּרְכוּנִי חֲלָצָיו וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם.

וּכְבָר נִרְאָה מִמָּה שֶׁהִקְדַּמְנוּ כִּי כַּוָּנַת כָּל מֵטִיב לְזוּלָתוֹ מב״א הוּא לְתוֹעֶלֶת עַצְמוֹ תְּחִלָּה וְלִקְנוֹת קְשׁוּט נָאֶה לעוה״ז אוֹ לעוה״ב אוֹ לְדְחוֹת צַעַר מֵעַל נַפְשׁוֹ אוֹ לְתַקֵּנַת מְמוֹנוֹ וְאֵין כָּל זֶה מוֹנֵעַ מִשֶּׁבְּחָם וְהוֹדָאָתָם מִיְּרָאָה וּמֵאַהֲבָה אוֹתָם וּמַהֲשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָם אע״פ שֶׁהַטּוֹבָה הַהִיא שְׁאוּלָה בְּיָדָם וְהֵם מֻכְרָחִים לְהֵטִיב בָּהּ וְכַאֲשֶׁר זָכַרְנוּ וְטוֹבָתָם אֵינָהּ תְּמִידִית וְלֹא נְדִיבוּתָם נִמְשֶׁכֶת וַחֲסִידוּתָם מְעֹרֶבֶת עִם כַּוָּנַת תּוֹעֶלֶת נַפְשָׁם אוֹ לִדְחוֹת הַהֶזֵּק מִמֶּנָּה אִם כֵּן כַּמָּה הָאָדָם חַיָּב מִן הָעֲבוֹדָה וְהַשֶּׁבַח וְהַהוֹדָאָה לְבוֹרֵא הַטּוֹבָה וְהַמֵּטִיב בָּהּ אֲשֶׁר אֵין תַּכְלִית לְטוֹבָתוֹ אַךְ הִיא מַתְמֶדֶת וְנִמְשֶׁכֶת מִבִּלְתִּי כַּוָּנַת תּוֹעֶלֶת וְלֹא דְחִיַּת נֶזֶק רַק נָדָבָה וְחֶסֶד מִמֶּנּוּ עַל כָּל הַמְדַבְּרִים:

וּמִמָּה שֶׁרָאוּי לַעֲמֹד עָלָיו כִּי כָּל מֵטִיב לְזוּלָתוֹ מִבְּנֵי אָדָם מִכָּל הַמִּינִים אֲשֶׁר זָכַרְנוּ אֵין לוֹ יִתְרוֹן עַל מִי שֶׁמֵּטִיב לוֹ אֶלָּא בְּמִקְרֶה מִן הַמִּקְרִים אֲבָל בֶּאֱנוֹשׁוּתָם (ס״א בִּישׁוּתָם) וְעַצְמָם נִמְשָׁלִים וּקְרוֹבִים זֶה לָזֶה בְּעֶצֶם וּבִדְמוּת וּבְחִבּוּרָם וּבְצַלְמָם וְטִבְעֵיהֶם וּבְרוֹב מִקְרֵיהֶם ועכ״ז חַיָּב מִי שֶׁמֵּטִיבִים לוֹ מִן הָעֲבוֹדָה לַמֵּטִיב מָה שֶׁסִּפַּרְנוּ.

וְאִם הָיִינוּ חוֹשְׁבִים כִּי מִי אֲשֶׁר מְטִיבִין לוֹ בְּתַכְלִית הַחֶסְרוֹן וְהַגְּרִיעוּת בְּהַרְכָּבָתוֹ וְחִבּוּרוֹ וּדְמוּתוֹ הָיָה חַיָּב בַּעֲבוֹדָה יוֹתֵר וְכֵן כַּאֲשֶׁר נַחְשֹׁב כִּי הַמֵּטִיב בְּטוֹבָה טוֹב וְשָׁלֵם מִכָּל נִמְצָא וּמִי שֶׁמְּטִיבִין לוֹ גָּרוּעַ מִכָּל נִמְצָא וְחָלוּשׁ מִכָּל נִבְרָא הַשֹּׁכֶל מְחַיֵּב בְּתוֹסֶפֶת הָעֲבוֹדָה לַמֵּטִיב עַד אֵין תַּכְלִית.

וְכַאֲשֶׁר נִבְחוֹן עַל הַהַקְשָׁה הַזֹּאת דְּבַר הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וּבְנֵי אָדָם בְּשִׂכְלֵנוּ נִמְצָא הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ נַעֲלֶה וְנִשָּׂא וּמְרוֹמָם עַל כָּל נִמְצָא וְכָל מַשָּׂג בַּהַרְגָּשָׁה וּבַשֵּׂכֶל כְּפִי אֲשֶׁר הִתְבָּאֵר בַּשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה וְכֵן נִמְצָא הָאָדָם בְּהַקְשָׁתוֹ אֵצֶל שְׁאָר מִינֵי הַחַיִּים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים חָסֵר וְחַלָּשׁ מִכֻּלָּם.

וְיֵרָאֶה לְךָ זֶה בִּגְנִי עִנְיָנִים.

אֶחָד מֵהֶם בְּעִנְיַן גְּדוּלּוֹ וְעוֹלְלוֹתוֹ כִּי נִמְצָא שְׁאָר מִינֵי הַחַיִּים חֲזָקִים מִמֶּנּוּ וְיכוֹלִים לִסְבֹּל הַצַּעַר יוֹתֵר וְלִנְשֹׂא אֶת עַצְמָם וְאֵינָם מַטְרִיחִים אֲבוֹתָם בְּגִדּוּלָם כָּאָדָם.

וְהָעִנְיָן הַשֵּׁנִי כְּשֶׁנִּעְיַן בַּמָּה שֶׁיֵּשׁ תּוֹךְ גּוּף הָאָדָם מִן הַלִּכְלוּכִים וְהַטִּנּוּפִים וּמָה שֶׁנִּרְאֶה עָלָיו מִחוּץ מִמָּה שֶׁהוּא קָרוֹב מֵהֶם כְּשֶׁהוּא נִמְנָע מִן הָרְחִיצָה וְהַנְּקִיּוּת יָמִים רַבִּים וְכֵן כַּאֲשֶׁר יָמוּת כִּי זֶהָמָתוֹ יוֹתֵר כְּבֵדָה מִכָּל זֶהָמַת כָּל נְבֵלוֹת שְׁאָר ב"ח וְצוֹאָתוֹ יוֹתֵר מַסְרַחַת מִצּוֹאַת שְׁאָר ב"ח וְכֵן שְׁאָר טִנּוּפָיו.

וְהָעִנְיָן הַשְּׁלִישִׁי מָה שֶּׁהוּא נִרְאֶה מֵחֻלְשַׁת תַּחְבּוּלוֹתָיו כְּשֶׁיֶּחְסַר כֹּחַ הַדִּבּוּר אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הַבּוֹרֵא יִתְרוֹן עַל שְׁאָר הַחַיִּים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים לְמִאְרָע שֶׁאֵרַע בְּמוֹחוֹ כִּי בָּעֵת הַהִיא יִהְיֶה נַעֲוֶה וְנִתְעֶה מִשְּׁאָר בע"ח וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁחֵית עַצְמוֹ בִּשְׁחִיתוֹת וּבְתִמּוּתוֹת וְנִמְצָא רֹב בע"ח שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִן הַהַכָּרָה בְּדַרְכֵי טוֹבָתָם וְהַתַּחְבּוּלָה בְּהַשָּׂגַת מְזוֹנוֹתָם מָה שֶׁמְּקַצְּרִים רַבִּים מִן הַמַּשְׂכִּילִים שֶׁבִּבְנֵי אָדָם מִכְּמוֹתָם כ"ש מִי שֶׁיִּפְקֹד שִׂכְלוֹ מֵהֶם.

וְכַאֲשֶׁר נַעֲמֹד בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ עַל גְּדֻלַּת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְעֹצֶם יְכָלְתּוֹ וְחָכְמָתוֹ וְעָשְׂרוֹ וְנִסְתַּכֵּל בַּחֲלִישׁוּת הָאָדָם וְחֶסְרוֹנוֹ וְשֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ אֶל הַשְּׁלֵמוּת וְרֹב צָרְכּוֹ וְרִישׁוֹ לְדָבָר שֶׁיְּמַלֵּא מַחְסוֹרוֹ וְנִבְחוֹן רֹוב טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְחַסְדּוֹ עָלָיו וְשֶׁבְּרָאָהוּ כְּמוֹ שֶׁבְּרָאָהוּ מִן הַחֶסְרוֹן בְּעַצְמוֹ וְהוּא רָשׁ וְצָרִיךְ אֶל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּקָּנָתוֹ וְלֹא יַגִּיעַ אֵלָיו כִּי אִם בִּיגִיעַת נַפְשׁוֹ וְזֶה מֵחֶמְלַת הַבּוֹרֵא עָלָיו כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר אֶת עַצְמוֹ וְיִבְחַן בְּכָל עִנְיָנָיו וְיִדְבַּק בַּעֲבוֹדַת הָאֵל עכ"פ וְיִקַּבֵּל עַל זֶה גְּמוּל הָעוה"ב אֲשֶׁר לוֹ נִבְרָא כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ מִן הַדְּבָרִים בַּשַּׁעַר הַשֵּׁנִי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה כַּמָּה הָאָדָם חַיָּב לוֹ יתי' מִן הָעֲבוֹדָה וְהַיִּרְאָה וְהַשֶּׁבַח וְהַהוֹדָאָה וְהַתְמָדַת הַתְּהִלָּה עִם בֵּרוּר חִיּוּב כָּל אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ מִן שֶׁבַח ב"א וְהוֹדָאתָם קְצָתָם לִקְצָתָם.

וְאִם יֵשׁ אִישׁ סָכָל שֶׁחוֹלֵק בְּחִיּוּב כָּל זֶה לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ עַל הָאָדָם כְּשֶׁהוּא מַבְחִין וּמִתְבּוֹנֵן בָּעִנְיָן הַזֶּה וּמוֹדֶה בֶּאֱמֶת עַל עַצְמוֹ הֲלֹא יֵעוֹר הַיָּשֵׁן וְיִקַּץ הַמִּתְעַלֵּם וְיַבְחִין הַכְּסִיל וְיִשְׂכִּיל

הַמַּשְׂכִּיל בֵּרוּר חִיּוּב קַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים עִם בֵּרוּר הָרְאָיוֹת וּפִרְסוּם הָעֵדִים וַאֲמִתַּת הַמּוֹפְתִים וכמ״ש הַנָּבִיא ע״ה לְמִי שֶׁהִתְעַלֵּם מֵעַיִן בְּקַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים יתִ׳ (דברים לב) הֲלֹה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם.

א״כ כְּבָר נִתְבָּרֵר חִיּוּב קַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים עַל בְּנֵי אָדָם מִצַּד הַתְּמָדַת טוֹבוֹתָיו עָלָיו.

וְצָרִיךְ שֶׁנְּבָאֵר מֵעִנְיַן הַשַּׁעַר הַזֶּה עֶשְׂרָה עִנְיָנִים.

אֶחָד מֵהֶם הַהֶעָרָה עַל הָעֲבוֹדָה וַחֲלָקֶיהָ.

וְהַשֵּׁנִי בַּצַּרְךְּ הַמֵּבִיא אֶל כָּל חֵלֶק מֵחֲלָקֶיהָ.

וְהַשְּׁלִישִׁי בְּגֶדֶר הָעֲבוֹדָה וַחֲלָקֶיהָ וּמַעֲלוֹתֶיהָ.

וְהָרְבִיעִי בְּצוּרַת הַהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה וַחֲלָקֶיהָ וּמַעֲלוֹת אֲנָשִׁים בִּידִיעַת סֵפֶר הַתּוֹרָה וַהֲבָנַת עִנְיָנָיו.

וְהַחֲמִישִׁי בְּצוּרַת הַהֶעָרָה הַשִּׂכְלִית וּלְהוֹרוֹת עָלֶיהָ עַל דֶּרֶךְ הַשְּׁאֵלָה וְהַתְּשׁוּבָה.

וְהַשִּׁשִּׁי בְּמִינֵי חִיּוּבֵי הָעֲבוֹדָה כְּפִי מִינֵי הַטּוֹבוֹת וּמַחְלְקוֹתֵיהֶם.

וְהַשְּׁבִיעִי בְּבֵאוּר הַפְּחוּת מָה שֶׁחַיָּב בּוֹ מִי שֶׁמְּטִיבִין לוֹ בְּטוֹבָה מִן הַטּוֹבוֹת לַמֵּטִיב בָּהּ.

וְהַשְּׁמִינִי בְּמַחְלֹקֶת הַחֲכָמִים בַּהֶכְרֵחַ וּבַצֶּדֶק וְהַדַּעַת הַקְּרוֹבָה אֶל הָאֱמֶת מִן הַדֵּעוֹת בָּזֶה.

וְהַתְּשִׁיעִי בְּסִפּוּר סוֹד יְצִירַת הַמִּין הָאֱנוֹשִׁי בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּדֶרֶךְ קְצָרָה.

וְהָעֲשִׂירִי בְּסִפּוּר דֶּרֶךְ הַשִּׁמּוּשׁ בְּכָל מִדָּה מִמִּדּוֹתֵינוּ בִּמְקוֹמָהּ:

פרק א

אָמַר הַמְחַבֵּר אַךְ הַצַּרְךְּ אֶל הַהֶעָרָה עַל עֲבוֹדַת ה׳ וַחֲלָקֶיהָ הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם חַיָּב בַּעֲבוֹדַת ה׳ יִתְבָּרַךְ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל וְהַהַכָּרָה וְיֵשׁ בֵּין עֵת הֶרְאוֹת הַטּוֹבוֹת עַל הָאָדָם וּבֵין עֵת שֶׁיִּשְׂכִּיל וְיַכִּיר מָה שֶׁהוּא חַיָּב עֲלֵיהֶם מִן הָעֲבוֹדָה זְמַן אָרֹךְ. הָיְתָה הֶעָרַת הָאָדָם עַל מָה שֶׁחַיָּב בּוֹ מִן הַמַּעֲשִׂים וֶאֱמוּנַת הַלְּבָבוֹת אֲשֶׁר בָּהֶם תִּשְׁלַם לוֹ הָעֲבוֹדָה לְאֵל יתִ׳ חוֹבָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בְּלִי דָּת עַד שֶׁיֵּגָמֵר שִׂכְלוֹ.

וְהַהֶעָרָה עַל שְׁנֵי עִנְיָנִים.

אֶחָד מֵהֶם תָּקוּעַ בְּשֵׂכֶל נָטוּעַ בְּהַכָּרַת הָאָדָם נוֹצָר עָלָיו בְּשׂוֹרֶשׁ בְּרִיאָתוֹ וְתוֹלַדְתּוֹ.

וְהַשֵּׁנִי קָנוּי בְּדֶרֶךְ הַשֶּׁמַע וְהִיא הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יַגִּיעֲנָה הַנָּבִיא אֶל בְּנֵי אָדָם לְהוֹרוֹתָם דֶּרֶךְ הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר הֵם חַיָּבִין בָּהּ לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ:

פרק ב

אַךְ הַצַּרְךְּ הַמֵּבִיא אֶל כָּל חֵלֶק מֵחֶלְקֵי הַהֶעָרָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַהֶעָרָה הַתְּקוּעָה בַּשֵּׂכֶל נֶחְלֶשֶׁת מִגֹּ׳ פָּנִים הִתְחַיַּבְנוּ לְחַזְּקָהּ בַּהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה.

וְהָאֶחָד מֵהַג' פָּנִים הוּא מִפְּנֵי שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם מִדְּבָרִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה וּטְבָעִים מִתְנַגְּבְּרִים זֶה עַל זֶה וּמֵעֲצָמִים זֶה הֵיפֶךְ זֶה וְהֵם נַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ.

וְנָטַע הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בְּנַפְשׁוֹ מִדּוֹת וְכֹחוֹת יִכְסוֹף בָּהֶם לִדְבָרִים כַּאֲשֶׁר יִתְנַהֵג בָּם הָאָדָם יִגְדַּל בָּהֶם גּוּפוֹ וְיִתְחַזֵּק עַל יְשׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה וְיִשָּׁאֵר הַמִּין הָאֱנוֹשִׁי עַל עִנְיָנוֹ וְאִם יִפְסְדוּ אִישָׁיו וְהַמִּדָּה הַזֹּאת הִיא הַתַּאֲוָה לַהֲנָאוֹת הַגּוּפִיּוֹת וְהִיא כּוֹלֶלֶת כָּל מִינֵי הַחַי הַגָּדֵל.

וְהִרְכִּיב הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם עוֹד מִדּוֹת וְכֹחוֹת יִכְסוֹף בָּהֶם [אֶל דְּבָרִים] כַּאֲשֶׁר יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לִמְאֹס (ימאס) בַּעֲמִידָתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיַחְפֹּץ לְהִפָּרֵד מִמֶּנּוּ וְהִיא הַחָכְמָה (ס״א ההכרה) הַשִּׂלֵּמָה.

וּמִפְּנֵי שֶׁהָיוּ הַהֲנָאוֹת הַגּוּפִיּוֹת קוֹדְמוֹת אֶל נֶפֶשׁ הָאָדָם מִנְּעוּרָיו וּצְוּוּתוֹ בָּהֶם מִתְּחִלַּת עִנְיָנוֹ חָזָק וְגָדוֹל וְנָחוּץ בָּם יוֹתֵר הִגְבִּירָה מִדַּת הַתַּאֲוָה עַל שְׁאָר מִדּוֹתָיו עַד שֶׁגָּבְרָה עַל הַשֵּׂכֶל שֶׁנּוֹצַר עָלָיו הָאָדָם וְטִחָה מֵרְאוֹת עֵינוֹ וְאָבְדוּ סִימָנֵי חָמוּדוֹתָיו.

וְהֶצְרֵךְ הָאָדָם בַּעֲבוּר זֶה לִדְבָרִים שֶׁהֵם חוּץ לוֹ לַעֲמֹד בָּהֶם כְּנֶגֶד מִדָּתוֹ הַמְגֻנָּה וְהִיא הַתַּאֲוָה לַהֲנָאוֹת הַבַּהֲמִיּוֹת וּלְהַחֲיוֹת בָּהֶם סִימָנֵי מִדָּתוֹ הַמְשֻׁבַּחַת וְהוּא הַשֵּׂכֶל וְהַדְּבָרִים הָהֵם עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר הוֹרָה בָּהֶם הָאֵל בְּרוּאָיו דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ עַל יְדֵי שְׁלוּחָיו וּנְבִיאָיו ע״ה.

וְהַשֵּׁנִי שֶׁהַשֵּׂכֶל הוּא עֶצֶם רוּחָנִי נִגְזַר מִן הָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן הָרוּחָנִי וְהוּא נָכְרִי בְּעוֹלָם הַגּוּפִים הָעֲבִים וְהַתַּאֲוָה אֲשֶׁר בָּאָדָם מְחֻבֶּרֶת מִכֹּחוֹת הַטֶּבַע וּמֵהֶג הַיְסוֹדוֹת וְהִיא בָּעוֹלָם יְסוֹדָהּ וּמְעוֹן שָׁרְשָׁהּ מוֹשְׁכִים אֵלֶיהָ הַמַּאֲכָלִים כֹּחַ וּמְחַזְּקִים אוֹתָהּ הַהֲנָאוֹת הַגּוּפִיּוֹת. וְהַשֵּׂכֶל מִפְּנֵי שֶׁהוּא נָכְרִי אֵין לוֹ מְחַזֵּק וְלֹא חָבֵר וְהַכֹּל כְּנֶגְדּוֹ וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁיֵּחָלֵשׁ וְנִצְטָרֵךְ לְדָבָר שֶׁיִּדְחֶה בּוֹ מֵעָלָיו גֹּבֶר הַתַּאֲוָה וְשֶׁיְּחַזְּקֵהוּ עָלֶיהָ וְהָיְתָה הַתּוֹרָה רְפוּאָה לְחֹלִי כָּזֶה מֻחֲלֵי הַנְּפָשׁוֹת וּמַדְוֵי הַמִּדּוֹת.

וְעַל כֵּן תִּמְצָא הַתּוֹרָה מַזְהֶרֶת מֵהַרְבֵּה מַאֲכָלִים וּלְבוּשִׁים וּבְעִילוֹת וְקִנְיָנִים וּמַעֲשִׂים שֶׁהֵם מְחַזְּקִים כֹּחַ הַתַּאֲוָה. וְכֵן הוּא מְצַוָּה (היא מצוה) בְּמָה שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּנֶגְדָּהּ מֵהַדְּבָרִים שֶׁהֵם הֶפְכָּהּ וְהֵם הַתְּפִלָּה וְהַצּוֹם וְהַצְּדָקוֹת וּגְמִילוּת חֲסָדִים וּלְהַחֲיוֹת בָּהֶם סִימָנֵי הַשֵּׂכֶל וּלְהוֹעִיל הָאָדָם בָּם בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא כמ״ש דָּוִד (תהלים קיט) נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי וְאָמַר (משלי ו) כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְנֶאֱמַר (קהלת ב׳:י״ג) וְרָאִיתִי אֲנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לְחָכְמַת מִן הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ.

וְהַשְׁלִישִׁי כִּי הַתַּאֲוָה מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהּ תָּדִיר בְּמִזּוֹן הַגּוּף וְלֹא תִּרְפֶּה מֵהָעֲבוֹדָה לַיְלָה וְיוֹם וְהַשֵּׂכֶל אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ אֶלָּא בְּמָה שֶׁהוּא מֵפִיק לַתַּאֲוָה. וּמִן הַיָּדוּעַ שֶׁהַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם תָּמִיד עַל דֶּרֶךְ הַטֶּבַע מוֹסִיף תִּקּוּנָם וּמִתְחַזְּקִים מַעֲשֵׂיהֶם. וְכַאֲשֶׁר יִמְעַט

שִׁמּוּשָׁם יִפָּסְדוּ וְיֵחָלְשׁוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְהַדִּין נוֹתֵן שֶׁתֶּחֱזַק הַתַּאֲוָה מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהּ תְּדִיר וְיֵחָלֵשׁ הַשֵּׂכֶל מִפְּנֵי מִעוּט הַשִּׁמּוּשׁ בּוֹ וְהַנְּהָגָתוֹ עַל מָה שֶׁהֻטְבַּע עָלָיו.

וְהִצָּרִיךְ הַדִּחַק לְמְצִיאוּת עִנְיָן שֶׁאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בַּאֲמִתָּתוֹ מֵאֲבְרֵי הָאָדָם וְתַאֲוֹתָיו הַבַּהֲמִיּוֹת מְאוּמָה. אֲבָל מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהּ בַּשֵּׂכֶל הַנִּצָּל מִגֹּבֶר הַתַּאֲוָה עָלָיו הִיא הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בְּהִשְׁתַּמֵּשׁ הַשֵּׂכֶל בָּהּ יַחֲזִיק וְיִזְדַּהִיר וְיִדְחֶה מֵעַל הָאָדָם הַסִּכְלוּת הַגּוֹבֶרֶת עַל נַפְשׁוֹ הַמּוֹנַעַת אוֹתוֹ מֵרְאוֹת הַדְּבָרִים עַל אֲמִתָּתָם וּמַהֲנִיחָם עַל מְכוֹנֵיהֶם כמ״ש (תהלים יט) תּוֹרַת ה׳ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת ה׳ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת ה׳ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם.

וְהִתְחַיְּבָה מֵאֲשֶׁר זָכַרְנוּ הֶעָרַת הָאָדָם בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה הַכּוֹלֶלֶת הַמִּצְוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת וְהַשִּׁמְעִיּוֹת לַעֲלוֹת בָּהֶם אֶל הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר הָאָדָם חַיָּב בָּהּ מִדֶּרֶךְ הָרְאָיָה הַשִּׂכְלִית אֲשֶׁר הִיא תַּכְלִית הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן בּוֹ בִּבְרִיאַת הַמִּין הָאֱנוֹשִׁי בָּעוֹלָם הַזֶּה:

פרק ג

אַךְ גֶּדֶר הָעֲבוֹדָה וּבֵאוּר חֶלְקֶיהָ וּמַעֲלוֹת כָּל חֵלֶק מֵחֶלְקֶיהָ.

הוּא שֶׁגֶּדֶר הָעֲבוֹדָה כְּנִיעַת מִי שֶׁמְּטִיבִין לוֹ לְמַטִּיב בְּטוֹבָה שֶׁיִּגְמְלֵהוּ עַל טוֹבָתוֹ כְּפִי יְכָלְתּוֹ. וְהַכְּנִיעָה נֶחְלֶקֶת לִשְׁנֵי חֲלָקִים. הָאֶחָד כְּנִיעַת רְהוּת וְיִחוּד בְּהֶכְרֵחַ וְחָזְקָה. וְהַשֵּׁנִי כְּנִיעַת חוֹבָה וְדִין לְגַדֵּל וּלְרוֹמֵם לְמִי שֶׁנִּכְנָעִין לוֹ.

אַךְ הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן הוּא הַכְּנִיעָה לְאֵל שֶׁתִּהְיֶה מִצַּד הַהֶעָרָה הַקְּנוּיָה אֲשֶׁר זָכַרְנוּ שֶׁחִיּוּבָהּ מִדֶּרֶךְ הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ בעוה״ז ובעוה״ב. אֲבָל הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא הַכְּנִיעָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה מִצַּד הַהֶעָרָה הַתְּקוּעָה בַּשֵּׂכֶל וְהַנּוֹצֶרֶת בְּטֶבַע הָאָדָם בְּהִקָּשֵׁר נַפְשׁוֹ עִם גּוּפוֹ.

וּשְׁתֵּי הַכְּנִיעוֹת מְשֻׁבָּחוֹת מְבִיאוֹת אֶל דֶּרֶךְ הַהַצָּלָה בְּעוֹלָם הַמְּנוּחָה אֶלָּא שֶׁאַחַת מֵהַנָּה גּוֹרֶמֶת לַחֲבֶרְתָּהּ וּמַעֲלָה שֶׁעוֹלִים מִמֶּנָּה אֵלֶיהָ וְהִיא הֶעָרַת הַתּוֹרָה. וְהַכְּנִיעָה שֶׁתִּהְיֶה מֵחֲמַת הֶעָרַת הַשֵּׂכֶל וְדֶרֶךְ הָרְאָיָה קְרוֹבָה אֶל הָאֱלֹהִים וּרְצוּיָה יוֹתֵר לִשְׁבָעָה פָּנִים:

אֶחָד מֵהֶם שֶׁהָעֲבוֹדָה שֶׁתִּהְיֶה מֵהֶעָרַת הַתּוֹרָה אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם מְכַוֵּן בָּהּ לש״ש וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לַחֲנָפָה וּלְשֶׁבַח ב״א וּכְבוֹדָם בַּעֲבוּרָהּ כִּי שָׁרְשָׁהּ מְיֻסָּד עַל הַתּוֹחֶלֶת וְהָרְהוּת אַךְ הָעֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִצַּד הֶעָרַת הַשֵּׂכֶל לֹא תִּהְיֶה כִּי אִם מְיֻחֶדֶת לש״ש לֹא יִתְעָרֵב בָּהּ שׁוּם חֹנֶף וְלֹא זִיּוּף מִצַּד שֶׁיִּתְפָּאֵר בָּהּ כִּי אֵינָהּ מְיֻסֶּדֶת עַל תּוֹחֶלֶת וְעַל הָרְהוּת אַךְ הִיא מִצַּד הַחָכְמָה וְהַיְדִיעָה בְּמָה שֶׁהַנִּבְרָא חַיָּב לַבּוֹרֵא מִן הָעֲבוֹדָה:

וְהַשֵּׁנִי כִּי עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מֵהֶעָרַת הַתּוֹרָה לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא אַחַר הַיִּחוּד בַּגְּמוּל וְהָרְהוּת בָּעֹנֶשׁ וַאֲשֶׁר תִּהְיֶה מֵהֶעָרַת הַשֵּׂכֶל לֹא תִּהְיֶה כִּי אִם לִנְדִיבוּת הַנֶּפֶשׁ וּרְצוֹנָהּ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל יְכָלְתָּהּ

בַּעֲבוֹדַת אֱלֹהִים לִשְׁמוֹ אַחַר יְדִיעָה וַהֲבָנָה כִּי הַנֶּפֶשׁ לֹא תִתְנַדֵּב בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ אֶלָּא אַחַר שֶׁיִּתְבָּרֵר לָהּ שֶׁהַתְמוּרָה עוֹדֶפֶת עָלָיו וְהוּא רְצוֹת הָאֵל אוֹתָהּ:

וְהַשְּׁלִישִׁי כִּי הָעֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה בִּלְבַד יִהְיֶה הַנִּרְאֶה מִמֶּנָּה עַל הָאֲבָרִים מִן הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא צָפוּן בַּלֵּב מֵעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים, וְהָעֲבוֹדָה שֶׁתִּהְיֶה מִן הַשֵּׂכֶל הַצָּפוּן בַּלֵּב כְּפָלַיִם מִמָּה שֶׁנִּרְאֶה מִמֶּנָּה עַל הָאֲבָרִים וְהֵם חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת:

וְהָרְבִיעִי כִּי הָעֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה כְּמָבוֹא אֶל הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר הִיא מִן הַשֵּׂכֶל וְהִיא כְּגַרְגִּיר הַזָּרוּעַ וְהַתּוֹרָה לָהּ כַּעֲבוֹדָה לָאֲדָמָה וַחֲרִישָׁתָהּ וּנְקִיָּתָהּ וְהָעֵזֶר שֶׁהוּא מִן הָאֱלֹהִים כַּמָּטָר הַמַּשְׁקֶה אוֹתָהּ וּמָה שֶׁהִיא מַמְצִיאָה וּמַצְמַחַת בַּמֶּה שֶׁיִּתְקַיֵּם בַּלְּבָבוֹת מֵעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים לִשְׁמוֹ לֹא לְיִחוּד וְלֹא לְרָהוּת כְּמוֹ שֶׁהִזְהִירוּ חֲז"ל עָלָיו אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְּשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס וְכוּ' וְיִהְי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

וְהַחֲמִישִׁי כִּי מִצְוֹת הַתּוֹרָה יֵשׁ תַּכְלִית לְמִסְפָּרָן וְהֵן מַגִּיעוֹת עַד סַךְ יְדוּעַ וְהוּא תרי"ג מִצְוֹת אַךְ מִצְוֹת הַשֵּׂכֶל כְּמַעַט שֶׁאֵין לָהֶם תַּכְלִית כִּי בְּכָל יוֹם יוֹסִיף הָאָדָם דַּעַת בָּהֶן וְכָל אֲשֶׁר תּוֹסִיף הַכָּרָתוֹ וְיָבִין טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים וְעִמָּם יְכָלְתּוֹ וּמַלְכוּתוֹ יוֹסִיף לְהַכָּנַע לוֹ וּלְהִשָּׁפֵל לְפָנָיו. וְעַל כֵּן אַתָּה רוֹאֶה דָּוִד ע"ה מִתְחַנֵּן אֶל הָאֱלֹהִים לְהָעִיר אוֹתוֹ עֲלֵיהֶן וּלְהַסִּיר מָסָךְ הַסְּכָלוּת מֵעַל עֵינָיו כמ"ש (תהלים קיט) גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ הוֹרֵנִי ה' דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְגוֹ' הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ וְגוֹ' הַט לִבִּי אֶל עֵדוֹתֶיךָ וְגוֹ' וְאוֹמֵר שָׁם לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד. ר"ל כָּל מָה שֶׁאָנוּ חַיָּבִין מֵעֲבוֹדָתְךָ אֶל הַתְמָדַת טוֹבוֹתֶיךָ אֵין קֵץ לוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵין קֵץ לְאַפְנֵי טוֹבוֹתֶיךָ עָלֵינוּ.

וּכְבָר נֶאֱמַר עַל קְצָת הַפְּרוּשִׁים שֶׁהָיוּ כָּל יְמֵיהֶם בִּתְשׁוּבָה מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְחַדְּשִׁים בְּכָל יוֹם תְּשׁוּבָה בַּעֲבוּר תּוֹסֶפֶת הַכָּרָתָם בִּגְדֻלַּת הָאֱלֹהִים בְּכָל יוֹם וְקִצּוּרָם בַּמֶּה שֶׁהֵם חַיָּבִים לוֹ מִן הָעֲבוֹדָה בְּשֶׁעָבַר כמ"ש דָּוִד ע"ה (שם יט) יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְגוֹ' וְאוֹמֵר (שם קיט) פַּלְגֵי מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ:

וְהַשִּׁשִּׁי כִּי הָעֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה הִיא בִּיכֹלֶת הָאָדָם כְּשֶׁהוּא מְכֻוָּן בָּהּ וּמְזַדְּמֵן אֵלֶיהָ אֵינָנָּה נִמְנַעַת מִמְּבַקְּשָׁהּ אַךְ הָעֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִן הַשֵּׂכֶל לֹא תִּגָּמֵר לְאָדָם אֶלָּא בְּכֹחַ גָּדוֹל וְעֶזֶר מֵאֵת הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ כִּי יְכֹלֶת הָאָדָם קְצָרָה מֵהַשִּׂיגָהּ וְעַל כֵּן אַתָּה רוֹאֶה דָּוִד ע"ה מֵשִׁיב תָּמִיד הַתְּחִנָּה לָאֵל לְעָזְרוֹ עָלֶיהָ בְּאַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ:

וְהַשְּׁבִיעִי כִּי הָעֲבוֹדָה כְּשֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה בִּלְבַד אֵין אָדָם בָּטוּחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא יְכַשֵּׁל בָּהּ כִּי כֹּחַ הַתַּאֲוָה אוֹרֵב לָהּ וּמְצַפֶּה הָעִתּוֹת שֶׁהוּא מִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה אֲבָל הָעֲבוֹדָה שֶׁהִיא מֵהָעֶרֶת הַשֵּׂכֶל בָּטוּחַ הוּא מֵהִכָּשֵׁל בָּהּ וּמֵחֲטוֹא כִּי הַנֶּפֶשׁ אֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת אֵלֶיהָ אֶלָּא לְאַחַר הָמִית תַּאֲוַת הַגּוּפוֹת וְהַגְבָּרַת הַשֵּׂכֶל עָלֶיהָ וְשִׁמּוּשׁוֹ בָּהּ כְּחֻפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ וְעַל כֵּן הִיא עֲבוֹדָה

מֻבְטָחַת מֵהִכָּשֵׁל בָּהּ וּבַעֲלָהּ שָׁמוּר מִן הַחֵטְא כמ״ש הַכָּתוּב (משלי יב) לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן.

אַךְ מַעֲלוֹת הַתּוֹרָה צָרִיךְ שֶׁאֲבָאֵר מֵהֶם מָה שֶּׁיִּזְדַּמֵּן לִי וְאוֹמַר כִּי הָעִנְיָנִים הַמַּצְרִיכִים לְהֶעָרַת הַתּוֹרָה גַּם כֵּן הֵם שִׁבְעָה:

אֶחָד מֵהֶם כִּי הָאָדָם מְחֻבָּר (ס״א מורכב) מִנֶּפֶשׁ וְגוּף וּבְמִדּוֹתָיו מָה שֶּׁיִּבְיאֵהוּ לְהִתְמַכֵּר לַהֲנָאוֹת וְלִשְׁקֹעַ בַּתַּאֲווֹת הַבַּהֲמִיּוֹת וּלְנַתֵּק קֶשֶׁר הַשֵּׂכֶל מֵעָלָיו וְיֵשׁ בּוֹ מִדּוֹת שֶׁיְּבִיאוּהוּ לְמֹאס בָּעוֹלָם וּלְהַנִּיחַ יְשׁוּבוֹ מִפְּנֵי הִתְהַפְּכוּת עִנְיָנָיו בּוֹ וְהִתְמַדַּת הַפְּגָעִים וְהַיְּגוֹנוֹת עָלָיו וְלִנְטוֹת אֶל עוֹלָם הַשֵּׂכֶל הָעֶלְיוֹן.

וּשְׁתֵּי הָעֲצוֹת אֵינָם מְשֻׁבָּחוֹת מִפְּנֵי שֶׁהָאַחַת מְבִיאָה לְהַפְסָדַת סֵדֶר הָעוֹלָם וְהַשֵּׁנִית מְבִיאָה לְהַפְסָדַת עִנְיְנֵי הָאָדָם בעוה״ז וּבַבָּא. וּמֵחֶמְלַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְעִצָּם טוֹבָתוֹ עַל הָאָדָם שֶׁחָנַנוֹ מָה שֶּׁיִּתְקַן בּוֹ עִנְיָנָיו וְיִכּוֹנוּ בּוֹ דְּרָכָיו בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים בְּסֵדֶר אֶמְצָעִי בֵּין הַשֵּׂכֶל וְהַתַּאֲוָה וְהִיא הַתּוֹרָה הַנֶּאֱמָנָה הַשּׁוֹמֶרֶת הַצֶּדֶק בְּגָלוּי וּבְנִסְתָּר שֶׁמַּרְחֶקֶת הָאָדָם מִתַּאֲווֹתָיו בעוה״ז וְשׁוֹמֶרֶת לוֹ גְּמוּלוֹ בְּאַחֲרִיתוֹ כמ״ש הַכָּתוּב (משלי כב) הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים וְגוֹ׳ כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ וְגוֹ׳ לִהְיוֹת בַּה׳ מִבְטַחֶךָ הוֹדַעְתִּיךָ וְגוֹ׳ הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִישִׁים בְּמוֹעֵצוֹת וָדָעַת לְהוֹדִיעֲךָ קְשֹׁט אִמְרֵי אֱמֶת לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ:

וְהַשֵּׁנִי כִּי הֶעָרַת הַשֵּׂכֶל אֵינֶנָּה גּוֹרֶרֶת חִיּוּבֵי מַעֲשֶׂה עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים מִתְּפִלָּה וְצוֹם וּצְדָקָה וּמַעֲשֵׂר וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְאֵין אָדָם מַגִּיעַ בָּהּ לִידִיעַת גְּבוּלֵי הָעֲנָשִׁין אֲשֶׁר יִתְחַיֵּב בָּהֶן הַמְקַצֵּר בַּעֲבוֹדָה וְהֶצְרַךְ לְמַעֲמָד וּבְוּל בְּכָל זֶה בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהוֹרָאַת הַנְּבוּאָה כְּדֵי שֶׁיְּסַדֵּר לָנוּ הָעִנְיָן הַמְכָוָן מִמֶּנּוּ בְּהִתְקַבְּצָם וְהִיא עֲבוֹדַת ה׳ יִתְעַלֶּה כמ״ש (קהלת ג׳:י״ד) וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו:

וְהַשְּׁלִישִׁי כִּי הַהֶעָרָה הַשִּׂכְלִית אֵינֶנָּה כּוֹלֶלֶת כָּל הַמְּצִוּיִם מִפְּנֵי קִצָּר מַחְשֶׁבֶת קִצָּתָם וְיִתְרוֹן הַכָּרַת קִצָּתָם עַל קִצָּתָם וְהַהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה כּוֹלֶלֶת כָּל מִי שֶׁהִגִּיעַ לְתִנָּאֵי הַצִּוּוּי עַל דֶּרֶךְ שָׁוֶה וְאִם הֵם חֲלוּקִים בַּהֲבָנָתָם אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ בְּסוֹף הַשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה.

וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם מְקַצֵּר בְּקִצַּת עִנְיָנָיו וּמוֹסִיף בְּקִצָּתָם וּמִתְחַלֵּפֶת הֶעָרַת הַשֵּׂכֶל בּוֹ בְּהִתְחַלֵּף הַכָּרָתוֹ וְהַהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה אֵינָהּ מִתְחַלֶּפֶת בְּעַצְמָהּ אֲבָל צוּרָתָהּ צוּרָה אַחַת לַנַּעַר וְלַבָּחוּר וְלַיָּשִׁישׁ וְלַזָּקֵן וְלַמַּשְׂכִּיל וְלַכְּסִיל וּמִתְחַלֵּף הַמַּעֲשֶׂה שֶׁיִּהְיֶה מֻחָמָתָהּ בְּכָל אֲשֶׁר זָכַרְנוּ (ס״א כאשר ספרנו) כמ״ש הַסֵּפֶר בְּכְלִילַת הַהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה לְכָל הָעָם (דברים לא) הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ׳ וְאָמַר שָׁם תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם:

וְהָרְבִיעִי כִּי מִן הַיְדוּעַ כִּי עֲבוֹדוֹת ב"א חַיְבִין בָּהֶן כְּפִי מַעֲלוֹת הַטּוֹבוֹת עֲלֵיהֶם וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר מִתְחַדְּשׁוֹת סִבּוֹת לְעֹם זוּלָתִי עַם אַחֵר. מִבְיאוֹת לְיַחֲדָם בַּטּוֹבָה מֵאֵת ה' יִתְעַלֶּה וְצָרִיךְ בַּעֲבוּרָם שֶׁיִּתְיַחֲדוּ גַּם הֵם בְּתוֹסֶפֶת עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא מִבַּלְעֲדֵי שְׁאָר הָעַמִּים וְאֵין דֶּרֶךְ לָדַעַת זֶה מִצַּד הַשֵּׂכֶל לְבַדּוֹ כַּאֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ בְּהוֹצִיאוֹ אוֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְקִיעַת יַם סוּף וּמָה שֶׁסָּמוּךְ לָהֶם מִן הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר אֵין צֹרֶךְ לְזָכְרָם בַּעֲבוּר שֶׁהֵן יְדוּעוֹת וּמְפֻרְסָמוֹת וְיִחֲדָנוּ הַבּוֹרֵא יתִ' מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת בָּעֲבוֹדָה חִיְּבָנוּ בָּהּ לְהוֹדוֹת לוֹ וְיִעֵד אוֹתָנוּ עַל קַבָּלָתהּ בְּהַגְמוּל בעוה"ז וּבָבָא מָה שֶׁלֹּא יִסָּפֵר מֵרֹב חֶסֶד וְטוֹבָה מִמֶּנּוּ יתִ'. וְכָל זֶה לֹא יִתְבָּרֵר כִּי אִם בַּתּוֹרָה כמ"ש הַכָּתוּב (שמות יט) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבֵא אֶתְכֶם אֵלָי וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְגוֹ' וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ וְגוֹ':

וְהַחֲמִישִׁי כִּי הַהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה הִיא הַקְדָּמָה וּמָבוֹא אֶל הֶעָרַת הַשֵּׂכֶל וּרְאָיָה עָלָיו בַּעֲבוּר צֹרֶךְ הָאָדָם בְּנַעֲרוּתוֹ אֶל חִנּוּךְ וְהַנְהָגָה וְלִמְנֹעַ תַּאֲוֹתָיו עַד שֶׁיֶּחֱזַק וְיִכּוֹן שִׂכְלוֹ וְכֵן הַנָּשִׁים וְקַלֵּי הַדַּעַת מִן הָאֲנָשִׁים אֵינָם נִמְשָׁכִים אַחַר הַנְהָגַת הַשֵּׂכֶל מִפְּנֵי חֳלִישׁוּת אִסּוּרוֹ בָּהֶם וְקִשּׁוּרוֹ אוֹתָם, הִצְרִיךְ הַדַּחַק לְהַנְהָגָה בֵּינוֹנִית שֶׁיִּסְבְּלוּהָ וְלֹא יִבָּצֵר מֵהֶם לַעֲמֹד בָּהּ. וע"כ נוֹסְדוּ הַתּוֹרוֹת עַל קְטָבֵי הַיִּחוּל וְהָרְהוּת.

וּמִי שֶׁאֵינוֹ מִקְצַר בְּחִיּוּבֵי הָעֲבוֹדָה יִהְיֶה בְּמַדְרֵגַת הַחֲסִידִים הַזְּכִים וְיִהְיֶה רָאוּי לְגָמוּל הָעוה"ז וְהַבָּא. וּמִי שֶׁעוֹלֶה מִמֶּנָּה אֶל הָעֲבוֹדָה שֶׁהוּא מִדֶּרֶךְ הֶעָרַת הַשֵּׂכֶל יַגִּיעַ אֶל מַדְרֵגַת הַנְּבִיאִים וּבְחִירֵי עֶלְיוֹן הַחֲסִידִים וְיִהְי גְּמוּלוֹ בעוה"ז הַשִּׂמְחָה בִּמְתִיקוּת עֲבוֹדַת ה' כמ"ש הַנָּבִיא (ירמיהו ט"ו:ט"ז) נִמְצְאוּ דְבָרֶיךָ וָאֹכְלֵם וַיְהִי דְבָרְךָ לִי לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחַת לְבָבִי כִּי נִקְרָא שִׁמְךָ עָלַי ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת וְאָמַר (תהלים סד) יִשְׂמַח צַדִּיק בַּה' וְחָסָה בוֹ וְיִתְהַלְלוּ כָּל יִשְׁרֵי לֵב וְאָמַר (שם צז) אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה. וּגְמוּלוֹ לעוה"ב לְהַגִּיעַ אֶל הָאוֹר הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר לֹא נוּכַל לְסַפְּרוֹ וְלֹא לְדַמּוֹתוֹ כמ"ש (זכריה ג) אִם בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם אַתָּה תָּדִין אֶת בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ מְהַלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה וְאָמַר (תהלים לא) מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם וְאָמַר (ישעיה סד) עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ:

וְהַשִּׁשִּׁי כִּי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עִנְיָנִים לֹא יוּכַל הַשֵּׂכֶל (ס"א הספר) לְבָאֵר אֲפִנֵי חִיּוּבָם וְהֵם הַמִּצְוֹת הַשִּׁמְעִיּוֹת וּכְלָלִים מִשָּׁרְשֵׁי הַשִּׂכְלִיּוֹת. וְזֶה הָיָה בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה הָעִם שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם הַתּוֹרָה בָּעֵת הַהִיא בְּעִנְיַן גֹּבֶר הַתַּאֲוֹוֹת הַבַּהֲמִיּוֹת עֲלֵיהֶם וְנָחְלְשׁוּ מִדַּעְתָּם וְהַכָּרָתָם מֵהָבִין הַרְבֵּה מִן הַשִּׂכְלִיּוֹת וְנִתְּנָה בָּהֶם הַתּוֹרָה בְּזֶה מִנְהָג אֶחָד וְשָׁבוּ הַשִּׂכְלִיּוֹת וְהַשִּׁמְעִיּוֹת אֶצְלָם שָׁוִים בַּהֶעָרָה עֲלֵיהֶם וּמִי שֶׁשִּׂכְלוֹ וְהַכָּרָתוֹ חֲזָקִים יִתְעוֹרֵר אֲלֵיהֶם וִיקַבְּלֵם עַל עַצְמוֹ לִשְׁנֵי

הַפָּנִים. וּמִי שֶׁנֶּחְלַשׁ שִׂכְלוֹ מִדֶּרֶךְ חִיּוּבָם יְקַבְּלֵם מִצַּד הַתּוֹרָה בִּלְבַד וְיִנָּהֵג בָּהֶם מִנְהַג הַשִּׁמְעִיּוֹת וְהָיְתָה בָּזֹאת תַּקָּנַת הַכֹּל כמ״ש (משלי ג) דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:

וְהַשְׁבִּיעִי כִּי הַתּוֹרָה נִגִּיעַ אֵלֶיהָ בְּמִצִיעוּת אָדָם שֶׁיֵּרָאוּ עַל יָדוֹ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים כָּל ב״א שָׁוִים בָּהֶם מִצַּד הַרְגָּשׁוֹתָם לֹא יוּכְלוּ לִדְחוֹתָם וְיִתְבָּרֵר לָהֶם מָה שֶּׁהוּא בָּא בּוֹ מִשֵּׁם הַבּוֹרֵא בְּמוֹפְתִים מֻרְגָּשִׁים וְשִׂכְלִיִּים וְזֹאת תּוֹסֶפֶת עַל מָה שֶּׁהָטְבָּעוּ אֵלָיו בְּשׂרֶשׁ הַבְּרִיאָה וְהַיְצִירָה מִן הַהֶעָרָה הַשִּׂכְלִית.

וּמִי שֶׁיִּבְחַן טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלָיו אֲשֶׁר יִשְׁתַּוֶּה בָּהֶן עִם כָּל בְּנֵי אָדָם יַאֲמִין בְּחִיּוּב קַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים בְּכָל מִינֵי הַשִּׂכְלִיּוֹת וּכְשֶׁיִּבְחַן טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עָלָיו אֲשֶׁר יִחֵד בָּהֶן עִמּוֹ מִשְּׁאָר הָעַמִּים יַאֲמִין בְּחִיּוּבוֹ בַּמְּצוֹת הַשִּׁמְעִיּוֹת מִבַּלְעֲדֵי שְׁאָר הָאֻמּוֹת.

וְכֵן כַּאֲשֶׁר יִבְחַן טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלָיו אֲשֶׁר יִחֵד בָּהֶן שִׁבְטוֹ מִבַּלְעֲדֵי שִׁבְטֵי שְׁאָר עַמּוֹ כַּכְּהֻנָּה וּלְוִיָּה יַאֲמִין בְּחִיּוּבוֹ בַּמִּצוֹת אֲשֶׁר יִחֵד בָּהֶן הָאֱלֹהִים שִׁבְטוֹ. וע״כ תִּמְצָא תּוֹרַת כְּהֻנָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים טוֹבוֹת שֶׁהֵטִיב בָּהֶם הַבּוֹרֵא לַכֹּהֲנִים וְהֵם אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה.

וְעַל הַהַקָּשָׁה הַזֹּאת כָּל מִי שֶׁיִּחֵד הָאֱלֹהִים אוֹתוֹ בְּגֹבַהּ מִבַּלְעֲדֵי שְׁאָר בְּנֵי אָדָם צָרִיךְ שֶׁיִּחַיֵּב אֶת עַצְמוֹ עֲבוֹדָה שֶׁיִּתַיַּחֵד בָּהּ מִבִּלְעֲדֶיהָ עִם הִשְׁתַּדְּלוֹ בָּעֲבוֹדָה הַכּוֹלֶלֶת אוֹתוֹ עִמָּהֶם כְּפִי יְכָלְתּוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ לְהוֹדוֹת לַה׳ יִתְבָּרַךְ עַל מָה שֶׁיִּחֲדוֹ בּוֹ מִן הַטּוֹב וְיִהְיֶה גּוֹרֵם הַתְמָדָתָהּ וּלְהוֹסִיף לוֹ עָלֶיהָ וְלִגְמֹל עַל עֲבוֹדָתוֹ בַּבָּא.

וְלֹא יִהְיֶה כְּמִי שנא׳ בּוֹ (הושע ב) וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל. וּמִי שֶׁמְּקַצֵּר בָּעֲבוֹדָה עַל מָה שֶׁיִּוחַד בּוֹ מִן הַטּוֹבָה יִגְרֹם לוֹ לְקַצֵּר בַּמָּה שֶׁיֻּחֲדָה בּוֹ מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאַחַר כָּךְ בַּמָּה שֶׁיִּוחַד בּוֹ עַמּוֹ וְיַנִּיחַ אֶת הַתּוֹרָה.

וְכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה אֵינוֹ מְקַבֵּל חִיּוּבֵי הַשִּׂכְלִיּוֹת וּכְשֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל מָה שֶּׁמְּחַיְּבוֹ הַשֵּׂכֶל עִם הִמָּצְאוֹ לוֹ וְהִתְעוֹרֵר עָלָיו יָצָא לוֹ מִתְּכוּנַת הַחַי הַמְדַבֵּר וְיִהְיוּ הַבְּהֵמוֹת מְבִינוֹת דֶּרֶךְ תַּקָּנָתָם יוֹתֵר מִמֶּנּוּ כמ״ש (ישעיה א) יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן וְיִהְיֶה דַּרְכּוֹ כְּדֶרֶךְ מִי שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו (תהלים לז) כִּי רְשָׁעִים יֹאבֵדוּ וְאֹיְבֵי ה׳ כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶּעָשָׁן כָּלוּ:

פרק ד

וְרָאוּי לָנוּ לְבָאֵר צוּרַת הַהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה וְחֶלְקֵי הַתּוֹרָה וּמַעֲלוֹת אַנְשֵׁי הַחָכְמָה וּתְכוּנָתָם וֶאֱמוּנָתָם בָּהּ וְקַבָּלָתָם אוֹתָהּ.

וְאוֹמַר כִּי הַהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה הִיא חָזוֹן מֵאֵת הָאֱלֹהִים עַל יְדֵי אִישׁ מִבְּנֵי אָדָם בְּמָה שֶׁהוּא טוֹב בְּעֵינָיו מֵהֶם מֵעֲבוּדָתוֹ לְגָמְלָם עַל קַבָּלָתָם גְּמוּל בעוה״ז ובעוה״ב חֶסֶד וּנְדָבָה וְטוֹבָה.
וְהַתּוֹרָה חוֹלֶקֶת מַעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם לִגְ׳ חֲלָקִים, צִוּוּי וְאַזְהָרָה וּמֶתֶר.
וְהַצִּוּוּי מִתְחַלֵּק לִבְ׳ חֲלָקִים.
אֶחָד מֵהֶם מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת וְהֵם הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִתְכְּנוּ בֶּאֱמוּנַת הַלֵּב כְּיִחוּד הָאֵל וֶהֱיוֹת הַלֵּב שָׁלֵם עִמּוֹ וּבְטוּחַ עָלָיו וְהַמָּסֵר אֵלָיו וּרְצוֹת בִּגְזֵרָתוֹ וְהַאֲמֵן בִּנְבִיאָיו וּבְתוֹרָתוֹ וְירֹא אוֹתוֹ וּשְׂמֹר מִצְוֹתָיו וּבְמַחֲשָׁבָה בְּפְלִיאוֹתָיו וְהַבְּחִינָה בְּטוֹבוֹתָיו וְהַרְבֵּה כָּזֶה מִמָּה שֶׁיֵּאָרֵךְ סְפוּרָם.
וּמֵהֶן מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת וְהָאֲבָרִים יַחְדָּו כְּיִחוּד הַלָּשׁוֹן עִם הַלֵּב וּקְרִיאַת סֵפֶר הַתּוֹרָה וְלִמּוּדוֹ וְהַתְּפִלָּה וְהַצּוֹם וְהַצְּדָקָה וְהַשְׁבִּיתָה מִן הַמַּעֲשִׂים בַּשַּׁבָּתוֹת וּבַמּוֹעֲדִים וַעֲשׂוֹת סֻכָּה וְלוּלָב וְצִיצִית וְהַדּוֹמֶה לָזֶה.
וְהָאַזְהָרָה מִתְחַלֶּקֶת גַּם כֵּן לִשְׁנֵי חֲלָקִים.
אֶחָד מֵהֶם חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהַשֵּׁנִי חוֹבוֹת הָאֵבָרִים.
וְהָאַזְהָרָה שֶׁבְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת כַּשִּׁתּוּף עִם הַבּוֹרֵא בַּסֵּתֶר וְהַחֹנֶף וְאַהֲבַת עֲשׂוֹת מָה שֶׁהִזְהִיר הָאֵל מִלַּעֲשׂוֹתוֹ וְהַגַּאֲוָה וְהַגְּבַהּ וְהַגָּאוֹן וּבְזוֹת בְּנֵי אָדָם וּלְעֹג לַנְּבִיאִים וְלַדְּבָרִים הַבָּאִים מֵהָאֱלֹהִים עַל לְשׁוֹנָם וּמְאֹס בַּטּוֹב וַאֲנָשָׁיו וּמְצוֹא קוֹרַת רוּחַ בַּמְּרֵעִים וְהַקִּנְאָה וְהַחֶמְדָּה וְאַהֲבַת הֶרַע לִבְנֵי אָדָם וְהִתְקַצֵּף עַל גְּזֵרַת הַבּוֹרֵא וְהַרְבֵּה כָּזֶה.
אַךְ חוֹבוֹת הָאֵבָרִים וְהַמֻּזְהָר מֵהֶם הַשִּׁתּוּף עִם הַבּוֹרֵא בַּגָּלוּי וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר וְהַכָּזָב וְהָרְכִילוּת וַאֲכִילַת הָאָסוּר וְהַבְּעִילוֹת הָאֲסוּרוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְהַרְבֵּה כָּזֶה.
וְהַמֶּתֶר מִתְחַלֵּק לִגְ׳ חֲלָקִים דֵּי הַסְפּוּק וְהָרִוּוּי וְהַקְצוּר. וְדֵי הַסְפּוּק הוּא מָה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לַעֲמֹד בִּלְעָדָיו בְּתַקָּנַת גּוּפוֹ וְהַנְהָגַת עִנְיָנָיו כְּמוֹ הַמָּזוֹן בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וְהַמַּלְבּוּשׁ וְהַמִּכְסֶה וְהַדִּבּוּר מָה שֶּׁהוּא צָרִיךְ אֵלָיו בְּסֵדֶר עִנְיָנָיו וּפְעֻלּוֹתָיו וּסְחוֹרוֹתָיו וְהִשְׁתַּמְּשׁוֹ בְּכָל מִינֵי תְּנוּעוֹתָיו וְשֶׁיִּקַּח מֵהֶם כְּדֵי הַסְפּוּק וְהַנְּכוֹנָה אֲשֶׁר בָּהֶם יִכּוֹן עִנְיָנוֹ כמ״ש הַכָּתוּב (תהלים קיב) טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט.
וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא הָרִבּוּי וְהוּא עֲבוֹר גְּבוּל דֵּי הַסְפּוּק אֶל הַתּוֹסֶפֶת אֲשֶׁר אֵין צֹרֶךְ בָּהּ לָאָדָם כְּמוֹ הָרִבּוּי מִן הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה. וּכְבָר הִזְהִיר מִמֶּנּוּ הֶחָכָם בְּאָמְרוֹ (משלי כג) אַל תְּהִי בְסֹבְאֵי יָיִן בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ. וְכֵן שֶׁיַּפְלִיג לְהִתְקַשֵּׁט בְּמַלְבּוּשִׁים וּמַרְחִיב בְּמִשְׁכָּנִים לְלֹא דֹּחַק וּמוֹתְרֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֵינָנוּ בּוֹטֵחַ שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהֶם כמ״ש הֶחָכָם (שם י) בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל פָּשַׁע וְכֵן אָמַר (שם כט) וְרֹעָה זוֹנוֹת יֹאבֵד הוֹן וְאָמַר (שם לא) אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ וְאָמַר בְּמֶלֶךְ (דברים יז) וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים.

וְהִשְׁתַּדְּלוּת בְּרוֹב הַקִּנְיָן וְקִבּוּץ הַמָּמוֹן וּבָהּ נֶאֱמַר (משלי כג) אַל תִּיגַע לְהַעֲשִׁיר מִבִּינָתְךָ חֲדָל וְאָמַר בַּמֶּלֶךְ (דברים יז) וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לּוֹ מְאֹד. וְכָל מָה שֶׁזְּכַרְנוּ בְּתַקָּנַת הַגּוּפוֹת וַהֲנָאוֹתָם מְגֻנֶּה בָּאַחֲרוֹנָה מִפְּנֵי שֶׁמֵּבִיא הָאָדָם עַל מָה שֶׁהִזְהִיר הַבּוֹרֵא מִמֶּנּוּ וְאָסַר אוֹתוֹ. וְהַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי מִן הַמַּתָּר הוּא הַקִּצּוּר.

וְהוּא שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הָאָדָם אֶל גֶּדֶר דֵּי הַסִּפּוּק בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבְמַלְבּוּשׁ [וּבְמִשְׁגָּל] וּבְדִבּוּר [וּבְשֵׁנָה] וּבְעֵסֶק כְּצָרְכֵי הַמָּזוֹן וְהַדּוֹמֶה לָזֶה. וְזֶה יֵחָלֵק לִשְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁיִּהְיֶה חֶסְרוֹת אוֹ לְעִנְיַן הָעוֹלָם.

וּמָה שֶׁיֵּשׁ מִמֶּנּוּ לַחֶסְרוֹת וּלְהִתְקָרֵב בּוֹ אֶל ה' עַל דֶּרֶךְ הַפְּרִישׁוּת הוּא מְשֻׁבָּח וְיֵשׁ עָלָיו גְּמוּל כמ"ש הֶחָכָם (קהלת ז':ד') לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שִׂמְחָה.

וּמָה שֶׁיֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְעִנְיַן הָעוֹלָם וְהוּא לְהוֹתִיר מִמֶּנּוּ (ס"א ממונו) אוֹ לְשַׁבֵּחַ אוֹתוֹ שֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ מִן הַמַּתָּר וּמִסְתַּפֵּק מִן הָעוֹלָם בְּפָחוֹת מִמְּזוֹנוֹ זֶה מֻגְנֶּה מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹצֵא מִנְּתִיב הַבְּחִינָה וְהוּא חוֹמֵס אֶת גּוּפוֹ וְזֶה מִפְּנֵי רֹב אַהֲבָתוֹ בָּעוֹלָם וְאָמְרוּ קְצָת הַחֲכָמִים מִי שֶׁפּוֹרֵשׁ מִן הָעוֹלָם לְאַהֲבַת הָעוֹלָם כְּמִי שֶׁמְּכַבֶּה הָאֵשׁ בַּתֶּבֶן.

אֲבָל הַדִּבּוּר וְהַשֵּׁנָה הַקִּצּוּר בָּהֶם מְשֻׁבָּח. הַדִּבּוּר מִפְּנֵי שֶׁהַשְׁתִּיקָה אַחֲרִיתָהּ יוֹתֵר טוֹבָה כמ"ש הֶחָכָם (שם ה) אַל תְּבַהֵל עַל פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעַטִּים.

אֲבָל הַשֵּׁנָה כמ"ש (משלי ו) מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַט חִבֶּק יָדַיִם לִשְׁכָּב:

וּכְבָר הִתְבָּאֵר בְּמָה שֶׁזְּכַרְנוּ שֶׁכָּל מַעֲשֵׂי הָאָדָם אֵינָם יוֹצְאִים מִצִּוּוִי וְאַזְהָרָה וְדֵי הַסִּפּוּק כִּי כָּל מַה שֶּׁיּוֹצֵא מִגְּדֵר דֵּי הַסִּפּוּק אוֹ אֶל הַתּוֹסֶפֶת אוֹ אֶל הַחֶסְרוֹן אֵינֶנּוּ נִמְלָט מֵהַשִּׁג בְּצִוּוִי אִם יִהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם אוֹ בְּאַזְהָרָה אִם לֹא יִהְיֶה לשי"ש.

וְכַאֲשֶׁר נַחְקֹר עַל דֵּי הַסִּפּוּק לְהַגִּיעַ מִן הָעוֹלָם אֶל הַמָּזוֹן נִמְצָאֶנּוּ מְצֻוֶּה בּוֹ כמ"ש בְּרֵאשִׁית הַיְצִירָה (בראשית א) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְּשֻׁהָ וְאָמַר אח"כ (שם) הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ א"כ דֵּי הַסִּפּוּק בַּמָּזוֹן נִכְנָס בְּשַׁעַר הַצִּוּוּי.

וְכֵיוָן שֶׁהוּא כֵּן כְּבָר הִתְבָּרֵר כִּי כָל מַעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם אֵינָם יוֹצְאִים מִן הַצִּוּוּי וְהָאַזְהָרָה וּבְאוֹר זֶה כִּי כָּל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה אִם הוּא מִן הַצִּוּוּיִים הוּא מַעֲשֶׂה טוֹב וְאִם יַנִּיחַ מֵעֲשׂוֹתוֹ וְהוּא יָכוֹל לַעֲמֹד בְּחוֹבָתוֹ הוּא מְקֻצָּר. וְכֵן מִי שֶׁעוֹשֶׂה דָּבָר מִן הָאַזְהָרוֹת הוּא חוֹטֵא וְאִם יַנִּיחַ מֵעֲשׂוֹתוֹ הוּא צַדִּיק כְּשֶׁיְּכַוֵּן בַּעֲבוּר יִרְאַת ה' כמ"ש הַכָּתוּב (תהלים קיט) אַף לֹא פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ.

וְאִם יַעֲשֶׂה מִן הַמַּעֲשִׂים הַמֻּתָּרִים עַל דֶּרֶךְ שָׁוְה וּנְכוֹנָה הוּא צַדִּיק כַּאֲשֶׁר אָמַר (שם קי״ב) טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט וְאִם יִהְיֶה מְרַבֶּה וְעוֹבֵר דֵּי הַסְּפּוּק הוּא מְקַצֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵבִיא לְמָה שֶׁהִזְהִיר מִמֶּנּוּ הָאֱלֹהִים וְאִם יְקַצֵּר מִדֵּי הַסְּפּוּק עִם יְכָלְתּוֹ עָלָיו וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְיַסֵּר נַפְשׁוֹ בַּעֲבוֹדַת ה׳ וְלִמְשׁוֹל בְּתַאֲוֹתָיו כְּדֵי לְהִתְקָרֵב אֶל הָאֱלֹהִים אוֹ לִפְרֹשׁ מִן הָעוֹלָם וְלִנְטוֹת אֶל הָעוה״ב הוּא צַדִּיק וּמַעֲשֵׂהוּ טוֹב וְאִם אֵינוֹ לש״ש הוּא מְקַצֵּר וּמַעֲשֵׂהוּ מְגֻנֶּה:

וְהִנֵּה נֶחְלְקוּ מַעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם אֶל טוֹב וְאֶל רַע וְהַמַּשְׂכִּיל מִי שֶׁשּׁוֹקֵל אֶת מַעֲשָׂיו קֹדֶם עֲשׂוֹתָם בַּמִּשְׁקָל הַזֶּה וְיִבְחַן אוֹתָם בְּמַחְשַׁבְתּוֹ הַטּוֹבָה וְכֹחַ הַכָּרָתוֹ יִבְחַר בַּטּוֹב מֵהֶם וְיַעֲזֹב זוּלָתוֹ כְּמָה שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (שם קי״ט) חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ.

וְהָרְאָיָה עַל בֵּרוּר מָה שֶׁזְּכַרְנוּ מֵהַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וְהָרָעִים מָה שֶׁאָמַר הֶחָכָם (קהלת י״ב) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם אִם טוֹב וְאִם רָע. וְהִנֵּה הִכְנִיס הַמַּעֲשִׂים כֻּלָּם תַּחַת טוֹב וְרַע וְהוּא מָה שֶׁזְּכַרְנוּ מֵעִנְיַן הַמְּשֻׁבָּח וְהַמְּגֻנֶּה.

וּכְבָר הִתְבָּאֵר כִּי מַעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם יֵחָלְקוּ לִבְ׳ חֶלְקֵי הַתּוֹרָה רָצָה לוֹמַר הַצִּוּוּיִים וְהָאַזְהָרוֹת לְבַד.

וּמִפְּנֵי שֶׁהֵיוֹת הַתּוֹרָה מִלּוֹת וְעִנְיָנִים נֶחְלְקוּ בְּנֵי אָדָם בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה עַל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת.

תְּחִלָּתָם אֲנָשִׁים לָמְדוּ הַחֻמָּשׁ וְהַמִּקְרָא וְהִסְפִּיק לָהֶן בְּגִרְסַת הַפָּסוּק מִבְּלִי הֲבָנַת עִנְיָן וְאֵינָם יוֹדְעִים פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת וְשִׁמּוּשׁ הַלָּשׁוֹן וְהֵם בְּתִכּוּנַת חֲמוֹר נוֹשֵׂא סְפָרִים.

וְהַשֵּׁנִית אֲנָשִׁים בִּקְּשׁוּ לְבָרֵר קְרִיאָתָם וְלִשְׁמוֹר הַתְּנוּעוֹת וְשָׂמוּ רוֹב הִשְׁתַּדְּלוּתָם בִּידִיעַת מִקּוֹמוֹת הַנִּקּוּד וְהֵם בַּעֲלֵי הַנִּקּוּד וְהַמָּסֹרֶת.

וְהַשְּׁלִישִׁית אֲנָשִׁים רָאוּ חֶסְרוֹן מִי שֶׁקָּדַם זְכָרָם וְהִשְׁתַּדְּלוּ לָדַעַת עִלַּת הַנִּקּוּד וְהַטְּעָמִים וְחִבְּרוּ אֲלֵיהֶם דַּעַת שִׁמּוּשׁ הַלָּשׁוֹן וְדִקְדּוּקוֹ וְדַעַת הַשֵּׁמוֹת וְהַפְּעָלִים וְתֵבוֹת הַטַּעַם וְהַסְּמוּךְ וְהַנִּפְרָד וְסִפּוּר הֶעָבָר בְּלָשׁוֹן עָתִיד וְהַצִּוּוּי בְּלָשׁוֹן הַמָּקוֹר וְהַשָּׁלֵם וְהֶחָסֵר וְהַנָּח וְהַכָּפוּל וְהַנִּרְאֶה וְהַנִּסְתָּר וְהַדּוֹמֶה לָזֶה.

וְהָרְבִיעִית אֲנָשִׁים שֶׁהוֹסִיפוּ עַל מָה שֶׁהִקְדִּימְנוּ זְכָרָם בְּפֵרוּשׁ הַמִּלּוֹת הַמְסֻפָּקוֹת בְּסִפְרֵי הַקֹּדֶשׁ וְהַנִּרְאֶה מִן הַפְּשָׁט וְחָקְרוּ עִם זֶה עַל יְדִיעַת הָעוֹבֵר וְהָאֲמִתִּי בַּלָּשׁוֹן הָעִבְרִית וְהַשֵּׁמוֹת הַדּוֹמִים וְשֶׁאֵינָם דּוֹמִים וְהַנִּגְזָרִים וְשֶׁאֵינָם נִגְזָרִים וְהַזָּרִים וְכֵן בַּתֹּאָרִים וּבַפְּעָלִים וְהַדּוֹמֶה לָהֶם.

וְהַה' אֲנָשִׁים שֶׁהוֹסִיפוּ עַל מָה שֶׁהִקְדִּימוּ זִכְרָם בְּדַעַת עִנְיְנֵי סִפְרֵי הַקֹּדֶשׁ (ספר התורה) וּלְהָבִין שָׂרְשָׁיו וְלַחְקֹר עַל הָעוֹבֵר וְהָאֲמִתִּי מֵעִנְיָנָיו כַּנִּשְׁמוּת הַנִּזְכֶּרֶת בּוֹ וְהֵם הַמְפָרְשִׁים סִפְרֵי אֱלֹהִים כַּנִּרְאֶה מִמֶּנּוּ וְאֵין סוֹמְכִין עַל הַקַּבָּלָה.

וְהַשִּׁשִּׁית אֲנָשִׁים סָמְכוּ עַל קַבָּלַת הַקַּדְמוֹנִים שֶׁהִיא הַמִּשְׁנָה וְהִגִּיעוּ לְקָצַת חִיּוּבֵי הַתּוֹרֹת וְהַמִּצְוֹת וְהַדִּינִין מִבְּלִי עִיּוּן בַּתַּלְמוּד.

וְהַזּ' אֲנָשִׁים שֶׁהוֹסִיפוּ עַל כָּל מָה שֶׁזָּכַרְנוּ בְּעִיּוּן הַתַּלְמוּד וְהִשְׁתַּדְּלוּ בְּגִרְסָתוֹ וּקְרִיאַת הִלְכוֹתָיו מִבְּלִי פֵּרוּק קְשָׁיוֹתָיו וּפַתֵּחַ סְתוּמוֹתָיו.

וְהַח' אֲנָשִׁים לֹא הִסְפִּיק לָהֶם מֵחָכְמַת הַתּוֹרָה מָה שֶׁהִסְפִּיק לְמִי שֶׁקָּדַם זִכְרוֹ עַד שֶׁהִטְרִיחוּ אֶת עַצְמָם לְהָבִין דִּבְרֵי אַנְשֵׁי הַתַּלְמוּד וּלְהַתִּיר סְפֵקוֹתָיו וְלִפְתֹּחַ סְתוּמוֹתָיו לִקְנוֹת בָּזֶה הַשֵּׁם וְהִתְפָּאֲרֻת וְהֵם מִתְעַלְּמִים מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְאֵינָם מִתְעוֹרְרִים לְמַפְסִידֵי הַמַּעֲשִׂים וְכִלּוּ יְמֵיהֶם בִּידִיעַת הָעִנְיָנִים הַנִּכָּרִים מִתּוֹלְדוֹת הַדִּינִין וְהַזֶּה הַקָּשֶׁה מִפִּסְקֵי הַדִּינִין וְזִכְרוּ מַחְלֹקֶת בַּעֲלֵי הַתַּלְמוּד בְּחִדּוּשִׁין הַנּוֹפְלִים בַּדִּינִין וְהִתְעַלְּמוּ מֵעַיֵּן בְּמָה שֶׁאֵין לָהֶם רְשׁוּת לְהִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ מֵעִנְיָנֵי נַפְשׁוֹתָם אֲשֶׁר הֵם חַיָּבִין לַחְקֹר עָלָיו מֵאֲמִתַּת אוֹתוֹת הַנָּבִיא עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְהַקַּבָּלָה וּתְנָאֶיהָ אֲשֶׁר בָּהֶם תִּתְבָּרֵר וּמָה שֶׁחִיְּבָנוּ בּוֹ הַבּוֹרֵא מֵהֲבָאַת הָרְאָיוֹת עָלָיו בְּשִׂכְלֵנוּ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵב שָׁלֵם וְהַרְבֵּה כָּזֶה מִמָּה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְבָאֲרוֹ מֵאֲשֶׁר יַשֵּׂג בְּדֶרֶךְ הַשֵּׂכֶל בַּשַּׁעַר הַזֶּה.

וְהַתְּשִׁעִית אֲנָשִׁים שֶׁהִגִּיעוּ נַפְשׁוֹתָם לְדַעַת חוֹבַת הַלְּבָבוֹת וְהָאֵבָרִים וּמַפְסִידֵי הַמַּעֲשֶׂה וְהֵבִינוּ פְּשַׁט דִּבְרֵי הַקֹּדֶשׁ וּמַצְפּוּנֵי עִנְיָנוֹ וְעָמְדוּ עַל אֲמִתַּת הַקַּבָּלָה מִן הַכָּתוּב וְהַמַּשְׂכֵּל וְסָדְרוּ הַדִּינִין וְחִלְּקוּ חוֹבַת הַמַּעֲשִׂים כְּפִי הֶרְאוּי לְעִנְיָנֵי כָּל זְמַן וְהִתְחַלְּקוּת דִּינֵי כ"מ אַחַר שֶׁהֵבִינוּ שָׁרְשֵׁי סֵפֶר הַתּוֹרָה וְנִזְהֲרוּ בָּם וְהִזְהִירוּ עֲלֵיהֶם עִם הֲפָקַת הָאֱמֶת בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי וּנְטוֹת עִם הָאֱמֶת בַּאֲשֶׁר הוּא נוֹטֶה וְהֵן בַּעֲלֵי הַגְּמָרָא וְהַגְּאוֹנִים הַנּוֹהֲגִים מִנְהֲגֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם.

וְהָעֲשִׂירִית אֲנָשִׁים שֶׁיָּרְשׁוּ חָכְמַת הַתּוֹרָה מֵהַנְּבִיאִים בְּכָל פֵּרוּשֶׁיהָ וְתוֹלְדוֹת שָׂרְשֶׁיהָ וְהֵן אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וּמִי שֶׁקִּבֵּל מֵהֶם מִן הַתַּנָּאִים וְהֵן בַּעֲלֵי הַמִּשְׁנָיוֹת וְהַבָּרָיְתוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּזְכַּר בְּמִסֵּי אָבוֹת מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה לְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק לְאַנְטִיגְנוֹס וְאַנְטִיגְנוֹס לְיוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר וּלְיוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם וְהֵם מְסָרוּהָ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי וְהֵם מְסָרוּהָ לִיהוּדָה בֶּן טַבַּאי וּלְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח וְהֵם מְסָרוּהָ לִשְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן וּמֵהֶם לְשַׁמַּאי וְהִלֵּל וּמֵהֶם לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לר"א וְרִ' יְהוֹשֻׁעַ ור"ג וְרִ' אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ וְרִ' יוֹסֵי הַכֹּהֵן וְרִ' שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל וּמֵהֶם

לר״ע וְרִ׳ אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה ורי״ט ורשב״ג וּמֵהֶם לר״מ וְרִ׳ יְהוּדָה וְרִ׳ יוֹסֵי ורי״ש וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא וְהוּא רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ אֲשֶׁר קִבֵּץ עִנְיְנֵי הַמִּשְׁנָה וְסִדְּרָם וְחִלְּקָם לִפְרָקִים וְחִבְּרָם וְהוּא עִקַּר כָּל הַקַּבָּלָה שֶׁסּוֹמְכִים עָלָיו בְּתוֹרָתֵנוּ׃

אַךְ דֵּעוֹת אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה בֶּאֱמוּנָתָם וְקַבָּלַת עֲבוֹדַת ה׳ יִתְבָּרַךְ הֵם עַל עֶשֶׂר מַדְרֵגוֹת.

תְּחִלָּתָם אֲנָשִׁים נָשָׂא אוֹתָם הַסִּכְלוּת גַּם גֹּבֶר הַתַּאֲוֹוֹת עֲלֵיהֶם לִמְאֹס בַּתּוֹרָה וְחָשְׁבוּ אוֹתָהּ כְּמִנְהָגִים (שמנהיגים בהם) וּכְחֻקִּים שֶׁמַּמְנִהִיגִים בָּהֶם הַכְּסִילִים מִפְּנֵי גֹּבֶר הַתַּאֲוָה עַל שִׂכְלָם וְעִבֵּי טִבְעָם וְאֵינָם נִכְנָסִים תַּחַת עֹל הַתּוֹרָה וְלֹא נִמְשָׁכִים בַּעֲבֹתוֹת הַשֵּׂכֶל מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֻפָּצִים בַּהֶפְקֵר וּבִכְמוֹתָם אָמַר הֶחָכָם (משלי יח) לֹא יַחְפֹּץ כְּסִיל בִּתְבוּנָה כִּי אִם בְּהִתְגַּלּוֹת לִבּוֹ׃

וְהַמַּדְרֵגָה הַשֵּׁנִית אֲנָשִׁים לֹא יָכְלוּ לִדְחוֹת הָאֹתוֹת וּלְהַכְחִישׁ הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר נִרְאוּ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים מִפְּנֵי פִּרְסוּמָם אֶלָּא שֶׁנִּסְתַּפְּקוּ בָּאֱמֶת הַתּוֹרָה וְאָמְרוּ דְּבָרִים קְרוֹבִים לְדַעַת מִי שֶׁהִקְדִּימוּ זִכְרָם שֶׁהָאֱלֹהִים רָצָה לְהוֹרוֹת אֶת בְּרִיּוֹתָיו דֶּרֶךְ שֶׁיִּתָּקֵן בּוֹ עִנְיָנָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהֵעִיר הַנָּבִיא לְהַנְהִיגָם בַּמֶּה שֶׁצָּרִיךְ לָהֶם מִן הַחֻקִּים וְנָתַן לוֹ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים לִשְׁמֹעַ דְּבָרָיו וּלְקַבֵּל חֻקָּיו וְאֵינָם מַאֲמִינִים בִּגְמוּל וְעֹנֶשׁ.

וַאֲנִי רוֹאֶה לְבָאֵר מָה שֶּׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם מִן הַתְּשׁוּבוֹת בְּקִצָּרָה עַל דֶּרֶךְ הַמְּנִיעוּת וְהַהַסְכָּמָה.

ע״ד הַמְּנִיעוּת כִּי הַבּוֹרֵא נַעֲלֶה וּמְרוֹמָם לְשַׁנּוֹת מִנְהָג לְמִי שֶׁמְּכַזֵּב עָלָיו וְיֹאמַר בִּשְׁמוֹ מָה שֶּׁלֹּא אָמַר וְאִם הוּא מְיַשֵּׁר (ס״א מיסר) אוֹתָם בְּכַזְּבוֹ עַל אֱלֹהִים אֶל הָאֱלֹהִים כִּי אֵין הֶחָזוֹן הַנִּרְאֶה אֶל הַנָּבִיא יוֹתֵר נִפְלָא וְקָשֶׁה מִשְּׁנוֹת הַמִּנְהָג לוֹ.

וְעַל דֶּרֶךְ הַהַסְכָּמָה אִלּוּ הָיָה מִתְבָּרֵר בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁהוּא כֵּן הָיָה מִן הַדִּין לְהִמָּשֵׁךְ אַחֲרָיו כִּי אֵין הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מְשַׁנֶּה מִנְהָג וְלֹא מַרְאֶה מוֹפֵת ע״י מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה. וּמִי שֶׁבְּחָרָהוּ הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה לְהוֹרוֹת לָנוּ הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה וּלְהַנְהִיגֵנוּ אַחֲרֵי שֶׁנִּרְאֶה הָאֹתוֹת עַל יָדוֹ רָאוּי הוּא שֶׁנְּסַמּוֹךְ עָלָיו בְּהַרְכָּבָתֵנוּ וְהַנְהָגָתֵנוּ וְאָנוּ חַיָּבִים בָּזֶה לְמֶלֶךְ אוֹ לַשִּׁלְטוֹן מֵאֵין חָכְמָה כמ״ש (שם כד) יְרֵא אֶת ה׳ בְּנִי וָמֶלֶךְ וְגוֹ׳ וכ״ש מִי שֶׁנִּרְאֶה מוֹפֵת עַל יָדוֹ וְעַל שְׁנֵי הַפָּנִים הֵם חַיָּבִים בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה וּבִכְמוֹתָם אָמַר הֶחָכָם (שם ח) הָבִינוּ פְתָאִים עָרְמָה וּכְסִילִים הָבִינוּ לֵב׃

וְהַמַּדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית אֲנָשִׁים שֶׁנִּתְבָּרְרָה אֶצְלָם אֱמֶת הַתּוֹרָה וְחָשְׁבוּ כִּי הוּא מֻחְסָד הָאֱלֹהִים לְיַשֵּׁר בָּהּ בְּרִיּוֹתָיו בעוה״ז וּלְהַנְהִיג אוֹתָם בּוֹ בְּלִבַד לֹא לִגְמוּל בעוה״ב וְלֹא לְעֹנֶשׁ וְהִטְעָם בָּזֶה מָה שֶׁהוּשַׁב פְּעָמִים בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים מִן הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ בעוה״ז וְלֹא בעוה״ב. וּכְבָר הֶאֱרִיךְ רַבֵּינוּ סְעַדְיָה ז״ל בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקּוֹתַי מָה שֶּׁיִּתְבָּרֵר בּוֹ בְּטוּל דֵּעוֹת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה.

וּבְסִפְרֵי הַנְּבִיאִים סִימָנִים חֲזָקִים מֵעִנְיְנֵי הַשָּׂכָר וְהָעֹנֶשׁ בעוה"ב. מֵהֶם מָה שֶׁאָמַר (קהלת י"ב:י"ד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְמִשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם אִם טוֹב וְאִם רָע וּמֵהֶם מ"ש (מלאכי ג) וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים כִּי יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם וְגוֹ' וְאָמַר (שם) וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ וְאָמַר (ישעיהו ס"ו:כ"ד) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר וְאָמַר (תהלים לא) מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם וְאָמַר (זכריה ג':ז') וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה וְאָמַר (ישעיהו ס"ד:ג') עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתְךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֶּה לוֹ וְאָמַר (דניאל יב) וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לַחֲרָפוֹת לְדִרְאוֹן עוֹלָם וּמֵהֶם מ"ש (ישעיהו נ"ח:ח') וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ וְהַרְבֵּה כָּאֵלֶּה מָה שֶׁיֵּאָרֵךְ זִכְרָם:

וְהַמַּדְרֵגָה הָרְבִיעִית הָאֲנָשִׁים הִתְקַיֵּם בְּנַפְשׁוֹתָם בֵּרוּר הַתּוֹרָה וַאֲמִתַּת הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ בעוה"ב אֶלָּא שֶׁנַּפְשׁוֹתָם הִטּוּ אוֹתָם אֶל אַהֲבַת הָעוֹלָם וְתַאֲוֹתָיו וְלָקְחוּ מַעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה לְמִצְוּדוֹת בָּהֶם הָעוֹלָם וְקִבְּלוּ הַתּוֹרָה בִּגְלוּיִם וְלֹא בְּמַצְפוּנָם וּבִלְשׁוֹנָם וְלֹא בִּלְבָבָם וּבְכָמוֹתָם נֶאֱמַר (ירמיהו ט':ז') בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ וְנֶאֱמַר (ישעיהו כ"ט:י"ג) בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי:

וְהַמַּדְרֵגָה הַחֲמִישִׁית אֲנָשִׁים יִתְבָּרֵר לָהֶם כָּל מָה שֶׁהִקְדִּימְנוּ מֵעִנְיַן הַתּוֹרָה וַאֲמִתַּת הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ בעוה"ב אֶלָּא שֶׁהִטּוּ אוֹתָם נַפְשׁוֹתָם לְאַהֲבַת הָעוֹלָם וְקִבְּלוּ הַתּוֹרָה וְכִוְּנוּ בְּקַבָּלָתָהּ לְהַגִּיעַ לִגְמוּל הָאֱלֹהִים וּלְשָׂבַח ב"א וּכְבוֹדָם בעוה"ז עָלֶיהָ וְהוּא שַׁעַר מִשַּׁעֲרֵי הַחֹנֶף וְהוּא הַשִּׁתּוּף הַנִּסְתָּר:

וְהַמַּדְרֵגָה הַשִּׁשִּׁית אֲנָשִׁים כִּוְּנוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם גְּמוּל הַבּוֹרֵא בעוה"ז בִּלְבַד מֵאַהֲבָתָם אוֹתוֹ וּבָחָרָם בִּנְעִימוֹתָיו וְאֵינָם מְבִינִים גְּמוּל העוה"ב וּנְעִימוֹתָיו:

וְהַמַּדְרֵגָה הַשְּׁבִיעִית אֲנָשִׁים הִתְבָּרֵר לָהֶם כָּל מָה שֶׁהִקְדַּמְנוּ זִכְרוֹ אֶלָּא שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָתָם בַּעֲבוֹדָתָם לֵאלֹהִים תּוֹחֶלֶת הַגְּמוּל בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא וְלֹא יָדְעוּ אָפְנֵי עֲבוֹדַת ה' לִשְׁמוֹ לְגַדְּלוֹ וּלְכַבְּדוֹ וּלְרוֹמְמוֹ לְמָה שֶׁיֵּאוֹת לוֹ בִּלְבַד וַעֲלֵיהֶם אָמְרוּ רז"ל אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

וְהַמַּדְרֵגָה הַשְּׁמִינִית אֲנָשִׁים הִתְבָּרֵר לָהֶם בְּנַפְשׁוֹתָם כָּל מָה שֶׁקִּדַּם זִכְרוֹ אֶלָּא שֶׁהֵם מְקַבְּלִים עֲבוֹדַת ה' מִיִּרְאָתָם אֶת עָנְשׁוֹ בעוה"ז וּבַבָּא וּכְבָר בֵּאַרְנוּ גְּנוּת שִׁתֵּי הַדֵּעוֹת הָאֵלֶּה בְּמָה שֶׁקִּדַּם לָנוּ:

וְהַמַּדְרֵגָה הַתְּשִׁיעִית אֲנָשִׁים הֶאֱמִינוּ בַּתּוֹרָה וּבַגְּמוּל וּבָעֹנֶשׁ עָלֶיהָ בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים וְכִוְּנוּ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם לִשְׁמוֹ וּלְמָה שֶׁיֵּאוֹת לוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא נִשְׁמְרוּ מִמַּפְסִידֵי הָעֲבוֹדוֹת וְנִכְנַס הַהֶפְסֵד עֲלֵיהֶן וְלֹא הִכִּירוּ מֵאַיִן. דּוֹמֶה לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת י) זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ יְקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד סִכְלוּת מְעָט וְאָמַר (שם ט) וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה.

וְאָמַר קְצַת הַחֲסִידִים לְתַלְמִידָיו אִלּוּ לֹא הָיָה לָכֶם עָוֹנוֹת הָיִיתִי מְפַחֵד עֲלֵיכֶם מִמָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִן הָעֲוֹנוֹת אָמְרוּ לוֹ מָה הוּא גָּדוֹל מִן הָעֲוֹנוֹת אָמַר הַגַּבְהוּת (ס״א החונף) וְהַגַּאֲוָה כמ״ש הַכָּתוּב (משלי טז) תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב:

וְהַמַּדְרֵגָה הָעֲשִׂירִית אֲנָשִׁים הִתְבָּרְרָה אֶצְלָם אֲמִתַּת הַתּוֹרָה וְכָל מָה שֶׁהֵם חַיָּבִין מִן הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ עָלֶיהָ בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים וְנִתְעוֹרְרוּ מֵהִתְעַלְּמוּתָם וְרָאָה לִבָּם מָה שֶׁחַיָּבִים בּוֹ לַבּוֹרֵא לְגָדֵל טוּבוֹ וְחַסְדּוֹ עֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמוּ לִבָּם אֶל הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ אַךְ מִהֲרוּ אֶל עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים לִשְׁמוֹ לְגַדֵּל וּלְרוֹמֵם בְּכֹסֶף וּבְלֵבָב שָׁלֵם בַּעֲבוּר יְדִיעָתָם אוֹתוֹ וְהַכָּרָתָם אֶת עִנְיָנוֹ.

וְזֹאת הַמַּעֲלָה הָרָמָה שֶׁבְּמַדְרֵגַת אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה וְזֹאת מַעֲלַת הַנְּבִיאִים וְהַחֲסִידִים אֲשֶׁר נִמְסְרוּ אֶל הָאֱלֹהִים וְכָרְתוּ עִמּוֹ בְּרִית וְסָחֲרוּ עִמּוֹ וְהִסְכִּימוּ עָלָיו וְנָתְנוּ לוֹ נַפְשׁוֹתָם וּבְנֵיהֶם וְקִנְיָנָם וְעָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתָם בְּמָה שֶׁקִּבְּלוּ עַל נַפְשׁוֹתָם וַעֲלֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב (תהלים נ) אִסְפוּ לִי חֲסִידַי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עָלֵי זָבַח.

וְזֹאת צוּרַת הַהֶעָרָה הַתּוֹרִיָּה וּמַדְרֵגוֹת אַנְשֵׁי הַחָכְמָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה וּתְכוּנוֹת וּמַעֲלוֹת הַמַּאֲמִינִים בָּהּ וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּמְצָא בְּמַדְרֵגוֹת אַנְשֵׁי הַתְּבוּנוֹת בַּתּוֹרָה זוּלָתִי מָה שֶׁסִּפַּרְנוּ אַךְ זָכַרְנוּ הַנִּמְצָא עָלָיו רֹב הֲמוֹן הָאֻמָּה וּבְזָכְרֵנוּ אוֹתוֹ תּוֹעִלְתּוֹ מוּכָח לְמְבַקֵּשׁ הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וְהוּא כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא בּוֹ מַעֲלָה שֶׁהוּא קָרוֹב אֵלֶיהָ וְיֵדַע מָה שֶׁסְּמוּכָה לָהּ מִן הַתְּכוּנוֹת וְהִשְׁתַּדֵּל לַעֲלוֹת אֵלֶיהָ וְיִתְבָּאֵר לוֹ מָה בֵּינוֹ וּבֵין הַתְּכוּנָה הָעֶלְיוֹנָה מִן הַתְּכוּנוֹת וְיִשְׁתַּדֵּל לַעֲלוֹת אֵלֶיהָ מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה וְיִהְיֶה יוֹתֵר קַל עָלָיו:

פרק ה

וְרָאוּי לָנוּ עַתָּה לְבָאֵר אָפְנֵי הַהֶעָרָה הַשִּׂכְלִית ע״ד הַשְּׁאֵלָה וְהַתְּשׁוּבָה עַד סוֹף הַשַּׁעַר בַּעֲבוּר מָה שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מִן הַבֵּאוּר וְהַגִּלּוּי לְמֻחְקָרֵנוּ.

וְנֹאמַר, כִּי הַהֶעָרָה הַשִּׂכְלִית הוּא הַזְכָּרַת הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּאֶמְצָעוּת שִׂכְלוֹ לְדַעַת אוֹתוֹ וּלְהַכִּיר סִימָנֵי חָכְמָתוֹ וְהָיָה זֶה מֵאֵת הָאֱלֹהִים לְמִי שֶׁשָּׂם הַתּוֹרָה אוֹר לִנְתִיבָתוֹ כְּשֶׁהוּא מַגִּיעַ אֶל תַּכְלִית שִׂכְלוֹ וּבְרוּר הַכָּרָתוֹ וְיִהְיֶה נִכְסָף לְהַגִּיעַ לִרְצוֹן הָאֵל וְלַעֲלוֹת בְּמַעֲלוֹת הַחֲסִידִים וּפִנָּה לְבָבוֹ מִדְּאָגוֹת עוה״ז וְטִרְדוֹתָיו.

אַךְ הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ בָּהֶם הָאָדָם לְעִנְיַן הַהֶעָרָה הַשִּׂכְלִית שֶׁיִּתְבָּרֵר אֶצְלוֹ מָה שֶׁנִּטְעָ הַבּוֹרֵא בְּשֵׂכֶל [הַמְדַבְּרִים] כְּשֶׁבִּחַן הָאֱמֶת וְגַנּוּת הַכָּזָב וּבָחוֹר בַּצֶּדֶק וְסוּר מֵעָוֶל וּגְמֹל בַּעֲלֵי

הַטּוֹבָה בְּטוֹב וְהוֹדוֹתָם וּגְמֹל אַנְשֵׁי הָרָעָה בְּרַע וְגִנּוֹתָם וּלְהַשְׂלִים עִם בְּנֵי הָאָדָם וּלְהֵטִיב עֲלֵיהֶם וְלִשְׁקוֹל הַטּוֹבוֹת בְּשֶׁבַח וְהַצְּדָקוֹת בִּגְמוּל וְהָרָעוֹת בָּעֹנֶשׁ וְיִתְרוֹן גְּמוּל עַל גְּמוּל וְעֹנֶשׁ עַל עֹנֶשׁ וְהַמְּחִילָה לַפּוֹשְׁעִים בְּשׁוּבָם בֶּאֱמֶת.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבָּרְרֶנָּה אֵלֶּה הַיְדִיעוֹת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם בְּדֶרֶךְ שִׂכְלוֹ וְהַכָּרָתוֹ יִהְיֶה שִׂכְלוֹ שָׁלֵם וְהַכָּרָתוֹ חֲזָקָה וְאִם יַזְכִּירֵהוּ הָאֱלֹהִים דֶּרֶךְ טוֹבָתוֹ יְעוֹרֵר רַעְיוֹנֵי נַפְשׁוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ לְהָבִין טוֹבָתוֹ עָלָיו וִיחַזֵּק הַכָּרָתוֹ בָּהֶם וְכַאֲשֶׁר יִשְׁתַּדֵּל לְסַפְּרָם וְלַעֲמֹד עֲלֵיהֶם בְּשִׂכְלוֹ וְלֹא יַשִּׂיג אֶת זֶה בַּעֲבוּר כְּלִילָתָם וְרֻבָּם וְהַתְמָדָתָם וּמְשִׁיכָתָם יִתְבַּע אֶת נַפְשׁוֹ בַּמֶּה שֶׁהִתְבָּרֵר חִיּוּבוֹ בְּשִׂכְלוֹ מִגְּמוּל בַּעֲלֵי הַטּוֹבוֹת בְּטוֹב וּבָחֹר בַּצֶּדֶק וְיִבְחַר לִגְמֹל הָאֱלֹהִים יִתְעַלֶּה עַל רֹב טוֹבוֹתָיו אֲצִלוֹ.

וְכַאֲשֶׁר יִרְאֶה בְּעַיִן לִבָּבוֹ שֶׁאֵין לוֹ יְכֹלֶת לָזֶה עִם שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא צָרִיךְ לוֹ יִתְחַיֵּב לְהִכָּנַע וְלִהְיוֹת שָׁפָל וְנָקֵל אֵצֶל עַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ יִתְבַּע אֶת שִׂכְלוֹ בְּמַעֲשִׂים אֲשֶׁר בָּהֶם יִתְכֵּן לָגֶשֶׁת וּלְהִתְקָרֵב אֶל הָאֱלֹהִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ תְּמוּרַת גְּמוּלוֹ וְיעִירֵהוּ שִׂכְלוֹ עַל הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה בָּזֶה:

וַיֹּאמֶר לַנֶּפֶשׁ:

הַאִם הִתְבָּרֵר אֶצְלֵךְ וְהִתְקַיֵּם בְּדַעְתֵּךְ שֶׁאַתְּ חֲבוּלָה בְּטוֹבוֹת בּוֹרְאֵךְ וּקְנוּיָה בְּרוֹב חֶסְדָיו וְעִצָּם חִנּוֹתָיו.

וַתֹּאמֶר כֵּן.

אָמַר לָהּ הַשֵּׂכֶל הַאִם דַּעְתֵּךְ לִפְרֹעַ קְצָת מַה שֶּׁאַתְּ חַיֶּבֶת לַבּוֹרֵא.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ כֵּן.

אָמַר לָהּ הַשֵּׂכֶל וְהֵיאַךְ יִתְכֵּן לָךְ זֶה עִם רִפְיוֹן כָּסְפֵּךְ אֵלָיו וְאֵינֵנוּ סוֹבֵל מְרִירוּת הָרְפוּאָה אֶלָּא מִי שֶׁהוּא נִכְסָף לַבְּרִיאוּת אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ נִכְסָף לַבְּרִיאוּת לֹא יִסְבֹּל קְשִׁי הָרְפוּאָה.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ כָּסְפִּי חָזָק וְצַעֲרִי גָּדוֹל לִפְרֹעַ מִמָּה שֶׁתַּשִּׂיג יָדִי מִמָּה שֶׁיֵּשׁ לֵאלֹהַי עָלַי וְאַתָּה זָרֵז אוֹתִי עוֹד.

אָמַר לָהּ הַשֵּׂכֶל אִם תֹּאמְרִי אֱמֶת כַּאֲשֶׁר סִפַּרְתְּ אֶפְשָׁר שֶׁתַּצְלִיחַ בָּךְ הָרְפוּאָה וְאִם אֵינֵנוּ אֱמֶת כַּאֲשֶׁר אָמַרְתְּ לָמָּה תְּפַתִּי נַפְשֵׁךְ כִּי הַחוֹלֶה כְּשֶׁהוּא מְכַזֵּב לְרוֹפֵא אֵינֵנוּ מוֹנֶה כִּי אִם עַצְמוֹ וּמַפְסִיד הָרוֹפֵא טָרְחוֹ וְיַכְפִּיל עַל הַחוֹלֶה חֳלְיוֹ.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ וְהֵיאַךְ יִהְיֶה מִמֶּנִּי הַכֹּסֶף לוֹ אוֹ הָרְפוּיוֹן בּוֹ.

אָמַר לָהּ הַשֵּׂכֶל אִם יִהְיֶה כָּסְפֵּךְ לוֹ אַחַר יְדִיעָה בְּרוּרָה בְּעֹצֶם מָה שֶׁאַתְּ חַיֶּבֶת לֵאלֹהִים מִן הַגְּמוּל וּמְעוּט מָה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתֵּךְ מִמֶּנּוּ וְכִי בְּהִתְרַפּוֹתֵךְ בּוֹ מַפְלְתֵּךְ וּבְהִשְׁתַּדְּלוּתֵךְ בּוֹ הַצָּלָתֵךְ וְחַיּוּתֵךְ כָּסְפֵּךְ אֱמֶת וְחֶפְצֵךְ נָחוּץ וְאִם לֹא הוּא שֶׁקֶר.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ לֹא פָּסַק חֶפְצִי מִהְיוֹת רָפֶה וְכָסְפִּי כוֹזֵב מֵעֵת הֵעִירוּ אוֹתִי דִּבְרֵי הַיָּמִים הַקַּדְמוֹנִים שֶׁחָלְפוּ עַד אֲשֶׁר נִתְבָּאֵר לִי בְּדֶרֶךְ הַחָכְמָה אֲמִתַּת מָה שֶׁזָּכַרְתִּי וְנִתְבָּרֵר אֶצְלִי מִדֶּרֶךְ הָעֶרֶת הַתּוֹרָה תְּחִלָּה ואח"כ בְּדֶרֶךְ הָרְאָיָה הַשִּׂכְלִית עַד שֶׁשָּׁב כָּסְפִּי אֱמֶת וְחֶפְצִי בָּרוּר.

אָמַר לָהּ הַשֵּׂכֶל אִם מָה שֶׁזָּכַרְתְּ אֱמֶת הִתְאַפְּקִי עַל צַעַר הָרְפוּאָה וְסִבְלִי מְרִירוּת הַסַּם וְרֹעַ טַעְמוֹ אַחַר אֲשֶׁר תִּמָּנְעִי מִן הַמַּאֲכָל הָרַע שֶׁהָיִית רְגִילָה בּוֹ.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ וּמָה הוּא הַמַּאֲכָל הָרַע אֲשֶׁר הָיִיתִי רְגִילָה בּוֹ וְנוֹהֶגֶת.

אָמַר לָהּ הַשֵּׂכֶל הִיא הַמִּדָּה הַמְגֻנָּה שֶׁגִּבְּרָה עָלַיִךְ מֵרֹאשִׁיתֵךְ וְכֹחוֹתֶיהָ הַמְחַזְּקִים אוֹתָהּ מִתְּחִלַּת גִּדּוּלֵךְ.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ וְאֵיזוֹ מִדָּה הִיא הַמִּדָּה הַזֹּאת וּמָה הֵם הַכֹּחוֹת הַמַּחְזִיקִים אוֹתָהּ.

אָמַר הַשֵּׂכֶל הַמִּדּוֹת הַמְגֻנּוֹת שֶׁבְּךְ רַבּוֹת אֲבָל שָׁרְשָׁם וְעִקָּרָם שְׁתַּיִם מִדּוֹת. אַחַת מֵהֶן אַהֲבַת הַהֲנָאוֹת הַגּוּפִיּוֹת מִן הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה וְהַמִּשְׁגָּל וּשְׁאָר צָרְכֵי גּוּפֵךְ וְהַמִּדָּה הַזֹּאת קָנִית אוֹתָהּ מִן שֶׁכֶנֶךְ הָרַע וְהוּא גּוּפֵךְ.

וְהַמִּדָּה הַשֵּׁנִית אַהֲבַת הַשְׁרָרָה וְהַגְּדֻלָּה וְהַגַּאוּת וְהַגַּבְהוּת וְהַקִּנְאָה הִיא מְבִיאָה אוֹתָךְ לְמַעֵט בְּשִׁלּוּם הַגְּמוּל לְבַעַל הַטּוֹבָה אֶצְלֵךְ וְהַמִּדָּה הַזֹּאת הִיא קְנוּיָה לָךְ מִשְּׁכֵנַיִךְ אֲשֶׁר הִתְגַּדַּלְתְּ בֵּינֵיהֶם וְהֵם אַחַיִךְ וּקְרוֹבַיִךְ.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ וּמָה הֵן הַכֹּחוֹת שֶׁאֲנִי צְרִיכָה לְמַנְעָם מִמֶּנִּי.

אָמַר הַשֵּׂכֶל כֹּחוֹת הַמִּדָּה הָרְאשׁוֹנָה הֵן מוֹתְרֵי הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה וְהַלְּבוּשׁ וְהַתְּנוּמָה וְהַמְּנוּחָה וְהַשַּׁלְוָה וְהַדּוֹמֶה לָהֶן אֲבָל כֹּחוֹת הַמִּדָּה הַשֵּׁנִית הֵם מוֹתְרֵי הַדִּבּוּר וְרֹב חֶבְרַת בְּנֵי הָאָדָם וְהִתְעַנְּאוֹת לָהֶם וְאַהֲבַת הַמַּהֲלָל וְהַכָּבוֹד מֵהֶן וְהַקִּנְאָה בָּהֶם בַּקְּנִינִים הָעוֹלְמִיִּים וְהַכְרִיחָם בַּאֲשֶׁר בְּיָדָם וּבַזּוֹת אוֹתָם וּזְכֹר גְּנוּתָם וְהַדּוֹמֶה לָזֶה וְאִם מָה שֶׁזָּכַרְתְּ מִכַּסְפֵּךְ וְרֹב חֶפְצֵךְ לִפְרֹעַ טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלַיִךְ אֱמֶת הַרְחִיקִי מֵעָלַיִךְ מָה שֶׁזָּכַרְתִּי לָךְ מִן הַכֹּחוֹת וְהַמִּדּוֹת בְּכָל יְכָלְתֵּךְ וְאַחַר כָּךְ אַעֲלֶה אוֹתָךְ אֶל שַׁעַר אֶחָד מִן הָרְפוּאָה.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ זֶה יִקָּשֶׁה עָלַי לְהִפָּרֵד מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי אֹרֶךְ רְגִילוּתִי בּוֹ לָכֵן הוֹרֵנִי בְּאֵיזֶה פָּנִים יֵקַל עָלַי בְּחַסְדֵּךְ.

אָמַר הַשֵּׂכֶל הֲלֹא יָדַעְתְּ כִּי הַמַּשְׂכִּיל יֵקַל בְּעֵינָיו לִכְרוֹת נֶתַח אֶחָד מִנְּתָחָיו וּלְהַפְקֵד אֵבֶר אֶחָד מֵאֲבָרָיו כְּשֶׁיֵּאָרַע לוֹ בּוֹ חֹלִי וּמְפַחֵד מֵהִתְפַּשְּׁטוֹ בִּשְׁאָר אֵבָרָיו כְּשֶׁהוּא מֵבִין מָה שֶׁיֵּשׁ בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים וּמַכִּיר מָה שֶׁיֵּשׁ בֵּין שְׁתֵּי הָרָעוֹת וְכֵן אַתְּ אִם תִּרְצִי שֶׁתֵּקַל בְּעֵינַיִךְ פְּרִידַת מָה שֶׁפְּרִידָתוֹ קָשָׁה שִׂימִי אֶל לִבֵּךְ הִשְׁתַּמְּשִׁי בְּבִינָתֵךְ בְּשִׁקּוּל מָה שֶׁיֵּשׁ בֵּין הַטּוֹבָה אֲשֶׁר

תַּגִּיעַ אֵלֶיךָ בְּהִפָּרֵדְךָ מִמֶּנּוּ וְהָרָעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אוֹתְךָ בְּהַתְמָדַת חֶבְרָתוֹ וְאָז יֵקַל בְּעֵינֶיךָ פְּרִידַת מָה שֶׁיִּקְשֶׁה עָלֶיךָ מִמִּדּוֹתַיִךְ הַמְגֻנּוֹת.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ וּמָה הִיא הַטּוֹבָה שֶׁתַּגִּיעַ אֵלַי בִּפְרִידָתוֹ וְהָרָעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אוֹתִי בְּהַתְמָדָתוֹ. אָמַר הַשֵּׂכֶל הַטּוֹבָה שַׁלְוֹת נַפְשֶׁךָ וּמְנוּחָתָהּ מִמַּאֲכַל קַדְרוּת הָעוֹלָם שֶׁהֲנָאוֹתָיו מְעֹרָבוֹת בַּעֲצָבִים וְתַאֲוֹתָיו נִפְסָקוֹת וַהֲבִיאֵךְ (ויביאך זה) לְהַכִּיר בָּאַחֲרִית חֶזְקַת הַכָּרָתְךָ בְּבֵית מַרְגּוֹעֶךָ וְשֶׁתִּשְׁתַּדֵּל לוֹ וְתָחוּשׁ עָלָיו וְהַשַּׁעַר הַזֶּה מִשַּׁעֲרֵי הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר הַצָּלָתֶךָ וְחַיּוּתֵךְ בָּהֶם.

אַךְ הָרָעָה מְשִׁיבַת (שיבת) דַּאֲגָתְךָ וְהַכְפָּלַת יְגוֹנֶךָ וְהַתְמָדַת אֶבְלְךָ בְּהֶעְדֵּר מִשְׁאֲלוֹתַיִךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲשֶׁר אִם תַּגִּיעִי אֲלֵיהֶם תַּגִּיעִי אֶל הַהֶבֶל אֲשֶׁר אֵין לוֹ קִיּוּם וְלֹא הַתְמָדָה כִּי הוּא הוֹלֵךְ אֶל זוּלָתֶךָ בְּלִי סַפֵּק וְלֹא יִשְׁאַר בְּיָדֶךָ הָעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא תַּגִּיעִי אֶל הַבָּא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא תַּגִּיעִי בּוֹ אֶל מִשְׁאֲלוֹתַיִךְ עִם אֹרֶךְ הִשְׁתַּדְּלוּתֵךְ בָּהֶם.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ הֲבִינוֹתִי מָה שֶּׁזָּכַרְתָּ וַאֲנִי מְקַוָּה שֶׁיִּקַּל בְּעֵינַי בַּעֲבוּרוֹ פְּרִידַת מָה שֶׁהָיָה עָלַי קָשֶׁה קֹדֶם לָכֵן אַךְ הוֹסֵף לִי שַׁעַר שֵׁנִי מֵאֹפְנֵי הָרְפוּאָה יוֹרֵנִי מָה שֶׁחִפַּצְתִּי בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים.

אָמַר הַשֵּׂכֶל מֶמְשֶׁלֶת הַדָּבָר וּכְלָלוֹ שֶׁל עִנְיָן הוּא שֶׁתִּתְקַבְּלִי עָלַיִךְ מִמִּי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֵּךְ מָה שֶׁאַתְּ רוֹצֶה שֶׁיְּקַבֵּל מִמֵּךְ עָלָיו מִי שֶׁהוּא לְמַטָּה מִמֵּךְ עִם הִשְׁתַּוּוּת הָעֲרָכִים וּמָה שֶׁהוּא טוֹב בְּעֵינַיִךְ מִמֶּנּוּ וְיֵרַע לָךְ מִמַּעֲשֵׂהוּ קַבְּלִי מִמִּי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֵּךְ כָּמוֹהוּ.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ הוֹסִיפָה לִי פֵּרוּשׁ וּבֵאוּר.

אָמַר הַשֵּׂכֶל הַעָלֵי עַל דַּעְתֵּךְ טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלַיִךְ בְּמָה שֶׁכּוֹלֵל [אוֹתָךְ] עִם זוּלָתֵךְ וּמָה שֶׁאַתְּ מְיֻחֶדֶת בּוֹ וְאַחַר כָּךְ הַעָלֵי עַל מַחְשַׁבְתֵּךְ שֶׁאַתְּ הֲטִיבוֹת בְּכָמוֹתָן לְעַבְדֵּךְ מִקְנַת כַּסְפֵּךְ וְהַפָּנִים אֲשֶׁר יִיטַב בְּעֵינַיִךְ מִמֶּנּוּ קַבְּלִי אוֹתָם עָלַיִךְ מִבּוֹרְאֵךְ וּמָה שֶׁהוּא בְּעֵינַיִךְ רַע מִמֶּנּוּ יֵרַע בְּעֵינַיִךְ גַּם כֵּן מִמֵּךְ לְבוֹרְאֵךְ.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ הֲבִינוֹתִי מָה שֶׁזָּכַרְתָּ לִי בְּכְלָל אַךְ עֲשֵׂה עִמִּי חֶסֶד וּבַאֵר אוֹתוֹ לִי בִּפְרָט.

אָמַר הַשֵּׂכֶל הָעִנְיָנִים שֶׁהֵם טוֹבִים מֵאֶחָד מֵעַבְדֵי הָעוֹלָם שֶׁיִּתְנַהֵג בָּם לְפָנֶיךָ אֲדוֹנָיו כְּשֶׁיִּגְמְלֵהוּ מִן הַטּוֹב קְצָת מַה שֶּׁגְּמָלֶךָ בּוֹרְאֵךְ מֵהֶם שֶׁיְּכַבְּדֵהוּ (ס״א שיעבדהו) לְבַדּוֹ בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה וְשֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן וּמִשְׁתַּדֵּל בְּעִנְיָנָיו בַּגָּלוּי וּבַסֵּתֶר וְשֶׁיִּירָא אוֹתוֹ וְיִפְחַד מִמֶּנּוּ כ״ז שֶׁהוּא עוֹמֵד לְפָנָיו כמ״ש קְצָת הַחֲסִידִים אַל תַּמְרֶה אֶת אֲדוֹנֶיךָ וְהוּא רוֹאֶה אוֹתְךָ.

וּמֵהֶם שֶׁיִּשְׁפֹּל וְיִכָּנַע לַאֲדוֹנָיו בַּנִּרְאֶה מִמַּעֲשָׂיו וּבְסֵתֶר מַצְפוּנוֹ וְשֶׁיִּנְהַג בִּשְׁפָלוּת לְפָנָיו בְּמַלְבּוּשׁוֹ וּבְמִדּוֹתָיו.

וּיכַבְּדֵהוּ וּירוֹמְמֵהוּ בְּלְשׁוֹנוֹ וּבִלְבָבוֹ וְשֶׁיְּשַׁבֵּח וְיוֹדֶה אוֹתוֹ בְּיוֹמוֹ וְלֵילוֹ וְשֶׁיְּזַכּוֹר טוֹבוֹתָיו בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי וְיסַפֵּר מַהֲלָלָיו וּשְׁבָחָיו כְּפִי שֶׁרָאוּי לוֹ וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵאַהֲבָתוֹ שֶׁיִּמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וְיִתְקָרֵב אֶל רְצוֹנוֹ וְיִתְחַנֵּן לוֹ תָּמִיד לְרַצּוֹת אוֹתוֹ וּלְכַפֵּר לוֹ וְיֹאהֲבֵהוּ וְיִפְחַד שֶׁיִּהְיֶה מְקַצֵּר בְּמָה שֶׁצִּוָּהוּ;

וְיִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְיִתְרַחֵק מִמָּה שֶׁהִזְהִירוֹ מִמֶּנּוּ וְיָשִׂים אֶל לִבּוֹ מָה שֶׁחָלַף לוֹ מִן הָעֲוֹנוֹת וְיִרְבּוּ בְּעֵינָיו טוֹבוֹתָיו וְיִגְדְּלוּ וְיִבֶּז מַעֲשֵׂהוּ בְּצַד מָה שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ וְיִמְעַט אֶצְלוֹ טָרְחוֹ לְנֶגֶד מָה שֶׁרָאוּי לוֹ.

וְיוֹדֶה בְּקַטְנוּת מַעֲלָתוֹ בְּעֵינָיו אֵצֶל גְּדֻלַּת אֲדוֹנָיו בְּנַפְשׁוֹ וְיַרְבֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ וְלִכְרֹעַ לוֹ כְּרִיעָה וּכְנִיעָה וְשִׁפְלוּת וְשֶׁיִּבְטַח בּוֹ בְּכָל צָרְכָיו וְשֶׁיִּרְצֶה בְּכָל עִנְיָן שֶׁיַּעֲתִיקֵנוּ אֵלָיו וְאִם יַשְׁבִּיעֵהוּ יוֹדֶה וישַׁבֵּחַ וְאִם יַרְעִיבֵהוּ יִרְצֶה וְיִסְבֹּל לֹא יַחְשְׁדֵנוּ בְּדִינוֹ וְלֹא יְעַוְּלֵנוּ בְּגְזֵרָתוֹ וְיִהְיֶה דַּי לוֹ בְּמָה שֶׁחָנָנוֹ וְיַצְדִּיקֵנוּ בְּיַסְּרוֹ אוֹתוֹ.

וּמִמָּה שֶׁהוּא טוֹב מִמֶּנּוּ עוֹד לְהַרְאוֹת סִימָנֵי הָעֲבוֹדָה וְהַמַּקְנָה עָלָיו (ס״א שיהיה מקנא עליו) בְּכָל תְּנוּעַת אֵבָרָיו וּבְמַדּוֹתָיו.

לֹא יֶהְגֶּה כִּי אִם בְּזִכְרוֹ.

וְלֹא יַבִּיט כִּי אִם אֶל דְּרָכָיו.

וְלֹא יִשְׁמַע כִּי אִם אֶל דְּבָרָיו וְלֹא יֹאכַל אֶלָּא מָה שֶׁהִטְרִיפוֹ וְלֹא יַחְשֹׁב אֶלָּא בִּגְדֻלָּתוֹ וְלֹא יְשַׁמֵּשׁ אֶלָּא בִּרְצוֹתוֹ אוֹתוֹ.

וְלֹא יִשְׂמַח כִּי אִם בַּעֲבוֹדָתוֹ.

וְלֹא יְבַקֵּשׁ כִּי אִם רְצוֹנוֹ.

וְלֹא יָרוּץ כִּי אִם בִּשְׁלִיחוּתוֹ וְלֹא יַעֲמֹד כִּי אִם מֵהַמְרוֹתוֹ.

וְלֹא יֵשֵׁב כִּי אִם בְּבֵיתוֹ וְלֹא יָקוּם כִּי אִם בֶּאֱמוּנָתוֹ.

וְלֹא יִקְרָא כִּי אִם סִפְרוֹ וְלֹא יִלְבַּשׁ כִּי אִם סוּת יִרְאָתוֹ.

וְלֹא יִישַׁן כִּי אִם עַל יְצוּעֵי אַהֲבָתוֹ וְלֹא יִתְדַּמֶּה לוֹ כִּי אִם תְּמוּנָתוֹ.

וְלֹא יֵעוֹר אֶלָּא בְּמַתִּיקוּת זִכְרוֹ.

וְלֹא יִמְצָא קוֹרַת רוּחַ כִּי אִם עִמּוֹ וְלֹא יִבְרַח כִּי אִם מֵהַמְרוֹתוֹ וְלֹא יֶאֱבַל כִּי אִם בְּעֵת כַּעֲסוֹ וְלֹא יִפְחַד כִּי אִם מִפַּחְדּוֹ עָלָיו וְלֹא יְקַוֶּה כִּי אִם חַסְדּוֹ וְלֹא יִכְעֹס כִּי אִם בְּמָה שֶׁמְּחַיֵּב רְצוֹנוֹ וְלֹא יִרְצֶה אֶלָּא בְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ וְלֹא יִקַּח כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ וְלֹא יִתֵּן אֶלָּא לְמִי שֶׁצִּוָּה אוֹתוֹ לָתֵת לוֹ.

וְכֵן בְּכָל תְּנוּעוֹתָיו לֹא יַעְתִּיק רֶגֶל וְלֹא יָנִיעַ עַפְעַף אֶלָּא אַחַר הֶפְקֵת רְצוֹן אֲדוֹנָיו בָּהֶם.

אֲבָל הָעִנְיָנִים שֶׁהֵם רָעִים מִן הָעֲבֵד הֵם הֵפֶךְ כָּל הַטּוֹבִים בְּעֵינֵי אֲדוֹנָיו מִמֶּנּוּ וּבְהֶפְכָּם יֵכָּרוּ הַדְּבָרִים וּכְבָר הֻכִינוֹתִי.

וְקִבַּצְתִּי לְךָ מֵהֶם כָּלָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי יוֹרֶה אוֹתְךָ עַל שְׁאֵרִיתָם וְעַל הֶפְכָּם וְכֵיוָן שֶׁהַטּוֹב מֵעַבְדֵי הָעוֹלָם בְּעֵינֵי אֲדוֹנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁסִּפַּרְנוּ וּכְבָר יָדַעְתָּ קְטָנוּת מַעֲלַת טוֹבָתָם עֲלֵיהֶם כַּמָּה אַתְּ חַיֶּבֶת לֵאלֹהִים יִתְבָּרַךְ מִכְּפִלֵי מָה שֶׁזָּכַרְנוּ כְּשֶׁתִּשְׁלְמִי לוֹ מָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלַיִךְ מֵרֹב הַטּוֹבוֹת׃

פרק ו

אִמְרָה הַנֶּפֶשׁ כְּבָר הֲבִינוֹתִי מָה שֶׁזָּכַרְתָּ וּבְמָה שֶׁפֵּרַשְׁתָּ דַּי אַךְ בַּאֲר לִי עכ״פ בַּמֶּה אֲנִי חַיֶּבֶת בְּתוֹסֶפֶת הָעֲבוֹדָה לֵאלֹהִים יִתְבָּרַךְ.

אָמַר הַשֵּׂכֶל כִּי תּוֹסֶפֶת הָעֲבוֹדָה עַל אֲנָשֶׁיהָ מִתְחַלֶּקֶת מִדֶּרֶךְ הַכְּלָל וְהַפְּרָט בַּטּוֹבָה עֲלֵיהֶם. וְהַטּוֹבָה עַל הַמְדַבְּרִים עַל אַרְבָּעָה עִנְיָנִים.

הָרִאשׁוֹן טוֹבַת הַבּוֹרֵא הַכּוֹלֶלֶת כָּל הָאָדָם וְהוּא הַמְצִיאָם אַחַר שֶׁלֹּא הִי׳ דָּבָר נִמְצָא וְהַחֲיוֹתָם וְהַטּוֹבָה לָהֶם בְּכָל אֲשֶׁר הִקְדִּימָנוּ זִכְרוֹ בַּשַּׁעַר הַשֵּׁנִי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה וע״כ הֵם חַיָּבִים לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ עֲבוֹדָה כּוֹלֶלֶת וְהֵם כָּל הַתּוֹרֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת אֲשֶׁר נָהַג בָּהֶם אָדָם וַחֲנוֹךְ וְנֹחַ וּבָנָיו וְאִיּוֹב וַחֲבֵרָיו עַד יְמוֹת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה. וּמִי שֶׁדָּבַק בָּהֶם כֻּלָּם לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים יֵיטִיב לוֹ הָאֱלֹהִים בְּטוֹבָה מְיֻחֶדֶת מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם וְיִתֵּן לוֹ מַעֲלָה יְתֵרָה בעוה״ז וְהַגְּמוּל הַגָּדוֹל בעוה״ב כְּמוֹ אַבְרָהָם שֶׁאָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים (בראשית ט״ו:א׳) אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד. וּמִי שֶׁיַּמְרֶה הָאֱלֹהִים בְּטוֹבוֹתָיו יִפּוֹל מִמַּדְרֵגַת הַמְדַבְּרִים וּמַעֲלוֹתָם אֶל שֶׁפֶל מַדְרֵגַת הַחַי שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר וְיִהְיֶה דִּינוֹ כְּדִין הַבְּהֵמוֹת בָּעוֹלָם כמ״ש (תהלים לז) וְאֹיְבֵי ה׳ כִּיקַר כָּרִים וְגוֹ׳ וְדִינוֹ בעוה״ב הָרָעָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה כמ״ש (ישעיהו ל״ג:י״א) רוּחֲכֶם אֵשׁ תֹּאכַלְכֶם.

וְהָעִנְיָן הַשֵּׁנִי טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עַל עַם מִן הָעַמִּים וְאֻמָּה מִן הָאֻמּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵטִיב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וֶהֱבִיאָם אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְחִיָּבָם בָּזֶה עֲבוֹדָה יְתֵרָה עַל הָעֲבוֹדָה הָרִאשׁוֹנָה וְהִיא הַתּוֹרֹת הַשִּׁמְעִיּוֹת אַחַר שֶׁהִזְהִיר וְהֵעִיר עַל הַתּוֹרֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת.

וּמִי שֶׁקִּבְּלָהּ לִכְבוֹד הָאֱלֹהִים יִתְחַדְּהוּ הָאֵל בְּטוֹבָה וְחִיְּבוֹ עָלֶיהָ עֲבוֹדָה זוּלָתִי עֲבוֹדַת אֱמָתוֹ וּשְׁאָר שִׁבְטוֹ כְּמוֹ שֶׁמָּצָאנוּ שֶׁבֶט לֵוִי כְּשֶׁאָמַר מֹשֶׁה (שמות לב) מִי לַה׳ אֵלַי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי הוֹסִיף לָהֶם הָאֵל טוֹבָה יְתֵרָה וּבָחַר מֵהֶם לְשֶׁרֶת כְּבוֹדוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו וְצִוָּה אוֹתָם בְּתוֹרוֹת יְתֵרוֹת מִשְּׁאָר הָאֻמָּה וְיִעֵד אוֹתָם בַּגְּמוּל הַגָּדוֹל לעוה״ב. וּמִי שֶׁיַּמְרֶה הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה מֵהֶם יִפּוֹל מִשְּׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת וְיֵעָנֵשׁ בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (קהלת ח׳:י״ג) וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לְרָשָׁע וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים.

וְהָעִנְיָן הַגִּי טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עַל מִשְׁפָּחָה מִמִּשְׁפְּחוֹת הָאֻמָּה כַּכְּהֻנָּה וּלְוִיָּה וְזֶרַע הַמְּלוּכָה בְּבֵית דָּוִד וְחִיָּבָם עַל זֶה עֲבוֹדָה יְתֵרָה וַעֲבוֹדַת הַכְּהֻנָּה וְהַלְוִיָּה יְדוּעוֹת וּמְבֹאָרוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים אַךְ תּוֹרַת בֵּית דָּוִד כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיה כא) בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר ה׳ דִּינוּ

לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָּזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק. וּמִי שֶׁהִשְׁלִימָם לְאַהֲבַת רְצוֹן הָאֱלֹהִים יְחֻדָּהוּ הָאֵל בַּטּוֹבָה בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבַגְּמוּל הַגָּדוֹל לעוה"ב וְיִהְיֶה נָדִיב נִבְחָר אוֹ מוֹרֶה צֶדֶק כמ"ש הַכָּתוּב עַל פִּינְחָס (תהלים קו) וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה וַתֵּחָשֶׁב לוֹ לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד עוֹלָם וְאָמַר (יחזקאל מד) וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי וְגוֹ' וּמִי שֶׁהִמְרָה הָאֱלֹהִים מֵהֶם נָפַל מִכָּל הַמַּעֲלוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת בעוה"ז וְיַגִּיעַ לוֹ צַעַר גָּדוֹל בעוה"ב כְּמוֹ שֶׁיֵּדָעְתָּ מִדְּבַר קֹרַח וַעֲדָתוֹ.

וְהָעִנְיָן הָרְבִיעִי טוֹבַת הָאֱלֹהִים עַל אִישׁ מֵאִישֵׁי בְּנֵי אָדָם נִתְיַחֵד בָּהּ מִשְׁאָר מִשְׁפַּחְתּוֹ וְעַמּוֹ וּשְׁאָר הַמְדַבְּרִים כְּנָבִיא מֻבְחָר אוֹ נָגִיד (ס"א נביא) מְצֻוֶּה לְהַנְהִיג אֻמָּה אוֹ חָכָם הֵעִיר אֱלֹהִים אֶת רוּחוֹ בְּחָכְמָה וּתְבוּנָה וְעֵצָה וְדוֹמֶה לָזֶה וְעַל כָּל טוֹבָה מֵהֶם יִתְחַיֵּב בַּעֲבוֹדָה יְתֵרָה לָאֱלֹהִים וּמִי שֶׁהִשְׁלִימָהּ מַתְמִידוֹת לוֹ כָּל הַטּוֹבוֹת הַכּוֹלְלוֹת וְהַמְיֻחָדוֹת בָּעוֹלָם וְיוֹסִיף לוֹ הָאֱלֹהִים כֹּחַ עֲלֵיהֶם וְדַעַת בָּהֶם כמ"ש (תהלים קלב) נִשְׁבַּע ה' לְדָוִד אֱמֶת לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא לָךְ אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם בְּנֵיהֶם עֲדֵי עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא לָךְ וְהַגְּמוּל לעוה"ב כמ"ש (שם כז) לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים.

וּמִי שֶׁיַּמְרֶה הָאֱלֹהִים בַּטּוֹבָה אֲשֶׁר יְחֻדָּהוּ בָּהּ יִפֹּל מִכָּל הַמַּעֲלוֹת הַיִּתְרוֹת וְיִדַּקְדֵּק עָלָיו הַבּוֹרֵא בְּחֶשְׁבּוֹן יוֹתֵר בעוה"ז כמ"ש (ויקרא י) הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן וְאָמַר (עמוס ג) רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם וְיִהְיֶה עוֹד עָנְשׁוֹ בעוה"ב יוֹתֵר קָשֶׁה כמ"ש (ישעיה ל) כִּי עָרוּךְ מֵאָתְמוֹל תָּפְתֶּה גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק הִרְחִיב וְגוֹ'.

וְעַל אֵלֶּה אַרְבָּעָה הָעִנְיָנִים חַיָּבִים בְּנֵי הָאָדָם בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר יוֹסִיף הַבּוֹרֵא טוֹבָה לְאָדָם חַיָּב עָלָיו עֲבוֹדָה. וּמִן הָרְאָיָה עַל זֶה כִּי הַתְּבוּאוֹת חַיָּבוֹת בְּמַעֲשֵׂר שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד) עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ וּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֱלֹהִים מֵאָה כּוֹר שֶׁל תְּבוּאָה חַיָּב מִמֶּנָּה עֲשָׂרָה כּוֹרִים לֵאלֹהִים וּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֱלֹהִים עֲשָׂרָה כּוֹרִים חַיָּב לֵאלֹהִים מֵהֶם כּוֹר אֶחָד. וְאִם יוֹצִיא הָאֶחָד תִּשְׁעָה וַחֲצִי וְהַשֵּׁנִי אֶחָד יִהְיֶה הָרִאשׁוֹן עָנוּשׁ וְהַשֵּׁנִי מְקֻבָּל שָׂכָר.

וְכֵן אוֹמַר בְּמִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן בָּטְלָה מִמֶּנּוּ חוֹבַת הַמִּילָה וְלִמּוּד הַתּוֹרָה וּמִי שֶׁהוּא פָּסֵחַ בָּטְלָה מִמֶּנּוּ חוֹבַת הֶחָג וּמִי שֶׁהוּא חוֹלֶה בָּטְלוּ מִמֶּנּוּ מִן הַמִּצְוֹת מָה שֶּׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָן.

וְעַל הַהַקְשָׁה הַזֹּאת יִתְחַיֵּב מִי שֶׁיְּחֻדָּהוּ הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה לְטוֹבָה בְּתוֹסֶפֶת עֲבוֹדָה עָלָיהּ.

וע"כ הָיוּ הַחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים כְּשֶׁהָיְתָה בָּאָה לָהֶם טוֹבָה מִטּוּבוֹת הָעוֹלָם מִתְפַּחֲדִים לָהּ מִשְּׁנֵי פָּנִים אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא יְקַצְּרוּ מֵהַשְׁלֵמַת הָעֲבוֹדָה עָלֶיהָ וְהַהוֹדָאָה בַּעֲבוּרָהּ וְתִשְׁוּב

לָהֶם לְרָעָה כמ״ש יַעֲקֹב אֲבִינוּ (בראשית לב) קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וְהַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה גְּמוּל הַבּוֹרֵא עַל עֲבוֹדָתָם וְיִגָּרַע מִגְּמוּלָם לָעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ הַקַּדְמוֹנִים בְּעִנְיָן (דברים ז) וּמְשַׁלֵּם לְשׂוֹנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ וְדַי לְךָ בָּזֶה.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ כְּבָר הֶבִינוֹתִי מָה שֶׁזָּכַרְתָּ וְאֵינֶנִּי מוֹצְאָה אֶת עַצְמִי יְכוֹלָה לְשַׁלֵּם חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עַל טוֹבוֹתָיו הַכּוֹלְלוֹת הַמְדַבְּרִים כ״ש מָה שֶּׁיִּחֵד אוֹתִי בּוֹ מֵהֶם וְאִם חֶפְצִי וּרְצוֹנִי לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁאֲנִי חַיֶּבֶת עֲלֵיהֶם מִיָּד קוֹדֶמֶת לְמַחְשַׁבְתִּי בְּהַשְׁלִימִי תּוֹחֶלֶת טוֹבָה עֲתִידָה מִמֶּנּוּ.

וְכֵן בְּהוֹדוֹתִי לָאֵל כְּשֶׁאֲהוֹדֶנּוּ בְּמִלּוֹתַי עַל גֹּדֶל טוּבוֹ עָלַי וּמַחֲשַׁבְתִּי וְכַוָּנָתִי בַּהוֹדָאָה לְבַקֵּשׁ עַל הַתְמָדַת הַטּוֹבָה וּלְהוֹסִיף עָלֶיהָ לֹא כַּוָּנַת הַנּוֹאֵשׁ מִתּוֹסֶפֶת הַטּוֹבָה וְהַתְמָדָתָהּ וּכְשֶׁאֲנִי עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה בַּעֲבוֹדָתִי וְהוֹדָאָתִי לֵאלֹהַי מִמְּעוּט הַכַּוָּנָה הַבְּרוּרָה לְחוֹבַת טוֹבָתוֹ אֵיךְ אַגִּיעַ לְשַׁלֵּם שְׁאָר עֲבוֹדָתוֹ עַל טוֹבוֹתָיו הַמְיֻחָדוֹת וַאֲנִי צְרִיכָה שֶׁתּוֹרֵנִי מָה שֶּׁאֲנִי חַיֶּבֶת בּוֹ עֲלֵיהֶם מֵעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים עַל הַמְּעוּט שֶׁאֶהְיֶה רְאוּיָה לְהַתְמָדָתָם.

אָמַר הַשֵּׂכֶל מָה שֶּׁהִתְרַעַמְתְּ מִמְּעוּט כַּוָּנָתֵךְ בַּעֲבוֹדָתֵךְ וְהוֹדָאָתֵךְ לֵאלֹהַיִךְ וְכִי דִּבְרֵי פִּיךְ דִּבְרֵי מוֹדֶה וְכַוָּנָתֵךְ בָּהֶם כַּוָּנַת מְבַקֵּשׁ וְלִבֵּךְ לְהוֹסִיף עַל הַטּוֹבָה וְלִשְׁאוֹל הַתְמָדָתָהּ. הוּא מִפְּנֵי שָׁלֹשׁ מִדּוֹת.

הַמִּדָּה הָאַחַת רֹב אַהֲבָתֵךְ אֶת נַפְשֵׁךְ וְחֶפְצֵךְ לְמִשּׁוֹךְ הַנְּעִימוֹת אֵלֶיהָ וְלֹא תִּפְסְעִי פְּסִיעָה לַעֲבוֹדַת הָאֵל וְלֹא לְזוּלָתָהּ אֶלָּא שֶׁכַּוָּנָתֵךְ בָּהּ לְהִתְעַנֵּג בַּהֲנָאוֹת וּכְבָר הִקְדַּמְתִּי לָךְ בִּתְחִלַּת רְפוּאָתִי שֶׁתִּשְׁתַּדְּלִי בְּכָל יְכָלְתֵּךְ לְהַרְחִיק הַמִּדָּה הַזֹּאת מִמֵּךְ וּבְזֶה אֲקַוֶּה לָךְ הַטּוֹב.

וְהַמִּדָּה הַשֵּׁנִית מִפְּנֵי שֶׁאֵינֵךְ מְבִינָה חֶסֶד הַבּוֹרֵא עָלַיִךְ וְיַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתֵּךְ שֶׁאֵינֵךְ מַגַּעַת אֶל הַטּוֹבָה אֶלָּא בְּבַקָּשָׁתֵךְ עָלֶיהָ וּכְבָר הֵטִיב לָךְ בְּמָה שֶׁתֵּדְעִי וּבְמָה שֶׁאֵינֵךְ יוֹדַעַת וְאִם לֹא תַּשְׁכִּילִי בְּבַקָּשָׁתֵךְ מִי עָשָׂה לָךְ כָּל זֹאת בַּתְּחִלָּה אִם הָיִית מְרֻחֶקֶת מִמֵּךְ הַמַּחְשָׁבָה הַזֹּאת הָיְתָה עֲבוֹדָתֵךְ בְּכַוָּנָה שְׁלֵמָה וְהוֹדָאָתֵךְ לוֹ בְּמַצְפוּנֵךְ וּמָה שֶׁתְּקַוִּי מִמֶּנּוּ אָז יִהְיֶה רָאוּי וּמְחֻיָּב לָךְ יוֹתֵר.

וְהַמִּדָּה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁאֵינֵךְ מַכֶּרֶת אֶת עַצְמֵךְ וְלֹא עִנְיַן הַנְהָגָתֵךְ וְאַתְּ רוֹאֶה אוֹתָךְ רְאוּיָה לַגְּדוֹלָה שֶׁבְּכָל הַטּוֹבוֹת וְאֵינֵךְ פּוֹסֶקֶת מִלְּבַקֵּשׁ אוֹתָם וְכָל אֲשֶׁר תַּגִּיעַ מֵהֶם עַל דָּבָר מַחְשַׁבְתֵּךְ עוֹלָה לְמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְאֵינֵךְ רוֹאָה הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה רָאוּי לַגְּדוֹלָה שֶׁבָּעֲבוֹדוֹת מִמֵּךְ וּכְשֶׁתִּהְיֶה מִמֵּךְ עֲבוֹדָה תַּחְשְׁבֶהָ חֶסֶד מִמֵּךְ עָלָיו עִם יְדִיעָתֵךְ מַחְסוֹרֵךְ אֵלָיו וְשֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָךְ.

וְאִלּוּ הָיִית מְגַלֶּה הַסִּכְלוּת הַזֶּה מֵאֵלַיִךְ וַתִּעַיְנִי בְּעַיִן פְּקוּחָה וְהָיִית יוֹדַעַת כִּי הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר בָּרָאֵךְ חוֹשֵׁב עָלַיִךְ וְיוֹדֵעַ בַּטּוֹב לָךְ וּבְמָה שֶׁאֵינוֹ טוֹב יוֹתֵר מִמֵּךְ הָיִית רוֹצָה בְּמָה שֶׁיַּגִּיעֵךְ

מֵהֶם וְתִגְדַּל הוֹדָאָתְךָ לוֹ עֲלֵיהֶם בְּלֵב שָׁלֵם וְלֹא הָיִית תּוֹלֶה תִּקְוָתְךָ בְּמָה שֶׁיִּטְרִידֵךְ מֵהַכָּרַת מָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ מֵהֶם וּפְרַט חוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עֲלֵיהֶן וּמָה שֶׁאַתָּ רְאוּיָה לוֹ.
אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תַּגִּיעִי אֵלָיו כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב לָךְ בַּעֲבוֹדָתֵךְ לֹא שֶׁתִּקְווִי אוֹתוֹ בִּתְלוֹת דַּיְתֵךְ בוֹ:

פרק ז

וּמָה שֶׁשָּׁאַלְתָּ עַל הַמְעוּטָה שֶׁבַּעֲבוֹדוֹת הָאֱלֹהִים שֶׁאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפָחוֹת מִמֶּנָּה וְתִתְחַיֵּב לוֹ בָּהּ הַתְמָדַת טוֹבָתוֹ עָלָיו הֵם י׳ עִנְיָנִים:
מֵהֶם שֶׁלֹּא יְשַׂיְּמֶנָּה סִבָּה לְהַמְרוֹתוֹ (ס״א שלא ישימה סיבה ועילה לחטאתיו ולהכעיס בוראו כי מרוב עסקיו ברבות הטובה לו יתרשל בשבח ובהודאה ובעבודה).
וּמֵהֶם שֶׁיַּזְכִּיר טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים בִּלְשׁוֹנוֹ תָּמִיד וְיַרְבֶּה לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ בְּלִבּוֹ עָלֶיהָ וּבַנִּרְאֶה מִדְּבָרָיו.
וּמֵהֶם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה נְמִבְזֶה וּמְעוּטָה בְּעֵינָיו.
וּמֵהֶם שֶׁלֹּא יִתְלֶה בְּזוּלָתוֹ אִם תִּהְיֶה ע״י אֶמְצָעִי שֶׁיּוֹדֶה הָאֶמְצָעִי וְיִתְעַלֶּם מֵהוֹדוֹת הַבּוֹרֵא עָלֶיהָ.
וּמֵהֶם שֶׁלֹּא יִתְפָּאֵר בָּהּ וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ כִּי בְּכֹחוֹ לְקָחָהּ וּבְחָכְמָתוֹ בְּמָה שֶׁהוּא רָאוּי לָהּ.
וּמֵהֶם שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁיַּתְמִידָהּ בְּהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בָּהּ וְשֶׁתֹּאבַד מִמֶּנּוּ אִם יִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה.
וּמֵהֶם שֶׁלֹּא יִבְזֶה מִי שֶׁחָסֵר הַטּוֹבָה הַהִיא וְיִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ טוֹב מִמֶּנּוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וְשֶׁמָּא הָאֱלֹהִים מְנַסֶּה אוֹתוֹ בָּהּ לְהַרְאוֹת מָה שֶׁנִּסְתָּר בּוֹ מֵרֹעַ הַמַּצְפּוּן וְתַשִּׂיאֵהוּ הַטּוֹבָה וְיִהְיֶה כָּל חֶסֶר טוֹב טוֹב מִמֶּנּוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים.
וּמֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה לִבָּבוֹ שָׁלֵם עִם הָאֱלֹהִים בְּכַוָּנָתוֹ וּבְהַכָּנְעוֹ וְאִם לֹא יוֹסִיף בְּמַעֲשֵׂהוּ עַל מַה שֶּׁהָיָה בַּתְּחִלָּה וְלֹא הוֹסִיף בְּהוֹדָאָה וּבְשֶׁבַח יַתְמִיד עַל מָה שֶׁהָיָה בּוֹ וְיִשְׁתַּדֵּל לְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ בְּמַעֲשֵׂהוּ לֵאלֹהִים וְאַל תִּהְיֶה הַטּוֹבָה גּוֹרֶמֶת לְקַצֵּר מִמַּעֲשֵׂהוּ הָרִאשׁוֹן וְלִטְרֹד אוֹתוֹ מֵהוֹסִיף בְּכַוָּנָתוֹ לֵאלֹהִים.
וּמֵהֶם לִהְיוֹת עֵינוֹ תָּמִיד עַל מִי שֶׁהוּא לְמַטָּה מִמֶּנּוּ בְּרוֹב הַטּוֹבוֹת לֹא עַל מִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְכֵן רָאוּי לוֹ לִהְיוֹת עֵינוֹ תָּמִיד עַל מִי שֶׁהוּא מֻרְבֶּה בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים יוֹתֵר מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לַעֲלוֹת אֶל מַעְלָתוֹ וְאַל יַבִּיט לְמִי שֶׁהוּא מְמַעֵט בָּהּ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְיִתְגָּאֶה בְּמַעֲשֵׂהוּ וְיִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ.
וּמֵהֶם שֶׁלֹּא יַשִּׂיאֵהוּ אֹרֶךְ סֵתֶר הַטּוֹבוֹת יִתְעַלֶּה עָלָיו וְאֹרֶךְ אַפָּיו לוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בָּטוּחַ מִקִּצְפּוֹ וְיַמְרֶה אוֹתוֹ.
כִּי כָל מַה שֶׁהִגִּיעוּ דִּבְרֵיהֶם אֵלֵינוּ מִן הַקְּדָמוֹנִים שֶׁעָבְרוּ וְרָאִינוּ מִן הַנִּמְצָאִים עִמָּנוּ שֶׁהֵטִיב לָהֶם הָאֱלֹהִים בְּמִינֵי הַטּוֹבוֹת וְנָטוּ מֵעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים אֶל הַמְרוֹתוֹ לֹא נִכְשְׁלוּ אֶלָּא בְּמָה

שֶׁסִּפַּרְתִּי לְךָ וְזֶה גִּלּוּי וּמְפֹרָסָם בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים ע״ה בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וְהֵם כָּל מַפְסִידֵי הַשַּׁעַר הַשְּׁלִישִׁי הַזֶּה אֲשֶׁר כַּוָּנָתֵנוּ בּוֹ בֵּאוּר חִיּוּב קַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים.

וּמִי שֶׁלֹּא יָכוֹל לְהוֹסִיף בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים בִּרְבוֹת טוֹבוֹתָיו וְיוּכַל לְקַבֵּל מָה שֶׁזִּכַּרְתִּי לש״ש יִהְיֶה רָאוּי לְהַתְמָדַת הַטּוֹבָה לוֹ הַמְיֻחֶדֶת לוֹ וְאִם יִסְירֶנָּה מִמֶּנּוּ יִהְיֶה לְאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים אוֹ לְמִחוֹת בָּזֶה עָוֹן שֶׁקִּדֵּם לוֹ אוֹ לְשַׁלֵּם לוֹ בעוה״ב תְּמוּרָתָהּ מָה שֶּׁהוּא גָּדוֹל וְיָקָר מִמֶּנָּה וְעוֹדֵף עָלֶיהָ הַרְבֵּה:

פרק ח

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ הִתְעַסַּקְתִּ בִּרְפוּאָתִי וְהֶעֱלֵיתָ אֲרוּכָתִי וְהוֹכַחְתַּנִי וְהִגְדַּלְתָּ וְהִשְׁקַפְתָּ בְּאֹרֶךְ עַל רְפוּאָתִי וְגִלִּיתָ חֶשְׁכַת הָאִוֶּלֶת מֵעָלַי אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאַר עָלַי עֲדַיִן מִמַּפְסִידֵי עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים עִנְיָן אֶחָד אִם תִּרְפָּאֵנִי מִמַּדְוֵהוּ וְתָסִיר מִמֶּנִּי דַּאֲגָתוֹ אֶנָּצֵל מִן הַגָּדוֹל שֶׁבַּמַּדְוִים וְאֶהְיֶה קְרוֹבָה לִרְפוּאָה מִכָּל נְגָעַי.

אָמַר הַשֵּׂכֶל וּמָה הוּא הָעִנְיָן שֶׁהוּא אֶצְלֵךְ כַּאֲשֶׁר זָכַרְתְּ.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ מָה שֶׁמָּצָאתִי בַּסְּפָרִים מֵעִנְיַן הַהֶכְרֵחַ וְהַגְּזֵרָה וְהַמֻּמְשָׁלָה וְהַחֵפֶץ שֶׁהַכֹּל לָאֱלֹהִים בְּכָל מָה שֶׁבָּרָא מִקּוֹפֵא וְצוֹמֵחַ וְחַי וּמְדַבֵּר כמ״ש (תהלים קלה) כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה׳ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וְאָמַר (שמואל א ב) ה׳ מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל ה׳ מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף מְרוֹמֵם וְאָמַר (איכה ג) מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי ה׳ לֹא צִוָּה מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב וְאָמַר (ישעיה מה) יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע וְאָמַר (תהלים קכז) אִם ה׳ לֹא יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם ה׳ לֹא יִשְׁמָר עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר וְאָמַר (שם) שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא. וְהַרְבֵּה מִמָּה שֶׁדּוֹמֶה לָזֶה מַה שֶּׁיּוֹרֶה כֻּלּוֹ כִּי הָאָדָם וּשְׁאָר הַחַיִּים הֵכִינָם הַבּוֹרֵא לְזִיּוּן הָעוֹלָם הַזֶּה וְאִם יִנְיעֵם יָנוּעוּ בִּרְשׁוּתוֹ וְכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ וְאִם יַנִּיחֵם יָנוּחוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם כמ״ש (איוב לא) וְהוּא יַשְׁקֹט וּמִי יַרְשִׁיעַ וְאָמַר (תהלים קד) תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן וְכָל דִּבְרֵי הָרְאשׁוֹנִים בְּכָל סֵפֶר מוֹדִים מִכָּל הָעִנְיָן הַזֶּה מִבְּלִי מַחְלֹקֶת בּוֹ.

וְנִמְצָא בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה מָה שֶׁחוֹלֵק עָלָיו מָה שֶׁמּוֹרֶה כִּי הַמַּעֲשִׂים הַנִּרְאִים מִן הָאָדָם נְתוּנִים בִּרְשׁוּתוֹ וְהוּא בּוֹחֵר בָּהֶם בְּחֶפְצוֹ וְהֵם הוֹוִים בִּרְצוֹנוֹ וּבְחִירָתוֹ וע״כ הִתְחַיֵּב בִּגְמוּל וּבְעֹנֶשׁ עַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הָעֲבֵרָה וְהוּא מָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים ל) רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע וְאָמַר (שם) וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים וְאָמַר (מלאכי א) מְיֻדָּכֶם הָיְתָה זֹּאת וְאָמַר (איוב לא) כִּי פֹּעַל אָדָם יְשַׁלֶּם לוֹ וְאָמַר (משלי יט) אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ. וְכָל מָה שֶׁיֵּשׁ בְּסִפְרֵנוּ מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת וּמוּסָר מוֹרֶה עַל בֵּרוּר הָעִנְיָן הַזֶּה וְכֵן

מָה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ מִגְמוּל הָעֲבוֹדָה וְעֹנֶשׁ הָעֲבֵרָה הַכֹּל מוֹרֶה כִּי מַעֲשֵׂי הָאָדָם מֻנָּחִים אֵלָיו וְכִי כְּבוֹד הָאֱלֹהִים נָקִי מִטּוֹבָתוֹ וְרָעָתוֹ וְצִדְקוֹתָיו וּמְעָוֹותָיו.

וְהָעִנְיָן אֶצְלִי קָשֶׁה וְהָפִיק בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים קָשֶׁה מְאֹד וְאִם יֵשׁ רְפוּאָה לַמַּדְוֶה הַזֶּה יִרְפָּאֵנִי הָאֵל מִמֶּנּוּ עַל יָדֶךָ.

אָמַר הַשֹּׂכֵל אֵין בְּמָה שֶּׁזְּכַרְתִּ מִקְּשֵׁי הַהֶפְקֵה בֵּין שְׁנֵי אֵלּוּ הָעִנְיָנִים הַנִּמְצָאִים בַּסְּפָרִים גָּדוֹל מִמָּה שֶׁיִּמָּצֵא מִמֶּנּוּ בְּפֹעַל בְּדֶרֶךְ הַבְּחִינָה וְהוּא מָה שֶּׁאֲנַחְנוּ רוֹאִים מִמַּעֲשֵׂי הָאָדָם שֶׁיִּהְיוּ כְּפִי דַּעְתּוֹ וְחֶפְצוֹ בְּקִצָּת הָעִתִּים וְיִהְיוּ שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנוֹ וְכַוָּנָתוֹ בְּקִצָּתָם.

וְהֵם יוֹרוּךָ כִּי יֵשׁ לַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה מֶמְשָׁלֶת עָלָיו וְשֶׁהוּא תַּחַת מַאֲסָרוֹ יַתִּיר לוֹ מָה שֶּׁיַּחְפֹּץ וְיִמְנָעֵהוּ מִמָּה שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ וְיֵרָאֶה לְךָ מִמֶּנּוּ גַּם זֶה בִּתְנוּעַת לְשׁוֹנוֹ וְשִׁמְעוֹ וּרְאוּתוֹ וַאֲנִי רוֹאֶה אח"כ שֶׁהַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ עוֹבְרִים עָלָיו כְּפִי מַעֲשָׂיו וּתְנוּעוֹתָיו לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וּלְהַמְרוֹתוֹ.

וּכְבָר אָרְכוּ מַחְלוֹקוֹת הַחֲכָמִים בְּאֹפְנֵי הַהֶפְקֵה בֵּין הַהֶכְרֵחַ וְהַצֶּדֶק.

מֵהֶם מִי שֶׁאָמַר כִּי כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֱנוֹשִׁיִּים הוֹלְכִים כְּחֵפֶץ הָאָדָם בָּהֶם וְיִכָלְתּוֹ וְכֹחוֹ מָסַר אֱלֹהִים בְּיָדוֹ עִנְיְנֵיהֶם וְהִשְׁלִיטוֹ בָּהֶם וְכִי כְּבוֹד הָאֱלֹהִים נָקִי מֵהֶם וְעַל כֵּן הִתְחַיֵּב אֲלֵיהֶם הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ.

וּמֵהֶם מִי שֶׁמִּשִּׁיב הַמַּעֲשִׂים הָאֱנוֹשִׁיִּים וְזוּלָתָם אֶל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְאָמַר כִּי כָּל תְּנוּעָה הַמִּתְחַדֶּשֶׁת בָּעוֹלָם מִמְּדַבֵּר וְדוֹמֵם הִיא בִּרְשׁוּת הַבּוֹרֵא יִתְ' וּגְזֵרָתוֹ וְדִינוֹ וְתַחַת מַאֲסָרוֹ אֵין נִמְלָט מֵהֶם כְּשַׁעֲרָה לֹא פָּחוֹת מִמֶּנָּה וְלֹא לְמַעְלָה הֵימֶנָּה.

וְכַאֲשֶׁר הִקְשׁוּ עֲלֵיהֶם בְּדֶרֶךְ הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ אָמְרוּ עִנְיַן הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ אֵין אָנוּ יוֹדְעִים צוּרָתוֹ וְלֹא מַהֲלְכֵי דִּינָיו וְהָאֱלֹהִים צַדִּיק וְלֹא יְעַוֵּל וְנֶאֱמָן בְּמָה שֶׁיַּעַד מִן הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ וְלֹא יַעֲבֹר נֶחְלְשׁוּ דֵּעוֹתֵינוּ מֵהַשִּׂיג כֹּחַ הַוַּיִת חָכְמָתוֹ וְצִדְקוֹ יוֹתֵר גָּלוּי וְחַסְדּוֹ נִרְאֶה יוֹתֵר מִמָּה שֶּׁנַּחְשְׁדֵהוּ בְּדִינָיו אֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדָיו.

וּמֵהֶם מִי שֶׁרָאָה לְהַאֲמִין בִּשְׁתֵּי הַדֵּעוֹת הַהֶכְרֵחַ וְהַצֶּדֶק וְאָמְרוּ כִּי הַמַּעֲמִיק בָּהֶם אֵינוֹ נִצּוֹל מֵחֵטְא וּמִכְשׁוֹל עַל אֵיזֶה דֶּרֶךְ שֶׁיִּסְבֹּר אוֹתָם. וְאָמְרוּ הַנָּכוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה מִי שֶׁיַּאֲמִין כִּי הַמַּעֲשִׂים מֻנָּחִים לְאָדָם יִגְמֹל וְיֵעָנֵשׁ עֲלֵיהֶם וְנִשְׁתַּדֵּל בְּכָל אֲשֶׁר יוֹעִילֵנוּ אֵצֶל הַבּוֹרֵא בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים וְנִבְטַח בֵּאלֹהִים בִּטְחוֹן מִי שֶׁהִתְבָּרֵר אֶצְלוֹ כִּי מֶמְשֶׁלֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים וְהַתְּנוּעוֹת וְהַתּוֹעֶלֶת וְהַנֶּזֶק בִּגְזֵרַת ה' וּרְשׁוּתוֹ וּבְמַאֲמָרוֹ וְכִי לְאֵל יִתְ' הַטָּעָנָה הַנִּצַּחַת עַל הָאָדָם וְאֵין טַעֲנָה לָאָדָם עַל הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ.

וְהַדַּעַת הַזֹּאת קְרוֹבָה אֶל דֶּרֶךְ הַהַצָּלָה מִכָּל אֲשֶׁר קָדַם זִכְרוֹ כִּי מִן הָאֱמֶת וְהַנְּכוֹנָה שֶׁנּוֹדֶה בַּסִּכְלוּת בַּדָּבָר הַזֶּה מֵחָכְמַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מִפְּנֵי חֲלִישׁוּת דַּעְתֵּנוּ וּמִמְּעוּט הַכָּרָתֵנוּ

וּבְסִכְלוּתֵנוּ בּוֹ פָּנִים מֵאֲפָנֵי הַטּוֹבָה וְלָזֶה נֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְאִלּוּ הָיְתָה לָנוּ בְּעָמְדֵנוּ עַל הַסּוֹד הַזֶּה תַּקָּנָה הָיָה הַבּוֹרֵא מְגַלֶּה אוֹתָהּ לָנוּ.

וְהַדְּמְיוֹן הַקָּרוֹב בָּזֶה מָה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים מֵעִנְיַן חַלַּשׁ הָרְאוּת שֶׁאֵין לוֹ תוֹעֶלֶת בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁיִּשִּׁים מָסָךְ דַּק בֵּינוֹ וּבֵין עֵינָיו וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה הַחֹלִי בְּעֵינָיו יוֹתֵר גָּדוֹל תִּהְיֶה תַּקָּנָתוֹ בְּמָסָךְ יוֹתֵר עָבֶה וְכָל אֲשֶׁר יֵקַל הַחֹלִי מֵעֵינָיו יִהְיֶה הַמָּסָךְ הַדַּק יוֹתֵר רָאוּי לוֹ.

וְעוֹד כִּי אָנוּ רוֹאִים בְּרוֹב הַמְּלָאכוֹת הַגּוּפָנִיּוֹת פְּעֻלּוֹת אִלּוּ לֹא הָיִינוּ רוֹאִים אוֹתָן בְּעֵינֵינוּ וְהָיָה דְּבָרָן מַגִּיעַ אֵלֵינוּ הָיִינוּ מְמַהֲרִים לְהַכְזִיב הַמַּגִּיד בּוֹ עֲלֵיהֶן בְּמוֹ האוסטרולובייי"ו שֶׁהוּא מֹאזְנֵי הַחוֹזִים שֶׁאִלּוּ לֹא הִשַּׂגְנוּהוּ בְּרְאוּתֵנוּ וְיַגִּיד לָנוּ מַגִּיד צוּרָתוֹ וּדְמוּתוֹ וּמָה שֶּׁיֶּשְׁנוֹ בּוֹ מִתְּנוּעוֹת הַגַּלְגַּלִּים וּמְקוֹמוֹת הַכּוֹכָבִים וְכִוּוּן הַשָּׁעוֹת שֶׁל כָּל עֵת וְעֵת מֵעִתֵּי הַשָּׁנָה וִידִיעַת מָרְחֲקֵי הַדְּבָרִים הַחֲלוּקִים וְהַרְבֵּה מִן הַדְּבָרִים שֶׁאֵינָם יְדוּעִים לֹא נִתְבָּרְרָה בְּמַחְשַׁבְתֵּנוּ וְלֹא עָלְתָה בְּרַעְיוֹנֵנוּ צוּרָתוֹ.

וְכֵן מָה שֶּׁהוּא יוֹתֵר קָרוֹב אֵלֵינוּ מִן הַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם הֲמוֹן ב"א. הַפֶּלֶס,

כִּי לוּלֵא הַשָּׂגַת חוּשׁ רְאוּתֵנוּ אוֹתוֹ לֹא הָיָה מִתְקַיֵּם בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ שֶׁיִּשְׁקֹל שֶׁקֶל הַצֶּדֶק בְּמֹאזְנַיִם שֶׁאֶחָד מֵחֶלְקֵיהֶם יוֹתֵר אָרוֹךְ מִן הַשֵּׁנִי וּמִן הַתְּמַהּ שֶׁיִּשְׁקֹל בּוֹ שְׁקָלִים רַבִּים נֶחְלָקִים בְּחֶסֶר וּבְיֶתֶר בְּאֶבֶן אַחַת.

וּמָה שֶּׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ ב"א יוֹתֵר תְּנוּעַת הָאֶבֶן הָעֶלְיוֹן מֵאַבְנֵי הָרֵחַיִם בְּסִבּוּב שָׁוֶה בְּאֶמְצָעִים חַלָּשִׁים מְנִיעִים אוֹתָם הַמַּיִם. וּכְשֶׁאָנוּ מַשְׁלִיכִים אֶבֶן קְטַנָּה בְּשֶׁטֶף הַמַּיִם הַנִּגָּרִים לֹא הָיָה מִתְעַכֵּב שָׁעָה עַד שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְתַחְתִּיתָם וּבְרֵחַיִם מִמִּשְׁקַל הָאֶבֶן כְּפָלִים רַבִּים וְכֹחַ הָאֶמְצָעִים שֶׁיְּנוּעוּ הָרֵחַיִם בַּעֲבוּרָם פָּחוֹת מִכֹּחַ הַשֶּׁטֶף הָרַבֶּה. וְאִלּוּ הִגִּיד לָנוּ מַגִּיד וְלֹא הָיִינוּ רוֹאִים הַדָּבָר בְּעֵינֵינוּ הָיִינוּ מְמַהֲרִים לְהַכְחִישׁ וּלְהַשִּׁיב עַל דְּבָרָיו.

וְזֶה מִפְּנֵי מְעוּט יְדִיעָתֵנוּ בִּיסוֹדֵי הַיְצִירָה וַחֲלִישׁוּת הַכָּרָתֵנוּ בְּשָׁרְשֵׁי הַנִּמְצָאִים וְתוֹלְדוֹתֵיהֶם וְטִבְעֵיהֶם וּכְחוֹתָם הַמִּתְבּוֹדְדִים. וּמִי שֶׁהוּא בַּסִּכְלוּת אֲשֶׁר סְפָּרְנוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא בֵּין יָדָיו תָּדִיר אֵין מִן הַתְּמַהּ שֶׁלֹּא יֵדַע מַהֲלְכֵי הַגּוֹזֵר וְהַצֶּדֶק מִמִּשְׁפְּטֵי הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה אֲשֶׁר הֵם נֶעֱלָמִים וְנַעֲלִים מִמָּה שֶׁזְּכַרְנוּ עַד אֵין קֵץ.

וּבְכַמּוֹתוֹ אָמַר דָּוִד ע"ה (תהלים קלא) ה' לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְגוֹ' וְאָמַר אַחַר זֶה מָה שֶּׁדּוֹמֶה לוֹ מֵהַמַּסֵּר אֶל הָאֱלֹהִים בְּמַאֲמָרוֹ אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי:

פרק ט

אִמְרָה הַנֶּפֶשׁ כְּבָר נִחַמְתַּנִי בַּמָּה שֶׁיֵּאַשְׁתַּנִי מֵהַשִּׂיג סוֹד הַדָּבָר הַזֶּה לְדַקּוּתוֹ וְעֹמֶק עִנְיָנוֹ אַךְ גַּלֵּה לִי סוֹד עִנְיָנִי וְהַכַּוָּנָה בְּהַעֲמָדָתִי בָּעוֹלָם הַזֶּה.

וְקָרֵב לִי צוּרַת הַהֶכְרֵחַ וְהַצֶּדֶק בְּכָל יְכָלְתְּךָ מִן הַדֶּרֶךְ הַקְּצָרָה וְלֹא יִהְיֶה עִנְיָנִי כְּעִנְיַן מִי שֶׁלֹּא הֵבִין אָפְנֵי טוֹבָתוֹ מִן הַמְּלָכִים (הממונים) כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַנִי. וְהוּא שֶׁבִּקְּצַת אִיֵּי הוֹדוּ עִיר אַחַת הִסְכִּימוּ יוֹשְׁבֶיהָ לְמַנּוֹת עֲלֵיהֶם אִישׁ נָכְרִי בְּכָל שָׁנָה וְכַאֲשֶׁר תִּשְׁלַם לוֹ הַשָּׁנָה יוֹצִיאוּהוּ מִבֵּינֵיהֶם וְיַחְזֹר עַל הָעִנְיָן אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו קֹדֶם שֶׁיִּתְמַנֶּה עֲלֵיהֶם. וְהָיָה בַּמִּתְמַנִּים עֲלֵיהֶם אִישׁ אֶחָד סָכָל לֹא יָדַע סוֹדָם בּוֹ וְקִבֵּץ מָמוֹנוֹת וּבָנָה אַרְמוֹנוֹת וְחִזְּקָם וְלֹא הוֹצִיא מֵעִירָם דָּבָר וְהִשְׁתַּדֵּל לְהָבִיא כָּל אֲשֶׁר הָיָה לוֹ חוּץ לָעִיר מָמוֹן וְאִשָּׁה וּבָנִים אֵלֶיהָ. וְכַאֲשֶׁר נִשְׁלְמָה לוֹ הַשָּׁנָה הוֹצִיאוּהוּ אַנְשֵׁי הָעִיר הַהִיא נָעוּר וָרֵיק מִן הַכֹּל וְהִפְרִידוּ בֵּינוֹ וּבֵין כָּל מָה שֶׁבָּנָה וְקָנָה תְּחִלָּה וְסוֹף וְלֹא מָצָא בְּצֵאתוֹ מְאוּמָה מִכָּל מָה שֶׁהָיָה לוֹ בָּעִיר וְחוּצָה לָהּ וְהָיָה מִתְחָרֵט וּמִתְאַבֵּל עַל טָרְחוֹ וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בְּמָה שֶׁבָּנָה וְקִבֵּץ וְהָיָה לְזוּלָתוֹ.

וְאַחַר כָּךְ הִסְכִּימָה דַּעְתָּם לְמַנּוֹת עֲלֵיהֶם אִישׁ נָכְרִי נִלְבָּב וְנָבוֹן וְכַאֲשֶׁר נִתְמַנָּה עֲלֵיהֶם בָּחַר מֵהֶם אִישׁ אֶחָד וְהֵטִיב אֵלָיו וְשָׁאַל אוֹתוֹ עַל מִנְהֲגֵי הָאֲנָשִׁים וְדָתֵיהֶם עִם מִי שֶׁנִּתְמַנָּה עֲלֵיהֶם קֹדֶם וְגִלָּה לוֹ סוֹדָם וְדַעְתָּם בּוֹ. וְכַאֲשֶׁר יָדַע הַדָּבָר לֹא נִתְעַסֵּק בְּמְאוּמָה מִמָּה שֶׁנִּתְעַסֵּק בּוֹ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר זְכַרְנוּ אַף הִשְׁתַּדֵּל וְטָרַח לְהוֹצִיא כָּל דָּבָר יָקָר שֶׁהָיָה בָּעִיר הַהִיא לְעִיר אַחֶרֶת וְשָׂם כָּל מִכְמַנָּיו וּמַחְמַדָּיו בְּזוּלָתָם (בזולתה) וְלֹא בָּטַח בְּגִדֵּלְתָּם וּבִכְבוֹדָם וְהָיָה בֵּין הָאֵבֶל וְהַשִּׂמְחָה כָּל יְמֵי עָמְדוֹ בָּעִיר מִתְאַבֵּל בְּמְהִירוּת יְצִיאָתוֹ מֵאִתָּם וְעַל שֶׁמָּעָט בְּעֵינָיו מָה שֶׁמּוֹצִיא מִן הַחֲמוּדוֹת כִּי אִם הָיָה עוֹמֵד הָיָה מוֹצִיא יוֹתֵר. וְהָיָה שִׂמְחַ בְּצֵאתוֹ מֵהֵרָה מִמֶּנָּה לְהִתְיַשֵּׁב בְּמָקוֹם אֲשֶׁר שָׁם שָׂם חֲמוּדוֹתָיו וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּאָפְנֵי תּוֹעֲלוֹתָיו וּמִינֵי הֲנָאוֹתָיו בְּלֵב שָׁלֵם וְנֶפֶשׁ בְּטוּחָה וְהַתְמָדַת עִנְיָן.

וּכְשֶׁשָּׁלְמָה שָׁנָתוֹ לֹא דָּאַג עַל צֵאתוֹ מֵאִתָּם אַף מֵהֵר לַדָּבָר בְּשִׂמְחַת לֵב וּבְסֵבֶר פָּנִים מְשַׁבֵּחַ מַעֲשֵׂהוּ וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ וְהָלַךְ לְטוֹבָה רַבָּה וְכָבוֹד גָּדוֹל בְּשִׂמְחָה מַתְמֶדֶת וְשָׂמַח בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים וְהִגִּיעַ אֶל תַּאֲוָתוֹ בִּשְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת.

וַאֲנִי יֵרָאֶה שֶׁיִּקְרֵנִי מִקְרֶה הַכְּסִיל אֲשֶׁר יָגַע בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים וְהִפְסִיד בִּשְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת. וְכֵיוָן שֶׁחַנַּנִי הָאֵל אוֹתְךָ הוֹרֵנִי וְהַרְאֵנִי עִנְיָנִי וּמָה שֶׁעָמַדְתָּ עָלָיו מִסּוֹד דְּבָרִי וְאָפְנֵי תַּקָּנָתוֹ (תקנתי).

אָמַר הַשֵּׂכֶל כְּבָר סִפַּרְתָּ בַּמָּשָׁל שֶׁהֵבֵאת צוּרַת עָמְדְךָ בָּעוֹלָם וְכִי עִנְיָנְךָ בּוֹ כְּעִנְיַן הַמְּלָכִים (הממונים) אֲשֶׁר זָכַרְתָּ וּכְבָר הִתְבָּרֵר אֶצְלְךָ גְּרוּתֵךְ וּמְהִירוּת יְצִיאָתֵךְ וְאֵת צְרִיכָה שֶׁתַּעֲשֶׂה מָה שֶׁעָשָׂה הַנִּלְבָּב הַנָּבוֹן שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנְךָ כְּעִנְיָנוֹ וְאִם תִּטֵּי מִמֶּנּוּ אֵין לְךָ תּוֹעֶלֶת בְּדְבָרַי וְלֹא הֲנָאָה בְּמִלְיָצָתִי.

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ לוּלֵי חֻפְצִי בַּדָּבָר לֹא הָיִיתִי חוֹקֶרֶת עַל מָה שֶׁנֶּעֱלַם מִמֶּנִּי מֵעִנְיָנִי.

אָמַר הַשֹּׂכֶל אֲבָל סוֹד דְּבָרֶךָ שֶׁהַבּוֹרֵא בְּרָאֶךָ מִלֹּא דָּבָר בִּכְלַל מָה שֶׁבָּרָא מִן הַגְּרָמִים הָרוּחָנִיִּים וְרָצָה לְנַשְּׂאֲךָ וּלְהָרִים מַעֲלָתֶךָ עַד מַעֲלַת סְגֻלָּתוֹ וּבְחִירָיו וּבָרָיו מִן הַקְּרוֹבִים אֶל אוֹר כְּבוֹדוֹ לְטוֹב לְךָ וּלְחֶסֶד עִמָּךְ וְלֹא הָיִית רְאוּיָה לָזֶה אֶלָּא אַחַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים.

אֶחָד מֵהֶם הָסֵר מָסַךְ הָאוֹפֶל מֵעָלֶיךָ וְהָאִיר לְךָ בְּדַעְתּוֹ.

וְהַב' נַסּוֹתֵךְ וּבָחֳנֵךְ אִם תִּבְחֲרִי בַּעֲבוֹדָתוֹ אוֹ בְּהַמְרוֹתוֹ.

וְהַשְּׁלִישִׁי מְיַסֶּרְךָ (מוסרך) בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּסִבְלֵךְ עוֹל עֲבוֹדָתוֹ בּוֹ לְהַעֲלוֹתֵךְ אֶל מַעֲלַת הָעֶלְיוֹנִים הַסּוֹבְלִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (תהלים קיג) בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ. וְלֹא יִתָּכֵן לְךָ זֶה וְאַתְּ עַל עִנְיָנֵךְ הָרִאשׁוֹן.

וּמֵחָכְמַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה בָּרָא לְךָ הָעוֹלָם הַזֶּה בְּכָל אֲשֶׁר בּוֹ מִקּוֹפֵא וְצוֹמֵחַ וְחַי עַל סֵדֶר מְתֻקָּן וְהַנְהָגָה נְכוֹנָה וְהַכֹּל מְתֻקָּן לְתוֹעַלְתֵּךְ וּבָחַר לְךָ מִסְגֻּלַּת יְסוֹדוֹתָיו הַיָּכֹל מְתֻקָּן דּוֹמֶה לָעוֹלָם בְּשָׁרְשָׁיו וְתוֹלְדוֹתָיו וּתְכוּנָתוֹ וּפָתַח לְךָ בּוֹ חֲמִשָּׁה שְׁעָרִים אֶל הָעוֹלָם וְהִפְקִיד עֲלֵיהֶם חֲמִשָּׁה שׁוֹעֲרִים מְנֻאָמָנִיו. וְהַשְּׁעָרִים הֵם כְּלֵי הַחוּשִׁים הָעֵינַיִם וְהָאָזְנַיִם וְהָאַף וְהַלָּשׁוֹן וְהַיָּדַיִם. וְהַשּׁוֹעֲרִים הֵם הַחוּשִׁים הַחֲמִשָּׁה הַמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם וְהֵם חוּשׁ הָרְאוּת וְחוּשׁ הַשְּׁמַע וְהָרֵיחַ וְהַטַּעַם וְהַמִּשּׁוּשׁ אֲשֶׁר בָּהֶם תַּגִּיעִי אֶל כָּל תּוֹעֲלוֹתַיִךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהִכְיָן לְךָ בְּתוֹךְ הַהֵיכָל אַרְבַּע מַעֲלוֹת לְאַרְבָּעָה נְגִידִים לְהַנְהִיגוֹ וְהֵם הַמּוֹחַ וְהַלֵּב וְהַכָּבֵד וְהַבֵּיצִים. וְתִקֵּן בְּתוֹכוֹ עוֹד אַרְבָּעָה אוֹצָרוֹת לְאַרְבָּעָה פְּקִידִים. רְצוֹנִי לוֹמַר הַכֹּחַ הַמּוֹשֵׁךְ וְהַכֹּחַ הַמַּחְזִיק וְהַכֹּחַ הַמְעַכֵּל וְהַכֹּחַ הַדּוֹחֶה. וְאוֹצָרָתָם וּמִשְׁכְּנָתָם הֵם שְׁתֵּי מְרֵרוֹת הַשְּׂחָרָה וְהָאֲדָמָה. וְהַלֵּחָה הַלְּבָנָה וְהַדָּם.

לְתַקָּנַת הַהֵיכָל וּפִזּוּר הָעֲבָדִים מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ לְעָבְדוֹ וּלְשָׁמְרוֹ. הַפְּנִימִיִּים הַמַּעַיִם וְהַגִּידִים וְהַמֵּיתָרִים וְהָעֲצָבִים וְהָעוֹרְקִים. וְהַחִיצוֹנִיִּים הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם וְהַלָּשׁוֹן וְהָרֵחַם וְהַשִּׂנַּיִם וְהַצִּפָּרְנַיִם וְהַדּוֹמֶה לָהֶם.

הֻכְיַן לְךָ אַחַר כֵּן קְשָׁרִים וּמְצוּעִים בֵּין הָרוּחָנִיּוּת וּבֵין הַגַּשְׁמִיּוּת. וְהֵם הַדָּם הַנּוֹבֵעַ וְהַחֹם הַטִּבְעִי וְהָרוּחַ הַחַיּוּנִי. וְאח"כ חִבְּרֵךְ אֶל הַהֵיכָל הַזֶּה חִבּוּר מְתֻקָּן וּקְשָׁרֵךְ אֵלָיו קֶשֶׁר מְסֻדָּר בְּיִכָלְתּוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלִימוּ לְךָ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֲשֶׁר זָכַרְתִּי לָךְ.

וְהֻכְיַן לְךָ לְצָרְכֵךְ שְׁנֵי יוֹעֲצִים וְהִפְקִיד עֲלֵיהֶם שְׁנֵי סוֹפְרִים וְנָתַן לְךָ מִן הָעֲבָדִים וְהַשַּׁמָּשִׁים בְּצָרְכֵךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה.

וְהַשְּׁנֵי יוֹעֲצִים הָאֶחָד מֵהֶם הוּא הַשֵּׂכֶל הַמּוֹרֶה אוֹתָךְ מָה שֶּׁיֵּשׁ בִּרְצוֹן הָאֵל וְהַיּוֹעֵץ הַשֵּׁנִי תַּאֲוָתֵךְ אֲשֶׁר תַּשִּׂיאֵךְ וּתְסִיתֵךְ בְּמָה שֶׁתַּקְצִיף ה' אֱלֹהִים בּוֹרְאֵךְ בּוֹ.

וְהַשְּׁנֵי סוֹפְרִים אֶחָד מֵהֶם כּוֹתֵב מַעֲשַׂיִךְ הַטּוֹבִים בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי וּבַמַּצְפּוּן וּבַנִּרְאֶה עַל יְדֵי הַמִּשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ מִכָּל מִי שֶׁקָּדַם זִכְרוֹ מִן הַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּגִידִים וְהַפְּקִידִים וְהָעֲבָדִים

וְהַיּוֹעֲצִים וְהַמְּשָׂרְתִים וְהַשַּׁמָּשִׁים. וְהַסּוֹפֵר הַשֵּׁנִי הוּא כּוֹתֵב הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים עַל הַדֶּרֶךְ הַנִּזְכָּר בַּמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים.

וְהַמְּשָׂרְתִים וְהַשַּׁמָּשִׁים הֵם הַמִּדּוֹת הַנַּפְשִׁיּוֹת כְּהַשְׂמְחָה וְהַדְּאָגָה וְהַשָּׁשׂוֹן וְהַיָּגוֹן וְהַזִּכָּרוֹן וְהַשִּׁכְחָה וְהַחָכְמָה וְהַסִּכְלוּת וְהַגְּבוּרָה וְהַמֹּרֶךְ וְהַנְּדִיבוּת וְהַכִּילוּת וְהַצֶּדֶק וְהָרֶשַׁע וְהַבֹּשֶׁת וְהָעַזּוּת וְהַתִּקְוָה וְהַיְרֵאָה וְהָאַהֲבָה וְהַשִּׂנְאָה וְהַהֶנְאָה וְהַצַּעַר וְהַגַּאֲוָה וְהָעֲנָוָה וְהַשְׂרָרָה וְהַשִּׁפְלוּת, וְהַרְבֵּה כָּאֵלּוּ מִמָּה שֶׁאַתָּה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת בָּהֶם בְּמַצְפּוּנֶךָ.

וְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ צִוָּה הַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּגִידִים וְהַפְּקִידִים וְהָעֲבָדִים וְהַיּוֹעֲצִים וְהַמְּשָׂרְתִים וְהַשַּׁמָּשִׁים לִשְׁמֹעַ לְךָ וְלַעֲמֹד לְמִצְוָתֶךָ עַד קֵץ יָדוּעַ אֶלָּא בְּעִנְיָנִים מְיֻחָדִים בָּאָדָם (בָּאָרָם) לָהֶם בְּעֵת הִתְחַבְּרוּתָם אֵלֶיךָ וְהֵם עִנְיַן הַהֶכְרַח וּמְקוֹם הַגְּזֵרָה.

וְהִתִּיר לְךָ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּם בְּתַקָּנַת גּוּפְךָ וּבְכָל מָה שֶׁהִשְׁלִיטֵךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בעוה"ז עַל פָּנִים יְדוּעִים וּבְעִנְיָנִים מְיֻחָדִים וְהֵם כָּל הַמִּצְוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת וְהַשִּׁמְעִיּוֹת וְהַמַּתָּרוֹת.

וְאָמַר לְךָ כָּל אֲשֶׁר שַׂמְתִּיו בְּיָדֶךָ וְהִשְׁלַטְתִּיךָ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בעוה"ז אַל יַשִּׂיאֲךָ כִּי לֹא יוֹסִיף לְךָ בְּעַצְמֶךָ מְאוּמָה וְלֹא יִגְרַע וְלֹא תַּגִּיעַ אֵלַיִךָ מִמֶּנּוּ הֶנָּאָה וְלֹא צַעַר אַךְ הֵם דְּבָרִים מִתְחַדְּשִׁים עַל גּוּפְךָ מִבַּיִת אוֹ מִחוּץ אֵין דָּבָר מֵהֶם לְצָרְכֶּךָ. וְהֵם מִמֶּךָּ כְּשֶׁלְיָא מִן הַוָּלָד וְכִקְלִפַּת הַבֵּיצָה מִן הָאֶפְרוֹחַ.

וְאִם תָּבִינִי וְתַשְׂכִּילִי כַּוָּנָתִי בָּךְ וְטוֹבָתִי עָלַיִךְ וְתִבְחֲרִי בַּעֲבוֹדָתִי וְתִרְחֲקִי מֵהַמְרוֹתִי בְּהַנְהָגַת כָּל מָה שֶׁהִשְׁלַטְתִּיךְ בּוֹ אַעֲלֶךָ אֶל הַגְּדוֹלָה שֶׁבְּמַעֲלוֹת בְּחִירַי וּסְגֻלָּתִי וַאֲקָרֵבךְ אֶל רַחֲמַי וְאַלְבִּישֵׁךְ זִיו כְּבוֹדִי. וְאִם תִּבְחֲרִי בְּהַמְרוֹתִי אֶעֱנָשֵׁךְ עֹנֶשׁ גָּדוֹל וַאֲעַנֵּךְ עִנּוּי אָרוֹךְ.

וְאִם תִּסְכְּלִי אֶפְנֵי הַשִּׁמּוּשׁ בָּהֶם בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר חִיַּבְתִּיךְ בָּהֶם בַּעֲבוֹדָתִי מִפְּנֵי טִרְדָּתֵךְ בְּגוּפְךָ וְעִסְקֵךְ (וּעסקיו) אֲשֶׁר נִסִּיתִיךְ בָּהֶם. הִנֵּה יִחַדְתִּי לְךָ יוֹעֵץ חָכָם נֶאֱמָן כְּשֶׁתִּשְׁאֲלִי עֲצָתוֹ יוֹרֶה אוֹתָךְ וְאִם תִּתְעַלְּמִי יְעִירֵךְ. וְהוּא הַשֵּׂכֶל הִתְיַעֲצִי עִמּוֹ בְּכָל דְּבָרַיִךְ כִּי הוּא יְצַוֵּךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הָעוֹמְדִים לְפָנַיִךְ בְּאֶפְנֵי עֲבוֹדָתוֹ וְתִשְׁבְּנָה הַמִּדּוֹת הַמְגֻנּוֹת מִשֶּׁבָּחוֹת. כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָרוֹפֵא הֶחָכָם שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּסַמִּים שֶׁדַּרְכָּם לְהַזִּיק בְּתוֹעֶלֶת הַגּוּפוֹת כַּסַּמִּים הַמְּמִיתִים וְזוּלָתָם.

וְאִם תִּהְיֶה עַל הַדַּעַת הַזֹּאת וְתַגְבִּירִי שִׂכְלֵךְ וְתִשְׁמְעִי לַעֲצָתוֹ יִכְתֹּב סוֹפֵר הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים כָּל תְּנוּעוֹתַיִךְ הַמֻּתָּרוֹת בְּכָלַל הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וְתִהְיֶינָה נוֹסָפוֹת עָלֶיהָם וְיִהְיוּ כָּל שַׂמָּשַׂיִךְ עוֹזְרִים לָךְ בַּעֲבוֹדָתִי.

וְאִם תַּמְרִי אֶת עֲצָתוֹ וְתִטִּי לְדַעַת הַיּוֹעֵץ הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא כְּנֶגְדּוֹ בְּכָל עִנְיָנָיו וְתִשְׁתַּמְּשִׁי בָּהֶם כַּאֲשֶׁר יִיעָצֵךְ תִּשְׁבְּנָה מִדּוֹתַיִךְ הַמְּשֻׁבָּחוֹת מְגֻנּוֹת כָּרוֹפֵא הַכְּסִיל אֲשֶׁר יָמִית בַּסַּמִּים

הַמּוֹעִילִים מִפְּנֵי סִכְלוּתוֹ בְּאָפְנֵי שִׁמּוּשָׁם, וְיִכְתֹּב סוֹפֵר הָרָעוֹת כָּל תְּנוּעוֹתַיִךְ הַמֻּתָּרוֹת בִּכְלַל רָעוֹתַיִךְ וְתִהְיֶינָה נוֹסָפוֹת עָלֵיהֶם.

וְתִמְצְאִי עוֹזְרִיךְ וְשַׂמָּשַׁיִךְ וּמְשָׁרְתַיִךְ וְכָל מִי שֶׁתִּפְנְעִי בּוֹ מַסְכִּימִים עַל רְצוֹנֵךְ וּמְפִיקִים חֶפְצֵךְ וְתוֹסִיפִי בָּהֶם שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן.

וְכָל זֶה צֶדֶק מִבּוֹרְאֵךְ עַל בַּחֲרֵךְ הַמְרוֹתוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ אוֹ עֲבוֹדָתוֹ מֵהַמְרוֹתוֹ בְּמַצְפּוּנֵךְ וּבְכַוָּנָתֵךְ בְּסִתְרֵךְ.

כִּי הַנִּגְלֶה וְהַנִּסְתָּר מִמֵּךְ שָׁוִים אֶצְלוֹ וְהוּא יִגְמְלֵךְ עַל מָה שֶׁהִשְׁקִיף עָלָיו מִמֵּךְ מִכָּל זֶה. וְאִם נָעֲלַם מִבֵּי"א הֲלֹא תִּרְאֶה כִּי הַדַּיָּן הוּא דָּן כְּפִי מַה שֶּׁנִּתְקַיֵּם אֶצְלוֹ אִם בְּעֵדִים אוֹ בְּחוּשָׁיו וְאִם הָיָה מִתְקַיֵּם אֶצְלוֹ מָה שֶׁיֵּשׁ בַּמַּצְפּוּנִים הָיָה דָּן עָלָיו וְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ שְׁיִדִּיעָתוֹ בַּכֹּל שָׁוָה מִן הַדִּין הוּא שֶׁיִּשְׁפֹּט כְּפִי יְדִיעָתוֹ כמ"ש הַכָּתוּב (דברים כט) הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְגוֹ'. וּכְשֶׁיִּרְצֶה הַבּוֹרֵא לְהַעִיר אוֹתָךְ וּלְהוֹכִיחֵךְ יְצַוֶּה אֶחָד מִן הַמְּשָׁרְתִים לְהִסְתַּלֵּק מֵעֲבוֹדָתֵךְ וְיֶחֱלֶה הָאֵבָר הַהוּא מִגּוּפֵךְ אוֹ שְׁנַיִם אוֹ כֻּלָּם וְיֶחֱלֶה וְיִדְוֶה עַד עֵת יָדוּעַ. וְאִם תְּקִיצִי וְתָשׁוּבִי אֵלָיו יְצַוֵּהוּ לָשׁוּב לַעֲבוֹדָתֵךְ וְיִרַפֵּא גּוּפֵךְ וְיָשׁוּב לְעָנְיָנוֹ הָרִאשׁוֹן כמ"ש הַכָּתוּב (תהלים קז) אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וְגוֹ' כָּל אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וְגוֹ' וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' וְגוֹ' יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וְגוֹ'.

וְכַאֲשֶׁר יִשְׁלְמוּ יְמֵי נִסְיוֹנֵךְ בעוה"ז יְצַוֶּה הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה כָּל מִי שֶׁזְּכַרְנוּ מִן הַשְּׁעָרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהָעֲבָדִים וְהַמְּשָׁרְתִים לָשׁוּב מֵעָלַיִךְ וְיִנָּתְקוּ הַקְּשָׁרִים וְהַמְצוּעִים אֲשֶׁר בֵּינֵךְ וּבֵין גּוּפֵךְ וְתָשׁוּבִי אֶל עָנְיָנֵךְ הָרִאשׁוֹן וְיִשְׁאַר גּוּפֵךְ אֵין תְּנוּעָה לוֹ וְלֹא הַרְגָּשָׁה. וְיָשׁוּב גַּם הוּא לְעָנְיָנוֹ הָרִאשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (קהלת יב) וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ. וְיֵרָאֶה לְךָ פְּנִקְסֵי מַעֲשַׂיִךְ וּמַחְשְׁבוֹתַיִךְ וַחֲפָצַיִךְ וּמָה שֶׁבָּחַרְתְּ וְהִטְרַדְתְּ נַפְשֵׁךְ בּוֹ בְּעוֹלָמֵךְ וְיִהְיֶה הַגְּמוּל כְּפִיהוּ.

וּכְבָר הִזְהִירֵךְ עַל זֶה וְהִתְרָה בָּךְ עַל יְדֵי שְׁלוּחָיו וּנְבִיאָיו וְתוֹרָתוֹ הַנֶּאֱמָנָה כמ"ש הֶחָכָם (משלי כב) הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ וְגוֹ' הֲלֹא כְתַבְתִּי לְךָ שָׁלִישִׁים בְּמוֹעֵצוֹת וָדָעַת לְהוֹדִיעֲךָ קְשְׁט אִמְרֵי אֱמֶת לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ:

פרק י

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ כְּבָר הֲבִינוֹתִי מַאֲמָרֵךְ וְהִקְשַׁבְתִּי לְכָל מָה שֶׁזְּכַרְתָּ וַאֲנִי מִתְחַנֶּנֶת אֶל כְּבוֹדֵךְ שֶׁתְּבָאֵר לִי הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר אֶשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בַּמְּשַׁבָּח וּבַמְּגֻנֶּה בְּמִדּוֹתַי אֲשֶׁר בְּהִשְׁתַּמְּשִׁי בָּהֶן שָׁם יִשְׁבָּחוּנִי עֲלֵיהֶן וְיוֹדוּ שִׁמּוּשִׁי בָּהֶן.

אָמַר הַשֵּׂכֶל מִדּוֹתַיִךְ רַבּוֹת אַזְכִּיר לָךְ מֵהֶן מָה שֶּׁנִּזְדַּמֵּן לִי בְּקִצָּרָה.

וְהוּא שֶׁבְּמִדּוֹתֶיךָ שְׁתֵּי מִדּוֹת הֵם הַשִּׂמְחָה וְהָאֵבֶל וְהֵם זֶה כְּנֶגֶד זֶה וְאִפְּנֵי הַשִּׂמּוּשׁ בַּשִּׂמְחָה כְּשֶׁתִּבְטְחִי בַּהֲנָאָה קַיֶּמֶת תָּמִיד וְלֹא תִּתְעָרֵב בָּהּ תּוּגָה וְלֹא יֵאָרַע לָךְ פֶּגַע הַתִּירִי הַמִּדָּה הַזֹּאת אֲבָל מְקוֹם הַשִּׂמּוּשׁ בָּאֵבֶל כִּי יִפְגְּשֵׁךְ דָּבָר מְצַעֵר קַיָּם תָּמִיד וְאֵין בָּךְ יְכֹלֶת לִדְחוֹתוֹ וְלֹא פָּנִים לְהִתְפָּרֵד מִמֶּנּוּ הַתִּירִי ג"כ מִדַּת הָאֵבֶל וְהִשְׁתַּמְּשִׁי בָּהּ.

וּבְכָלַל מִדּוֹתֶיךָ שְׁתֵּי מִדּוֹת וְהֵן הַמּוֹרָא וְהַתִּקְוָה. וּמְקוֹם הַמּוֹרָא שֶׁתִּהְיִי בְּעִנְיָן שֶׁמֵּבִיא אֶל הָעִנְיָן שֶׁיְּצַעֲרֵךְ וְלֹא תִּהְיֶה לְךָ אַחֲרִיתוֹ טוֹבָה וְאֵין בָּךְ כֹּחַ וִיכֹלֶת לִדְחוֹתוֹ מֵעָלַיִךְ.

אַךְ מְקוֹם הַתִּקְוָה שֶׁתִּשְׁתַּדְּלִי בַּהַקְדָּמוֹת הַמְּבִיאוֹת הַטּוֹבָה אֵלַיִךְ וּמְחַיְּבוֹת לָךְ הַנְּעִימוֹת מִבְּלִי מוֹנַע שֶׁיִּמְנַע מֵהֶן וְלֹא דָּבָר שֶׁיַּבְדִּיל בֵּינְךָ וּבֵינֵיהֶן בַּעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת שֶׁצִּוָּה הָאֵל לַעֲשׂוֹתוֹ מִפְּנֵי טוּב אַחֲרִיתוֹ.

וּבְכָלַל מִדּוֹתֶיךָ שְׁתֵּי מִדּוֹת הַגְּבוּרָה וְהַמֶּרְכָּךְ וּמְקוֹם הַשִּׂמּוּשׁ בִּגְבוּרָה בְּפִגְעֵי בְּאוֹיְבֵי ה' לְהִלָּחֵם בָּם וּסְבוֹל כָּל עֻצֶּב וְכָל נִסָּיוֹן בְּרָצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וּרְצוֹן חֲסִידָיו כמ"ש (תהלים מד) כִּי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה וְאָמַר (שם קמא) יֶהֱלְמֵנִי צַדִּיק חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי.

אַךְ מְקוֹם הַמֶּרְכָּךְ בְּפִגְעֵי בְּאוֹהֲבֵי ה' שֶׁלֹּא לְהִלָּחֵם בָּם וּבְאַנְשֵׁי עֲבוֹדָתוֹ וְשֶׁתִּתְאַחֲרִי מֵעֲמֹד כְּנֶגֶד מוֹכִיחֵךְ בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טוֹבָתֵךְ כמ"ש (מלכים ב כב) יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפְּנֵי ה'.

וּבְכָלַל מִדּוֹתֶיךָ שְׁתֵּי מִדּוֹת הַבּשֶׁת וְהָעַזּוּת וּמְקוֹם הַבּשֶׁת בְּהַמְרוֹת הַמֵּטִיב לָךְ בְּטוֹבָתוֹ עַל פָּנָיו וּבֵין יָדָיו וּבְהוֹכִיחוֹ אוֹתָךְ בְּעֵדָיו הַטּוֹבִים וְהָרָעִים וּפְגִיעַת נְבִיאָיו כמ"ש (יחזקאל מג) בֶּן אָדָם הַגֵּד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם וְגוֹ' וְאָמַר (עזרא ט) אֱלֹהַי בּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי וְגוֹ'.

וּמְקוֹם מִדַּת הָעַזּוּת בִּפְגִיעַת הָרְשָׁעִים וְאַנְשֵׁי הָעֲבֵרוֹת וְהַחוֹלְקִים עַל הָאֱמֶת וּלְצַוּוֹת בַּחֶסֶד וּלְהַזְהִיר מִן הַגְּנוּת וּלְהוֹבִישׁ הַחוֹטְאִים וּלְהוֹכִיחַ הַקָּטָנִים וְהַגְּדוֹלִים כמ"ש (ישעיה נ) שַׂמְתִּי פָנַי כַּחַלָּמִישׁ וְגוֹ'.

וְכֵן שְׁתֵּי מִדּוֹת הַכַּעַס וְהָרָצוֹן וּמְקוֹם הַכַּעַס בִּנְטוֹת מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת וּמִדִּין הַצֶּדֶק וְהַגְבָּרַת הַשֶּׁקֶר עַל הָאֱמֶת וַאֲנָשָׁיו.

וּמְקוֹם הָרָצוֹן בְּהַפִּיל כָּל הַדְּבָרִים עַל אוֹפַנֵּיהֶם וּבְהַנְחָם עַל מְכוֹנֵיהֶם וּבְלֶכֶת בְּדַרְכֵי הָאֱמֶת בָּהֶם.

וְכֵן שְׁתֵּי מִדּוֹת הָרַחֲמִים וְהָאַכְזָרִיּוּת מְקוֹם הָרַחֲמִים עַל הַדַּלִּים וְהָעֲנִיִּים וְהַחוֹלִים וְהַפּוֹרְשִׁים מִן הָעוֹלָם וּמִי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָפְנֵי טוֹבוֹתָיו וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַנְהִיג עַצְמוֹ וְהָאַסּוּר בְּיַד אוֹיְבוֹ וּמִי שֶׁפָּקַד טוֹבָה רַבָּה וְהַמִּתְחָרֵט עַל עֲוֹנוֹתָיו וְהַבּוֹכֶה עַל מָה שֶׁעָבַר מֵחֲטָאָיו מִירְאָתוֹ אֶת עֹנֶשׁ הָאֱלֹהִים.

וּמִקּוֹם הָאַכְזָרִיּוּת בְּהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים וְהִנָּקֵם מִן הַמַּשְׁחִיתִים בָּאָרֶץ כמ״ש הַכָּתוּב (דברים יט) לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְגוֹ׳.

וְכֵן שְׁתֵּי מִדּוֹת הַגַּאֲוָה וְהָעֲנָוָה מְקוֹם הַגַּאֲוָה וְהַגֹּבַהּ כְּשֶׁתִּפְגְּעִי בְּכוֹפְרִים בֵּאלֹהִים וּבְנוֹטִים מֵעָלָיו אַל תִּשְׁפְּלִי וְאַל תִּכָּנְעִי לָהֶם שֶׁלֹּא תֵּרָאִי כְּמַצְדֶּקֶת אוֹתָם וְנוֹטָה אַחַר דֵּעוֹתָם הַמַּשְׁחִיתוֹת אַף הַתִּירִי מִדַּת הַגַּאֲוָה וְהַגֹּבַהּ הַמּוֹרֶה עַל הֵפֶךְ דַּעְתָּם וּמְעוּט רְצוֹנְךָ בָּהֶם כַּאֲשֶׁר יָדַעְתְּ מֵעִנְיַן מָרְדְּכַי וְהָמָן.

וּמִקּוֹם הַשִּׁמּוּשׁ בָּעֲנָוָה בִּפְגִיעָתֵךְ אָדָם חָסִיד וְנָבָר וְיֵרֵא אֱלֹהִים וְחָכָם בְּתוֹרָתוֹ וּמִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדָתוֹ וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלַיִךְ טוֹבָה וְחֶסֶד וְאַתְּ חַיֶּבֶת לְגוֹמְלוֹ עָלֶיהָ כָּל שֶׁכֵּן מִי שֶׁגָּדְלוּ וְעָצְמוּ טוֹבוֹתָיו מִגְּמוּלֵךְ עֲלֵיהֶם. וְכֵן שֶׁתִּקְחִי הַדִּין לֵאלֹהִים מֵעַצְמֵךְ כמ״ש (ויקרא כו) אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְגוֹ׳.

וְכֵן שְׁתֵּי מִדּוֹת הָאַהֲבָה וְהַשִּׂנְאָה מְקוֹם הָאַהֲבָה לְמִי שֶׁמַּסְכִּים עִמָּךְ עַל עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וְעַל מִי (מה) שֶׁיִּשַּׁמְּחֵךְ בְּאַחֲרִית עִנְיָנֵךְ.

וּמְקוֹם הַשִּׂנְאָה לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל רְצוֹן הָאֱלֹהִים וְעָמַד כְּנֶגֶד אַנְשֵׁי הָאֱמֶת וֶהֱבִיאֵךְ אֶל מָה שֶׁמַּקְצִיף בּוֹרְאֵךְ כמ״ש (משלי כח) עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם.

וְכֵן שְׁתֵּי מִדּוֹת הַנְּדִיבוּת וְהַכִּילוּת וּמְקוֹם הַנְּדִיבוּת לְשׁוּם כָּל דָּבָר בִּמְקוֹמוֹ וְלָתֵת לְכָל בַּעַל מְדָּה חֶמּוּדָה מִן הַמָּמוֹן וְהַחָכְמָה כְּפִי מָה שֶׁרָאוּי לוֹ כמ״ש (שם ג) אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל יָדְךָ לַעֲשׂוֹת וְאָמַר (שם ה) יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה.

וּמְקוֹם הַכִּילוּת עַל הָאַכְזָרִים וְהַפְּתָאִים וּמִי שֶׁאֵינָם מַכִּירִים אֶת עֵצְמָם וְלֹא עֵרֶךְ הַטּוֹבָה עֲלֵיהֶם כמ״ש (שם ט) יֹסֵר לֵץ לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוּמוֹ וְאָמְרוּ זַ״ל כָּל הָעוֹשֶׂה טוֹב לְמִי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ כְּאִלּוּ זוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס.

וְכֵן שְׁתֵּי מִדּוֹת הָעַצְלָה וְהַחֲרִיצוּת מְקוֹם הַשִּׁמּוּשׁ בָּעַצְלָה בַּתַּאֲווֹת הַבַּהֲמִיּוֹת אֲשֶׁר הֲנָאוֹתֵיהֶם חוֹלְפוֹת מִן הָאָדָם וְיִשָּׁאֵר עָלָיו חֶרְפָּתָם בעוה״ז וְעָנְשָׁם לעוה״ב.

וּמְקוֹם הַחֲרִיצוּת בַּהֲנָאוֹת הָרוּחָנִיּוּת וּמַמָּעֲשִׂים שֶׁמִּתְכַּוְּנִים בָּהֶם לְהַגִּיעַ אֶל רְצוֹן הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים קיט) חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ.

וּמָה שֶׁזְּכַרְתִּי בַּשַּׁעַר הַזֶּה דַּי לַבּוֹחֵר בְּדֶרֶךְ הַיְּשָׁרָה וּמְבַקֵּשׁ הָאֱמֶת לְעַצְמוֹ וְחָפֵץ בַּחָכְמָה לְמַעֲנָהּ.

וְהָאֵל יְפַקֵּח אוֹתָנוּ אֶל דַּרְכֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּרַחֲמָיו אָמֵן:

נִשְׁלַם שַׁעַר הַשְּׁלִישִׁי בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ:

שער רביעי - שער הביטחון

הקדמה

בַּבִּטָּחוֹן עַל הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ לְבַדּוֹ.

אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁקָּדַם מַאֲמָרֵנוּ בְּחִיּוּב קַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים רָאִיתִי לְהָבִיא אַחֲרָיו מָה שֶּׁהוּא צָרִיךְ יוֹתֵר מִכָּל הַדְּבָרִים לְעוֹבֵד הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ וְהוּא הַבִּטָּחוֹן עָלָיו בְּכָל דְּבָרָיו בַּעֲבוּר מָה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ מִן הַתּוֹעֲלִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה וּבְעִנְיַן הָעוֹלָם.

וְתוֹעֲלוֹתָיו בּוֹ בְּתוֹרָתוֹ:

מֵהֶן מְנוּחַת נַפְשׁוֹ וּבִטָּחוֹנוֹ עַל אֱלֹהָיו יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁהָעֶבֶד חַיָּב לִבְטֹחַ עַל אֲדוֹנָיו מִפְּנֵי שֶׁאִם אֵינֶנּוּ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים בּוֹטֵחַ בְּזוּלָתוֹ וּמִי שֶׁבּוֹטֵחַ בְּזוּלַת יְיָ מֵסִיר הָאֱלֹהִים הַשְׁגָּחָתוֹ מֵעָלָיו וּמַנִּיחַ אוֹתוֹ בְּיַד מִי שֶׁבָּטַח עָלָיו וְיִהְיֶה כְּמִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ירמיה ב יג) כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים וְגוֹ', וְאָמַר (תהלים קו כ) וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב, וְאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה יז ז) בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהָיָה ה' מִבְטַחוֹ, וְאָמַר (תהלים מ ה) אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם ה' מִבְטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב, וְאָמַר (ירמיה יז ה) אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן ה' יָסוּר לִבּוֹ.

וְאִם יִבְטַח עַל חָכְמָתוֹ וְתַחְבּוּלוֹתָיו וְכֹחַ גּוּפוֹ וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ יִיגַע לָרִיק וְיֻחֲלַשׁ כֹּחוֹ וְתִקְצַר תַּחְבּוּלָתוֹ מֵהַשִּׂיג חֶפְצוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב ה יג) לוֹכֵד חֲכָמִים בְּעָרְמָם, וְאָמַר (קהלת ט יא) שַׁבְתִּי וְרָאָה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ וְלֹא לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה וְגוֹ', וְאָמַר (תהלים לד יא) כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי ה' וְגוֹ'.

וְאִם יִבְטַח בְּרוֹב עָשְׁרוֹ יוּסַר מִמֶּנּוּ וְיִשָּׁאֵר לְזוּלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב כז יט) עָשִׁיר יִשְׁכַּב וְלֹא יֵאָסֵף עֵינָיו פָּקַח וְאֵינֶנּוּ, וְאָמַר (משלי כג ד) אַל תִּיגַע לְהַעֲשִׁיר מִבִּינָתְךָ חֲדָל, וְאָמַר (משלי כג ה) הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְגוֹ', וְאָמַר (ירמיה יז יא) בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֻנוּ וְגוֹ'.

אוֹ תִּמָּנַע מִמֶּנּוּ הֲנָאָתוֹ בּוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר הֶחָכָם (קהלת ו ב) וְלֹא יַשְׁלִיטֶנּוּ הָאֱלֹהִים וְגוֹ', וְיִהְיֶה אָצְלוֹ פִּקָּדוֹן שֶׁשּׁוֹמֵר אוֹתוֹ מִן הַפְּגָעִים עַד שֶׁיָּשׁוּב לְמִי שֶׁהוּא רָאוּי לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (קהלת ב כו) וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנֹס לְתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, וְאָמַר (איוב כז יז) יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ וְכֶסֶף נָקִי יַחֲלֹק. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַמָּמוֹן סִבַּת רָעָתוֹ וְאָבְדָן נַפְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ה יב) יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ.

וּמֵהֶם שֶׁהַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים יְבִיאֵנוּ הַבִּטָּחוֹן עָלָיו:

שֶׁלֹּא יַעֲבֹד זוּלָתוֹ.

וְשֶׁלֹּא יְקַוֶּה לְאִישׁ וְלֹא יְיַחֵל לִבְנֵי אָדָם.

וְלֹא יַעַבְדֵם לְהִתְרַצּוֹת אֲלֵיהֶם.
וְלֹא יְחַנֵּיף לָהֶם.
וְלֹא יַסְכִּים עִמָּהֶם בְּבִלְתִּי עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים.
וְלֹא יַפְחִידֵהוּ עִנְיָנָם.
וְלֹא יִירָא מִמַּחְלְקוֹתָם.
אֲבָל יִתְפַּשֵּׁט מִבִּגְדֵי טוֹבוֹתָם וְטֹרַח הוֹדָאָתָם וְחוֹבַת תַּגְמוּלָם.
וְאִם יוֹכִיחַ אוֹתָם לֹא יִזְהֵר בְּכְבוֹדָם.
וְאִם יַכְלִימֵם לֹא יֵבוֹשׁ מֵהֶם.
וְלֹא יְיַפֶּה לָהֶם הַשֶּׁקֶר.
כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (ישעיה נ ז) וַה' אֱלֹהִים יַעֲזָר לִי עַל כֵּן לֹא נִכְלָמְתִּי עַל כֵּן שַׂמְתִּי פָנַי כַּחַלָּמִישׁ וָאֵדַע כִּי לֹא אֵבוֹשׁ, וְאָמַר (יחזקאל ב ו) אַל תִּירָא מֵהֶם וּמִדִּבְרֵיהֶם אַל תִּירָא, וְאָמַר (יחזקאל ב ו) מִדִּבְרֵיהֶם אַל תִּירָא וּמִפְּנֵיהֶם אַל תֵּחָת, וְאָמַר (ירמיה א ח) אַל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם, וְאָמַר (ירמיה א יז) אַל תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם, וְאָמַר (יחזקאל ג ט) כְּשָׁמִיר חָזָק מִצֹּר נָתַתִּי מִצְחֶךָ וְגוֹ'.
וּמֵהֶן שֶׁהַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים יְבִיאֵהוּ בְּטָחוֹנוֹ לְפַנּוֹת אֶת לִבּוֹ מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם וּלְיַחֵד לְבָבוֹ לְעִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה.
וְיִהְיֶה דּוֹמֶה בִּמְנוּחַת נַפְשׁוֹ וְרוֹחַב לִבּוֹ וּמְעוּט דַּאֲגָתוֹ לְעִנְיְנֵי עוֹלָמוֹ לְבַעַל הָאַלְכִּימְיָה וְהוּא הַיּוֹדֵעַ לְהַפִּךְ הַכֶּסֶף לְזָהָב וְהַנְּחֹשֶׁת וְהַבְּדִיל לְכֶסֶף עַל יְדֵי חָכְמָה וּמַעֲשֶׂה.
וְעוֹד כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים יֵשׁ לוֹ עָלָיו יִתְרוֹן בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים:
תְּחִלָּתָם שֶׁבַּעַל הַכִּימְיָה צָרִיךְ לְדִבָּרִים מְיֻחָדִים לַמְּלָאכָה לֹא יִגְמֹר לוֹ דָּבָר זוּלָתָם וְלֹא יִמְצָאֵם בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם. וְהַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים טָרְפוֹ מֻבְטָח לוֹ מִכָּל סִבָּה מִסִּבּוֹת הָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים ח ג) לְמַעַן הוֹדִעֲךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם וְגוֹ', כִּי הַסִּבּוֹת אֵינָן נִבְצָרוֹת מִמֶּנּוּ בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם כַּאֲשֶׁר יָדַעְתָּ מִדְּבַר אֵלִיָּהוּ עִם הָעוֹרְבִים וְעִם הָאִשָּׁה הָאַלְמָנָה וְעֶגֶת רְצָפִים וְצַפַּחַת הַמַּיִם וּדְבַר עֹבַדְיָהוּ עִם הַנְּבִיאִים שֶׁאָמַר (מלכים א' יח יג) וַאֲחַבֵּא מִנְּבִיאֵי ה' מֵאָה אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וַאֲכַלְכְּלֵם לֶחֶם וָמָיִם, וְאָמַר (תהלים לד יא) כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב, וְאָמַר (תהלים לד י) יְראוּ אֶת ה' קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו.
וְהַשֵּׁנִי כִּי בַּעַל הַכִּימְיָה צָרִיךְ לְמַעֲשִׂים וְלִמְלָאכוֹת לֹא יִשְׁלַם לוֹ חֻפְצוֹ זוּלָתָם וְאֶפְשָׁר שֶׁיְּמִיתוּהוּ רֵיחָם וַעֲשָׁנָם עִם הַתְמָדַת הָעֲבוֹדָה וְאֹרֶךְ הַיְגִיעָה בָּהֶם לַיְלָה וְיוֹמָם. וְהַבּוֹטֵחַ בָּאֵל בְּבִטְחָה מֵהַפְּגָעִים וְלִבּוֹ בָּטוּחַ מִמְּצֹא הָרָעוֹת וְכָל אֲשֶׁר יְבֹאֲנוּ מֵאֵת הָאֱלֹהִים יִהְיֶה

לוֹ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וְטַרְפּוֹ בָּא אֵלָיו בִּמְנוּחָה וְהַשְׁקֵט וְשַׁלְוָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים כג ב) בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי.

וְהַשְׁלִישִׁי כִּי בַּעַל הַכִּימְיָה אֵינוֹ מַאֲמִין עַל סוֹדוֹ זוּלָתוֹ מִיְּרֹאָתוֹ עַל נַפְשׁוֹ. וְהַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים אֵינֶנּוּ יָרֵא מִשּׁוּם אָדָם בְּבִטְחוֹנוֹ אֶבָל הוּא מִתְפָּאֵר בּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים נו יב) בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם לִי.

וְהָרְבִיעִי כִּי בַּעַל הַכִּימְיָה אֵינוֹ נִמְלָט מֵהַזִּמִּין מֵהַזְּהָב וְהַכֶּסֶף הַרְבֵּה לְעֵת צָרְכּוֹ אוֹ שֶׁלֹּא יַזְמִין מֵהֶם כְּלוּם אֶלָּא כְּפִי שֶׁיִּסְפִּיק לְזְמַן מוּעָט. וְאִם יַזְמִין מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה יִהְיֶה כָּל יָמָיו מְפַחֵד עַל נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא יֹאבַד מִמֶּנּוּ בְּמֵינֵי סִבּוֹת הָאֲבֵדָה וְלֹא יִשְׁקֹט לִבּוֹ וְלֹא תָּנוּחַ נַפְשׁוֹ מִפַּחַד עָלָיו מֵהַמֶּלֶךְ וְהָעָם. וְאִם לֹא יַזְמִין מֵהֶם אֶלָּא לְמַלֹּאת מַחְסוֹרוֹ זְמַן מָעַט אֶפְשָׁר שֶׁיִּבָּצֵר מִמֶּנּוּ הַמַּעֲשֶׂה בְּעֵת הַצָּרֵךְ הַגָּדוֹל אֵלָיו מִפְּנֵי הִמָּנַע סִבָּה מִסִּבּוֹתָיו מִמֶּנּוּ. וְהַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים בִּטְחוֹנוֹ חָזָק בֵּאלֹהִים שֶׁיִּטְרִיף אוֹתוֹ כִּרְצוֹנוֹ בְּעֵת שֶׁיִּרְצֶה וּבְמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה כַּאֲשֶׁר יַטְרִיף הָעֲבָר בֶּרֶחֶם אִמּוֹ וְהָאֶפְרוֹחַ בְּתוֹךְ הַבֵּיצָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מָקוֹם מְפֻלָּשׁ לְהִכָּנֵס אֵלָיו מִמֶּנּוּ דָּבָר מִחוּצָה וְהָעוֹף בָּאֲוִיר וְהַדָּגִים בַּמַּיִם וְהַנְּמָלָה הַקְּטַנָּה עִם חֲלִישׁוּתָהּ וְיִבָּצֵר הַטֶּרֶף מֵהָאֲרִי עִם תְּקִפּוֹ בִּקְצָת הַיָּמִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים לד יא) כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְגוֹ', וְאָמַר (משלי י ג) לֹא יַרְעִיב ה' נֶפֶשׁ צַדִּיק וְגוֹ', וְאָמַר (תהלים לז כה) נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם.

וְהַחֲמִישִׁי שֶׁבַּעַל הַכִּימְיָה תַּחַת יִרְאָה וָפַחַד עַל מְלַאכְתּוֹ מִן הַגְּדוֹל וְעַד הַקָּטֹן שֶׁבָּעָם. וְהַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים יִרְאוּהוּ הַגְּדוֹלִים וְנִכְבְּדֵי בְּנֵי אָדָם אַף הַחַיּוֹת וְהָאֲבָנִים מְבַקְּשִׁים רְצוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִזְמוֹר (תהלים צא א) יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן עַד אַחֲרִיתוֹ וְאוֹמֵר (איוב ה יט-כ) בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יַצִּילֶךָּ וּבְשֶׁבַע לֹא יִגַּע בְּךָ רָע בְּרָעָב פָּדְךָ מִמָּוֶת עַד סוֹף הָעִנְיָן.

וְהַשִּׁשִּׁי שֶׁבַּעַל הַכִּימְיָה אֵינוֹ בָּטוּחַ מֵהֶחֱלִיִּים וְהַמַּדְוִים שֶׁמְּעַרְבְּבִין עָלָיו שִׂמְחָתוֹ בְּעָשְׁרוֹ וְאֵינָם מַנִּיחִין אוֹתוֹ לֵהָנוֹת מִמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא לְהִתְעַנֵּג בְּמָה שֶׁהִשִּׂיגָה יָדוֹ. וְהַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ בָּטוּחַ מִן הַמַּדְוִים וְהֶחֱלָיִים אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ הַכַּפָּרָה אוֹ עַל דֶּרֶךְ הַתְּמוּרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה מ ל) וְיֵעָפוּ נְעָרִים וְיָגֵעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ, וְאָמַר (ישעיה מ לא) וְקוֵי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ וְגוֹ', וְאָמַר (תהלים לז יז) כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה וְגוֹ'.

וְהַשְּׁבִיעִי שֶׁבַּעַל הַכִּימְיָה אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגִּיעַ אֶל מְזוֹנוֹ בְּמָה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ מִן הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָאֹכֶל נִמְצָא בְּעִירוֹ בִּקְצָת הָעִתִּים כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ז יט) כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ, וְאָמַר (צפניה א יח) גַּם כַּסְפָּם גַּם זְהָבָם לֹא יוּכַל לְהַצִּילָם. וְהַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ לֹא יִבָּצֵר מִמֶּנּוּ מְזוֹנוֹ בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם עַד סוֹף יָמָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה כ) בָּרָעָב

פָּדָךְ מִמָּוֶת וְגוֹ', וְאָמַר (תהלים כג א) ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר וְגוֹ', וְאָמַר (תהלים לז יט) לֹא יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ.

וְהַשְׁמִינִי שֶׁבַּעַל הַכִּימְיָה אֵינֶנּוּ מִתְעַכֵּב בְּשׁוּם מָקוֹם מִיְּרָאָתוֹ שֶׁמָּא יִתְגַּלֶּה סוֹדוֹ. וְהַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים בְּבִטְחָה בְּאַרְצוֹ וּבִמְנוּחַת נֶפֶשׁ בִּמְקוֹמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים לז ג) בְּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה טוֹב שְׁכָן אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה, וְאָמַר (תהלים לז כט) צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ.

וְהַתְּשִׁיעִי שֶׁבַּעַל הַכִּימְיָה לֹא תְּלַוֶּנּוּ הַכִּימְיָה שֶׁלּוֹ בְּאַחֲרִיתוֹ וְלֹא יַשִּׂיג בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה זוֹלַת הַבִּטָּחוֹן מִן הָרִישׁ וְהַצֶּרֶךְ לִבְנֵי אָדָם. וְהַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ יְלַוֶּנּוּ גְּמוּל בִּטְחוֹנוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים לב י) וְהַבּוֹטֵחַ בַּה' חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ, וְאָמַר (תהלים לא כ) מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וְגוֹ'.

וְהָעָשִׂירִי שֶׁבַּעַל הַכִּימְיָה אִם יְוַדַּע עִנְיָנוֹ תִּהְיֶה סִבַּת מוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁמָּה שֶׁהוּא מִשְׁתַּדֵּל וְטוֹרֵחַ בּוֹ הֶפְךְ הַנֶּהֱנָת הָעוֹלָם וּמַנְהִיג הַכֹּל יַשְׁלִיט עָלָיו מִי שֶׁיְּמִיתֶהוּ כְּשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲלִים אֶת סוֹדוֹ. וְהַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ כַּאֲשֶׁר יְוַדַּע בִּטְחוֹנוֹ יְגַדֵּל בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת וְיַכְבְּדוּהוּ בְּנֵי אָדָם וְיִתְבָּרְכוּ בְּקִרְבָתוֹ וּבִרְאִיָּתוֹ וְיִהְיֶה גּוֹרֵם לְתַקָּנַת עִירוֹ וְלִדְחוֹת הַפְּגָעִים מֵעַל אַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי י כה) וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם, וּכְעִנְיַן לוֹט בְּצוֹעַר.

וּמִתּוֹעֶלֶת הַבִּטָּחוֹן בַּה' בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה:

כִּי הַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ אִם הוּא בַּעַל מָמוֹן יְמַהֵר לְהוֹצִיא חוֹבוֹת הָאֱלֹהִים וְחוֹבוֹת בְּנֵי אָדָם מִמָּמוֹנוֹ בְּנֶפֶשׁ חֶפְצָה וְרוּחַ נְדִיבָה. וְאִם אֵינֶנּוּ בַּעַל מָמוֹן יִרְאֶה כִּי חֶסְרוֹן הַמָּמוֹן טוֹבָה מִטּוֹבוֹת הַמָּקוֹם עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ מֵעָלָיו הַחוֹבוֹת שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶם לֵאלֹהִים וְלִבְנֵי אָדָם בַּעֲבוּרוֹ וּמְעוּט טִרְדַּת לִבּוֹ בְּשִׁמְירָתוֹ וְהַנְהָגָתוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל אֶחָד מִן הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה אוֹמֵר הַמָּקוֹם יַצִּילֵנִי מִפַּזּוּר הַנֶּפֶשׁ. אָמְרוּ לוֹ מָה הוּא פַּזּוּר הַנֶּפֶשׁ? אָמַר שֶׁיִּהְיֶה לִי מָמוֹן בְּרֹאשׁ כָּל נָהָר וּבְרֹאשׁ כָּל קֶרֶיָה, וְהוּא מָה שֶׁאָמְרוּ זַ"ל (משנה אבות ב ז) מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְאָגָה, וְאָמְרוּ (משנה אבות ד א) אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ.

וְהַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ יַשִּׂיג תּוֹעֶלֶת הַמָּמוֹן רְצוֹנִי לוֹמַר פַּרְנָסָתוֹ וְתִמָּנַע מִמֶּנּוּ טִרְדַּת הַמַּחְשָׁבָה שֶׁל בַּעַל הַמָּמוֹן וְהַתְמָדַת דְּאָגָתוֹ לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהַשָּׂבָע לֶעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן (קהלת ה יא).

וּמֵהֶן כִּי הַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ לֹא יִמְנָעֻנּוּ רֹב הַמָּמוֹן מִבְּטֹחַ בַּיְיָ מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶנּוּ סוֹמֵךְ עַל הַמָּמוֹן וְהוּא בְּעֵינָיו כְּפִקָּדוֹן צָוָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַל פָּנִים מְיֻחָדִים וּבְעִנְיָנִים מְיֻחָדִים לִזְמַן קָצוּב. וְאִם יַתְמִיד קִיּוּמוֹ אֲצָלוֹ לֹא יִבְעַט בַּעֲבוּרוֹ וְלֹא יַזְכִּיר טוֹבָתוֹ לְמִי שֶׁצִּוָּה לָתֵת לוֹ מִמֶּנּוּ וְלֹא יְבַקֵּשׁ עָלָיו גְּמוּל הוֹדָאָה וְשֶׁבַח אֲבָל הוּא מוֹדֶה לְבוֹרְאוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר שָׂמָהוּ סִבָּה לְטוֹבוֹת.

וְאִם יֹאבַד הַמָּמוֹן מִמֶּנּוּ לֹא יִדְאַג וְלֹא יֶאֱבַל לְחֶסְרוֹנוֹ אַף הוּא מוֹדֶה לֵאלֹהָיו בְּקַחְתּוֹ פִּקָּדוֹנוֹ מֵאִתּוֹ כַּאֲשֶׁר הוֹדָה בִּנְתִינָתוֹ לוֹ וְיִשְׂמַח בְּחֶלְקוֹ וְאֵינֶנּוּ מְבַקֵּשׁ הֶזֵק זוּלָתוֹ וְלֹא יַחְמֹד אָדָם בְּמָמוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי יג כה) צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ.

אַךְ תּוֹעֲלוֹת הַבִּטָּחוֹן בָּעוֹלָם:

מֵהֶן מְנוּחַת הַלֵּב מִן הַדְּאָגוֹת הָעוֹלְמִיּוֹת.

וְהַשַּׁלְוָה מִנְּדנוּד הַנֶּפֶשׁ וְצַעֲרַהּ לְחֶסְרוֹן תַּאֲוֹתֶיהָ הַגּוּפִיּוֹת.

וְהוּא בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה וּבְשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיה יז ז) בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהָיָה ה' מִבְטַחוֹ, וְאָמַר (ירמיה יז ח) וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יובל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְגוֹ'.

וּמֵהֶן מְנוּחַת הַנֶּפֶשׁ מִלֶּכֶת בַּדְּרָכִים הָרְחוֹקִים אֲשֶׁר הִיא מְכַלָּה הַגּוּפוֹת וּמִמַּהֲרֶת הַשְׁלָמַת יְמֵי הַחַיִּים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קב כד) עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי קִצַּר יָמָי.

וְנֶאֱמַר עַל אֶחָד מִן הַפְּרוּשִׁים כִּי הָלַךְ אֶל אֶרֶץ רְחוֹקָה לְבַקֵּשׁ הַטֶּרֶף בְּתְחִלַּת פְּרִישׁוּתוֹ וּפָגַע אָדָם אֶחָד מֵעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בָּעִיר אֲשֶׁר הָלַךְ אֵלֶיהָ. אָמַר לוֹ הַפְּרוּשׁ כַּמָּה אַתֶּם בְּתַכְלִית הָעִוָּרוֹן וּמְעוּט הַהֶבְנָה בַּעֲבוֹדַתְכֶם לַכּוֹכָבִים. אָמַר לוֹ הָאַמְגּוּשִׁי וּמָה אַתָּה עוֹבֵד? אָמַר לוֹ הַפְּרוּשׁ אֲנִי עוֹבֵד הַבּוֹרֵא הַיָּכוֹל, הַמְּכַלְכֵּל הָאֶחָד, הַמַּטְרִיף, אֲשֶׁר אֵין כָּמוֹהוּ. אָמַר לוֹ הָאַמְגּוּשִׁי פָּעָלְךָ סוֹתֵר אֶת דְּבָרֶיךָ. אָמַר לוֹ הַפְּרוּשׁ וְהֵיאַךְ? אָמַר לוֹ אִלּוּ הָיָה מָה שֶׁאָמַרְתָּ אֱמֶת, הָיָה מַטְרִיפְךָ בְּעִירְךָ, כְּמוֹ שֶׁהִטְרִיפְךָ הֵנָּה, וְלֹא הָיִיתָ טוֹרֵחַ לָבוֹא אֶל אֶרֶץ רְחוֹקָה כָּזֹאת. וְנִפְסְקָה טַעֲנַת הַפְּרוּשׁ וְשָׁב לְאַרְצוֹ וְקִבֵּל הַפְּרִישׁוּת מִן הָעֵת הַהִיא וְלֹא יָצָא מֵעִירוֹ אַחַר כָּךְ.

וּמֵהֶן מְנוּחַת הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף מִן הַמַּעֲשִׂים הַקָּשִׁים וְהַמְּלָאכוֹת הַמְיַגְּעוֹת אֶת הַגּוּפוֹת וַעֲזֹב עֲבוֹדַת הַמְּלָכִים וְחֻקֵּיהֶם וַחֲמַס אַנְשֵׁיהֶם.

וְהַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ הוּא תּוֹבֵעַ מִסִּבּוֹת הַטֶּרֶף מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מְנוּחָה לְגוּפוֹ וְשֶׁם טוֹב לוֹ וּפְנַאי לְלִבּוֹ וּמָה שֶׁהוּא מַפִּיק יוֹתֵר לְחוֹבוֹת תּוֹרָתוֹ עִם יֶתֶר אֱמוּנָתוֹ כִּי הַסִּבָּה לֹא תּוֹסִיף לוֹ בְּחֻקּוֹ וְלֹא תְּחַסֵּרֵהוּ מִמֶּנּוּ מְאוּמָה אֶלָּא בִּגְזֵרַת הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עה ז-ח) לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים, וְאָמַר (תהלים כג ב) בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי.

וּמֵהֶן מְעוּט צַעַר נַפְשׁוֹ בְּמִסְחָרוֹ וְאִם תִּתְעַכֵּב אֲצִלּוֹ פְּרָקְמַטְיָא אוֹ אִם לֹא יוּכַל לִגְבּוֹת חוֹבוֹ אוֹ אִם יִפְגָּעֵהוּ חֹלִי בְּגוּפוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ כִּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מְתַקֵּן עִנְיָנוֹ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וּבוֹחֵר לוֹ טוֹב יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא בּוֹחֵר לְעַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סב ו) אַךְ לֵאלֹהִים דּוֹמִי נַפְשִׁי כִּי מִמֶּנּוּ תִקְוָתִי.

וּמֵהֶן שִׂמְחָתוֹ בְּכָל עִנְיָן שֶׁיֶּעְתַּק אֵלָיו וְאִם יִהְיֶה כְּנֶגֶד טִבְעוֹ מִפְּנֵי בִּטָּחוֹנוֹ בֵּאלֹהִים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה לוֹ אֶלָּא הַטּוֹב לוֹ בְּכָל עִנְיָן כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה הָאֵם הַחוֹמֶלֶת לִבְנָהּ בִּרְחִיצָתוֹ וְחִתּוּלוֹ וּקְשִׁירָתוֹ וְהַתָּרָתוֹ עַל כָּרְחוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים קלא ב) אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עָלַי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי.

וְכֵיוָן שֶׁבֵּאַרְתִּי מִתּוֹעֲלוֹת הַבִּטָּחוֹן בֵּאלֹהִים וַהֲנָאוֹתָיו בַּתּוֹרָה וּבָעוֹלָם מָה שֶּׁנִּזְדַּמֵּן לִי אֲבָאֵר עַתָּה מֵעִנְיַן הַבִּטָּחוֹן שִׁבְעָה דְּבָרִים:

אֶחָד מֵהֶם מָה הוּא הַבִּטָּחוֹן. וְהַשֵּׁנִי בְּסִבּוֹת הַבִּטָּחוֹן עַל הַבְּרוּאִים. וְהַשְּׁלִישִׁי בְּבֵאוּר הַהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָן יִתְחַיֵּב הַבִּטָּחוֹן בֵּאלֹהִים וְחִיּוּב הֶעְסֵק בַּסִּבּוֹת. וְהָרְבִיעִי בְּבֵאוּר הַדְּבָרִים אֲשֶׁר בָּהֶם יִהְיֶה הַבִּטָּחוֹן וְחִיּוּב שִׁבְחוֹ וּגְנוּתוֹ בָּהֶם. וְהַחֲמִישִׁי בַּהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין עֵסֶק הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים בְּסִבּוֹת הַטָּרָף וּבֵין עֵסֶק מִי שֶׁאֵינוֹ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים בָּהֶם. וְהַשִּׁשִּׁי בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב גְּנוּת דַּעַת הָאוֹמְרִים בַּאֲרִיכוּת הַתְּאָוּוֹת בָּעוֹלָם וּמְיַחֲלִים נַפְשׁוֹתָם בְּקַבָּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים כְּשֶׁיִּגִּיעוּ לְחֶפְצָם בּוֹ וְהֵם בַּעֲלֵי הַמַּשְׂכּוֹנוֹת. וְהַשְּׁבִיעִי בְּמַפְסִידֵי הַבִּטָּחוֹן בֵּאלֹהִים וְכָל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְדַבֵּר בְּעִנְיַן הַבִּטָּחוֹן וּלְקַצֵּר בַּחֲלָקָיו.

פרק א

אַךְ מַהוּת הַבִּטָּחוֹן הִיא מְנוּחַת נֶפֶשׁ הַבּוֹטֵחַ וְשֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ סָמוּךְ עַל מִי שֶׁבָּטַח עָלָיו שֶׁיַּעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַנָּכוֹן לוֹ בָּעִנְיָן אֲשֶׁר יִבְטַח עָלָיו כְּפִי יְכָלְתּוֹ וְדַעְתּוֹ בְּמָה שֶׁמַּפִּיק טוֹבָתוֹ.

אֲבָל הָעִקָּר אֲשֶׁר בַּעֲבוּרוֹ יִהְיֶה הַבִּטָּחוֹן מִן הַבּוֹטֵחַ וְאִם יִפָּקֵד לֹא יִמְצָא הַבִּטָּחוֹן הוּא שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ בָּטוּחַ בְּמִי שֶׁיִּבְטַח בּוֹ שֶׁיְּקַיֵּם מָה שֶׁאָמַר וְיַעֲשֶׂה מָה שֶׁעָרַב וְיַחְשֹׁב עָלָיו הַטּוֹב בְּמָה שֶׁלֹּא הִתְנָה לוֹ וְלֹא עָרַב עֲשׂוֹהוּ שֶׁיַּעֲשֵׂהוּ נְדָבָה וְחֶסֶד.

פרק ב

אַךְ הַסִּבּוֹת אֲשֶׁר בָּהֶן יִתְּכֵן הַבִּטָּחוֹן מֵהַבּוֹטֵחַ עַל הַבְּרוּאִים הֵן שֶׁבַע.

אַחַת מֵהֶן הָרַחֲמִים וְהַחֶמְלָה וְהָאַהֲבָה. כִּי הָאָדָם כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מְרַחֵם וְחוֹמֵל עָלָיו יִבְטַח בּוֹ וְתָנוּחַ נַפְשׁוֹ עָלָיו בְּכָל מָה שֶׁיִּטְרִיחֵהוּ מֵעִנְיָנָיו.

וְהַשֵּׁנִית שֶׁיִּהְיֶה יוֹדֵעַ בּוֹ עִם אַהֲבָתוֹ שֶׁאֵינֶנּוּ מִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ וְלֹא מִתְעַצֵּל בְּחֶפְצוֹ אֲבָל הוּא יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא מִשְׁתַּדֵּל וּמַסְכִּים לַעֲשׂוֹתוֹ. כִּי אִם לֹא יִתְבָּרֵר לוֹ מִמֶּנּוּ כָּל זֶה לֹא יִהְיֶה בִּטְחוֹנוֹ עָלָיו שָׁלֵם מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ הִתְעַלְּמוּתוֹ וְרִפְיוֹנוֹ בְּחֶפְצוֹ.

וְכַאֲשֶׁר יִתְקַבְּצוּ לַבּוֹטֵחַ מִמִּי שֶׁבָּטַח בּוֹ שְׁתֵּי מִדּוֹת אֵלֶּה גָּדֵל רַחְמָנוּתוֹ עָלָיו וְרֹב הַשְׁגָּחָתוֹ עַל עִנְיָנָיו יִבְטַח בּוֹ מִבְּלִי סָפֵק.

וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁיִּהְיֶה חָזָק לֹא יְנָצַח בַּאֲשֶׁר הוּא חָפֵץ וְלֹא יִמְנָעֵהוּ מוֹנֵעַ מֵעֲשׂוֹת בַּקָּשַׁת הַבּוֹטֵחַ. כִּי אִם יִהְיֶה חַלָּשׁ לֹא יִשְׁלַם הַבִּטָּחוֹן עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְבָּרֵר שֶׁהוּא מְרַחֵם

וּמַשְׁגִּיחַ מִפְּנֵי הַמָּנַע דְּבָרִים מִמֶּנּוּ בְּרֹב הָעִנְיָנִים. וְכַאֲשֶׁר יִתְקַבְּצוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ הַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה יִהְיֶה הַבִּטָּחוֹן עָלָיו יוֹתֵר רָאוּי.

וְהָרְבִיעִית שֶׁיִּהְיֶה יוֹדֵעַ בְּאֶפְנֵי תּוֹעֶלֶת הַבּוֹטֵחַ עָלָיו וְלֹא יֵעָלֵם מִמֶּנּוּ מָה שֶּׁהוּא טוֹב לוֹ בַּנִּסְתָּר וּבַנִּרְאֶה וּמָה שֶּׁיִּיטַב בּוֹ עִנְיָנוֹ. כִּי אִם לֹא יֵדַע כָּל זֶה לֹא תָּנוּחַ נֶפֶשׁ הַבּוֹטֵחַ עָלָיו. וְכַאֲשֶׁר יִתְקַבְּצוּ לוֹ בּוֹ דַּעְתּוֹ בְּתוֹעֲלוֹתָיו וִיכָלְתּוֹ בָּהֶם וְרֹב הַשְׂגָּחָתוֹ עֲלֵיהֶן וְחֶמְלָתוֹ עָלָיו יֶחֱזַק בְּטָחוֹנוֹ בּוֹ מִבְּלִי סָפֵק.

וְהַחֲמִישִׁית שֶׁיִּהְיֶה מִתְיַחֵד בְּהַנְהָגַת הַבּוֹטֵחַ עָלָיו מִתְּחִלַּת הֱוָיָתוֹ וְגִדּוּלוֹ וְיַנְקוּתוֹ וְנַעֲרוּתוֹ וּבַחֲרוּתוֹ וִישִׁישׁוּתוֹ וְזִקְנָתוֹ עַד תַּכְלִית עִנְיָנוֹ. וּכְשֶׁיִּתְבָּרֵר כָּל זֶה מִמֶּנּוּ לַבּוֹטֵחַ יִתְחַיֵּב שֶׁתָּנוּחַ נַפְשׁוֹ עָלָיו וְיִשָּׁעֵן עָלָיו בַּעֲבוּר מָה שֶׁקָּדַם לוֹ עָלָיו מִן הַטּוֹבוֹת הָעוֹדְפוֹת וְהַתּוֹעֲלִיּוֹת הַמַּתְמִידוֹת וְיִהְיֶה זֶה מְחַיֵּב חֶזְקַת בִּטְחוֹנוֹ בּוֹ.

וְהַשִּׁשִּׁית שֶׁיִּהְיֶה עִנְיַן הַבּוֹטֵחַ כֻּלּוֹ מָסוּר בְּיָדוֹ וְלֹא יוּכַל אָדָם לְהַזִּיקוֹ וּלְהוֹעִילוֹ וְלֹא לְהֵטִיב אֵלָיו וְלֹא לְדָחוֹת נֶזֶק מֵעָלָיו זוּלָתוֹ כְּעֶבֶד הָאָסוּר אֲשֶׁר הוּא בְּבֵית הַבּוֹר בִּרְשׁוּת אֲדוֹנָיו. וּכְשֶׁיִּהְיֶה הַבּוֹטֵחַ בִּרְשׁוּת מִי שֶׁבָּטַח עָלָיו עַל הָעִנְיָן הַזֶּה יִהְיֶה יוֹתֵר רָאוּי לִבְטֹחַ עָלָיו.

וְהַשְּׁבִיעִית שֶׁיִּהְיֶה מִי שֶׁבָּטַח עָלָיו בְּתַכְלִית הַנְּדִיבוּת וְהַחֶסֶד לְמִי שֶׁרָאוּי לוֹ וּלְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ וְתִהְיֶה נְדִיבוּתוֹ מַתְמֶדֶת וְחַסְדּוֹ נִמְשָׁךְ לֹא יִכָּרֵת וְלֹא יִפָּסֵק.

וּמִי שֶׁנִּקְבְּצוּ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה עִם כָּל מָה שֶּׁהִזְכַּרְנוּ קֹדֶם לָזֶה נִשְׁלְמוּ תְּנָאֵי הַבִּטָּחוֹן בּוֹ וְהִתְחַיֵּב הַיּוֹדֵעַ זֶה מִמֶּנּוּ לִבְטֹחַ בּוֹ וְשֶׁתָּנוּחַ נַפְשׁוֹ עָלָיו בִּגְלוּיוֹ וּבְנִסְתָּרוֹ בְּלִבּוֹ וּבְאֵבָרָיו וּלְהַמְסֵר אֵלָיו וְלִרְצוֹת בִּגְזֵרוֹתָיו וְלָדוּן אוֹתוֹ לְטוֹב בְּכָל דִּינָיו וּמַפְעָלָיו.

וְכַאֲשֶׁר נַחְקֹר עַל אֵלֶּה הַשִּׁבְעָה תְּנָאִים לֹא נִמְצָאֵם כְּלָל בַּבְּרוּאִים וְנִמְצָאֵם כֻּלָּם בַּבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה. שֶׁהוּא מְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים קג ח) רַחוּם וְחַנּוּן ה' וְגוֹ', וְאָמַר (יונה ד יא) וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְגוֹ'.

וְשֶׁאֵינוֹ מִתְעַלֵּם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים קכא ד) הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. וְשֶׁהוּא חָכָם וְלֹא יְנַצַּח כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (איוב ט ד) חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ מִי הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם, וְאָמַר (דברי הימים א כט יא) לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד וְגוֹ', וּכְתִיב (צפניה ג יז) ה' אֱלֹהַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ גִּבּוֹר יוֹשִׁיעַ.

וְשֶׁהוּא מִתְיַחֵד בְּהַנְהָגַת הָאָדָם מִתְּחִלַּת עִנְיָנוֹ וְהַתְחָלַת גִּדּוּלוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב ו) הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ, וְאָמַר (תהלים עא ו) עָלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי, וְאָמַר (איוב י י) הֲלֹא כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִנָּה תַּקְפִּיאֵנִי, וּשְׁאָר הָעִנְיָן.

וְשֶׁתּוֹעֲלָתוֹ וְהֶזֵּקוֹ אֵינָם בִּרְשׁוּת אָדָם כִּי אִם בְּיַד הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה לְבַדּוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג לז-לח) מִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי ה' לֹא צִוָּה מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב, וְאָמַר (ישעיה

מ ח) יָבֹשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם, וְאָמַר (ישעיה מ ז) אָכֵן חָצִיר הָעָם. וּכְבָר הִתְבָּרֵר הָעִנְיָן הַזֶּה בַּמַּאֲמָר הַשְּׁלִישִׁי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי.

וְשֶׁנְּדִיבוּתוֹ כּוֹלֶלֶת וְחַסְדּוֹ סוֹבֵב כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה ט) טוֹב ה' לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו, וְאָמַר (תהלים קלו כה) נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ, וְאָמַר (תהלים קמה טז) פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן.

וְהַשֵּׂכֶל גּוֹזֵר בְּהַקְבֵּץ אֵלֶּה הַשִּׁבְעָה עִנְיָנִים בַּבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה מִבִּלְתִּי הִנָּבְרְאִים לָכֵן הֵבֵאתִי אֵלּוּ הַפְּסוּקִים מִן הַכָּתוּב לְזִכָּרוֹן בִּלְבַד.

וְכַאֲשֶׁר יִתְבָּרֵר זֶה לָאָדָם וְתִתְחַזֵּק הַכָּרָתוֹ בַּאֲמִתַּת חֶסֶד הַבּוֹרֵא יִבְטַח בּוֹ וְיִמְסֹר אֵלָיו וְיַנִּיחַ הַנְהָגָתוֹ עָלָיו וְלֹא יַחְשְׁדֵהוּ בְּדִינוֹ וְלֹא יִתְקַצֵּף עַל בְּחִירָתוֹ לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים קטז יג) כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא, וְאָמַר (תהלים קטז ג-ד) צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא.

פרק ג

אַךְ הַהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר בְּבֵרוּרָן וַאֲמִתָּתָן יִשְׁלַם לְאָדָם הַבִּטָּחוֹן בֵּאלֹהִים הֵן חָמֵשׁ.

אַחַת מֵהֶן שֶׁיַּאֲמִין וְיִתְבָּרֵר אֶצְלוֹ הִתְקַבְּצוּת הַשִּׁבְעָה עִנְיָנִים בֵּאלֹהִים אֲשֶׁר בְּהִתְקַבְּצָם בְּמִי שֶׁבּוֹטְחִים בּוֹ יִתָּכֵן לִבְטֹחַ עָלָיו. וּכְבָר זְכַרְתִּים וְהַעֲירוֹתִי עֲלֵיהֶם בְּמָה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לִי מִן הַכָּתוּב וְהֵם:

הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מְרַחֵם עַל הָאָדָם יוֹתֵר מִכָּל מְרַחֵם וְכָל רַחֲמִים וְחֶמְלָה שֶׁיִּהְיוּ מִזּוּלָתוֹ עָלָיו כֻּלָּם הֵם מֵרַחֲמֵי הָאֵל וְחֶמְלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים יג יח) וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ.

וְהַשֵּׁנִי כִּי הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה לֹא יֵעָלְמוּ מִמֶּנּוּ אִפְּנֵי תּוֹעֶלֶת הָאָדָם וְהַדִּין נוֹתֵן זֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶחָד מִמַּעֲשָׂיו וְאֵין מִי שֶׁיּוֹדֵעַ בְּאִפְּנֵי תַּקָּנוֹת הֶעָשׂוּי וְהֶפְסֵדוֹ וּבַפְּנָעִים הַמַּשִּׂיגִים אוֹתוֹ וּבְאִפְּנֵי מַחֲלָתוֹ וַאֲרוּכָתוֹ יוֹתֵר מֵעוֹשֵׂהוּ.

וְאִם יִהְיֶה זֶה נִמְצָא בָּעוֹשִׂים מִבְּנֵי אָדָם אֲשֶׁר לֹא יְחַדְּשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם זוּלָתִי צוּרָה מִקְרִית אַךְ הַשֹּׂרֶשׁ וְהַצּוּרָה הָעַצְמִית אֵין לָהֶם בָּהֶם שׁוּם תַּחְבּוּלָה וְלֹא יְכֹלֶת לְחַדְּשָׁם.

וַאֲשֶׁר חִדֵּשׁ שֹׂרֶשׁ הָאָדָם וְצוּרָתוֹ וּתְכוּנָתוֹ וְסֵדֶר חִבּוּרוֹ הוּא הֶחְכֵּם הַיּוֹדֵעַ בְּעִנְיָנֵי תּוֹעֲלוֹתָיו וּנְזָקָיו וְהַטּוֹב לוֹ בְּעוֹלָמוֹ וְאַחֲרִיתוֹ בְּלִי סָפֵק כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה מח יז) אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכֶךָּ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ, וְאָמַר (משלי ג יב) כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ וּגוֹ'.

וְהַשְּׁלִישִׁי כִּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ חָזָק מִכָּל חָזָק וּדְבָרוֹ נִגְזָר מִכָּל דָּבָר וְאֵין מֵשִׁיב דִּינוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלה ו) כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עָשָׂה, וְאָמַר (ישעיה נה יא) כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם וּגוֹ'.

וְהָרְבִיעִי כִּי הוּא מַשְׁגִּיחַ עַל הַנֶּהֱנֶת עִנְיְנֵי הָאָדָם כֻּלָּם לֹא יַנִּיחֵם וְלֹא יִתְעַלֵּם מֵהֶם וְלֹא יִסָּתֵר מִמֶּנּוּ דָּבָר מֵהֶם מִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם וְלֹא יַשְׁכִּיחֵהוּ דָּבָר אֶת דָּבָר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה מ כז) לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵה' וּמֵאלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבֹר, וְאָמַר (ישעיה מ כח) הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם ה' בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ.

וְהַחֲמִישִׁי שֶׁאֵין בְּיַד אֶחָד מֵהַבְּרוּאִים לְהוֹעִיל אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא לְהַזִּיקָה וְלֹא לְזוּלָתוֹ כִּי אִם בִּרְשׁוּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

כִּי הָעֶבֶד כְּשֶׁיִּהְיֶה לוֹ יוֹתֵר מֵאָדוֹן אֶחָד וְיִהְיֶה כָּל אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לְהוֹעִילוֹ לֹא יִתָּכֵן לוֹ לִבְטֹחַ עַל אֶחָד מֵהֶם מִפְּנֵי שֶׁמְּקַוֶּה הַתּוֹעֶלֶת מִכָּל אֶחָד מֵהֶם. וְאִם יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל עַל תּוֹעַלְתּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁאֵרִיתָם יִהְיֶה חָזָק בְּטִחוֹנוֹ בּוֹ כְּפִי יְכָלְתּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בּוֹטֵחַ בִּשְׁאֵרִיתָם. וְאִם לֹא יוּכַל לְהוֹעִילוֹ וּלְהַזִּיקוֹ כִּי אִם אֶחָד מֵהֶם בִּלְבַד עַל כָּרְחוֹ יִבְטַח עָלָיו לְבַדּוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַוֶּה תּוֹעֶלֶת מִזּוּלָתוֹ. וְכֵן כְּשֶׁיַּרְגִּישׁ הָאָדָם שֶׁלֹּא יוֹעִילֶנּוּ וְלֹא יַזִּיקֶנּוּ אֶחָד מֵהַנִּבְרָאִים אֶלָּא בִּרְשׁוּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ יָשׁוּב לִבּוֹ מִיִּרְאָתָם וְתִקְוָתָם וְיִבְטַח עַל הַבּוֹרֵא לְבַדּוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמו ג) אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה.

וְהַשִּׁשִּׁי שֶׁיֵּדַע רַב טוּב הָאֱלֹהִים עַל הָאָדָם וּמָה שֶׁהִתְחִיל אוֹתוֹ בּוֹ מֵרֹב הַחֶסֶד וְהַטּוֹבָה מִבְּלִי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי אֶצְלוֹ לְכָךְ וְלֹא לְצֹרֶךְ שֶׁיִּהְיֶה אֵלָיו אַךְ נְדָבָה וְטוֹבָה וְחֶסֶד כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְנוּ בְּשַׁעַר הַבְּחִינָה מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה וּכְמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים מ ו) רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עֲרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסְּפֹּר.

וְהַשְּׁבִיעִי שֶׁיִּתְבָּרֵר אֶצְלוֹ כִּי יֵשׁ לְכָל הַהֲוָיוֹת שִׁבְעוֹלָם הַזֶּה מַעֲצָם וּמִקְרֶה גְּבוּל יְדוּעַ וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע עַל מָה שֶׁגָּזַר הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בְּכַמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ וּזְמַנּוֹ וּמְקוֹמוֹ אֵין מַרְבֶּה לְמָה שֶׁגָּזַר בְּמַעוּטוֹ וְלֹא מְמַעֵט מִמָּה שֶׁגָּזַר בִּרְבוּתוֹ וְלֹא מְאַחֵר לְמָה שֶׁגָּזַר לְהַקְדִּימוֹ וְלֹא מַקְדִּים לְמָה שֶׁגָּזַר לְאַחֲרוֹ. וּמָה שֶׁיִּהְיֶה מִן הַדְּבָרִים עַל הַהֵפֶךְ מִזֶּה הוּא הַנִּגְזָר אֲשֶׁר קָדַם בְּתַחְלַת הַיְדִיעָה אֶלָּא שֶׁלְּכָל הַגְּזֵרוֹת הַקּוֹדְמוֹת בִּידִיעַת הַבּוֹרֵא סִבּוֹת וְלַסִּבּוֹת סִבּוֹת.

וּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין עִנְיְנֵי הָעוֹלָם יַחְשֹׁב כִּי הַסִּבָּה הַמִּתְחַדֶּשֶׁת מְחַיֶּבֶת שִׁנּוּי הָעִנְיָנִים וְהִתְהַפְּכוּתָם מֵעִנְיָן אֶל עִנְיָן. וְהַסִּבָּה חֲלוּשָׁה וּנְקֵלָה מִהְיוֹת מִמֶּנָּה שִׁנּוּי אוֹ חִלּוּף בְּעַצְמָם כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה הַגַּרְגִּיר הָאֶחָד מִן הַחִטָּה מַצְמִיחַ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבֳּלִים וּבְכָל שִׁבֹּלֶת שְׁלֹשִׁים גַּרְגְּרִים וְיִהְיֶה הַגַּרְגִּיר הָאֶחָד סִבָּה לַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אוֹ קְרוֹב לָהֶם. הֲיֵעָלֵם כִּי כֹּחַ הַגַּרְגִּיר חָלוּשׁ מֵעֲשׂוֹת כַּמּוּת זוֹ וְכֵן שְׁאָר הַגַּרְגְּרִים הַנִּזְרָעִים וְהַנִּטּוּעִים. וְכֵן נֹאמַר בַּהֲוָיַת הָאָדָם וּשְׁאָר הַחַיִּים מִטִּפַּת הַזֶּרַע וּכְמוֹ כֵן הַוָּיַת הַדָּג הַגָּדוֹל מִבֵּיצַת הַדָּג עִם קַטְנוּתָהּ.

וְטִרְדַּת הַנֶּפֶשׁ לְהַקְדִּים מָה שֶּׁאֵחַר הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וּלְאַחֵר מָה שֶּׁהִקְדִּים וּלְהַרְבּוֹת מָה שֶּׁהִמְעִיט וּלְהַמְעִיט מָה שֶּׁהִרְבָּה מִקִּנְיָנֵי הָעוֹלָם מִבְּלִי סַבֵּב אֶל קִיּוּם מִצְוַת עֲבוֹדָתוֹ וְקִבּוּל תּוֹרָתוֹ חֲלִישׁוּת הַהַכָּרָה בַּאֲמִתַּת יְדִיעָתוֹ וְסִכְלוּת מֵהָבִין טוֹבוֹת הַנְהָגָתוֹ.

וּכְבָר רָמַז הֶחָכָם אֶל הָעִנְיָן הַזֶּה בְּמַאֲמָרוֹ (קהלת ג א) לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם, וְאַחַר כָּךְ זָכַר מֵהֶם עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה עִנְיָנִים וְהוּא מָה שֶּׁאָמַר (קהלת ג ב) עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת וְגוֹ' עַד אָמְרוֹ (קהלת ג ח) עֵת מִלְחָמָה וְעֵת שָׁלוֹם, וְאָמַר (קהלת ט יא) כִּי עֵת וָפֶגַע יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם, וְאָמַר (קהלת ה ז) כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם.

וַהֲלִיכוֹת דִּינֵי הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה יוֹתֵר נֶעֱלָמוֹת וַעֲמֻקּוֹת וְעֶלְיוֹנוֹת מֵהַגִּיעַ אֶל יְדִיעַת חֶלְקֵיהֶן כָּל שֶׁכֵּן כֻּלָּן. וּכְבָר אָמַר הַכָּתוּב (ישעיה נה ט) כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם.

וְהַהַקְדָּמָה הַשְּׁנִית שֶׁיֵּדַע וְיִתְבָּרֵר אֲצִלּוֹ כִּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מַשְׁקִיף עָלָיו וְאֵין נֶעְלָם מִמֶּנּוּ נִגְלֵהוּ וְנִסְתָּרוֹ וּצְפוּנוֹ וְנִרְאֵהוּ וְאִם בִּטְחוֹנוֹ בֵּאלֹהָיו בְּלֵב שָׁלֵם אִם לֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר הַכָּתוּב (תהלים צד יא) ה' יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל, וְאָמַר (משלי כד יב) הֲלֹא תֹכַן לִבּוֹת הוּא יָבִין, וְאָמַר (מלכים א ח לט) כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ יָדַעְתָּ לְבַדְּךָ אֶת לְבַב כָּל בְּנֵי הָאָדָם.

וּכְשֶׁיִּתְבָּרֵר זֶה לַבּוֹטֵחַ אֵין רָאוּי לוֹ לִטְעֹן שֶׁהוּא בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים יִתְעַלֶּה בְּדִבּוּרוֹ מִבְּלִי שֶׁיִּבְטַח עָלָיו בְּלִבּוֹ וּבְמַצְפּוּנוֹ וְיִהְיֶה בְּמַעֲלַת מִי שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם (ישעיה כט ס) בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי.

וְהַהַקְדָּמָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁיְּיַחֵד אֱלֹהָיו בְּבִטְחוֹנוֹ בּוֹ בְּמָה שֶׁהוּא חַיָּב לִבְטֹחַ בּוֹ וְאַל יְשַׁתֵּף זוּלָתוֹ עִמּוֹ וְיִבְטַח עָלָיו וְעַל אֶחָד מֵהַבְּרוּאִים וְיִפָּסֵד בִּטְחוֹנוֹ בֵּאלֹהָיו בְּהִשְׁתַּתֵּף זוּלָתוֹ עִמּוֹ. וּכְבָר יָדַעְתָּ מָה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּאָסָא עִם חֲסִידוּתוֹ עֵת שֶׁסָּמַךְ עַל הָרוֹפְאִים דִּכְתִיב (דברי הימים ב טז יב) וּבְחָלְיוֹ לֹא דָרַשׁ אֶת ה' כִּי אִם בָּרֹפְאִים, וְנֶעֱנַשׁ עַל זֶה וְאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה יז ז) בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהָיָה ה' מִבְטַחוֹ.

וּמִן הַיְדוּעַ כִּי מִי שֶׁיְּמַנֶּה מִבְּנֵי אָדָם שְׁנֵי מְמֻנִּים אוֹ יוֹתֵר לַעֲשׂוֹת דָּבָר מִנּוּיוֹ מַפְסִד כָּל שֶׁכֵּן מִי שֶׁבָּטַח עַל הָאֱלֹהִים וְזוּלָתוֹ שֶׁיִּסְתֵּר בִּטְחוֹנוֹ.

וְיִהְיֶה זֶה הַסִּבָּה הַחֲזָקָה לְהִמָּנַע מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁבָּטַח עָלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ירמיה יז ה) אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן ה' יָסוּר לִבּוֹ.

וְהַהַקְדָּמָה הָרְבִיעִית שֶׁתִּהְיֶה הַשְׂגָּחָתוֹ חֲזָקָה וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ גְּדוֹלָה לְקַיֵּם מָה שֶּׁחִיְּבוֹ בּוֹ הַבּוֹרֵא מֵעֲבוֹדָתוֹ וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹתָיו וּלְהִזָּהֵר מֵאֲשֶׁר הִזְהִירוֹ מִמֶּנּוּ כְּפִי מָה שֶּׁהוּא מְבַקֵּשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַבּוֹרֵא מַסְכִּים לוֹ בְּמָה שֶּׁהוּא בּוֹטֵחַ עָלָיו בּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה

(משנה אבות ב ד) עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ, בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים מִפְּנֵי רְצוֹנֶךָ.

וְאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לז ב) בְּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה טוֹב שְׁכָן אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה, וְאָמַר (איכה ג כה) טוֹב ה' לְקַוָּו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ.

אֲבָל מִי שֶׁיְּבַטַּח עַל הַבּוֹרֵא וְהוּא מַמְרֶה אוֹתוֹ כַּמָּה הוּא סָכָל וְכַמָּה דַּעְתּוֹ חֲלוּשָׁה וְהַכָּרָתוֹ כִּי הוּא רוֹאֶה כִּי מִי שֶׁנִּתְמַנָּה לוֹ מִבְּנֵי אָדָם עַל דָּבָר כְּשֶׁהוּא מְצַוֶּה אוֹתוֹ לְהִתְעַסֵּק בְּצַרְכֵי מִצַּרְכָיו אוֹ מַזְהִיר אוֹתוֹ מִדָּבָר וְיַעֲבֹר עַל מִצְוֹתָיו וְיִגִּיעַ לַמְּמַנֶּה עָבְרוֹ עַל מִצְוָתוֹ כִּי יִהְיֶה הַסִּבָּה הַחֲזָקָה לְהִמָּנַע מִמֶּנּוּ הֵעָשׂוֹת מֶה שֶׁבְּטַח עָלָיו בּוֹ. כָּל שֶׁכֵּן מִי שֶׁעָבַר עַל חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר יָעַד וְהֵעִיד עֲלֵיהֶם שֶׁתִּהְיֶה תּוֹחֶלֶת הַבּוֹטֵחַ עָלָיו נִכְזָבָה כְּשֶׁיִּמָּרֵהוּ וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי לְהִקָּרֵא בְּשֵׁם בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים אַךְ הוּא כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב כז ח-ט) כִּי מַה תִּקְוַת חָנֵף כִּי יִבְצָע כִּי יְשֻׁל אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ הֲצַעֲקָתוֹ יִשְׁמַע אֵל, וְאָמַר (ירמיה ז ט) הֲגָנֹב רָצֹחַ וְנָאֹף וְהִשָּׁבֵעַ לַשֶּׁקֶר, וְאָמַר (ירמיה ז י) וּבָאתֶם וַעֲמַדְתֶּם לְפָנַי בַּבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו, וְאָמַר (ירמיה ז יא) הַמְעָרַת פָּרִצִים הָיָה הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו.

וְהַהַקְדָּמָה הַחֲמִשִּׁית שֶׁיִּתְבָּאֵר אֶצְלוֹ כִּי הַשְׁלֶמֶת הַדְּבָרִים הַמִּתְחַדְּשִׁים בָּעוֹלָם הַזֶּה לְאַחַר הַיְצִירָה הוּא בִּשְׁנֵי דְּבָרִים:

אֶחָד מֵהֶם גְּזֵרוֹת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְחֻפְצוֹ בִּיצִיאָתָם אֶל גְּבוּל הַהֲוָיָה.

וְהַשֵּׁנִי סִבּוֹת וּמְצוּעִים מֵהֶם קְרוֹבִים וּמֵהֶם רְחוֹקִים וּמֵהֶם נִגְלִים וּמֵהֶם נִסְתָּרִים וְכֻלָּם רָצִים לְהַשְׁלִים מָה שֶׁנִּגְזַר הֲוָיָתוֹ וְהֵרָאוֹתוֹ בְּעֵזֶר הָאֱלֹהִים לָהֶם עַל זֶה.

וְדִמְיוֹן הַסִּבּוֹת הַקְּרוֹבוֹת כְּהוֹצָאַת הַמַּיִם מִמַּעֲמַקֵּי הָאָרֶץ בַּגַּלְגַּל בְּכֵלִים הַמַּעֲלִים אֶת הַמַּיִם מִן הַבְּאֵר וְסִבָּתוֹ הָרְחוֹקָה הָאָדָם שֶׁהוּא קוֹשֵׁר הַבְּהֵמָה אֶל הַגַּלְגַּל וּמְנִיעָתוֹ לְהַעֲלוֹת הַמַּיִם מִתַּחְתִּיּוֹת הַבְּאֵר אֶל פְּנֵי הָאָרֶץ.

אַךְ הַסִּבּוֹת אֲשֶׁר בֵּין הָאָדָם וְהַכֵּלִים מְצוּעִים בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים וְהֵם הַבְּהֵמָה וְהָעִגּוּלִים שֶׁמַּנִּיעַ קְצָתָם אֶת קְצָתָם וְהַחֶבֶל. וְאִם יִקָּרֶה פֶּגַע לְאַחַת מִן הַסִּבּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לֹא יִגְּמֹר הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן בָּהֶם.

וְכֵן שְׁאָר הַמַּעֲשִׂים הַיּוֹצְאִים אֶל גְּבוּל הַהֲוָיָה לֹא יִתְקַבְּצוּ מִן הָאָדָם וְזוּלָתוֹ כִּי אִם בִּגְזֵרַת הָאֱלֹהִים וְהַזְמָנָתוֹ הַסִּבּוֹת אֲשֶׁר בָּהֶן הִגְמְרָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שמואל א ב ג) וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת, וְאָמַר (ירמיה לב יט) גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילְיָה, וְאָמַר (מלכים א יב טו) כִּי הָיְתָה סִבָּה מֵעִם ה'. וְאִם תִּהְיֶינָה הַסִּבּוֹת נֶעֱדָרוֹת בִּכְלָל לֹא תִּגְמֹר יְצִיאַת דָּבָר מִן הַפְּעֻלּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת אֶל גֶּדֶר הַהֲוָיָה.

וְכַאֲשֶׁר נִסְתַּכֵּל בְּצֹרֶךְ הָאָדָם לְסִבָּב וּלְהִתְגַּלְגֵּל לְגָמַר עִנְיָנָיו נִמְצָאֵהוּ בְּרִאוּת הָעַיִן. כִּי הַצְּרִיךְ אֶל הַמָּזוֹן כְּשֶׁיּוּשַׂם לְפָנָיו הַמַּאֲכָל כָּרָאוּי לוֹ אִם לֹא יִתְגַּלְגֵּל לְאָכְלוֹ בְּהַגְבָּהָתוֹ אֶל פִּיו וְלָעֻסוֹ לֹא יְשַׂבֵּר רַעֲבוֹנוֹ. וְכֵן הַצָּמֵא בְּצָרְכּוֹ אֶל הַמַּיִם וְכָל שֶׁכֵּן אִם יִמָּנַע הַמַּאֲכָל מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּתְגַּלְגֵּל לְתַקְנוֹ בִּטְחִינָה וְלִישָׁה וַאֲפִיָּה וְהַדּוֹמֶה לָזֶה. וְיוֹתֵר גִּלְגּוּל מִזֶּה וְקָשֶׁה אִם יִצְטָרֵךְ לְקִנּוֹתוֹ וּלְתַקְנוֹ. וְיוֹתֵר מִזֶּה עוֹד אִם לֹא יְזַדְּמְנוּ לוֹ הַדְּמָמִים שֶׁיְּקָנֶה אוֹתוֹ בָּהֶם וְיִצְטָרֵךְ לְגִלְגּוּל וּלְסִבּוּב גָּדוֹל מִמָּה שֶׁזְּכַרְנוּ קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר בְּדָמִים אוֹ שֶׁיִּמְכֹּר מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לוֹ מֵחֲפָצִים וְקִנְיָנִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם. וְהָעִלָּה אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָהּ חִיֵּב הַבּוֹרֵא אֶת הָאָדָם לְחַזֵּר וּלְסַבֵּב עַל סִבּוֹת הַטֶּרֶף וּשְׁאָר מָה שֶּׁהוּא צָרִיךְ אֵלָיו לְשָׁנֵי פָּנִים.

אֶחָד מֵהֶם מִפְּנֵי שֶׁחִיְּבָה הַחָכְמָה בְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ בַּעֲבוּדַת הָאֱלֹהִים וּבְהַמְרוֹתוֹ בָּהַן אוֹתָהּ בְּמָה שֶׁמַּרְאֶה זֶה מִמֶּנָּה וְהוּא הַצֹּרֶךְ וְהַחֶסְרוֹן אֶל מָה שֶּׁהוּא חוּץ לָהּ מִמַּאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמַלְבּוּשׁ וּמָעוֹן וּמִשְׁגָּל וְצִוָּה אוֹתָם לְחַזֵּר עֲלֵיהֶם לַהֲבִיאָם בְּסִבּוֹת הַמּוּכָנוֹת לָהֶם עַל פָּנִים מְיֻחָדִים וְעִתִּים יְדוּעִים.

וּמָה שֶּׁגָּזַר הַבּוֹרֵא שֶׁיִּגָּמֵר לָאָדָם מֵהֶם יִגָּמֵר וְיִשְׁלַם בְּהַשְׁלָמַת הַזְּדַּמְּנוּת הַסִּבּוֹת.

וַאֲשֶׁר לֹא גָּזַר לוֹ לְהִגָּמֵר בָּהֶם לֹא יִגָּמֵר וְיִמָּנְעוּ מִמֶּנּוּ הַסִּבּוֹת.

וְנִתְבָּרְרוּ מִמֶּנּוּ הָעֲבוֹדָה וְהָעֲבָרָה בַּכַּוָּנָה וּבִבְחִירָה לְאַחַת מֵהֶנָּה מִבִּלְתִּי הָאַחֶרֶת וְיִתְחַיֵּב אַחַר זֶה הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ וַאֲפִלּוּ לֹא גָּמַר בָּהֶם הַמַּעֲשֶׂה.

וְהַשֵּׁנִי כִּי אִלּוּ לֹא הֻצְרַךְ הָאָדָם לְטָרֹחַ וּלְחַזֵּר וּלְסַבֵּב לַהֲבָאַת טַרְפּוֹ הָיָה בּוֹעֵט וְרוֹדֵף אַחַר הָעֲבֵרוֹת וְלֹא הָיָה מַשְׂגִּיחַ עַל מָה שֶּׁהוּא חַיָּב בּוֹ עַל טוֹבַת הָאֱלֹהִים עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה יב) וְהָיָה כִנּוֹר וְנֵבֶל תֹּף וְחָלִיל וְיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֵת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ, וְאָמַר (דברים לב טו) וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (משנה אבות ב ב) יָפֶה תַּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּחַת עָוֹן וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן. וְכָל שֶׁכֵּן מִי שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בְּאַחַת מֵהֶן וְלֹא שָׂם לִבּוֹ עַל אַחַת מֵהֶן.

וְהָיָה מֵחָמְלַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה עַל הָאָדָם שֶׁהִטְרִידוֹ בְּעִנְיְנֵי עוֹלָמוֹ וְאַחֲרִיתוֹ לְהִתְעַסֵּק כָּל יְמֵי חַיָּיו בָּזֶה וְלֹא יְבַקֵּשׁ מָה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ וְלֹא יוּכַל לְהַשִּׂיגוֹ בְּשִׂכְלוֹ כְּמוֹ עִנְיְנֵי הַהִתְחָלָה וְהַתְּכְלָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (קהלת ג יא) גַּם אֶת הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף.

וְאִם הוּא מַגְבִּיר עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וּבוֹחֵר בְּיִרְאָתוֹ וּבוֹטֵחַ בּוֹ בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָתוֹ וְעוֹלָמוֹ וְסָר מִן הַדְּבָרִים הַמְּגֻנִּים וְכוֹסֵף לַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת לֹא יִבְעַט בַּמְּנוּחָה וְלֹא יִטֶּה אֶל הַשַּׁלְוָה וְלֹא יַשִּׂיאֵהוּ הַיֵּצֶר וְלֹא יִפֹּת בְּכִשְׁפֵי הָעוֹלָם יִסְתַּלֵּק מֵעָלָיו טֹרַח הַגִּלְגּוּל וְהַסִּבּוּב בַּהֲבָאַת טַרְפּוֹ

מִפְּנֵי הִסְתַּלְקוּת שְׁנֵי הַפָּנִים הַנִּזְכָּרִים מֵעָלָיו הַבְּחִינָה וְהַבְּעִיטָה בַּטּוֹבָה וִיבוֹאֲהוּ טַרְפּוֹ בְּלִי טֹרַח וּבְלִי יְגִיעָה כְּפִי סִפּוּקוֹ וּמְזוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י ג) לֹא יַרְעִיב ה' נֶפֶשׁ צַדִּיק. וְאִם יֹאמַר הָאוֹמֵר הִנֵּה אֲנַחְנוּ רוֹאִים מִקְצָת צַדִּיקִים לֹא יְזֻמַּן לָהֶם טַרְפָּם אֶלָּא אַחֲרֵי הֶעָמֵל וְהַיְגִיעָה וְרַבִּים מֵאַנְשֵׁי הָעֲבֵרוֹת בְּשַׁלְוָה וְחַיֵּיהֶם בַּטּוֹב וּבַנְּעִימִים.

נֹאמַר כִּי כְּבָר קָדְמוּ הַנְּבִיאִים וְהַחֲסִידִים לַחְקֹר עַל זֶה הָעִנְיָן מֵהֶם מִי שֶׁאָמַר (ירמיה יב א) מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה, וְאָמַר הָאַחֵר (חבקוק א ג) לָמָּה תַרְאֵנִי אָוֶן וְעָמָל תַּבִּיט וְשֹׁד וְחָמָס לְנֶגְדִּי וַיְהִי רִיב וּמָדוֹן יִשָּׂא, וְאָמַר (חבקוק א ד) כִּי רָשָׁע מַכְתִּיר אֶת הַצַּדִּיק, וְאָמַר (חבקוק א יג) תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ, וְאָמַר אַחֵר (תהלים עג יב) הִנֵּה אֵלֶּה רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי עוֹלָם הִשְׂגּוּ חָיִל, וְאָמַר (תהלים עג יג-יד) אַךְ רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי וָאֱהִי נָגוּעַ כָּל הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לִבְקָרִים. וְאָמַר אַחֵר עַל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ (מלאכי ג טו) גַּם בָּחָנוּ אֱלֹהִים וַיִּמָּלֵטוּ, וְהַרְבֵּה כָּזֶה.

אַךְ הִנֵּיחַ הַנָּבִיא הַתְּשׁוּבָה בְּבֵאוּר עִלַּת זֶה מִפְּנֵי שֶׁעִלַּת כָּל אֶחָד מִן הַצַּדִּיקִים הַנִּבְחָנִים. וְכָל אֶחָד מִן הָרְשָׁעִים שֶׁהֵם בְּטוֹבָה בְּעוֹלָם הַזֶּה זוּלַת עִלַּת הָאַחֵר לָכֵן הֵעִיר עַל זֶה בְּאָמְרוֹ (דברים כט כח) הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ, וְאָמַר הֶחָכָם בְּדוֹמֶה לָזֶה (קהלת ה ז) אִם עֹשֶׁק רָשׁ וְגֵזֶל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק תִּרְאֶה בַּמְּדִינָה אַל תִּתְמַהּ וְגוֹ', וְאָמַר הַכָּתוּב (דברים לב ד) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט.

וְעִם כָּל זֶה רָאִיתִי לְבָאֵר בָּעִנְיָן הַזֶּה מָה שֶׁהָיָה בּוֹ מְעַט הַסְפָּקָה.

וְאָמַר כִּי הַפָּנִים אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָם תִּמָּנַע מֵהַצַּדִּיק הַזְּדַמְּנוּת טַרְפּוֹ עַד שֶׁיִּטָּרַח עָלָיו וְיִבָּחֵן בּוֹ. אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה עָוֹן שֶׁקִּדֵּם לוֹ הִתְחַיֵּב לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יא לא) הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם.

וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה עַל דֶּרֶךְ הַתְמוּרָה בָּעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים ח טז) לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ. וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה לְהַרְאוֹת סִבְלוֹ וְהַסְבָּרָתוֹ הַטּוֹבָה בַּעֲבוּרַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁיַּדְעָתִּ מַעְנִין אִיּוֹב.

וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה לְרָשָׁע אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ וְיִבְחָנֵהוּ הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה בָּעֳנִי וּבְרִישׁ וּבְחֻלְאִים לְהַרְאוֹת חֲסִידוּתוֹ וַעֲבוּדָתוֹ לֵאלֹהִים מִבִּלְעֲדֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נג ד) אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם.

וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶנּוּ מְקַנֵּא לֵאלֹהִים לְקַחַת הַדִּין מֵאַנְשֵׁי דּוֹרוֹ כְּמוֹ שֶׁיַּדְעָתִּ מַעְנִין עֵלִי וּבָנָיו שֶׁאָמַר בָּהֶם הַכָּתוּב (שמואל א ב לו) וְהָיָה כָּל הַנּוֹתָר בְּבֵיתְךָ יָבוֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ וְגוֹ'.

אֲבָל טוֹבַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ עַל הָרָשָׁע יֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה בַּעֲבוּר טוֹבָה שֶׁקִּדְּמָה לוֹ יִגְמְלֵהוּ הָאֱלֹהִים עָלֶיהָ בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים ז י) וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ, וְתִרְגְּמוּ בּוֹ הָרִאשׁוֹנִים וּמְשַׁלֵּם לְשָׂנְאוֹהִי זַכְוָון דְּאִינּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּהוֹן לְאוֹבָדֵיהוֹן.

וְיֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה עַל דֶּרֶךְ הַפְּקָדוֹן אֻצְלוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הָאֵל יִתְבָּרַךְ בֵּן צַדִּיק יִהְיֶה רָאוּי לָהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איוב כז יז) יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ, וְאָמַר (קהלת ב כו) וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסוֹף וְלִכְנוֹס לָתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים.

וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הַסִּבָּה הַגְּדוֹלָה שֶׁבְּסִבּוֹת מוֹתוֹ וְרָעָתוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (קהלת ה יב) עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ.

וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה לְהַאֲרִיךְ הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה לוֹ עַד שֶׁיָּשׁוּב וְיִהְיֶה רָאוּי לָהּ כְּמוֹ שֶׁיֵּדַעְתָּ מֵעִנְיַן מְנַשֶּׁה.

וְיֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה לְחֶסֶד שֶׁקִּדַּם אָבִיו וְהָיָה רָאוּי לְהֵטִיב לִבְנוֹ בַּעֲבוּרוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְיֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי (מלכים ב י ל) בְּנֵי רְבִעִים יֵשְׁבוּ לְךָ עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר (משלי כ ז) מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ צַדִּיק אַשְׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו, וְאָמַר (תהלים לז כה) נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם.

וְיֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה לְנִסּוֹת אֲנָשֵׁי הַתּוֹרָמִית וְהַמַּצְפּוּנִים הָרָעִים כְּשֶׁהֵם רוֹאִים זֶה מְמַהֲרִים לָסוּר מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וְחָשִׁים לְהִתְרַצּוֹת אֶל אַנְשֵׁי הָרֶשַׁע וְלִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם וְיִתְבָּרֵר הַנֶּבָר לֵאלֹהִים וְיֵרָאֶה הַנֶּאֱמָן בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּסִבְלוֹ עֵת שֶׁשּׁוֹלְטִין בּוֹ וּמְבַיְּשִׁין אוֹתוֹ וִיקַבֵּל שָׂכָר מֵהַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁיֵּדַעְתָּ מֵעִנְיַן אֵלִיָּהוּ עִם אִיזֶבֶל וְיִרְמְיָהוּ עִם מַלְכֵי דּוֹרוֹ.

וְכֵיוָן שֶׁהִתְבָּרֵר חִיּוּב הַגִּלְגּוּל עַל הַסִּבּוֹת עַל בְּנֵי אָדָם נִבְאַר עַתָּה כִּי אֵין כָּל אָדָם חַיָּב לְחַזֵּר עַל כָּל סִבָּה מִסִּבּוֹת הַטָּרֵף כִּי הַסִּבּוֹת רַבּוֹת.

מֵהֶן נְקִלּוֹת שֶׁטָּרְחָן מְעַט כִּסְחוֹרָה בַּחֲנוּת אוֹ מְלֶאכֶת יָד שֶׁטָּרְחָהּ מְעַט כַּתְּפִירָה וְכָאֵחוּי וְהַסַּפְּרוּת וְאֵצֶר הַמִּסְחָרִים וּשְׂכִיר הָאֲרִיסִים וְהַפּוֹעֲלִים וְהַשַּׁמָּשִׁים בָּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה.

וּמֵהֶן סִבּוֹת יֵשׁ בָּהֶן יְגִיעָה וְטֹרַח כְּעִבּוּד הָעוֹרוֹת וְהוֹצָאַת הַבַּרְזֶל וְהַנְּחֹשֶׁת וְהָעוֹפֶרֶת מִן מוֹצָאֵיהֶם וְזִקּוּק הַכֶּסֶף בָּעוֹפֶרֶת וּנְשׂוֹא הַמַּשָּׂאוֹת הַכְּבֵדוֹת וְלֶכֶת בְּדְרָכִים רְחוֹקִים תָּמִיד וַעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַחֲרִישָׁתָהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם.

וּמִי שֶׁהוּא מִבְּנֵי אָדָם חָזָק בְּגוּפוֹ וְחַלָּשׁ בְּהַכָּרָתוֹ רָאוּי לוֹ מֵהֶן מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִן הַיְגִיעָה כְּפִי שֶׁיָּכוֹל לִסְבֹּל.

וּמִי שֶׁהוּא חַלָּשׁ בְּגוּפוֹ וְהַכָּרָתוֹ חֲזָקָה אַל יְבַקֵּשׁ מִסִּבּוֹת הַטָּרֵף מָה שֶׁמְּיַגֵּעַ גּוּפוֹ אַךְ יִטֶּה אֶל מָה שֶׁיִּהְיֶה קַל עַל גּוּפוֹ וְיוּכַל לְהַתְמִיד עָלָיו.

וּלְכָל אָדָם יֵשׁ חֵפֶץ בְּמַלְאכָה אוֹ סְחוֹרָה מִבִּלְתִּי זוּלָתָהּ כְּבָר הִטְבִּיעַ הָאֵל לָהּ בְּטִבְעוֹ אַהֲבָה וְחִבָּה וְכֵן בִּשְׁאָר הַחַיִּים כְּמוֹ שֶׁהִטְבִּיעַ בְּטֶבַע הֶחָתוּל צֵידַת הָעַכְבָּרִים וּבְטֶבַע הַנֵּץ צֵידַת מָה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִן הָעוֹף וּבְטֶבַע הָאַיָּל צֵידַת הַנְּחָשִׁים. וְכֵן יֵשׁ מִן הָעוֹפוֹת שֶׁיָּצוּדוּ הַדָּגִים לְבַד וְכֵן בְּטֶבַע מִין וּמִין מִמִּינֵי הַחַיִּים נְטִיָּה וְתַאֲוָה אֶל מִין מִמִּינֵי הַצְּמָחִים וְהַחַיִּים הָטְבַּע עֲלֵיהֶם סִבָּה לְמְזוֹנוֹ וּתְכוּנַת גּוּפוֹ וְאִבָּרָיו רְאוּיִין לַדָּבָר הַהוּא כַּפֶּה הָאָרֹךְ וְהַשּׁוֹק הָאָרֹךְ לָעוֹף שֶׁהוּא צָד אֶת הַדָּגִים וְכַשֵּׁן וְהַצִּפֹּרֶן הֶחָזָק לָאֲרִי וְהַקְּרָנַיִם לַשּׁוֹר וְלָאַיִל וַאֲשֶׁר תֵּכֶן מְזוֹנוֹ מִן הַצֶּמַח לֹא נָתַן לוֹ כְּלִי הַצַּיִד וְהַטָּרֶף.

וְעַל הַדִּמְיוֹן הַזֶּה תִּמְצָא מִדּוֹת בְּנֵי אָדָם וְגוֹפוֹתָם מוּכָנוֹת לִסְחוֹרוֹת וְלַמְּלָאכוֹת. וּמִי שֶׁמּוֹצֵא בְּמִדּוֹתָיו וְטִבְעוֹ כֹּשֶׁר אֶל מְלָאכָה מֵהַמְּלָאכוֹת וְיִהְיֶה גּוּפוֹ רָאוּי לָהּ וְיוּכַל לִסְבֹּל אֶת טָרְחָהּ יְחַזֵּר עָלֶיהָ וְיָשִׂים אוֹתָהּ סִבָּה לַהֲבָאַת מְזוֹנוֹ וְיִסְבֹּל מִתְקָהּ וּמְרִירוּתָהּ וְאַל יָקוֹץ כְּשֶׁיִּמְנַע מִמֶּנּוּ הַטָּרֶף בְּקְצָת הָעִתִּים אַךְ יִבְטַח בֵּאלֹהִים שֶׁיַּסְפִּיק לוֹ טַרְפּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו. וְיִכָּוֵן בְּטִרְדַּת לִבּוֹ וְגוּפוֹ בְּסִבָּה מִן הַסִּבּוֹת וְהַסִּבּוּב עָלֶיהָ לַעֲמֹד בְּמִצְוַת הַבּוֹרֵא שֶׁצִּוָּה הָאָדָם לְהִתְעַסֵּק בְּסִבּוֹת הָעוֹלָם כַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַחֲרִישָׁתָהּ וּזְרִיעָתָהּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בראשית ב טו) וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים בְּתוֹעֲלוֹתָיו וּמְזוֹנָיו וּבִנְיַן הַמְּדִינוֹת וַהֲכָנַת הַמְּזוֹנוֹת וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּנָּשִׁים וְלִבְעֹל אוֹתָן לְהַרְבּוֹת הַזֶּרַע.

וְיִהְיֶה נִשְׁכָּר עַל כַּוָּנָתוֹ בָּהֶם לֵאלֹהִים בְּלִבּוֹ וּמַצְפּוּנוֹ בֵּין שֶׁיֵּגְמַר לוֹ חֶפְצוֹ בֵּין שֶׁלֹּא יֵגְמַר לוֹ חֶפְצוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים קכח ב) יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (משנה אבות ב יב) וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם.

וְיִהְיֶה בְּטָחוֹנוֹ בֵּאלֹהִים שָׁלֵם וְלֹא יַזִּיקֵנוּ הַסִּבּוּב עַל הַסִּבּוֹת לַהֲבָאַת טַרְפּוֹ בָּהֶם מְאוּמָה כְּשֶׁהוּא מְכַוֵּן בָּהֶם בְּלִבּוֹ וּמַצְפּוּנוֹ לְשֵׁם שָׁמָיִם.

וְאַל יַחְשֹׁב כִּי טַרְפּוֹ מָעֻמָּד עַל סִבָּה יְדוּעָה וְשֶׁאִם תִּמָּנַע הַסִּבָּה הַהִיא מִמֶּנּוּ לֹא יָבֹא בְּסִבָּה אַחֶרֶת אֲבָל יִבְטַח עַל הָאֱלֹהִים בְּטַרְפּוֹ וְיֵדַע כִּי הַסִּבּוֹת כֻּלָּן אֵצֶל הַבּוֹרֵא שָׁוּוֹת יַטְרִיפֵהוּ בַּמֶּה שֶׁיִּרְצֶה מֵהֶן וּבְעֵת שֶׁיִּרְצֶה מֵאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁיִּרְצֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שמואל א יד ו) כִּי אֵין לַה' מַעְצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרַב אוֹ בִּמְעָט, וְאָמַר (דברים ח יח) כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל, וְאָמַר (זכריה ד ו) לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ה' צְבָאוֹת.

פרק ד

אֲבָל הַדְּבָרִים שֶׁחַיָּב הַמַּאֲמִין לִבְטֹחַ בָּהֶם עַל הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה כּוֹלְלִים אוֹתָם שְׁנֵי מִינִים. אֶחָד מֵהֶם דִּבְרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַשֵּׁנִי דִּבְרֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וְדִבְרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה יֵחָלְקוּ לִשְׁנֵי חֲלָקִים. אֶחָד מֵהֶם עִנְיְנֵי הָעוֹלָם לְתוֹעֲלוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה הַשֵּׁנִי עִנְיְנֵי הָעוֹלָם לְתוֹעֲלוֹת הָעוֹלָם הַבָּא.

וְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם לְתוֹעֲלוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה יֵחָלְקוּ לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים.
אֶחָד מֵהֶם תּוֹעֲלוֹת גּוּפוֹ בִּלְבַד.
וְהַשֵּׁנִי תּוֹעֲלוֹת טַרְפּוֹ וְסִבּוֹת הוֹנוֹ וּמֵינֵי קִנְיָנָיו.
וְהַשְּׁלִישִׁי תּוֹעֲלוֹת בְּנֵי בֵּיתוֹ וְאִשְׁתּוֹ וּקְרוֹבָיו וְאוֹהֲבָיו וְאוֹיְבָיו וּמִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וּלְמַטָּה מִמֶּנּוּ מִכָּתוֹת בְּנֵי אָדָם.
וְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם לְתוֹעֲלוֹת הָעוֹלָם הַבָּא יֵחָלְקוּ לִשְׁנֵי חֲלָקִים.
אֶחָד מֵהֶם חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהָאֲבָרִים שֶׁהוּא מִתְיַחֵד בָּהֶם לְבַדּוֹ וְאֵין מַעֲשֵׂהוּ יוֹצֵא בָּהֶם לַהֲנָאַת זוּלָתוֹ וְלֹא לְהֶזֵּקוֹ.
וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי חוֹבוֹת הָאֲבָרִים אֲשֶׁר לֹא יוּכַל לַעֲשׂוֹתָם אֶלָּא בְּהִשְׁתַּתְּפוּת זוּלָתוֹ עִמּוֹ בְּפֹעַל וּבְהִפָּעֵל כַּצְּדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְלִמּוּד הַחָכְמָה וּלְצַוּוֹת בַּטּוֹב וּלְהַזְהִיר מִן הָרַע.
וְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא יֵחָלְקוּ לִשְׁנֵי חֲלָקִים.
אֶחָד מֵהֶם הַגְּמוּל הָרָאוּי.
וְהַשֵּׁנִי שֶׁהוּא מַחֲסֶה הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה עַל הַחֲסִידִים וְהַנְּבִיאִים לָעוֹלָם הַבָּא. וְהִנֵּה כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבּוֹטְחִים בָּהֶם עַל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שִׁבְעָה חֲלָקִים.
אֶחָד מֵהֶם עִנְיְנֵי גּוּף הָאָדָם בִּלְבַד.
וְהַשֵּׁנִי: עִנְיְנֵי הוֹנוֹ וְסִבּוֹת טַרְפּוֹ.
וְהַשְּׁלִישִׁי: עִנְיְנֵי אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּקְרוֹבָיו וְאוֹהֲבָיו וְאוֹיְבָיו.
וְהָרְבִיעִי: חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהָאֲבָרִים שֶׁהוּא מִתְיַחֵד בְּתוֹעֲלוֹתָן וְהַזְּקָקָתָן.
וְהַחֲמִישִׁי: חוֹבוֹת הָאֲבָרִים שֶׁתּוֹעֲלָתָן וְהַזְּקָקָתָן מִתְעַבְּרוֹת אֶל זוּלָתוֹ.
וְהַשִּׁשִּׁי: גְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר יִהְיֶה כְּפִי הַמַּעֲשֶׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה.
וְהַשְּׁבִיעִי: גְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר יִהְיֶה מֵהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ עַל דֶּרֶךְ הַחֶסֶד עַל סְגֻלָּתוֹ וְאוֹהֲבָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים לא כ) מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם.
וְכֵיוָן שֶׁפֵּרַשְׁתִּי הַהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָן יִתָּכֵן הַבִּטָּחוֹן מִן הַבּוֹטֵחַ בָּאֱלֹהִים יִתְעַלֶּה יֵשׁ עָלַי לִסְמֹךְ לָהֶן פֵּרוּשׁ אָפְנֵי יֵשׁ הַבִּטָּחוֹן בְּכָל אֶחָד מֵהַשִּׁבְעָה דְּבָרִים אֲשֶׁר בָּהֶם יִבְטַח כָּל בּוֹטֵחַ עַל אֱלֹהִים וְעַל זוּלָתוֹ אֶחָד אֶחָד.
וְאֹמַר בְּפֵרוּשׁ הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן מֵהֶם וְהוּא בְּעִנְיְנֵי גּוּף הָאָדָם בִּלְבַד וְהֵם חַיָּיו וּמוֹתוֹ וְטֶרֶף מְזוֹנוֹ לְמַחְיָתוֹ וּמַלְבּוּשׁוֹ וְדִירָתוֹ וּבְרִיאוּתוֹ וְחָלְיוֹ וּמְדוֹתָיו. וְאָפְנֵי הַיֵּשׁ בַּבִּטָּחוֹן עַל אֱלֹהִים בְּכָל עִנְיָן מֵהֶם שֶׁיַּשְׂלִיךְ אֶת נַפְשׁוֹ בָּהֶם לַהֲלִיכוֹת הַגֶּזֶר אֲשֶׁר גָּזַר לוֹ הַבּוֹרֵא מֵהֶם וְתִבְטַח נַפְשׁוֹ בֵּאלֹהִים יִתְבָּרַךְ וְיֵדַע כִּי לֹא יֵגַמֵּר לוֹ מֵהֶם אֶלָּא מָה שֶׁקָּדַם בְּדַעַת הַבּוֹרֵא שֶׁהוּא

הַנָּכוֹן לְעִנְיָנָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא וְיוֹתֵר טוֹב לְאַחֲרִיתוֹ וְשֶׁהַנְהָגַת הַבּוֹרֵא לוֹ בְּכֻלָּם שָׁוָה אֵין לְשׁוּם בְּרִיָּה בָּהֶם עֵצָה וְלֹא הַנְהָגָה אֶלָּא בִּרְשׁוּתוֹ וּגְזֵרָתוֹ וְדִינוֹ.

וּכְמוֹ שֶׁאֵין בְּיַד הַבְּרוּאִים חַיָּיו וּמוֹתוֹ וְחָלְיוֹ וּבְרִיאוּתוֹ כֵּן אֵין בְּיָדָם טֶרֶף מְזוֹנוֹ וְסִפּוּקוֹ וּלְבוּשׁוֹ וּשְׁאָר עִנְיְנֵי גּוּפוֹ.

וְעִם בֵּרוּר אֱמוּנָתוֹ כִּי עִנְיָנוֹ מָסוּר אֶל גְּזֵרוֹת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְשֶׁבְּחִירַת הַבּוֹרֵא לוֹ הִיא הַבְּחִירָה הַטּוֹבָה הוּא חַיָּב לְהִתְגַּלְגֵּל לְסִבּוֹת תּוֹעֲלוֹתָיו וְלִבְחֹר הַטּוֹב כַּנִּרְאֶה לוֹ מִן הָעִנְיָן וְהָאֱלֹהִים יַעֲשֶׂה מָה שֶׁקְּדָמָה בּוֹ גְּזֵרָתוֹ.

וְהַדּוֹמֶה לָזֶה כִּי אָדָם אַף עַל פִּי שֶׁקִּצּוֹ וּמִדַּת יָמָיו קְשׁוּרִים בִּגְזֵרַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ יֵשׁ עַל הָאָדָם לְהִתְגַּלְגֵּל לְסִבּוֹת הַחַיִּים בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּמַלְבּוּשׁ וּבְמָעוֹן כְּפִי צָרְכּוֹ וְלֹא יַנִּיחַ אֶת זֶה עַל הָאֱלֹהִים שֶׁיֹּאמַר אִם קַדַּם בִּגְזֵרַת הַבּוֹרֵא שֶׁאֶחְיֶה יַשְׁאִיר נַפְשִׁי בְּגוּפִי מִבְּלִי מָזוֹן כָּל יְמֵי חַיַּי וְלֹא אָטְרַח בְּבַקָּשַׁת הַטָּרָף וַעֲמָלוֹ.

וְכֵן אֵין רָאוּי לָאָדָם לְהִכָּנֵס בְּסַכָּנוֹת בְּבִטָּחוֹנוֹ עַל גְּזֵרַת הַבּוֹרֵא וְיִשְׁתֶּה סַמֵּי הַמָּוֶת אוֹ שֶׁיִּסַּכֵּן בְּעַצְמוֹ לְהִלָּחֵם עִם הָאֲרִי וְהַחַיּוֹת הָרָעוֹת לְלֹא דֹּחַק אוֹ שֶׁיַּשְׁלִיךְ עַצְמוֹ בַּיָּם אוֹ בָּאֵשׁ וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִמַּה שֶׁאֵין הָאָדָם בָּטוּחַ בָּהֶן וְיִסַּכֵּן בְּנַפְשׁוֹ. וּכְבָר הִזְהִירָנוּ הַכָּתוּב מִזֶּה בַּמֶּה שֶׁאָמַר (דברים ו טז) לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ' כִּי אֵינֶנּוּ נִמְלָט בָּזֶה מֵאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים.

אוֹ שֶׁיָּמוּת וְיִהְיֶה הוּא הַמֵּמִית אֶת עַצְמוֹ וְהוּא נִתְבָּע עַל זֶה כְּאִלּוּ הֵמִית זוּלָתוֹ מִבְּנֵי אָדָם אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹתוֹ עַל הַדֶּרֶךְ הַהוּא בִּגְזֵרַת הָאֱלֹהִים וּבִרְשׁוּתוֹ.

וּכְבָר הִזְהִירָנוּ שֶׁלֹּא לְהָמִית שׁוּם אָדָם בְּשׁוּם גִּלְגּוּל בְּאָמְרוֹ (שמות כ יג) לֹא תִרְצָח וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה הַמּוּמָת קָרוֹב אֶל הַמֵּמִית יִהְיֶה הָעֹנֶשׁ יוֹתֵר רָאוּי כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (עמוס א יא) עַל רָדְפוֹ בַחֶרֶב אָחִיו וְשִׁחֵת רַחֲמָיו וְגוֹ'. וְכֵן מִי שֶׁהֵמִית אֶת עַצְמוֹ יִהְיֶה עָנְשׁוֹ גָּדוֹל בְּלִי סָפֵק. מִפְּנֵי שֶׁמְּשָׁלוֹ בָּזֶה כְּעֶבֶד שֶׁצִּוָּהוּ אֲדוֹנָיו לִשְׁמֹר מָקוֹם לִזְמַן יָדוּעַ וְהִזְהִירוֹ שֶׁלֹּא יִפְרֹד מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיָּבֹא שִׁלּוּחַ אֲדוֹנָיו אֵלָיו. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה שִׁבּוּשַׁשׁ הַשִּׁלּוּחַ לָבֹא נִפְרַד מִן הַמָּקוֹם קֹדֶם בּוֹאוֹ וְקָצַף עָלָיו אֲדוֹנָיו וְהֶעֱנִישׁוֹ עֹנֶשׁ גָּדוֹל. וְכֵן הַמֵּמִית אֶת עַצְמוֹ יוֹצֵא מֵעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים אֶל הַמְרוֹתוֹ בְּהִכָּנְסוֹ בְּסַכָּנַת הַמָּוֶת.

וְעַל כֵּן אַתָּה מוֹצֵא שְׁמוּאֵל עָלָיו הַשָּׁלוֹם אוֹמֵר (שמואל א טז ב) אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי וְלֹא נֶחְשַׁב לוֹ לְחֶסְרוֹן בְּבִטָּחוֹנוֹ עַל הָאֱלֹהִים אַךְ הָיְתָה הִתְּשׁוּבָה מֵאֱלֹהִים לוֹ בְּמָה שֶׁמּוֹרֶה כִּי זְרִיזוּתוֹ בָּזֶה מְשֻׁבַּחַת וְאָמַר לוֹ (שמואל א טז ב) עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ וְאָמַרְתָּ לִזְבֹּחַ לַה' בָּאתִי וּשְׁאָר הָעִנְיָן. וְאִלּוּ הָיָה זֶה קִצּוּר בְּבִטָּחוֹנוֹ הָיְתָה הַתְּשׁוּבָה אֵלָיו (דברים לב לט) אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה וְגוֹ' אוֹ הַדּוֹמֶה לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם עֵת שֶׁאָמַר לוֹ (שמות ד י) כִּי כְבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי (שמות ד יא) מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם וְגוֹ'. וְאִם שְׁמוּאֵל

עִם תֹּם צִדְקָתוֹ לֹא הֵקֵל לְהַכְנֵס בְּסִבָּה קְטַנָּה מִסִּבּוֹת הַסַּכָּנָה אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה נִכְנָס בָּהּ בְּמִצְוַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּשֶׁאָמַר (שמואל א טז א) מַלֵּא קַרְנְךָ שֶׁמֶן וְלֵךְ אֶשְׁלָחֲךָ אֶל יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִּהְיֶה זֶה מְגֻנֶּה מִזּוּלָתוֹ מִבִּלְתִּי מִצְוַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה.

אוֹ שֶׁיִּנָּצֵל בְּעֶזְרַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ לוֹ וְיֹאבְדוּ זְכֻיּוֹתָיו וְיַפְסִיד שְׂכָרוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּזֶה הָעִנְיָן (גמרא שבת לב א) לְעוֹלָם אַל יַעֲמֹד אָדָם בִּמְקוֹם סַכָּנָה וְיֹאמַר שֶׁעוֹשִׂין לוֹ נֵס שֶׁמָּא אֵין עוֹשִׂין לוֹ נֵס וְאִם עוֹשִׂין לוֹ נֵס מְנַכִּין לוֹ מִזְכֻיּוֹתָיו וְאָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם (בראשית לב יא) קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וְגוֹ' וְאָמַר הַמְתַרְגֵּם בְּפֵרוּשׁוֹ זְעֵירִין זְכְוָותִי מִכָּל חִסְדִּין וּמִכָּל טָבְוָן.

וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּחַיִּים וּבַמֻּוֶת כֵּן נֹאמַר בְּחִיּוּב תְּבִיעַת סִבּוֹת הַבְּרִיאוּת וְהַמָּזוֹן וְהַמַּלְבּוּשׁ וְהַדִּירָה וְהַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת וּלְהַרְחִיק שֶׁכְּנֶגְדָּן עִם בֵּרוּר אֱמוּנָתוֹ כִּי הַסִּבּוֹת אֵין מוֹעִילוֹת אוֹתוֹ בְּזֶה כְּלוּם אֶלָּא בִּגְזֵרַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לְבַעַל הָאֲדָמָה לַחֲרֹשׁ אוֹתָהּ וּלְנַקּוֹתָהּ מִן הַקּוֹצִים וּלְזָרְעָהּ וּלְהַשְׁקוֹתָהּ אִם יְזַדְּמְנוּ לוֹ מַיִם וְיִבְטַח עַל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ לְהַפְרוֹתָהּ וּלְשָׁמְרָהּ מִן הַפְּגָעִים וְתִרְבֶּה תְּבוּאָתָהּ וִיבָרֵךְ אוֹתָהּ הַבּוֹרֵא וְאֵין רָאוּי לוֹ לְהַנִּיחַ הָאֲדָמָה מִבְּלִי עֲבוֹדָה וּזְרִיעָה בְּבִטְחוֹנוֹ עַל גְּזֵרַת הַבּוֹרֵא שֶׁתַּצְמִיחַ הָאֲדָמָה בִּלְתִּי זֶרַע שֶׁקָּדַם לוֹ.

וְכֵן בַּעֲלֵי הַמְּלָאכָה וְהַסְּחוֹרָה וְהַשְׂכִּירוּת מְצֻוִּין לְחַזֵּר עַל הַטֶּרֶף בָּהֶם עִם הַבִּטָּחוֹן בֵּאלֹהִים כִּי הַטֶּרֶף בְּיָדוֹ וּרְשׁוּתוֹ וְשֶׁהוּא עֶרֶב בּוֹ לָאָדָם וּמַשְׁלִימוֹ לוֹ בְּאֵיזוֹ סִבָּה שֶׁיִּרְצֶה וְאַל יַחְשֹׁב כִּי הַסִּבָּה תּוֹעִילֵהוּ אוֹ תַּזִּיקֵהוּ מְאוּמָה.

וְאִם יָבוֹא לוֹ טֹרֶף עַל פָּנִים מֵאֲפְנֵי הַסִּבּוֹת אֲשֶׁר הִתְעַסֵּק בָּהֶן רָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא יִבְטַח עַל הַסִּבָּה הַהִיא וְיִשְׂמַח בָּהּ וְיוֹסִיף לְהַחֲזִיק בָּהּ וְיִטֶּה לִבּוֹ אֵלֶיהָ כִּי יֶחֱלְשׁ בִּטְחוֹנוֹ בֵּאלֹהָיו. אַךְ אֵין רָאוּי לוֹ לַחְשֹׁב כִּי תּוֹעִילֶנּוּ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקָּדַם בְּדַעַת הַבּוֹרֵא וְאַל יִשְׂמַח בְּהִדָּבְקוֹ בָּהּ וְסִבּוּבוֹ עָלֶיהָ אַךְ יוֹדֶה הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר הִטְרִיפוֹ אַחַר יְגִיעָתוֹ וְלֹא שָׁם עָמָלוֹ וְטָרְחוֹ לָרִיק כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים קכח ב) יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ.

וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים אֲנִי תָּמֵהַּ מִמִּי שֶׁנּוֹתֵן לַחֲבֵרוֹ מָה שֶׁגָּזַר לוֹ אֶצְלוֹ הַבּוֹרֵא וְאַחַר כָּךְ יַזְכִּיר לוֹ טוֹבָתוֹ עָלָיו בּוֹ וִיבַקֵּשׁ לְהוֹדוֹת אוֹתוֹ עָלָיו. וְיוֹתֵר אֲנִי תָּמֵהַּ מִמִּי שֶׁקִּבֵּל טַרְפּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר מַכָּרַח לְתִתּוֹ לוֹ וְיִכָּנַע לוֹ וְיִפַּיְסֵהוּ וְיִשַׁבְּחֵהוּ.

וְאִם לֹא יְבוֹאֵהוּ הַטֶּרֶף עַל הַפָּנִים אֲשֶׁר סִבֵּב עֲלֵיהֶם אֶפְשָׁר שֶׁטֶּרֶף יוֹמוֹ כְּבָר קָדַם אֵצְלוֹ וְהוּא בִּרְשׁוּתוֹ אוֹ שֶׁבָּא לוֹ עַל פָּנִים אֲחֵרִים.

וְעַל אֵיזֶה פָּנִים שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לוֹ לְהִתְעַסֵּק בַּסִּבּוֹת וְאַל יַרְפֶּה מֵחָזֹר עֲלֵיהֶן כְּשֶׁהֵם רְאוּיוֹת לְמִדּוֹתָיו וּלְגוּפוֹ וְלֶאֱמוּנָתוֹ וּלְעוֹלְמוֹ כַּאֲשֶׁר קִדְּמְתִּי וְיִבְטַח עִם זֶה עַל אֱלֹהָיו שֶׁלֹּא יַעַזְבֵהוּ וְלֹא יַרְפֵּהוּ וְלֹא יִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (נחום א ז) טוֹב ה' לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְגוֹ'.

וְכֵן נֹאמַר בְּעִנְיַן הַבְּרִיאוּת וְהַחֹלִי כִּי עַל הָאָדָם לִבְטֹחַ בַּבּוֹרֵא בָּזֶה וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַתְמָדַת הַבְּרִיאוּת בַּסִּבּוֹת אֲשֶׁר מִטִּבְעָן זֶה וְלִדְחוֹת הַמַּדְוֶה בְּמָה שֶׁנָּהֲגוּ לִדְחוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה (שמות כא יט) וְרַפֹּא יְרַפֵּא מִבְּלִי שֶׁיִּבְטַח עַל סִבּוֹת הַבְּרִיאוּת וְהַחֹלִי שֶׁהֵן מוֹעִילוֹת אוֹ מַזִּיקוֹת אֶלָּא בִּרְשׁוּת הַבּוֹרֵא.

וְכַאֲשֶׁר יִבְטַח בַּבּוֹרֵא יְרַפְּאֵהוּ מֵחָלְיוֹ בְּסִבָּה וּבִלְתִּי סִבָּה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קז כ) יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וְגוֹ'.

וְאֶפְשָׁר שֶׁיְּרַפְּאֵהוּ בְּדָבָר הַמַּזִּיק הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְתָּ מֵעִנְיַן אֱלִישָׁע בַּמַּיִם הָרָעִים שֶׁרִפֵּא הֶזֵּקָם בְּמֶלַח כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מלכים ב ב יט) וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכֶּלֶת, שֶׁרִפֵּא הֶזֵּקָם בְּמֶלַח, וְכֵן (שמות טו כה) וַיּוֹרֵהוּ ה' עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל הַמַּיִם, וְאָמְרוּ הַקַּדְמוֹנִים (במדרש תנחומא שם) שֶׁהָיָה עֵץ שֶׁל הַרְדּוּפְנִי וְכָמוֹהוּ (ישעיה לח כא) יִשְׂאוּ דְּבֶלֶת תְּאֵנִים וְיִמְרְחוּ עַל הַשְּׁחִין וְיֶחִי וּכְבָר יָדַעְתָּ מָה שֶׁהָיָה מֵעִנְיַן אָסָא כְּשֶׁבָּטַח עַל הָרוֹפְאִים וְהִנִּיחַ בִּטְחוֹנוֹ בֵּאלֹהִים בָּחָלְיוֹ מֵהַמּוּסָר וְהַתּוֹכָחָה לוֹ וְאָמַר הַכָּתוּב (איוב ה יח) כִּי הוּא יַכְאִיב וְיֶחְבָּשׁ וְגוֹ'.

וּפֵרוּשׁ הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי וְהוּא עִנְיְנֵי קִנְיְנֵי הָאָדָם וְסִבּוֹת טַרְפּוֹ וְאָפְנֵי עָסָקָיו בְּמִסְחָר וּמְלָאכָה וַהֲלִיכוֹת הַדְּרָכִים וּמִנּוּי וּשְׁכִירוּת וּפְקִידוּת וַעֲבוֹדַת הַמְּלָכִים וְגִזְבָּרוּת וְקַבָּלָנוּת וַאֲמָנָה וְסִפְרוּת וּמִינֵי הָעֲבוֹדוֹת וַהֲלִיכוֹת הַמִּדְבָּרוֹת וְהַיַּמִּים וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִמַּה שֶׁמִּתְעַסְּקִין בּוֹ לְקַבֵּץ מָמוֹן וּלְהַרְבּוֹת מוֹתְרֵי הַמִּחְיָה אָפְנֵי יֹשֶׁר הַבִּטָּחוֹן בָּהֶם עַל הָאֱלֹהִים שֶׁיִּתְעַסֵּק בַּמָּה שֶׁזִּמַּן לוֹ הַבּוֹרֵא מֵהֶם לְצֹרֶךְ סִפּוּקוֹ וּמְזוֹנוֹ וּלְהַגִּיעַ אֶל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי מִן הָעוֹלָם.

וְאִם יִגְזֹר לוֹ הַבּוֹרֵא בְּתוֹסֶפֶת עַל זֶה תְּבוֹאֵהוּ מִבְּלִי טֹרַח וִיגִיעָה כַּאֲשֶׁר יִבְטַח עַל הָאֱלֹהִים בָּהּ וְלֹא יַרְבֶּה לְחַזֵּר עַל הַסִּבּוֹת וְלֹא יִסְמֹךְ עֲלֵיהֶן בְּלִבּוֹ.

וְאִם לֹא יִגְזְרוּ לוֹ יוֹתֵר מִן הַמָּזוֹן אִם הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים כָּל אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְהוֹסִיף עָלָיו לֹא הָיוּ יְכוֹלִים בְּשׁוּם פָּנִים וְלֹא בְּשׁוּם סִבָּה. וְכַאֲשֶׁר יִבְטַח בֵּאלֹהִים יִמְצָא מְנוּחַת לִבּוֹ וְשַׁלְוַת נַפְשׁוֹ כִּי לֹא יַעַבְרֵנוּ חֻקּוֹ אֶל זוּלָתוֹ וְלֹא יְקַדִּים וְלֹא יְאַחֵר מֵעִתּוֹ הַנִּגְזָר לוֹ בּוֹ.

וְיֵשׁ שֶׁמַּנְהִיג הַבּוֹרֵא טַרְפֵּי רַבִּים מִבְּנֵי אָדָם עַל יַד אִישׁ אֶחָד מֵהֶם לְהַבְחִין בָּזֶה עֲבוֹדָתוֹ לֵאלֹהִים מֵהַמְרוֹתוֹ וְיָשִׂים אֶת זֶה מִן הַסִּבּוֹת הַחֲזָקוֹת שֶׁבְּסִבּוֹת הַנִּסָּיוֹן וְהַהֶסְתָּה לוֹ כְּמֶלֶךְ שֶׁהוּא מַטְרִיף חֵילוֹ וַעֲבָדָיו וְכֵן הַשָּׂרִים וְרוֹאֵי הַמֶּלֶךְ וְהַסְּגָנִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם כִּתּוֹת מֵעַבְדֵיהֶם וְשַׁמָּשֵׁיהֶם וּפְקִידֵיהֶם וְנָשִׁים וּקְרוֹבִים וּמִשְׁתַּדְּלִים בַּעֲבוּרָם לַחְזֹר עַל סִבַּת קִבּוּץ הַמָּמוֹן מִפָּנִים טוֹבִים וְרָעִים.

וְהַסָּכָל מֵהֶם יִטְעֶה בִּשְׁלֹשָׁה פָּנִים.

אֶחָד מֵהֶם בְּקַבְּצוֹ הַמָּמוֹן כִּי הוּא לוֹקֵחַ מָה שֶּׁגָּזַר לוֹ הַבּוֹרֵא לְקַחְתּוֹ עַל פָּנִים מְגֻנִּים וְרָעִים. וְאִלּוּ הָיָה מְבַקֵּשׁ אוֹתוֹ עַל אָפְנָיו הָיָה מַגִּיעַ אֶל חֻפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ וְהָיָה מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ עִנְיַן תּוֹרָתוֹ וְעוֹלָמוֹ וְלֹא הָיָה חָסֵר לוֹ מִמָּה שֶּׁגָּזַר הַבּוֹרֵא מְאוּמָה.

וְהַשֵּׁנִי כִּי הוּא חוֹשֵׁב שֶׁכָּל מָה שֶּׁהִגִּיעַ אֵלָיו מִן הַמָּמוֹן הוּא טֶרֶף מְזוֹנוֹ וְלֹא יָבִין כִּי הַטֶּרֶף מִתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים אֶחָד מֵהֶם טֶרֶף מְזוֹנוֹ וְהוּא כַּלְכָּלַת גּוּפוֹ בִּלְבַד וְהוּא הַמִּבְטָח מִן הָאֱלֹהִים לְכָל אֶשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים עַד תַּכְלִית יָמָיו. וְהַשֵּׁנִי טֶרֶף מְזוֹן זוּלָתוֹ מֵאִשָּׁה וּבָנִים וַעֲבָדִים וּמְשָׁרְתִים וְהַדּוֹמֶה לָהֶם וְאֵינֶנּוּ מֻבְטָח מִן הָאֱלֹהִים לְכָל הַבְּרוּאִים אֶלָּא לְסִגֻּלָּה מֵהֶם בְּתְנָאִים מְיֻחָדִים וְהוּא מְקֹרֶה מִזְדַּמֵּן בְּעֵת אַחַת וְאֵין מִזְדַּמֵּן בְּעֵת אַחֶרֶת כְּפִי שֶׁמְּחַיְּבוֹת הַלֵּיכוֹת דִּינֵי הַבּוֹרֵא מִן הַחֶסֶד וְהַמִּשְׁפָּט. וְהַשְּׁלִישִׁי טֶרֶף קִנְיָן וְהוּא הַמָּמוֹן אֲשֶׁר אֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת לְאָדָם וְהוּא שׁוֹמֵר עָלָיו וְנוֹצֵר אוֹתוֹ עַד אֲשֶׁר יוֹרִישֶׁנּוּ לְזוּלָתוֹ אוֹ שֶׁיֹּאבַד מִמֶּנּוּ. וְהַסָּכָל יַחְשֹׁב כָּל אֲשֶׁר גָּזַר לוֹ הַבּוֹרֵא מִן הַמָּמוֹן שֶׁהוּא טֶרֶף מְזוֹנוֹ וְכַלְכָּלַת גּוּפוֹ וְהוּא מְמֻהָר אֵלָיו וּמִשְׁתַּדֵּל עָלָיו וְאֶפְשָׁר שֶׁיְּקַבְּצֶנּוּ לְבַעַל אִשְׁתּוֹ אַחֲרָיו וּלְחוֹרְגוֹ (ולהורגו) וְלַגְּדוֹל שֶׁבְּשׁוֹנְאָיו.

וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּא נוֹתֵן הַטְּרָפִים לְבַעֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁגָּזַר לָהֶם הַבּוֹרֵא עַל יָדוֹ וְהוּא זוֹכֵר טוֹבָתוֹ לָהֶם בָּהֶם כְּאִלּוּ הוּא הַטְרִיפָם בָּהֶם וְכִלְכֵּל אוֹתָם וְהִתְחַסֵּד בָּם עֲלֵיהֶם וְרוֹצֶה שֶׁיּוֹדוּהוּ וְיִשְׁבָּחוּהוּ הַרְבֵּה עֲלֵיהֶם וְשֶׁיַּעַבְדוּהוּ בַּעֲבוּרָם וְיִתְגָּאֶה וְיִגְבַּהּ וְיָרוּם לְבָבוֹ וְיִנַּיַּח הוֹדָאתוֹ עֲלֵיהֶם וְיַחְשֹׁב שֶׁאִם הָיָה מוֹנֵעַ אוֹתָם מֵהֶם הָיוּ נִשְׁאָרִים אֲצִלּוֹ וְכִי לוּלֵא הוּא הָיוּ נִפְסָקִים טַרְפֵּיהֶם. וְהוּא הֶעָנִי אֲשֶׁר יִיגַע לָרִיק בְּעוֹלָם הַזֶּה וְיִפְסִיד שְׂכָרוֹ לָעוֹלָם הַבָּא.

וְהַמַּשְׂכִּיל נוֹהֵג בְּשִׁלְשֶׁת הַפָּנִים עַל הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה לְתוֹרָתוֹ וּלְעוֹלָמוֹ.

וּבְטָחוֹנוֹ בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בְּיַד הָאֱלֹהִים מִטַּרְפּוֹ וְקִנְיָנוֹ יוֹתֵר חָזָק מִבִּטָּחוֹנוֹ בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מֵהֶם מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הוּא טֶרֶף מָזוֹן אוֹ טֶרֶף קִנְיָן וְיַגִּיעַ לִכְבוֹד הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֶל הַגְּמוּל הַטּוֹב בָּעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִזְמוֹר (תהלים קיב א) הַלְלוּיָהּ אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא אֶת ה' עַד סוֹפוֹ.

וְיֵשׁ מִבְּנֵי אָדָם כְּתוֹת שֶׁאֵינָם מִשְׁתַּדְּלִים לְקִנְיוֹת הַמָּמוֹן וּלְהַרְבּוֹת מִמֶּנּוּ אֶלָּא לְאַהֲבַת הַכָּבוֹד מִבְּנֵי אָדָם וְלַעֲשׂוֹת לָהֶם שֵׁם וְאֵין מַסְפִּיק לָהֶם מִמֶּנּוּ שׁוּם דָּבָר וְזֶה סִכְלוּת מֵהֶם בְּסִבַּת הַכָּבוֹד בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְגוֹרֵם לָהֶם זֶה מָה שֶׁרוֹאִים מִכִּבּוּד עַמֵּי הָאָרֶץ לְאַנְשֵׁי הַמָּמוֹן וְכִבּוּדָם לָהֶם לְתִקְוָתָם (לחמדם) מָה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלָם וְלִמְשׁוֹךְ מֵאֲשֶׁר בְּיָדָם.

וְאִלּוּ הִשְׂכִּילוּ וְהֵבִינוּ כִּי אֵין בִּיכָלְתָּם וְלֹא בְּכֹחָם לֹא לָתֵת וְלֹא לִמְנֹעַ אֶלָּא לְמִי שֶׁגָּזַר לוֹ הַבּוֹרֵא אֶצְלָם לֹא הָיוּ מְקַוִּים לְזוּלָתוֹ.

וְלֹא הָיָה רָאוּי אֶצְלָם לְכָבוֹד אֶלָּא מִי שֶׁיִּחֲדָהוּ הַבּוֹרֵא בְּמַעֲלוֹת מְשֻׁבָּחוֹת רָאוּי בַּעֲבוּרָן לְכָבוֹד הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמואל א ב ל) כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד.

וּמִפְּנֵי שֶׁסָּכְלוּ עַמֵּי הָאָרֶץ בְּכַבְדָּם בַּעֲלֵי הַמָּמוֹן בְּסִבּוֹת הַכָּבוֹד הוֹסִיף לָהֶם הַבּוֹרֵא סְכָלוּת בְּסִבּוֹת בַּקָּשׁוֹתָם וְנָפְלוּ בְּהִשְׁתַּדְּלוּת גְּדוֹלָה וִיגִיעָה רַבָּה כָּל יְמֵיהֶם וְהִנִּיחוּ מָה שֶׁהָיוּ חַיָּבִין לְהִשְׁתַּדֵּל בּוֹ וּלְמַהֵר אֵלָיו מֵהַשְׁלִים חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם וּלְהוֹדוֹת עַל טוֹבוֹתָיו אֶצְלָם וְתִהְיֶינָה בַּקָּשׁוֹתָם יוֹתֵר קְרוֹבוֹת אֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה בְּלִי סָפֵק כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי ג טז) אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְאָמַר (דברי הימים א כט יב) וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְגוֹ'.

וְיֵשׁ שֶׁיִּמְצָא בִּכְלַל מְבַקְּשֵׁי הַמָּמוֹן מִי שֶׁיַּגִּיעַ מִמֶּנּוּ אֶל תִּכְלִית תַּאֲוָתוֹ בְּדֶרֶךְ הַסִּבּוֹת אֲשֶׁר זָכַרְנוּ וּמֵהֶם מִי שֶׁיַּגִּיעַ אֵלָיו בְּדֶרֶךְ הַיְרֻשָּׁה וְהַדּוֹמֶה לָזֶה וְיַחְשֹׁב כִּי הַסִּבּוֹת חִיְּבוּ לוֹ אֶת זֶה וְלוּלֵא הֵן לֹא הָיָה מַגִּיעַ אֵלָיו מִמֶּנּוּ כְּלוּם וּמְשַׁבֵּחַ הַסִּבָּה מִבַּלְעֲדֵי הַמְסַבֵּב.

וְכַמָּה הוּא דּוֹמֶה בָּזֶה לְאָדָם שֶׁהוּא בַּמִּדְבָּר הִכְבִּיד עָלָיו הַצָּמָא וּמָצָא מַיִם שֶׁאֵינָם מְתוּקִים בְּבוֹר אֶחָד וְשָׁמַח בָּהֶם שִׂמְחָה גְּדוֹלָה וְרָוָה מֵהֶם. וְכַאֲשֶׁר הָלַךְ מְעַט וּמָצָא מַעְיָן נוֹבֵעַ מַיִם מְתוּקִים דָּאַג עַל מָה שֶׁקָּדַם מִשְּׁתוֹתוֹ הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים וּרְוֹותוֹ מֵהֶם.

וְכֵן בַּעַל הַמָּמוֹן שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו בְּסִבָּה יְדוּעָה אִלּוּ הָיְתָה נִמְנַעַת הַסִּבָּה הַהִיא מִמֶּנּוּ הָיָה מַשִּׂיג אוֹתוֹ בְּסִבָּה אַחֶרֶת כַּאֲשֶׁר הִקְדִּימָנוּ וּכְמוֹ שֶׁאָמַר (שמואל א יד ו) כִּי אֵין לַה' מַעְצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרַב אוֹ בִּמְעָט.

וּמִמַּה שֶּׁרָאוּי לַבּוֹטֵחַ עַל הָאֱלֹהִים בְּטַרְפּוֹ כְּשֶׁיִּתְעַכֵּב מִמֶּנּוּ הַטֶּרֶף יוֹם מִן הַיָּמִים שֶׁיֹּאמַר בְּלִבּוֹ כִּי אֲשֶׁר הוֹצִיאַנִי אֶל הָעוֹלָם הַזֶּה בְּזֶמֶן יָדוּעַ וְעֵת יְדוּעָה וְלֹא הוֹצִיאַנִי אֵלָיו לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם הוּא שֶׁמְּעַכֵּב מִמֶּנִּי בּוֹ טַרְפִּי לְעֵת יָדוּעַ וְיוֹם יָדוּעַ לְדַעְתּוֹ מָה שֶׁהוּא טוֹב לִי.

וְכֵן כַּאֲשֶׁר יְבוֹאֲהוּ טַרְפּוֹ מְצֻמְצָם לֹא יוֹתֵר עַל מְזוֹנוֹ מְאוּמָה רָאוּי לוֹ לַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ וְלוֹמַר אֲשֶׁר הֵכִין לִי מְזוֹנִי בִּשְׁדֵי אִמִּי בְּתוֹחֶלֶת עֲנְיָנִי כְּפִי צָרְכִּי וְדֵי כַּלְכָּלָתִי יוֹם יוֹם עַד אֲשֶׁר הֵמִיר אוֹתוֹ לִי בְּטוּב מִמֶּנּוּ וְלֹא הִזִּיק לִי בּוֹאוֹ בְּצִמְצוּם מְאוּמָה כֵּן לֹא יַזִּיק לִי בּוֹא הַטֶּרֶף הַזֶּה אֲשֶׁר הֶעְתִּיק אוֹתִי אֵלָיו עַתָּה בְּצִמְצוּם כְּפִי צָרְכִּי עַד תַּכְלִית יָמַי מְאוּמָה.

וְיִהְיֶה נִשְׂכָּר עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַבּוֹרֵא עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁעִנָּנָם הָיָה כָּזֶה (שמות טז ד) וַיָּצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ וְאָמַר (ירמיה ב ב) הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם וְגוֹ'.

וְכֵן אִם יְבוֹאֲהוּ טַרְפּוֹ בְּסִבָּה מִבְּלִי סִבָּה וּמָקוֹם מִבְּלִי מָקוֹם וְעַל יְדֵי אִישׁ מִבְּלִתִּי אִישׁ אַחֵר יֹאמַר בְּלִבּוֹ אֲשֶׁר יְצָרָנִי עַל צוּרָה וְתַבְנִית וּתְכוּנָה וּמִדָּה מִבְּלִי שְׂאָר הַצּוּרוֹת וְהַתְּכוּנוֹת וְהַמִּדּוֹת לְתַקָּנַת עֲנְיָנִי הוּא בָּחַר לִי שֶׁיָּבוֹא טַרְפִּי עַל הַפָּנִים הַמַּפִּיקִים לְעֲנְיָנִי מִבְּלִי שְׂאָר הַפָּנִים. וַאֲשֶׁר הוֹצִיאַנִי אֶל הָעוֹלָם הַזֶּה בְּמָקוֹם יָדוּעַ וְעַל יְדֵי שְׁנֵי אִישִׁים יְדוּעִים מִבְּלִי

שְׁאָר אִישֵׁי הָעוֹלָם הוּא בָּחַר לִי בּוֹ טַרְפִּי בְּאֶרֶץ יְדוּעָה וְעַל יְדֵי אִישׁ יָדוּעַ שָׁם אוֹתוֹ סִבָּה לְטַרְפִּי לְטוֹב לִי כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קמה יז) צַדִּיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו.

אֲבָל פְּרוּשׁ הַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי וְהֵם עִנְיְנֵי אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ וּקְרוֹבָיו וְאוֹהֲבָיו וְאוֹיְבָיו וּמְיֻדָּעָיו וּמַכִּירָיו וַאֲשֶׁר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וַאֲשֶׁר לְמַטָּה מִמֶּנּוּ מִכְּתוֹת בְּנֵי אָדָם אָפְנֵי יֹשֶׁר הַבִּטָּחוֹן עַל הָאֱלֹהִים בָּהֶם כַּאֲשֶׁר אֲסַפֵּר וְהוּא שֶׁאֵין אָדָם נִמְלָט מֵאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים. שֶׁיִּהְיֶה נָכְרִי אוֹ שֶׁיִּהְיֶה בְּתוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ וּקְרוֹבָיו. וְאִם יִהְיֶה נָכְרִי יִהְיֶה צִוּוּתוֹ בֶּאֱלֹהָיו בְּעֵת הִשְׁתּוֹמְמוּתוֹ וְיִבְטַח עָלָיו בְּגֵרוּתוֹ. וְיַעֲלֶה עַל לִבּוֹ גֵּרוּת הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְכִי אַנְשֵׁי הָאָרֶץ כְּמוֹ גֵּרִים בָּהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כה כג) כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי. וְיַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ כִּי כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קְרוֹבִים בּוֹ עַד זְמַן מְעַט יָשׁוּב נָכְרִי בּוֹדֵד וְלֹא יוֹעִילֵהוּ קָרוֹב וְלֹא בֵּן וְלֹא יִתְחַבֵּר עִמּוֹ אֶחָד מֵהֶם.

וְיַחְשֹׁב אַחַר כָּךְ בְּהִסְתַּלְּקוּת כֹּבֶד מַשָּׂאָם וְחוֹבוֹתָם וְצָרְכֵיהֶם מֵעָלָיו וְיַחְשֹׁב זֶה טוֹבָה מִטּוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁאִם יִהְיֶה רוֹדֵף אַחַר עִנְיְנֵי הָעוֹלָם וּצְרָכָיו תִּהְיֶה יְגִיעָתוֹ יוֹתֵר קַלָּה עָלָיו מִבְּלִי אִשָּׁה וּבָנִים וְחֶסְרוֹנָם מְנוּחָה לוֹ וְטוֹבָה. וְאִם יִהְיֶה מְבַקֵּשׁ עִנְיְנֵי אַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה לִבּוֹ יוֹתֵר רֵיק וּפָנוּי בְּעֵת הִתְבּוֹדְדוּתוֹ מִבְּלִי סָפֵק.

וְעַל כֵּן הָיוּ הַפְּרוּשִׁים בּוֹרְחִים מִקְּרוֹבֵיהֶם וּמִבָּתֵּיהֶם אֶל הֶהָרִים כְּדֵי שֶׁיִּפָּנוּ לִבּוֹתָם לַעֲבוֹדַת אֱלֹהִים. וְכֵן הָיוּ הַנְּבִיאִים בִּזְמַן הַנְּבוּאָה יוֹצְאִים מִמְּעוֹנוֹתֵיהֶם וּמִתְבּוֹדְדִים לְחוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁיִּדַּעְתָּ מֵעִנְיַן אֵלִיָּהוּ עִם אֱלִישָׁע שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו (מלכים א יט יט) שְׁנֵים עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר. וְכֵיוָן שֶׁרָמַז לוֹ אֵלִיָּהוּ בְּמְעַט רָמָז הֵבִין אוֹתוֹ וְאָמַר (מלכים א יט כ) אֶשְּׁקָה נָּא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ, וְאָמַר (מלכים א יט כא) וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ.

וְאָמְרוּ עַל אֶחָד מֵהַפְּרוּשִׁים שֶׁנִּכְנַס לְמְדִינָה אַחַת לְהוֹרוֹת אֶת יוֹשְׁבֶיהָ עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וַיִּמְצָאֵם לוֹבְשִׁים צֶבַע אֶחָד בְּמַלְבּוּשֵׁיהֶם וְתַכְשִׁיטֵיהֶם וְרָאָה קִבְרֵיהֶם אֵצֶל פִּתְחֵי בָּתֵּיהֶם וְלֹא רָאָה בֵּיניֵהֶם אִשָּׁה. וְשָׁאַל אוֹתָם עַל זֶה וְאָמְרוּ לוֹ מָה שֶּׁאָנוּ לוֹבְשִׁים צֶבַע אֶחָד שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכָּר הֶעָנִי מִן הֶעָשִׁיר וְשֶׁלֹּא יָבוֹא הֶעָשִׁיר לְהִתְגָּאוֹת וּלְהִתְפָּאֵר בְּעָשְׁרוֹ וְיָבוֹא הֶעָנִי לְהִתְבַּזּוֹת אֵצֶל עַצְמוֹ וְשֶׁיִּדְמֶה עִנְיָנֵנוּ עַל הָאֲדָמָה עִנְיָנֵנוּ תַּחְתֶּיהָ. וְנֶאֱמַר עַל אֶחָד מֵהַמְּלָכִים שֶׁהָיָה מִתְעָרֵב בֵּין עֲבָדָיו וְלֹא הָיָה נִכָּר בֵּיניֵהֶם מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נוֹהֵג מִנְהַג הַשִּׁפְלוּת בְּתַכְשִׁיטָיו וּבְמַלְבּוּשָׁיו.

וּמָה שֶּׁשָּׁמְנוּ קִבְרוֹת מֵתֵינוּ אֵצֶל פִּתְחֵינוּ כְּדֵי שֶׁנִּוָּכַח מֵהֶם וְנִהְיֶה נְכוֹנִים לָמוּת וְנִזָּמִין לָנוּ הַצָּדָה הַמַּגַּעַת אוֹתָנוּ לִמְקוֹם הַמְּנוּחָה. וּמָה שֶׁרָאִיתָ שֶׁפִּרַשְׁנוּ מִן הַנָּשִׁים וְהַבָּנִים דַּע כִּי יְחַדְנוּ לָהֶם קְרִיָּה קְרוֹבָה מִכָּאן כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ אֶחָד מִמֶּנּוּ עַל דָּבָר מִדְּבָרֵיהֶם יֵלֵךְ אֲלֵיהֶם

וַיַּשְׁלִים צָרְכוֹ וְיָשׁוּב אֵלֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁרָאינוּ בְּמָה שֶׁיִּכָּנֵס עָלֵינוּ מִטִּרְדַּת הַלֵּב וְרֹב הַהֶפְסֵד וְגֹדֶל הַיְגִיעָה וְהַטִּרַח בְּקִרְבָתָם וְהַמְנוּחָה מִכָּל זֶה בְּהַרְחָקָתָם לִבְחֹר בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא וְלִמְאֹס בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. וַיִּטְבּוּ דִּבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי הַפָּרוּשׁ וַיְבָרֵךְ אוֹתָם וַיְאַשְּׁרֵם בְּעִנְיָנָם. וְאִם יִהְיֶה הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים בַּעַל אִשָּׁה וּקְרוֹבִים וְאוֹהֲבִים וְאוֹיְבִים יִבְטַח בֵּאלֹהִים בְּהַצָּלָתוֹ מֵהֶם.

וְיִשְׁתַּדֵּל לִפְרֹעַ מָה שֶׁחַיָּב לָהֶם וְלַעֲשׂוֹת חֶפְצֵיהֶם וְלִהְיוֹת לִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם וְיֵרֶף יָדוֹ מֵהַזָּקָתָם וְיִסַּבֵּב עַל מָה שֶׁיִּהְיֶה טוֹב לָהֶם וְיִהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עִנְיְנֵיהֶם וְיוֹרֵם אִפְּנֵי תּוֹעֲלוֹתָם בְּעִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וְהָעוֹלָם לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ויקרא יט יח) וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, וְאָמַר (ויקרא יט יז) לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ לֹא לְיַחֵל הַגְּמוּל מֵהֶם וְלֹא לְקַדֵּם אֶצְלָם וְלֹא מֵאַהֲבָתוֹ בְּכִבּוּדָם וְשִׂבְחָם וְלֹא לְהִשְׁתַּדֵּר עֲלֵיהֶם אַךְ לְקַיֵּם מִצְוַת הַבּוֹרֵא וְלִשְׁמֹר בְּרִיתוֹ וּפִקּוּדָיו עֲלֵיהֶם.

כִּי מִי שֶׁתִּהְיֶה דַּיְתוֹ בַּעֲשׂוֹתוֹ חֶפְצֵיהֶם עַל אֶחָד מֵהַדְּבָרִים שֶׁזְּכַרְנוּ תְּחִלָּה לֹא יַשִּׂיג רְצוֹנוֹ מֵהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיִיגַע לָרִיק וְיַפְסִיד שְׂכָרוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם הוּא נוֹהֵג בָּזֶה לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים בְּלִבַּד יַעֲזֹרֵם הָאֱלֹהִים לִגְמֹל אוֹתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיָשִׂים בְּפִיהֶם שִׁבְחוֹ וְיִגְדַּל עִנְיָנוֹ בְּעֵינֵיהֶם וְיַגִּיעַ אֶל הַגְּמוּל הַגָּדוֹל בָּעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָאֱלֹהִים לִשְׁלֹמֹה (מלכים א ג יג) וְגַם אֲשֶׁר לֹא שָׁאַלְתָּ נָתַתִּי לָךְ וְגוֹ'.

אֲבָל אָפְנֵי בִּטְחוֹנוֹ עַל אֱלֹהָיו בְּעִנְיְנֵי מִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וּמִי שֶׁהוּא לְמַטָּה מִמֶּנּוּ מִכְּתוֹת בְּנֵי אָדָם הַפְּנִים הַיְשָׁרִים לוֹ כְּשֶׁיְּבִיא אוֹתוֹ הַצָּרֵךְ לְבַקֵּשׁ חֵפֶץ מִמִּי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ אוֹ לְמַטָּה מִמֶּנּוּ שֶׁיִּבְטַח בּוֹ עַל אֱלֹהָיו וְיִשְׁתֵּם סִבָּה בְּהַשְׁלְמָתוֹ כַּאֲשֶׁר יָשִׂים עֲבוֹדַת הָאָרֶץ וּזְרִיעָתָהּ סִבָּה לְטַרְפּוֹ. וְאִם יִרְצֶה לְהַטְרִיפוֹ מִמֶּנָּה יִצְמַח הַזֶּרַע וְיִפָּרֶה וְיִרְבֶּה וְאֵין לְהוֹדוֹת הָאָרֶץ עַל זֶה אַךְ הַהוֹדָאָה לַבּוֹרֵא לְבַדּוֹ. וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאֱלֹהִים לְהַטְרִיפוֹ מִמֶּנּוּ לֹא תַּצְמִיחַ הָאָרֶץ אוֹ תַּצְמִיחַ וְיִקָּרֶה הַצֶּמַח פֶּגַע וְאֵין לְהַאֲשִׁים הָאָרֶץ.

וְכֵן כְּשֶׁיְּבַקֵּשׁ מֵאֶחָד מֵהֶם חֵפֶץ שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ הַחַלָּשׁ וְהֶחָזָק מֵהֶם שָׁוֶה בַּעֲשׂוֹתוֹ וְיִבְטַח בְּהַשְׁלָמָתוֹ עַל הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ.

וְאִם יִשָּׁלֵם עַל יְדֵי אֶחָד מֵהֶם יוֹדֶה הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר הִשְׁלִים חֶפְצוֹ וְיוֹדֶה לְמִי שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יָדוֹ עַל לִבּוֹ הַטּוֹב לוֹ וְשֶׁהַבּוֹרֵא הֵבִיא תּוֹעַלְתּוֹ עַל יָדוֹ. וּבְיָדוּעַ שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא מְגַלְגֵּל טוֹבָה אֶלָּא עַל יְדֵי הַצַּדִּיקִים וּמֵעַט הוּא שֶׁמִּתְגַּלְגֵּל הֶפְסֵד עַל יְדֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (גמרא בבא בתרא קיט ב) מְגַלְגְּלִין זְכוּת ע"י זַכַּאי וְחוֹבָה ע"י חַיָּב, וְאָמַר הַכָּתוּב (משלי יב כא) לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן.

וְאִם לֹא יְשַׁלֵּם לוֹ עַל יְדֵיהֶם אַל יַאֲשִׁימֵם וְאַל יִתְלֶה בָּהֶם קִצּוּר אַף יוֹדֶה לֵאלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַר לוֹ הַטּוֹב בָּזֶה וְיִשַׁבְּחֵם כְּפִי שֶׁיֵּדַע מֵהִשְׁתַּדְּלָם לַעֲשׂוֹת חֶפְצוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁלַם כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹנָם לוֹ. וְכֵן יְנַהֵג בִּמְיַדְּעָיו וְאוֹהֲבָיו וּבְמִי שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמָּהֶם וְשֶׁמָּשָׁיו וְשֶׁתָּפָיו.

וְכֵן אִם יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מִי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ חֵפֶץ יְסַבֵּב לַעֲשׂוֹתוֹ בְּכָל לִבּוֹ וְיִשְׁתַּדֵּל לְהַשְׁלִימוֹ בְּמַצְפּוּנוֹ אִם יְזַדְּמֵן לוֹ וְיִהְיֶה מִי שֶׁמְּבַקְּשׁוֹ רָאוּי לְהִשְׁתַּדֵּל לוֹ בּוֹ וְאַחַר כָּךְ יִבְטַח עַל הָאֱלֹהִים בְּהַשְׁלָמָתוֹ. וְאִם יַשְׁלִימֵהוּ עַל יָדוֹ וְישִׁימֵהוּ סִבָּה לְטוֹבַת זוּלָתוֹ יוֹדֶה עַל זֶה. וְאִם יִמָּנַע מִמֶּנּוּ וְלֹא יְזַדְּמֵן לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ אַל יַאֲשִׁים נַפְשׁוֹ וְיוֹדִיעַ אֶת חֶבְרוֹ שֶׁלֹּא קִצֵּר אַחַר שֶׁיִּטְרַח וְיִשְׁתַּדֵּל בּוֹ בְּעַצְמוֹ. אֲבָל עִנְיָנֵי אוֹיְבָיו וְחוֹמְדָיו וּמְבַקְּשֵׁי רָעָתוֹ יִבְטַח בְּעִנְיָנֵיהֶם עַל הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה וְיִסְבֹּל חֶרְפָּתָם וְאַל יִגְמֹל לָהֶם כְּפָעֳלָם.

אַף יִגְמֹלֵם חֶסֶד וְיַעֲשֶׂה לָהֶם כָּל מָה שֶׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ מִן הַטּוֹב וְיִזְכֹּר בְּלִבּוֹ שֶׁתּוֹעֲלָתוֹ וְנִזְקוֹ בְּיַד הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה.

וְאִם יִהְיוּ סִבָּה לְהַזִּיקוֹ יַחְשֹׁב עֲלֵיהֶם טוֹב וְיַחְשֹׁד אֶת עַצְמוֹ וּמַעֲשָׂיו בְּרֹעַ הַקְּדֻמוֹתָיו אֵצֶל אֱלֹהָיו וְיִתְחַנֵּן אֶל הָאֱלֹהִים וִיבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו לְכַפֵּר עֲוֹנֹתָיו וְאָז יָשׁוּבוּ אוֹיְבָיו לְאַהֲבָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי טז ז) בִּרְצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלֵם אִתּוֹ.

וּפֵרוּשׁ הַחֵלֶק הָרְבִיעִי בְּעִנְיְנֵי חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהָאֲבָרִים שֶׁהָאָדָם מִתְיַחֵד בְּתוֹעֲלוֹתָם וְנִזְקָם וְזֶה כַּצּוֹם וְכַתְּפִלָּה וְכַסֵּכָּה וְכַלּוּלָב וְכַצִּיצִית וּשְׁמִירַת הַשַּׁבָּת וְהַמּוֹעֲדִים וְהִמָּנַע מִן הָעֲבֵרוֹת וְכָל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת אֲשֶׁר לֹא תַּעֲבֹרְנָה אֶל זוּלָתוֹ וְתוֹעֲלוֹתָן וְנִזְקָן מְיֻחָדוֹת בּוֹ מִבְּלִי שְׁאָר בְּנֵי אָדָם אֲפִלּוּ יֹשֶׁר הַבִּטָּחוֹן בְּכֻלָּם עַל הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ מָה שֶּׁאֲנִי מְבָאֵר אוֹתוֹ וּמֵאלֹהִים אֶשְׁאַל לְהוֹרוֹת אוֹתִי הָאֱמֶת בְּרַחֲמָיו.

וְהוּא כִּי מַעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה וְהָעֲבֵרָה לֹא יִתְכְּנוּ לְאָדָם כִּי אִם בְּהִקָּבֵץ שִׁלְשָׁה דְּבָרִים. הָאֶחָד הַבְּחִירָה בְּלִבּוֹ וּמַצְפּוּנוֹ וְהַשֵּׁנִי הַכַּוָּנָה וְהַהַסְכָּמָה לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁבָּחַר בּוֹ וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לִגְמֹר הַמַּעֲשֶׂה בְּאֵבָרָיו הַנִּרְאִים וְיוֹצִיאֵהוּ אֶל גֶּדֶר הַמַּעֲשֶׂה.

וּמָה שֶּׁאֵינוֹ נֶעֱלָם מִמֶּנּוּ בָּהֶם כִּבְחִירַת הָעֲבוֹדָה וְהָעֲבֵרָה וְהַכַּוָּנָה וְהַהַסְכָּמָה עַל הַמַּעֲשֶׂה הַבִּטָּחוֹן עַל הָאֱלֹהִים בָּזֶה טָעוּת וְסִכְלוּת כִּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ הִנִּיחַ בִּרְשׁוּתֵנוּ בְּחִירַת עֲבוֹדָתוֹ וְהַמְרוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (דברים ל יט) וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים.

וְלֹא הִנִּיחַ בִּרְשׁוּתֵנוּ הַשְׁלָמַת הַמַּעֲשֶׂה בַּעֲבוֹדָה וּבַעֲבֵרָה אֶלָּא בְּסִבּוֹת שֶׁהֵם חוּץ לָנוּ מְזֻדְּמָנוֹת בְּקִצַּת הָעִתִּים וְנִמְנָעוֹת בְּקִצָּתָם.

וְאִם יִבְטַח עַל הָאֱלֹהִים בִּבְחִירַת עֲבוֹדָתוֹ וְיֹאמַר לֹא אֶבְחַר וְלֹא אֲכַוֵּן לַעֲשׂוֹת כְּלוּם מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא עַד שֶׁיִּבְחַר לִי הַטּוֹב מִמֶּנָּה כְּבָר תָּעָה מִדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וּמָעַד רַגְלָיו מֵאֲפֵנֵי הַנְּכוֹנָה כִּי

הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּבָר צִוָּנוּ לִבְחֹר בְּמַעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה וּלְכַוֵּן אֵלֶיהָ בְּהִשְׁתַּדְּלוּת וְהַסְכָּמָה וּבְלֵב שָׁלֵם לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהוֹדִיעָנוּ שֶׁהוּא אָפְנֵי הַנְּכוֹנָה לָנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.
וְאִם יְזַדְּמְנוּ הַסִּבּוֹת וְיִתָּכֵן גְּמַר הַמַּעֲשֶׂה בַּעֲבוֹדָתוֹ אֲשֶׁר קָדְמָה בְּחִירָתֵנוּ בָּהּ יִהְיֶה לָנוּ הַשָּׂכָר הַגָּדוֹל עַל הַבְּחִירָה בָּעֲבוֹדָה וְעַל הַכַּוָּנָה לַעֲשׂוֹתָהּ וְעַל הַשְׁלָמַת מַעֲשֶׂיהָ בָּאֲבָרִים הַנִּרְאִים.
וְאִם יִמָּנַע מִן הָאֲבָרִים גְּמַר הַמַּעֲשֶׂה יִהְיֶה לָנוּ שְׂכַר הַבְּחִירָה וְהַכַּוָּנָה כַּאֲשֶׁר זָכַרְנוּ בְּמָה שֶׁקָּדַם וְכֵן הָעֹנֶשׁ עַל הָעֲבֵרָה.
וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וּשְׁאָר מַעֲשֵׂי הָעוֹלָם בְּעִנְיַן הַבִּטָּחוֹן בֵּאלֹהִים יִתְבָּרַךְ שֶׁשְּׁאָר עִנְיְנֵי הָעוֹלָם לֹא נִגְלוּ לָנוּ אָפְנֵי הַטּוֹב וְהָרַע בְּסִבָּה מִן הַסִּבּוֹת מִבַּלְעֲדֵי שְׁאֵרִיתָם וְלֹא אָפְנֵי הַהֶפְסֵד וְהָרַע בְּקִצָּתָם בִּלְתִּי קִצָּתָם כִּי לֹא עָמַדְנוּ עַל אֵיזוֹ מְלֵאכָה מִן הַמְּלָאכוֹת שֶׁטּוֹבָה לָנוּ וְיוֹתֵר רְאוּיָה לְבַקֶּשֶׁת הַטֶּרֶף וְהַבְּרִיאוּת וְהַטּוֹב וְלֹא בְּאֵיזוֹ סְחוֹרָה וּבְאֵיזוֹ דֶּרֶךְ וּבְאֵיזֶה מַעֲשֶׂה מִן הַמַּעֲשִׂים הָעוֹלָמִיִּים נַצְלִיחַ כְּשֶׁנִּתְגַּלְגֵּל בָּהֶם.
וּמִן הַדִּין עָלֵינוּ שֶׁנִּבְטַח בֵּאלֹהִים בִּבְחִירָתֵנוּ (בבחירתה) וְהַשְׁלָמָתָהּ לְעָזְרֵנוּ עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טוֹבָתֵנוּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל עֲלֵיהֶם וְנִתְחַנֵּן אֵלָיו לְהָעִיר לְבָבֵנוּ לִבְחִירַת הַטּוֹבָה וְהָרְאוּיָה לָנוּ מֵהֶם.
אֲבָל עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֵינֶנָּה כֵּן מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הוֹדִיעֵנוּ אָפְנֵי הַנְּכוֹנָה בָּהּ וְצִוָּנוּ לִבְחֹר בָּהּ וְנָתַן לָנוּ הַיְכֹלֶת עָלֶיהָ. וְאִם נִתְחַנֵּן אֵלָיו בִּבְחִירָתָהּ וְנִבְטַח עָלָיו בְּהַרְאוֹתֵנוּ אָפְנֵי הַטּוֹב לָנוּ נִהְיֶה תּוֹעִים בִּדְבָרֵינוּ וּסְכָלִים בְּבִטְחוֹנֵנוּ מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר קָדְמָה הוֹדָעָתוֹ אוֹתָנוּ דַּרְכֵי הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר יוֹעִילֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבַבָּא כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים ו כד) וַיְצַוֵּנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְגוֹ' לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים, וְאָמַר בְּגִמּוּל הָעוֹלָם הַבָּא (דברים ו כה) וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָנוּ כִּי נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת.
וְעוֹד כִּי עִנְיְנֵי הָעוֹלָם יֵשׁ שֶׁתִּשּׁוּב הַסִּבָּה הַמְּשֻׁבַּחַת מְגֻנָּה וְהַמְּגֻנֶּה מְשֻׁבַּחַת אַךְ הָעֲבוֹדָה וְהָעֲבֵרָה אֵינָם כֵּן כִּי הַמְּגֻנֶּה וְהַמְּשֻׁבָּח מֵהֶם לֹא יֶעְתַּק מֵעֵינָיו וְלֹא יִתְחַלֵּף לְעוֹלָם.
אֲבָל מָה שֶׁרָאוּי לִבְטֹחַ עָלָיו הוּא גְּמַר מַעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה אַחַר בְּחִירָתָהּ בְּלֵב שָׁלֵם וְנֶאֱמָן וְהַסְכָּמָה וְהִשְׁתַּדְּלוּת בְּבֵר לֵבָב וְכַוָּנָה לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּבָזֶה אֲנַחְנוּ חַיָּבִין לְהִתְחַנֵּן אֵלָיו לַעֲזֹר אוֹתָנוּ בּוֹ וּלְהוֹרוֹת אוֹתָנוּ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים כה ה) הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ וְלַמְּדֵנִי, וְאָמַר (תהלים קיט לה) הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ וְגוֹ', וְאָמַר (תהלים קיט ל) דֶּרֶךְ אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי וְגוֹ', וְאָמַר (תהלים קיט לא) דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֹתֶיךָ ה' אַל תְּבִישֵׁנִי, וְאָמַר (תהלים קיט מג) וְאַל תַּצֵּל מִפִּי דְבַר אֱמֶת עַד מְאֹד וְגוֹ'.
וְכָל זֶה רְאָיָה שֶׁבְּחִירָתוֹ הָיְתָה בְּמַעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה אַךְ הִתְפַּלֵּל אֶל הָאֱלֹהִים עַל שְׁנֵי דְּבָרִים.

אֶחָד מֵהֶם לְיַחֵד לְבָבוֹ וּלְחַזֵּק בְּחִירָתוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּהַרְחָקַת טִרְדוֹת הָעוֹלָם מִלִּבּוֹ וְעֵינָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים פו יא) יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ, (תהלים קיט יח) גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה וְגוֹ', (תהלים קיט לז) הַעֲבֵר עֵינַי וְגוֹ', (תהלים קיט לו) הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְגוֹ', וְהַדּוֹמֶה לָהֶם. וְהַשֵּׁנִי לְחַזֵּק אֲבָרָיו עַל הַשְׁלָמַת הַמַּעֲשִׂים בַּעֲבוֹדָתוֹ וְהוּא מָה שֶׁאָמַר (תהלים קיט לה) הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ, (תהלים קיט קיז) סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה, וְהַרְבֵּה כָּמוֹהוּ. וַאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר אָפְנֵי מַפְסִידֵי הַחֵלֶק הַזֶּה וְאָפְנֵי הַשְׁלָמָתוֹ וְהַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה בּוֹ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

אֲבָל פֵּרוּשׁ הַחֵלֶק הַחֲמִישִׁי וְהוּא חוֹבוֹת הָאֵבָרִים אֲשֶׁר תּוֹעַלְתָּם וְנִזְקָם מִתְעַבְּרִים אֶל זוּלָתוֹ כְּצְדָקָה וְהַמַּעֲשֵׂר וְלִמּוּד הַחָכְמָה וְצִוּוֹת בַּטּוֹב וְהִזָּהֵר מֵהָרַע וּלְהָשִׁיב הָאֲמָנוֹת וּלְהַסְתִּיר הַסּוֹד וּלְדַבֵּר טוֹב וְלַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְכִבּוּד אָבוֹת וְהַשְׁבַּת הָרְשָׁעִים אֶל הָאֱלֹהִים וְהוֹרוֹת בְּנֵי אָדָם דְּרָכֵי טוֹבָתָם וְלַחֲמֹל עֲנִיֵּיהֶם וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְלִסְבֹּל חֶרְפָּתָם כְּשֶׁמַּעִיר אוֹתָם אֶל הָעֲבוֹדָה וּמְיַחֵל אוֹתָם וּמְיָרְאָם בְּגְמוּל וּבְעֹנֶשׁ.

אָפְנֵי יֹשֶׁר הַבִּטָּחוֹן בָּזֶה שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם צוֹפֶן בְּלִבּוֹ כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה וְהַדּוֹמֶה לָהֶם וְיִבְחַר עֲשׂוֹתָם וִיסַבֵּב אֲלֵיהֶם כְּפִי מַה שֶּׁהִקְדִּימוּ בַּחֵלֶק הָרְבִיעִי מֵחִיּוּב הַבְּחִירָה עָלֵינוּ לְהִתְקָרֵב אֶל הָאֱלֹהִים בְּלִבַּד לֹא לִקְנוֹת שֵׁם וְכָבוֹד בֵּינֵיהֶם וְלֹא לְקַוּוֹת הַגְּמוּל מֵהֶם וְלֹא לְהִשְׁתָּרֵר עֲלֵיהֶם. וְאַחַר כָּךְ יִבְטַח עַל הָאֱלֹהִים בְּהַשְׁלָמַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁכְּוָנָה לַעֲשׂוֹתוֹ מֵהֶם כְּפִי מָה שֶׁהוּא רוֹצֶה בּוֹ מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי שֶׁיְּסַבֵּב עָלָיו.

וְיִזָּהֵר כְּפִי יְכָלְתּוֹ בְּכָל זֶה לְהַסְתִּירוֹ מִמִּי שֶׁאֵין צָרִיךְ לוֹ לְהוֹדִיעַ כִּי בִּהְיוֹתוֹ נִסְתָּר יִהְיֶה שְׂכָרוֹ יוֹתֵר גָּדוֹל מִמָּה שֶּׁיִּהְיֶה אִם יִהְיֶה נוֹדָע. וּמָה שֶּׁלֹּא יוּכַל לְהַסְתִּירוֹ יִזְכֹּר בּוֹ הַשֹּׁרֶשׁ אֲשֶׁר הִקְדִּימוּ כִּי הַתּוֹעֶלֶת וְהַנֶּזֶק לֹא יִהְיֶה מִן הַבְּרוּאִים כִּי אִם בִּרְשׁוּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

וְכַאֲשֶׁר יְגַלְגֵּל הַבּוֹרֵא עַל יָדוֹ מִצְוָה יַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ כִּי הוּא טוֹבָה מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה שֶׁהֵטִיב בָּהּ אֵלָיו וְאַל יִשְׂמַח בְּשַׂבַּח אוֹתוֹ בְּנֵי אָדָם עָלֶיהָ וְאַל יַחְפֹּץ בְּכִבּוּדָם בַּעֲבוּרָהּ וְיִבְיאֵהוּ זֶה לְהִתְגָּאוֹת בְּמַעֲשֵׂהוּ וְיַפְסִיד לִבּוֹ וְכַוָּנָתוֹ לֵאלֹהִים וְיִפְסִיד מַעֲשֵׂהוּ וְיֹאבַד שְׂכָרוֹ. וַאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר זֶה בְּשַׁעֲרוֹ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

אֲבָל פֵּרוּשׁ הַחֵלֶק הַשִּׁשִּׁי וְהוּא בִּגְמוּל הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר יִהְיֶה הָאָדָם רָאוּי לוֹ בַּמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב בָּעוֹלָם הוּא שֶׁהַגְּמוּל עַל שְׁנֵי פָּנִים גְּמוּל בָּעוֹלָם הַזֶּה בִּלְבַד וּגְמוּל בָּעוֹלָם הַבָּא בִּלְבַד. וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים שְׁנֵיהֶם עַל מַעֲשֶׂה אֶחָד.

וְלֹא פֹּרַשׁ לָנוּ בֵּאוּר זֶה בַּאֵר הֵיטֵב. אַךְ עֶרֶב הַבּוֹרֵא לְעַמּוֹ גְּמוּל כּוֹלֵל עַל מַעֲשֶׂה כּוֹלֵל וְלֹא חֵלֶק הַגְּמוּל עַל הָעֲבוֹדוֹת בָּעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בָּעֹנֶשׁ עַל הָעֲבֵרוֹת בָּעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ הַמַּעֲשִׂים שֶׁעוֹשִׂיהֶם חַיָּבִין סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק וּמַלְקוּת אַרְבָּעִים וּמִיתָה וְכָרֵת וְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְנֶזֶק שׁוֹר בּוֹר וְשֵׁן וְאֵשׁ וְנוֹתֵן מוּם בְּאָדָם וְשׁוֹלֵחַת

יָד בְּמְבֻשָּׁיו וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע וְהַדּוֹמֶה לָזֶה. אֲבָל גְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא וְעָנְשׁוֹ לֹא פֵּרֵשׁ מֵהֶם הַנָּבִיא מְאוּמָה בְּסִפְרוֹ בַּעֲבוּר כַּמָּה פָּנִים.

מֵהֶם כִּי צוּרַת הַנֶּפֶשׁ בִּלְעֲדֵי הַגּוּף אֵינָהּ יְדוּעָה אֶצְלֵנוּ כָּל שֶׁכֵּן מָה שֶּׁתִּתְעַנֵּג בּוֹ אוֹ תִּצְטַעֵר בָּעִנְיָן הַהוּא אַךְ פֵּרֵשׁ אוֹתוֹ לְמִי שֶׁהָיָה מֵבִין הָעִנְיָן הַזֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִיהוֹשֻׁעַ (זכריה ג ז) וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה. וְלֹא יִהְיֶה זֶה בְּעוֹד נַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּגוּפוֹ אֲבָל רָמַז לְמָה שֶּׁיִּהְיֶה אַחַר הַמָּוֶת שֶׁתָּשׁוּב הַנֶּפֶשׁ בְּצוּרַת הַמַּלְאָכִים בָּעִנְיָן פְּשִׁיטוּתָהּ וְדַקּוּתָהּ וְעָזְבָהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּגוּפָהּ כְּשֶׁתְּזַדְּכֵּךְ וְתִזְהִיר וְהָיוּ מַעֲשֶׂיהָ טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה.

וּמֵהֶם שֶׁגְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא וְעָנְשׁוֹ הָיָה מְקֻבָּל אֵצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ מֵהַנְּבִיאִים וּמֵשְׂכָּל אֵצֶל הַחֲכָמִים וְהִנִּיחוּ לְזָכְרוֹ בְּסֵפֶר כְּמוֹ שֶׁהִנִּיחוּ לְזִכְרוֹ הָרִבֵּה מִפֵּרוּשׁ הַמִּצְוֹת וְהַחוֹבוֹת מִפְּנֵי שֶׁסָּמְכוּ עַל הַקִּבָּלָה.

וּמֵהֶם שֶׁהָעֵם הָיוּ מִן הַסִּכְלוּת וּמְעוּט הַהֲבָנָה בְּעִנְיָן שֶׁאֵינָנוּ נָעֲלָם מִמָּה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה. וְנָהַג הַבּוֹרֵא עִמָּהֶם מִנְהַג הָאָב הַחוֹמֵל עַל בְּנוֹ הַקָּטָן כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה לְיַסְּרוֹ בְּנַחַת וּלְאַט כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (הושע יא א) כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ. וְהָאָב כְּשֶׁרוֹצֶה לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ בְּנַעֲרוּתוֹ הַחָכְמוֹת אֲשֶׁר יַעֲלֶה בָּהֶן אֶל הַמַּעֲלוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת אֲשֶׁר לֹא יְבִינֵן הַנַּעַר בָּעֵת הַהִיא אִלּוּ הָיָה מְפַיֵּס אוֹתוֹ עֲלֵיהֶן וְאוֹמֵר לוֹ סְבֹל יְגִיעוֹת הַמּוּסָר וְהַלִּמּוּד בַּעֲבוּר שֶׁתַּעֲלֶה בָּהֶן אֶל הַמַּעֲלוֹת הַחֲמוּדוֹת לֹא הָיָה סוֹבֵל אֶת זֶה וְלֹא שׁוֹמֵעַ אֵלָיו מִפְּנֵי שֶׁאֵין מֵבִין אוֹתָן.

וְכַאֲשֶׁר יְיַעֲדֵהוּ עַל זֶה בְּמָה שֶׁהוּא עָרֵב לוֹ מִיָּד מִמַּאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמַלְבּוּשׁ נָאֶה וּמִרְכֶּבֶת נָאָה וְהַדּוֹמֶה לָזֶה וְיוֹעִידֵהוּ בַּמָּה שֶׁיְּצַעֵר אוֹתוֹ מִיָּד מֵרָעָב וְעֵירֹם וּמַלְקוּת וְהַדּוֹמֶה לָהֶם וְיִיַּשֵּׁב דַּעְתּוֹ עַל מַה שֶּׁיִּבְטַח עָלָיו מִן הָרְאָיוֹת הַמַּרְגִּשׁוֹת וְהָעֲדֻיּוֹת הַגְּלוּיוֹת הָאֱמִתִּיּוֹת יֵקַל עָלָיו לִסְבֹּל יְגִיעַת הַמּוּסָר וְלִשְׁאֵת טָרְחוֹ.

וְכַאֲשֶׁר יַגִּיעַ לִימֵי הַבַּחֲרוּת וְיֶחֱזַק שִׂכְלוֹ יָבִין הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן אֵלָיו בְּמוּסָרוֹ וְיִכָּוֵן אֵלָיו וְתִמְעַט בְּעֵינָיו הָעֲרֵבוּת אֲשֶׁר הָיָה רַךְ אֵלָיהּ בִּתְחִלַּת עִנְיָנָיו וְהָיָה זֶה לְחָמְלָה עָלָיו.

וְכֵן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ יַחֵל עִמּוֹ וְהִפְחִידֵם בִּגְמוּל וְעֹנֶשׁ מְמַהֲרִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּדַע כִּי הָעֵם כַּאֲשֶׁר יְתֻקְּנוּ לֶעָבוֹדָה תִּגֵּל מֵעֲלֵיהֶם סִכְלוּתָם בִּגְמוּל הָעוֹלָם הַבָּא וְעָנְשׁוֹ וְיִכָּוְנוּ בָּעֲבוֹדָה אֵלָיו וְיִתְנַהֲגוּ בָּהּ עָדְיִו וְכֵן נֹאמַר בְּכָל מָה שֶּׁבַּסְּפָרִים מֵהַנִּשְׁמַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

וּמֵהֶם שֶׁגְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא אֵין אָדָם רָאוּי לוֹ בְּמַעֲשֵׂהוּ הַטּוֹב בִּלְבַד אַךְ יִהְיֶה רָאוּי מִן הָאֱלֹהִים בִּשְׁנֵי דְּבָרִים אַחַר הַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב. הָאֶחָד שֶׁיִּוָּרֶה בְּנֵי הָאָדָם עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְיַנְהִיגֵם לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דניאל יב ג) וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד, וְאָמַר (משלי כד כה) וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעַם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִּרְכַּת טוֹב. וְכַאֲשֶׁר יִתְקַבֵּץ לַמִּשְׁתַּדֵּל

גְּמוּל הַצְּדָקָתוֹ אֶל גְּמוּל צְדָקָתוֹ וּגְמוּל אֱמוּנַת לִבּוֹ וְסִבְלוֹ יִהְיֶה רָאוּי לִגְמֹל הָעוֹלָם הַבָּא אֵצֶל הַבּוֹרֵא.

וְהַשֵּׁנִי חֶסֶד מֵאֱלֹהִים וּנְדָבָה וְטוֹבָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים סב יג) וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד כִּי אַתָּה תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ.

וְהָעִלָּה בָּזֶה כִּי אִם הָיָה מַעֲשֵׂה הָאָדָם כְּחוֹל הַיָּם בְּמִסְפָּר לֹא יִהְיֶה שָׁקוּל בְּטוֹבָה אַחַת מִן טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ עָלָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּל שֶׁכֵּן אִם יִהְיֶה לוֹ חֵטְא וְאִם יְדַקְדֵּק הַבּוֹרֵא עִם הָאָדָם בְּתָבִיעַת הוֹדָאַת הַטּוֹבָה יִהְיֶה כָּל מַעֲשֵׂהוּ נִכְחָד וְנִשְׁקָע בַּקְּטַנָּה שֶׁבְּטוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עָלָיו. וּמָה שֶּׁיִּהְיֶה מִגְּמוּל הַבּוֹרֵא לוֹ אֵינוֹ מַגִּיעַ לוֹ עַל מַעֲשֵׂהוּ אֶלָּא הוּא מֵחֶסֶד הַבּוֹרֵא עָלָיו. אַף הָעִנְיָן בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים הוּא בֶּאֱמֶת וּבְדִין וְחוֹב שֶׁחַיָּב בּוֹ הָאָדָם אֶלָּא שֶׁחֶסֶד הַבּוֹרֵא יִתְגַּבֵּר עָלָיו בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים סב יג) וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד (תהלים עח לח) וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְגוֹ'.

וּמֵהֶם כִּי הַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב מִתְחַלֵּק לִשְׁנֵי חֲלָקִים מִמֶּנּוּ נִסְתָּר אֵין מַשְׁקִיף עָלָיו זוּלַת הַבּוֹרֵא כְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהַדּוֹמֶה לָהֶם.

וּמִמֶּנּוּ נִרְאֶה עַל הָאֲבָרִים אֵיבָרִים נִסְתָּר מִן הַבְּרוּאִים וְהֵן הַמִּצְוֹת הַנִּרְאוֹת עַל הָאֲבָרִים.

וְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ גּוֹמֵל עַל הַמַּעֲשֶׂה הַנִּרְאֶה עַל הָאֲבָרִים בִּגְמוּל נִרְאֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְגוֹמֵל עַל הַמַּעֲשֶׂה הַצָּפוּן וְהַנִּסְתָּר בִּגְמוּל נִסְתָּר וְהוּא גְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא. וְעַל כֵּן זָכְרוֹ דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּמִלָּה שֶׁמּוֹרָה עַל הָעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים לא כ) מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וְגוֹ' וְכֵן דֶּרֶךְ הָעִנְיָן הַנִּרְאֶה וְהַנִּסְתָּר כְּדֶרֶךְ הַגְּמוּל.

וְהָרְאָיָה עַל זֶה כִּי הָאֵל יִתְעַלֶּה עָרַב לְעַמּוֹ עַל הָעֲבוֹדָה הַנִּרְאִית עַל הָאֲבָרִים גְּמוּל נִרְאֶה מֻהֵר בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהוּא הַמִּפְרָשׁ בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקֹּתַי. וְכֵן עָרַב לָהֶם עַל הָעֲבֵרוֹת הַנִּרְאוֹת הַגְּלוּיוֹת עֹנֶשׁ נִרְאֶה מֻהֵר בָּעוֹלָם הַזֶּה לְפִי שֶׁאֵין לַהָמוֹן הָעָם אֶלָּא מָה שֶׁנִּרְאֶה מֵהַמַּעֲשִׂים לֹא מָה שֶׁנִּסְתָּר וְהוּא מָה שֶׁאָמַר (דברים כט כח) הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, וְאָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כ ד-ה) וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ וְגוֹ' וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְגוֹ'. אַף הָעֲבוֹדוֹת וְהָעֲבֵרוֹת הַצְּפוּנוֹת בַּלֵּב דִּין גְּמוּלָם עַל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא עַל כֵּן הִנִּיחַ הַסֵּפֶר פֵּרוּשׁ גְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא.

וּמֵהֶם כִּי הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ הַנִּזְכָּרִים בַּסֵּפֶר דִּבֵּר הַנָּבִיא בִּגְמוּל הָעוֹלָם הַזֶּה וְעָנְשׁוֹ לְאַנְשֵׁי הָעוֹלָם וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק בְּעוֹלָם הַמַּלְאָכִים אָמַר לוֹ (זכריה ג ז) וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה, כִּי זֶה דֶּרֶךְ הַיִּחוּד וְהַהִפְחָדָה שֶׁיִּהְיֶה כָּרָאוּי לִזְמַן וְלַמָּקוֹם וְאַתָּה הָבֵן.

וּמֵהֶם שֶׁגְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא אֵין תַּכְלִיתוֹ אֶלָּא לְהִדָּבֵק בֵּאלֹהִים וּלְהִתְקָרֵב אֶל אוֹרוֹ הָעֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה נח ח) וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ, וְאָמַר (דניאל יב ג) וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וְגוֹ', וְאָמַר (איוב לג ל) לֵאוֹר בָּאוֹר הַחַיִּים. וְלֹא יַגִּיעַ אֵלָיו אֶלָּא מִי שֶׁרָצָה הַבּוֹרֵא בּוֹ וּרְצוֹן הַבּוֹרֵא שֹׂרֶשׁ הַגְּמוּל כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים ל ו) כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ, וְאָמַר בְּפָרְשַׁת אִם בְּחֻקּוֹתַי רְמָזִים שֶׁמּוֹרִים עַל הָרָצוֹן מֵאֱלֹהִים וְהוּא מָה שֶׁאָמַר (ויקרא כו יא) וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם, וְאָמַר (ויקרא כו ט-יב) וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם.

וְהַבִּטָּחוֹן עַל הָאֱלֹהִים בְּמָה שֶׁיִּעֵד בּוֹ הַצַּדִּיקִים מִגְּמוּל הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא עַל הָעֲבוֹדָה שֶׁיְּשַׁלְּמֵהוּ לְמִי שֶׁרָאוּי לוֹ וְכֵן יְשַׁלֵּם הָעֹנֶשׁ לְמִי שֶׁרָאוּי לוֹ מִן הַדִּין עַל הַמַּאֲמִין וּבְטָחוֹנוֹ עַל הָאֱלֹהִים בָּזֶה מֵהַשְׁלָמַת הָאֱמוּנָה בֵּאלֹהִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בראשית טו ו) וְהֶאֱמִן בַּה' וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה, וְאָמַר (תהלים כז יג) לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים. וְאֵין רָאוּי לְבָטֵחַ עַל מַעֲשֵׂהוּ הַטּוֹב וְיַבְטִיחַ נַפְשׁוֹ בְּגְמוּל הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא עַל מַעֲשֵׂהוּ אַךְ יִטְרַח וְיִשְׁתַּדֵּל בַּהוֹדָאָה לְטוֹבוֹת הַבּוֹרֵא הַתְּמִידוֹת עָלָיו לֹא לְתִקְוַת גְּמוּל עָתִיד שֶׁיִּתְחַיֵּב לוֹ בְּמַעֲשֵׂהוּ. אַךְ יִבְטַח עַל הָאֱלֹהִים בּוֹ אַחַר הַהִשְׁתַּדְּלוּת לִפְרֹעַ הוֹדָאַת הַבּוֹרֵא עַל גֹּדֶל טוּבָתוֹ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (משנה אבות א ג) אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

וְהָיָה אֶחָד מִן הַחֲסִידִים אוֹמֵר לֹא יַגִּיעַ הָאָדָם אֶל גְּמוּל הָעוֹלָם הַבָּא בְּמַעֲשֵׂהוּ אִם מְדַקְדְּקִים עִמּוֹ בְּחֶשְׁבּוֹן בְּמָה שֶׁהוּא חַיָּב לֵאלֹהִים עַל טוֹבוֹתָיו עָלָיו אֲבָל בְּחֶסֶד הָאֱלֹהִים עָלָיו עַל כֵּן אַל תִּבְטְחוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם. וְאָמַר דָּוִד בָּזֶה (תהלים סב יג) וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד כִּי אַתָּה תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ.

אֲבָל פֵּרוּשׁ הַחֵלֶק הַשְּׁבִיעִי וְהוּא בְּחֶסֶד הָאֱלֹהִים עַל בְּחִירָיו וּסְגֻלָּתוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא בְּרוֹב הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר לֹא נוּכַל לְסָפְרָן אָפְנֵי יֹשֶׁר הַבִּטָּחוֹן עַל הָאֱלֹהִים בּוֹ שֶׁיִּתְעַסֵּק בַּסִּבּוֹת הַמַּגִּיעוֹת אוֹתוֹ אֶל מַדְרֵגוֹת הַחֲסִידִים הָרְאוּיִים לָזֶה מֵאֵת הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ בְּחַסְדּוֹ. וְהוּא שֶׁיִּנְהַג בְּמִדּוֹת אַנְשֵׁי הַפְּרִישׁוּת הַמּוֹאָסִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וּלְהוֹצִיא אַהֲבָתוֹ וּבְחִירָתוֹ מִלִּבּוֹ וְיָמִיר זֶה בְּאַהֲבַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וּלְהַמְסֵר אֵלָיו וּלְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בּוֹ וּלְהִשְׁתּוֹמֵם מֵהָעוֹלָם וְיוֹשְׁבָיו וְיִתְנַהֵג בְּמִנְהֲגֵי הַנְּבִיאִים וְהַחֲסִידִים וְיִהְיֶה לִבּוֹ בָּטוּחַ בֵּאלֹהִים שֶׁיִּתְחַסֵּד עִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁהִתְחַסֵּד עִמָּם בָּעוֹלָם הַבָּא.

אֲבָל מִי שֶׁיִּבְטַח עַל הָאֱלֹהִים שֶׁיְּזַכֵּהוּ לָזֶה מִבְּלִי מִצְוַת מַעֲשֶׂה הוּא הַכְּסִיל וְהַפֹּתִי וְהוּא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם (גמרא סוטה כב ב) עוֹשִׂים מַעֲשֶׂה זְמִרִי וּמְבַקְּשִׁים שָׂכָר כְּפִנְחָס.

וּמִסִּימָנֵי אַנְשֵׁי הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת שֶׁיִּוּרוּ עַבְדֵי הַבּוֹרֵא אֶל עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וְהַסֵּבֶל בְּעֵת הַנִּסָּיוֹן וְהַצָּרָה וְשֶׁיֵּקֵל בְּעֵינֵיהֶם כָּל דָּבָר אֵצֶל קִיּוּם מִצְוַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁיַּדְעָתָּ מִן הָעִנְיָן (בראשית כב א) וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, וְעִנְיַן חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ (דניאל ג יג) וְדָנִיֵּאל בְּגֹב הָאֲרָיוֹת (דניאל ו יג) וַעֲשָׂרָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת.

וּמִי שֶׁבָּחַר בַּמָּוֶת בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא מִן הַחַיִּים בְּהַמְרוֹתוֹ וְהָרִישׁ מִן הָעֹשֶׁר וְהַחֹלִי מִן הַבְּרִיאוּת וְהַצָּרָה מִן הַשַּׁלְוָה וְנִמְסַר לְדִין הַבּוֹרֵא וְרָצָה בִּגְזֵרָתוֹ רָאוּי הוּא לְחֶסֶד הַבּוֹרֵא עָלָיו בְּנֹעַם הָעוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר אָמַר עָלָיו הַכָּתוּב (משלי ח כא) לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא, וְאָמַר (ישעיה סד ג) עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ, וְאָמַר (תהלים לא כ) מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ.

פרק ה

אֲבָל הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין הַבּוֹטֵחַ עַל הָאֱלֹהִים וְזוּלָתוֹ בְּעִנְיַן הִתְעַסְּקוֹ בְּסִבּוֹת הַטָּרֶף אֹמַר כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים יִבָּדֵל מִזּוּלָת הַבּוֹטֵחַ עָלָיו בְּשִׁבְעָה עִנְיָנִים.

אֶחָד מֵהֶם כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים רוֹצֶה בְּדִינוֹ בְּכָל עִנְיָנָיו וּמוֹדֶה לוֹ עַל הַטּוֹבָה וְעַל הָרָעָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איוב א כא) ה' נָתַן וַה' לָקָח יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים קא א) חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (גמרא ברכות ס ב) אִם חֶסֶד אָשִׁירָה וְאִם מִשְׁפָּט אָשִׁירָה, וְאָמְרוּ (משנה ברכות ט ה) חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה.

וַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים מִתְהַלֵּל עַל הַטּוֹבָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים י ג) כִּי הִלֵּל רָשָׁע עַל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וְגוֹ', וּמִתְקַצֵּף בֵּאלֹהִים עַל הָרָע כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ח כא) וְהָיָה כִי יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלַּל בְּמַלְכּוֹ וְגוֹ'.

וְהַשֵּׁנִי כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים נַפְשׁוֹ בִּמְנוּחָה וְלִבּוֹ שָׁלֵו מִצַּד הַגְּזֵרוֹת לְדַעְתּוֹ כִּי הַבּוֹרֵא יַנְהִיגֵן לְטוֹבָתוֹ בְּעוֹלָמוֹ וְאַחֲרִיתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים סב ו) אַךְ לֵאלֹהִים דּוֹמִי נַפְשִׁי כִּי מִמֶּנּוּ תִּקְוָתִי. וַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים הוּא בְּצַעַר תָּדִיר וּדְאָגָה אֲרֻכָּה וְאֵבֶל וְעֶצֶב לֹא יָמוּשׁוּ מִמֶּנּוּ בַּטּוֹבָה וּבָרָעָה. בַּטּוֹבָה מִפְּנֵי מְעוּט רְצוֹתוֹ בְּמַצָּבוֹ וּשְׁאִיפָתוֹ לְהוֹסִיף וּלְהַרְבּוֹת וְלִכְנֹס. וּבָרָעָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָץ בָּהּ וְהִיא כְּנֶגֶד תַּאֲוָתוֹ וְטִבְעוֹ וּמִדּוֹתָיו. וְכֵן אָמַר הֶחָכָם (משלי טו טו) כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים וְגוֹ'.

וְהַשְּׁלִישִׁי כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים וְאִם יִתְעַסֵּק בְּסִבּוֹת לֹא יִסְמֹךְ בְּלִבּוֹ עֲלֵיהֶן וְלֹא יְקַוֶּה מֵהֶן תּוֹעֶלֶת וְלֹא נֶזֶק מִבִּלְתִּי רְצוֹן הָאֵל אַךְ מִתְעַסֵּק בָּהֶן לִבְחֹר בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר צִוָּה לְהִתְעַסֵּק בָּעוֹלָם לְיַשְּׁבוֹ וּלְזַיְּנוֹ. וְאִם תַּגִּיעֵהוּ תּוֹעֶלֶת אוֹ יִדְחֶה בָּהֶן הַנֶּזֶק יוֹדֶה הָאֱלֹהִים לְבַדּוֹ עַל זֶה וְלֹא יוֹסִיף בָּהֶן אַהֲבָה וְחִבָּה יְתֵרָה וְלֹא תְּנוּחַ נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶן יוֹתֵר אַךְ יֶחֱזַק

בְּטְחוֹנוֹ בֵּאלֹהִים וְיִסְמַךְ לִבּוֹ עָלָיו מִבַּלְעֲדֵי הַסִּבּוֹת. וְאִם לֹא יוֹעִילוּהוּ הַסִּבּוֹת יֵדַע כִּי יְבוֹאֵהוּ טָרְפּוֹ כְּשֶׁיִּרְצֶה יְיָ מֵאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁיִּרְצֶה וְלֹא יִמְאַס בָּהֶן בַּעֲבוּר זֶה וְלֹא יַנִּיחַ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא.

וַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים מִתְעַסֵּק בַּסִּבּוֹת לְבִטְחוֹנוֹ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן מוֹעִילוֹת אוֹתוֹ וְדוֹחוֹת הַנֶּזֶק מֵעָלָיו. וְאִם הֵן מוֹעִילוֹת אוֹתוֹ יְשַׁבֵּחַ אוֹתָן וִישַׁבֵּחַ הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בָּהֶן וְיִבְטַח אוֹתָן וְלֹא יִפְנֶה אֶל זוּלָתָן. וְאִם אֵינָן מוֹעִילוֹת לוֹ יַנִּיחַ אוֹתָן וְיִמְאַס וְיָשׁוּב חֻפְצוֹ מֵהֶן כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (חבקוק א טז) עַל כֵּן יְזַבֵּחַ לְחֶרְמוֹ וִיקַטֵּר לְמִכְמַרְתּוֹ.

וְהָרְבִיעִי כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים כְּשֶׁיְּוַתֵּר לוֹ דָּבָר עַל מְזוֹנוֹ יוֹצִיאֶנּוּ בְּמָה שֶׁמַּפִּיק רְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בִּנְדִיבוּת נַפְשׁוֹ וְטוּב לְבָבוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כט יד) כִּי מִמְּךָ הַכֹּל וְגוֹ'.

וּמִי שֶׁאֵינֶנּוּ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים אֵינֶנּוּ רוֹאֶה הָעוֹלָם וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ דֵּי פַּרְנָסָתוֹ וְסִפּוּק צָרְכּוֹ וְהוּא חָס עַל מָמוֹנוֹ מֵהַשְׁלִים חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא וְחוֹבוֹת בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ וְאֵינֶנּוּ מַרְגִּישׁ בּוֹ עַד שֶׁיֹּאבַד מִמֶּנּוּ מָמוֹנוֹ וְיִשָּׁאֵר זוּלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי יא כד) יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד וְחוֹשֵׂךְ מִיֹּשֶׁר אַךְ לְמַחְסוֹר.

וְהַחֲמִישִׁי כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים הוּא מִתְעַסֵּק בְּסִבּוֹת הָעוֹלָם לְהָכִין מֵהֶם צֵידָה לְאַחֲרִיתוֹ וְסִפּוּק לְבֵית מוֹעֲדוֹ וּמָה שֶׁיִּתְבָּרֵר לוֹ בּוֹ הַצָּלַת תּוֹרָתוֹ וְעוֹלָמוֹ מִתְעַסֵּק בּוֹ וּמָה שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ שׁוּם הֶפְסֵד בְּתוֹרָתוֹ אוֹ מֵבִיא לְהַמְרוֹת הַבּוֹרֵא אֵינֶנּוּ מִתְעַסֵּק בּוֹ שֶׁלֹּא יָבִיא לְעַצְמוֹ מַדְוֶה תַּחַת הָאֲרוּכָה.

וּמִי שֶׁאֵינוֹ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים בּוֹטֵחַ עַל הַסִּבּוֹת וְתָנוּחַ דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן וְלֹא יִרְחַק מִדָּבָר מֵהֶן וְיִתְעַסֵּק בַּמְשֻׁבָּח וּבַמְגֻנֶּה מֵהֶן וְלֹא יַחְשֹׁב בְּאַחֲרִית עִנְיָנוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם בָּהֶן (משלי יד טז) חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע.

וְהַשִּׁשִּׁי כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים הוּא אָהוּב לְכָל כִּתּוֹת בְּנֵי אָדָם וְדַעְתָּם נוֹחָה עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּטוּחִים מֵהַזָּקָתוֹ וְלִבָּם שָׁלֵם מֵחֲמָתוֹ וְלֹא יִפְחֲדוּ מִמֶּנּוּ עַל נְשֵׁיהֶם וְעַל מָמוֹנָם. וְהוּא גַּם כֵּן בְּטוּחַ מֵהֶם מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁתּוֹעַלְתּוֹ וְנִזְקוֹ אֵינָם בְּיָד נִבְרָא וְלֹא בִּיכָלְתּוֹ וְעַל כֵּן אֵינֶנּוּ מְפַחֵד מֵהַזָּקָתָם כַּאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ מְקַוֶּה הֲנָאָתָם. וּכְשֶׁהוּא בָּטוּחַ מֵהֶם וְהֵם בְּטוּחִים מִמֶּנּוּ יֹאהֲבוּהוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים לב י) וְהַבּוֹטֵחַ בַּה' חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ.

וּמִי שֶׁאֵינֶנּוּ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים אֵין לוֹ אוֹהֵב מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּכָל עֵת חוֹמֵד אוֹתָם וּמְקַנֵּא בָּם וְחוֹשֵׁב כָּל טוֹבָה שֶׁתַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם סָרָה מִמֶּנּוּ וְשֶׁטַּרְפֵּיהֶם לְקוּחִים מִטַּרְפּוֹ וְכָל מָה שֶׁנִּמְנָע מִמֶּנּוּ מִתַּאֲוֹתָיו הוּא בַּעֲבוּרָם וּבְיָדָם לְהַגִּיעוֹ אֶל תַּאֲוֹתָיו. וְאִם תְּבוֹאֵהוּ רָעָה אוֹ פֶּגַע בְּמָמוֹנוֹ וּבָנָיו יַחְשֹׁב כִּי הוּא מֵאִתָּם וְשֶׁבְּיָדָם לְהַעֲבִיר הַנֶּזֶק וְלִדְחוֹת הָרָעָה מֵעָלָיו. וְכֵיוָן שֶׁקָּדְמוּ אֵלֶּה הַהַקְדָּמוֹת בְּנַפְשׁוֹ יָבוֹא בַּעֲבוּר זֶה לִמְאֹס אוֹתָם וּלְדַבֵּר בָּהֶם וּלְקַלְלָם וְלִשְׂנֹא

אוֹתָם וְהוּא הַנִּמְאָס בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים וְהַמְּגֻנֶּה בִּשְׁנֵי הַמְּעוֹנִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יז כ) עִקֵּשׁ לֵב לֹא יִמְצָא טוֹב.

וְהַשְׁבִיעִי כִּי הַבּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים לֹא יֶאֱבַל בְּהֶמְנַע בַּקָּשָׁה וְלֹא בְּהִפָּקֵד אָהוּב וְלֹא יֵאָצֵר הַנִּמְצָא וְאֵיֶנּוּ חוֹשֵׁשׁ לְיוֹתֵר מִטֶּרֶף יוֹמוֹ כִּי לֹא יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ מָה יִהְיֶה לְמָחָרְתּוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עֵת בּוֹא קִצּוֹ וּבוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים לְהַאֲרִיךְ לוֹ בּוֹ וּלְהַזְמִין טַרְפּוֹ וּמְזוֹנוֹ בּוֹ. וְאֵיֶנּוּ שָׂמֵחַ בֶּעָתִיד וְלֹא יֶאֱבַל לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כז א) אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֶד יוֹם, וְאָמַר בֶּן סִירָא (גמרא סנהדרין ק ב) אַל תֵּצַר צָרַת מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֶד יוֹם, מָחָר יָבֹא וְאֵינֶנּוּ וְנִמְצָא מִצְטַעֵר עַל עוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. אֲבָל דַּאֲגָתוֹ וְאֶבְלוֹ עַל מָה שֶׁהוּא מְקַצֵּר בּוֹ מֵחוֹבוֹת הַבּוֹרֵא וּמִשְׁתַּדֵּל לְפָרְעָם מָה שֶׁיּוּכַל לְפָרְעָם מֵהֶם בְּנִרְאֶהוּ וּבְנִסְתָּרוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּמִיתָתוֹ וּבוֹא יוֹם הָאֲסִיפָה. וּפַחְדּוֹ שֶׁיְּבוֹאֶהוּ הַמָּוֶת פִּתְאֹם יוֹסִיף לוֹ הִשְׁתַּדְּלוּת וּזְרִיזוּת לְהָכִין צֵידָה לְאַחֲרִיתוֹ וְלֹא יַרְגִּישׁ עַל מָה שֶׁיְּזַמִּין לָעוֹלָם הַזֶּה וְהוּא מָה שֶׁאָמְרוּ (משנה אבות ב י) שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ וּפֵרְשׁוּ בּוֹ (גמרא שבת קנג א) יָשׁוּב הַיּוֹם שֶׁמָּא יָמוּת לְמָחָר וְנִמְצָא כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה כְּדִכְתִיב (קהלת ט ח) בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים.

וַאֲשֶׁר אֵיֶנּוּ בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים יִרְבֶּה אֶבְלוֹ לְהִתְמַדֵּת פִּגְעֵי הָעוֹלָם עָלָיו וְיִפְקֹד אוֹהֲבָיו וְיִמָּנְעוּ מִמֶּנּוּ בַּקָּשׁוֹתָיו וְיַזְמִין מֵהוֹן הָעוֹלָם הַרְבֵּה כְּאִלּוּ בָּטַח מִן הַחֲלִיפָה וְסָרָה מֵעָלָיו אֵימַת הַמָּוֶת כְּאִלּוּ יָמָיו לֹא יִתַּמּוּ וְחַיָּיו לֹא יִכְלוּ אֵיֶנּוּ זוֹכֵר אַחֲרִיתוֹ וּמִתְעַסֵּק בְּעוֹלָמוֹ אֵיֶנּוּ מְעַיֵּן בְּעִנְיַן תּוֹרָתוֹ וְצֵידָתוֹ וּבֵית מוֹעֲדוֹ. וְהָיָה בִּטְחוֹנוֹ בַּאֲרִיכוּת יָמָיו בָּעוֹלָם סִבָּה לְאֹרֶךְ תַּאֲוָתוֹ בְּעִנְיָנָיו וְסִבָּה לְקִצָּר תַּאֲוָתוֹ בְּעִנְיְנֵי אַחֲרִיתוֹ.

וְכַאֲשֶׁר יוֹכִיחֻנּוּ מוֹכִיחַ וְיוֹרֶנּוּ מוֹרֶה וְיֹאמַר לוֹ: עַד מָתַי אַתָּה מִתְעַלֵּם מֵחֻשֹׁב בְּצֵידָתְךָ וְעִנְיְנֵי בֵּית מוֹעֲדֶךָ?

יֹאמַר עַד שֶׁיִּהְיֶה לִי דֵּי פַּרְנָסָתִי וְסִפּוּקִי וּלְכָל אֲשֶׁר אִתִּי מֵאִשָּׁה וּבָנִים עַד סוֹף יָמֵינוּ תָּנוּחַ נַפְשִׁי מִדַּאֲגוֹת הָעוֹלָם וְאֶפְנֶה לְפָרְעָם חוֹבוֹתַי לַבּוֹרֵא וְאֶחְשֹׁב בְּסִבּוֹת הַצֵּידָה לְיוֹם הַמּוֹעֵד.

פרק ו

וְרָאִיתִי לְהַרְאוֹת פְּנֵי סִכְלוּתָם וְטָעוּתָם בַּדַּעַת הַזֹּאת בְּשִׁבְעָה עִנְיָנִים אֲגַלֶּה בָּהֶם גֹּדֶל טָעוּתָם וְאִם יֶאֱרְכוּ דְּבָרֵינוּ בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מִן הַבִּיּוּשׁ וְהַתּוֹכַחַת לְבַעֲלֵי הַדֵּעָה הַזֹּאת.

וְהֵם כַּת בַּעֲלֵי הַמַּשְׁכּוֹנוֹת עִנְיָנָם בָּזֶה כְּעִנְיַן הַסּוֹחֵר שֶׁהוּא מוֹכֵר בְּאַשְׁרַאי לְמִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִינוֹ וּמַשְׁכְּנָהוּ בְּעֵת הַמֶּכֶר מִפְּנֵי יִרְאָתוֹ מִמְּעוּט אֱמוּנָתוֹ וְשֶׁלֹּא תִּמְצָא יָדוֹ לְפָרְעוֹ.

וְהָרְאשׁוֹן מֵאֲפְנֵי הַתְּשׁוּבָה עָלָיו שֶׁנֹּאמַר לוֹ אַתָּה הָאִישׁ הַמְסֻתָּפֵק בִּגְזֵרַת הַבּוֹרֵא וְשֶׁאֵיֶנּוּ מַאֲמִין בְּגֹדֶל עָצְמָתוֹ אֲשֶׁר חָשַׁךְ אוֹר שִׂכְלוֹ וְכָבָה נֵר תְּבוּנָתוֹ בִּגְבֹר אֲפֵלַת תַּאֲוָתוֹ עָלָיו

הֲטוֹב לְךָ לְבַקֵּשׁ מַשְׁכּוֹן וּלְקַחְתּוֹ אֶלָּא מֵרֵעֲךָ וַחֲבֵרְךָ אֲשֶׁר אֵין לוֹ רְשׁוּת עָלֶיךָ וְלֹא מִצְוָתוֹ עוֹבֶרֶת עָלֶיךָ. אֲבָל הַשָּׂכִיר כְּשֶׁהוּא מִשְׁתַּכֵּר אֵצֶל בְּנֵי אָדָם אֵין טוֹב לְמַשְׁכֵּן שׂוֹכְרוֹ בִּשְׂכָרוֹ קֹדֶם עֲבוֹדָתוֹ וְכָל שֶׁכֵּן הָעֶבֶד שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן אֲדוֹנָיו קֹדֶם עֲבוֹדָתוֹ לוֹ בְּפַרְנָסָתוֹ קַל וָחֹמֶר הַנּוֹצָר שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן יוֹצְרוֹ קֹדֶם עֲבוֹדָתוֹ לוֹ.

וּמִן הַתְּמַהּ כִּי עֶבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנָיו עַל מְנָת שֶׁיִּפְרַע לוֹ שְׂכָרוֹ אַחַר עֲבוֹדָתוֹ גְּנַאי הוּא כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (משנה אבות א ג) אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס וְכוּ' כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִּעֵז פָּנָיו לְבַקֵּשׁ מַשְׁכּוֹן בְּפַרְנָסָתוֹ קֹדֶם עֲבוֹדָתוֹ. וּבְדוֹמֶה לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב (דברים לב לו) הֲלֹה' תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם וְכוּ'.

וְהַשֵּׁנִי שֶׁכָּל הַמְקַבֵּל מַשְׁכּוֹן מֵחֲבֵרוֹ יֵשׁ לוֹ קִצְבָּה וּלְבַקָּשָׁתוֹ תִּכְלָה אַךְ בַּעַל הַדַּעַת הַזֹּאת אֵין קֵץ לְבַקָּשָׁתוֹ כִּי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה יַסְפִּיק לְפַרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵיתוֹ מִמָּזוֹן וּמוֹתָרִים עַד יוֹם מוֹתָם. וְאִלּוּ הָיָה לוֹ מָמוֹן כְּפָלִי כְּפָלִים מִמָּה שֶׁיַּסְפִּיק לוֹ לֹא תָּנוּחַ נַפְשׁוֹ מִפָּנֵי שֶׁקְּצָם נֶעֱלָם וּמִדַּת יְמֵיהֶם אֵינָהּ יְדוּעָה וְהוּא סָכָל בְּמָה שֶׁבִּקֵּשׁ מִפָּנֵי שֶׁאֵין לוֹ תַּכְלִית אֶצְלוֹ וְלֹא שִׁעוּר.

וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁהַמַּשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ אֵינֶנּוּ מְמַשְׁכֵּן אוֹתוֹ אֶלָּא אִם לֹא קָדַם לוֹ חוֹב שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ וְאֵינוֹ מַשֶּׂה בּוֹ מַשָּׂאת מְאוּמָה וְהַדִּין עִמּוֹ. אֲבָל אִם קָדְמוּ לַחֲבֵרוֹ עָלָיו חוֹבוֹת שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶם וְיָדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו חוֹבוֹת רְאוּיִים אֵין לוֹ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מַשְׁכּוֹן בְּשׁוּם פָּנִים וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי לְקַחְתּוֹ מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ אִם יִתְנַדֵּב בּוֹ הַמְמַשְׁכֵּן.

כָּל שֶׁכֵּן הַבּוֹרֵא שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הָאָדָם מִן הַחוֹבוֹת הָרְאוּיִים מָה שֶׁאִלּוּ הָיוּ מְקֻבָּצִים מַעֲשֵׂי כָּל בְּנֵי אָדָם בְּכָל יְמוֹת הָעוֹלָם לְאִישׁ אֶחָד מֵהֶם לֹא הָיָה מַסְפִּיק הַכֹּל לְגָמֹל טוֹבָה אַחַת מִטּוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עָלָיו.

וְאֵיךְ לֹא יִתְבַּיֵּשׁ זֶה הָעֵז פָּנִים לְבַקֵּשׁ מִן הַבּוֹרֵא שֶׁיַּקְדִּים טוֹבוֹת גְּדוֹלוֹת עַל מָה שֶׁקָּדַם לוֹ אֶצְלוֹ וְיִכְבַּד הַחוֹב עָלָיו וְשָׁמָּא לֹא יְשַׁלֵּם לוֹ מָה שֶׁנִּדַּר לוֹ מִן הָעֲבוֹדָה בַּעֲבוּר כְּלוֹת יָמָיו וּבוֹא קִצּוֹ.

וְהָיָה אֶחָד מִן הַחֲסִידִים אוֹמֵר לִבְנֵי אָדָם בְּנֵי אָדָם! הֲיִתָּכֵן שֶׁיִּתְבַּע אֶתְכֶם הַבּוֹרֵא בְּחוֹבוֹת מָחֳרַת בַּיּוֹם הַזֶּה וְכֵן בַּמֶּה שֶׁאַתֶּם חַיָּבִים אַחֲרָיו בְּשָׁנָה וְשָׁנִים?

אָמְרוּ לוֹ הֵיאַךְ יִתָּכֵן שֶׁנִּהְיֶה נִתְבָּעִים בְּחוֹבוֹת הַיָּמִים שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִחְיֶה עַד שֶׁנַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם וְיִחָּיְבֵנוּ בָּהֶם. אֲבָל אָנוּ חַיָּבִים עֲבוֹדָה יְדוּעָה בִּזְמַן יָדוּעַ וְכַאֲשֶׁר נַגִּיעַ לִזְמַן נִתְחַיֵּב בָּעֲבוֹדָה.

אָמַר לָהֶם וְכֵן עֶרֶב לָכֶם הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ לְכָל זְמַן יָדוּעַ טָרֶף יָדוּעַ וַעֲלֵיכֶם בּוֹ עֲבוֹדָה קְבוּעָה וְכַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ תּוֹבֵעַ אֶתְכֶם בָּעֲבוֹדָה קֹדֶם עִתָּהּ כֵּן רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה בִּפְנֵיכֶם בֹּשֶׁת תִּמְנַע אֶתְכֶם

מִלְבַקֵּשׁ טָרֶף שֶׁלֹּא הִגִּיעַ עִתּוֹ. וּמַדּוּעַ אֲנִי רוֹאֶה אֶתְכֶם מְבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ טָרְפֵי שָׁנִים בָּאוֹת אֵינְכֶם יוֹדְעִים אִם יְמֵיכֶם יַגִּיעוּ אֲלֵיהֶם וּתְבַקְּשׁוּ לְהַקְדִּים לָכֶם טֶרֶף מִי שֶׁלֹּא נִבְרָא עֲדַיִן מֵאֹשֶׁה וּבָנִים. וְלֹא יַסְפִּיק לָכֶם הַמָּזוֹן לְבַדּוֹ אֶלָּא שֶׁאַתֶּם מַקְדִּימִים הַמָּזוֹן וּמוֹתָרָיו לִזְמַנִּים שֶׁאֵינָם יְדוּעִים וְלֹא עֲרוּבִים לָכֶם. וְלֹא דַּי לָכֶם שֶׁאֵינְכֶם מַקְדִּימִים לוֹ עֲבוֹדָה לִזְמַן עָתִיד אֶלָּא שֶׁאֵינְכֶם מְחַשְּׁבִים עִם נַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּמָה שֶׁהִתְעַלְּמְתֶּם מִן הָעֲבוֹדָה בְּמָה שֶׁעָבְרוּ מִן הַיָּמִים אֲשֶׁר לֹא הִתְעַלֵּם מֵהַשְׁלִים לָכֶם טַרְפָּם בָּם.

וְהָרְבִיעִי כִּי הַמַּמְשִׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ הוּא מְמַשְׁכֵּן אוֹתוֹ לְאַחַת מִשָּׁלֹשׁ עִלּוֹת אַחַת מֵהֶן שֶׁמָּא יַעֲנִי וְלֹא תַּשִּׂיג יָדוֹ. וְהַשֵּׁנִית שֶׁמָּא יִקְפֹּץ יָדוֹ עַל מָה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ וְלֹא יוּכַל לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ. וְהַשְּׁלִישִׁית מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָרֵא שֶׁמָּא יָמוּת אוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָאֵהוּ. וְהַמַּשְׁכוֹן רְפוּאַת הַמַּדְוִים הָאֱלֶּה בֵּין בְּנֵי אָדָם. וְאִלּוּ הָיוּ בְּטוּחִים בְּנֵי אָדָם קְצָתָם בִּקְצָתָם מֵאֵלֶּה הַשָּׁלֹשׁ מִדּוֹת הָיָה גְּנַאי לָהֶם לְמַשְׁכֵּן מִבְּלִי סָפֵק. וְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר לֹא יֵאוֹתוּ לוֹ אֵלּוּ הַמִּדּוֹת יוֹתֵר הוּא גְּנַאי גָּדוֹל וּמֻפְלָא שֶׁיְּמַשְׁכְּנוּ אוֹתוֹ וּכְבָר אָמַר הַכָּתוּב (חגי ב ח) לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב וגו', וְאָמַר (דברי הימים א כט יב) וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ.

וְהַחֲמִישִׁי כִּי הַמַּמְשִׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ תְּנוּחַ נַפְשׁוֹ בַּמַּשְׁכוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקֻוֶּה לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ וְלֶהָנוֹת בּוֹ אוֹ בְּתְמוּרָתוֹ. אֲבָל מִי שֶׁיַּחְשֹׁב כִּי כַּאֲשֶׁר יַקְדִּים לוֹ הַבּוֹרֵא דֵּי שִׁפְקוֹ תְּנוּחַ נַפְשׁוֹ מִצַּד הָעוֹלָם טַעֲנָתוֹ שֶׁקֶר מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶנּוּ בָּטוּחַ בְּהִשָּׁאֵר הַמָּמוֹן אֲצָלוֹ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּקָּרֵהוּ פֶּגַע מִן הַפְּגָעִים הַמַּבְדִּילִים בֵּינוֹ לְבֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה יז יא) בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ. וּמָה שֶׁטָּעָנוּ מִמְּנוּחַת נַפְשָׁם בְּהַגִּיעָם אֶל חֶפְצָם מֵהוֹן הָעוֹלָם כָּזֹב וְסִכְלוּת מֵהֶם בְּבַקְּשׁוֹתָם כִּי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה סִבָּה חֲזָקָה לְטִרְדַּת לִבָּם וּלְצַעַר נַפְשָׁם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (משנה אבות ב ז) מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְאָגָה.

וְהַשִּׁשִּׁי כִּי הַמְקַבֵּל מַשְׁכּוֹן מֵחֲבֵרוֹ אִלּוּ הָיָה בָּרוּר לוֹ שֶׁיִּפְרָעֵהוּ קֹדֶם זְמַנּוֹ וְיִגְמְלֵהוּ תַּחַת הַמְתָּנָתוֹ כָּפֶל מָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ לְחֶסֶד עָלָיו לֹא הָיָה מְמַשְׁכֵּן אוֹתוֹ בְּשׁוּם פָּנִים. וְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר יָדַעְנוּ מִנְהָגוֹ הַטּוֹב עִמָּנוּ וְטוּבוֹ הַגָּדוֹל עָלֵינוּ חָדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים וְשֶׁהוּא גּוֹמֵל עַל מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וְהָעֲבוֹדָה בַּמֶּה שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בַּדַּעַת כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיְּסַפֵּר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה סד ג) עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתְךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֶּה לוֹ, יוֹתֵר הוּא גְּנַאי גָּדוֹל שֶׁנְּמַשְׁכֵּן אוֹתוֹ.

וְהַשְּׁבִיעִי כִּי הַמְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ אֵינוֹ מְמַשְׁכְּנוֹ אֶלָּא אַחַר שֶׁהוּא יָכוֹל לְמַלֹּאת מָה שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בַּעֲבוּרוֹ מֵהוֹן הָעוֹלָם אֲבָל הַמְמַשְׁכֵּן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בְּהַקְדָּמַת הַטּוֹבוֹת אֲלֵיהֶן אֵין לוֹ יְכֹלֶת לְשַׁלֵּם הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶן וְלֹא מֻבְטָח לְפִרְעַ מָה שֶׁיֵּשׁ עָלָיו מִן הַחוֹבוֹת הַיְשָׁנוֹת כָּל שֶׁכֵּן הַחֲדָשׁוֹת שֶׁהָאָדָם הַצַּדִּיק אֵינֶנּוּ פּוֹרֵעַ חוֹבוֹת טוֹבַת הָאֱלֹהִים עָלָיו אֶלָּא בְּעֵזֶר הָאֱלֹהִים לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים בְּתִשְׁבְּחוֹתָיו וְאַף הַמַּשְׂכִּיל הַיּוֹדֵעַ אוֹתְךָ לֹא בְמַעֲשֵׂהוּ

יִתְהַלֵּל כִּי אִם בְּשִׂכְלוֹ וּבְרַחֲמָיו אֲשֶׁר הֲכִינוֹתָ אֶת לִבָּבוֹ לָדַעַת אוֹתְךָ כִּי בְךָ יִצְדְּקוּ וְיִתְהַלְּלוּ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר (תהלים מד ט) בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָל הַיּוֹם וְגוֹ'.

פרק ז

וְכֵיוָן שֶׁהִשְׁלַמְנוּ בַּשַּׁעַר הַזֶּה מָה שֶׁהָיָה רָאוּי לוֹ מִן הַדְּבָרִים כְּפִי הַשָּׂגָתֵנוּ רָאוּי לָנוּ עַתָּה לְבָאֵר מַפְסִידֵי הַבִּטָּחוֹן בֵּאלֹהִים. וְאֹמַר כִּי מַפְסִידֵי שְׁלֹשֶׁת הַשְּׁעָרִים הַקּוֹדְמִים בַּסֵּפֶר הַזֶּה כֻּלָּם מַפְסִידִים הַבִּטָּחוֹן.

וּמַפְסִידָיו עוֹד:

הַסִּכְלוּת בְּעִנְיַן הַבּוֹרֵא וּבְמִדּוֹתָיו הַטּוֹבוֹת כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין רַחֲמֵי הַבּוֹרֵא עַל בְּרוּאָיו וַהֲגָנָתוֹ עֲלֵיהֶם וְהַשְׁגָּחָתוֹ וּמְשָׁלוֹ בָּהֶם וְשֶׁהֵם קְשׁוּרִים בַּאֲסוּרָיו לֹא יָנוּחַ לִבּוֹ וְלֹא יִסְמֹךְ עָלָיו.

וּמֵהֶם סִכְלוּתוֹ בְּמִצְוֹת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ רְצוֹנִי לוֹמַר תּוֹרָתוֹ אֲשֶׁר הִזְהִיר בָּהּ לִסְמֹךְ עָלָיו וְלִבְטֹחַ בּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (מלאכי ג י) וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת, וְאָמַר (ישעיה כו ד) בִּטְחוּ בַה' עֲדֵי עַד.

וּמֵהֶם נְטוֹתוֹ אֶל הַסִּבּוֹת הַקְּרוֹבוֹת אֲשֶׁר הוּא רוֹאֶה אוֹתָן וְלֹא יֵדַע כִּי הָעֲלוֹת כָּל אֲשֶׁר תִּקְרַבְנָה מֵהַמְּעוֹלָל תִּמְעַט יְכָלְתָּם לְהוֹעִיל לַמְּעוֹלָל וּלְהַזִּיקוֹ. וְכָל אֲשֶׁר תִּרְחַקְנָה יִהְיֶה כֹּחַ יְכָלְתָּם לְהוֹעִילוֹ וּלְהַזִּיקוֹ יוֹתֵר חָזָק וְנִרְאֶה.

כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה לְעָנוֹת אֶחָד מֵעֲבָדָיו מְצַוֶּה מִשְׁנֵהוּ לַעֲשׂוֹת וְהַמִּשְׁנֶה מְצַוֶּה הַשַּׂר וְהַשַּׂר מְצַוֶּה הַשּׁוֹטֵר וְהַשּׁוֹטֵר מְצַוֶּה לַסַּרְדִּיוֹט וְהַסַּרְדִּיוֹט מְצַוֶּה הַנּוֹגְשִׂים וְהַנּוֹגְשִׂים מְקַיְּמִים הַמַּעֲשֶׂה בְּכֵלִים מוּכָנִים לוֹ.

וַאֲשֶׁר יְכָלְתּוֹ מְעוּטָה מִכֻּלָּם לְהָקֵל מִצַּעֲרוֹ וּלְהוֹסִיף עָלָיו הֵם הַכֵּלִים מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חֵפֶץ וְהַנּוֹגְשִׂים יוֹתֵר יְכוֹלִים מֵהַכֵּלִים וְכֵן הַסַּרְדִּיוֹט יוֹתֵר מֵהַנּוֹגְשִׂים וְהַשּׁוֹטֵר יוֹתֵר מִן הַסַּרְדִּיוֹט וְהַשַּׂר יוֹתֵר מִן הַשּׁוֹטֵר וְהַמִּשְׁנֶה יוֹתֵר מֵהַשַּׂר וְהַמֶּלֶךְ יוֹתֵר מִכֻּלָּם מִפְּנֵי שֶׁאִם יִרְצֶה יִמְחֹל לוֹ.

וּכְבָר נִרְאָה לְךָ כִּי חֻלְשׁוּת הָעֲלוֹת וְחָזְקָתָם לְהוֹעִיל לַמְּעוֹלָל תִּהְיֶינָה כְּפִי קִרְבָתָם וְרָחֳקָם מִמֶּנּוּ. וְהַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה אֲשֶׁר הוּא תַּכְלִית הָעֲלוֹת בָּרוּחַק מִן הַמְּעוֹלָלִים רָאוּי לִבְטֹחַ בּוֹ וְלִסְמֹךְ עָלָיו לְחֹזֶק יְכָלְתּוֹ עַל תּוֹעַלְתָּם וְנִזְקָם כַּאֲשֶׁר קִדַּמְנוּ מִן הַדְּבָרִים.

וּכְלָלוֹ שֶׁל דָּבָר בְּעִנְיַן הַבִּטָּחוֹן כִּי יִתְרוֹן הַבִּטָּחוֹן מֵהַבּוֹטְחִים בֵּאלֹהִים כְּפִי יִתְרוֹן יְדִיעָתָם אוֹתוֹ וֶאֱמוּנָתָם בַּהֲגָנָתוֹ עֲלֵיהֶם וְרֹב הַשְׁגָּחָתוֹ עַל טוֹבָתָם.

וְהִנֵּה הַיֶּלֶד בְּתְחִלַּת עִנְיָנוֹ בּוֹטֵחַ עַל שְׁדֵי אִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כב י) מַבְטִיחִי עַל שְׁדֵי אִמִּי. וְכַאֲשֶׁר תֶּחֱזַק הַכָּרָתוֹ מֵשִׁיב בִּטְחוֹנוֹ עַל אִמּוֹ לְרֹב הַשְׁגָּחָתָהּ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר

(תהלים קלא ב) אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ וְגוֹ'. וּכְשֶׁתֶּחֱזַק הַכָּרָתוֹ עוֹד וְרוֹאֶה כִּי הַנְהָגַת אִמּוֹ אֶל אָבִיו מֵשִׁיב בִּטְחוֹנוֹ אֵלָיו לְמַעֲלַת הֲגָנָתוֹ עָלָיו. וְכַאֲשֶׁר יֶחֱזַק גּוּפוֹ וְתִתָּכֵן לוֹ תַּחְבּוּלָה בְּמִחְיָתוֹ בִּמְלָאכָה אוֹ סְחוֹרָה וְהַדּוֹמֶה לָהֶם מֵשִׁיב בִּטְחוֹנוֹ אֶל כֹּחוֹ וְתַחְבּוּלָתוֹ מִפְּנֵי סִכְלוּתוֹ בְּכָל אֲשֶׁר קָדַם בְּטוֹבַת הַנְהָגַת הָאֱלֹהִים.

וְאָמְרוּ עַל אֶחָד מִן הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה לוֹ שָׂכֵן סוֹפֵר מָהִיר וְהָיָה מִתְפָּרְנֵס מִשְּׂכַר סִפְרוּתוֹ. אָמַר לוֹ יוֹם אֶחָד הֵיאַךְ עִנְיָנְךָ, אָמַר לוֹ בַּטּוֹב בְּעוֹד יָדֵי שְׁלֵמָה. וּלְעֶרֶב הַיּוֹם הַהוּא נִגְדְּעָה יָדוֹ וְלֹא כָּתַב בָּהּ שְׁאָר יָמָיו וְהָיָה זֶה עָנְשׁוֹ מֵהָאֵל יִתְבָּרַךְ עַל אֲשֶׁר בָּטַח עַל יָדוֹ.

וְאִם יִתָּכֵן לוֹ טָרְפּוֹ עַל יְדֵי זוּלָתוֹ מִן הַבְּרִיּוֹת יָשִׁיב בִּטְחוֹנוֹ אֲלֵיהֶם וְתָנוּחַ נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶם.

וּכְשֶׁתֶּחֱזַק הַכָּרָתוֹ וְיִרְאֶה חֶסְרוֹנָם וְצָרְכָּם אֶל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ יָשִׁיב בִּטְחוֹנוֹ אֵלָיו וְיִסְמֹךְ עָלָיו בְּעִנְיָנִים שֶׁאֵין לוֹ יְכֹלֶת בָּהֶם וְלֹא יוּכַל לְהַמְלִיט מֵהַמָּסֵר בָּם אֶל גְּזֵרַת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַל הַזְּרִיעָה וַהֲלִיכַת הַיָּם וַהֲלִיכַת הַמִּדְבָּרוֹת מֵאֵין מַיִם וּבְבוֹא שֶׁטֶף וּבִנְפֹל הַדֶּבֶר בַּחַיִּים וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִן הָעִנְיָנִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם לָאָדָם שׁוּם תַּחְבּוּלָה בְּשׁוּם פָּנִים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב כז) וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ.

וְאִם תֶּחֱזַק הַכָּרָתוֹ בֵּאלֹהִים עוֹד יִבְטַח בּוֹ גַּם כֵּן בְּמָה שֶׁיִּתָּכֵן לוֹ בּוֹ קְצָת תַּחְבּוּלָה כְּמוֹ הֲבָאַת הַטֶּרֶף בַּסִּבּוֹת הַמְסֻכָּנוֹת וְהַמְּלָאכוֹת הַמְיַגְּעוֹת אֶת הַגּוּפִים וְיַנִּיחֵן לְבִטְחוֹנוֹ בֵּאלֹהִים שֶׁיַּטְרִיפֵהוּ בְּמָה שֶׁיִּהְיֶה קַל לְהִתְעַסֵּק בּוֹ יוֹתֵר מֵהֶן.

וְאִם תֶּחֱזַק הַכָּרָתוֹ בֵּאלֹהִים יוֹתֵר יָשִׁיב בִּטְחוֹנוֹ אֵלָיו בְּכָל הַסִּבּוֹת הַקָּשָׁה מֵהֶן וְהַקַּלָּה וְיִכּוֹן בְּהִתְעַסְּקוֹ בָּהֶן לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו.

וְכַאֲשֶׁר תֶּחֱזַק הַכָּרָתוֹ יוֹתֵר מִזֶּה בְּחָכְמַת הַבּוֹרֵא עַל בְּרוּאָיו יִרְצֶה בְּמָה שֶׁיִּהְיֶה מִגְּזֵרַת הָאֱלֹהִים לוֹ בְּלִבּוֹ וּבִלְשׁוֹנוֹ וּבְנִרְאֵהוּ וּבְנִסְתָּרוֹ וְיִשְׂמַח בְּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ הָאֱלֹהִים מִמָּוֶת וְחַיִּים וְרִישׁ וְעֹשֶׁר וּבְרִיאוּת וְחֹלִי לֹא יִכְסֹף לְזוּלַת מָה שֶׁבָּחַר לוֹ הָאֱלֹהִים וְלֹא יִרְצֶה אֶלָּא מָה שֶׁרָצָה לוֹ.

וְנִמְסָר אֶל הָאֱלֹהִים וּמַשְׁלִיךְ נַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ אֶל דִּינוֹ. וְלֹא יַגְבִּיר עִנְיָן עַל עִנְיָן וְלֹא יִבְחַר זוּלַת מָה שֶׁהוּא בּוֹ מֵעִנְיְנֵי עוֹלָמוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד מִן הַבּוֹטְחִים לֹא הִשְׁכַּמְתִּי מֵעוֹלָם בְּעִנְיָן וְהִתְאַוִּיתִי לְזוּלָתוֹ.

וְכַאֲשֶׁר תֶּחֱזַק הַכָּרָתוֹ בֵּאלֹהִים יוֹתֵר מִזֶּה וְיֵדַע הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן אֵלָיו בִּבְרִיאָתוֹ וִיצִיאָתוֹ אֶל הָעוֹלָם הַזֶּה הַכָּלֶה וְיַכִּיר מַעֲלַת הָעוֹלָם הָאַחֵר הַקַּיָּם יִמְאַס בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבְסִבּוֹתָיו וְיִמָּסֵר בְּמַחְשַׁבְתּוֹ וּבְנַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ אֶל הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּעְשַׁע בְּזִכְרוֹ בִּבְדִידוּת וְיִשְׁתּוֹמֵם מִבִּלְתִּי הַמַּחְשָׁבָה בְּגֻדְלָתוֹ.

וְאִם יִהְיֶה בְּמַקְהֵלוֹת לֹא יִתְאַוֶּה כִּי אִם לִרְצוֹנוֹ וְלֹא יִכְסֹף כִּי אִם לִפְגִיעָתוֹ וְתַטְרִידֵהוּ שִׂמְחָתוֹ בְּאַהֲבָתוֹ מִשִּׂמְחַת אַנְשֵׁי הָעוֹלָם בָּעוֹלָם וְשִׂמְחַת אַנְשֵׁי הָעוֹלָם הַבָּא בָּעוֹלָם הַבָּא.
וְזֹאת הָעֲלִיוֹנָה שֶׁבְּמִדְרֵגוֹת הַבּוֹטְחִים מֵהַנִּבְיאִים וַחֲסִידִים וּסְגֻלַּת הָאֱלֹהִים הַזַּכִּים וְהוּא מָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה כו ח) אַף אֹרַח מִשְׁפָּטֶיךָ ה' קִוִּינוּךָ לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תַּאֲוַת נָפֶשׁ,
וְאָמַר (תהלים מב ג) צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי.
אֵלֶּה עֶשֶׂר מַדְרֵגוֹת הַבִּטָּחוֹן אֲשֶׁר לֹא יִמָּלֵט בּוֹטֵחַ מֵאַחַת מֵהֵנָּה. וּמְצָאנוּ עִנְיַן הַבִּטָּחוֹן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מִלִּיצִים בַּעֲדוֹ בְּעֶשֶׂר מִלּוֹת כְּנֶגֶד עֶשֶׂר מַדְרֵגוֹת הָאֵלֶּה וְהֵן:
מִבְטָח, וּמִשְׁעָן, וְתִקְוָה, וּמַחֲסֶה, וְתוֹחֶלֶת, וְחִכּוּי, וּסְמִיכָה, וְשֹׁבֶר, וּמִסְעָד, וְכֶסֶל.
הָאֱלֹהִים יְשִׂימֵנוּ מִן הַבּוֹטְחִים עָלָיו הַנִּמְסָרִים לְדִינוֹ בַּנִּרְאֶה וּבַנִּסְתָּר בְּרַחֲמָיו אָמֵן.
נִשְׁלַם שַׁעַר הַבִּטָּחוֹן לָאֵל אַחֲרוֹן וְרִאשׁוֹן..

שער חמישי - שער ייחוד המעשה

הקדמה

בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הֱיוֹת כָּל מַעֲשֵׂינוּ מְיֻחָדִים לְשָׁמוֹ וּלְהִזָּהֵר מִן הַחֹנֶף. וְזֶה פֶּתַח הַשַּׁעַר:
אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁקָּדַם מַאֲמָרֵנוּ בַּבִּטָּחוֹן עַל הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ רָאִינוּ לְסָמֹךְ לוֹ בֵּאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הֱיוֹת כָּל מַעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה מְיֻחָדִים לֵאלֹהִים לְבַדּוֹ בַּעֲבוּר מָה שֶּׁיֵּשׁ בְּדָבָר זֶה מִזַּכּוּת הַמַּצְפּוּנִים וּבֹר הַלְּבָבוֹת מִן הָעֵרְבוּב הַמַּפְסִיד אוֹתָם וְהַהַצָּלָה מִמֵּינֵי הַיִּפּוּי הַמֵּבִיא אֶל הַחֹנֶף וּלְהִתְרַצּוֹת בַּחֲלָקוֹת לַבְּרוּאִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֱלִיהוּא (איוב לב) אַל נָא אֶשָּׂא פְנֵי אִישׁ וְאֶל אָדָם לֹא אֲכַנֶּה כִּי לֹא יָדַעְתִּי אֲכַנֶּה.
וְרָאוּי עַתָּה שֶׁנְּבָאֵר מֵעִנְיְנֵי יִחוּד הַמַּעֲשִׂים לֵאלֹהִים שִׁשָּׁה עִנְיָנִים.
אֶחָד מֵהֶם מָה הוּא יִחוּד הַמַּעֲשֶׂה לֵאלֹהִים.
וְהַשֵּׁנִי בְּמָה יִהְיֶה.
וְהַשְּׁלִישִׁי בְּאֵיזֶה מַעֲשֶׂה חַיָּבִין בּוֹ.
וְהָרְבִיעִי כַּמָּה מִינֵי מַפְסִידָיו.
וְהַחֲמִישִׁי אֵיךְ אָפְנֵי הַרְחָקָתָם מִן הַנֶּפֶשׁ עַד שֶׁיִּתְּכֵן לִבְנֵי אָדָם לְיַחֵד כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁיֵּעָשׂוּ לְשֵׁם הָאֵל.
וְהַשִּׁשִּׁי שֶׁיִּהְיֶה נִזְהָר בַּמַּחֲשָׁבָה וְנִשְׁמָר מִמֶּנָּה וּמוֹשֵׁל בָּהּ:

פרק א

אֲבָל מָה הוּא יִחוּד הַמַּעֲשֶׂה לֵאלֹהִים, הוּא הַכַּוָּנָה בַּנִּרְאֶה וּבַנִּסְתָּר בְּמַעֲשֶׂה עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים לְשָׁמוֹ לְהַגִּיעַ אֶל רְצוֹנוֹ בְּלִבַּד מִבִּלְתִּי רְצוֹן הַבְּרוּאִים:

פרק ב

אֲבָל בְּמָה יִהְיֶה יִחוּד הַמַּעֲשֶׂה לֵאלֹהִים לְבַדּוֹ. בַּעֲשָׂרָה עִנְיָנִים.
כַּאֲשֶׁר יִתְקַיְּמוּ בְּלֵב הָאָדָם וְיִתְבָּרֵר אֶצְלוֹ כִּי הֵם אַדְנֵי עֲבוּדָתוֹ וְשָׁרְשֵׁי מַעֲשֶׂהוּ יִשְׁלַם יִחוּדוֹ בָּהֶם לְשֵׁם הָאֵל וְלֹא יִפְנֶה אֶל זוּלָתוֹ וְלֹא יְקַוֶּה בִּלְעָדָיו וְלֹא יְכַוֵּן בָּהֶם זוּלָתִי רְצוֹנוֹ.
הָרִאשׁוֹן יִחוּד הָאֱלֹהִים בְּלֵב שֶׁלֵּם כַּאֲשֶׁר קָדַם בְּתְחִלַּת סִפְרִי זֶה.
וְהַשֵּׁנִי הַבְּחִינָה בְּטוּבוֹת הָאֱלֹהִים וְהַתְמָדָתָן עָלָיו כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְנוּ בּוֹ.
וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו הָעֲבוּדָה לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר זְכַרְתִּי בּוֹ.
וְהָרְבִיעִי שֶׁיּוֹדֶה בַּבִּטָּחוֹן עָלָיו מִבְּלְתִּי הַבְּרוּאִים.
וְהַחֲמִישִׁי שֶׁיֵּאָמִין כִּי הַתּוֹעֶלֶת וְהַנֶּזֶק אֵינָם בְּיַד נִבְרָא וְלֹא בִּיכָלְתּוֹ מִבְּלְתִּי רְשׁוּת הַבּוֹרֵא.
וְהַשִּׁשִּׁי שֶׁיִּהְיֶה שָׁוֶה אֶצְלוֹ אִם יִשְׁבְּחוּהוּ בְּנֵי אָדָם אוֹ יְגַנּוּהוּ.
וְהַשְּׁבִיעִי שֶׁיַּעֲזֹב הַיְפּוּי לִבְנֵי אָדָם.
וְהַשְּׁמִינִי לְפַנּוֹת לִבּוֹ מַעְסְקֵי הָעוֹלָם בְּעֵת שֶׁהוּא עֹשֶׂה לַעוה"ב.
וְהַתְּשִׁיעִי שֶׁיִּירָא מֵאֱלֹהִים וְיֵבוֹשׁ מִמֶּנּוּ.
וְהָעֲשִׂירִי שֶׁיּוּעַץ עִם הַשֵּׂכֶל בְּכָל הִרְהוּרֵי הַיֵּצֶר בְּלִבּוֹ וּלְקַבֵּל עֲצָתוֹ מִבְּלְתִּי עֲצַת יִצְרוֹ:

פרק ג

אֲבָל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר יֵשְׁלְמוּ בְּיִחֻדָם לְאֵל בְּעֵת עֲשׂוֹתָם הֵם מַעֲשֵׂי הָעֲבוּדָה שֶׁמְּקַוִּים בָּהֶם רְצוֹן הָאֱלֹהִים וְהֵם כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּרְאוֹת עַל הָאֵבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הַכַּוָּנָה בָּהֶם לְזוּלַת הָאֵל, וְתִהְיֶה כַּוָּנַת עוֹשֵׂיהֶם לְהִזְדַּיֵּן בָּהֶן אֵצֶל בְּנֵי אָדָם וּלְקַוּוֹת כְּבוֹדָם וְשִׁבְחָם עַל עֲשׂוֹתָם, אֲבָל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת לֹא יִתְכֵּן בָּהֶם חֹנֶף וְלֹא כָּבוֹד וְלֹא שֶׁבַח לְמִי שֶׁמְּקַיֵּם מֵהֶם דָּבָר מִפְּנֵי שֶׁאֵין ב"א יוֹדְעִים אֶת לְבָבוֹ אַף הוּא מְכֻוָּן בָּהֶם לְשֵׁם הַמַּשְׁקִיף וְהוּא הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ירמיהו י"ז:י') אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְאָמַר (דברים ל) הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְגוֹ':

פרק ד

אֲבָל מַפְסִידֵי יִחוּד הַמַּעֲשֶׂה לֵאלֹהִים הֵם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים.
אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא יָבִין אֶת הָאֱלֹהִים וְאֶת טוֹבָתוֹ.
וְהַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא יָבִין מִצְוֹת הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרוֹתָיו.
וְהַשְּׁלִישִׁי הִרְהוּר הַיֵּצֶר וּרְמִיָּתוֹ לָאָדָם בְּמָה שֶׁיִּחַבֵּב אֵלָיו הָעוה"ז וִירַחֲקֵהוּ מִדֶּרֶךְ הָעוֹלָם הַבָּא.
אֲבָל אִפְנֵי הֶפְסֵד הַסְּכָלוּת מִדַּעַת הָאֱלֹהִים לְמַעֲשֶׂה הָעֲבוֹדָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת אֲדוֹנָיו לֹא יַעַבְדֵהוּ בְּלִבּוֹ אֲבָל יַעֲבֹד מִי שֶׁיּוֹדֵעַ עִנְיָנוֹ וְיִתְכֵּן מִמֶּנּוּ הַתּוֹעֶלֶת וְהַנֶּזֶק,

וְאִם יַעֲשֶׂה מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת הָאֱלֹהִים מַעֲשֶׂה מִמַּעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה כַּוָּנָתוֹ בָּהֶם לְמִי שֶׁיִּירָא וְיִקָּוֶה מִבְּנֵי אָדָם בִּלְבַד וְעוֹבֵד בְּנֵי אָדָם וְלֹא הַבּוֹרֵא אוֹתָם מִפְּנֵי שֶׁאֵינָנוּ יוֹדֵעַ וְלֹא מַכִּיר עִנְיָנוֹ וְכֵן נֶאֱמַר בְּהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים כִּי מְבִיאָתוֹ לָזֶה סִכְלוּתוֹ בֵּאלֹהִים יִתְבָּרֵךְ.

וְיֵשׁ יִתְרוֹן לְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל הֶחָנֵף בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים.

אֶחָד מֵהֶם כִּי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּזְמַן שֶׁאֵין חָזוֹן אֵינָנוּ מְזֻהָר ע״י נָבִיא שֶׁיְּבָרֵר אֶצְלוֹ הֶפְסֵד מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים אֲבָל הַמַּחֲנִיף בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים יֵשׁ עָלָיו טַעֲנָה בְּמָה שֶׁקִּבֵּל מִן הַמִּצְוֹת בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וְהַהַזְהָרָה מֵעֲבוֹדַת זוּלָתוֹ.

וְהַשֵּׁנִי כִּי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵד מִי שֶׁאֵינוֹ מַמְרֶה אֶת הָאֱלֹהִים אֲבָל הַמַּחֲנִיף בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים עוֹבֵד מִי שֶׁמַּמְרֶה אֶת הָאֱלֹהִים וּמִי שֶׁאֵינוֹ מַמְרֶה אוֹתוֹ.

וְהַשְּׁלִישִׁי כִּי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא עוֹבֵד דָּבָר אֶחָד בִּלְבַד וְהֶחָנֵף אֵין תַּכְלִית לְנֶעֱבָדָיו.

וְהָרְבִיעִי כִּי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵין עִנְיָנוֹ נִסְתָּר מִבְּנֵי אָדָם וְהֵם נִשְׁמָרִים מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי פְּרִסּוּם כַּפְּרָנוּתוֹ בֵּאלֹהִים, אֲבָל הֶחָנֵף אֵין כַּפְּרָנוּתוֹ נִרְאָה וּבְנֵי אָדָם בּוֹטְחִים בּוֹ וְיִתֵּכֵן לוֹ לְהַזִּיקָם, מָה שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לְזוּלָתוֹ.

וְהוּא הַגָּדוֹל שֶׁבְּמַדְוֵי הָעוֹלָם וְנִקְרָא בִּלְשׁוֹנֵנוּ חָנֵף וְיָהִיר וּמְפַתֶּה.

אַךְ מִי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין מִצְוֹת הָאֱלֹהִים וְתוֹרוֹתָיו אֵין מַעֲשֵׂהוּ מְיֻחָד לְשֵׁם הָאֵל בַּעֲבוֹדָתוֹ שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אִפְּנֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁהֵם הַתּוֹרֹת כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יָבִין אִפְּנֵי הַשְׁלָמָתָם בְּיִחוּד לְבָבוֹ בָּהֶם לֵאלֹהִים וְכָל מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִמַּעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה כַּוָּנָתוֹ בּוֹ לְזוּלַת הָאֱלֹהִים מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִסְתַּפֵּק בַּאֲמִתַּת חִיּוּבוֹ בָּהֶם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיַּפְסִיד יְחוּד לְבָבוֹ בַּעֲשׂוֹתוֹ לֵאלֹהִים וְאִם הוּא יוֹדֵעַ הָאֱלֹהִים וְטוֹבָתוֹ.

אֲבָל הִרְהוּר הַיֵּצֶר מִתְחַלֵּק לִשְׁנֵי חֲלָקִים.

אֶחָד מֵהֶם מַחְשָׁבוֹת מְסֻפָּקוֹת עָלָיו הָאֱמִתּוֹת וּמְשַׁבְּשׁוֹת עָלָיו אֱמוּנָתוֹ עַד שֶׁלֹּא יִשְׁלַם לוֹ מַעֲשֶׂה לֵאלֹהִים.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא בָּא עִמּוֹ מִדֶּרֶךְ הַטַּעֲנָה וְהָרְאָיָה כִּי מָה שֶׁהוּא רָץ אֵלָיו וּמִשְׁתַּדֵּל בּוֹ מִן הַמַּעֲשֶׂה לֵאלֹהִים אֵינוֹ חוֹבָה וְלֹא מִדֶּרֶךְ הַזְּרִיזוּת אֲבָל מוֹרֶה אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת לָעוֹלָם הַזֶּה וּלְיוֹשְׁבָיו:

פרק ה

וְרָאִיתִי לְבָאֵר לְךָ מִן הָעִנְיָן הַזֶּה דִּמְיוֹנִים יוֹרוּ עַל מָה שֶׁלֹּא זָכַרְתִּי מֵהֶם כְּדֵי שֶׁיִּזָּהֲרוּ מֵהֶם בְּנֵי אָדָם וְיִהְיֶה לְבָבָם שָׁלֵם לֵאלֹהִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי א) יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח וְגוֹ׳.

וְהוּא שֶׁאֹמַר בֶּן אָדָם רְאוּי לְךָ לָדַעַת כִּי הַשּׂוֹנֵא הַגָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ לְךָ בָּעוֹלָם הוּא יִצְרְךָ הַנִּמְסָךְ בְּכֹחוֹת נַפְשְׁךָ וְהַמְעֹרָב בְּמֶזֶג רוּחֲךָ וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִמְּךָ בְּהַנְהָגַת חוּשֶׁיךָ הַגּוּפָנִיִּים וְהָרוּחָנִיִּים הַמּוֹשֵׁל בְּסוֹדוֹת (ס״א במדות) נַפְשְׁךָ וּצְפוּן חֻבְּךָ בַּעַל עֲצָתְךָ בְּכָל תְּנוּעוֹתֶיךָ הַנִּרְאוֹת וְהַנִּסְתָּרוֹת שֶׁתִּהְיֶינָה בִּרְצוֹנְךָ הָאוֹרֵב לְפַתּוֹת פְּסִיעוֹתֶיךָ (ס״א לעיתות פשיעתך) וְאַתָּה יָשֵׁן לוֹ וְהוּא עֵר לְךָ וְאַתָּה מִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ וְהוּא אֵינוֹ מִתְעַלֵּם מִמְּךָ, לְבַשׂ לְךָ בִּגְדֵי הַיְדִידוּת וְעָדָה עֲדֵי הָאַהֲבָה לְךָ וְנִכְנַס בְּכָלַל נֶאֱמָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי עֲצָתְךָ וְסִגֻלַּת אֹהֲבֶיךָ, רַק אֶל רְצוֹנְךָ בַּנִּרְאֶה מֵרְמִיזוֹתָיו וּקְרִיצוֹתָיו וְהוּא מוֹרֶה אוֹתְךָ בְּחִצָּיו הַמְּמִיתִים לְשָׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים כמ״ש הַכָּתוּב בְּמִי שֶׁעִנְּנוֹ כָּךְ (שם כו) כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים חִצִּים וָמָוֶת כֵּן אִישׁ רִמָּה אֶת רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי.

וּמִן הֶחָזָק שֶׁבִּשְׁלוּחָיו אֲשֶׁר יוֹרֶה אוֹתְךָ וְיִלָּחֵם אוֹתְךָ בָּהֶם בְּמַצְפוּן עִנְיָנְךָ שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לְסַפֵּק עָלֶיךָ אֱמְתָּתְךָ וּלְשַׁבֵּשׁ מָה שֶׁנִּתְבָּרֵר לְךָ וּלְעַרְבֵּב אֶת נַפְשְׁךָ בְּמַחְשָׁבוֹת כְּזָבִים וְטַעֲנוֹת שְׁקָרִים יַטְרִיד אוֹתְךָ בָּהֶם מִתּוֹעֲלוֹתֶיךָ וְיִסַּפֵּק עָלֶיךָ מָה שֶׁנִּתְבָּרֵר לְךָ מֵאֱמוּנָתְךָ וְדָתְךָ.

וְאִם תִּהְיֶה נִזְהָר מִמֶּנּוּ וְתַזְמִין לוֹ שְׁלוּחֵי שִׂכְלְךָ לְהִלָּחֵם אוֹתוֹ בָּהֶם וּתְסַלֵּק חִצָּיו מֵעָלֶיךָ תִּנָּצֵל וְתִמָּלֵט מִמֶּנּוּ בעזה״י. וְאִם תַּשְׁלִיךְ עִנְיָנֶיךָ אֵלָיו וְתִמָּשֵׁךְ אַחַר רְצוֹנוֹ לֹא יֵרֵף מִמְּךָ עַד שֶׁיְּאַבֶּדְךָ בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים וְיִשָּׁרְשְׁךָ מִשְּׁנֵי הַמְּעוֹנִים כמ״ש בְּסָעִיף מִסְּעִיפָיו וְאִישׁ אֶחָד מֵחֶיְלָיו (שם ז) כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ וגו׳.

עַל כֵּן אַל תַּטְרִידְךָ מִלְחֶמֶת זוּלָתוֹ מִמִּלְחַמְתּוֹ וּקְרָב בִּלְתִּי קָרְבוֹ וְהַחֵרֵב עִם מִי שֶׁהוּא רָחוֹק מִמְּךָ מִן הַחֵרֵב עִם מִי שֶׁלֹּא יִפָּרֵד מִמְּךָ וּדְחוֹת מִי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ אֵלֶיךָ כִּי אִם בִּרְשׁוּת מִדְּחוֹת מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵל רְשׁוּת בְּהִמָּצְאוֹ עִמְּךָ.

וְאָמְרוּ עַל חָסִיד שֶׁפָּגַע אֲנָשִׁים שְׁבִים מִמִּלְחֶמֶת אוֹיְבִים וְשָׁלְלוּ שָׁלָל אַחַר מִלְחָמָה חֲזָקָה אָמַר לָהֶם שַׁבְתֶּם מִן הַמִּלְחָמָה הַקְּטַנָּה שׁוֹלְלִים שָׁלָל הִתְעַתְּדוּ לַמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה אָמְרוּ לוֹ וּמָה הִיא הַמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה אָמַר לָהֶם מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר וַחֲיָלָיו.

וּמִן הַתַּמֵּהַּ אָחִי כִּי כָל אוֹיֵב שֶׁיֵּשׁ לְךָ כְּשֶׁתְּנַצַּח אוֹתוֹ פַּעַם וּשְׁתַּיִם יָרֵף מִמְּךָ וְלֹא יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ לְהִלָּחֵם בְּךָ, לְדַעְתּוֹ יִתְרוֹן כֹּחֲךָ עַל כֹּחוֹ, וְהוּא מִתְיָאֵשׁ מִנִּצּוּחַ אוֹתְךָ וּמִגְּבֹר עָלֶיךָ.

אֲבָל הַיֵּצֶר אֵין מַסְפִּיק לוֹ מִמְּךָ נִצּוּחַ פַּעַם וּמֵאָה פְּעָמִים בֵּין שֶׁנִּצַּח אוֹתְךָ בֵּין שֶׁנִּצַּחְתּוֹ כִּי אִם יְנַצַּח אוֹתְךָ יָמִיתְךָ וְאִם תְּנַצְּחֶהוּ פַּעַם אַחַת יֶאֱרֹב לְךָ כָּל יָמֶיךָ לְנַצֵּחַ אוֹתְךָ כְּמוֹ שארז״ל אַל תַּאֲמֵן בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאֵינוֹ מֵקֵל בַּקְּטַנָּה שֶׁבְּקְטַנּוֹת עִנְיָנְךָ לְנַצֵּחַ אוֹתְךָ בָּהּ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה לוֹ מַדְרֵגָה לְנַצֵּחַ אוֹתְךָ בְּמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה.

וְעַל כֵּן רְאוּי לְךָ שֶׁתִּהְיֶה נִזְהָר מִמֶּנּוּ. וְאַל תְּמַלֵּא מִמִּשְׁאֲלוֹתָיו בְּךָ מְאוּמָה רַק יִגְדַּל בְּעֵינֶיךָ הַמְּעַט שֶׁבְּמַעְטָ מִנְּצוּחוֹ וְהַמִּצְעָר מֵהִתְגַּבְּרוּתוֹ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה לְךָ מַדְרֵגָה אֶל מָה שֶׁלְּמַעְלָה

מִמֶּנּוּ כִּי בְּמְהֵרָה תִּהְיֶה תְּשׁוּקָתוֹ אֵלֶיךָ, וְלֹא יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ בְּעָמְדְךָ כְּנֶגְדּוֹ כמ״ש (בראשית ד׳:ז׳) וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ,

עַל כֵּן אַל יַבְהִילְךָ דְּבָרוֹ וְאִם עָצְמוּ חֵילָיו. וְאַל יַפְחִידְךָ עָנְיָנוֹ וְאִם רַבּוּ עוֹזְרָיו. כִּי עִקַּר כַּוָּנָתוֹ לְאַמֵּת הַשֶּׁקֶר וּמְגַמַּת חֶפְצוֹ לְהַעֲמִיד הַכָּזָב וְכַמָּה הִיא קְרוֹבָה מַפַּלְתּוֹ וְאִבּוּדוֹ מַהֵר אִם תַּרְגִּישׁ לְחֻלְשָׁתוֹ. וּכְמוֹ שֶׁסִּפֵּר עָלָיו הֶחָכָם בְּאָמְרוֹ (קהלת ט׳:י״ד-ט״ו) עִיר קְטַנָּה וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן חָכָם,

סִפֵּר עַל הָאָדָם בְּעִיר קְטַנָּה מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַקָּטָן וְסִפֵּר עַל כְּלֵי גּוּפוֹ וּמִדּוֹת נַפְשׁוֹ בַּאֲנָשִׁים מְעַט וּמַעֲטוּ אֲצִלוֹ כְּנֶגֶד גֹּדֶל לֵב הָאָדָם וְאָרְךְ מַאֲוַיָּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה וְחֶסְרוֹן כֹּחוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ אוֹתָם, וְסִפֵּר עַל הַיְצֶר בַּשַּׂר הַגָּדוֹל לְרוֹב חֵילוֹתָיו וַאֲנָשָׁיו וְצִבְאוֹתָיו וְאָמַר וְסָבַב אוֹתָהּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקִּיף כָּל עִנְיְנֵי הָאָדָם בְּנִרְאֶה וְנִסְתָּרוֹ. וְאָמַר וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים לְרֹב הִרְהוּרָיו הָרָעִים וּמַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת וּמַקְרֶיו הַמְגֻנִּים שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל לְהָמִית אֶת הָאָדָם בָּהֶם כְּמוֹ שֶׁאָנוּ עֲתִידִין לְבָאֵר בעז״ה בַּשַּׁעַר הַזֶּה,

וּמָה שֶׁאָמַר וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן חָכָם ר״ל עַל הַשֵּׂכֶל. וּמָה שֶׁסִּפֵּר עָלָיו בְּמִסְכֵּן מִפְּנֵי שֶׁאֲנָשָׁיו וְעוֹזְרָיו מְעַטִּים כְּמוֹ שֶׁאָמַר עָלָיו וְאָדָם לֹא זָכַר וְאָמַר וְחָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה,

וְעִם חֻלְשָׁתוֹ כְּבָר סִפֵּר מְהִירַת תְּשׁוּקַת הַיֵּצֶר אֵלָיו בְּהִלָּחֲמוֹ בּוֹ וְשֶׁהַזְּקָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מֵעַל הָאָדָם בִּנְקֵלָה, כִּי הַמְעַט מִן הָאֱמֶת יְנַצַּח הַרְבֵּה מִן הַשֶּׁקֶר כַּאֲשֶׁר הַמְעַט מִן הָאוֹר דּוֹחֶה הָרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ.

וְיֵשׁ בָּזֶה הֶעָרָה עַל מִלְחֲמוֹת הַתַּאֲווֹת וְלַעֲמֹד כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר בְּהִשְׁתַּדְּלוּת וַחֲרִיצוּת. כִּי כְּבָר נִתְבָּרְרָה חֻלְשָׁתוֹ מֵעֲמֹד לִפְנֵי הַשֵּׂכֶל וּמְהִירוּת הִנָּגְפוֹ לְפָנָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יד) שַׁחוּ רָעִים לִפְנֵי טוֹבִים,

וּתְחִלַּת מָה שֶׁיְּסַפֵּק אוֹתְךָ בּוֹ הַיֵּצֶר וְיִשְׁתַּדֵּל לְבָרֵר אוֹתוֹ אֶצְלְךָ הוּא שֶׁנַּפְשְׁךָ אֵין לָהּ קִיּוּם מִבִּלְתִּי הַגּוּף וְשֶׁהִיא נִפְסֶדֶת בְּהֶפְסֵד גּוּפְךָ וְשֶׁאֵין לָהּ מְצִיאוּת אַחַר הַמָּוֶת בְּדִמְיוֹנוֹת שֶׁאֵינָם מִתְקַיְּמוֹת כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּהֶם הָאָדָם כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה סִבָּה לְבַקֵּשׁ הַהֲנָאוֹת הַכְּלוֹת וְהַתַּאֲווֹת הָאוֹבְדוֹת וְשֶׁתֹּאמַר כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל אַנְשֵׁי הַדַּעַת הַזֹּאת (ישעיהו כ״ב:י״ג) אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת. וְאִם תִּתְיַיֵּעַ עִם שִׂכְלְךָ בָּזֶה יַרְחִיק מִמְּךָ הַדַּעַת הַזֹּאת בִּרְאָיוֹת [בְּרוּרוֹת] אֲשֶׁר זָכְרוּ אוֹתָן הַקַּדְמוֹנִים וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ מִסַּפֵּק אוֹתְךָ בָּזֶה יִשְׁתַּדֵּל לְסַפֵּק אוֹתְךָ בַּבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְיֹאמַר לְךָ כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה אֵינוֹ חָדָשׁ וְלֹא נִבְרָא וְלֹא סָר כַּאֲשֶׁר הוּא עַתָּה וְלֹא יָסוּר כֵּן וְאֵין דָּבָר מִמֶּנּוּ יוֹתֵר רָאוּי לִהְיוֹת בּוֹרֵא מִנִּבְרָא וְאֵין דָּבָר מִמֶּנּוּ חַיָּב מֵעֲבוֹדַת זוּלָתוֹ שֶׁהַכֹּל יָשֵׁן קַדְמוֹן.

וְכַאֲשֶׁר יִקְרָךְ בָּזֶה שׁוּב לְשִׂכְלְךָ וְיִרְאֶה אוֹתְךָ הֶפְסֵד הַדַּעַת הַזֶּה מִמַּאֲמַר הַיִּחוּד מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּמָה שֶׁיִּמְצִיאֶךָ [כִּי] לָעוֹלָם הַזֶּה בּוֹרֵא בְּרָאוֹ מִלֹּא דָּבָר:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיַאֵשׁ מִסַּפֵּק הָעִנְיָן הַזֶּה עָלֶיךָ יַפִּילְךָ בְּמִינֵי הַשִּׁתּוּף כְּמוֹ דַּעַת מַנִּיחֵי הָרִבּוּי וְדַעַת אַנְשֵׁי הַתּוֹלָדוֹת וְדַעַת הַפְּתָאִים מֵחוֹזֵי הַכּוֹכָבִים כְּפִי הִתְחַלְּקוּת דֵּעוֹתָם. וְכַאֲשֶׁר יִתְבָּרֵר לְךָ כִּי הַבּוֹרֵא יתי אֶחָד קַדְמוֹן בְּמָה שֶׁקָּדַם לָנוּ מִן הַדְּבָרִים בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר, בָּזֶה יָסוּרוּ כָּל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת מִמְּךָ:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיַאֵשׁ מִמְּךָ בַּפָּנִים הָאֵלֶּה יִשְׁתַּדֵּל לְפַתּוֹתְךָ מִצַּד חִיּוּב עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וְיֹאמַר לְךָ. כִּי הָעֲבוֹדָה מִן הָעוֹבֵד לַנֶּעֱבָד תִּהְיֶה בְּעֵת צָרְכּוֹ אֵלָיו וְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֵינֶנּוּ צָרִיךְ לִבְרִיּוֹתָיו וְלֹא חָסַר לְשׁוּם עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָתְךָ לוֹ אֵין לָהּ טַעַם וְלֹא פָּנִים. וְכַאֲשֶׁר תִּשְׁקִיף בְּשִׂכְלְךָ עַל מָה שֶׁקָּדַם לָנוּ בְּשַׁעַר הַבְּחִינָה לְטוֹבַת הָאֱלֹהִים עָלֵינוּ וּבְשַׁעַר חִיּוּב קַבָּלַת הָעֲבוֹדָה לֵאלֹהִים בַּעֲבוּרָהּ יָסוּר הַסֵּפֶק הַזֶּה וּתְחַיֵּב אֶת נַפְשְׁךָ בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיַאֵשׁ מִפַּתּוֹתְךָ בַּפָּנִים הָאֵלֶּה יִשְׁתַּדֵּל לְסַפֵּק עָלֶיךָ בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה וְהַנְּבִיאִים וּבַתּוֹרָה וּבְאָפְנֵי אֲמִתָּתָהּ וְחִיּוּבָהּ.

וְאִם תַּעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ בְּשִׂכְלְךָ וְתִלָּחֵם בּוֹ בַּטְּעָנוֹת הַקּוֹדְמוֹת בַּסֵּפֶר הַזֶּה בַּשַּׁעַר הַשְּׁלִישִׁי מִמֶּנּוּ יָסוּרוּ כָּל הַסְּפֵקוֹת הָאֵלֶּה מִלִּבְּךָ וְיִתְאַמֵּת אֶצְלְךָ עִנְיַן הַנְּבוּאָה וְצִוֻּיהָ חִיּוּב הַתּוֹרָה וּשְׁלֵימוּת הַנָּבִיא בָּהּ וְאָפְנֵי הַהֶעָרָה עָלֶיהָ:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיַאֵשׁ מִמְּךָ בָּעִנְיָן הַזֶּה יְסַפֵּק אוֹתְךָ בַּקַּבָּלָה וְיֹאמַר לְךָ כִּי הַמַּשְׂכִּיל וְהַכָּתוּב שְׁנֵיהֶם אֱמֶת אַךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ רז"ל אֵינוֹ עִקָּר וְלֹא קִבּוּלוֹ חוֹבָה.

וְכַאֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּשִׂכְלְךָ תִּרְאֶה כִּי הַמַּשְׂכִּיל וְהַכָּתוּב צְרִיכִין אֶל הַקַּבָּלָה צֹרֶךְ גָּדוֹל כִּי אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לְהַגִּיעַ מִבִּלְתִּי הַקַּבָּלָה כִּי הַמַּשְׂכִּיל אִם לֹא תִּגְדֹּר לָנוּ הַקַּבָּלָה כַּמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ וּזְמַנּוֹ וּמְקוֹמוֹ וּשְׁאָר עִנְיָנָיו לֹא יִתָּכֵן לָנוּ מִצַּד שִׂכְלֵנוּ בִּלְבַד וְכֵן הַכָּתוּב אִם לֹא יְפֹרַשׁ לָנוּ אָלָּא מִן הַסֵּפֶר בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בּוֹ רז"ל בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת וְאָמְרוּ מָסֹרֶת סְיָג לַתּוֹרָה.

וְעוֹד כִּי הַתּוֹרָה הֵשִׁיבָה אוֹתָנוּ בְּכָל תּוֹלְדוֹתֶיהָ אֶל הַקַּבָּלָה כמ"ש (דברים יז) כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט וְגוֹ' וְאָמַר (שם) וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט וְאָמַר (שם) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן וְגוֹ'.

וְכַאֲשֶׁר תַּעֲמֹד עַל כָּל זֶה יָסוּר הַסָּפֵק וְתִתְבָּרֵר לְךָ הַיְדִיעָה הַמַּשְׂכֶּלֶת וְהַכְּתוּבָה וְהַמְקֻבֶּלֶת:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיַאֵשׁ לְפַתּוֹתְךָ מִן הַפָּנִים הָאֵלֶּה יִשְׁתַּדֵּל בְּזֶה מִצַּד הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ וְיֹאמַר כִּי אֵינָם הוֹלְכִים בָּעוֹלָם עַל דֶּרֶךְ הַצֶּדֶק וְאִלּוּ הָיוּ הוֹלְכִין עַל דֶּרֶךְ הַצֶּדֶק לֹא הָיוּ מְטִיבִין לָרָשָׁע וּמְרִיעִין לַצַּדִּיק כְּמוֹ שֶׁאָמַר מִי שֶׁהִקְדִּמְנוּ לְזָכְרוֹ בַּשַּׁעַר הָרְבִיעִי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה.

וְכַאֲשֶׁר יְגַלֶּה לְךָ הַשֵּׂכֶל אָפְנֵי הַצֶּדֶק בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים אֲשֶׁר קָדַם זָכְרֵנוּ אוֹתָם בְּשַׁעַר הַבִּטָּחוֹן, יָסוּר הַסָּפֵק הַזֶּה וְיָנוּחַ לִבֵּנוּ מִשְּׁבוּשׁוֹ:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ הַיֵּצֶר מִגְּבֹר עָלֵינוּ מִן הַפָּנִים הָאֵלֶּה יְסַפֵּק עָלֵינוּ גְּמוּל העוה"ב וְעָנְשׁוֹ וְיִשְׁתַּדֵּל לְעַרְבֵּב וּלְשַׁבֵּשׁ עָלֵינוּ מִצַּד מְעוּט מְצִיאוּתוֹ מִבֹּאר בְּסֵפֶר תּוֹרָתֵנוּ וּמְעוּט הֵרָאוֹת עִנְיָנוֹ בּוֹ.

וְכַאֲשֶׁר נִסְתַּכֵּל בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בְּסִפְרֵי שְׁאָר הַנְּבִיאִים מִן הָעִנְיָן הַזֶּה כְּמוֹ (קהלת י"ב:ז') וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ. (זכריה ג) וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה. (תהלים לא) מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ. (ישעיהו ס"ד:ג') עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. (שם נח) וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ וְגוֹ'. וְהַרְבֵּה כָּאֵלֶּה עִם מָה שֶׁיּוֹרוּ עָלָיו דִּבְרֵי חֲז"ל וּמָה שֶׁיִּשָּׁגֵב מִמֶּנּוּ בְּדֶרֶךְ הַשֵּׂכֶל תְּנוּחַ נַפְשֵׁנוּ וְתִבְטַח בְּבֵרוּר חִיּוּב הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ בעוה"ב:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ הַיֵּצֶר מִסַּפֵּק אוֹתָנוּ בְּכָל מָה שֶׁקָּדַם זְכִרוֹ יִשְׁתַּדֵּל לְעַצֵּל אוֹתָנוּ בְּמַעֲשֶׂה הָעֲבוֹדָה וְיַטְרִידֵנוּ בְּעִנְיְנֵי עוֹלָמֵנוּ מִמַּאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמַלְבּוּשׁ וּמֶרְכָּב וְלִהָנוֹת בְּמִינֵי הַהֲנָאוֹת הַגּוּפִיּוֹת.

וְכַאֲשֶׁר נִשְׁמַע אֵלָיו בַּמָּזוֹן אֲשֶׁר לֹא יִתָּכֵן לַעֲמֹד בִּלְתּוֹ יְיַפֶּה לָנוּ הַמּוֹתָרִים שֶׁהֵם טְפֵלָה לַמְּזוֹנוֹת וִיחַבֵּב לָנוּ הַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג וּלְקַנֵּא בַּשָּׂרִים וּבְאַנְשֵׁי עֲבוֹדָתָם לְהִדָּמוֹת אֲלֵיהֶם וְלִנְהֹג מִנְהָגָם וְלָלֶכֶת בְּחֻקֵּיהֶם בְּבַקָּשַׁת הַתַּעֲנוּגִים.

וְכַאֲשֶׁר יִרְאֶה חֻפְצֵנוּ וּרְצוֹנֵנוּ בָּזֶה יֹאמַר:

שֶׁגַּם מָתְנֶיךָ חֲשׁף זְרוֹעֲךָ הָאִישׁ הַנִּפְתֶּה וְהִשְׁתַּדֵּל בְּכֹחֲךָ הַגָּבָר הַמּוּסָת וַעֲבֹד הָעוֹלָם וַעֲבֹד אֲנָשָׁיו אוּלַי תַּגִּיעַ לְקִצַּת מֵחֻפְצְךָ בּוֹ, וְאַל תִּתְעַסֵּק בְּמַעֲשֵׂה מַעֲשֵׂי הָעוֹלָם אֶלָּא מָה שֶׁיִּהְיֶה לְךָ בּוֹ עֶזֶר עַל הָעוֹלָם הַזֶּה וְתִהְיֶה מְרֻצֶּה בּוֹ לַאֲנָשָׁיו וּמַנְהִיגָיו מִן הַמּוּשָׁלִים אֶל שְׁאָר הָעָם, וְאַל תַּטְרִיד לִבְּךָ בְּדָבָר מִן הַחָכְמוֹת אֶלָּא מָה שֶׁתִּתְכַּבֵּד בּוֹ אֵצֶל אַנְשֵׁי דּוֹרְךָ וְתִתְרַצֶּה בּוֹ אֶל גְּדוֹלֵי בְּנֵי זַמַּנְךָ מִשֵּׁר וְשׁוֹטֵר וְקָצִין וּבַעַל מַעֲלָה בְּחָכְמַת הַלָּשׁוֹן וְתוֹכֶן הַמִּשְׁקָל וְשָׁרְשֵׁי הַדִּקְדּוּק וְהַשִּׁיר וְהַחִידוֹת הַחֲמוּדוֹת וְהַמְּשָׁלִים הַמַּפְלְאִים וְהַמְּלִיצוֹת הַנִּכְרִיּוֹת וְתַתְמִיד לָשֶׂבֶת עִם אַנְשֵׁי הַצַּחוּת וּלְמַד לְדַבֵּר עִם כָּל כַּת מִכִּתּוֹת בְּנֵי אָדָם וְאַל תִּשְׁתּוֹק שֶׁלֹּא תֵּחָשֵׁב אֱוִיל וּכְסִיל וְהַנַּח שְׁאָר הַחָכְמוֹת כִּי יְגִיעָתָם רַבָּה וְתוֹעַלְתָּם מְעוּטָה,

וְאִם לֹא נִפְתַּח פֶּתַח לַתַּאֲוֹת בַּתְּחִלָּה לְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתָם לְהִתְנַהֵג בַּמּוֹתָרִים וְלִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם וּנְשִׁיבֵהוּ כִּי הַמּוֹתָרִים אֵין צֹרֶךְ אֲלֵיהֶם וּבְמָה שֶׁאָנוּ מְעַיְּנִים בּוֹ מֵעִנְיְנֵי מְזוֹנוֹתֵינוּ מִסְתַּרְדֵת נַפְשׁוֹתֵינוּ בָּהֶם דַּי, וְאִם יִתֵּן לָנוּ הָאֱלֹהִים הַמּוֹתָרִים מִבְּלִי טִרְדַּת לִבֵּנוּ בָּהֶם וְיִגִיעַת מַחְשְׁבוֹתֵינוּ עֲלֵיהֶם נוֹצִיאֵם בְּמָה שֶׁרָאוּי לְהוֹצִיא וּבְמָה שֶׁהַדִּין נוֹתֵן, וְאִם לֹא נִסְתַּפֵּק בַּמָּזוֹן וְלֹא נִצְטָרֵךְ אֶל זוּלָתוֹ אָז יִשְׁבֹּר הַיֵּצֶר וְיִנָּנֵף.

וְאִם נִשְׁמַע אֵלָיו בָּהֶם נֵצֵא מִמַּדְרֵגָה אֶל מָה שֶׁאַחֲרֶיהָ עַד שֶׁיְּבִיאֵנוּ לַאֲבַדּוֹן בעוה"ז ובעוה"ב.

וְזֶה הַדִּמְיוֹן בַּחֵלֶק הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר יְסַפֵּק בּוֹ הַיֹּצֵר אֶת הָאָדָם כְּשֶׁיִּהְיֶה חַלָּשׁ בְּחָכְמָה וּבְדַעַת הָאֱלֹהִים וְתוֹרָתוֹ.

אֲבָל אִם יִהְיֶה הָאָדָם חָכָם בְּדַעַת הָאֱלֹהִים וְתוֹרָתוֹ יִשְׁתַּדֵּל הַיֹּצֵר לְהַכְנִיס הַהֶפְסֵד עָלָיו וְהַשִּׁבּוּשׁ בְּחָכְמָתוֹ וּבְמַעֲשֵׂהוּ מִדֶּרֶךְ הַטַּעֲנָה וְהָרְאָיָה מֵאֵיזֶה צַד שֶׁיּוּכַל מִן הַמֻּשְׂכָּל וְהַכָּתוּב וְהַמְקֻבָּל וְיָבִיא מוֹפֵת עַל מָה שֶׁיּוֹרֵהוּ עָלָיו מִן הַמּוֹפְתִים הַמַּבְהִילִים אֲשֶׁר אֵין הַקְּדָמוֹתָם אֲמִתִּיּוֹת וְלֹא תּוֹלְדוֹתֵיהֶם מְחֻיָּבוֹת.

וְאִם יִהְיֶה שִׂכְלְךָ זַךְ וְחָכְמָתְךָ חֲזָקָה בְּדֶרֶךְ הַמּוֹפֵת וְאִפְנֵי הַהַזְהָרָה בּוֹ בְּעֵת הַדִּבְּרִים וְהַמַּחְלֹקֶת תִּרְאֶה אִפְנֵי טָעוּת יְצָרְךָ בִּרְאָיָתוֹ וּמוֹפְתוֹ וְיִתְבָּרֵר לְךָ הָאֱמֶת וְתֵרֶאה לְךָ הַנְּכוֹנָה וְתִמָּלֵט חָכְמָתְךָ מִן הַסָּפֵק וּמַעֲשֶׂיךָ מִן הָעַרְבּוּב,

וְאִם תִּקָּצֵר דַּעְתְּךָ מִזֶּה יִהְיֶה פִּתּוּיוֹ לְךָ יוֹתֵר חָזָק וְגָבְרוּ עָלֶיךָ יוֹתֵר מִזְדַּמֵּן וּמָשְׁלוּ בְּךָ וְהַקִּיפוּ אוֹתְךָ בְּנִרְאֶה וּבְנִסְתָּרְךָ יוֹתֵר נָחוּץ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא עִמְּךָ מִצַּד הַחָכְמָה וּמַנְהִיג אוֹתְךָ בְּדֶרֶךְ הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר תְּנוּחַ דַּעְתְּךָ עָלָיו. וְכַאֲשֶׁר יִפְתֶּה שִׂכְלְךָ יִטֶּה מֵעָלֶיךָ וְיַעֲזֹר בּוֹ עָלֶיךָ מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה סוֹמֵךְ עָלָיו בְּמָה שֶׁמִּסְתַּפֵּק לְךָ וּבוֹטֵחַ בּוֹ בְּמָה שֶׁלֹּא תִּבִין עִנְיָנוֹ.

וְכַאֲשֶׁר יִגְבַּר עָלֶיךָ וְיִמְשֹׁל בְּךָ בְּעֵזֶר הַשֵּׂכֶל לוֹ וְסִיּוּעוֹ אוֹתוֹ בְּמָה שֶׁמַּטְעֶהוּ בּוֹ וּמְרַמֶּהוּ בְּעֵינָיו מִן הַשֶּׁקֶר בְּצוּרַת הַמּוֹפֵת, יַעְתִּיק אוֹתְךָ מִן הַמַּדְרֵגָה הַהִיא שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָה אֶל הָאֱמֶת וְנִסְתָּרִים בָּהּ פְּנֵי הַשֶּׁקֶר.

אֶל מָה שֶׁאַחֲרֶיהָ עַד שֶׁיְּבִיאֶךָּ אֶל מַדְרֵגָה שֶׁנִּסְתָּרִים בָּהּ פְּנֵי הָאֱמֶת וְהוּא הַשֶּׁקֶר הַגָּמוּר וִישָׁרֵשׁ אוֹתְךָ [מֵהָעוֹלָם הַזֶּה] וְיַפִּילְךָ מִמַּדְרֵגוֹת הַגָּמוּל בָּעוֹלָם הַבָּא וְתִהְיֶה חָכְמָתְךָ לְרָעָה לְךָ וְשִׂכְלְךָ סִבָּה לְאָבְדְךָ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה ה) הוֹי חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם וְנֶגֶד פְּנֵיהֶם נְבֹנִים וְאָמַר (ירמיה ח) הִנֵּה בִדְבַר ה' מָאָסוּ וְחָכְמַת מָה לָהֶם וְאָמַר (הושע ד) כִּי יִשְׂרִים דַּרְכֵי ה' וְגוֹ':

וְנֶאֱמַר כִּי הַחָכְמָה כְּשֶׁמַּנְהִיגִים אוֹתָהּ עַל דַּרְכָּהּ תִּהְיֶה רְפוּאָה לְכָל מַדָּוֶה וּכְשֶׁנּוֹטִים בָּהּ מִנְּתִיבָתָהּ תִּהְיֶה מַדָּוֶה כּוֹלֶל שֶׁאֵין לוֹ רְפוּאָה וְלֹא אֲרוּכָה.

וְעַל כֵּן נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה בָּאֵשׁ כמ"ש (ירמיה כג) הֲלֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ וְגוֹ' מִפְּנֵי שֶׁמְּאִירָה הָעֵינַיִם בְּאוֹרָהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים י"ט:ט') מְצַוַת ה' בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם. וְאָמַר (שם קי"ט) נֵר לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְגוֹ' וְשׁוֹרֶפֶת בִּיקוֹדָהּ מִי שֶׁנּוֹטֶה מִנְּתִיבָתָהּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו) כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וְאָמַר (תהלים י"א:ו') יַמְטֵר עַל רְשָׁעִים פַּחִים וְאָמַר (ירמיה כ) וְאָמַרְתִּי לֹא אֶזְכְּרֶנּוּ וְלֹא אֲדַבֵּר עוֹד בִּשְׁמוֹ וְהָיָה בְלִבִּי כְּאֵשׁ בְּעֻצֹּרֹת וְגוֹ'.

עַל כֵּן הִזְהֵר שֶׁלֹּא תִטֶּה אֲשׁוּרְךָ מִדַּרְכְּךָ הָאֲבוֹת וּנְתִיב הָרִאשׁוֹנִים אֶל הַבְּדִיאוֹת וְתִסְמֹךְ עַל שִׂכְלְךָ וְתִתְיַחֵד בַּעֲצָתְךָ וְתִתְבּוֹדֵד בִּסְבָרָתְךָ, וְאַל תַּחְשֹׁד אֲבוֹתֶיךָ בְּמָה שֶׁמָּסְרוּ לְךָ מֵאוֹפְנֵי טוֹבוֹתֶיךָ, וְאַל תִּסְתֹּר עֲצָתָם בְּמָה שֶׁהוֹרוּ אוֹתְךָ כִּי אֵין עֵצָה שֶׁתַּעֲלֶה בְּדַעְתְּךָ שֶׁלֹּא קְדָמוּךָ לְדַעְתָּהּ וְעָמְדוּ עַל כָּל מָה שֶׁמְּבִיאָה אֵלָיו מִטּוֹב וָרָע.

וְאֶפְשָׁר שֶׁקָּדַם לְדַעְתְּךָ אִפָּן יֹשֶׁר הַמַּחְשָׁבָה הַהִיא בְּתַחְלָתָהּ וְנֶעְלַם מִמְּךָ אִפָּן הַהֶפְסֵד אֲשֶׁר יִהְיֶה מִמֶּנָּה בְּאַחֲרִיתָהּ וְאַתָּה בְּמַעוּט יִשּׁוּבְךָ תִּרְאֶה יָשְׁרָהּ וְלֹא תִּרְאֶה טָעוּתָהּ וְאָפְנֵי הֶפְסֵדָהּ וְאָמַר הֶחָכָם (משלי כב) אַל תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם וְאָמַר (שם יא) שִׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאָמַר בְּמִי שֶׁמַּאֲשִׁים אֲבוֹתָיו (שם ל) דּוֹר טָהוֹר בְּעֵינָיו וּמְצֹאָתוֹ לֹא רֻחַץ דּוֹר אָבִיו יְקַלֵּל וְאָמַר (שם) עַיִן תִּלְעַג לְאָב.

אַךְ אִם תִּרְאֶה לְקַבֵּל עַל עַצְמְךָ מִתּוֹסֶפֶת הָרְשׁוּת בַּמִּצְוֹות מָה שֶׁתּוּכַל עָלָיו אַחַר שֶׁתְּמַלֵּא חוֹבוֹתֶיךָ מִן הַמִּצְוֹת לְאַהֲבַת חֶסֶד אַחַר שֶׁיִּהְיֶה מַסְכִּים בָּם שִׂכְלְךָ וְרֻחוֹק מִתַּאֲוָתְךָ, יִהְיֶה טוֹב.

וְאַתָּה מְקַבֵּל עָלָיו שָׂכָר וְאֵינְךָ יוֹצֵא בּוֹ מִדַּעַת הָרִאשׁוֹנִים כִּי כְּבָר אָמְרוּ וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה. וְאָמְרוּ מִפְּנֵי מָה חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי שֶׁהֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה וְלֹא עָשׂוּ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, וְאָמְרוּ אָמַר רַב הוּנָא כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּלִבַּד דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ שֶׁנֶּאֱמַר (ד"ה ב טו) וְיָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא אֱלֹהֵי אֱמֶת אֶלָּא בַּתּוֹרָה וּבְגִמִילוּת חֲסָדִים. וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים מִי שֶׁאֵין לוֹ תּוֹסֶפֶת אֵין לוֹ חוֹבָה וְאֵין הַתּוֹסֶפֶת מִתְקַבֶּלֶת עַד שֶׁתִּפָּרַע הַחוֹבָה,

וּכְבָר הִתִּירוּ לָנוּ וְחִיְּבוּ אוֹתָנוּ לְהִתְנַהֵג בְּתוֹסֶפֶת הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ מוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ וְהַתּוֹסֶפֶת בְּצוֹם וּבִתְפִלָּה וּבִצְדָקָה וַעֲזֹב הָרְבּוּי מִמּוֹתַר הַמָּזוֹן הַמַּתְרִים לָנוּ. וְהִזְהִירוּ עַל הַשְׁבּוּעָה בַּשֵּׁם אֲפִלּוּ עַל הָאֱמֶת וּמֵהָרְבּוֹת הַדְּבָרִים אֲפִלּוּ אִם יִהְיוּ נִמְלָטִים מִן הַכָּזָב וּמִזְּכִרוֹן עִנְיְנֵי בְּנֵי אָדָם אֲפִלּוּ אִם הֵם נִמְלָטִים מִן הַגְּנוּת וּמֵהַפְלִיג בְּשֶׁבַח אָדָם וְאִם הוּא רָאוּי לְכָךְ וְשֶׁלֹּא יְסַפֵּר בִּגְנוּת הַמְקַצְּרִים וְיִמְאַסֵּם וְאִם הֵם רְאוּיִים לְכָךְ וְהָרְבֵּה מִן הַדּוֹמֶה לָזֶה:

וְרָאוּי שֶׁנְּבָאֵר עַתָּה מִן הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הַזֶּה דִּמְיוֹנִים שֶׁיִּלְמְדוּ מֵהֶם שְׁאָר הָעִנְיָנִים וְיִזְהֵר הָאָדָם מֵהֶם בע"ה כְּשֶׁיֵּדַע אוֹתָם כִּי אֵין עִנְיָן מֵעִנְיְנֵי הַטּוֹבָה אֶלָּא אִם יֵשׁ לוֹ פֶּגַע שֶׁיְּפַסִּיד אוֹתוֹ, וּמִי שֶׁעָמַד עַל אָפְנֵי הַפְּגָעִים הַמַּפְסִידִים אֶת הַמַּעֲשִׂים יוּכַל לָדַעַת לְהִזָּהֵר מֵהֶם, וּמִי שֶׁלֹּא יָדַע כִּי אִם הַטּוֹב לְבַדּוֹ לֹא יִמָּלֵט לוֹ מִמֶּנּוּ דָּבָר לְרֹב הַפְּגָעִים הַמַּשִּׂיגִים אוֹתוֹ.

וְהָיָה אֶחָד מִן הַחֲסִידִים מְצַוֶּה לְתַלְמִידָיו לְמִדּוּ הֲרַע תְּחִלָּה לְהִבָּדֵל מִמֶּנּוּ וְאַחַר כָּךְ לִמְדוּ הַטּוֹב וַעֲשׂוּהוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה ד) נִירוּ לָכֶם נִיר וְאַל תִּזְרְעוּ אֶל קוֹצִים.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְעִנְיַן הוֹנָאַת הַמִּדּוֹת וְהַמִּשְׁקָלִים אוֹי לִי אִם אוֹמַר אוֹי לִי אִם לֹא אֹמַר, אִם אוֹמַר שֶׁמָּא יִלְמְדוּ הָרַמָּאִים, אִם לֹא אוֹמַר שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הָרַמָּאִים אֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּקִיאִים בְּמַעֲשֵׂי יָדֵינוּ וְאָמְרוּ אַחַר כָּךְ אֲמָרָן אוֹ לֹא אֲמָרָן, וְאָמְרוּ אֲמָרָן, וּמֵהַאי קְרָא אֲמָרָן (הושע יד) כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה' וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם.

וְאוֹמַר כִּי כָּל מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ זִכְרוֹ בַּשַּׁעַר הַזֶּה מִמָּה שֶּׁמְּסַפֵּק אוֹתוֹ הַיֵּצֶר עַל הָאָדָם אִם לֹא יוּכַל לְסַפֵּק אוֹתוֹ בָּהֶם יְדַבֵּר עִמּוֹ עֲלֵיהֶם מִדֶּרֶךְ הַטַּעֲנָה וְהַמּוֹפֵת לְבַטֵּל עָלָיו אֲמִתּוֹתָיו וּכְשֶׁתַּעֲמֹד עַל בְּטוּלוֹ (ס"א בהולו) וַחֲלִישׁוּת רְאָיוֹתָיו וְלֹא יוּכַל לַעֲמֹד כְּנֶגְדְּךָ וְלֹא לְבַטֵּל מָה שֶׁיְּדָעְתָּ אֲמִתָּתוֹ וּבְרוּרוֹ בְּמָה שֶׁקָּדַם לָנוּ בַּשַּׁעַר הַזֶּה יָשׁוּב לְפַּתּוֹתְךָ וּלְהַטְעוֹתְךָ בְּנַפְשְׁךָ וְיֹאמַר לְךָ, כַּמָּה אֲנִי שָׂמֵחַ בְּעִנְיָנֶיךָ עַל אֱמוּנָתְךָ הַטּוֹבָה וְלִבְּךָ הַשָּׁלֵם לֵאלֹהִים וּכְבָר הִגַּעְתָּ מִמַּעֲלוֹת הַחֶסֶד מָה שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלָיו זוּלָתְךָ בְּדוֹרְךָ וְיֵשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִדַּאי מֵהוֹדָאָתְךָ לַבּוֹרֵא עַל טוֹבָתוֹ וְחַסְדּוֹ וְרָאוּי לְךָ לְהַנְהִיג עַצְמְךָ גַּם כֵּן לִפְרֹעַ קְצָת חוֹבוֹת בְּנֵי אָדָם, כִּי כְּבָר יָדַעְתָּ כִּי הֵם סִבּוֹת תּוֹעַלְתְּךָ וְהַזָּקָתְךָ, וּכְבָר נִתְבָּרֵר לָנוּ כִּי בִּרְצוֹתָם אוֹתְךָ תִּהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ וּבְהִתְקַצְּפָם עָלֶיךָ יִהְיֶה חֶסְרוֹנְךָ עַל כֵּן הִשְׁתַּדֵּל בְּמָה שֶׁיְּפִיק רְצוֹנָם וְתִמְצָא חֵן בְּעֵינֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזַ"ל כָּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ.

הָשֵׁב עָלָיו:

וּמָה יוֹעִיל לִי בְּהִתְרַצּוּת אֶל חֹלֶשׁ כָּמוֹנִי אֲשֶׁר אֵין בִּיכָלְתּוֹ לְהוֹעִיל לִי וְלֹא לְהַזִּיק וְאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה ב) חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם וְגוֹ' וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה חוֹבָה אֵיךְ אוּכַל לְרַצּוֹת כָּל בְּנֵי דּוֹרִי וְאֵין בִּיכָלְתִּי לְרַצּוֹת בְּנֵי בֵיתִי כָּל שֶׁכֵּן זוּלָתָם.

וּמָה שֶׁזְּכַרְתָּ מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בָּעִנְיָן הַזֶּה אֵינוֹ מְחַיֵּב לְהִשְׁתַּדֵּל בְּמִשִּׁיכַת רְצוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי טז) בִּרְצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִם אִתּוֹ,

וְכֵן מִי שֶׁכָּל הַבְּרִיּוֹת מְקַטְנָם גְּדוֹלָם מוֹדִים וּמְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ וְרוֹצִים אֶת מַעֲשָׂיו רְאֵיָה הִיא כִּי הָאֵל יִתְבָּרַךְ זָרַע לוֹ אַהֲבָה בְּלִבּוֹת בְּנֵי אָדָם וְשָׂם לוֹ שֵׁם טוֹב עַל לְשׁוֹנָם וְזֶה אֵין הַבּוֹרֵא עוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְשׁוֹנְאָיו וְהוּא לְרָאָיָה בְּרוּרָה וּגְדוֹלָה עַל רְצוֹת הַבּוֹרֵא אוֹתוֹ, אֲבָל שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם הֶחָסִיד מִשְׁתַּדֵּל וְטוֹרֵחַ בְּמָה שֶׁיִּשְׁבְּחוּהוּ בְּנֵי אָדָם עַל עֲבוֹדָתוֹ לֵאלֹהִים אֵין זֶה מִמִּנְהֲגֵי הַחֲסִידִים,

עַל כֵּן הִזָּהֵר מִזֶּה וְהַדּוֹמֶה לוֹ מִפְּתוּיֵי הַיֵּצֶר לְךָ כִּי הוּא מִשְׁתַּדֵּל לְהַדְרִיכְךָ בָּזֶה עַד שֶׁיַּפִּילְךָ בְּמְצוּדַת הַחֹנֶף.

וְהָשֵׁב עָלָיו בְּשַׁבְּחוֹ אוֹתְךָ וּמָה הוּא שֶׁתְּאַשֵּׁר אוֹתִי עָלָיו מִדַּעְתִּי חוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלַי וְכִי הוּא כִּי אִם לְטַעֲנָה עָלַי לֵאלֹהִים מִפְּנֵי שֶׁאֵינִי סוֹבֵל לַעֲשׂוֹת כְּפִי דַּעְתִּי.

וַאֲפִלּוּ אִם הָיִיתִי עוֹשֶׂה כְּפִי דַּעְתִּי הֲיַסְפִּיק הַכֹּל לְהוֹדָאַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה עַל הַקְּטָנָה שֶׁבְּטוֹבוֹתָיו עָלַי וּמָה הִיא מִדַּת יָמַי בְּמִדַּת יְמֵי הָעוֹלָם וְכֻלָּם לֹא יַסְפִּיקוּ לְסַפֵּר טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עָלַי וְאֵיךְ אוּכַל לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁאֲנִי חַיָּב עֲלֵיהֶם לֵאלֹהִים וּכְבָר אָמַר הַכָּתוּב (ישעיהו מ׳:ו׳) כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי וְאִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתַי:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ הַיֵּצֶר מִפַּתּוֹתְךָ בַּפָּנִים הָאֱלֶה יִשְׁתַּדֵּל לְפַתּוֹתְךָ מִצַּד אַהֲבַת הַשֶּׁבַח וְהַשֵּׁם טוֹב בעוה״ז וְיֹאמַר לְךָ,

שֶׁמֵּחַ אֲנִי עַל עֲבוֹדָתְךָ לֵאלֹהִים עִם בִּטְחוֹנְךָ הַטּוֹב עָלָיו וַהֲשָׁבָתְךָ כָּל עִנְיָנֶיךָ אֵלָיו וְשֶׁפִּנִּיתָ לִבְּךָ מִתּוֹעֶלֶת הַבְּרוּאִים מִבַּלְעֲדֵי הַבּוֹרֵא וְאַתָּה הוּא הַבּוֹטֵחַ בֶּאֱלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבְלֵב שָׁלֵם וְאֵין רָאוּי שֶׁתַּסְתִּיר מִבְּנֵי אָדָם מָה שֶׁאַתָּה עָלָיו מִן הַחֲסִידוּת, אֲבָל הַנָּכוֹן לְךָ כֵּיוָן שֶׁמְּשַׁלְּתָ בְּעַצְמְךָ וְנִבְרְתָּ עַל תַּאֲוָתְךָ שֶׁתַּרְאֶה מַעֲשֶׂיךָ לִבְנֵי אָדָם וּתְגַלֶּה לָהֶם לִבְּךָ וְיִהְיֶה לְךָ בָּזֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּבוֹד מֵהֶם וְזֶכֶר טוֹב וְשֵׁם טוֹב בְּתוֹכָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שם נו) וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת וְאָמַר (שמואל ב ז) וְעָשִׂתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ וְעוֹד שֶׁיִּלְמְדוּ מִמַּעֲשֶׂיךָ וְתִהְיֶה נִשְׂכָּר עֲלֵיהֶם, ע״כ אַל תַּסְתִּיר מִמַּעֲשֶׂיךָ אֶלָּא מָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגַלּוֹתוֹ וּלְהַרְאוֹתוֹ לִבְנֵי אָדָם וְיִהְיֶה לְךָ בָּזֶה כָּבוֹד וְשֵׁם טוֹב בעוה״ז וְהַגְּמוּל הַטּוֹב לעוה״ב.

הָשֵׁב עָלָיו וּמָה יוֹעִילֵנִי שֶׁבַח ב״א וְהַשֵּׁם הַטּוֹב שֶׁיִּהְיֶה לִי בְּתוֹכָם עִם יְדִיעָתִי בְּקִצּוּרִי בְּמָה שֶׁאֲנִי חַיָּב לַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וּמָה הֲנָאָתִי בִּכְבוֹדָם וְהִדּוּרָם וְאֵין לָהֶם יְכֹלֶת לְהוֹעִילֵנִי וְלֹא לִדְחוֹת הַנֶּזֶק מֵעָלַי וַהֲלֹא הֵם בָּזֶה כְּמוֹ הַצֶּמַח וּבַעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים וְאוּלַי כְּשֶׁאֶתְכַּוֵּן לָזֶה בְּמַעֲשַׂי לֹא יִתֵּן לִי מֵהֶם הָרְצוֹן הַמְכֻוָּן אֵלָיו וְיַעֲלֶה בְּדַעְתָּם כִּי אֲנִי חָנֵף בְּמַעֲשַׂי וְלֹא אֶהְיֶה רָאוּי אֶצְלָם אֶלָּא לְמֵאוֹס וְלִגְנוּת וְאָז אֶהְיֶה מַפְסִיד מַעֲשַׂי בְּכַוָּנָתִי בָּהֶם בְּלִתִּי הָאֱלֹהִים וְלֹא יַעֲלֶה בְּיָדִי מָה שֶׁקִּוִּיתִי מִבְּנֵי אָדָם בעוה״ז.

וְנֶאֱמַר לְמֶלֶךְ אֶחָד וְהֵיאַךְ לֹא עָרְבָה לְךָ קְרִיאַת פְּלוֹנִי וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב וּבָקִי בַּטְּעָמִים שֶׁל קְרִיאָה אָמַר לָהֶם וְהֵיאַךְ תֶּעֱרַב לִי קְרִיאָתוֹ וְהוּא אֵינוֹ קוֹרֵא אוֹתָהּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתֶּעֱרַב לִי וְיִמְצָא חֵן בְּעֵינַי בַּעֲבוּרָהּ אֲבָל אִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בָּהּ לִרְצוֹן הַבּוֹרֵא בִּלְבַד הָיְתָה עֲרֵבָה לִי.

וְכֵן נֹאמַר בְּכָל מִי שֶׁמְּכַוֵּן בִּתְפִלָּתוֹ מֵהַמִּתְפַּלְּלִים בְּצִבּוּר וּבַעֲלֵי הַחִזּוּן בַּפִּיּוּטִים הַחֲדָשִׁים לְמְצֹא חֵן בְּעֵינֵי בְּנֵי אָדָם מִבַּלְעֲדֵי הָאֵל יִתְבָּרֵךְ שֶׁאֵינָהּ מְקֻבֶּלֶת אֵצֶל הַבּוֹרֵא.

וְתֹאמַר לוֹ עוֹד שֶׁמָּא אִם יִהְיֶה לִי הַכָּבוֹד בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל מַעֲשַׂי לֹא יִשָּׁאֵר לִי לָעוֹלָם הַבָּא מִן הַגְּמוּל עָלָיו כְּלוּם מִפְּנֵי שֶׁקִּבַּלְתִּיו מְהֵרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה,

וְאָמְרוּ עַל אֶחָד מִן הַחֲסִידִים שֶׁנִּכְנַס לַשּׁוּק לִקְנוֹת חֵפֶץ וּבָא לַחֲנוּת אֶחָד מִן הַסּוֹחֲרִים לִקְנוֹתוֹ מִמֶּנּוּ וְאָמַר לוֹ שְׁכֶנּוּ וַתֵּר לוֹ וַעֲשֵׂה כִּרְצוֹנוֹ כִּי הוּא מַאֲנְשֵׁי הַיִּרְאָה וְהַתּוֹרָה, אָמַר לוֹ הֶחָסִיד אֵינִי צָרִיךְ לְוִתּוּרְךָ כִּי לֹא בָּאתִי לִקְנוֹת כִּי אִם בְּמָמוֹנִי לֹא בְּתוֹרָתִי וּמֵאַיִן לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ הַחֵפֶץ וּבְקֹשׁוֹ אֵצֶל זוּלָתוֹ שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ עִנְיָנוֹ,

וּמָה שֶּׁזָּכַרְתָּ מֵעִנְיַן וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם הוּא כִּשְׁאָר מַאֲוַיֵּי בְּנֵי אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה מֵעֹשֶׁר וְכָבוֹד אֲשֶׁר הַבּוֹרֵא מֵטִיב בָּהֶם לַעֲבָדָיו כְּשֶׁחָכְמָתוֹ מְחַיֶּבֶת לָהֶם זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מלכים א ג׳:י״ג) וְגַם אֲשֶׁר לֹא שָׁאַלְתָּ נָתַתִּי לָךְ גַּם עֹשֶׁר גַּם כָּבוֹד וּכְתִיב (משלי ג) אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. אֲבָל הַחֲסִידִים אֵין כַּוָּנָתָם בְּמַעֲשֵׂיהֶם לְדָבָר מֵהֶם אֶלָּא לְשֵׁם הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה שֶׁהוּא מֵטִיב בָּהֶם לְמִי שֶׁיִּרְצֶה מֵאַנְשֵׁי עֲבוֹדָתוֹ וְזוּלָתָם מַאֲמִינִים וְכוֹפְרִים, כְּפִי שֶׁמְּחַיֶּבֶת חָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ד״ה א כט) וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ.

וּמָה הוּא הָעוֹז״ז אֲפִלּוּ אִם יִפְשֹׁט זְכְרִי בְּכֻלּוֹ וּמָה מִדַּת יָמַי וְאִם יֵצֵא בּוֹ שְׁמִי כ״ש שֶׁזִּכְרִי לֹא יַעֲבֹר בּוֹ חֵלֶק קָטָן מֵחֶלְקֵי הַיְשׁוּב כְּשֶׁיִּגְדַּל וְיִפְשֹׁט וְלֹא יַתְמִיד כִּי אִם זְמַן מוּעָט וְיִשָּׁכַח כְּאִלּוּ לֹא הָיָה. וְאָמַר הַכָּתוּב (תהלים סב) אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם קמו) תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ וְאָמַר (קהלת א׳:י״א) אֵין זִכָּרוֹן לָרִאשׁוֹנִים,

אִם כֵּן טָרוּד נַפְשִׁי בּוֹ וְכַוָּנָתִי אֵלָיו פְּחִיתוּת נִרְאֶה וְטָעוּת מְגֻנֶּה מִמֶּנִּי, וּכְבָר אָמְרוּ עַל אֶחָד מִן הַחֲסִידִים שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ הֲנִשְׁתַּוֵּית אָמַר לוֹ בְּאֵיזֶה עִנְיָן אָמַר לוֹ נִשְׁתַּוֵּה בְּעֵינֶיךָ הַשָּׁבַח וְהַגְּנוּת א״ל לֹא א״ל א״כ עֲדַיִן לֹא הִגַּעְתָּ, הִשְׁתַּדֵּל אוּלַי תַּגִּיעַ אֶל הַמַּדְרֵגָה הַזֹּאת כִּי הִיא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבְּמַדְרֵגוֹת הַחֲסִידִים וְתִכְלִית הַחֲמוּדוֹת:

וְכַ אֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ הַיֵּצֶר מִפִּתּוּתְךָ בַּפָּנִים הָאֵלֶּה יִשְׁתַּדֵּל לְחַבֵּל אֶת מַעֲשֶׂיךָ בְּטֵרוּד לִבְּךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבַאֲנָשָׁיו וּבְאֹרֶךְ מַאֲוַיֶּיךָ וְשִׂכְחַת קִצְּךָ.

וְכַאֲשֶׁר יִרְאֶה כִּי אַתָּה רוֹצֶה לְפַנּוֹת אֶת לִבְּךָ לְעוֹלָמְךָ הַבָּא בִּתְפִלַּת חוֹבָה אוֹ רְשׁוּת אוֹ בְּעֵת שֶׁאַתָּה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה אוֹ לוֹמֵד שׁוּם חָכְמָה מֵחָכְמוֹת הָאֱמוּנָה וְהַמּוּסָר מְבַלְבֵּל אוֹתְךָ וּמַטְרִיד לִבְּךָ בְּדִבְרֵי הָעוֹלָם בִּסְחוֹרוֹת וּמִקָּח וּמִמְכָּר וְרֶוַח וְהֶפְסֵד, וְיֹאמַר לְךָ אח״כ יֵשׁ לְךָ לְקַבֵּל עֵת הַפְּנַאי הַזֶּה בְּשִׂמְחָה וּשְׂעַת הַבַּטָּלָה הַזֹּאת אֲשֶׁר לֹא תוּכַל עָלֶיהָ בְּעֵת אַחֶרֶת מִפְּנֵי רְבוֹת הָעֲסָקִים עָלֶיךָ, וַחֲשֹׁב עַתָּה עִם שֶׁתִּפְךָ וּבָרֵר מָה שֶּׁיֵּשׁ לְךָ וּמָה שֶּׁעָלֶיךָ וּמָה שֶּׁקִּבַּלְתָּ מֵחוֹבוֹתֶיךָ וּמָה שֶּׁנִּשְׁאַר לְךָ וּמָה שֶּׁרָאוּי לְךָ לְהִתְעַסֵּק בּוֹ מִסִּבּוֹת הַטְּרָפִים וּמָה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לְךָ וּמָה שֶּׁקָּדַם מִמַּעֲשֶׂיךָ שֶׁשָּׁמַחְתָּ אוֹ שֶׁנִּתְחָרַטְתָּ עָלָיו, וְאִם יֵשׁ לְךָ דִּין עִם אָדָם הַעֲבֵר עַל לִבְּךָ כָּל טַעֲנוֹתָיו וְטַעֲנוֹתֶיךָ, וְכָל מָה שֶׁתּוּכַל לְהִתְחַכֵּם לוֹ בּוֹ בְּעֵת דִּינְךָ עִמּוֹ וּתְנַצְּחֵהוּ,

וְכֵן אִם יִהְיֶה לְךָ מָמוֹן אוֹ צֹאן וּבָקָר אוֹ אֲדָמָה לִזְרֹעַ אוֹ עֲבוֹדַת שָׂרִים אוֹ עִם הָאָרֶץ אוֹ חֶשְׁבּוֹן עִם הַשַּׂר אוֹ עִם עַם הָאָרֶץ אוֹ אִם יֵשׁ עָלֶיךָ חוֹבוֹת וְאֵינְךָ יָכוֹל לְפָרְעָם אוֹ אִם יֵשׁ לְךָ חֲבֵרִים שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ עַל עִנְיָנָם וְלַחְשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ עֲלֵיהֶם יַעֲבִיר עַל לִבְּךָ בְּעֵת שֶׁתִּפְנֶה לַעֲבוֹדַת שָׁמַיִם אֵיזֶה מִין שֶׁיִּהְיֶה מִן הַמִּינִים הָאֵלֶּה לְהַטְרִידְךָ בּוֹ וּלְהַפְסִיד בּוֹ מַעֲשֶׂיךָ מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה בְּעֵת עֲשׂוֹתוֹ מְזֻמָּן בְּגוּפְךָ וְאֵינְךָ מְזֻמָּן בְּלִבְּךָ וּמַצְפּוּנְךָ.

וְאִם לֹא יַטְרִידְךָ בְּמָה שֶׁזְּכַרְנוּ יַעֲבִיר עַל לִבְּךָ חִידּוֹת וּדְבָרִים אֲרֻכִּים. וְאִם יִהְיֶה הָאָדָם מִן הַמְשֻׁחָקִים בַּקּוּבְיָא אוֹ בִּפְסִיפְסִים וְהַדּוֹמֶה לָהֶם מַרְאֶה לוֹ כְּאִלּוּ הוּא לְפָנָיו וְחוֹשֵׁב בְּמָה שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לְהַקְדִּים וּלְאַחֵר בּוֹ וְאֶפְנֵי הַתַּחְבּוּלָה לְנַצְּחָם.

וְאִם יִמָּלֵט מִכָּל מָה שֶׁזְּכַרְנוּ וְיִהְיֶה מֵאַנְשֵׁי הַחָכְמָה וְהַבִּינָה יַעֲבִיר עַל לִבּוֹ עִנְיַן קָשֶׁה מֵעִנְיְנֵי הַחָכְמָה וְיַטְרִיד אוֹתוֹ בִּשְׁאֵלָה וּתְשׁוּבָה וּבְקֻשְׁיָא וּבְפֵרוּק וּמָה שֶּׁנִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ בְּעִיּוּן מָה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְעַיֵּן בּוֹ וּמָה שֶּׁנִּשְׁאַר לוֹ לִלְמֹד מִן הַחָכְמָה, וְיַחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ לַעֲסֹק בּוֹ וְיַטְרִידֵהוּ בָּזֶה בְּכָל מַעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה וְיַפְסִיד עָלָיו כִּפְלַיִם מָה שֶׁמִּתְקַן עָלָיו,

וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּכָּנֵס בְּמַעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ וְיִהְיֶה תָּמִיד בְּטִרְדַּת לִבּוֹ בְּזוּלָתוֹ מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְאֶפְשָׁר שֶׁיְּבַקֵּשׁ כַּפָּרַת הַמָּקוֹם בִּלְשׁוֹנוֹ וְהוּא רָץ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ וּבְמַצְפּוּנוֹ לְהַמְרוֹתוֹ. וּמִתְחַנֵּן אֵלָיו בְּאֵבָרָיו וּפוֹנֶה מֵעָלָיו בְּלִבּוֹ וּבְחֻבּוֹ דּוֹמֶה לְמָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיהו כ״ט:י״ג) בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וְאָמַר (תהלים עח) וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ.

וְאִם יִיקַץ בָּעֵת הַהִיא וְיַחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ וְיֹאמַר לָהּ: אֵיךְ אֶתְנַהֵג עִם הַבּוֹרֵא בְּמָה שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן לִי לְהִתְנַהֵג בּוֹ עִם הַבְּרוּאִים בְּעֵת שֶׁאֲנִי צָרִיךְ אֲלֵיהֶם אוֹ בְּעֵת שֶׁהֵם צְרִיכִים לִי?

כִּי מִי שֶׁאֵלֶּה אֵלָיו לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ חֵפֶץ וְאֶשְׁאַל אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ בִּלְשׁוֹנִי וְלִבִּי פּוֹנֶה מִמֶּנּוּ אִלּוּ הָיָה מַכִּיר זֶה מִמֶּנִּי הָיָה מוֹאֵס וְגוֹעֵל אוֹתִי כ״ש שֶׁיִּמְנַע מִמֶּנִּי חֶפְצֵי קַל וְחוֹמֶר אִם הָיָה יוֹדֵעַ בִּי שֶׁאֲנִי מַטְרִיד לִבִּי בְּמָה שֶׁאֵינוֹ מַפִּיק רְצוֹנוֹ אַף בְּמָה שֶׁמַּקְצִיפוֹ עָלַי שֶׁתִּהְיֶה שִׂנְאָתוֹ אוֹתִי יוֹתֵר גְּדוֹלָה וּמְנִיעָתוֹ מִמֶּנִּי יוֹתֵר רְאוּיָה, וְכֵן מִבְּלִי סָפֵק הָיִיתִי עוֹשֶׂה לְמִי שֶׁהָיָה שׁוֹאֵל מִמֶּנִּי שׁוּם חֵפֶץ וְהָיִיתִי יוֹדֵעַ מִלִּבּוֹ מָה שֶׁיֵּדַע בּוֹרְאִי מִלִּבִּי.

וְאֵיךְ לֹא אֵבוֹשׁ מִבּוֹרְאִי שֶׁאֶרְצֶה לוֹ מִנַּפְשִׁי בְּמָה שֶׁלֹּא הָיִיתִי רוֹצֶה לָהּ מֵחַלָּשׁ כָּמוֹנִי וְלֹא הָיָה רוֹצֶה בּוֹ מִמֶּנִּי נִבְרָא [נִצְרָךְ וְחַלָּשׁ כָּמוֹנִי] וכמ״ש הַכָּתוּב (ירמיה ח) גַּם בּוֹשׁ לֹא יֵבֹשׁוּ וְהַכְלֵם לֹא יָדָעוּ, אָז יִנָּגֵף הַיֵּצֶר:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ הַיֵּצֶר מִפַּתּוֹתְךָ מִן הַפָּנִים הָאֵלֶּה יִשְׁתַּדֵּל לְפַתּוֹתְךָ בְּהַנָּחַת הַחֹנֶף וְיֹאמַר לְךָ לֹא יִתָּכֵן שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתְךָ לְאֵל בְּלֵב שָׁלֵם גְּמוּרָה עַד שֶׁתַּרְחִיק הַחֹנֶף מִמְּךָ מְעוּטוֹ וְרֻבּוֹ.

וְהָרְחָקַת הַחֹנֶף לִבְנֵי אָדָם מֵעָלֶיךָ לֹא יִתָּכֵן אֶלָּא בְּכַסּוֹת כָּל מַעֲשֶׂיךָ מֵהֶם וּבְהַרְאוֹת הֵפֶךְ מָה שֶׁיֵּשׁ בְּלִבְּךָ לָהֶם.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְפַּלֵּל קַצֵּר וְאַל יֵרָאֶה מִמְּךָ בָּהּ רָצוֹן וְלֹא הִשְׁתַּדְּלוּת. וּכְשֶׁתִּרְצֶה לִלְמֹד שׁוּם חָכְמָה הִתְיַחֵד לְבַדְּךָ וְאַל יֵדַע בָּזֶה זוּלָתִי הַבּוֹרֵא וְאַל תֵּרָאֶה בָּךְ שׁוּם מִדָּה טוֹבָה וְהַרְאֵה הָעַצְלָה וְהַכְּבֵדוּת בְּמַעֲשֶׂה הָעֲבוֹדָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא לְךָ בָּהּ שֵׁם וְתַפְסִיד שְׂכָרְךָ וְלֹא תְּצֻוֶּה עַל הַטּוֹב וְתַזְהִיר מִן הָרַע, וְאַל תּוֹדִיעַ חָכְמָתְךָ וְאַל תִּלַּמְּדֶהּ לְזוּלָתְךָ וְאַל יֵרָאֶה עָלֶיךָ סִימָן יִרְאַת שָׁמַיִם וְלֹא אוֹת מֵאוֹתוֹת הָעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא יְכַבְּדוּךָ ב"א בַּעֲבוּרָם וּמֵהַשְׁלָמַת אֶפְנֵי זְרִיזוּתְךָ (ס"א זהירותך) שֶׁתִּתְרַע לְכָל כִּתּוֹת ב"א וְתִתְנַהֵג בְּמִנְהֲגֵיהֶם וְתֵלֵךְ בְּדַרְכֵיהֶם וּבִנְתִיבוֹתָם בְּעִנְיָן דִּבְרֵי הָאֱמֶת וְהַשְּׁחוֹק,

וְאַל תִּשָּׁמֵר כָּל כָּךְ מִן הַכָּזָב וְהַשִּׁבּוּעָה וְהִתְחַבֵּר עִמָּהֶם בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבְחִידוֹת וּבְמוֹתְרֵי הַדְּבָרִים וְרֹב הַשְּׂחוֹק וּלְדַבֵּר בָּהֶם לִזְכֹּר גְּנוּתָם וְכָל אֲשֶׁר יַרְחִיק מִמְּךָ שֵׁם הַפְּרִישׁוּת בעוה"ז אֵצֶל אֲנָשָׁיו,

וְאִם תִּשְׁמַע לוֹ בָּזֶה יִשְׁלֹל מִמְּךָ אֱמוּנָתְךָ וְלֹא תַּרְגִּישׁ, וְאִם תָּשִׁיב עָלָיו וְתֹאמַר לוֹ כְּבָר עָזְרַתְנִי לְאוֹיְבַי בְּהִלָּחֲמְךָ בִּי וְהִתְחַכָּמְךָ לִי לַהֲרֹס כֹּחִי וּלְמַהֵר מַפַּלְתִּי וְאֵיךְ אֶבְרַח מִן הָאֵשׁ הַקְּטַנָּה אֶל הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה וַאֲנִי לֹא בָּרַחְתִּי מֵאַהֲבַת הַשֵּׁם וְהַכָּבוֹד אֶלָּא שֶׁלֹּא לְהִזְדַּיֵּן לִבְנֵי אָדָם וְאַתָּה מְצַוֶּה אוֹתִי לְהִזְדַּיֵּן לָהֶם בְּהַנְחַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים.

אַךְ מַה שֶּׁרָאוּי לְהַסְתִּירוֹ מִמַּעֲשַׂי הוּא כָּל מָה שֶׁיִּשְׁלַם וְיִגְמַר מִבְּלִי דַּעַת בְּנֵי אָדָם בּוֹ, אֲבָל לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וּלְצַוּוֹת בַּטּוֹב וּלְהַזְהִיר מִן הָרַע וְלִמּוּד הַחָכְמוֹת וַעֲשׂוֹת חֶסֶד וְהַדּוֹמֶה לָזֶה אֵין מִן הַזְּרִיזוּת (ס"א הזהירות) לְהַנִּיחַ אוֹתוֹ וּלְעָזְבוֹ בַּעֲבוּר עִלַּת הַחֹנֶף אַךְ אֲנִי חַיָּב לַעֲשׂוֹתוֹ לש"ש וְאִם יִשְׁבְּחוּנִי ב"א עָלָיו אוֹ יְכַבְּדוּנִי בַּעֲבוּרוֹ לֹא יַזִּיק בִּשְׂכָרִי מְאוּמָה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתִי לוֹ בְּעֵת הַמַּעֲשֶׂה,

וּכְבָר נֶאֱמַר כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁיּוֹדְעִים בּוֹ בְּנֵי אָדָם וְתִרְצֶה לֵעָמֹד עַל בֵּרוּר כַּוָּנָתְךָ בְּחַן נַפְשְׁךָ בּוֹ בִּשְׁנֵי פָּנִים.

אֶחָד מֵהֶם שֶׁתֵּדַע מָה אַתָּה מְקַוֶּה בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא מִן הַגְּמוּל וּמִמִּי אַתָּה מְקַוֶּה אוֹתוֹ אִם מִן הָאֱלֹהִים הוּא שָׁלֵם וְאִם מִזּוּלָתוֹ אֵינֶנּוּ שָׁלֵם.

וְהַשֵּׁנִי שֶׁתֵּדַע מִנַּפְשְׁךָ שֶׁאִם הָיִיתָ מִתְיַחֵד הֶהָיִיתָ עוֹשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא עַל הָעִנְיָן הַהוּא וְאִם יִתְבָּרֵר לְךָ זֶה מַעַשְׂךָ שָׁלֵם לֵאלֹהִים הָרְבֵּה מִמֶּנּוּ וְאִם יִהְיֶה פָּחוֹת מִזֶּה הַנִּיחֵהוּ עַד שֶׁיִּזְדַּכֵּךְ לִבְּךָ לַשָּׁמַיִם אָז יִנָּגֵף הַיֵּצֶר.

וְאִם לֹא יִמְצָא הַיֵּצֶר דֶּרֶךְ לְפַתּוֹתְךָ מֵהַפָּנִים הָאֵלֶּה יִתְחַכֵּם לְךָ בְּמָה שֶׁהוּא יוֹתֵר דַּק מִזֶּה וְהוּא דֶּרֶךְ הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ בעוה"ז ובעוה"ב וְיֹאמַר לְךָ הִנֵּה אַתָּה מֻחְסִידֵי הַבּוֹרֵא וּמִסְגֻּלָּתוֹ

וְכָמוֹךָ הוּא רָאוּי לִגְמוֹל הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַבָּא וְצָרִיךְ שֶׁתִּשְׁתַּדֵּל כְּפִי יְכָלְתְּךָ אוּלַי תַּגִּיעַ לָזֶה בְּמַעֲשֶׂיךָ וּבְהַמָּשָׁכָךְ אַחֲרֵי עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים בְּלֵב טוֹב וּבְשִׂמְחָה רַבָּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים לז) אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה.

וְאִם תִּשְׁמַע אֵלָיו וְתִסְמֹךְ עַל דְּבָרָיו יַפִּילְךָ בְּמִין מִמִּינֵי הַשִּׁתּוּף הַנִּסְתָּר וְהוּא שֶׁשִּׂמְתָּ נַעֲבָדְךָ לְנַפְשְׁךָ מִמָּה שֶׁאַתָּה מִשְׁתַּדֵּל בְּמָה שֶׁתִּמָּשֵׁךְ בּוֹ הֲנָאַת עַצְמְךָ וְשִׂמְחָתְךָ וְתִדְחֶה בּוֹ מֵעָלֶיהָ הַדְּאָגוֹת וְהַיְגוֹנוֹת וְלוּלֵא תִּקְוָתְךָ לָזֶה הָיִיתָ כּוֹפֵר בְּטוֹבוֹת הָאֱלֹהִים הַמַּתְמִידוֹת עָלֶיךָ וְלֹא הָיִיתָ מְחַיֵּב אֶת עַצְמְךָ עֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם עִם שֶׁאֵינְךָ רוֹאֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה תֵּאוֹת לוֹ לְגָדְלֹתוֹ וְעֹצֶם יְכָלְתּוֹ וְאוֹתוֹת חָכְמָתוֹ וּבָזֶה אָמְרוּ רז"ל אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס:

וְכַאֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ מִמְּךָ מִן הַפָּנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר זָכַרְנוּ יַשְׁלִיכְךָ בְּיָם הַסְּפֵקוֹת מֵעִנְיָנֵי *הַהֶכְרֵחַ וְהַצָּדֵק.

וְכַאֲשֶׁר יִרְאֶה אוֹתְךָ מִתְעַלֵּם בְּמַעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה וְנוֹטֶה אֶל דֶּרֶךְ הָעֲבֵרוֹת יִשְׁתַּדֵּל לְבָרֵר אֶצְלְךָ עִנְיַן הַהֶכְרֵחַ בִּטְעָנוֹת חֲזָקוֹת מִן הַכָּתוּב וּמִן הַקַּבָּלָה כְּדֵי לְהַרְחִיב הָאֲמַתְלָאוֹת עָלֶיךָ וְיֹאמַר לְךָ:

אִלּוּ הָיָה רוֹצֶה הַבּוֹרֵא שֶׁתַּעַבְדֵהוּ הָיָה מַכְרִיחֲךָ בָּזֶה וּמְזָרֵז אוֹתְךָ עָלָיו וְלֹא הָיָה אֶלָּא מָה שֶׁהוּא גּוֹזֵר וְכִי תּוּכַל לַעֲמֹד כְּנֶגֶד גְּזֵרוֹתָיו וּלְנַצֵּחַ דִּינָיו אֵין לְךָ לַעֲשׂוֹת אֶלָּא מָה שֶׁנִּגְזַר לְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ כִּי מֶמְשֶׁלֶת כָּל הַדְּבָרִים בְּיַד הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה כמ"ש (ישעיהו מ"ד:כ"ד) אָנֹכִי ה' עֹשֶׂה כֹּל.

וְאִם יִרְאֶה אוֹתְךָ מִתְעַסֵּק בְּמַעֲשֶׂה מֵעִנְיְנֵי העוה"ז וַעֲסָקָיו יֹאמַר לְךָ הִזָּהֵר מִן הָעַצְלָה וְהָרִפְיוֹן וְאַל תִּסְמֹךְ עַל זוּלָתְךָ כִּי הַטּוֹב וְהָרַע בִּיכָלְתְּךָ וְהַמַּעֲשֶׂה וְהַהֲנָחָה בְּכֹחֲךָ הִשְׁתַּדֵּל בְּכֹחֲךָ וּטְרַח בְּכָל יְכָלְתְּךָ תַּגִּיעַ אֶל מָה שֶׁתִּתְאַוֶּה מִתַּעֲנוּגֵי העוה"ז וְהִזָּהֵר מִסִּבַּת הַפְּגָעִים הָרָעִים בְּכָל כֹּחֲךָ תִּמָּלֵט מֵהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי כב) צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם וְאָמַר (שם יט) אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְגוֹ' וְאָמַר מַלְאָכִי (א':ט') מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת. וְהוּא מְהַפֵּךְ הַטַּעֲנוֹת פַּעַם בַּהֶכְרֵחַ וּבַגְּזֵרָה וּפַעַם בַּצֶּדֶק וּבִבְחִירָה כְּפִי מַה שֶּׁיֵּאוֹת לוֹ לְפַתּוֹתְךָ וּלְרַפּוֹת יָדֶיךָ.

וְאִם תִּיקַּץ וְתִתֵּן אֶל לִבְּךָ מָה שֶׁאָמְרוּ רז"ל הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם תִּשְׁתַּדֵּל בְּעִנְיְנֵי הַתּוֹרָה הִשְׁתַּדְּלוּת מִי שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ כִּי בְּמַעֲשָׂיו יִהְיֶה לוֹ גְּמוּל וְעֹנֶשׁ כמ"ש (איוב לד) כִּי פֹעַל אָדָם יְשַׁלֶּם לוֹ וּכְאֹרַח אִישׁ יַמְצִאֶנּוּ. וְתִתְנַהֵג בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם מִנְהָג מִי שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ כִּי קֶשֶׁר כָּל תְּנוּעוֹתָיו וְהִתְהַפְּכוּת עִנְיָנָיו בְּגְזֵרַת הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה וְהוּא בּוֹטֵחַ עָלָיו בְּכֻלָּם וּמַשְׁלִיךְ יְהָבוֹ עַל ה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים נה): הַשְׁלֵךְ עַל ה' יְהָבְךָ. וְכַאֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ

מִפַּתּוֹתְךָ מֵהַפָּנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר זָכַרְנוּ, יִשְׁתַּדֵּל בָּזֶה מִצַּד אַחֵר וְיֹאמַר לְךָ: אֻמְנָם מָה שֶּׁאַתָּה חָפֵץ לְמַלֵּא מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וְיִחוּדָהּ לִשְׁמוֹ תּוֹכַל עַל זֶה לְאַחַר זְמַן בֶּעָתִיד. גַּם אִם יִשָּׁאֵר לְךָ יוֹם אֶחָד מֵחַיֶּיךָ, וְאַתָּה תַּשְׂלִים עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁרָאוּי יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ, כְּבָר זָכִיתָ אֶצְלוֹ לִגְמוּל מַתְמִיד וּלְהַצָּלָה מֵעֹנֶשׁ, וְאַתָּה הֲלֹא יָדַעְתָּ אָפְנֵי הַתְּשׁוּבָה וְשֶׁהַבּוֹרֵא יְקַבְּלָהּ מִמְּךָ, אִם אַךְ תַּעֲבֶדֶנּוּ בְּלֵב שָׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁרָאוּי וְדָרוּשׁ. אָבָל אַתָּה שׁוּב אֶל טַעֲנָתְךָ הַנְּכוֹנָה, וְהָשֵׁב עָלָיו בָּזֶה וְתֹאמַר לוֹ: וְאֵיךְ אַמְתִּין עַד יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מוֹתִי, וַאֲנִי לֹא אֵדַע יוֹם מוֹתִי? הֲלֹא אֶהְיֶה כְּאוֹתוֹ הָעֶבֶד, שֶׁהָאֱמִין בְּמַלְכּוֹ, שֶׁלֹּא יְסִירֵהוּ מִלְּפָנָיו כָּל יְמֵי חַיָּיו, וַיָּתֵר לִבּוֹ לִרְדֹּף אַחֲרֵי תַּעֲנוּגוֹת הָעוֹלָם וַיִּשְׁתַּדֵּל לְהַגִּיעַ אֲלֵיהֶם עַד שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְמַלְכּוֹ נֶעֱשְׂתָה עָלָיו לְטֹרַח. וְהִנֵּה נִקְרָא פִּתְאוֹם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְתֵת לוֹ דִּין וְחֶשְׁבּוֹן עַל עֲבוֹדָתוֹ, וְלֹא הָיוּ לוֹ תְּשׁוּבוֹת וַאֲמַתְלָאוֹת, וְנִתְחַיֵּב גֵּרוּשׁ מֵעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וּמִכָּל עָרֵי מַלְכוּתוֹ, וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו עָנִי וְנִפְשׁוֹ אֲבֵלָה, שֶׁלֹּא רָכַשׁ לוֹ שׁוּם דָּבָר בְּכָל זְמַן עֲבוֹדָתוֹ לְמַלְכּוֹ, בִּזְמַן שֶׁהָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת זֹאת. וְכָךְ נִשְׁאַר כָּל יְמֵי חַיָּיו עָנִי וְאֶבְיוֹן, נֶאֱנָח וְדָווּי, מִתְאַבֵּל וְנִתְעָב עַד יוֹם מוֹתוֹ].

וְכַאֲשֶׁר יִתְיָאֵשׁ הַיֵּצֶר מִפַּתּוֹתְךָ מֵהַפָּנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר זָכַרְנוּ מִשְׁתַּדֵּל בָּזֶה מִצַּד הַגַּאוּת וְהַגָּאוֹן וּמִעוּט הָעֲנָוָה.

וְיֹאמַר כְּבָר הִגַּעְתָּ אֶל הַמַּעֲלוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁהִגִּיעוּ אֲלֵיהֶן הַחֲסִידִים וְהַצַּדִּיקִים בֶּאֱמוּנַת לְבָבְךָ וּבְמַעֲשֶׂיךָ הַשְּׁלֵמִים בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וְאַתָּה יָחִיד בְּדוֹרְךָ וְאֶחָד בְּאַנְשֵׁי זְמַנְךָ וְרָאוּי לְךָ לְהַרְאוֹת יִתְרוֹנְךָ עֲלֵיהֶם בְּמִאוֹס אוֹתָם וּבְהַפְחִיתָם וְתִזְכֹּר רָעוֹתֵיהֶם וּתְפָרְסֵם רֹעַ לְבָבָם וְתַכְלִימֵם וְתוֹכִיחֵם עַל זֶה עַד שֶׁיִּכָּלְמוּ וְיָשׁוּבוּ אֶל הָאֱלֹהִים וְיִתְחָרְטוּ עַל מָה שֶׁקָּדֶם לָהֶם וְתִתְנַהֵג בָּזֶה מִנְהַג הַנְּבִיאִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יחזקאל מג) אַתָּה בֶן אָדָם הַגֵּד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם.

וְאִם תָּשִׁיב עָלָיו בָּזֶה וְתֹאמַר לוֹ אֵיךְ אֶמְאַס וַאֲכָלִים מִי שֶׁאֵינֶנִּי יוֹדֵעַ עִנְיָנִי לְבָבוֹ וּמַצְפּוּנוֹ לֵאלֹהִים וְאִם הוּא בַּנִּרְאֶה מִמֶּנּוּ נִמְאָס אֶפְשָׁר שֶׁאֵין מַצְפּוּנוֹ כְּנִרְאֶהוּ. וְאִם הַנְּבִיאִים הִכְלִימוּ וְהוֹכִיחוּ בְּנֵי דוֹרָם עָשׂוּ בִּרְשׁוּת הַבּוֹרֵא שֶׁהָיָה מַשְׁקִיף עַל לְבָבָם וְרֹעַ מַצְפּוּנָם אֲבָל אֵין בְּכֹחַ חָכְמָתִי וְדַעְתִּי לְדַעַת מָה שֶׁיֵּשׁ בִּלְבָבוֹת וּמַצְפּוּנִים וְשֶׁמָּא מַצְפּוּן הַנִּמְאָס בְּעֵינַי טוֹב מִגְּלוּיוֹ הָרִבֵּה וְאֵינֶנִּי יוֹדֵעַ בּוֹ וְאוּלַי מַצְפּוּנוֹ טוֹב מִשֶּׁלִּי אֲצֶל הַבּוֹרֵא.

וְאִם הוּא בְּנִרְאֶהוּ רָע אֶפְשָׁר שֶׁגָּרַם לוֹ זֶה סִכְלוּתוֹ בְּמָה שֶׁהוּא חַיָּב לַבּוֹרֵא וְיֵשׁ לוֹ טַעֲנָה יוֹתֵר מִמֶּנִּי מִפְּנֵי יִתְרוֹן חָכְמָתִי עַל חָכְמָתוֹ עָלָיו כִּי הַבּוֹרֵא אֵינֶנּוּ תּוֹבֵעַ הָאָדָם אֶלָּא כְּפִי חָכְמָתוֹ וַאֲנִי יוֹתֵר רָאוּי שֶׁאֶהְיֶה נִמְאָס מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי יִתְרוֹן קְצוּרִי בְּמָה שֶׁאֲנִי חַיָּב בּוֹ מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא עִם דַּעְתִּי אוֹתוֹ עַל קְצוּרוֹ עִם סִכְלוּתוֹ בּוֹ וְהוּא מַמְרֶה אֶת הָאֱלֹהִים בְּסִכְלוּת וּבִשְׁנָגָה וַאֲנִי מַמְרֶה אוֹתוֹ בְּדַעַת וּבְזָדוֹן,

וְאֶפְשָׁר שֶׁרָעָתוֹ נִרְאֶה וְנִגְלֶה וְטוֹבָתוֹ צָפוּנָה נִסְתֶּרֶת וַאֲנִי בְּהֵפֶךְ זֶה וְהוּא רָאוּי לְרַחֲמֵי הָאֵל וְכַפָּרָתוֹ יוֹתֵר מִמֶּנִּי וּזְכוּת אַחַת מִמֶּנּוּ שׁוֹקֶלֶת זְכוּיוֹת רַבּוֹת מִשֶּׁלִּי מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַשְׁקִיף עָלֶיהָ זוּלָתִי הַבּוֹרֵא וְאֵין מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ עָלֶיהָ וְלֹא יְכַבֵּד בַּעֲבוּרָהּ וַאֲנִי בְּהֵפֶךְ זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַנִּרְאֶה שֶׁלִּי הוּא טוֹב מֵהַנִּרְאֶה שֶׁלּוֹ,

וְכֵן בְּשַׁעַר הָעֲבֵרוֹת כִּי הָעֲבֵרָה הָאַחַת מִמֶּנִּי שׁוֹקֶלֶת עֲבֵרוֹת רַבּוֹת מִשֶּׁלּוֹ מִפְּנֵי שֶׁעֲבֵרָתִי מְכֻסָּה וּצְפוּנָה וַעֲבֵרָתוֹ נִרְאֵית וּמְפֻרְסֶמֶת וּבְגַנּוֹת בְּנֵי אָדָם אוֹתוֹ עָלֶיהָ מְנַכִּין לוֹ מֵעָנְשׁוֹ וְיֶחְסַר שְׂכַר מַעֲשַׂי בָּעוֹלָם הַזֶּה מִפְּנֵי פִּרְסוּמָם וְיִשָּׁאֵר לוֹ שְׂכַר מַעֲשָׂיו בעוה"ב וְיֶחְסַר עָנְשׁוֹ עַל הָעֲבֵרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה מִפְּנֵי שֶׁמְּגַנִּין אוֹתוֹ בְּנֵי אָדָם עֲלֵיהֶם וְיִשָּׁאֵר עָלַי עָנְשׁ עֲבֵרוֹתַי לָעוֹלָם הַבָּא.

וְעוֹד כְּשֶׁאַטְרִיד לִבִּי לִפְקֹד מוּמֵי בְּנֵי אָדָם וּלְעַיֵּן בְּמִדּוֹתָם הָרָעוֹת יִמְנָעֵנִי זֶה מֵעַיֵּן בְּחֶסְרוֹנִי וּמֵעָמֹד עַל מוּמֵי עַצְמִי שֶׁהוּא יוֹתֵר צָרִיךְ לִי וַאֲנִי חַיָּב בּוֹ יוֹתֵר כְּמוֹ הַחוֹלֶה אֲשֶׁר יַטְרִידֵהוּ מַדְוֵהוּ מִפְּקוֹד מַדְוֵה בְּנֵי אָדָם וּרְפוּאַת עַצְמוֹ מֵרְפוּאַת זוּלָתוֹ, אָז יִשְׁבֹּר הַיֵּצֶר וְיִנְגַּף לְפָנֶיךָ:

וְאִם לֹא יַגִּיעֲךָ חִצָּיו בְּמָה שֶׁזְּכַרְנוּ יֶאֱרֹב אוֹתְךָ בְּעִתּוֹת הַצְּלָחָתְךָ וּבַצַּר לְךָ.

וְכַאֲשֶׁר יִהְיוּ עִנְיָנֶיךָ הוֹלְכִים כִּרְצוֹנְךָ יֹאמַר לְךָ זֶה פְּרִי הִשְׁתַּדְּלוּתְךָ וְתַחְבּוּלָתְךָ וְחָכְמָתְךָ עַל כֵּן הִשְׁתַּדֵּל בְּעִנְיֵנִי עוֹלָמְךָ וּטְרַח בָּהֶם יַתְמִיד לְךָ הָעִנְיָן הַזֶּה וְתַעֲלֶה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְקַבֵּל הַיָּמִים הָאֵלֶּה בְּשִׂמְחָה וְהִתְנַעֵם בָּהֶם כִּי עוֹד מְעַט מִזְעָר וְיִקָּרֵא בְּשִׁמְךָ וְתַעֲנֶה אֶל מַחְשַׁבֵּי הַקֶּבֶר מָקוֹם שֶׁאֵין חָכְמָה וְלֹא תְּנוּעָה וְלֹא הֲנָאָה וְלֹא צַעַר, וְיִשִּׂים רְאָיָתוֹ עַל זֶה מָה שֶׁאָמַר הֶחָכָם (קהלת ט) כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ שָׁמָּה.

וּבַצַּר לְךָ יַעֲבִיר עַל לִבְּךָ טוֹבַת הָרְשָׁעִים וְהַצְלָחַת הַכּוֹפְרִים כמ"ש (איוב יב) יִשְׁלְיוּ אׇהָלִים לְשׁוֹדְדִים וּבַטָּחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל וְיֹאמַר לְךָ לֹא נִכְנַס עָלֶיךָ הַהֶפְסֵד הַזֶּה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁדַּבֵּקְתָּ בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וּבְמִצְוֹתָיו וְאֵין בִּיכָלְתְּךָ לַעֲמֹד בָּזֶה מִפְּנֵי כֹּבֶד מַשָּׂאוֹ וְדוֹחַק (נ"א ורוחק) תַּכְלִיתוֹ וְאִלּוּ הָיִיתָ מֵסִיר הָעִנְיָן הַזֶּה מִלִּבְּךָ וְתָנוּחַ לוֹ מִמֶּנּוּ הָיִיתָ שָׂמֵחַ בְּעִנְיָנְךָ כְּמוֹ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה עָלָיו הָרְשָׁעִים, הֲלֹא תִּרְאֶה מ"ש הַכָּתוּב (ויקרא י) בְּקִרְבֵי אֶקָּדֵשׁ וְאָמַר (עמוס ג) רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי וְגוֹ' עַל כֵּן אֶפְקֹוד וְגוֹ' וְהַדּוֹמֶה לָזֶה,

וּכְשֶׁהוּא רוֹאֶה שֶׁאַתָּה מַסְכִּים לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה מִמַּעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה יַגְדִּיל עָלֶיךָ עִנְיָנוֹ וְיַפְחִידְךָ מִמֶּנּוּ,

וְאִם יִהְיֶה מֵעִנְיַן הַצּוֹם יֹאמַר לְךָ הִזָּהֵר כִּי יַחְלִישׁ אוֹתְךָ וְיַחֲלִישֵׁךְ וְיִמְנָעֲךָ מֵעִנְיְנֵי עוֹלָמְךָ וְאַחֲרִיתְךָ.

וְאִם יִהְיֶה מֵעְנְיַן תּוֹסֶפֶת תְּפִלָּה בַּלַּיְלָה יַעֲלֶה עַל לִבְּךָ כִּי הַשֵּׁנָה טוֹבָה לְךָ מִן הַמָּזוֹן וְשׁוֹמֶרֶת בְּרִיאוּתְךָ וּמְחַזֶּקֶת גּוּפְךָ יוֹתֵר מִן הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה,
וְאִם יִהְיֶה מֵעְנְיַנֵי הַצְּדָקוֹת יְדַמֶּה בְּעֵינֶיךָ אֲבֵדַת מָמוֹנְךָ וְיָשִׂים הָרֹישׁ לְנֶגֶד עֵינֶיךָ וְיִזְכִּירְךָ דַּלּוּת הַמִּסְכֵּנוּת וְהַחֶסְרוֹן. וְכֵן בְּכָל מִין מִמֵּינֵי הַמִּצוֹת וְהַחֲסָדִים יִשְׁתַּדֵּל לְהַפְחִידְךָ וּלְהַגְדִּיל הָעְנְיָן בְּלִבְּךָ כְּדֵי שֶׁתַּרְפֶּה מִמֶּנּוּ.
וְכַאֲשֶׁר תַּחְשֹׁב לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה יְחַבֵּב לְךָ הֲנָאָתָהּ וְיַשְׁכִּיחֲךָ עָנְשָׁהּ וְיִזָּרֵז אוֹתְךָ לַעֲשׂוֹתָהּ וּלְנָטוֹת אֵלֶיהָ.
וְאִם תַּרְגִּישׁ לָזֶה וְלַדּוֹמֶה לוֹ מִמֶּנּוּ הָשֵׁב עָלָיו כִּי כָל צַעַר שֶׁעָבַר עָלֶיךָ בְּמָה שֶׁקִּדֵּם מִיָּמֶיךָ לֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ בְּךָ אוֹת אַךְ חֶלֶף מְהֵרָה וְעָבַר וּשְׁכֵרוֹ עוֹמֵד לְךָ לָעוֹלָם לֹא יִתֹּם וְלֹא יִכְלֶה וְהַמִּתְעַנֶּה כְּשֶׁיְצוּם בַּיּוֹם וְיֹאכַל בַּלַּיְלָה כְּאִלּוּ לֹא הִתְעַנָּה וְיָשׁוּב אֵלָיו כֹּחוֹ וְיִשָּׁאֵר לוֹ שְׁכָרוֹ שָׁמוּר וְכֵן הַנֵּעוֹר בְּקִצַּת הַלַּיְלָה כַּאֲשֶׁר יִישַׁן יָשׁוּב לְקַלּוּת גּוּפוֹ וּכְאִלּוּ לֹא נֵעוֹר וְיִשָּׁאֵר לוֹ גְּמוּל עָמְדוֹ וּשְׁכַר תְּפִלָּתוֹ לְעוֹלָם. אֲבָל עִנְיַן הַצְּדָקָה כְּבָר בֵּאַרְתִּיו בְּשַׁעַר הַבִּטָּחוֹן בַּאֲר הֵיטֵב.
אַךְ עִנְיַן הָעֲבֵרוֹת צָרִיךְ שֶׁתָּשִׁיב אֶל לִבְּךָ וְתַעֲבִיר עַל מַחְשַׁבְתְּךָ חֶלְיוֹת הֲנָאוֹתֶיךָ מֵהֶרָה הַמֻּתָּר וְהָאָסוּר שֶׁבָּהֶם וְתִשָּׁאֵר חֶרְפַּת הַמְּגֻנֶּה מֵהֶם עָלֶיךָ וְעָנְשָׁהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבעוה"ב אָז יִהְיֶה הַיֵּצֶר נִגָּף לְפָנֶיךָ וְתֶחֱרַץ לַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב וְתִרְפֶּה מִכָּל מַעֲשֶׂה מְגֻנֶּה:
וְכַאֲשֶׁר יֹאבַד סִבְרוֹ מִמְּךָ בַּפָּנִים הָאֵלֶּה וְעָשִׂיתָ מָה שֶׁהִסְכַּמְתָּ עָלָיו מִמַּעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה יִשְׁתַּדֵּל לְהַכְנִיס הַדְּאָגוֹת בְּלִבְּךָ וּלְהַתְמִיד עָלֶיךָ הַיְגוֹנִים כְּדֵי שֶׁתִּתְחָרֵט עַל מָה שֶׁקִּדַּם לְךָ מִן הַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב וְיִמְנָעֲךָ מִן הַגְּמוּל עָלָיו וְשֶׁיְקַבְּלֵהוּ הַבּוֹרֵא מִמְּךָ.
וְאִם תַּעֲשֶׂה דָּבָר עֲבֵרָה מִשְׁתַּדֵּל לְהַכְנִיס הַשִּׂמְחָה בְּלִבְּךָ וְהַשְׁשׁוֹן בְּמָה שֶׁקִּדַּם לְךָ כְּדֵי שֶׁתִּתְחַזֵּק בַּדָּבָר וְתֶחֱרַץ עָלָיו.
וְאִם תַּרְגִּישׁ לְתַרְמִיּוֹתָיו וְתַשִּׂים לִבְּךָ לְמִינֵי מְצוּדוֹתָיו תִּהְיֶה נִזְהָר בָּהֶם וְתַעְזֹר בֵּאלֹהִים לְהִנָּצֵל מֵהֶם וְאִם לֹא תַּרְגִּישׁ לָהֶם יַפִּילְךָ פִּתְאוֹם וְיָרִיק חִצָּיו בְּךָ בְּפֶתַע כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי ז) עַד יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ.
וְאִם תַּעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ בְּכָל זֶה וְלֹא יוּכַל לְפַתּוֹתְךָ בְּמָה שֶׁזְּכַרְנוּ יִשְׁתַּדֵּל לְךָ מִצַּד חָכְמָתְךָ וְאִם יִרְאֶה מִמְּךָ חֲרִיצוּת לִלְמֹד הַחָכְמָה יֹאמַר לְךָ, הֲלֹא יַסְפִּיק לְךָ מָה שֶׁמַּסְפִּיק לִגְדוֹלֵי דּוֹרְךָ וּזְקֵנֶיךָ לָדַעַת תּוֹרָתְךָ הַנֶּאֱמָנָה הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי הַחָכְמָה אֵין לָהּ קֵץ וְלֹא תַּכְלִית שִׂים מְגַמָּתְךָ אֶל עִקַּר הָאֱמוּנָה וְשׁוֹרֶשׁ הַתּוֹרָה וְאח"כ לְמֹד מָה שֶׁתִּזְדַּיֵּן בּוֹ אֲצֶל בְּנֵי אָדָם מֵעְנְיַן הַשִּׁיר וְהַמִּקְצָב וּצְפוּנֵי הַדִּקְדּוּק וְהַחִידוֹת הַנִּבְרִיוֹת וְהַמְּשָׁלִים הַנּוֹהֲגִים וְהַנַּח לְךָ דִּבְרֵי הַדְּיָנִים וּמַחְלֹקֶת הַחָכָמִים בָּהֶם, וְאַל תַּכְנִיס עַצְמְךָ בְּחָכְמַת שָׁרְשֵׁי הַמּוֹפֵת וְאֵיכוּת הַדִּבּוּר וּמִינֵי

הַהַקָּשׁוֹת וְאָפְנֵי הָרְאָיוֹת וְאֵיכוּת הִלּוּחַ הָעִלָּה עִם הַמְּעוֹלָל וְהִתְחַבְּרוּת הַחָכְמָה הַנִּרְאֵית עִם הַחָכְמָה הַנִּסְתֶּרֶת מִפְּנֵי עָמְקָם וְדַקּוּת עִנְיָנָם וּסְמֹךְ עַל אֲנָשֵׁי הַקַּבָּלָה בְּמָה שֶׁתּוֹכַל לַעֲמֹד עַל בֵּרוּרוֹ כַּאֲשֶׁר תִּסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמָה שֶׁהוּא נִמְנָע מִמְּךָ,

וְאִם לֹא תִּשְׁמַע לוֹ וְתִשְׁתַּדֵּל וְתִתְחַזֵּק יוֹרֶה אוֹתְךָ בְּחִצֵּי הַקְּנָאָה בַּחֲבֵרֶיךָ וְאִם יַגִּיעוּ לַחָכְמָה מִבִּלְעָדֶיךָ תִּטֹּר אוֹתָם וְתִשְׁתַּדֵּל לִתְלוֹת בָּהֶם מוּמִים וּלְהַפְחִיתָם וּלְדַבֵּר בִּגְנוּתָם כְּאִלּוּ הֵם שְׁלָלוּךָ בִּינָתְךָ וּגְזָלוּךָ חָכְמָתְךָ.

וְאִם תֶּחְכַּם מִבִּלְעָדֵיהֶם יִפְחֲתוּ בְּעֵינֶיךָ לְיִתְרוֹן בִּינָתְךָ וְתִשְׁנָאֵם לְסִכְלוּתָם וְתַרְאֶה זֶה לְעַמֵּי הָאָרֶץ וְתִתְגָּאֶה לְנַפְשְׁךָ וְתִתְהַלֵּל בְּחָכְמָתְךָ עַד שֶׁתִּטְעֹן שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ מָה שֶׁאֵינְךָ יוֹדְעוֹ וְיִגְבַּהּ רוּחֲךָ מִלִּמֹּד וְיָרוּם לְבָבְךָ עֵת שֶׁתִּלְמַד וְתִקֹּץ עֵת שֶׁיַּקְשׁוּ עָלֶיךָ וְתַרְבֶּה לְהַחֲזִיק עַצְמְךָ כְּחָכָם וְתִתְכַּבֵּד בְּסִכּוֹל חֲבֵרֶיךָ וְתִזְדַּיֵּן בְּהַכְלִים בְּנֵי גִילְךָ וְתִהְיֶה שׁוֹלֵל מִמּוּסְרֵי הַחֲכָמִים בֵּאלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ:

וְאִם לֹא יִשְׁלַם לוֹ מָה שֶׁכִּוַּן לְפַתּוֹתְךָ בּוֹ בְּשַׁעַר דַּעַת הָאֱלֹהִים וְתוֹרָתוֹ יִשְׁתַּדֵּל לְפַתּוֹתְךָ בְּשַׁעַר מַעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה וּכְשֶׁתַּעֲשֶׂה לֵאלֹהִים מַעֲשֶׂה יַגְדִּילֵהוּ וְינַשְּׂאֵהוּ בְּעֵינֶיךָ וְישִׂימְךָ לְהִתְגָּאוֹת בּוֹ וְיַקְלֶה אַנְשֵׁי דּוֹרְךָ אֶצְלְךָ וְיָקֵל עָלֶיךָ לְמָאֳסָם וּלְהַכְלִימָם וּלְבַיְּשָׁם וְאֶפְשָׁר שֶׁהֵם טוֹבִים מִמְּךָ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים,

וְאִם יִהְיֶה בַּחֲבֵרֶיךָ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִתְרוֹן עָלֶיךָ בַּעֲבוֹדַת הָאֵל וּמַעֲשֵׂהוּ טוֹב מִמַּעֲשֶׂיךָ וְהוּא מִשְׁתַּדֵּל לְהִתְקָרֵב אֵלָיו יוֹתֵר מִמְּךָ יְסִיתְךָ הַיֵּצֶר בּוֹ וְיֹאמַר לְךָ, כָּל אֲשֶׁר יֵרָאֶה מֵהִשְׁתַּדְּלוּת זוּלָתְךָ בָּעֲבוֹדָה הוּא חֶסְרוֹן נִרְאֶה מִמְּךָ וְלוּלֵא הוּא הָיִיתָ נִרְאֶה בְּעֵינֵי בְּנֵי אָדָם צַדִּיק מִכָּל בְּנֵי דּוֹרְךָ הַשֵּׂא עָלָיו וְקַנֵּא בּוֹ וּשְׂטֹם אוֹתוֹ וַחֲקֹר עַל מוּמָיו וּגְנוּתוֹ וֶאֱרֹב לְמִכְשׁוֹלָיו וְאִם תּוּכַל לְהוֹצִיא עָלָיו דִּבַּת שֶׁקֶר כְּדֵי לְהַפְחִית שְׁמוֹ אֵצֶל בְּנֵי אָדָם עֲשֵׂה,

אָז תָּשִׁיב עָלָיו וְאֵיךְ אֶמְאַס מִי שֶׁאָהֲבוֹ הָאֱלֹהִים וַאֲנַנֶּה מִי שֶׁשִּׁבְּחוֹ הַבּוֹרֵא וְלֹא דַּי לִי עַצְלוּתִי לְקַיֵּם עֲבוֹדָתוֹ כְּמוֹהוּ עַד שֶׁאֶשְׂטֹם מִי שֶׁיַּעַבְדֵהוּ וְאֵין זֶה גְּמוּל מָה שֶׁאֲנִי חַיָּב לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֲבָל חַיָּב אֲנִי לֶאֱהֹב אֶת אוֹהֲבָיו לְאַהֲבָתוֹ וּלְכַבֵּד מְכַבְּדָיו לִכְבוֹדוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים טו) וְאֶת יִרְאֵי ה' יְכַבֵּד, וּכְבָר יָדַעְתָּ מָה שֶׁאֵרַע אֶת מִרְיָם בְּעִנְיַן (במדבר יב) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה וּמָה שֶׁהָיָה מֵעִנְיַן קֹרַח וַעֲדָתוֹ בְּקִנְאָם בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּקִרְבָתָם אֶל ה':

פרק ו

אֲבָל הַזְּהִירוּת בַּמַּחֲשָׁבָה וּשְׁמִירָתָהּ רָאוּי לְךָ שֶׁלֹּא תִּתְעַלֵּם לִפְקוֹד מַחְשַׁבְתְּךָ וְרַעְיוֹנֶיךָ וְשַׁרְעַפֵּי לִבְּךָ כִּי רֹב הַהֶפְסֵד וְהַתִּקּוּן בַּמַּעֲשִׂים לֹא יִהְיֶה כִּי אִם מֵחֲמָתָם כְּפִי תִּקּוּנָם וְהֶפְסֵדָם.

כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי ד) מִכָּל מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים וְאָמְרָה תּוֹרָה (בראשית ח׳:כ״א) כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו וְאָמַר (דברים לא) כִּי יָדַעְתִּי אֶת יִצְרוֹ וְאָמַר (ד״ה א כח) כִּי כָל לְבָבוֹת דּוֹרֵשׁ ה׳ וְכָל יֵצֶר מַחֲשָׁבוֹת מֵבִין וְאָמַר (דברים ל) כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ וְאָמַר (שם י) מָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה וְהַיִּרְאָה אֵינָהּ אֶלָּא בַּלֵּב וְהָרַעְיוֹן וְהַמַּחְשָׁבָה, וְעַל כֵּן יֵשׁ לְךָ אָחִי לְהִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת כָּל מַעֲשֶׂיךָ מְיֻחָדִים לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְאַל יִהְיֶה עֲמָלְךָ לְרִיק וְטָרְחָךְ לַשֶּׁקֶר כמ״ש (ישעיהו נ״ה:ב׳) לָמָּה תִשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּלוֹא לֶחֶם וְגוֹ׳,

וְאַל תִּתְעַלֵּם מִמָּה שֶׁהַעִירוֹתִיךָ עָלָיו כִּי כְּבָר קִבַּצְתִּי לְךָ בַּשַּׁעַר הַזֶּה כָּל שָׁרְשֵׁי מַפְסִידֵי הַמַּעֲשִׂים הַמְיֻחָדִים לֵאלֹהִים, וְתַחַת כָּל שֹׁרֶשׁ מֵהֶם עֲנָפִים כְּמַעַט שֶׁאֵין לָהֶם קֵץ,

עַל כֵּן אַתָּה צָרִיךְ לְהִשָּׁמֵר מֵהֶם בְּכָל יְכָלְתְּךָ אוּלַי יִהְיֶה מַעֲשְׂךָ שָׁלֵם לֵאלֹהִים וּמְיֻחָד לִשְׁמוֹ וְיִהְיֶה רָצוּי וּמְקֻבָּל אֵצֶל הַבּוֹרֵא קִבּוּל טוֹב. וּנְהוֹג בּוֹ מִנְהָגְךָ כְּעָנְיֵנִי עוֹלָמְךָ כִּי אַתָּה חוֹשֵׁב עַל הַטּוֹב שֶׁתִּמְצָא בְּמִינֵיהֶם וַאֲשֶׁר יִהְיֶה רָחוֹק מִן הַפְּגָעִים בָּהֶם וּמְנֻקֶּה מִן הַזִּיּוּף וְזָךְ מִן הַבִּלְבּוּל, וְכֵיוָן שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה זֶה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָמְךָ הַכָּלָה כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתַּעֲשֶׂה כִּפְלַיִם בְּעִנְיְנֵי אַחֲרִיתְךָ הַקַּיֶּמֶת וּבְמָה שֶׁתִּתְקָרֵב בּוֹ אֶל הָאֱלֹהִים.

וְהִשְׁתַּדֵּל בְּכֹחֲךָ לְזַכֵּךְ מַעֲשֶׂיךָ וְאִם יִמְעַט יוֹתֵר מִמָּה שֶׁתִּשְׁתַּדֵּל שֶׁיִּהְיֶה רַב בִּלְתִּי זַךְ כִּי הַמְּעַט הַזָּךְ הוּא רַב וְהָרַב בִּלְתִּי זַךְ הוּא מְעַט וְאֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת וכ״ש שֶׁיִּהְיֶה מַעֲשְׂךָ עִם מְעוּטוֹ וּזְעִירוּתוֹ בִּלְתִּי זַךְ לֵאלֹהִים.

וְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה עִנְיָנְךָ בְּמַעֲשֶׂיךָ לֵאלֹהִים כְּעִנְיַן הָעוֹף שֶׁאָמַר עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁהִיא יוֹלֶדֶת הַבֵּיצָה וּמְחַמֶּמֶת אוֹתָהּ עַל פְּנֵי הָאָרֶץ מִמְּעוּט שְׁמִירָתָהּ אוֹתָהּ עַד שֶׁיִּפָּסִידוּהָ שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים וְלֹא תַעֲשֶׂה אֶפְרוֹחַ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב לט) כְּנַף רְנָנִים נֶעֱלָסָה וְגוֹ׳ כִּי תַעֲזֹב לָאָרֶץ בֵּיצֶיהָ וְעַל עָפָר תְּחַמֵּם וַתִּשְׁכַּח כִּי רֶגֶל תְּזוּרֶהָ וּשְׂאָר הָעִנְיָן,

וּכְבָר שִׁבַּח הֶחָכָם מִי שֶׁהוּא בְּהֶפֶךְ הָעִנְיָן הַזֶּה בִּזְרִיזוּתוֹ וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ הַטּוֹבָה בְּעוֹלָמוֹ וְצִוָּנוּ לִבְחֹן בּוֹ וְלִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂהוּ וְאִם הוּא חַלָּשׁ שֶׁבָּרְמָשִׁים כְּאָמְרוֹ:

(משלי ו) לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל וְגוֹ׳ תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ וְגוֹ׳.

וְהִנֵּה זָכַרְנוּ לְךָ מְעַט מֵהַרְבֵּה וְאַל יִרְבֶּה בְּעֵינֶיךָ וְאַל תִּקֹּץ בּוֹ כִּי כְּפִי מַעֲלוֹת חֲשִׁיבוּת הַמְּלָאכוֹת יִהְיוּ הַפְּגָעִים הַקּוֹרִים אוֹתָם.

וּמֶחְקָרֵנוּ בְּסֵפֶר הַזֶּה אֵין מַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ נֶעֱלֶמֶת מִמִּי שֶׁמֵּבִין. הָאֱלֹהִים יְשַׁיְּמֵנוּ מִן הַשְּׁלֵמִים עִמּוֹ וְהָעוֹשִׂים לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּרַחֲמָיו אָמֵן:

נִשְׁלַם שַׁעַר הַחֲמִישִׁי. בְּעֶזְרַת אֱלֹהֵי קְדֹשִׁי:

שער שישי - שער הכניעה

הקדמה

בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב כְּנִיעָתֵנוּ לֵאלֹהִים יִתְבָּרַךְ. וְזֶה פָּתַח הַשַּׁעַר:

אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁקָּדַם מַאֲמָרֵנוּ לְיַחֵד הַמַּעֲשִׂים לֵאלֹהִים לְבַדּוֹ וְהָיְתָה הַנַּאֲוָה בַּמַּעֲשִׂים הַמְיֻחָדִים לֵאלֹהִים מַשֶּׂגֶת אֶת בַּעֲלֵיהֶם יוֹתֵר מְהֻרָה מִכָּל הַפְּנָעִים הַמַּשִּׂיגִים אוֹתָם וְהָיָה הֶפְסֵדָהּ לַמַּעֲשִׂים הָרְבֵּה מְאֹד רָאִיתִי כִּי הַנָּחוּץ שֶׁבַּדְּבָרִים שֶׁאֲנִי צָרִיךְ לָהֶם הוּא לִסְמֹךְ לוֹ מָה שֶׁיַּרְחִיקֵנָּה מִן הָאָדָם וְהִיא הַכְּנִיעָה,

וּמִפְּנֵי שֶׁנִּתְבָּרֵר לָנוּ עוֹד שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ הָעֲבֻדּוּת וּבָהּ יִתָּכֵן לְהִבָּדֵל הָעֶבֶד מִמִּדּוֹת הָאַדְנוּת.

וְהַהוֹדָאָה לֵאלֹהִים בְּהִתְיַחֲדוֹ בָּהֶם לְבַדּוֹ מִבַּלְעֲדֵי הַבְּרוּאִים.

כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע"ה (ד"ה א כט) לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד וְגוֹ' וְאָמַר (תהלים פט) כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַה' יִדְמֶה לַה' וְגוֹ'.

וּמִטִּיבָהּ עוֹד כִּי הִיא מַרְחֶקֶת מִן הָאָדָם הַגְּדֻלָּה וְהַגָּאוֹן וְהַגֹּבַהּ וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַשָּׂרָה וּרְדוֹת בַּכֹּל (ס"א ושליט בדל) וְחָמַד מָה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מַסְעִיפֵי הַנַּאֲוָה,

וְרָאוּי עַתָּה שֶׁנְּבָאֵר מִדְּבַר הַכְּנִיעָה עֶשְׂרָה דְּבָרִים.

הָאֶחָד מָה הִיא הַכְּנִיעָה.

וְהַשֵּׁנִי לְכַמָּה חֲלָקִים תֵּחָלֵק.

וְהַשְּׁלִישִׁי בַּמֶּה תִּהְיֶה הַכְּנִיעָה.

וְהָרְבִיעִי בְּאֵיזֶה עִנְיָן צָרִיךְ לְהִתְנַהֵג בָּהּ.

וְהַחֲמִישִׁי אֵיךְ אֶפְנֵי קִנּוּתָהּ.

וְהַשִּׁשִּׁי בְּתֹכֶן הַמִּנְהָג שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְנַהֵג בּוֹ הַנִּכְנָע.

וְהַשְּׁבִיעִי מָתַי תִּתָּכֵן הַכְּנִיעָה מִן הַנִּכְנָע וּמָתַי לֹא תִּתָּכֵן.

וְהַשְּׁמִינִי שֶׁנְּבָאֵר אִם הַכְּנִיעָה סְמוּכָה לַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת אוֹ הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת סְמוּכוֹת לָהּ (ס"א אם הכניעה תלויה במדות או המדות תלויות בה.).

וְהַתְּשִׁיעִי אִם יִתָּכֵן לְהִתְקַבֵּץ בְּלֵב הָאָדָם הַנַּאֲוָה וְהַכְּנִיעָה אִם לֹא.

וְהָעֲשִׂירִי בֵּאוּר תּוֹעֶלֶת הַכְּנִיעָה בְּעִנְיְנֵי העוה"ז והעוה"ב:

פרק א

אֲבָל הַכְּנִיעָה הִיא שִׁפְלוּת הַנֶּפֶשׁ וְשַׁחוּתָהּ וּמְעוּט עֶרְכָּהּ אֶצְלָהּ.

וְהִיא מִדָּה מִמִּדּוֹת הַנֶּפֶשׁ וְכַאֲשֶׁר תִּתְיַשֵּׁב בָּהּ יֵרָאוּ אוֹתוֹתֶיהָ עַל הָאֵבָרִים, מֵהֶם הַלָּשׁוֹן הָרַכָּה וְהַקּוֹל הַנָּמוּךְ וְהָעֲנָוָה בְּעֵת הַכַּעַס וּמְעוּט הַנִּקְמָה אַחַר הַיְכֹלֶת עָלֶיהָ כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר עַל אֶחָד הַמְּלָכִים שֶׁאָמַר לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב אֶצְלוֹ לְאַחַר שֶׁהֵבִיאוּ הַשּׁוֹט חַי ה' לוּלֵא חֻזְקַת

כַּעְסִי עָלֶיךָ הָיִיתִי נוֹקֵם מִמְּךָ נְקָמָה גְּדוֹלָה וּמָחַל לוֹ וְאָמְרוּ עָלָיו שֶׁהָיָה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ עָוֹן שֶׁהוּא שׂוֹקֵל יוֹתֵר מֵעֲוֹנוֹתַי (ס״א מֵעֲנָוָתִי.).

פרק ב

אֲבָל בֵּאוּר חֶלְקֵי הַכְּנִיעָה הוּא שֶׁהַכְּנִיעָה תֵּחָלֵק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים.

אֶחָד מֵהֶם כּוֹלֵל אֶת הָאָדָם וְרַבִּים מִמֵּינֵי בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים וְהוּא דַּלּוּת הַנֶּפֶשׁ וְסָבְלָהּ הַחֶזֶק אֲשֶׁר הָיְתָה יְכוֹלָה לִדְחוֹתוֹ מִפְּנֵי סִכְלוּתָהּ בְּאִפְנֵי דְּחִיָּתוֹ וְזֶה יִהְיֶה מִן הַכְּסִילִים שֶׁבִּבְנֵי אָדָם וְעַמֵּי הָאָרֶץ מִפְּנֵי מִעוּט יְדִיעָתָם וַחֲלִישַׁת הַכָּרָתָם אֶת נַפְשׁוֹתָם וְעֶרְכֵיהֶם וְזֶה נִקְרָא כְּנִיעָה מִדֶּרֶךְ הַהַסְכָּמָה אֲבָל עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הוּא דַּלּוּת (ס״א דוות) הַנֶּפֶשׁ וְעִוָּרוֹנָהּ בַּסִּכְלוּת הַגּוֹבֵר עָלֶיהָ מֵרְאוֹת מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּקָּנָתָהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איוב יז) כִּי לִבָּם צָפַנְתָּ מִשָּׂכֶל עַל כֵּן לֹא תְרוֹמֵם.

אֲבָל הַכְּנִיעָה הִיא אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַחַר רוֹמְמוּת הַנֶּפֶשׁ וְהִתְנַשְּׂאָהּ מֵהִשְׁתַּתֵּף עִם הַבְּהֵמוֹת בְּמִדּוֹתָם הַמְגֻנּוֹת וְגַבְהוּתָהּ מֵהַדְּמוֹת בְּמִדּוֹת פְּחוּתֵי בְּנֵי אָדָם בְּיִתְרוֹן חָכְמַת וְיִקְרַת נֶפֶשׁ וִידִיעָה בְּרוּרָה בַּמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת וְהַמְגֻנּוֹת. וְכַאֲשֶׁר יִהְיֶה סָמוּךְ לָזֶה כְּנִיעַת הַנֶּפֶשׁ וְשִׁפְלוּתָהּ אָז תִּהְיֶה מִדָּה מְשֻׁבַּחַת אֲבָל זוּלַת זֶה אֵינֶנָּה נִכְנֶסֶת בַּמִּדּוֹת הַמְשֻׁבָּחוֹת וּמַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ אַף בַּמְגֻנּוֹת שֶׁבָּהֶן כִּי עִנְיָנָהּ בָּזֶה כְּעִנְיַן הַבְּהֵמוֹת.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הַכְּנִיעָה לִבְנֵי אָדָם אִם מִפְּנֵי מָשָׁלְם בּוֹ כְּמוֹ הָאָסִיר בְּיַד אוֹיְבוֹ וְהָעֶבֶד בְּיַד אֲדוֹנָיו אוֹ לְחֶסְרוֹנוֹ לָהֶם וּגְדֶל צָרְכּוֹ לָמָה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלָם כְּשֶׁכִּיר לְשׂוֹכְרוֹ וְהָרֹשׁ לְהַעֲנָקַת הֶעָשִׁיר וְהַתַּלְמִיד לְרַבּוֹ אוֹ לְחוֹב רָאוּי שֶׁאֵין הָאָדָם יוֹכֵל לְפָרְעוֹ וְהוּא חַיָּב לְהַכָּנַע וּלְהִשְׁתַּפֵּל לְפָנָיו לִבְעָלָיו (לפני בעליו) כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי כב) וְעֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה.

אוֹ לְדַעְתּוֹ שֶׁהוּא מְקַצֵּר בְּעִנְיְנֵי מוּסְרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה והעוה״ב וְסִכְלוּתוֹ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה. וְכַאֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ נְבִיא דּוֹרוֹ אוֹ מוֹרֵה צֶדֶק אוֹ קוֹרֵא עַל הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה יִכָּנַע לוֹ וְיִשְׁתַּפֵּל לְפָנָיו כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל גְּדוֹלָה שִׁמּוּשָׁהּ יוֹתֵר מִלִּמּוּדָהּ שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ג) אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ אֲשֶׁר לָמַד לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא אֲשֶׁר יָצַק מְלַמֵּד שֶׁגְּדוֹלָה שִׁמּוּשָׁהּ יוֹתֵר מִלִּמּוּדָהּ וְאָמַר (שמות לג) וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר וְגוֹ׳. וְאָמַר הֶחָכָם עַל כְּלַל עִם הָאָרֶץ וְעֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה.

וְהַחֵלֶק הַזֶּה מֵחֶלְקֵי הַכְּנִיעָה וְאִם הוּא רָאוּי אֵינֶנּוּ תָּדִיר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ כּוֹלֵל אֶת כָּל הַמְדַבְּרִים וְלֹא רָאוּי בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם כִּי הָאָסִיר כְּשֶׁיֵּצֵא מִמַּאֲסָרוֹ וְהָעֶבֶד כְּשֶׁיִּפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ וְהַלֹּוֶה כְּשֶׁיִּפְרַע אֶת חוֹבוֹ וְהַתַּלְמִיד כְּשֶׁאֵינֶנּוּ עִם רַבּוֹ וְהָרֹשׁ כְּשֶׁאֵינֶנּוּ עִם עָשִׁיר (ס״א והרש כשיעשיר) אֵינָם חַיָּבִין לְהִכָּנַע לָהֶם וּלְהִשְׁתַּפֵּל וְלִשְׁוֹחַ לִפְנֵיהֶם.

וְהַחֵלֶק הַשִּׁלִישִׁי הַכְּנִיעָה לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְחוֹבָתוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל הַמְדַבְּרִים וְהֵם חַיְבִין אֵלָיו בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם וְאֵלָיו הָיְתָה כַּוָּנָתֵנוּ בַּשַּׁעַר הַזֶּה.

וְהַנִּכְנָע הוּא הַנִּקְרָא בְּסִפְרֵי הַקֹּדֶשׁ עָנָיו וְנִבְזֶה בְּעֵינָיו וְצָנוּעַ וְדַכָּא וּשְׁפַל רוּחַ וְרוּחַ נִשְׁבָּרָה וְנִדְכֶּה וְרַךְ לֵבָב וּנְכֵה רוּחַ וְלֵב נִשְׁבָּר וְנֶפֶשׁ שָׁחָה.

וּמָה שֶּׁנִּדְבַּר בַּכְּנִיעָה סְתָם אֵין כַּוָּנָתֵנוּ אֶלָּא הַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי הַזֶּה אֲשֶׁר הִיא הַמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּכְּנִיעָה.

וּמִי שֶׁעָלְתָה בְּיָדוֹ אֵין רָחוֹק מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ קִרְבַת אֱלֹהִים וְלַעֲמֹד לְפָנָיו וְיִהְיֶה מְקֻבָּל וְרָצוּי אֵצֶל הַבּוֹרֵא כמ״ש (תהלים נא) זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה:

פרק ג

אֲבָל הַסִּבּוֹת אֲשֶׁר תִּהְיֶה הַכְּנִיעָה וְהַשִּׁפְלוּת בַּעֲבוּרָם מִן הָאָדָם אַחַר גַּאֲוָתוֹ עֶשֶׁר.

אַחַת כְּשֶׁיֵּחָלֵשׁ כֹּחוֹ מִתְּנוּעָתוֹ הַטִּבְעִית מִפְּנֵי חֳלָאִים אוֹ מֻזָּג רַע אוֹ חֳלִישׁוּת הַרְכָּבָתוֹ וְיִכָּנַע בַּעֲבוּר זֶה וְיִתְחַנֵּן אֶל הָאֱלֹהִים וְלִבְנֵי אָדָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם קז) וַיִּכָּנַע בֶּעָמָל לִבָּם וְגוֹ'.

וְהַשֵּׁנִית כְּשֶׁיִּמְצָאֵהוּ פֶּגַע אוֹ רִישׁ וְיִצְטָרֵךְ לִבְנֵי אָדָם אַחַר שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לָהֶם וְיִכָּנַע לָהֶם וְתִשְׁבֹּר רוּחוֹ מֵהִתְגָּאוֹת בְּעִנְיָנוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שמואל א ב) וְהָיָה כָּל הַנּוֹתָר בְּבֵיתְךָ יָבוֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ וְגוֹ'.

וְהַשְּׁלִישִׁית כְּשֶׁתִּהְיֶה עָלָיו לְזוּלָתוֹ טוֹבָה עוֹדֶפֶת וְיִרָאֶה חַסְדּוֹ עָלָיו יִכָּנַע לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי יט) רַבִּים יְחַלּוּ פְּנֵי נָדִיב וְגוֹ'.

וְהָרְבִיעִית מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לַחֲבֵרוֹ דָּבָר וְאֵינוֹ יָכוֹל לְפָרְעוֹ וְיִכָּנַע לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם כב) אִם אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם וְגוֹ'.

וְהַחֲמִישִׁית מִי שֶׁהוּא בְּמַאֲסַר אוֹיְבוֹ וְיִכָּנַע לוֹ וְתָשׁוּחַ נַפְשׁוֹ כמ״ש (תהלים קה) עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ וְגוֹ'. וְאָמַר (איוב לו) וְאִם אֲסוּרִים בַּזִּקִים.

וְהַשִּׁשִּׁית הָעֶבֶד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹת עַצְמוֹ מִיַּד אֲדוֹנָיו וְיִכָּנַע לוֹ כמ״ש (תהלים קכג) הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים וְגוֹ'.

וְהַשְּׁבִיעִית כְּשֶׁתִּמְצָאֵנָה אֶת הָאָדָם צָרוֹת וּפְגָעִים מַעֲצִיבִים תִּשְׁבֹּר רוּחוֹ וְיִכָּנַע לְבָבוֹ כַּכָּתוּב (ויקרא כו) אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל.

וְהַשְּׁמִינִית כְּשֶׁיַּחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ בְּהַמְרוֹתוֹ הָאֱלֹהִים בְּטוֹבָתוֹ וּבָעֲטוֹ בָּהּ בְּמָקוֹם הַשֶּׁבַח עָלֶיהָ וְיִכָּנַע וְיֵבוֹשׁ וְיִכָּלֵם מִן הָאֱלֹהִים כמ״ש (עזרא ט) אֱלֹהַי בּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי.

וְהַתְּשִׁיעִית כַּאֲשֶׁר יוֹכִיחֵנוּ הַבּוֹרֵא וְיַכְלִימֵנוּ עַל הַמְרוֹתוֹ אוֹתוֹ יִכָּנַע וְיִפְחַד כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל אַחְאָב (מלכים א כ״א:כ״ט) הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב מִלְּפָנָי.

וְהָעַשִׁירִית כְּשֶׁיַּרְגִּישׁ בְּקִרְבַת הַמָּוֶת וּבוֹא יוֹמוֹ וְיִחְשֹׁב בְּאֵימַת הַמָּוֶת וּמַעֲמַד הַדִּין וְהַחֶשְׁבּוֹן וְיִכָּנַע וְיָשֹׁחַ וְתֵקַל נַפְשׁוֹ בְּעֵינָיו וְיִתְחָרֵט עַל חֲלִיפַת יָמָיו וּכְלוֹת חַיָּיו מִבְּלִי צֵדָה מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים יְקַדְּמֵם לְפָנָיו לְעֵת נָסְעוֹ כמ״ש (ישעיהו ל״ג:י״ד) פָּחֲדוּ בְצִיּוֹן חַטָּאִים׃

פרק ד

אֲבָל בְּאֵיזֶה עִנְיָן חַיָּב לְהִתְנַהֵג בִּכְנִיעָה וּבְשִׁפְלוּת אוֹמַר כִּי הַכְּנִיעָה חַיָּב אָדָם לְהִתְנַהֵג בָּהּ בְּשִׁבְעָה עִנְיָנִים.

אֶחָד בְּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ עִם אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ וּבְמִנְהָג הַטּוֹב עִם בְּנֵי מִינוֹ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּמָה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְדַבֵּר בּוֹ וּבוֹ אָמַר הַכָּתוּב (תהלים טו) נִבְזֶה בְעֵינָיו נִמְאָס.

וְהַשֵּׁנִי כְּשֶׁיִּפְגַּע חֲכָמִים בְּדַעַת אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ וְהַחֲסִידִים הַקְּרוֹבִים אֶל הָאֱלֹהִים כְּמוֹ שנא׳ (שם קמא) יָהֳלְמֵנִי צַדִּיק חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי וְאָמַר (משלי יד) שַׁחוּ רָעִים לְפָנֵי טוֹבִים.

וְהַשְּׁלִישִׁי כְּשֶׁיִּשְׁתַּבְּחוּהוּ בְּמִדּוֹתָיו הַטּוֹבוֹת חַיָּב לְהִכָּנַע וְיַעֲבִיר עַל לִבּוֹ מָה שֶׁקִּדְּמוּ לוֹ מִן הָעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאִים אֲשֶׁר הַבּוֹרֵא יוֹדְעָם וְכִסָּה אוֹתָם עָלָיו וְהָאֱרִיךְ לוֹ כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּב מֵהֶם וְאַל יִשְׂמַח בְּטָעוּת בְּנֵי אָדָם בּוֹ אַךְ יֶאֱבַל בַּעֲבוּר שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה יוֹדֵעַ בֶּאֱמֶת רַע מַעֲלָלָיו וְהִתְעַלְּמוּתוֹ מִפְּרַע חוֹבוֹת הָאֱלֹהִים וּגְמוּל טוֹבָתוֹ וְיִכָּנַע בְּלִבּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים לח) כִּי עֲוֹנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי.

וְהָרְבִיעִי כְּשֶׁמְּסַפְּרִים בְּגָנוּתוֹ יִכָּנַע לַבּוֹרֵא וְיוֹדֶה לוֹ עַל אֲשֶׁר גִּלָּה לוֹ מְעַט מֵהַרְבֵּה לְיַסְּרוֹ וּלְהוֹכִיחוֹ כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איוב לו) וַיְגַל אָזְנָם לַמּוּסָר.

וְהַחֲמִישִׁי כְּשֶׁמֵּטִיב לוֹ הַבּוֹרֵא בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּמִינֵי הַטּוֹבוֹת יִכָּנַע לָאֵל מִפְּנֵי כֹּבֶד מַשָּׂא חוֹבַת הַהוֹדָאָה עֲלֵיהֶם וְיִשְׁפֹּל לְפָנָיו מִיִּרְאָתוֹ שֶׁלֹּא תִּהְיֶינָה לִנְקָמָה מִמֶּנּוּ כִּי רֹב הַמָּמוֹן בָּעוֹלָם יִהְיֶה לְאֶחָד מִגִּ׳ דְּבָרִים.

לְטוֹבָה מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

אוֹ לְנִסָּיוֹן וּמִבְחָן.

אוֹ לְנִקְמָה וּמִכְשׁוֹל.

וְסִימַן הַטּוֹבָה׃

שֶׁיִּהְיֶה בְּעָלֶיהָ טָרוּד בְּקִיּוּם חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא מֵהִתְעַסֵּק בָּהּ.

וְתִהְיֶה סִבָּה לְהוֹסִיף בַּמַּעֲשֶׂה לֵאלֹהִים.

וְלֹא יָשִׂים לִבּוֹ לַטּוֹבָה הַהִיא וְלֹא יִבְטַח עָלֶיהָ וְיוֹצִיאֵהּ בְּחוֹבוֹת הַבּוֹרֵא.

דּוֹמֶה לְמַה שֶׁמְּסַפֵּר אִיּוֹב מִמְּנָהֳגוֹ בְּמָמוֹנוֹ וְהֵיאַךְ הָיָה מוֹצִיאוֹ בְּחוֹבוֹת הַבּוֹרֵא וְאָמַר בְּמַעוּט בְּטָחוֹנוֹ בוֹ (שם לא) אִם שַׂמְתִּי זָהָב כִּסְלִי וְלַכֶּתֶם אָמַרְתִּי מִבְטַחִי.

וְסִימַן הַנִּסָּיוֹן וְהַמִּבְחָן׃

שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל הַמָּמוֹן טָרוּד בְּהַרְגָּשָׁתוֹ עַל שְׁמִירַת מָמוֹנוֹ וּלְהוֹסִיף עָלָיו וּלְפַחֵד עָלָיו מִן הַפְּגָעִים מִקְיוּם מָה שֶׁהוּא חַיָּב מֵהוֹדָאַת הַבּוֹרֵא עָלָיו וּבְעָלָיו מְנֻעָה בּוֹ.
אֵין לוֹ מִמֶּנּוּ אֶלָּא אֹרֶךְ הַדְּאָגָה בַּעֲבוּרוֹ וּשְׁמִירָתוֹ.
וְשֶׁיִּהְיֶה בָּא עָלָיו לִידֵי חֶשְׁבּוֹן וּבְכְמוֹתוֹ אָמַר הַכָּתוּב (קהלת ב׳:כ״ג) כִּי כָל יָמָיו מַכְאֹבִים וְגוֹ׳.
וְסִימַן הַנְּקָמָה:
שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל הַמָּמוֹן טָרוּד בַּתַּעֲנוּג בּוֹ וּבַהֲנָאָה מִפְּרִי חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא וְחוֹבוֹת בְּנֵי אָדָם שֶׁהוּא חַיָּב מִמֶּנּוּ וְשָׁכַח בַּעַל הַטּוֹבָה וְלֹא יַרְגִּישׁ בְּמָה שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ מֵהַעֲבוֹדָה כמ״ש הַכָּתוּב (ישעיהו כ״ב:י״ג) וְהִנֵּה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה הָרֹג בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם ה) וְהָיָה כְנוֹר וָנֵבֶל תֹּף וְחָלִיל וְיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְגוֹ׳. וְזֹאת הִיא הַנְּקָמָה בִּדְמוּת הַטּוֹבָה.
וְהַמַּשְׂכִּיל כְּשֶׁתִּבוֹא לוֹ טוֹבָה וְהָעוֹלָם מְקַבֵּל כְּחֻפְצוֹ בְּכָל עִנְיָנָיו יִכָּנַע מִיִּרְאָתוֹ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה נְקָמָה מֵאֵת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ה׳:י״ב) עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ.
וְהַשִּׁשִּׁי כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא בַּתּוֹרָה וּבְסִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְרוֹאֶה הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ וְיוֹדֵעַ בְּנַפְשׁוֹ כִּי קִצֵּר בְּחוֹבוֹת הָאֱלֹהִים הִתְחַיֵּב לְהַכָּנַע וּלְהִשָּׁפֵל לִפְנֵי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מִיִּרְאָתוֹ אֶת עָנְשׁוֹ כמ״ש בְּיֹאשִׁיָּהוּ (מלכים ב כב) וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת דִּבְרֵי סֵפֶר הַתּוֹרָה וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וְאָמַר לוֹ הַבּוֹרֵא יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפָּנַי ה׳.
וְהַשְּׁבִיעִי כְּשֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּמַעֲשֶׂה מִמַּעֲשֵׂי הָעֲבוֹדָה כִּצְדָקָה וּתְפִלָּה אוֹ מִצְוָה אוֹ רְשׁוּת אוֹ תוֹכָחָה שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בּוֹ וּבְלִבּוֹ שׁוּם גֵּאָה וְגַבֵּהּ אֲבָל יִכָּנַע וְיִשְׁפַּל לִפְנֵי הַבּוֹרֵא בְּנִגְלֵהוּ וּבְנִסְתָּרוֹ וְאַל יַחְשְׁבֵהוּ בְּנַפְשׁוֹ לְמְאוּמָה אֵצֶל גֹּדֶל מָה שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ לֵאלֹהִים מִכְּפְלֵי הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא כמ״ש (מיכה ו׳:ו׳) בַּמֶּה אֲקַדֵּם ה׳ אִכַּף לֵאלֹהֵי מָרוֹם הֲיִרְצֶה ה׳ בְּאַלְפֵי אֵילִים וְגוֹ׳ הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וְגוֹ׳:

פרק ה

אֲבָל אָפְנֵי קִנְיוֹת הַכְּנִיעָה וְהַדֶּרֶךְ שֶׁמֵּקֵל אוֹתָהּ עַל הָאָדָם הוּא שֶׁתִּהְיֶה מַחְשַׁבְתּוֹ וְרַעְיוֹנוֹ תָּמִיד בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים.
אֶחָד מֵהֶם שׁוֹרֶשׁ הֲוָיָתוֹ וְהִתְחַלָּתוֹ מִן הַלְּבוֹנִית וְהַדָּם אַחַר הִתְעַפְּשָׁם וּבְאֹשׁ רֵיחָם וְאַחַר כָּךְ הוּא נִזּוֹן מִדָּם הַטֻּמְאָה כָּל יְמֵי עָמְדוֹ בְּבֶטֶן אִמּוֹ, אַחַר כָּךְ יֵצֵא וְהוּא חָלוּשׁ וְדַל בְּגוּפוֹ וְאֻבָּרָיו וְאַחַר כָּךְ יַעֲלֶה מִן הַמַּדְרֵגָה הַזֹּאת אֶל הַסְּמוּכָה לָהּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְרֹב שְׁנוֹתָיו, אַחַר כָּךְ יָחֵלּוּ יְמֵי הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּמְלְאוּ יָמָיו.
וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲכָמִים: אֲנִי תָּמֵהַּ מִמִּי שֶׁעָבַר בְּמַעֲבַר הַשָּׁתָן וְהַדָּם פַּעֲמַיִם הֵיאַךְ יִתְגָּאֶה וְיִגְבַּהּ לִבּוֹ כִּי הַמַּחֲשָׁבָה בָּזֶה וּבְדוֹמֶה לוֹ מַעְנִין הָאָדָם מְחַיֶּבֶת הַכְּנִיעָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד

המע"ה (תהלים קמד) ה' מָה אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ וְאָמַר (איוב יד) אָדָם יְלוּד אִשָּׁה וְאָמַר (תהלים כב) וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְאָמַר (איוב כה) אַף כִּי אֱנוֹשׁ רִמָּה וּבֶן אָדָם תּוֹלֵעָה.

וְהַשֵּׁנִי: כְּשֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּעִצָּם מָה שֶׁיַּגִּיעַ אֵלָיו בָּעוֹלָם מִמֵּינֵי הַנְּסָיוֹן בָּרָעָב וּבַצָּמָא וּבַקֹּר וּבַחֹם וּבֶחֳלָאִים וּבַפְּגָעִים וּבַדְּאָגוֹת אֲשֶׁר אֵין לוֹ מְנוּחָה מֵהֶם כִּי אִם בַּמָּוֶת וְכַאֲשֶׁר יִתֵּן הָאִישׁ הַנִּלְבָּב אֶל לִבּוֹ כָּל זֶה וְיָבִין חֶלְשָׁתוֹ וּמְעוּט הַשָּׂגָתוֹ וְקִצְרַת יָדוֹ מִדְּחוֹת מֵעַל נַפְשׁוֹ כָּל זֶה. יַכִּיר מְצוּרַת מַעֲמָדוֹ כִּי הוּא אֵינוֹ כְּמוֹ אָסִיר בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲבָל הוּא אָסִיר בֶּאֱמֶת וְיִכָּנַע כְּנִיעַת הָאָסִיר הַמּוּשָׂם בַּבּוֹר אֲשֶׁר אֵין לוֹ תַּחְבּוּלָה וְלֹא יְכֹלֶת לְהַתִּיר אֶת עַצְמוֹ מִבֹּלְתִּי אֲדוֹנָיו כמ"ש (תהלים מט) תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֲנָקַת אָסִיר וְאָמַר (שם קמב) הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר נַפְשִׁי.

וְהַשְּׁלִישִׁי: כַּאֲשֶׁר יַחְשֹׁב בַּחֲלִיפָתוֹ וּבוֹא אֵלָיו הַמָּוֶת מְהֵרָה וְהֶפְסֵק מַאֲוַיָּיו וְתִקְוָתוֹ בָּעֵת הַהִיא וְעָזְבוֹ כָּל קִנְיָנָיו וְהִתְיָאֲשׁוּ מִקְּחַת מֵהֶם מְאוּמָה לְצֵדָה וּמֵהוֹעִיל בָּהֶם בְּעָמְדוֹ בַּקֶּבֶר וּכְבָר חָלַף אוֹר פָּנָיו וְשָׁחַר מַרְאֵהוּ וַיֵּרֶם תּוֹלָעִים וְעָפוּשׁ וּמֶגְלָא וַיַּחֲלְפוּ סִימָנֵי יְפִי גּוּפוֹ וְיֶחֱזַק בְּאוֹשׁ רֵיחוֹ כְּאִלּוּ לֹא רָחַץ וְלֹא מָרַק וְלֹא הֵפִיחַ רֵיחַ הַטּוֹב, כִּי כַּאֲשֶׁר יַעֲבֹר עַל לֵב אָדָם זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ יִכָּנַע בְּנַפְשׁוֹ וְיָשֹׂחַ וְלֹא יִתְגָּאֶה וְלֹא יִגְבַּהּ לִבּוֹ וְלֹא יִתְנַשֵּׂא וְלֹא יִתְגַּדֵּל כמ"ש (ישעיה ב) חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא וְאָמַר (תהלים סג) אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ וגו'.

וְהָרְבִיעִי: כַּאֲשֶׁר יַעֲבִיר עַל לִבּוֹ מָה שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ מֵעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים עַל רֹב חַסְדּוֹ עָלָיו וְגֹדֶל טוּבוֹ אֵלָיו וְהִתְעַלְּמוּתוֹ מִן הַמִּצְוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת וְהַשִּׁמְעִיּוֹת וְקִצּוּרוֹ בָּהֶן וְהֶפְסֵק טַעֲנוֹתָיו וַאֲמַתְלְאוֹתָיו בְּבוֹא יוֹם הַחֶשְׁבּוֹן וַחֲרָטָתוֹ בְּמַעֲמַד הַגְּמוּל יִכָּנַע וְתִשְׁבֹּר רוּחוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (מלאכי ג) כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וגו' (שם) וּמִי מְכַלְכֵּל אֶת יוֹם בּוֹאוֹ.

וְהַחֲמִישִׁי: כַּאֲשֶׁר יַחְשֹׁב בִּגְדֻלַּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְעֹז גְּבוּרָתוֹ הַמַּשְׁקִיף עַל נִרְאֵהוּ וְנִסְתָּרוֹ וְיִתֵּן אֶל לִבּוֹ הָעִנְיָן הַגָּדוֹל הַזֶּה כְּמוֹ שֶׁזָּכְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל עַל הָרִבָּה חֲסִידִים שֶׁהָיוּ בַּדּוֹרוֹת הָעוֹבְרִים מִן הַמּוֹרָא וְהַגְּדֻלָּה וְהוּא מָה שֶׁאָמְרוּ נָתַן עֵינָיו בּוֹ וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת וְאָמְרוּ עַל יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל כְּשֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה כָּל עוֹף שֶׁהָיָה פּוֹרֵחַ עָלָיו מִיָּד נִשְׂרָף.

וְאֵין סָפֵק שֶׁמַּעֲלַת הַנְּבִיאִים לְמַעְלָתָם וְתִמְצָא הַנְּבִיאִים כִּי הָיָה כֹּחָם נָמֵס וְכוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים בִּפְגִיעַת הַמַּלְאָכִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּדָנִיֵּאל וִיהוֹשֻׁעַ וְהָרִבָּה כְּמוֹהֶם וְתִמְצָא בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים כִּי הַמַּלְאָכִים כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (נחמיה ט':ו') וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים וְאָמַר (איוב ד) הֵן בַּעֲבָדָיו לֹא יַאֲמִין וגו' (תהלים כט) וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד וְאָמַר (ישעיהו ו':ג') וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ וגו'.

וּבְמָה שֶׁהוּא נִרְאֶה לְדַעְתֵּנוּ מִצַּד בְּרוּאָיו כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּל וְהָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ מִמּוּצָק וְצֶמַח וְחַי דַּי לְמִי שֶׁיָּבִין וְיִשְׂכִּיל כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים צב) מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּגוֹ' וְאָמַר (ישעיהו מ':י"ז) כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ וְאָמַר (דניאל ד) וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין.

וְכַאֲשֶׁר יַחְשֹׁב הַנִּלְבָּב הַמַּבִּין בְּעֶרֶךְ הַמְּדַבְּרִים וְעֶרֶךְ הַמְדֻבָּרִים אֶל כַּדּוּר הָאָרֶץ וְכַדּוּר הָאָרֶץ אֶל גַּלְגַּל הַיָּרֵחַ וְגַלְגַּל הַיָּרֵחַ אֶל גַּלְגַּל הָעֶלְיוֹן וְהַכֹּל אֵצֶל גְּדֻלַּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּאַיִן יִכָּנַע בְּנַפְשׁוֹ וְיִשְׁפַּל לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים ח) מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וְגוֹ'.

וְהַשִּׁשִּׁי כְּשֶׁקּוֹרֵא בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְרוֹאֶה חֹזֶק עֹנֶשׁ הַנִּאָים וְהַגְּבוֹהִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּנַּאֲוָה וְהַגַּבְהוּת (ישעיהו ב':י"א) עֵינֵי גַּבְהוּת אָדָם שָׁפֵל וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגַּב וּגוֹ' וְאָמַר (שם) כִּי יוֹם לַה' צְבָאוֹת עַל כָּל גֵּאֶה וָרָם וְעַל כָּל נִשָּׂא וְשָׁפָל.

וְאָמַר בִּשְׁתֵּי הַכִּפּוֹת (תהלים קמז) מְעוֹדֵד עֲנָוִים ה' מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אֶרֶץ וּגוֹ' וְאָמַר (שם קלח) כִּי רָם ה' וְשָׁפָל יִרְאֶה וּגוֹ' וְאָמַר בַּשְּׁפָלִים (שם לז) וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְאָמַר (ישעיהו ס"א:א') יַעַן מָשַׁח ה' אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים וְאָמַר (משלי טז) לִפְנֵי שֶׁבֶר גָּאוֹן וְאָמַר (שם יח) לִפְנֵי שֶׁבֶר יִגְבַּהּ לֵב אִישׁ.

וְהַשְּׁבִיעִי כְּשֶׁיִּרְאֶה תַּהְפּוּכוֹת עִנְיְנֵי הַבְּרוּאִים בָּעוֹלָם וּמְהִירוּת הִתְחַלְּפוּת הַמַּמְלָכוֹת וְהַמֶּמְשָׁלוֹת בּוֹ וְהֶעָתְקוּת אֲנָשָׁיו מֵעִנְיָן אֶל עִנְיָן וְהַשְׁחָתַת עַם לְתַקָּנַת עַם אַחֵר וְסוֹף הַכֹּל אֶל הַמָּוֶת כמ"ש (תהלים מט) כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וּגוֹ' יִכְנַע וְלֹא יִתְגָּאֶה בְּמְאוּמָה מֵהוֹן הָעוֹלָם וְלֹא יִבְטַח לִבּוֹ עַל דָּבָר מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם מ) אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם ה' מִבְטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים וְגוֹ'.

וּכְשֶׁלֹּא יִהְיֶה לֵב הָאָדָם רֵיק מֵאֶחָד מֵאֵלֶּה הַשִּׁבְעָה עִנְיָנִים אֲשֶׁר זָכַרְנוּ יִהְיֶה תָּמִיד נִכְנָע וְשָׁפֵל עַד אֲשֶׁר תִּהְיֶה לוֹ הַכְנִיעָה טֶבַע דָּבֵק לֹא יִפָּרֵד מִמֶּנּוּ וְכַאֲשֶׁר יִדָּבֵק בַּכְּנִיעָה תַּרְחִיק מִמֶּנּוּ כָּל פִּגְעֵי הַגַּאֲוָה וְהַגֹּבַהּ וְהַגְּדֻלָּה כַּאֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ וְיִנָּצֵל בָּהּ מִן הַחֵטְא וְהַמִּכְשׁוֹל כמ"ש (שמות כ':י"ז) וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְאֵין אַתָּה בָּא לִידֵי עֲבֵרָה דַּע מֵאַיִן בָּאתָ וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ מִטִּפָּה סְרוּחָה וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

פרק ו

אֲבָל הַמְּנַהֲגִים שֶׁרָאוּי לְנַהֵג בָּהֶם בַּעַל הַכְּנִיעָה הֵם עֲשָׂרָה.

הָרִאשׁוֹן דַּעַת אֱלֹהִים וּמִדּוֹתָיו הַטּוֹבוֹת וְהַיִּתְרוֹן אֲשֶׁר נָתַן לָאָדָם עַל שְׁאָר בַּעֲלֵי הַחַיִּים כמ"ש (תהלים ח) תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ.

כַּאֲשֶׁר יַכִּיר גֹּדֶל עָצְמַת הַבּוֹרֵא וְרוֹמְמוּת גְּבוּרָתוֹ וְחָכְמָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה יִכָּנַע לוֹ וְיִשְׁפֹּל לְפָנָיו וְיִלְמַד מִמָּה שֶׁצִּוָּה הֶחָכָם (משלי כה) אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ כ״ש לִפְנֵי ממ״ה וַאֲדוֹנִי הָאֲדוֹנִים יִתְעַלֶּה מִדְּמוֹת וּמֵהַמָּשָׁל כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה חַנָּה (שמואל א ב׳:ב׳) אֵין קָדוֹשׁ כַּה׳ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ.

וְהַשֵּׁנִי לָדַעַת חִיּוּבֵי הַתּוֹרָה וְהַשֵּׂכֶל וְלִקְרֹא בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים וְלַעֲמֹד עַל הַחָכְמָה הַמֻּשְׂכֶּלֶת וְהַמְקֻבֶּלֶת לִלְמֹד מִמֶּנָּה תְּנָאֵי הַכְּנִיעָה וּמְקוֹמוֹת הַנֶּהֱנָתָה.

וְהַשְּׁלִישִׁי רֹחַב הַלֵּב וְסִבְלוּת מָה שֶׁיִּשְׁנָא מִן הַדְּבָרִים וּמִן הַמַּעֲשִׂים מִן הַבּוֹרֵא יתִ׳ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים ז) אִם גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע וְגוֹ׳ וְאָמַר (משלי כד) אַל תֹּאמַר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִי כֵּן אֶעֱשֶׂה לּוֹ וְאָמְרוּ רז״ל הַנֶּעֱלָבִים וְאֵינָם עוֹלְבִים שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאֵינָם מְשִׁיבִים עוֹשִׂים מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (שופטים ה) וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וְהוּא הַנִּקְרָא אֶצְלָם מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו.

וְהָרְבִיעִי עֲשׂוֹת הַטּוֹב לִבְנֵי אָדָם וְדַבֵּר טוֹב לָהֶם וּלְדוֹנָם לִזְכוּת וְשֶׁלֹּא יְסַפֵּר בִּגְנוּתָם וְשֶׁיִּמְחֹל לָהֶם מָה שֶׁיְּדַבְּרוּ בּוֹ וִיסַפְּרוּ בִּגְנוּתוֹ וְאִם אֵינָם רְאוּיִים לְכָךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (קהלת י׳:כ׳) גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל וְאָמַר (תהלים נ) פִּיךָ שָׁלַחְתָּ בָרָעָה תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ תְדַבֵּר בְּבֶן אִמְּךָ תִּתֵּן דֹּפִי וּמִמְּחִילַת הַדִּבּוּר הָרַע וְהַגְּנוּי מָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (במדבר י״ב:א׳) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה וְאָמַר (שם) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וְאָמַר (שם) וְלֹא דִבַּר אִתָּם מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה וְאָמַר (שם) וַיִּשְׁמַע ה׳ וְאָמַר אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נָשְׂאוּ אֶת הַלָּשׁוֹן הַזֶּה וְאָמַר (שם) וַיִּחַר אַף ה׳ בָּהֶם וַיֵּלַךְ וְאָמַר (שם) וַיִּתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשׁוּבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם הֵם וְאָמַר (שם) וַיִּתְלוֹנְנוּ כָּל הָעֵדָה וְאָמַר (שם) וַיִּתְלוֹנְנוּ הָעָם וְאָמַר (שם) וַיִּתְאוֹנְנוּ הָעָם וְאָמַר (שם) וַיִּתְאוֹנְנוּ הָעָם וְאָמַר (שם) וַיִּתְאַוּוּ תַּאֲוָה וְאָמַר (שם) וַיִּתְאוֹנְנוּ הָעָם

וְהַחֲמִישִׁי הַכְּנִיעָה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָמוֹ כֻּלָּם הַנִּרְאֶה מֵהֶם וְהַנִּסְתָּר בְּדִבּוּרוֹ וּבְמַעֲשֵׂהוּ וּבְתְנוּעַת אֵבָרָיו וְנוּחָם וְלֹא יִהְיֶה תּוֹכוֹ בְּכָל זֶה הֶפֶךְ בָּרוֹ וְלֹא מַצְפּוּנוֹ כְּנֶגֶד נִרְאֵהוּ וּתְנוּעוֹתָיו שְׁקוּלוֹת וּנְכוֹנוֹת וְשָׁווֹת וּמְתֻמָּמוֹת הוֹלְכוֹת עַל דֶּרֶךְ הַכְּנִיעָה וְהַשִּׁפְלוּת לֵאלֹהִים יִתְבָּרַךְ וְלִבְנֵי אָדָם כְּפִי הִתְחַלְּקוּת מַעֲלוֹתָם וּכְפִי הַטּוֹב לוֹ מֵהֶם לְתוֹרָתוֹ וּלְעוֹלָמוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם קיב) טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט וְאָמְרוּ רז"ל הֱוֵי שִׁפַּל רוּחַ בִּפְנֵי כָל אָדָם וְאָמְרוּ הֱוֵי קַל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ לְתִשְׁחֹרֶת.

וְהַשִּׁשִּׁי שֶׁיִּהְיֶה יָקָר רוּחַ וּגְבַהּ נֶפֶשׁ בְּעִנְיְנֵי העוה"ב שֶׁלֹּא יַסְפִּיק לוֹ מֵהֶם מָה שֶׁיִּזְדַּמֵּן וְלֹא יֹאמַר דַּי בְּמֶה שֶׁתִּמְצָא יָדוֹ מֵהֶם אֲבָל יִמְעַט בְּעֵינָיו מַעֲשֵׂהוּ וְיִכְלְתּוֹ וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בְּעִנְיָנָיו וְתִגְבַּהּ נַפְשׁוֹ אֶל מָה שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה תָּמִיד כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּיהוֹשָׁפָט (ד"ה ב יז) וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי ה'.

וְהַשְּׁבִיעִי שֶׁיִּקְטַן בְּעֵינָיו מַעֲשֵׂהוּ וְיִתְרַעֵם עַל נַפְשׁוֹ עַל קְצוּרָהּ בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָתוֹ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וְלִפְנֵי בְּנֵי אָדָם וִיבַקֵּשׁ מֵאֱלֹהִים עֵזֶר וְאֹמֶץ [לְהוֹסִיף בָּעֲבוֹדָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט): אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ]. וְיַנִּיחַ הַגְּבָהוּת לְכְבוֹד הַבּוֹרֵא וְיַעֲזֹב הַגְּדֻלָּה וְהַיְקָר בְּעֵת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לֵאלֹהִים יִתְבָּרַךְ בֵּין לְבֵדוֹ בֵּין בְּתוֹךְ מַקְהֲלוֹת בְּנֵי אָדָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל אַהֲרֹן עַל גְּדֻלַּת מַעֲלָתוֹ (ויקרא ו) וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן וְגוֹ'. וְחִיְּבוֹ הַבּוֹרֵא לְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן בְּכָל יוֹם תָּמִיד לְהַשְׁפִּיל וּלְהַסִּיר הַגַּבְהוּת מִלִּבּוֹ וּכְמוֹ זֶה אָמַר בְּדָוִד (שמואל ב ו) וַתֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה' וּשְׁאָר הָעִנְיָן וְאָמַר (תהלים קיט) וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ.

וְהַשְּׁמִינִי שֶׁיַּסְפִּיק לוֹ מִסִּבּוֹת הַמָּזוֹן מָה שֶׁיִּזְדַּמֵּן וּמָה שֶׁיִּמְצָא מֵאֲשֶׁר תִּהְיֶה נַפְשׁוֹ נִמְבָּזָה וְנִקְלָה בְּעֵינָיו וּלְחַנֵּךְ אוֹתָהּ לַעֲמֹד מִתַּאֲוֹתֶיהָ הַגּוּפָנִיּוּת וּלְהַפְנוֹת לִפְרֹעַ חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עַל גַּדֶּל טוֹבוֹתָיו וְרֹב חַסְדּוֹ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד (שם) דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ וְגוֹ'.

וְהַתְּשִׁיעִי שֶׁיִּנָּקֵם מִן הָרְשָׁעִים לִכְבוֹד הַבּוֹרֵא וְאַל תַּשִּׂיאֵהוּ מְחִילָתוֹ לִבְנֵי אָדָם בְּצַד עַצְמוֹ לִמְחֹל בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים אוֹ לְמִי שֶׁיְּדַבֵּר בִּנְבִיאָיו וַחֲסִידָיו וּסְגֻלָּתוֹ וְאַל יִנָּהֵג בְּעִשָּׁק בְּנֵי אָדָם אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ כְּמִנְהָגוֹ בְּמְחִילָתוֹ לָהֶם בְּעָשְׁקָם אוֹתוֹ אַךְ יַצִּיל הֶעָשׁוּק וְיַעֲזֹר לְהוֹצִיא מִיַּד הָעוֹשֵׁק כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיה כח) דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָּזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק וְאָמַר (איוב כט) וָאֲשַׁבְּרָה מְתַלְּעוֹת עָוֶל.

וְיוֹרֶה בְּנֵי אָדָם עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וְיוֹכִיחֵם וְיַכְלִימֵם וְיצַוֵּם עַל הַטּוֹב וְיַזְהִירֵם מִן הָרַע בְּיָדוֹ וּבִלְשׁוֹנוֹ כְּפִי יְכָלְתּוֹ וּמַהֵר לְקַחַת דִּינֵי הָאֱלֹהִים מִמִּי שֶׁחַיָּב בָּהֶם וְלֹא יִכָּנַע וְלֹא יִשָּׁפֵל בָּזֶה כמ"ש בְּפִינְחָס (תהלים קו) וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה וַתֵּחָשֶׁב לוֹ לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד עוֹלָם.

וְהָעֲשִׁירִי שֶׁיִּהְיֶה בְּמִעַט דְּבָרִים וְקוֹלוֹ נָמוּךְ וּמְעַט שְׂחוֹק וּמְעַט שְׁבוּעוֹת בַּשֵּׁם עַל הָאֱמֶת וְלֹא יַעֲבִיר עַל לְשׁוֹנוֹ כָּזָב וְלֹא יֵשֵׁב בְּסוֹד מְשַׂחֲקִים וְלֹא יִשְׂמַח בְּמָה שֶׁשְּׂמֵחִים עַמֵּי הָאָרֶץ מִתַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם וְזֶה מִכְּנִיעָה וְשִׁפְלוּת לֹא מִצַּד גְּדֻלָּה וְהִתְנַשֵּׂא כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (ירמיהו ט״ו:י״ז) לֹא יָשַׁבְתִּי בְסוֹד מְשַׂחֲקִים וָאֶעְלֹז מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי כִּי זַעַם מִלֵּאתָנִי׃

פרק ז

אֲבָל הַסִּימָנִים שֶׁבָּהֶם תִּתְבָּרֵר הַכְּנִיעָה מִן הַנִּכְנָע כְּשֶׁיֵּרָאוּ בּוֹ הֵם חֲמִשָּׁה.

אֶחָד מֵהֶם בְּעֵת חֹזֶק כַּעַסוֹ עַל מִי שֶׁמְּבַזֶּה אוֹתוֹ בֵּין בְּמַאֲמָר בֵּין בְּמַעֲשֶׂה שֶׁאִם יִמְשֹׁל בְּרוּחוֹ וְיִמְחֹל אַחַר הַיְכֹלֶת לְהִנָּקֵם מֵעֲנָוָה וְשִׁפְלוּת יוֹרֶה עַל בֶּרוּר כְּנִיעָתוֹ.

וְהַשֵּׁנִי כְּשֶׁיִּפְגְּעוּהוּ פֶּגַע בְּמָמוֹנוֹ אוֹ יִקָּרֵהוּ מִקָּרֶה בְּקִרְבָּיו אִם יַגְבִּיר הַסֵּבֶל עַל הַחָרְדָה וְיִרְצֶה בְּגִזְרַת הַבּוֹרֵא וְיַצְדִּיק אֶת דִּינוֹ יוֹרֶה עַל כְּנִיעָתוֹ הַטּוֹבָה וְשִׁפְלוּתוֹ לֵאלֹהִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל אַהֲרֹן בְּמָה שֶׁאֵרְעוֹ בְּמוֹת נָדָב וַאֲבִיהוּא (ויקרא י) וַיִּדֹּם אַהֲרֹן וְאָמַר דָּוִד (תהלים לז) דּוֹם לַה׳ וְהִתְחוֹלֵל לוֹ וְנֶאֱמַר (עמוס ח) לָכֵן הַמַּשְׂכִּיל בָּעֵת הַהִיא יִדֹּם.

וְהַשְּׁלִישִׁי כְּשֶׁיִּתְפָּרְסֵם עִנְיָנוֹ אֵצֶל בְּנֵי אָדָם בְּטוֹבָה אוֹ בְּרָעָה.

שֶׁאִם יִשְׂבְּחוּהוּ עַל טוֹבָה שֶׁעָשָׂה יָבֹז לִמְשַׂבְּחוֹ עָלֶיהָ וְתִהְיֶה נַקְלָה בְּנַפְשׁוֹ וּקְטַנָּה בְּעֵינָיו מֵהֱיוֹתָהּ מְקֻבֶּלֶת וּרְצוּיָה אֵצֶל הַבּוֹרֵא לְקַטְנוּתָהּ נֶגֶד מָה שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ מִכְּפְלֵי הַטּוֹבָה הַהִיא וְיֹאמַר לְמִשַּׂבְּחוֹ רַב לְךָ אָחִי כִּי אֵינָהּ נֶגֶד עֲוֹנֹתַי אֶלָּא כְּנִיצוֹץ מִן הָאֵשׁ בַּיָּם וּאפִי׳ אִם תִּהְיֶה נֶחְשֶׁבֶת לְמְאוּמָה אֵיךְ אֵדַע אִם הִיא נִצֶּלֶת מִפִּגְעֵי הַהֶפְסֵד הַמַּשִּׂיגִים אוֹתָהּ עַד שֶׁיִּקְבְּלֶנָּה הַבּוֹרֵא מִמֶּנִּי וְלֹא יִשִּׁיבֶנָּה עָלַי וְיַשְׁלִיכֶנָּה בְּפָנַי כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו א׳:י״ב) כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי בִקֵּשׁ זֹאת וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם) לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת שָׁוְא וְגוֹ׳.

כ״ש אִם יְשַׂבְּחֻנוּ בְּשֶׁקֶר שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחִיק הַדָּבָר הַהוּא מֵעַצְמוֹ וְיֹאמַר לַמְסַפֵּר דַּי לִי (ס״א לך) אָחִי בְּקִצּוּרִי בְּמָה שֶׁאֲנִי חַיָּב בּוֹ לַבּוֹרֵא אַל תְּקַבֵּץ עָלַי עָוֹן קִצּוּרִי וַעֲוֹן הַשֶּׁבַח בְּמָה שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי כִּי אֲנִי יוֹדֵעַ עֲוֹנֹתַי וּפִשְׁעַי יוֹתֵר מִמְּךָ כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים נא) כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע.

וְאִם יִזְכֹּר בְּרָעָה שֶׁעָשָׂה,

יוֹדֶה עַל נַפְשׁוֹ בְּקִצּוּרוֹ וְאַל יַחֲזֹר אַחַר אֲמַתְלָאוֹת לְהִנָּקוֹת מִמֶּנָּה וּלְזַכּוֹת עַצְמוֹ כמ״ש יְהוּדָה (בראשית ל״ח:כ״ו) צָדְקָה מִמֶּנִּי וְאַל יִשְׁתַּדֵּל לְהַכְלִים (ס״א להכחיש) הַמְסַפֵּר וְאַל יַאֲשִׁימֶנּוּ עַל אֲשֶׁר גִּלָּה אוֹתוֹ, אֲבָל יֹאמַר לוֹ אָחִי מָה שֶׁעִוּוֹר מָה שֶׁהִשְׁקַפְתָּ עָלַי מֵרֹעַ מַעֲשַׂי אֵצֶל מָה שֶׁלֹּא יָדַעְתָּ מִמֶּנִּי אֲשֶׁר הֶאֱרִיךְ לִי הַבּוֹרֵא סִתְרוֹ בָּהֶם וְאִלּוּ הָיָה נִגְלֶה לְךָ רֹעַ מַעֲשַׂי וַעֲוֹנֹתַי הָיִיתָ בּוֹרַחַ מִמֶּנִּי וּמְפַחֵד מֵעָנְשׁ הַבּוֹרֵא עֲלֵיהֶם כמ״ש אֶחָד מִן הַמְּשׁוֹרְרִים חֲטָאַי לוּ יְרִיחוּן בָּם שְׁכֵנַי אֲזַי בָּרְחוּ וְרָחֲקוּ מִן גְּבוּלִי וְאָמַר אִיּוֹב (איוב לא) אִם כִּסִּיתִי כְאָדָם פִּשָּׁעִי.

וְאִם מָה שֶׁסִּפְּרוּ עָלָיו שֶׁקֶר יֹאמַר לַמְסַפֵּר אָחִי אֵין מִן הַתְּמַהּ מָה שֶׁהִצִּילָנִי הַבּוֹרֵא מֵעֲשׂוֹת מָה שֶׁתָּלִיתָ בִּי אֵצֶל רֹב הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר גְּמָלַנִי אַךְ הַתְּמַהּ סִתְרוֹ עָלַי בְּמָה שֶׁהוּא יוֹתֵר מְגֻנֶּה וְגָדוֹל מְאֹד מִמָּה שֶׁסִּפַּרְתָּ עָלַי, הֶרֶף אָחִי וַחֲמֹל עַל זְכוּיוֹתֶיךָ שֶׁלֹּא תֹאבַדְנָה מִמְּךָ וְלֹא תַּרְגִּישׁ כִּי כְּבָר נֶאֱמַר עַל אֶחָד מִן הַחֲסִידִים שֶׁזָּכְרוּ אוֹתוֹ לְרָעָה וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ הַדָּבָר שֶׁלַּח לַמְדַבֵּר בּוֹ כְּלִי מָלֵא מִזְמֹרַת אַרְצוֹ וְכָתַב אֵלָיו הִגִּיעַנִי שֶׁשָּׁלַחְתָּ לִי מִנְחָה מִזְּכוּיוֹתֶיךָ וּגְמַלְתִּיךָ בָּזֶה,

וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם יָבוֹאוּ לְיוֹם הַחֶשְׁבּוֹן וּכְשֶׁמַּרְאִים לָהֶם מַעֲשֵׂיהֶם יִמְצְאוּ בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹתָם זְכוּיוֹת שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתָם וְיֹאמְרוּ לֹא עָשִׂינוּ אוֹתָם וְיֵאָמֵר לָהֶם עֲשָׂה אוֹתָם אֲשֶׁר דִּבֵּר בָּכֶם וְסִפֵּר בִּגְנוּתְכֶם. וְכֵן כְּשֶׁיֶּחְסַר מִסִּפֵּר זְכוּיוֹת הַמְסַפְּרִים בִּגְנוּתָם יְבַקְּשׁוּ אוֹתוֹ בָּעֵת הַהִיא וְיֵאָמֵר לָהֶם אֲבִדוּ מִכֶּם בָּעֵת שֶׁדִּבַּרְתֶּם בְּפִלּוֹנִי וּפִלּוֹנִי.

וְכֵן יֵשׁ מֵהֶם גַּם כֵּן שֶׁיִּמְצְאוּ בַּסֵּפֶר חוֹבוֹתָם חוֹבוֹת שֶׁלֹּא עָשׂוּ וּכְשֶׁאוֹמְרִים לֹא עָשִׂינוּ יֵאָמֵר לָהֶם נוֹסְפוּ עֲלֵיכֶם בַּעֲבוּר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁדִּבַּרְתֶּם בָּם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עט) וְהָשֵׁב לְשָׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל חֵיקָם חֶרְפָּתָם אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ ה'. וְעַל זֶה הִזְהִירָנוּ הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ (דברים כד) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדָּרֶךְ.

וְהָרְבִיעִי כְּשֶׁיֵּיטִיב לוֹ הָאֵל בְּטוֹבָה גְּדוֹלָה וּבְחָכְמָה יְתֵרָה וּתְבוּנָה רַבָּה אוֹ עֹשֶׁר גָּדוֹל אוֹ כָּבוֹד אֵצֶל הַמַּלְכוּת וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִמַּה שֶׁנֶּהֱגוּ בְּנֵי אָדָם לְהִתְפָּאֵר בָּהֶם וּלְהִתְגָּאוֹת בַּעֲבוּרָם וְיִשָּׁאֵר עַל עִנְיַן שִׁפְלוּתוֹ קֹדֶם לָכֵן וְלֹא הוֹסִיף אֶלָּא עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְטוֹבָה לִבְנֵי אָדָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר אַבְרָהָם עֵת שֶׁשִּׁבְּחוֹ הַבּוֹרֵא וְאָמַר (בראשית י״ח:י״ז) הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם וְגוֹ' וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר. וְאָמַר מֹשֶׁה (שמות יז) וְנַחְנוּ מָה. וְאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים כב) וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ אָז יִתְבָּרֵר מַצְפּוּנוֹ וְתֵאָמֵן כְּנִיעָתוֹ, וְאָמַר הֶחָכָם בָּעִנְיָן הַזֶּה (קהלת י׳:ד׳) אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ וְגוֹ'.

וְהַחֲמִישִׁי כְּשֶׁהוּא מוֹכִיחַ אֶת נַפְשׁוֹ וְנוֹתֵן דִּין הַבּוֹרֵא מֵעַצְמוֹ אעפ״י שֶׁאֵין יְכֹלֶת לָדִין עַל זֶה תִּתְבָּרֵר כְּנִיעָתוֹ לֵאלֹהִים וְשִׁפְלוּתוֹ וְשַׁחוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא י) אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ וְגוֹ' וְנֶאֱמַר (שם) וַיִּתְּנוּ יָדָם לְהוֹצִיא נְשֵׁיהֶם.

וְעִם הַמְּאֹרָעִים הָאֵלֶּה וְהַדּוֹמִים לָהֶם יִתְקַיְּמוּ סִימָנֵי הַכְּנִיעָה לָאֵל יִתְעָלֶה וְהַשִּׁפְלוּת מִן הַנִּכְנָעִים וְתֵרָאֶה אֱמוּנַת לְבָבָם בָּהֶם:

פרק ח

אֲבָל אִם הַכְּנִיעָה סְמוּכָה לַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת אוֹ הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת סְמוּכוֹת לָהּ אוֹמַר בִּתְשׁוּבַת זֶה:

מִן הַיְדוּעַ אֶצְלֵנוּ כִּי תְּחִלַּת מָה שֶׁתִּתְקַיֵּם בּוֹ הָעֲבוֹדָה לֵאלֹהִים מִן הָאָדָם הוּא שֶׁיִּתְנַצֵּל לוֹ מִמִּדּוֹת הָאַדְנוּת [וְיִיחֵד אוֹתָן לוֹ בִּלְבַד, וְשֶׁיִּקַּבֵּל עַל עַצְמוֹ כָּל מִדּוֹת הָעַבְדוּת לַבּוֹרֵא],
כִּי [הָעַבְדוּת וְהָאַדְנוּת הֵן] מִשְׁעַר הַמִּצְטָרֵף אֲשֶׁר תִּתְחַיֵּב מְצִיאַת כָּל אֶחָד בִּמְצִיאַת הָאַחֵר שֶׁהָאָדָם אֵיננּוּ רָאוּי לְשֵׁם עֶבֶד עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ אָדוֹן וְהָאָדוֹן לֹא יִהְיֶה רָאוּי לַשֵּׁם הַזֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עֶבֶד. וְכָל אֶחָד מֵהֶם כְּעִנְיַן הַקּוֹנֶה וְהַקִּנְיוּ אֵיננּוּ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם וּבָעֲרֶךְ.
וְלֹא תִּתְקַיֵּם הָעֲבוֹדָה מִן הָאָדָם לֵאלֹהִים אֶלָּא עַד שֶׁיְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ כָּל מִדּוֹת הָעַבְדוּת וְהֵן הַכְּנִיעָה וְהַשִּׁפְלוּת לְפָנָיו וְשֶׁיִּתְנַצֵּל לוֹ מִכָּל מִדּוֹת הָאַדְנוּת שֶׁהֵן הַגְּדֵלָה וְהַיְקָר וְהַגֹּבַהּ וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַגָּאוֹן וְהַדּוֹמֶה לָזֶה.
וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲכָמִים הַגְּדֵלָה מַעֲטֵה הַבּוֹרֵא וּמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִכָּנֵס עָלָיו בְּמַעֲטֵהוּ יַהְדְּפֶנּוּ.
וְאָמַר דָּוִד (תהלים צב) ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ.
וְאֵין מִדָּה טוֹבָה לַמַּאֲמִין עַד שֶׁיִּפְרַע הַחוֹבָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שמואל א ט"ו:כ"ב) הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב,
וְלֹא תִּתְקַיֵּם לוֹ הַטּוֹבָה עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וְיִוָּדֶה לוֹ בְּכָל מִדּוֹת הָעַבְדוּת.
וְלֹא תִּתְכֵּן מִמֶּנּוּ הָעֲבָדוּת אֶלָּא בְּאֹמֶן כְּנִיעָתוֹ לֵאלֹהִים וְשִׁפְלוּתוֹ וְשַׁחוּתוֹ לְפָנָיו כַּאֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ.
וְזֶה מְחַיֵּב שֶׁתִּהְיֶינָה כָּל הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת וְהַחוֹבוֹת סְמוּכוֹת לִכְנִיעָתוֹ וְהִיא רֹאשׁ וּתְחִלָּה לָהֶן, וְהַדִּין נוֹתֵן בַּעֲבוּר זֶה שֶׁלֹּא תִּתְכֵּן מִדָּה טוֹבָה לְמִי שֶׁלִּבּוֹ רֵיק מֵהַכְנִיעָה לֵאלֹהִים וְיֵשׁ בְּלִבּוֹ מְאוּמָה מִן הַגַּאֲוָה וְהַגְּדֵלָה.
וְכֵן רֹאשׁ הַתְּשׁוּבָה הַשִּׁפְלוּת וְהַשַּׁחוּת וְהַכְנִיעָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ד"ה ב ז) וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם וְיִתְפַּלְלוּ וִיבַקְשׁוּ פָּנַי וְגוֹ' וְאָמַר (שם יב) נִכְנְעוּ לֹא אַשְׁחִיתֵם:

פרק ט

אֲבָל אִם יִתְּכֵן לְהִתְקַבֵּץ בְּלֵב הַמַּאֲמִין הַכְּנִיעָה וְהַגַּאֲוָה אִם לֹא. אוֹמַר בְּתִשׁוּבַת זֶה:
כִּי הַגַּאֲוָה מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁנֵי חֲלָקִים.
אֶחָד מֵהֶם גַּאֲוַת הָאָדָם בְּגוּפוֹ וּבְעִנְיְנֵי גּוּפוֹ וְתִקּוּנָיו הַגּוּפִיִּים.
וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי גַּאֲוָתוֹ בְּמַעֲלוֹתָיו הָרוּחָנִיּוּת בַּחָכְמָה וְהַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב בַּעֲבוּר עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא,
וְכָל גַּאֲוָה שֶׁתִּהְיֶה מֻחֶמֶת הַגּוּפִיִּים הִיא מַרְחֶקֶת הַכְּנִיעָה מִן הַלֵּב וּמִן הַנִּמְנָע הִתְקַבְּצָם בְּלֵב אֶחָד בַּעֲבוּר הַרְחָקַת כָּל אֶחָד מֵהֶם אֶת חֲבֵרוֹ, כִּי כַּאֲשֶׁר יִתְגָּאֶה הָאָדָם בְּדָבָר מִדְּבָרֵי הָעוֹלָם אֵין מְבִיאוֹ לָזֶה, אֶלָּא:
בְּזוֹת אֶת בַּעַל הַטּוֹבָה,
וּמְעוּטָהּ אֶצְלוֹ,
וּמְעוּט יְדִיעָתוֹ בְּמְהִירוּת הֶסְרָתָהּ מִמֶּנּוּ וּנְסִיעָתָהּ מֵאֶצְלוֹ.

וְיַחְשֹׁב כִּי הוּא הַמֵּטִיב בָּהּ לְעַצְמוֹ וְהַקּוֹנֶה אוֹתָהּ בְּכֹחוֹ וּבְחָכְמָתוֹ כמ"ש סַנְחֵרִיב (ישעיהו י:י"ג) בְּכֹחַ יָדִי עָשִׂיתִי וְאָמַר נְבוּכַדְנֶצַּר (דניאל ז) הֲלָא זֹאת הִיא בָּבֶל רַבְּתָא וְאָמַר פַּרְעֹה (יחזקאל כט) לִי יְאוֹרִי וְגוֹ'. וּכְבָר יָדַעְתָּ מָה שֶּׁהָיָה תֵּכֶף לְמַאֲמָרָם מֵהֲרִיסַת מַלְכוּתָם וְהַשְׁחָתַת מֶמְשַׁלְתָּם.

אַךְ הַגַּאֲוָה שֶׁבַּמַּעֲלוֹת הָרוּחָנִיּוֹת מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁנֵי חֲלָקִים. אֶחָד מֵהֶם מְגֻנֶּה וְהַשֵּׁנִי מְשֻׁבָּח. הַמְגֻנֶּה שֶׁיִּתְגָּאֶה הָאָדָם בְּחָכְמָתוֹ וְהַצְדִּיק בְּמַעֲשֵׂהוּ וְגוֹרֵם זֶה שֶׁיִּרְבֶּה בְּעֵינָיו וְיַסְפִּיק אֶצְלוֹ מָה שֶׁקָּדַם לוֹ מֵהֶם וְלַחְשֹׁב שֶׁדַּי לוֹ בְּמָה שֶׁיָּצָא לוֹ מִן הַשֵּׁם הַטּוֹב וְהַשֶּׁבַח אֵצֶל בְּנֵי אָדָם וְלִבְזוֹת בְּנֵי אָדָם וְלִגְעֹל אוֹתָם וּלְסַפֵּר בִּגְנוּתָם וְלִהְיוֹת חַכְמֵי דּוֹרוֹ וּגְדוֹלֵיהֶם פְּחוּתִים בְּעֵינָיו וּלְהִתְפָּאֵר בְּקִצּוּר חֲבֵרָיו וְסִכְלוּתָם וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא אֵצֶל רז"ל מִתְכַּבֵּד בְּקִלּוֹן חֲבֵרוֹ וּבְזֶה לֹא יִהְיֶה נִכְנָע וְלֹא עָנָיו.

וְהַמְשֻׁבָּח כְּשֶׁמִּתְגָּאֶה הֶחָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְהַצְדִּיק בְּמַעֲשֵׂהוּ הוֹדָאָה לְגָדֵל טוֹבַת הַבּוֹרֵא עָלָיו בָּהֶם וְשִׂמְחָה בַּעֲבוּרָם וְיִגְרֹם לוֹ לְהוֹסִיף וּלְהִשְׁתַּדֵּל בָּהֶם וּלְהַכְנִיעַ לְקִרְבָתָיו וְלִשְׂמֹחַ בַּחֲבֵרָיו וְלָחוּס עַל כְּבוֹדָם וּלְכַסּוֹת סִכְלוּתָם וּלְדַבֵּר בְּשִׁבְחָם וְלֶאֱהֹב אוֹתָם וּלְהָלִיץ בַּעֲדָם וּלְהַזְהֵר בְּכְבוֹדָם וְיִמְעֲטוּ בְּעֵינָיו כָּל מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, תָּמִיד טוֹרֵחַ לְהַרְבּוֹת מֵהֶם, נִכְנָע בַּעֲבוּר חֲלִישׁוּתוֹ מֵהַשִּׂיג מַאֲוַיָּיו בָּהֶם, מַשְׁפִּיל עַצְמוֹ לְמִי שֶׁמְּקַוֶּה תּוֹסֶפֶת עַל יָדָיו, מוֹדֶה לֵאלֹהִים עַל מָה שֶׁחָנָנוֹ מִן הַמַּעֲלוֹת וּמְשַׁבֵּחַ אוֹתוֹ עַל אֲשֶׁר הֶפִיקוֹ לִקְנוֹת הַחֲמוּדוֹת.

וְזֹאת הַגַּאֲוָה אֵינָהּ מַזֶּקֶת לַכְּנִיעָה וְלֹא מַרְחֶקֶת אוֹתָהּ וּבְכָמוֹהָ אָמַר הַכָּתוּב (דה"ב יז) וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי ה' אַף הִיא מְסַיַּעַת אוֹתָהּ וּמוֹסִיפָה בָּהּ כמ"ש (משלי כב) עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת ה':

פרק י

אֲבָל תּוֹעֶלֶת הַכְּנִיעָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא הֵם שִׁשָּׁה דְּבָרִים. ג' מֵהֶם בְּעִנְיְנֵי העוה"ז וּשְׁלֹשָׁה מֵהֶם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא.

וַאֲשֶׁר בְּעִנְיְנֵי העוה"ז.

אֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּשְׂמַח בְּחֶלְקוֹ כִּי מִי שֶׁנִּכְנָסָה בּוֹ הַגַּאֲוָה וְהַגְּדֻלָּה אֵין הָעוֹלָם וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ מַסְפִּיק לוֹ לְכַלְכָּלָתוֹ לְגַבֵּהּ לִבּוֹ וּבְזוֹתוֹ מָה שֶׁהִגִּיעַ לְחֶלְקוֹ מִמֶּנּוּ וְכַאֲשֶׁר יִהְיֶה נִכְנָע אֵין לְנַפְשׁוֹ אֶצְלוֹ שׁוּם מַעֲלָה וּמָה שֶׁמְּזַדַּמֵּן לוֹ מִן הָעוֹלָם הוּא מִסְתַּפֵּק בּוֹ לִמְזוֹנוֹתָיו וּלְסִפְקוֹ וְזֶה יְבִיאֵהוּ לִמְנוּחַת נַפְשׁוֹ וּמִעוּט פַּחְדּוֹ יֹאכַל מָה שֶׁיְּזַדַּמֵּן לוֹ וְיִלְבַּשׁ מָה שֶׁיִּמְצָא וְיִישַׁן בַּאֲשֶׁר יִמְצָא וְהַמְעַט מִן הָעוֹלָם מַסְפִּיק לוֹ עִם כְּנִיעָתוֹ וְהַכֹּת הָאַחֶרֶת הֵפֶךְ זֶה. וְאִם יַגִּיעוּ לְמָה שֶׁיַּגִּיעוּ אֵין מַסְפִּיק לָהֶם וְהַגַּאֲוָה כֻּלּוֹ לֹא יְמַלֵּא מַחְסוֹרוֹ עִם גֹּבַהּ לִבּוֹ וְנַאֲוָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי יג) צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר.

וְהַשֵּׁנִי כִּי הַנִּכְנָע סוֹבֵל בְּעֵת בִּיאַת הַפְּגָעִים אֲלֵיו וְהִתְהַפְּכוּת הָעִנְיָנִים עָלָיו בַּעֲבוּר שִׁפְלוּתוֹ וּנְמִיכוּת רוּחוֹ וְהַגֶּאֶה פַּחְדוֹ גָּדוֹל וְסִבְלוֹ מְעַט בְּעֵת בִּיאַת הַפְּגָעִים עָלָיו מִפְּנֵי גֹּבַהּ נַפְשׁוֹ וְרוּם לְבָבוֹ וּמְעוּט רְצוֹנוֹ בְּעִנְיָנָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִי שֶׁהָיָה עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה (ישעיהו י״ד:י״ב) אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן שָׁחַר וְגוֹ׳.

וְהַשְּׁלִישִׁי כִּי הַנִּכְנָע יִהְיֶה מוֹצֵא חֵן יוֹתֵר בְּעֵינֵי בְּנֵי אָדָם וְאָהוּב לָהֶם וְקָרוֹב לְדַעְתָּם וּלְהִתְנַהֵג בְּמִנְהָגָם,

וּכְבָר נֶאֱמַר עַל אֶחָד הַמְּלָכִים שֶׁהָיָה מְמַהֵר בַּהֲלִיכָתוֹ כְּשֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ עַל עִלַּת הַדָּבָר וְאָמַר לְפִי שֶׁהוּא יוֹתֵר רָחוֹק מִדֶּרֶךְ הַנַּאֲוָה וְיוֹתֵר מְמַהֵר לְהַשְׁלָמַת הַחֵפֶץ,

וְשָׁאֲלוּ אֶחָד מִן הַחֲכָמִים בַּמֶּה הָיִית אָדוֹן לְכָל בְּנֵי דוֹרְךָ. אָמַר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פִּגַּעְתִּי אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא רָאִיתִי לוֹ מַעֲלָה יְתֵרָה עָלַי כִּי אִם הָיָה יוֹתֵר חָכָם מִמֶּנִּי הָיִיתִי אוֹמֵר הוּא יֵרֵא אֱלֹהִים יוֹתֵר מִמֶּנִּי לְיִתְרוֹן חָכְמָתוֹ עַל חָכְמָתִי וְאִם קָטָן מִמֶּנִּי בַּחָכְמָה אוֹמַר כִּי חֶשְׁבּוֹנוֹ יִהְיֶה קַל מֵחֶשְׁבּוֹנִי בְּיוֹם הַדִּין מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי עוֹבֵר בְּמֵזִיד וְהוּא עוֹבֵר בְּשׁוֹגֵג, וְאִם יִהְיֶה גָּדוֹל מִמֶּנִּי בַּיָּמִים אוֹמַר כִּי זְכוּיוֹתָיו רַבּוֹת מִזְּכוּיוֹתַי מִפְּנֵי שֶׁקִּדְמַנִי לָעוֹלָם וְאִם יִהְיֶה קָטָן מִמֶּנִּי אוֹמַר כִּי עֲוֹנֹתָיו מְעַטִּים מֵעֲוֹנֹתַי וְאִם יִהְיֶה כָּמוֹנִי בַּיָּמִים וּבַחָכְמָה אוֹמַר אוּלַי לִבּוֹ לֵאלֹהִים טוֹב מִלִּבִּי לְפִי שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ בְּמָה שֶׁקִּדַּם לִי מִן הָעֲוֹנוֹת וְאֵינֶנִּי יוֹדֵעַ מָה שֶׁהָיָה מִמֶּנּוּ. וְאִם יִהְיֶה יוֹתֵר עָשִׁיר מִמֶּנִּי אוֹמַר כִּי מָצְאָה יָדוֹ בְּעָשְׁרוֹ לַעֲבֹד הַבּוֹרֵא וְלַעֲשׂוֹת צְדָקוֹת וּלְהַעֲנִיק לָעֲנִיִּים יוֹתֵר מִמֶּנִּי. וְאִם יִהְיֶה דַּל יוֹתֵר מִמֶּנִּי אוֹמַר כִּי הוּא דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ יוֹתֵר מִמֶּנִּי בַּעֲבוּר דַּלּוּתוֹ וְהוּא טוֹב מִמֶּנִּי וְלֹא זָזְתִי לְכִבְדֵם כֻּלָּם וּלְהַכְנִיעַ לָהֶם.

וְכֵן אָמְרוּ רז״ל וֶהֱוֵי דָּן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת וֶהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְאָמְרוּ מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ וְאָמְרוּ יְהִי אָדָם רַךְ כַּקָּנֶה וְאַל יְהִי קָשֶׁה כָּאָרֶז לְפִיכָךְ זָכָה קָנֶה לַחְתֹּךְ מִמֶּנּוּ קָלְמוֹס לִכְתֹּב בּוֹ ס״ת תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת.

וְהָרְבִיעִי שֶׁהוּא בְּעִנְיְנֵי הָעוה״ב כִּי הַנִּכְנָע קָרוֹב לְהַשִּׂיג הַחָכְמָה בְּהִמָּשְׁכוֹ אַחֲרֵי הַחֲכָמִים וְהִכָּנְעוֹ לָהֶם וַהֲלִיכָתוֹ אֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יג) הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם וְאָמְרוּ רז״ל יְהִי בֵּיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בְצָמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם וְהָאֱלֹהִים יַעְזֹר לוֹ עַל הַחָכְמָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כה) יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וילמד וילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ וּמִי שֶׁהוּא גְּבַהּ לֵב לֹא תִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ חָכְמָה עַל אֱמִתָּתָהּ וְלֹא יַגִּיעַ אֶל תַּכְלִית יְדִיעָה בְּרוּרָה מִפְּנֵי שֶׁמִּתְנַשֵּׂא מִלֶּכֶת אֶל אַנְשֵׁי הַחָכְמָה וְהַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם י) רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל יִדְרֹשׁ וְגוֹ׳.

וְהַחֲמִישִׁי כִּי הַנִּכְנָע מְמַהֵר לְמַעֲשֶׂה הָעֲבוֹדָה בַּחֲרִיצוּת וּבְזְרִיזוּת אֵינֶנּוּ מִתְגָּאֶה בָּהֶם וְלֹא בּוֹזֶה שׁוּם דָּבָר מֵהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַזַ״ל הֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה וְהַמִּתְגָּאֶה בְּעַצְמוֹ

מִתְאַחֵר מֵעֲשׂוֹת הָעֲבוֹדָה לְרוּם לְבָבוֹ וּלְגַסּוּת רוּחוֹ וְאֵינֶנּוּ מַרְגִּישׁ עַד אֲשֶׁר יִפֹּל וְיִשָּׁפֵל כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ירמיהו י״ג:י״ח) אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְלַגְּבִירָה הַשְׁפִּילוּ שְׁבוּ וְאָמַר (משלי ו) שֵׁשׁ הֵנָּה שָׂנֵא ה׳ וְאָמַר (שם) עֵינַיִם רָמוֹת וְגוֹ׳.

וְהַשִּׁשִּׁי כִּי מַעֲשֶׂה הַנִּכְנָע מְקֻבָּל אֵצֶל הָאֱלֹהִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים נא) זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה וַעֲוֹנוֹ נִמְחָל מְהֵרָה כְּשֶׁהוּא שָׁב מִמֶּנּוּ כמ״ש (משלי כח) וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם וְנֶאֱמַר (איוב כב) כִּי הִשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוָה וְשַׁח עֵינַיִם יוֹשִׁעַ.

וְאֵלֶּה עֶשְׂרֶת שְׁרָשֵׁי הַכְּנִיעָה יִתְבָּאֵר לְךָ מֵהֶם אָחִי שְׁאֵר מַעֲלוֹת הַמִּדָּה הַחֲשׁוּבָה הַזֹּאת הָעֶלְיוֹנָה הָרָמָה אֲשֶׁר לֹא זָכַרְתִּין בַּשַּׁעַר הַזֶּה וּזְכֹר מָה שֶׁהַעִירוֹתִיךָ עָלָיו מֵהֶם וְשִׂימֶנּוּ נֶגֶד עֵינֶיךָ וַחֲשֹׁב בּוֹ תָּמִיד וְהִשְׁתַּדֵּל לְקָנוֹתוֹ וּפְקֻדֶּהוּ עִם נַפְשְׁךָ וּמִדּוֹתֶיךָ תָּדִיר וְהֵעָזֵר בֵּאלֹהִים עָלָיו וּשְׁאַל אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ לְהִתְקָרֵב אֵלָיו וּלְהַגִּיעַ לִרְצוֹנוֹ אוּלַי יַיְשִׁירְךָ לוֹ וְיָכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ אֵלָיו כְּמוֹ שֶׁמִּתְפַּלְּלִים הַחֲסִידִים אַחַר תְּפִלָּתָם אֱלֹהַי נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִּדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה.

וְהִזָּהֵר מֵהִרָּהוּר לִבְּךָ וּפִתּוּיֵי הַיֵּצֶר לְךָ בְּמָה שֶׁיְּבִיאֶךָ אֵלָיו מֵהַגֹּבַהּ וְהַגַּאֲוָה וְהַגָּאוֹן וּבַקָּשַׁת הַשָּׂרָה וְהַגְּדֻלָּה וְהַמֶּמְשָׁלָה. וּכְבָר הִזְהִיר אָפְנֵי הַדֶּרֶךְ הַשָּׁוֶה לָאָדָם בָּעוֹלָם בְּאָמְרוֹ (משלי ל) שְׁתַּיִם שָׁאַלְתִּי מֵאִתָּךְ וְגוֹ׳ שָׁוְא וּדְבַר כָּזָב הַרְחֵק מִמֶּנִּי וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם) פֶּן אֶשְׂבַּע וְכִחַשְׁתִּי וְגוֹ׳ וּפֶן אִוָּרֵשׁ וְגָנַבְתִּי.

הָקִיצָה אָחִי וְאַל תִּתְעַלֵּם לְרַפֵּא מַדְוֵה הַגַּאֲוָה מִנַּפְשְׁךָ וּמִמִּדּוֹתֶיךָ בָּרְפוּאוֹת אֲשֶׁר הוֹרֵיתִיךָ. וְאַל יִמְנָעֲךָ מִזֶּה מָה שֶׁתִּרְאֶה עָלָיו הֲמוֹן בְּנֵי אָדָם מֵהִתְעַלֵּם לְרַפֵּא נַפְשׁוֹתָם מִן הַמַּדְוֶה וְתֹאמַר יִמְצָאֵנִי מָה שֶׁיִּמְצָאֵם כִּי הָעִוֵּר כְּשֶׁיְּזַדְּמִנוּ לוֹ הַכְּחָלִים הַמּוֹעִילִים שֶׁיּוּכַל לְהֵרָפֵא בָּהֶם כְּשֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בָּהֶם אֵין מִן הַזְּרִיזוּת שֶׁיִּתְאַחֵר מִזֶּה וְיֹאמַר יִמְצָאֵנִי מָה שֶׁיִּמְצָא חֲבֵרַי הָעִוְרִים וְאִלּוּ הָיָה אֶחָד מֵהֶם שׁוֹמֵעַ אוֹתוֹ אוֹמֵר הַמַּאֲמָר הַזֶּה הָיָה לוֹעֵג לְמַאֲמָרוֹ וּמְסַכֵּל עֲצָתוֹ.

וּכְפִי זֶה עַיֵּן לְנַפְשְׁךָ וְהִשְׁתַּדֵּל לָהּ בְּכָל כֹּחֶךָ וְאַל תִּתְעַלֵּם מִמָּה שֶׁיּוֹעִילְךָ בעוה״ז ובעוה״ב פֶּן תָּמוּת מִבְּלִי הַשָּׂגַת מַאֲוַיֶּיךָ מִן הַמַּעֲלוֹת הַחֲמוּדוֹת אֲשֶׁר בִּיכָלְתְּךָ לְהַשִּׂיגָן כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (שם כא) תַּאֲוַת עָצֵל תְּמִיתֶנּוּ וְאָמַר (שם כד) עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חָסַר לֵב וּשְׁאָר הָעִנְיָן,

וְהָאֱלֹהִים יוֹרֵנוּ וְאוֹתְךָ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּרַחֲמָיו וּבַחֲסָדָיו אָמֵן:

נִשְׁלַם שַׁעַר הַשִּׁשִּׁי. בַּה׳ תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי:

שער שביעי - שער התשובה

הקדמה

בְּבֵאוּר אָפְנֵי חִיּוּב הַתְּשׁוּבָה וּגְבוּלֶיהָ וְהַדְּבָרִים הַתְּלוּיִם בָּהּ. וְזֶה פָּתַח הַשַּׁעַר:

אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁקָּדַם מַאֲמָרֵנוּ בַּכְּנִיעָה וְהִיא שׁוֹרֶשׁ הַתְּשׁוּבָה וְהַתְחָלָתָהּ רָאִיתִי (ס״א מן הראוי לי) לְסָמְךְ לָהּ בֵּאוּר גְּדָרֶיהָ וְאָפְנֵי הַשְׁלָמָתָהּ.

וְאוֹמַר תְּחִלָּה בְּחִיּוּב הַתְּשׁוּבָה וְהַצֹּרֶךְ אֵלֶיהָ שֶׁכְּבָר נִתְבָּרֵר לָנוּ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל וּמִן הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה כִּי הָאָדָם מְקֻצָּר מֵעֲשׂוֹת מָה שֶּׁהוּא חַיָּב בּוֹ מֵחוֹבוֹת הַבּוֹרֵא.

מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל:

מָה שֶּׁמָּצָאנוּ עַל הָאָדָם מֵהִתְחַלְּפוּת טְבָעָיו וְהֶבְדֵּל שָׁרְשֵׁי הַרְכָּבָתוֹ וְהִתְהַפְּכוּת מִדּוֹת נַפְשׁוֹ וְסִבּוֹת תְּנוּעָתוֹ וְהִתְחַיֵּב בָּזֶה הִתְחַלְּפוּת מַעֲשָׂיו כְּפִי הַחִלּוּף הַהוּא מֵהֶם הַנָּאֶה וְהַמְּגֻנֶּה וְהָעָוֶל וְהַצֶּדֶק וְהַטּוֹב וְהָרַע וְעַל זֶה יִצְטָרֵךְ לְקֶשֶׁר תּוֹרָה וּמָסֹרֶת הַנְהָגָה.

אֲבָל מ״ש בַּתּוֹרָה בְּעִנְיָן הַזֶּה:

מֵהֶם מָה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (בראשית ח׳:כ״א) כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו וְנֶאֱמַר (שם ו) וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם וְנֶאֱמַר (איוב יא) וְעַיִר פֶּרֶא אָדָם יִוָּלֵד וְנֶאֱמַר (שם כה) הֵן עַד יָרֵחַ וְלֹא יַאֲהִיל וְנֶאֱמַר (שם) כִּי אֱנוֹשׁ רִמָּה וְנֶאֱמַר (שם) וּמַה יִּזְכֶּה יָלוּד אִשָּׁה.

וְכֵיוָן שֶׁהִתְבָּרֵר אָפְנֵי הַקְצִוּר בְּמַעֲשֵׂי הָאָדָם הָיָה מֵחְנוֹת הַבּוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ יְכֹלֶת לְתַקֵּן טָעוּתוֹ וּלְהָשִׁיב אֲבֵדַת עֲבוֹדָתוֹ בַּתְּשׁוּבָה וְהֵעִיר אוֹתוֹ עָלֶיהָ בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ עָלָיו וְאָחַר כְּךָ נִחֵץ דְּבָרוֹ וְהִבְטִיחַ בָּהּ עַל יְדֵי עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים וְהִרְחִיב אֲמַתְלָאוֹתֵינוּ בְּנִטּוֹתֵנוּ מִדֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ וְיִעֵד אוֹתָנוּ לְקַבֵּל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ וְלִרְצוֹת בָּנוּ מְהֵרָה וְאִם אָרַךְ הַמְרוֹתֵינוּ אֶת דְּבָרוֹ וַהֲפָרָתֵנוּ אֶת בְּרִיתוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר (יחזקאל לג) בְּפָרָשַׁת וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּגו׳.

וּלְפִי שֶׁהָיוּ הַצַּדִּיקִים שְׁנֵי מִינִים הָאֶחָד הַנִּצָּלִים מִן הַחֵטְא וְהָעָוֶל וְהַשֵּׁנִי הַשָּׁבִים מִן הַחֵטְא וְהָיָה רֹב הֲמוֹן הַצַּדִּיקִים בַּעֲלֵי הַתְּשׁוּבָה הִתְחִיל הַמְשׁוֹרֵר וְאָמַר (תהלים לב) אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה ואח״כ זְכַר הַכַּת הַשֵּׁנִית הַנִּצָּלֶת מִן הַחֵטְא.

וְאִם הִיא קוֹדֶמֶת בְּמַעֲלָה מִפְּנֵי שֶׁכָּל שָׁב כְּבָר הָיָה צַדִּיק קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא וְאֵין כָּל צַדִּיק שָׁב וְאָמַר עֲלֵיהֶם (שם) אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב ה׳ לוֹ עָוֹן וּגו׳, וְזֵכֶר הַכַּת הַזֹּאת בָּאַחֲרוֹנָה מִפְּנֵי מְעוּט מְצִיאָתָהּ בְּכָל דּוֹר כמ״ש (שם קל) אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד וְאָמַר (קהלת ז) כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ וּגו׳ וְנֶאֱמַר (מלכים א ח׳:מ״ו) כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא יֶחֱטָא,

וּבַעֲבוּר זֶה קָבְעוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּפְתִיחַת תְּפִלָּתֵנוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה וְהַסְּלִיחָה בְּהָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה וְהַמְּרֻבֶּה לְסְלֹחַ.

וְרָאוּי לָנוּ עַתָּה לְבָאֵר מִדְּבְרֵי הַתְּשׁוּבָה עֶשְׂרָה עִנְיָנִים.
הָרִאשׁוֹן מָה הִיא הַתְּשׁוּבָה.
וְהַשֵּׁנִי לְכַמָּה חֲלָקִים תֵּחָלֵק.
וְהַשְּׁלִישִׁי בַּמֶּה תִּהְיֶה הַתְּשׁוּבָה מִן הָאָדָם.
וְהָרְבִיעִי בְּבֵאוּר גְּדָרֶיהָ.
וְהַחֲמִישִׁי בִּתְנָאֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם.
וְהַשִּׁשִּׁי אֵיךְ אָפְנֵי הַהֶעָרָה לְאָדָם עַל הַתְּשׁוּבָה.
וְהַשְּׁבִיעִי בְּבֵאוּר מַפְסִידֵי הַתְּשׁוּבָה.
וְהַשְּׁמִינִי הֲיִשְׁתַּוֶּה בַּעַל הַתְּשׁוּבָה עִם הַצַּדִּיק הַנִּצָּל מִן הַחֵטְא אִם לֹא.
וְהַתְּשִׁיעִי אִם יִתָּכֵן לַחוֹטֵא לָשׁוּב מִכָּל חֵטְא אִם לֹא.
וְהָעֲשִׂירִי מָה אָפְנֵי הַתַּחְבּוּלָה לְמִי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מֵחֲטָאָיו קָשָׁה עָלָיו.
וּבָזֶה נִשְׁלָמִים כָּל אָפְנֵי הַתְּשׁוּבָה וְחִיּוּבֶיהָ אֲשֶׁר בָּהֶם נְקֻוָּה מְחִילַת עֲוֹנֹתֵינוּ בעזה"י:

פרק א

וְאוֹמַר בְּבֵאוּר מַהוּת הַתְּשׁוּבָה שֶׁטַּעַם הַתְּשׁוּבָה הוּא הַתְקָנַת הָאָדָם לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אַחַר יְצִיאָתוֹ מִמֶּנָּה וְחֶטְאוֹ בָּהּ וַהֲשָׁבַת מָה שֶׁאָבַד מִמֶּנָּה, אִם בַּעֲבוּר סְכָלוּתוֹ בֵּאלֹהִים וּבְעִנְיְנֵי עֲבוֹדָתוֹ.
אוֹ שֶׁגָּבַר יִצְרוֹ עַל שִׂכְלוֹ.
אוֹ לְהִתְעַלְּמוּתוֹ מִמָּה שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ לֵאלֹהִים.
אוֹ בַּעֲבוּר הִתְחַבְּרוּתוֹ לַחֲבֵרִים רָעִים פְּתוּהוּ וְחָטָא בַּעֲבוּרָם.
וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי א) בְּנִי אִם יְפַתּוּךָ חַטָּאִים אַל תֹּאבֶא וְאָמַר (שם כד) יְרָא אֶת ה' בְּנִי וְמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרָב.
וְהַיְצִיאָה מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא עַל שְׁנֵי דְּרָכִים, אִם בַּעֲזִיבַת מָה שֶׁצִּוָּה הַבּוֹרֵא לַעֲשׂוֹתוֹ וְהִתְעַלְּמוּתוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ בַּעֲשׂוֹת מָה שֶׁהִזְהִיר מֵעֲשׂוֹתוֹ וְכֵן בּוֹ לְהַמְרוֹת אֶת בּוֹרְאוֹ,
וְאִם תִּהְיֶה יְצִיאָתוֹ מִן הָעֲבוֹדָה בַּעֲזִיבַת מָה שֶׁצִּוָּה הַבּוֹרֵא לַעֲשׂוֹתוֹ בִּלְבַד אֹפֶן תְּשׁוּבָתוֹ מִקְצוּרוֹ יִהְיֶה בְּהִשְׁתַּדְּלוֹ בַּמַּעֲשֶׂה הַנָּכוֹן וְהִדָּבְקוֹ בְּגִדְרֵי הַתְּשׁוּבָה אֲשֶׁר אֲנִי עָתִיד לְבָאֲרָם בְּזֶה הַשַּׁעַר,
וְאִם הָיְתָה בְּמָה שֶׁהִזְהִיר הַבּוֹרֵא מֵעֲשׂוֹתוֹ אֹפֶן הַשָּׁגַת קְצוּרוֹ יִהְיֶה בְּהִשָּׁמְרוֹ מֵהַזֹּר אֶל כָּל מִין הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא וְשֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לַעֲשׂוֹת הֶפְכּוֹ עִם הִדָּבְקוֹ בְּגִדְרֵי הַתְּשׁוּבָה וּתְנָאֶיהָ אֲשֶׁר אֲנִי עָתִיד לְבָאֲרָם בַּשַּׁעַר הַזֶּה בְּעֶזְרַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ.
וְהַדִּמְיוֹן בָּזֶה בָּעִנְיָנִים הַטְּבָעִים בְּאָדָם שֶׁחָלָה גּוּפוֹ מֵחֲמַת הַמָּזוֹן אִם מִפְּנֵי שֶׁנִּמְנַע מֵאֲכֹל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַתְמָדַת בְּרִיאוּתוֹ אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאָכַל מָה שֶׁהִזִּיקוֹ וְהִפְסִיד בְּרִיאוּתוֹ.

וּכְשֶׁיִּהְיֶה חָלְיוֹ מִמְּעוּט הַמָּזוֹן אֲשֶׁר הִתְמִיד בּוֹ בְּרִיאוּתוֹ אֹפֶן חֲזָרָתוֹ אֶל הַנְּכוֹנָה יִהְיֶה בְּהַרְבּוֹתוֹ מִמִּינֵי הַמְּזוֹנוֹת הָרְאוּיִים לְטַבְּעוֹ עַד שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַגְּבוּל הַשָּׁוֶה וּכְשֶׁיַּחְזֹר אֶל עִנְיָנוֹ הָרִאשׁוֹן הַטִּבְעִי יִנָּהֵג בְּמִזּוֹנוֹ הַמִּנְהָג הַשָּׁוֶה.

וְאִם יִהְיֶה חָלְיוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִתְנַהֵג בְּמָה שֶׁהִזִּיקוֹ מֵהַמָּזוֹן אֹפֶן בְּרִיאוּתוֹ יִהְיֶה בְּהִשָּׁמְרוֹ מִן הַמָּזוֹן הַהוּא וְהַדּוֹמֶה לוֹ וּלְהִתְנַהֵג בְּמָה שֶׁהוּא הֶפֶךְ מִזֶּה וְטִבְעוֹ עַד שֶׁיָּשׁוּב אֶל הָעִנְיָן הַשָּׁוֶה וְכַאֲשֶׁר יַבְרִיא גּוּפוֹ וְיֵעָמֵד עַל הַגְּבוּל הַשָּׁוֶה לוֹ יֹאכַל מִן הַמַּאֲכָלִים הַשָּׁוִים בֵּין שְׁנֵי הַמַּאֲכָלִים וְהָאֶמְצָעִיִּים בֵּין שְׁנֵי הַמִּזָּגִים וּכְבָר דִּמָּה הַכָּתוּב הָעֲוֹנוֹת בַּמַּאֲכָל הָרַע כמ״ש (ירמיהו ל״א:ל׳) כִּי אִם אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת כָּל הָאָדָם הָאֹכֵל הַבֹּסֶר תִּקְהֶינָה שִׁנָּיו:

פרק ב

אֲבָל חֻלְקֵי הַתְּשׁוּבָה הֵם שְׁלֹשָׁה.

אֶחָד מֵהֶם הַשָּׁב מֵחֲמַת שֶׁלֹּא מָצָא דֶּרֶךְ לָעֲבֵרָה וּכְשֶׁהוּא מוֹצֵא גּוֹבֵר יִצְרוֹ עַל שִׂכְלוֹ וְלֹא יִמָּנַע מִמֶּנָּה וְכַאֲשֶׁר יַשְׂלִים עֲשׂוֹתֶיהָ יִרְאֶה גְּנוּת מַעֲשֵׂהוּ וְיִתְחָרֵט עַל מָה שֶׁעָבַר בָּהּ וְזֶה שָׁב בְּפִיהוּ לֹא בְּלִבּוֹ וּבִלְשׁוֹנוֹ לֹא בְּמַעֲשֵׂהוּ וְהוּא חַיָּב בְּעֹנֶשׁ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וּבוֹ נֶאֱמַר (שם ז) הֲגֶנֶב רָצֹחַ וְנָאֹף וְהִשָּׁבֵעַ לַשֶּׁקֶר וגו׳ הַמְעָרֶת פָּרִיצִים וְגוֹ׳.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הַשָּׁב בְּלִבּוֹ וּבְאֵבָרָיו וְעוֹמֵד בְּשִׂכְלוֹ כְּנֶגֶד יִצְרוֹ וּמִתְנַהֵג לְהַכְרִיחַ נַפְשׁוֹ וּלְהִלָּחֵם עִם תַּאֲוֹתֶיהָ עַד שֶׁיִּנָּצֵחֶנָּה וְיִמְנָעֶנָּה מִמָּה שֶׁיִּשְׁנָאֵהוּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֶלָּא שֶׁנַּפְשׁוֹ רוֹצָה לְהַטּוֹתוֹ תָּמִיד אֶל הֶפֶךְ עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וְשׁוֹאֶפֶת אֶל הָעֲבֵרָה וְהוּא מִשְׁתַּדֵּל לַחְסֹם אוֹתָהּ וּפַעַם תְּנַצְּחֵהוּ וּפַעַם יְנַצְּחֶנָּה וְזֶה אֵינוֹ שָׁלֵם בְּדֶרֶךְ הַתְּשׁוּבָה שֶׁמְּחַיֶּבֶת לוֹ הַכַּפָּרָה עַד שֶׁיָּסוּר מִן הָעֲבֵרוֹת לְגַמְרֵי כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה כ ז) לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן יַעֲקֹב וְזֶה כָּל פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ וְגוֹ׳.

וְהַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי אָדָם שֶׁהִתְנַהֵג בְּכָל תְּנָאֵי הַתְּשׁוּבָה וְהִגְבִּיר שִׂכְלוֹ עַל תַּאֲוָתוֹ וְהִתְמִיד לַחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ וְיֵרֶא אֶת בּוֹרְאוֹ וּבוֹשׁ מִמֶּנּוּ וְהֵשִׁיב אֶל לִבּוֹ גֹּדֶל חֶטְאוֹ וַעֲוֹנוֹ וְהִכִּיר גְּדֻלַּת מִי שֶׁהִמְרָה אוֹתוֹ וְעָבַר עַל דְּבָרוֹ וְהִצִּיב עֲוֹנֹתָיו לְנֶגֶד עֵינָיו וּלְנִכְחוֹ תָּמִיד מִתְחָרֵט עֲלֵיהֶם וּמְבַקֵּשׁ הַמְּחִילָה בָּהֶם כָּל יְמֵי חַיָּיו עַד בּוֹא קִצּוֹ וְזֶה רָאוּי אֵצֶל הַבּוֹרֵא לְהִנָּצֵל:

פרק ג

אֲבָל בַּמָּה תִּהְיֶה הַתְּשׁוּבָה מֵהָאָדָם אוֹמַר בָּזֶה כִּי תִּתְכֵּן לוֹ אַחַר הַקְּדֻמַּת יְדִיעָתוֹ בְּשִׁבְעָה דְּבָרִים.

הָרִאשׁוֹן שֶׁיֵּדַע גְּנוּת מַעֲשֵׂהוּ יְדִיעָה בְּרוּרָה כִּי אִם לֹא יִתְבָּרֵר לוֹ זֶה וְיִהְיֶה מִסְתַּפֵּק אוֹ שׁוֹגֵג בְּלִתִּי מֵזִיד לֹא תִּתְכֵּן הַחֲרָטָה מִמֶּנּוּ עָלָיו וּבַקָּשַׁת הַמְּחִילָה בּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים נא) כִּי פִשְׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד.

וְהַשֵּׁנִי שֶׁיֵּדַע בְּחִיּוּב רֹעַ מַעֲשֵׂהוּ וּגְנוּתוֹ כִּי אִם לֹא יִתְבָּרֵר אֶצְלוֹ כִּי מַעֲשֵׂהוּ רַע וּמִפְעָלוֹ אֵינוֹ טוֹב לֹא יִתְחָרֵט עָלָיו וְלֹא יְקַבֵּל תְּנָאֵי הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ וְדִינוֹ בּוֹ כְּדִין הַשּׁוֹגֵג וַאֲמַתְלָאתוֹ רְחָבָה כמ״ש (שם יט) שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין וְגוֹ׳.

וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁיֵּדַע בְּחִיּוּב הַגְּמוּל עַל מַעֲשֵׂהוּ כִּי אִם לֹא יֵדַע זֶה אֵין צֹרֶךְ מְבִיאוֹ אֶל הַחֲרָטָה עָלָיו וּכְשֶׁיִּתְבָּרֵר אֶצְלוֹ כִּי הוּא עָנוּשׁ עָלָיו יִתְחָרֵט אַחַר כָּךְ וִיבַקֵּשׁ הַמְּחִילָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיה לא) כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי וְגוֹ׳ וְאָמַר (תהלים קיט) סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וְגוֹ׳.

וְהָרְבִיעִי שֶׁיֵּדַע שֶׁהוּא שָׁמוּר עָלָיו וְנִכְתָּב בְּסֵפֶר עֲוֹנֹתָיו וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו הֶעְלֵם וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא הַנָּחָה כמ״ש (דברים לב) הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי וְאָמַר (איוב לז) בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם וְגוֹ׳, כִּי אִם יַחְשֹׁב כִּי הוּא מֻפְקָר וְאֵינֶנּוּ שָׁמוּר עָלָיו לֹא יִתְחָרֵט וְלֹא יְבַקֵּשׁ הַמְּחִילָה בּוֹ מִפְּנֵי אָחוּר עָנְשׁוֹ עָלָיו כמ״ש (קהלת ח) אֲשֶׁר אֵין נַעֲשָׂה פִּתְגָם מַעֲשֵׂה הָרָעָה מְהֵרָה עַל כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע.

וְהַחֲמִישִׁי שֶׁיֵּדַע אֱמֶת כִּי הַתְּשׁוּבָה אֹפֶן רְפוּאַת מַדְוֵהוּ וְהַדֶּרֶךְ אֶל הָאֲרוּכָה מֵרֹעַ מַעֲשֵׂהוּ וּגְנוּת מִפְעָלוֹ וְשֶׁבָּהּ יְתַקֵּן טָעוּתוֹ וְיָשִׁיב אֲבֵדָתוֹ כִּי אִם לֹא יִתְבָּרֵר אֶצְלוֹ זֶה יִתְיָאֵשׁ מִכַּפָּרַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וּמֵרַחֲמָיו וְלֹא יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַמְּחִילָה עַל מָה שֶׁקָּדַם לוֹ מֵרֹעַ מִפְעָלוֹ כמ״ש (יחזקאל לג) אֲמַרְתֶּם לֵאמֹר כִּי פְשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה, וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה עַל זֶה מֵהַבּוֹרֵא עַל יְדֵי נְבִיאוֹ חַי אֲנִי נְאֻם ה׳ אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע וְגוֹ׳.

וְהַשִּׁשִּׁי שֶׁיַּחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ בְּמָה שֶׁקִּדַּם לַבּוֹרֵא עָלָיו מִן הַטּוֹבוֹת וּמָה שֶׁקִּדַּם לוֹ מֵהַמְרוֹתוֹ תְּמוּרַת הַהוֹדָאָה עֲלֵיהֶן וְשֶׁיִּשְׁקֹל עָנְשֵׁי הָעֲבֵרָה עִם עֲרֵבוּתָהּ וַעֲרֵבוּת גְּמוּל הַצְּדָקָה עִם צַעֲרָהּ בעוה״ז ובעוה״ב כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל הָוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסְדָּהּ.

וְהַשְּׁבִיעִי חֹזֶק סִבְלוֹ לְהָמְנַע מִן הָרַע אֲשֶׁר הִרְגִּיל בּוֹ וְהַסְכָּמָתוֹ לָסוּר מִמֶּנּוּ בְּלִבּוֹ וּבְמַצְפּוּנוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יואל ב) וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם.

וּבְהִתְקַדֵּם בֵּרוּר אֵלּוּ הַשִּׁבְעָה דְּבָרִים בְּדַעַת הַחוֹטֵא תִּתְכֵּן מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה מֵעֲוֹנֹתָיו:

פרק ד

אֲבָל גְּדֶרֵי הַתְּשׁוּבָה הֵם אַרְבָּעָה.

הָרִאשׁוֹן הַחֲרָטָה עַל מָה שֶׁקִּדַּם לוֹ מִן הָעֲוֹנוֹת.

וְהַשֵּׁנִי שֶׁיַּעֲזְבֵם וְיָסוּר מֵהֶם.

וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּתְוַדֶּה בָּהֶם וִיבַקֵּשׁ הַמְּחִילָה עֲלֵיהֶם.

וְהָרְבִיעִי שֶׁיְּקַבֵּל עַל נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא יָשׁוּב לַעֲשׂוֹתָם בְּלִבּוֹ וּבְמַצְפּוּנוֹ.

וְהַחֲרָטָה אוֹת עַל גְּנוּת מַעֲשֶׂהוּ בְּעֵינָיו כמ״ש (שם) מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה, וְאָמַר בְּמִי שֶׁהִתְמִיד עַל חֲטָאָיו (ירמיה ח) אֵין אִישׁ נִחָם עַל רָעָתוֹ וַאֲנַחְנוּ רוֹאִים כָּזֶה בֵּין בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁמַּרְאֶה הַחוֹטֵא לַחֲבֵרוֹ הַחֲרָטָה עַל מָה שֶׁחָטָא לוֹ הוּא הַסִּבָּה הַחֲזָקָה לִמְחֹל לוֹ.

וְהָעֲזִיבָה אוֹת עַל בֵּרוּר אֱמוּנָתוֹ בַּגְּמוּל וּבָעֹנֶשׁ כמ״ש (ישעיהו נ״ה:ז׳) יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְגוֹ׳, וְאָמַר בְּמִי שֶׁהִתְמִיד עַל חֲטָאָיו (שם מ) בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי וְאַכֵּהוּ וְגוֹ׳. וּכְמוֹ זֶה נִרְאֶה בֵּין בְּנֵי אָדָם כִּי כַּאֲשֶׁר יִמְנַע הַמֵּרַע לַחֲבֵרוֹ מֵהָרַע אֵלָיו אַחַר הַחֲרָטָה אָז יִהְיֶה רָאוּי לִמְחֹל לוֹ וְלַעֲבֹר עַל פִּשְׁעוֹ.

וּבַקְּשַׁת הַמְּחִילָה אוֹת עַל כְּנִיעָתוֹ וְשִׁפְלוּתוֹ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וְהִתְוַדּוֹתוֹ בַּעֲוֹנוֹ סִבַּת הַמְּחִילָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח) וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם וְאָמַר בְּהֶפֶךְ זֶה (ירמיה ב) הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי וְאָמַר (משלי כח) מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ, וְכָזֶה נִרְאֶה בֵּין בְּנֵי אָדָם כִּי הַחוֹטֵא לַחֲבֵרוֹ כְּשֶׁיְּכַנֵּע לוֹ וְיוֹדֶה שֶׁחָטָא לוֹ וְהֵרַע אֵלָיו וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַמְּחִילָה וְהִכִּיר חֲבֵרוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא מִתְחָרֵט עַל מָה שֶׁקָּדַם לוֹ מִן הַחֵטְא לֹא יִתְעַכֵּב מִלִּמְחֹל לוֹ וּמֵעֲבֹר עַל פִּשְׁעוֹ וְיָסִיר מָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּלִבּוֹ מִן הַנְּטִירָה.

אֲבָל הַקַּבָּלָה שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אוֹת עַל יְדִיעָתוֹ בְּרֹעַ מַעֲשֶׂהוּ וְגֹדֶל חֶטְאוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לד) אִם עָוֶל פָּעַלְתִּי לֹא אוֹסִיף וְנֶאֱמַר (הושע יד) אַשּׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ וְגוֹ׳ וְנֶאֱמַר בְּהֶפְכּוֹ (ירמיה יג) הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ וְנָמֵר חֲבַרְבְּרֹתָיו וְגוֹ׳. וּכְמוֹ זֶה נִרְאֶה בֵּין בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁיְּקַבֵּל הַחוֹטֵא לַחֲבֵרוֹ עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה לְהָרַע לוֹ וְיִרְאֶה הַחֲרָטָה וְהָעֲזִיבָה וְיִתְוַדֶּה יִהְיֶה זֶה גְּמַר סִבּוֹת הַמְּחִילָה לוֹ וְהֶסֵּר הָאַשְׁמָה מִמֶּנּוּ וּדְחוֹת הָעֹנֶשׁ מֵעָלָיו.

וּכְשֶׁיִּתְקַבְּצוּ בַּשֵּׁב אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה גְּדָרִים בִּתְנָאֵיהֶם אֲשֶׁר אָנוּ עֲתִידִים לְבָאֲרָם יְכֻפַּר לוֹ הַבּוֹרֵא עָוֹנוֹ וְיַעֲבִיר עַל פִּשְׁעוֹ, וְאִם יִהְיֶה הֶעָוֹן מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמות כ) לֹא יְנַקֶּה כְּשִׁבּוּעַת שָׁוְא וְאֶשֶׁת אִישׁ מֵקֶל הַבּוֹרֵא עָנְשׁוֹ בעוה״ז וּמֵטִיב לוֹ בעוה״ב וְיִכָּנֵס בְּכַת הַצַּדִּיקִים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נט) וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶּשַׁע בְּיַעֲקֹב וְגוֹ׳ וְאָמַר (ירמיה ד) אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה׳ אֵלַי תָּשׁוּב וְאָמַר (שם טו) אִם תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבְךָ לְפָנַי תַּעֲמֹד׃

פרק ה

אֲבָל תְּנָאֵי גְּדָרֵי הַתְּשׁוּבָה רַבִּים מְאֹד אַךְ אֶזְכֹּר מֵהֶם עֶשְׂרִים תְּנָאִים וּנְבָאֵר בְּכָל גֶּדֶר מִגְּדָרֵי הַתְּשׁוּבָה חֲמִשָּׁה תְּנָאִים וּבָהֶם יִהְיֶה כָּל גֶּדֶר מִגְּדָרֶיהָ הָאַרְבָּעָה שְׁלֵם.

מֵהֶם תְּנָאֵי הַחֲרָטָה חֲמִשָּׁה.

הָרִאשׁוֹן הַיִּרְאָה מִמְּהִירוּת עֹנֶשׁ הַבּוֹרֵא לַחוֹטֵא עַל מָה שֶׁקָּדַם לוֹ מִן הָעֲוֹנוֹת וְתֶחֱזַק בַּעֲבוּר זֶה חֲרָטָתוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג) תְּנוּ לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ וְגוֹ׳.

וְהַשֵּׁנִי שְׁבִירַת לִבּוֹ וְהִכָּנְעוֹ לֵאלֹהִים עַל מָה שֶׁהָיָה מִמֶּנּוּ מִן הַחֵטְא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ד"ה ב ז) וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם.

וְהַשְּׁלִישִׁי לְשַׁנּוֹת מַלְבּוּשָׁיו וְתַכְשִׁיטָיו לְהַרְאוֹת סִימָנֵי הַחֲרָטָה בִּדְבָרָיו וּבְמַאֲכָלָיו וּבְכָל תְּנוּעוֹתָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד) עַל זֹאת חִגְרוּ שַׂקִּים וְגוֹ' וְאָמַר (יונה ג:ח) וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה.

וְהָרְבִיעִי הַבְּכִי וְהַצְּעָקָה וְהָאֵבֶל מִתְחָרֵט עַל מָה שֶׁקָּדַם לוֹ מִן הַחֵטְא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט) פַּלְגֵי מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ וְאָמַר (יואל ב) בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי ה'.

וְהַחֲמִישִׁי שֶׁיּוֹכִיחַ נַפְשׁוֹ וְיַכְלִימֶנָּה בְּמַצְפּוּנוֹ עַל מָה שֶׁהָיָה מִקְצוּרוֹ בְּחוֹבַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם.

וּתְנָאֵי הָעֲזִיבָה גַּם כֵּן חֲמִשָּׁה.

אֶחָד מֵהֶם עֲזִיבַת כָּל מָה שֶׁהִזְהִיר הַבּוֹרֵא מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ה) שִׂנְאוּ רָע וְאֶהֱבוּ טוֹב וְאָמַר (ישעיהו נ"ו:ב') וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל רָע וְאָמַר (שם נה) יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְגוֹ'.

וְהַשֵּׁנִי עֲזִיבַת הַמֻּתָּר הַמֵּבִיא לִידֵי אִסּוּר כַּדְּבָרִים הַמְסֻפָּקִים אִם מֻתָּרִים הֵם אוֹ אֲסוּרִים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל קְצָת הַחֲסִידִים שֶׁהָיוּ פּוֹרְשִׁים מִשִּׁבְעִים שְׁעָרִים מִשַּׁעֲרֵי הַמֻּתָּר מִיִּרְאָתָם שֶׁעַר אֶחָד מִשַּׁעֲרֵי הָאָסוּר וּכְמוֹ הַסְּיָגִים שֶׁצִּוּוּ עֲלֵיהֶם רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל וְאָמְרוּ וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה.

וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁתִּהְיֶה עֲזִיבָתוֹ הָעֲבֵרוֹת אַחַר יְכָלְתּוֹ עֲלֵיהֶם וְהִזְדַּמְּנוּתָן לוֹ לֹא יִמָּנַע מֵעֲשׂוֹתָם כִּי אִם מִיִּרְאַת עֹנֶשׁ הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט) סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְּשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי.

וְהָרְבִיעִי שֶׁתִּהְיֶה עֲזִיבָתוֹ הָעֲבֵרוֹת מִבָּשְׁתּוֹ מִן הַבּוֹרֵא לֹא מִיִּרְאַת בְּנֵי אָדָם וְלֹא לְתִקְוָתוֹ אוֹתָם וְלֹא לְבָשְׁתּוֹ מֵהֶם וְלֹא יִהְיֶה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ישעיהו כ"ט:י"ג) וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה וְאָמַר (מלכים ב יב) וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' כָּל יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן.

וְהַחֲמִישִׁי שֶׁיַּעֲזֹב עֲשׂוֹת הָרַע עֲזִיבַת הַיֵּאוּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶל לִבּוֹ לִשְׁנוֹת אֵלָיו וְיֹאמַר בְּלִבּוֹ וּבִלְשׁוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָסִיד (איוב לד) אִם עָוֶל פָּעַלְתִּי לֹא אֹסִיף.

אֲבָל תְּנָאֵי בַּקָּשַׁת הַמְּחִילָה כְּמוֹ כֵן חֲמִשָּׁה.

אֶחָד מֵהֶם הִתְוַדּוֹתוֹ בַּעֲוֹנוֹתָיו וְשָׁיְרִבּוּ בְּעֵינָיו וּבִלְבּוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו נ"ט:י"ב) כִּי רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ נֶגְדֶּךָ.

וְהַשֵּׁנִי שֶׁיִּזְכֹּר אוֹתָם תָּמִיד וְיִשִּׂימֵם לְנֶגְדּוֹ וְנִכַּח פָּנָיו כמ"ש (תהלים נא) כִּי פִשְׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד.

וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּתְעַנֶּה בַּיּוֹם וְיִתְפַּלֵּל בַּלַּיְלָה עֵת שֶׁלִּבּוֹ פָּנוּי וְאֵין לוֹ טִרְדָּה בְּעִסְקֵי הָעוֹלָם כמ״ש (איכה ב) קוּמִי רֹנִּי בַלָּיְלָה. וַאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר מַעֲלַת תְּפִלַּת הַלַּיְלָה בָּעֲזָרַת הַשֵּׁם.

וְהָרְבִיעִי שֶׁיִּתְחַנֵּן אֶל הָאֱלֹהִים וְיִבְטַח אֵלָיו תָּמִיד לְכַפֵּר עֲוֹנֹתָיו וְלִמְחֹל לוֹ וּלְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ כמ״ש (תהלים לב) חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֹנִי לֹא כִסִּיתִי וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם) עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא.

וְהַחֲמִישִׁי שֶׁיִּטְרַח וְיִשְׁתַּדֵּל לְהַזְהִיר בְּנֵי אָדָם מִכְּמוֹת עֲבֵרוֹתָיו וּלְיָרְאָם מֵעָנְשָׁן וּלְהַזְכִּירָם בִּתְשׁוּבָה מֵהֶן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יונה ג) מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם הָאֱלֹהִים וְנֶאֱמַר (תהלים נא) אֲלַמְּדָה פּוֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ.

וּתְנַאי הַקַּבָּלָה שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהִזְהִיר מִמֶּנּוּ הַבּוֹרֵא חֲמִשָּׁה כְּמוֹ כֵן.

אֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּשְׁקֹל עֲרֵבוּת מְהִירָה וְכוֹלָה מְעֹרְבֶבֶת בַּעֲרֵבוּת מִתְאַחֶרֶת קַיֶּמֶת מַתְמֶדֶת זַכָּה מִבְּלִי קַדְרוּת וְעֵרְבּוּב וְשֶׁיִּשְׁקֹל צַעַר מַהֵר כָּלֶה אֵין לוֹ קַיָּמָא בְּצַעַר מִתְאַחֵר מַתְמִיד אֵין לוֹ הֶפְסֵק.

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב עַל הָעֲרֵבוּת (ישעיהו ס״ו:כ״ד) וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְכֶם וְאָמַר עַל הַצַּעַר (שם) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים וְגוֹ׳ וְאָמַר (מלאכי ג) כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל זֵדִים וְכָל עֹשֵׂה רִשְׁעָה וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם) וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וְגוֹ׳. וְכַאֲשֶׁר יִתֵּן הַחוֹטֵא אֶל לִבּוֹ הַדָּבָר הַזֶּה רָאוּי לוֹ לְקַבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אֶל חֶטְאוֹ.

וְהַשֵּׁנִי שֶׁיִּתֵּן אֶל לִבּוֹ בּוֹא יוֹם הַמִּיתָה וּבוֹרְאוֹ קָצוּף עָלָיו עַל מָה שֶׁקִּדַּם לוֹ מִן הַקִּצּוּר בְּחוֹבוֹתָיו כמ״ש (שם) וּמִי מְכַלְכֵּל אֶת יוֹם בּוֹאוֹ. וְכַאֲשֶׁר יָשִׁיב זֶה אֶל לִבּוֹ חַיָּב לִירֹא מֵעָנְשׁוֹ וּלְהַסְכִּים עִם נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אֶל מָה שֶׁיִּקְצֹף אֲדוֹנָיו עָלָיו.

וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּתֵּן אֶל לִבּוֹ הַיָּמִים אֲשֶׁר נָטָה בָּהֶם מֵאַחֲרֵי אֱלֹהָיו וְלֹא הִשְׁגִּיחַ לַעֲבוֹדָתוֹ עִם הַתְמָדַת טוֹבוֹתָיו עָלָיו בָּהֶם כמ״ש (ירמיהו ב׳:כ׳) כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹר וּפְרוּשׁ לֹא אֶעֱבֹר לֹא אָקַבֵּל עֲבוֹדָתְךָ וְלֹא אָבוֹא בִּבְרִיתְךָ כְּאִלּוּ אָמַר לֹא אֶעֱבֹר בִּבְרִיתְךָ מֵעִנְיַן (דברים כט) לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה׳ אֱלֹהֶיךָ.

וְהָרְבִיעִי שֶׁיִּשִׁיב הַגְּזֵלוֹת וְיִמְנַע מִן הָעֲבֵרוֹת וְיֵרֶף מֵהַזָּקוֹת כָּל הַבְּרוּאִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יחזקאל לג) חָבֹל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה יְשַׁלֵּם וְאָמַר (איוב יא) אִם אָוֶן בְּיָדְךָ הַרְחִיקֵהוּ וְגוֹ׳ כִּי אָז תִּשָּׂא פָנֶיךָ מְמוּם.

וְהַחֲמִישִׁי שֶׁיִּתֵּן אֶל לִבּוֹ גְּדֻלַּת הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה אֲשֶׁר הִמְרָה דְּבָרוֹ וְיָצָא מִקֶּשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ וּמִסֹּרֶת תּוֹרָתוֹ וְיוֹכִיחַ אֶת נַפְשׁוֹ וְיַכְלִימֶנָּה עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב) הַלְיהוָה תִּגְמְלוּ זֹאת וְאָמַר (ירמיהו ה׳:כ״ב) הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם ה׳.

וּבָזֶה יִשְׁלְמוּ גִּדְרֵי הַתְּשׁוּבָה אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ:

פרק ו

אֲבָל אֹפֶן הַהֶעָרָה יִהְיֶה לְאֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים.

הָאֶחָד מֵחֹזֶק הַכָּרַת הָאָדָם אֶת אֱלֹהָיו וּבְחִינָתוֹ בְּהַתְמָדַת טוֹבָתוֹ עָלָיו וּמָה שֶּׁהוּא חַיָּב עָלָיהּ מֵעֲבוֹדָתוֹ וּשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְהִזְּהֵר מִמַּה שֶּׁהִזְהִיר.

וְהוּא כְּעֶבֶד הַבּוֹרֵחַ מֵאֲדֹנָיו כְּשֶׁהוּא חוֹשֵׁב בַּטּוֹב אֲשֶׁר גְּמָלוֹ יָשׁוּב אֵלָיו לְרָצוֹנוֹ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה עַל מָה שֶׁקִּדֵּם לוֹ מֵהַמְרוֹתוֹ וּבְרִחוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ וְהוּא הָעֶבֶד הַמַּפִּיק דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וּמֵבִין נְתִיב הַהַצָּלָה.

וּבְכָמוֹהוּ נֶאֱמַר (שם ד) אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה' אֵלַי תָּשׁוּב,

ר"ל אִם תָּשׁוּב לִרְצוֹנְךָ קֹדֶם בּוֹא הָעֹנֶשׁ עָלֶיךָ אֲקַבֵּל תְּשׁוּבָתְךָ וְאֶבְחַר בְּךָ לַעֲבוֹדָתִי, וְאִם תָּסִיר שִׁקּוּצֶיךָ מִפָּנַי וְלֹא תָנוּד וְלֹא תִּבְרַח מֵעֲבוֹדָתִי וְנִשְׁבַּעְתָּ בִּשְׁמִי בֶּאֱמֶת וְלִבְּךָ לָשׁוּב אֵלַי בֶּאֱמוּנָה יִתְבָּרְכוּ בְךָ גּוֹיִם וּבְךָ יִתְהַלָּלוּ. וְהַתְּשׁוּבָה עַל כָּל הַתְּנָאִים הוּא מַה שֶּׁאָמַר וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גּוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ.

וְאָמַר (מלאכי ג) שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם.

וְהַשֵּׁנִי בְּעֵת שֶׁתְּבוֹאֵהוּ תּוֹכַחַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְהַכְלָמָתוֹ עַל רֹעַ מַעֲשָׂיו וּמִפְעָלָיו בֵּין ע"י נָבִיא דּוֹרוֹ אִם יִהְיֶה בִּזְמַן הַנְּבוּאָה אוֹ מִתּוֹרַת ה' הַנֶּאֱמָנָה אוֹ מִפִּי מוֹרֶה לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הוּא טַעֲנַת הַבּוֹרֵא בָּאָרֶץ עַל בְּרוּאָיו וְאֵין דּוֹר מִן הַדּוֹרוֹת רֵיק מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל עַד שֶׁלֹּא כְּבָתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִידוֹ. עַד שֶׁלֹּא כְּבָתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. עַד שֶׁלֹּא כְּבָתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל אֱלִישָׁע. יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא נוֹלַד רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה יִמְצָא בְּכָל הַדּוֹרוֹת וּבְכָל הָאֲרָצוֹת לֹא יֶחְסַר קוֹרֵא אֶל הָאֱלֹהִים וְאֶל עֲבוֹדָתוֹ וּמוֹרֶה אֶת תּוֹרָתוֹ,

וְהַשֵּׁב הַזֶּה כְּעֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵעֲבוֹדַת אֲדוֹנָיו וּפָגַע עֶבֶד נֶאֱמָן לַאֲדוֹנָיו וְהוֹכִיחוֹ עַל בָּרְחוֹ מֵאֲדֹנָיו וְיָעַץ אוֹתוֹ לָשׁוּב אֵלָיו וְהִבְטִיחוֹ שֶׁיִּמְחֹל לוֹ וְהִזְכִּירוֹ רֹב טוּבוֹתָיו וַחֲפָצָיו עָלָיו וְשָׁב אֵלָיו וְנִכְנַע אֵלָיו.

וְהַשְּׁלִישִׁי כְּשֶׁהוּא רוֹאֶה נְסִיּוֹן הַבּוֹרֵא וְחֹזֶק עָנְשׁוֹ לְמִי שֶׁהָלַךְ בְּדַרְכּוֹ לָצֵאת מֵעֲבוֹדָתוֹ יִוָּסֵר בּוֹ וְיָשׁוּב אֶל ה' מִיִּרְאָתוֹ עָנְשׁוֹ וְנִקְמָתוֹ הַחֲזָקָה וְהוּא כְּעֶבֶד הַבּוֹרֵחַ מֵאֲדֹנָיו כְּשֶׁשָּׁמַע מָה שֶׁהָיָה מֵעוֹנְשׁוֹ לְמִי שֶׁבָּרַח מִמֶּנּוּ כָּמוֹהוּ וְיִוָּסֵר בּוֹ וְיָשׁוּב מִתַּחֲנֵן אֶל אֲדוֹנָיו לִמְחֹל לוֹ וְלִסְלֹחַ עָוֹנוֹ קֹדֶם שֶׁיְּבֹאֲנוּ הָעֹנֶשׁ וע"כ אָמַר הַכָּתוּב (ויקרא יח) וְלֹא תַקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר קָאָה וְגוֹ'.

וְהָרְבִיעִי בְּבוֹא עֹנֶשׁ הַבּוֹרֵא עָלָיו בְּמִין מִמִּינֵי הַצָּרוֹת וְכֵיוָן שֶׁהִרְגִּישׁ בּוֹ נָעוֹר וְהֵקִיץ מִשְּׁנָתוֹ וְשָׁב אֶל הָאֱלֹהִים מֵחֶטְאוֹ, וְהוּא כְּעֶבֶד הַבּוֹרֵחַ מֵרַבּוֹ אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו מִי שֶׁיְּיַסְּרֵנּוּ וְיַעֲנֶנּוּ עַל בָּרְחוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ וְכַאֲשֶׁר הִגִּיעַ אֵלָיו בָּרַח אֶל אֲדוֹנָיו מִתְוַדֶּה מֵחֶטְאָיו וּמְבַקֵּשׁ מְחִילָתוֹ

וּסְלִיחָתוֹ וּבְכָמוֹהוּ נֶאֱמַר (משלי א) בְּבוֹא כְשׁוֹאָה פַּחְדְּכֶם וְגוֹ' אָז יִקְרָאֻנְנִי וְלֹא אֶעֱנֶה וְאָמַר (ד"ה ב לג) וּכְהַצֵּר לוֹ חִלָּה אֶת פְּנֵי ה'.

וַיִּכָּנַע מְאֹד. וְהַמַּצְלִיחַ הַשָּׁב אֶל הָאֱלֹהִים בַּפָּנִים הָרִאשׁוֹנִים וְתַחְתָּיו בַּהַצָּלָחָה וּבַקִּבּוּל מִי שֶׁלֹּא שָׁב עַד שֶׁבָּאַתְהוּ תּוֹכַחַת הַבּוֹרֵא וְהֵם הַפָּנִים הַשְּׁנִיִּים וְתַחְתֵּיהֶם בְּהַצָּלָחָה וּבַקִּבּוּל מִי שֶׁלֹּא שָׁב עַד שֶׁחָלָה הָרָעָה עַל סְבִיבָיו וְתַחְתָּיו בַּקִּבּוּל וְהַחֲזָרָה מִי שֶׁלֹּא שָׁב עַד שֶׁחָל עָלָיו הָעֹנֶשׁ וְנִתְיַסֵּר בּוֹ.

וְהוּא הָרָחוֹק שֶׁבַּשָּׁבִים לְקַבֵּל הָאֱלֹהִים תְּשׁוּבָתוֹ וּלְמָחֹל חֶטְאוֹ עַד שֶׁיָּשׁוּב אֶל ה' וְיֵרָאֶה מִן הַחֲרָטָה וְהָעֲזִיבָה וּבַקֶּשֶׁת הַמְּחִילָה בְּלִבּוֹ וּבִלְשׁוֹנוֹ וּבְתְנוּעוֹתָיו מָה שֶׁיִּחַיֵּב לִמְחֹל לוֹ וּלְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ וְלַעֲבֹר עַל פִּשְׁעָיו:

פרק ז

אֲבָל מַפְסִידֵי הַתְּשׁוּבָה רַבִּים מְאֹד וּכְבָר זָכַרְתִּי רֻבָּם בְּמָה שֶׁקָּדַם מִן הַשַּׁעַר הַזֶּה וּמִמַּפְסִידָיו עוֹד הַהֶסְכֵּם עַל הָעֲבֵרָה וְהוּא הַהִתְמָדָה עַל עֲשׂוֹתָהּ וְהָאִחוּר מֵהַנִּיחַ אוֹתָהּ וְלֹא תִּתָּכֵן תְּשׁוּבָה עַל זֶה.

וּכְבָר נֶאֱמַר אֵין קְטַנָּה בַּעֲבֵרוֹת עִם הַהִתְמָדָה וְלֹא גְּדוֹלָה בָּהֶם עִם בַּקֶּשֶׁת הַמְּחִילָה וְהוּא שֶׁהַהִתְמָדָה מוֹרָה עַל בְּזוֹתוֹ דְּבַר הָאֱלֹהִים וְשֶׁהוּא מֵקֵל בְּמִצְוָתוֹ וְהַזְהָרָתוֹ וּמְזַמֵּן עַצְמוֹ לְעָנְשׁוֹ וּבוֹ נֶאֱמַר (במדבר טו) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה כִּי דְבַר ה' בָּזָה,

וְעוֹד כִּי הַהִתְמָדָה עַל הָעֲבֵרָה וְאִם הִיא קְטַנָּה הוֹלֶכֶת וּגְדֵלָה בְּהַתְמָדָתוֹ עָלֶיהָ וְהַגְּדוֹלָה כְּשֶׁמְּבַקֵּשׁ בְּעָלֶיהָ מְחִילָה עָלֶיהָ וְעָזַב אוֹתָהּ לְיִרְאַת הָאֱלֹהִים הוֹלֶכֶת הָלוֹךְ וְחָסוֹר וּמִתְמַעֶטֶת עַד שֶׁתִּמָּחֶה מִסֵּפֶר עֲוֹנֹתָיו וְיִנָּקֶה מִמֶּנָּה בְּעָלֶיהָ בַּתְּשׁוּבָה.

הֲלֹא תִּרְאֶה הַחוֹט שֶׁל מָשִׁי כַּמָּה הוּא חָזָק כְּשֶׁיְּכֻפַּל פְּעָמִים רַבּוֹת וּכְבָר יָדַעְתָּ כִּי עִקָּרוֹ מֻחְלוֹשׁ שֶׁבַּדְּבָרִים וְהוּא רִיר הַתּוֹלַעַת וְנִרְאֶה הַחֶבֶל הַגָּדוֹל שֶׁל סְפִינָה כְּשֶׁמְּשַׁמְּשִׁין בּוֹ זְמַן אָרֹךְ הוֹלֵךְ הָלוֹךְ וְחָסוֹר עַד אֲשֶׁר יִפָּתַח (ס"א יפסק) וְיָשׁוּב חָלוּשׁ מִכָּל חָלוּשׁ.

וּכְמוֹ כֵן עִנְיַן הַקְּטַנּוּת וְהַגְּדֻלּוּת בָּעֲבֵרוֹת עִם הַהִתְמָדָה וּבַקֶּשֶׁת הַמְּחִילָה וְעַל כֵּן דִּמָּה אוֹתָם הַכָּתוּב בּוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה) הוֹי מֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא.

וּכְבָר נֶאֱמַר: אַל תַּבִּיט לְקַטְנוּת מָה שֶׁעָשִׂיתָ, אַךְ תַּבִּיט לִגְדֻלַּת מִי שֶׁחָטָאתָ לוֹ.

וְאַל תִּשְׂמַח לְסִכְלוּת בְּנֵי אָדָם בְּרֹעַ מַצְפּוּנְךָ וְרָאוּי שֶׁתֶּאֱבַל לִידִיעַת הַבּוֹרֵא בְּמָה שֶׁאַתָּה צוֹפֶן וְהַשְׁקָפָתוֹ עַל נִסְתָּרוֹתֶיךָ וְנִגְלוֹתֶיךָ וְשֶׁהוּא זוֹכֵר אוֹתָם לְךָ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁאַתָּה זוֹכֵר מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה תִּשְׂכַּח וְהוּא לֹא יִשְׂכַּח וְתִתְעַלֵּם וְלֹא יִתְעַלֵּם כמ"ש (שם סה) הִנֵּה כְתוּבָה לְפָנָי וְאָמַר (ירמיה יז) חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה.

וּמִמַּפְסִידֶיהָ עוֹד הַחֲזָרָה אֶל הָעֲבֵרָה אַחַר הַשְׁלָמַת תְּנָאֵי הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנָּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם לד) בְּפָרָשַׁת הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וּשְׁאָר הָעִנְיָן הַהוּא.
וּמִמַּפְסִידֶיהָ גַּם כֵּן מִי שֶׁיַּבְטִיחַ (ס״א שייחל) אֶת נַפְשׁוֹ לָשׁוּב בְּאַחֲרִית יָמָיו וְחוֹשֵׁב שֶׁיִּתְרַחֵק מִן הָעֲבֵרוֹת לְאַחַר שֶׁיַּגִּיעַ אֶל רְצוֹנוֹ וְיִשְׂלִים תַּאֲוָתוֹ מֵהֶם וְהוּא כִּמְרַמֶּה אֶת אֱלֹהָיו וּבוֹ אָמְרוּ רז״ל הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.
וּבַתּוֹכָחָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי בְּסוֹף זֶה הַסֵּפֶר נַפְשִׁי הָכִינִי צֵדָה לָרוֹב אַל תַּמְעִיטִי, בְּעוֹד בַּחַיִּים חַיְתֵךְ וְיֵשׁ לְאֵל יָדֵךְ כִּי רַב מִמֵּךְ הַדֶּרֶךְ, וְאַל תֹּאמְרִי מָחָר אֶקַח צֵדָה כִּי פָּנָה הַיּוֹם כִּי לֹא תֵּדְעִי מַה יֵּלֶד יוֹם, וּדְעִי כִּי תָּמוֹל לְעַד לֹא יָשׁוּב וְכָל אֲשֶׁר פָּעַלְתְּ בּוֹ שָׁקוּל וְסָפוּר וְחָשׁוּב, וְאַל תֹּאמְרִי מָחָר אֶעֱשֶׂה כִּי יוֹם הַמָּוֶת מִכָּל חַי מְכֻסֶּה, מַהֲרִי עֲשׂוֹת בְּכָל יוֹם חֻקּוֹ כִּי בְּכָל יוֹם הַמָּוֶת יִשְׁלַח חִצּוֹ וּבְרָקוֹ, וְאַל תִּתְמַהְמְהִי מֵעֲשׂוֹת חֹק דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ כִּי כַּצִּפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ.
וּמִמַּפְסִידֵי הַתְּשׁוּבָה ג״כ שיהי׳ הַשָּׁב שָׁב מִקְצָת עֲוֹנֹתָיו וּמַתְמִיד עַל קְצָתָם כְּמוֹ שֶׁיֵּצֵא מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין הַמָּקוֹם וְיָשׁוּב מֵהֶם וְלֹא יֵצֵא מִמֶּה שֶׁיֵּשׁ בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי אָדָם מִגֶּזֶל וְאוֹנָאָה וּגְנֵבָה וְהַדּוֹמֶה לָזֶה וּבָזֶה נֶאֱמַר (איוב יא) אִם אָוֶן בְּיָדְךָ הַרְחִיקֵהוּ וְאָמְרוּ רז״ל בָּעִנְיָן הַזֶּה אָדָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עֲבֵרָה וּמִתְוַדֶּה וְאֵינוֹ חוֹזֵר בּוֹ לְמָה הוּא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁתּוֹפֵס שֶׁרֶץ בְּיָדוֹ אֲפִלּוּ טוֹבֵל בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, זְרָקוֹ מִיָּדוֹ עָלְתָה לוֹ טְבִילָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ״ח:י״ג) וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם,
וּמָה שֶׁהִקְדַּמְנוּ מִמַּפְסִידֵי הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר קָדְמוּ בַּסֵּפֶר הַזֶּה כֻּלָּם ג״כ מַפְסִידִים הַתְּשׁוּבָה וְאֵינָנִי צָרִיךְ לִשְׁנוֹתָם בַּשַּׁעַר הַזֶּה:

פרק ח

אֲבָל אִם יִשְׁתַּוֶּה הַשָּׁב עִם הַצַּדִּיק אוֹמַר כִּי יֵשׁ מִן הַשָּׁבִים שֶׁיִּשְׁתַּוֶּה אַחַר הַתְּשׁוּבָה עִם הַצַּדִּיק אֲשֶׁר לֹא חָטָא וּמֵהֶם מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִתְרוֹן עַל הַצַּדִּיק וּמֵהֶם מִי שֶׁיֵּשׁ לַצַּדִּיק יִתְרוֹן עָלָיו אע״פ שֶׁשָּׁב.
וּבְאוּר הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן הוּא שֶׁיִּהְיֶה הַחוֹטֵא בְּקִצּוּרוֹ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת כְּצִיצִית וּכְלוּלָב וּכְסָכָּה וְהַדּוֹמֶה לָזֶה. וְכַאֲשֶׁר יָשׁוּב הַמְקַצֵּר בָּהֶם בְּלִבּוֹ וּבִלְשׁוֹנוֹ וְיִשְׁתַּדֵּל לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְלֹא יִשְׁנֶה קְצוּרוֹ בָּהֶם יִמְחֹל לוֹ הַבּוֹרֵא וְיִשְׁתַּוֶּה עִם הַצַּדִּיק אֲשֶׁר לֹא קִצֵּר בָּהֶם, וּבְכָמוֹ זֶה נֶאֱמַר הַשָּׁב מִן הַחֵטְא כְּמִי שֶׁלֹּא חָטָא וְאָמְרוּ רז״ל עֲבֵר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג) שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ יִתְרוֹן הַשָּׁב עַל הַצַּדִּיק, בֵּאוּר זֶה שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׁב חָטָא חֵטְא קָטָן בְּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת ואח"כ שָׁב מִמֶּנָּה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּכָל תְּנָאֶיהָ וְשָׁם עָוֹנוֹ לְעֻמָּתוֹ וְנִכַּח פָּנָיו וּמְבַקֵּשׁ תָּמִיד הַמְּחִילָה עָלָיו וְנִכְלָם מִבָּשְׁתּוֹ (ס"א מבקשתו) מֵהַבּוֹרֵא וְנִכְנַס בְּלִבּוֹ הַמּוֹרָא מֵעָנְשׁוֹ וְנִשְׁבְּרָה נַפְשׁוֹ וְהוּא נִכְנָע וְשָׁפֵל לִפְנֵי הָאֱלֹהִים תָּמִיד וְהָיָה חֶטְאוֹ סְבָּה לִכְנִיעָתוֹ וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ לִפְרֹעַ חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא, לֹא יִתְגָּאֶה בְּמְאוּמָה מִמַּעֲשָׂהוּ הַטּוֹב וְלֹא יִרְבֶּה בְּעֵינָיו וְלֹא יִתְפָּאֵר בּוֹ וְיִשְׁמַר בִּשְׁאֵרִית יָמָיו מִן הַמַּכְשׁוֹל, חוֹטֵא זֶה הוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִתְרוֹן עַל הַצַּדִּיק שֶׁלֹּא חָטָא הַחֵטְא הַהוּא וְהַדּוֹמֶה לוֹ, כִּי הַצַּדִּיק אֵין בְּטוּחִים בּוֹ שֶׁלֹּא יִתְגָּאֶה וְיִגְבַּהּ לִבּוֹ וְיָרוּם בְּמַעֲשָׂהוּ וּכְבָר נֶאֱמַר כִּי יֵשׁ חֵטְא שֶׁמּוֹעִיל לַשָּׁב יוֹתֵר מִכָּל צְדָקוֹת הַצַּדִּיק וְיֵשׁ צְדָקָה שֶׁמְּזֻקֶּקֶת לַצַּדִּיק יוֹתֵר מִכָּל חַטֹּאוֹת הַשָּׁב כְּשֶׁיִּפְנֶה לִבּוֹ מִן הַכְּנִיעָה וְדֶבֶק בַּגַּאוּת וּבַחֲנֶף וְאַהֲבַת הַשֶּׁבַח.

כמ"ש אֶחָד מִן הַצַּדִּיקִים לְתַלְמִידָיו אִלּוּ לֹא הָיָה לָכֶם עָוֹן הָיִיתִי מְפַחֵד עֲלֵיכֶם מִמָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִן הָעָוֹן אָמְרוּ לוֹ וּמַהוּ גָּדוֹל מִן הָעָוֹן אָמַר לָהֶם הַגַּאוּת וְהַחֲנֶף וּבְשָׁב כָּזֶה ארז"ל בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמֹד.

וְהַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׁב עוֹבֵר עֲבֵרוֹת גְּדוֹלוֹת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִיתָה בִּידֵי אָדָם וְכָרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם כְּחִלּוּל הַשֵּׁם (ס"א כחלול שבת) וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר וְהַדּוֹמֶה לָהֶם מִן הַגְּדוֹלוֹת וְאַחַר כָּךְ שָׁב מִטָּעוּתוֹ בָּהֶם וְהִשְׁלִים תְּנָאֵי הַתְּשׁוּבָה וּגְדָרֶיהָ כִּי הַמְּחִילָה לֹא תִתָּכֵן לוֹ עַד שֶׁיְּנַסֶּה בעוה"ז מִמָּה שֶׁיּוּכַל לְסָבְלוֹ וְיִנָּקֶה מֵעֲוֹנָתָיו וּבוֹ אָמְרוּ רז"ל עָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּרֵת וּמִיתַת ב"ד וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה יְסוּרִין מְמָרְקִין וּמִיתָה מְכַפֶּרֶת שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט) וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם וּכְתִיב (ישעיהו כ"ב:י"ד) אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תְּמֻתוּן וְהַצַּדִּיק שֶׁלֹּא עָבַר אֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן עַל הַשָּׁב מֵהֶם בְּלִי סָפֵק:

פרק ט

אֲבָל אִם תִּתָּכֵן הַתְּשׁוּבָה מִכָּל חֵטְא אִם לֹא, אוֹמַר בִּתְשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת כִּי הָעֲוֹנוֹת שְׁנֵי מִינִים.

אֶחָד מֵהֶם עֲוֹנוֹת (ס"א עבירות) שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם בִּלְבַד כְּכַחַשׁ בֵּאלֹהִים וְהַמַּחְשָׁבוֹת הָרָעוֹת וְהַמַּצְפּוּנִים הָרָעִים וְלָאוִין שֶׁבְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהָרִבְּה מֵחוֹבוֹת הָאֲבָרִים אֲשֶׁר לֹא יַחְמֹס הַחוֹטֵא בָּהֶם כִּי אִם נַפְשׁוֹ בִּלְבַד וְאֵין אַשְׁמָה עָלָיו אֶלָּא לְהַמְרוֹתוֹ מִצְוַת אֱלֹהָיו.

וְהַמִּין הַשֵּׁנִי עֲוֹנוֹת (ס"א עבירות) שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְהֵם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עִנְיְנֵי מַעֲנִיֵּי הָרָעָה וְהֶחְמָס לִבְנֵי אָדָם אִם בְּגוּפָם אִם בְּמָמוֹנָם אוֹ בִּזְכָרָם וּמְקַבֵּץ הַחוֹטֵא חֲמָסוֹ בְּנַפְשׁוֹ בְּהַמְרוֹתוֹ אֶת אֱלֹהָיו עִם חֲמָסוֹ ב"א.

וּמָה שֶּׁיִּהְיֶה מִן הָעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאִים בֵּין הָאָדָם לֵאלֹהָיו בִּלְבַד תִּתָּכֵן לוֹ הַתְּשׁוּבָה מֵהֶם בְּעוֹדָנוּ בַּחַיִּים כְּשֶׁיִּתְעוֹרֵר לְקַצּוּרוֹ וְיִשְׁתַּדֵּל לָשׁוּב מֵעֲוֹנוֹ אֵצֶל בּוֹרְאוֹ.

וּמִן הַדִּין עָלָיו שֶׁתִּהְיֶה הַתְּשׁוּבָה מִן הֶעָוֹן בַּמִּין שֶׁחָטָא בּוֹ אִם יוּכַל שֶׁאִם יִהְיֶה הַחֵטְא בְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת כַּלֵּב הָרַע וְהַמַּחְשָׁבָה הָרָעָה וְהַנְּטִירָה וְהַקִּנְאָה וְהַשִּׂנְאָה וְהַדּוֹמָה לָזֶה, הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ רְאוּיָה לִהְיוֹת בַּהֲטָבַת הַלֵּב וְאַהֲבַת הַטּוֹב לִבְנֵי אָדָם וְהַמְּחִילָה לָהֶם.

וְאִם יִהְיֶה הַחֵטְא בְּאֵבֶר מֵאֵבְרֵי הַגּוּף בַּאֲכִילַת מָה שֶׁאָסַר הַבּוֹרֵא אֲכִילָתוֹ וְהַבְּעִילוֹת שֶׁהִזְהִיר מֵהֶן וְחִלּוּל שַׁבָּתוֹת וּמוֹעֲדִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁקֶר רָאוּי שֶׁתִּהְיֶה תְּשׁוּבָתוֹ מִמֶּנּוּ בְּאוֹתוֹ עִנְיָן וּבְאוֹתוֹ מִין שֶׁהָיָה חוֹטֵא בּוֹ עִם שִׁתּוּף הַלֵּב בְּכַוָּנָה לֵאלֹהִים.

וְכָל הָעִנְיָן הַזֶּה יִתָּכֵן לָאָדָם בְּחַיָּיו בְּעוֹד שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ יָמִים עִם בֵּרוּר כַּוָּנָתוֹ (ס״א הכרתו) כְּשֶׁהוּא מְכַוֵּן לִתְשׁוּבָה וּלְטַהֵר נַפְשׁוֹ מֵעֲוֹנוֹ אֵצֶל בּוֹרְאוֹ וּבְכָמוֹהוּ אָמַר הֶחָכָם (משלי ט) אִם חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָךְ.

אֲבָל מָה שֶּׁיִּהְיֶה מִן הָעֲוֹנוֹת לֵאלֹהִים וְלִבְנֵי אָדָם יִקָּשֶׁה עַל הָאָדָם הַתְּשׁוּבָה מֵהֶם לְכַמָּה פָּנִים.

מֵהֶם שֶׁלֹּא יִמְצָא הֶעָשׁוּק אוֹ שֶׁיָּמוּת אוֹ שֶׁמְּקוֹמוֹ רָחוֹק.

וּמֵהֶם שֶׁיֹּאבַד הַמָּמוֹן מִיָּד הָעוֹשֵׁק וְאֵין לְאֵל יָדוֹ לְהָשִׁיב הָעֹשֶׁק לִבְעָלָיו.

וּמֵהֶם שֶׁהֶעָשׁוּק שֶׁמָּא לֹא יִמְחֹל לָעוֹשֵׁק בְּמָה שֶׁעָשָׁקוֹ מֵהֶזֵּקוֹ בְּגוּפוֹ וְסַפְּרוֹ בְּגָנוּתוֹ.

וּמֵהֶם שֶׁלֹּא יַכִּיר הָעוֹשֵׁק אֶת הֶעָשׁוּק אוֹ שֶׁלֹּא יָדַע סַךְ הַמָּמוֹן אֲשֶׁר עָשַׁק כְּמוֹ שֶׁעָשַׁק אַנְשֵׁי קְרִיָּה אוֹ אַנְשֵׁי מְדִינָה וְלֹא הִכִּיר אוֹתָם וְלֹא נִתְבָּרֵר אֶצְלוֹ מִסְפַּר הַמָּמוֹן שֶׁלָּקַח מֵהֶם בְּעָוֶל וּבְחָמָס.

וּמֵהֶם שֶׁנִּטְבַּע הַמָּמוֹן הָאָסוּר בִּכְפָלָיו מִן הַמֻּתָּר וְאֵינוֹ קַל לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ אֶלָּא בְּהֶפְסֵד הַרְבֵּה חֲלָקִים מִן הַמֻּתָּר כמ״ש רַבּוֹתֵינוּ ז״ל גָּזַל מָרִישׁ וּבָנָאוֹ בְּבִירָה בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְקַעְקֵעַ כָּל הַבִּירָה כֻּלָּהּ וּמַחְזִיר מָרִישׁ לִבְעָלָיו וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵין לוֹ אֶלָּא דְּמֵי מָרִישׁ בִּלְבַד מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים.

וּמִמָּה שֶּׁתִּתְקַשֶּׁה עוֹד הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁנֶּהֱג בּוֹ הָאָדָם עַד שֶׁשָּׁב לוֹ הַמַּעֲשֶׂה הָרַע דָּבֵק כְּהִדָּבֵק הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִעִיִּים אֲשֶׁר לֹא יֵקַל לְהַנִּיחָם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיהו ט׳:ד׳) לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר שֶׁקֶר הַעֲוֵה נִלְאוּ וְאָמַר (שם יג) הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ וְנָמֵר חֲבַרְבַּרְתָּיו וְגוֹ׳.

וּמֵהֶם שְׁפִיכוּת דָּמִים וַהֲרִיגַת הַנְּקִיִּים בֵּין בִּפְגִיעָה בֵּין בַּהֲלִיכַת (ס״א בעלילת) רְכִילוּת כְּמוֹ שֶׁיִּדַּעְתָּ מֵעִנְיַן דּוֹאֵג בְּעִיר הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר גָּרַם לְהָרְגָם בִּרְכִילוּת תְּחִלָּה וּפְגַע בָּהֶם אַחַר כָּךְ כְּמוֹ שנא׳ (שמואל א כ״ב:י״ח) וַיִּסֹּב דּוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיִּפְגַּע הוּא בַּכֹּהֲנִים.

וּמֵהֶם עוֹד מִי שֶׁגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּרְכִילוּתוֹ אֵין עוֹלָה לוֹ תְּשׁוּבָה עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ אִם בְּמָמוֹן אִם בְּפִיּוּס וּבִכְנִיעָה לְמָחֹל לוֹ וְלִנְשֹׁא חֶטְאוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מיכה ג׳:ג׳) וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ.

וּמֵהֶם מִי שֶׁבָּא אֶל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מַמְזֵר כִּי הַחֶרְפָּה לֹא תָמוּשׁ וַהֲשָׁבַת הַמְּעָוֹת אִי אֶפְשָׁר לוֹ (ס״א והשגת הטעות הזאת אי אפשר לה) כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איוב לא) כִּי הִיא זִמָּה וְהוּא עָוֹן פְּלִילִים כִּי אֵשׁ הִיא עַד אֲבַדּוֹן תֹּאכֵל וְאָמַר הַכָּתוּב (הושע ה) בַּה׳ בָּגָדוּ כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ.

וּמֵהֶם מִי שֶׁהִרְגִּיל לְשׁוֹנוֹ לְכַזֵּב וּלְסַפֵּר בִּגְנוּת בְּנֵי אָדָם וּלְדַבֵּר בָּהֶם וְאֵינֶנּוּ יָכוֹל לַעֲמֹד עַל זֶה מֻרְגָּז (ס״א ואינו זוכר כ״ז לרוב ההרגל שהרגיל בו) מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ תַּכְלִית אֲצִלּוֹ וּכְבָר שָׂכַח הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר דִּבֵּר בָּם וְהַכֹּל שָׁמוּר עָלָיו וְכָתוּב בְּסֵפֶר עֲוֹנֹתָיו וּבוֹ נֶאֱמַר (תהלים מא) וְאִם בָּא לִרְאוֹת שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ אָוֶן לוֹ וְאָמַר (שם נ) אִם רָאִיתָ גַּנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְשִׁאָר הָעִנְיָן. וְהִנֵּה הִשְׁוָה הַלָּשׁוֹן הָרַע עִם הַגְּנֵבָה וְהַנֵּאוּף וְאָמַר (ירמיהו ט׳:ד׳) וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ.

וּמִמָּה שֶׁתִּקְשֶׁה הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ מִי שֶׁהִדִּיחַ בְּנֵי אָדָם בְּדַת שֶׁבָּדָה לָהֶם וְהִכְרִיחָם לְהַאֲמִין בָּהּ וְתָעָה וְהִתְעָה וְכָל אֲשֶׁר יוֹסִיף הָעָם הַמַּאֲמִינִים בָּהּ יוֹסִיף עֲוֹנוֹ וְיִכָּפֵל כְּמוֹ שארז״ל כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ וְכָל הַמַּחְטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְאָמְרוּ יָרְבְעָם חָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים חֵטְא הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א טו) עַל חַטֹּאת יָרְבְעָם אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר הֶחֱטִיא וגו׳.

וּמַשִּׂיג בַּמִּין הַזֶּה מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְצַוּוֹת בַּטּוֹב וּלְהַזְהִיר מִן הָרַע לַאֲנָשִׁים תּוֹעִים וְעִכְּבוֹ מִזֶּה יְחוּל מָמוֹנָם אוֹ יִרְאָתָם אוֹ בָּשְׁתּוֹ מֵהוֹכִיחַ אוֹתָם וְתָעוּ וְלֹא הוֹרָה אוֹתָם הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה כמ״ש (יחזקאל לג) הוּא רָשָׁע בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ:

פרק י

אֲבָל אֵיךְ אֹפֶן הַתַּחְבּוּלָה לְמִי שֶׁקָּשְׁתָה עָלָיו הַתְּשׁוּבָה? נֹאמַר בִּתְשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת כִּי, מִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁיִּקְשֶׁה לְתַקְּנָהּ בְּאֹפֶן הַתְּשׁוּבָה הַמְיֻחֶדֶת בָּהּ אֵינָהּ נִמְלֶטֶת מֵאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים. אוֹ שֶׁתִּהְיֶה מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין בּוֹרְאוֹ אוֹ שֶׁתִּהְיֶה מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי אָדָם כְּמוֹ הָאוֹנָאָה וְהַגְּנֵבָה וּמֵינֵי הַגְּזֵלוֹת וְהֶחָמָס וְהָעָוֶל.

וּמֵאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה וְתִהְיֶה הַתְּשׁוּבָה נִמְנַעַת עָלָיו לְאֶחָד מִן הַפָּנִים שֶׁהִקְדַּמְנוּ שֶׁהַתְּשׁוּבָה מֵהֶם קָשָׁה כְּשֶׁיִּקָּבֵל עָלָיו גְּדָרֵי הַתְּשׁוּבָה בְּכָל תְּנָאֶיהָ אֲשֶׁר בְּכֹחוֹ וְיִכְלְתּוֹ מֵהֶם הַבּוֹרֵא מֵקֵל עָלָיו תְּשׁוּבָתוֹ וְעוֹבֵר לוֹ עַל מָה שֶׁנֶּעֱלַם מִמֶּנּוּ וְנִמְנַע עָלָיו וְיָשִׁים לוֹ מוֹצָא קָרוֹב מֵחֶטְאוֹ וְיַרְחִיב אֲמַתְלָאתוֹ בּוֹ,

וְאִם יִהְיֶה מִשַּׁעַר הָעֲרָיוֹת אֲשֶׁר זָכְרְנוּ בְּמִי שֶׁהוֹלִיד מֵאֲסוּרָה יַכְרִית הַבּוֹרֵא אֶת זַרְעוֹ, וְאִם הוּא מִצַּד אוֹנָאָה וְגָזֵל בְּמָמוֹנוֹ יִתֵּן לוֹ הָאֵל מָמוֹן וְיִפְרָעֵנוּ לַחֲבֵרוֹ וִירַצֵּהוּ וְיִמְחֹל לוֹ, וְאִם הֵרַע לַחֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ יַכְנִיס לוֹ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ רָצוֹן וְאַהֲבָה עַד שֶׁיִּמְחֹל לוֹ בְּמָה שֶׁהָיָה מֵחֲטָאוֹ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי טז) בְּרְצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלֵם אִתּוֹ.

וְאִם יִרְחַק מִמֶּנּוּ הֶעָשׁוּק יַזְמִין הַבּוֹרֵא הִתְקָבְצָם עַד שֶׁיִּכָּנַע לְפָנָיו הָעוֹשֵׁק וְיִמְחֹל לוֹ. וְאִם לֹא יֵדַע הָאֲנָשִׁים הָעֲשׁוּקִים וּמִסְפַּר הַמָּמוֹן אֲשֶׁר עָשַׁק יָפִיק אוֹתוֹ הָאֵל לְהוֹצִיא מָמוֹנוֹ בְּתוֹעָלוֹת כּוֹלְלוֹת כְּבִנְיַן גֶּשֶׁר וַחֲפוֹר בְּאֵרוֹת יֵהָנוּ מֵהֶם בְּנֵי אָדָם וַעֲשׂוֹת בּוֹרוֹת בְּדְרָכִים שֶׁאֵין הַמַּיִם מְצוּיִים בָּהֶם וּמָה שֶּׁדּוֹמֶה לָזֶה מִתּוֹעֶלֶת הֶהָמוֹן עַד שֶׁתִּהְיֶה תּוֹעַלְתּוֹ כּוֹלֶלֶת מִי שֶׁעָשַׁק וּמִי שֶׁלֹּא עָשַׁק.

וְאִם יָמוּת הֶעָשׁוּק יָשִׁיב הַמָּמוֹן לְיוֹרְשָׁיו וְאִם הִזִּיק לוֹ בְּגוּפוֹ אוֹ שֶׁסִּפֵּר בִּגְנוּתוֹ יִתְוַדֶּה עַל קִבְרוֹ בָּזֶה בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וְיִמָּחֵל לוֹ עָוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל בָּעִנְיָן הַזֶּה מוֹלִיךְ עֲשָׂרָה ב"א וּמַעֲמִידָם עַל קִבְרוֹ וְאוֹמֵר חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלִפְלוֹנִי זֶה שֶׁחַבַּלְתִּי בּוֹ. וְאֵין הַתְּשׁוּבָה נִמְנַעַת עַל הַחוֹטֵא אֶלָּא מִצַּד מַצְפּוּנוֹ וְתַרְמִית לִבּוֹ אֲבָל אִם הוּא רוֹצֶה לְהִתְקָרֵב אֶל הָאֱלֹהִים לֹא יִסָּגֵר שַׁעַר הַתְּשׁוּבָה בְּפָנָיו וְלֹא יִמְנָעֵהוּ מֵהַמַּגִּיעַ אֵלָיו מוֹנֵעַ אַךְ הוּא פּוֹתֵחַ לוֹ שַׁעַר הַיְשָׁרָה וּמוֹרֶה אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה בְּחַסְדּוֹ וּבְטוּבוֹ כמ"ש (תהלים כה) טוֹב וְיָשָׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדֶּרֶךְ וְאָמַר (דברים ד) וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ וגו' וּכְתִיב (שם ל) כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד וְאָמַר (תהלים קמה) קָרוֹב ה' לְכָל קֹרְאָיו וגו'.

וּכְבָר בֵּאַרְתִּי לְךָ אֶחִי מֵחוֹבוֹת הַתְּשׁוּבָה וְגִלִּיתִי לְךָ מַאֲפְנֵי הַחֲזָרָה מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲנֶה עָלֶיךָ וְנִפְסְקוּ בּוֹ אֲמָתְלָאוֹתֶיךָ וּמָה תֹּאמַר מָחָר לֶאֱלֹהֶיךָ סָכַלְתִּי וְלֹא סָכַלְתָּ אוֹ תֹּאמַר עָשִׂיתִי מָה שֶׁעָשִׂיתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ.

וּמָה תִּהְיֶה תְּשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת וּמִבְּלִי סָפֵק נִהְיֶה נִשְׁאָלִים. הָכֵן הַתְּשׁוּבָה בְּעוֹד שֶׁמַּאֲרִיכִין לְךָ. וְדַע אָחִי כִּי הַתְּשׁוּבָה עַל זֶה אֵינֶנָּה יוֹצֵאת כִּי אִם מִמַּעֲשֵׂינוּ לֹא מִדְּבָרֵינוּ וַחֲשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ תַּגִּיעַ לִרְצוֹן בּוֹרְאֶךָ כִּי לֹא יַשִּׂיג הַטּוֹב הַיּוֹם אֶלָּא הַמְּמַהֵר אֵלָיו וּפְרִי הַקִּצּוּר הַחֲרָטָה.

הָקִיצָה אָחִי מִשְּׁנַת פְּתַיּוּתְךָ וַחֲמֹל עַל נַפְשְׁךָ שֶׁהִיא הַנִּכְבֶּדֶת שֶׁבִּפְקִדּוֹנוֹת הַבּוֹרֵא אֶצְלְךָ וְכַמָּה וְעַד מָתַי הָעִכּוּב הַזֶּה וּכְבָר כִּלִּיתָ יָמֶיךָ בִּרְצוֹן תַּאֲוָתְךָ כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעֶבֶד הָרָע הֲלֹא תָּשׁוּב לְכַלּוֹת שְׁאָר יָמֶיךָ בִּרְצוֹן בּוֹרְאֶךָ וּכְבָר יָדַעְתָּ כִּי יְמֵי הָאָדָם קְצָרִים וְהַשְּׁאָר בְּלִי סָפֵק יוֹתֵר קָצָר כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל הַיּוֹם קָצָר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה.

הָיִתָה לְךָ אָחִי רוּחַ יְקָרָה וְנִכְבֶּדֶת כִּבַּדְתָּ בָהּ הָעוה"ז הַנִּבְזֶה וְהַכָּלֶה וְהִנַּחְתָּ אַחֲרֵיתְךָ הַנִּשְׁאֶרֶת לְךָ הֲלֹא תְּנַשֵּׂא רוּחֲךָ אֶל הַמָּקוֹם הַנִּכְבָּד וְהַמָּעוֹן הָרָם מָקוֹם אֲשֶׁר לֹא תִּשְׁפַּלְנָה הָרוּחוֹת הָעוֹלוֹת אֵלָיו לָעַד וּתְמַהֵר בְּעוֹד שַׁעַר הַתְּשׁוּבָה פָּתוּחַ וְהַקַּבָּלָה וְהַכַּפָּרָה מְצוּיָה כמ"ש (ישעיהו נ"ה:ו') דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב.

מֵהַר אָחִי וּמַהֵר קֹדֶם בֹּא פַּחְדְּךָ כִּי אֵינְךָ בָּטוּחַ בְּחַיֵּי יוֹם אֶחָד וְעַיֵּן לְנַפְשְׁךָ עִיּוּן שֶׁיֵּאוֹת לְכָמוֹךָ וְיִהְיֶה שָׁקוּל עִם שִׂכְלְךָ.

וּמִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגִּיעַ לִרְצוֹן בּוֹרְאוֹ יִכָּנֵס מִן הַפֶּתַח הַצַּר שֶׁיִּכָּנְסוּ מִמֶּנּוּ הַחֲסִידִים הַסּוֹבְלִים וְכֻלָּנוּ נְקַוֶּה הַטּוֹב וְלֹא יַגִּיעוּהוּ אֶלָּא הַמְמַהֲרִים אֵלָיו הָרְצִים עָדָיו כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַזַ"ל הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר וְקַל כַּנֶּשֶׁר רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְאָמַר דָּוִד (תהלים קיט) חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי.

חֲשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ וּבוֹשׁ מִבּוֹרְאֲךָ שֶׁתִּתְנַהֵג עִמּוֹ בְּמִדָּה שֶׁאֵינְךָ רוֹצֶה לְנַפְשְׁךָ לְהִתְנַהֵג בָּהּ עִם נִבְרָא כָּמוֹךָ כִּי אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי כְּשֶׁתַּקְצִיף בַּעַל מַעֲלָה קְטַנָּה מֵאַנְשֵׁי הַמֶּלֶךְ עַל נַפְשְׁךָ אֵינְךָ מִתְעַכֵּב מֵהַכָּנַע לוֹ וְהִתְחַנֵּן אֵלָיו לִמְחֹל לְךָ וּלְהַבְטִיחֲךָ מֵעָנְשׁוֹ עִם חֶלְשָׁתוֹ בָּזֶה כ"ש אִם יִקְצֹף עָלֶיךָ הַשַּׁר וְכָל שֶׁכֵּן הַמֶּלֶךְ שֶׁתְּמַהֵר לְבַקֵּשׁ מְחִילָתוֹ וְתָחִישׁ בִּתְשׁוּבָה אֵלָיו וּלְרַצּוֹתוֹ מִיְּרָאָתְךָ מְהִירוּת עָנְשׁוֹ, וּכְבָר יָדַעְתָּ חֻלְשָׁתוֹ מֵעֲשׂוֹת דָּבָר בִּלְתִּי גְּזֵרַת הַבּוֹרֵא כמ"ש הֶחָכָם (משלי כא) פַּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה' עַל כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ עִם כְּלוֹת מַלְכוּתוֹ וּנְתִישַׁת מֶמְשַׁלְתּוֹ וְהִתְחַלְקוּת לִבּוֹ וְטִרְדַּתּוֹ בְּקִצַּת הַדְּבָרִים מִקְצָתָם וַעֲבוֹר הַשִּׂכְחָה וְהַהַעֲלָמָה עָלָיו וְרֹב מָה שֶׁנֶּעֱלַם מִמֶּנּוּ מִן הַדְּבָרִים הַנִּרְאִים כ"ש הַנִּסְתָּרִים. וְעִם יְדִיעָתְךָ כָּל זֶה אֵינְךָ מִתְאַחֵר לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לִמְחֹל עֲוֹנְךָ וּלְמַהֵר אֶל מָה שֶׁיִּרְצֵהוּ וְיִקַּבְּלֵהוּ מִמְּךָ וְאֵיךְ לֹא נֵבוֹשׁ אָחִי מִבּוֹרְאֵנוּ הַמַּשְׁקִיף עַל הַנִּסְתָּר וְעַל הַנִּגְלֶה מִמַּעֲשֵׂינוּ וּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר לֹא תַּעֲבֹר עָלָיו שִׂכְחָה וְלֹא הַעֲלָמָה וְלֹא יִטְרְדֵהוּ דָּבָר מִדָּבָר וְאֵין מָנוֹס מִדִּינוֹ וְאֵין קֵץ לְמַלְכוּתוֹ שֶׁנִּטָּה מֵעָלָיו וְנִתְאַחֵר מֵהַכָּנַע לוֹ וּמִשּׁוּב אֵלָיו וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים עֵת קִצֵּנוּ וְתַכְלִית מִדַּת יָמֵינוּ,

וְאִלּוּ הָיָה אָדָם מַזְהִיר אַנְשֵׁי קְרָיָה אוֹ אַנְשֵׁי מְדִינָה וְיֹאמַר בְּנֵי אָדָם הֱיוּ נְכוֹנִים לִנְסֹעַ לעוה"ב כִּי אִישׁ אֶחָד יִפְקֹד מִכֶּם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה וְאֵינֶנִּי מוֹדִיעַ אוֹתוֹ (ס"א ואינני יודע אותו). הַאֵין מִן הַדִּין עַל כָּל אֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה נָכוֹן לָמוּת מִיְּרָאָה שֶׁמָּא יִהְיֶה הוּא הָאִישׁ הַהוּא? וְאֵיךְ לֹא נִהְיֶה כֻּלָּנוּ נְכוֹנִים לוֹ!

וַאֲנַחְנוּ רוֹאִים כִּי הַמָּוֶת בְּכָל חֹדֶשׁ מְכַלֶּה מִסְפָּר רַב מִן הַחַיִּים הֲלֹא מִן הַדִּין עָלֵינוּ שֶׁנִּירָא עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּכָל חֹדֶשׁ וְנַחְשֹׁב עַל עִנְיָנֵנוּ וְצִיָּדְתֵנוּ וּבֵית מוֹעֲדֵנוּ קֹדֶם עֵת הַצָּרָךְ אֲלֵיהֶם אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ"ל שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ וְנֶאֱמַר (קהלת ט':ח') בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים.

בְּחֹן בְּיִתְרוֹן שִׂכְלְךָ וְהַכָּרָתְךָ בְּרוּר זֶה בְּמָה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בְּעֵינֶיךָ בְּבֵרוּר מָה שֶּׁיַּגִּיד לְךָ זוּלָתְךָ. וְאַל תִּדְחֶה שִׂכְלְךָ וּבִינָתְךָ כִּי כְּבָר נֶאֱמַר כִּי לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ עַל עֲבָדָיו טוֹבוֹת אִם יְקַבְּלוּ אוֹתָם יָנוּחוּ בָּם (ס״א ירווחו בם) וְאִם יְשִׁיבוּם עָלָיו יִהְיוּ לְטָעֲנוֹת עֲלֵיהֶם ואח״כ יָשׁוּבוּ לִנְקָמָה. וְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ הֵטִיב לְךָ בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת שָׂם לְךָ בָּהֶם יִתְרוֹן עַל זוּלָתְךָ הִזְהֵר וְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ לְטַעֲנָה עָלֶיךָ.

וּכְבָר הֵעִיר אוֹתְךָ אֶל הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וְהוֹרָה אוֹתְךָ נְתִיב טוֹבָתְךָ וּלְחֶמְלָה עָלֶיךָ וּלְנַהֲלְךָ לְאַט וְלֹא רָצָה לְךָ שֶׁתַּתְמִיד עַל פְּתַיּוּתְךָ וְתַחֲזִיק בְּמֶרְיְךָ לֻלֶּכֶת עִמּוֹ עַל דֶּרֶךְ הַחֶסֶד אֲשֶׁר יֵאוֹת לוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ וְרַחֲמָיו עַל בְּרוּאָיו כמ״ש (תהלים כה) טוֹב וְיָשָׁר ה׳ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדֶּרֶךְ וּכְבָר קָרָא אוֹתְךָ לְאַט וּבְלָשׁוֹן רַכָּה וְאַחַר כְּךָ בְּתוֹכַחַת וְהַכְלָמָה וְאַחַר כָּךְ הִזְהִיר אוֹתְךָ בְּעָנְשׁוֹ כְּדֵי שֶׁתְּשׁוּב אֵלָיו וּתְמַהֵר לַחֲזֹר עָדָיו.

מַהֵר אָחִי וּמַהֵר לְהַאֲזִין אֵלָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ וּבְחֹר לְנַפְשְׁךָ מָה שֶּׁבָּחַר לְהּ אֱלֹהֶיךָ וְרָצָה לְהּ מָה שֶּׁרְצָה מִמֶּנָּה בּוֹרְאֵךְ. וְאַל תְּבִיאֶךָ הָעַצְלָה לְהָקֵל בָּהּ כִּי אִם תֵּקַל נַפְשְׁךָ בְּעֵינֶיךָ אֵיזֶה דָּבָר יִהְיֶה נִכְבָּד אֶצְלְךָ.

וְהִזָּהֵר פֶּן יַשִּׂיאֲךָ הִרְהוּר לִבְּךָ וְיֹאמַר לְךָ עַתָּה אַחֲרֵי אֹרֶךְ הִתְעַלְּמוּתִי וַחֲלִיפוֹת רֹב יָמַי אָשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים וַאֲבַקֵּשׁ מְחִילָתוֹ.

וְרָאוּי שֶׁתָּשִׁיב עָלָיו בְּמָה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא בָּעִנְיָן הַזֶּה (יחזקאל יח) וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ עַד סוֹף הָעִנְיָן.

וּכְבָר הִמְשִׁילוּ זֶה הַקַּדְמוֹנִים לְאָדָם שֶׁהָיוּ בְּיָדוֹ דַּרְכְּמוֹנֵי כֶּסֶף וְהָיָה צָרִיךְ לַעֲבֹר בְּנָהָר גָּדוֹל וְכַאֲשֶׁר עָמַד עַל שְׂפַת הַנָּהָר הִשְׁלִיךְ הַדַּרְכְּמוֹנִים הָהֵם בַּנָּהָר מִפְּנֵי שֶׁקָּוָה לְהַפְסִיק הַנָּהָר בָּהֶם וְהִשְׁלִיכָם כֻּלָּם חוּץ מֵאֶחָד שֶׁנִּשְׁאַר בְּיָדוֹ וְלֹא נִפְסְקוּ הַמַּיִם בַּעֲבוּרָם וְכַאֲשֶׁר רָאָה כֵּן אָמַר לְמַלַּח אֶחָד שֶׁהָיָה בַּנָּהָר קַח זֶה הַדַּרְכְּמוֹן אֲשֶׁר בְּיָדִי וְהַעֲבִירֵנִי בִּסְפִינָתְךָ בַּנָּהָר וְעָשָׂה הַמַּלָּח כֵּן וְהִגִּיעוֹ לְחֻפְצוֹ בַּדַּרְכְּמוֹן הַהוּא אֲשֶׁר נִשְׁאַר בְּיָדוֹ וְהִשִּׂיג בּוֹ מָה שֶּׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלָיו בְּכָל הַדַּרְכְּמוֹנִים שֶׁאִבֵּד בַּנָּהָר וּכְאִלּוּ לֹא אִבֵּד מְאוּמָה.

וְכֵן בַּעַל הַתְּשׁוּבָה אֲשֶׁר כִּלָּה רֹב יָמָיו בְּזוּלַת עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא כְּשֶׁיַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה בְּאַחֲרִית יָמָיו יִמְחֹל לוֹ הַבּוֹרֵא מָה שֶׁקִּדֵּם מֵרֹעַ מַעֲשָׂיו כָּל יָמָיו כמ״ש (שם) כָּל פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יִזָּכְרוּ לוֹ וְאָמַר (שם לג) כָּל חַטֹּאתָיו אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזָּכַרְנָה לוֹ.

וְאַל יִכְבַּד עָלֶיךָ אָחִי הֶעָרָתִי אוֹתְךָ לִשְׁמִירַת עַצְמְךָ אֲשֶׁר אָרְכוּ יְמֵי הִתְעַלְּמוּתְךָ (ס״א התעלמותי) מִמֶּנָּה כִּי לֹא יִחַדְתִּיךָ בָּהּ מִבַּלְעֲדֵי נַפְשִׁי וְהִכָּנַע לָאֱמֶת וְאַל תִּבְרַח מִמֶּנָּה וְהוֹדֶה לֵאלֹהִים אֲשֶׁר הֵעִיר אוֹתְךָ לְמָה שֶׁלֹּא יָדַעְתָּ וְאַל תִּקַּח אֹרֶךְ הִתְעַלְּמוּת זוּלָתְךָ הַמַּעִיר לְךָ לְטַעֲנָה לְךָ וְלַאֲמַתְּלָא כִּי זֶה מִתַּרְמִית הַיֵּצֶר וּמְצוֹדָיו לָאֱנָשִׁים אֲשֶׁר הַכָּרָתָם חֲלוּשָׁה.

הָאֱלֹהִים יְשַׁיְּמֵנוּ מִן הַמְּמַהֲרִים אֵלָיו וְהַשָּׁבִים עָדָיו בְּלֵב שָׁלֵם בְּרַחֲמָיו אָמֵן:
נִשְׁלַם שַׁעַר הַשְּׁבִיעִי. בְּעָזְרַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ:

שער שמיני - שער חשבון הנפש

הקדמה

בְּחֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ לֵאלֹהִים. וְזֶה פֶּתַח הַשַּׁעַר:

אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁקָּדַם מַאֲמָרֵנוּ בְּגִדְרֵי הַתְּשׁוּבָה וּתְנָאֶיהָ וְהָיָה הַחֶשְׁבּוֹן עִם הַנֶּפֶשׁ אֶחָד מִתְּנָאֶיהָ רָאִיתִי לִסְמֹךְ לָהּ בְּאוּר עִנְיְנֵי הַחֶשְׁבּוֹן עִם הַנֶּפֶשׁ בַּעֲבוּר מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵעִנְיְנֵי הַהֶעָרָה לָהּ לְמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תַּקָּנָתָהּ בִּשְׁנֵי עוֹלָמִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים קיט) חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ.

וְרָאוּי לָנוּ לְבָאֵר מִדְּבַר הַחֶשְׁבּוֹן עִם הַנֶּפֶשׁ שִׁשָּׁה עִנְיָנִים.

הָרִאשׁוֹן מָה הַחֶשְׁבּוֹן עִם הַנֶּפֶשׁ.

וְהַשֵּׁנִי אִם חֶשְׁבּוֹן כָּל בְּנֵי אָדָם שָׁוֶה אִם לֹא.

וְהַשְּׁלִישִׁי עַל כַּמָּה פָּנִים יִהְיֶה חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ.

וְהָרְבִיעִי מַה תּוֹעֶלֶת הַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה.

וְהַחֲמִישִׁי אִם הָאָדָם חַיָּב לְחַשֵּׁב עִם נַפְשׁוֹ תָּמִיד אִם לֹא.

וְהַשִּׁשִּׁי בְּמָה שֶׁחַיָּב הָאָדָם לְסָמֹךְ לַחֶשְׁבּוֹן מִן הַמַּעֲשִׂים:

פרק א

אֲבָל הַחֶשְׁבּוֹן עִם הַנֶּפֶשׁ הוּא הִשְׁתַּדְּלוּת הָאָדָם בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָתוֹ וְעוֹלָמוֹ בֵּינוֹ וּבֵין שִׂכְלוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּדַע בָּזֶה מָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וּמָה שֶׁיֵּשׁ עָלָיו מִן הַחוֹבוֹת.

וּכְבָר הִזְהִירָנוּ עַל זֶה הַנָּבִיא ע״ה בְּאָמְרוֹ (דברים ד) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים וְגוֹ׳ וְאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים לד) טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה׳ וְאָמַר (ד״ה א כח) דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ וְאָמַר (תהלים לב) אַל תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין.

וְאָמַר בְּמִי שֶׁלֹּא הִסְתַּכֵּל בְּעִנְיָנָיו וְלֹא חִשֵּׁב עִם נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶם (ישעיהו מ״ד:י״ט) וְלֹא יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא תְבוּנָה וְאָמַר (תהלים עח) לֹא זָכְרוּ אֶת יָדוֹ וְאָמַר (דברים לב) זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם וְאָמַר (תהלים קמג) זָכַרְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם וְאָמַר (איוב לו) אֶשָּׂא דֵעִי לְמֵרָחוֹק:

פרק ב

אֲבָל אִם חֶשְׁבּוֹן כָּל בְּנֵי אָדָם שָׁוֶה אִם לֹא, נֹאמַר כִּי הַתְּשׁוּבָה בָּזֶה:

שֶׁהִשְׁתַּדְּלוּת בְּנֵי אָדָם בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָתָם וְעוֹלָמָם יִתְחַלֵּף כְּפִי הִתְחַלְּפוּת הַכָּרָתָם וְשִׂכְלָם וּזְכוּת הֶבְנָתָם וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מְצֻוֶּה לְחַשֵּׁב עִם נַפְשׁוֹ בְּמָה שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא

יִתְעַלֶּה כְּפִי הַכָּרָתוֹ בְּטוֹבוֹת הַבּוֹרֵא הַכּוֹלְלוֹת וְהַמְיֻחָדוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים י״א:ב׳) וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא רָאוּ וְגוֹ׳ כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת וְגוֹ׳ רוֹצֶה לוֹמַר כִּי טַעֲנַת הַבּוֹרֵא עֲלֵיכֶם יוֹתֵר חָזָקָה וְנִרְאֵית מִמָּה שֶׁהִיא עַל בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֶת מוֹפְתֵי הַבּוֹרֵא כִּרְאוֹתְכֶם מִפְּנֵי שֶׁאַתֶּם רְאִיתֶם אוֹתָם בְּעֵינֵיכֶם וְאַתֶּם הַמְיֻחָדִים בַּטּוֹבוֹת הַגְּדוֹלוֹת מִבִּלְעֲדֵיהֶם וְהַנִּצָּלִים מִמַּכּוֹת מִצְרַיִם וְקֹרַח וְלֹא הֵם וְעַל כֵּן חַיָּבִים אַתֶּם בָּעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם.

וְכֵן נֹאמַר בְּשִׁאָר ב״א כִּי מָה שֶׁחַיָּבִים בּוֹ יִתְחַלֵּף כְּפִי הִתְחַלְּפוּת הַכָּרָתָם וְהִתְחַלְּפוּת הַטּוֹבוֹת עֲלֵיהֶם.

וְעַל הַמַּאֲמִין לְחַשֵּׁב עִם נַפְשׁוֹ בְּמָה שֶׁהוּא חַיָּב לֵאלֹהִים יִתְ׳ וְיִדַּקְדֵּק בַּדָּבָר בְּתַכְלִית יְכָלְתּוֹ וּכְפִי הַשָּׂגָתוֹ מִמֶּנּוּ וּמָה שֶּׁיַּגִּיעַ אֵלָיו בְּמַעֲשֶׂה יִשְׁתַּדֵּל בּוֹ וְיִטְרַח וּמָה שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַשִּׂיגוֹ בְּמַעֲשֶׂה יַשִּׂיגֵהוּ בִּידִיעָה וְיִתְאַוֵּהוּ בִּלְשׁוֹנוֹ, וְיִכְסוֹף אֵלָיו בְּלִבּוֹ כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים קי׳ט) אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ וְאָמַר (שם יט) הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וְגוֹ׳ וְהַבּוֹרֵא יְדִינֵהוּ לִזְכוּת וְהוּא חַיָּב לְצַפּוֹת לְעִתּוֹת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְיוּכַל בָּהֶן לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁיִּתָּכֵן לוֹ מֵחוֹבוֹת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

וְאַל יַרְחִיב עַל עַצְמוֹ הָאֱמַתְלָאוֹת בּוֹ וִיזַלְזֵל בּוֹ וְיַנִּיחֵהוּ וְיִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ פֶּן יִהְיֶה נֶעְכָּר בְּיוֹם הַחֶשְׁבּוֹן הַגָּדוֹל כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי יג) בָּז לְדָבָר יֵחָבֶל לוֹ׃

פרק ג

אֲבָל עַל כַּמָּה פָּנִים יִהְיֶה חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ לֵאלֹהִים יִתְעַלֶּה אוֹמַר כִּי אֶפְנֵי הַחֶשְׁבּוֹן רַבִּים בָּעִנְיָן הַזֶּה אַךְ אֲבָאֵר מֵהֶם שִׁלּשִׁים פָּנִים יִתְבָּאֵר מֵהֶם מָה שֶּׁהָאָדָם חַיָּב בּוֹ לֵאלֹהִים כְּשֶׁנּוֹתֵן אוֹתָם אֶל לִבּוֹ וּמְקַבֵּל עַל נַפְשׁוֹ לַחְשֹׁב בָּהֶם וְלִזְכֹּר אוֹתָם תָּמִיד׃

הָרִאשׁוֹן, כְּשֶׁיִּסְתַּכֵּל הָאָדָם בְּעִנְיַן עַצְמוֹ וְיַחְשֹׁב בִּתְחִלַּת הֲוָיָתוֹ וִיצִיאָתוֹ מִלֹּא מְצִיאָה אֶל מְצִיאָה וְהַעְתָּקָתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ לְלֹא יִתָּרוֹן שֶׁקָּדַם לוֹ אַךְ חֶסֶד אֱלֹהִים וְטוּבוֹ וְנִדְבָתוֹ וְיִרְאֶה בְּשִׂכְלוֹ כִּי הוּא חָשׁוּב בְּעֵינָיו וְנִשָּׂא בְּמִדְרֵגָתוֹ וּמַעֲלֶה בְּמַתְכֹּנְתּוֹ מִן הַבְּהֵמָה וְהַצֶּמַח וְהַמּוּצָק יִתְחַיֵּב לְהוֹדוֹת לְבוֹרְאוֹ יִתְבָּרַךְ,

וְיִמְשֹׁל בָּזֶה מָשָׁל קָרוֹב. יַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ אִלּוּ בְּעֵת יַנְקוּתוֹ הִשְׁלִיכַתּוּ אִמּוֹ בַּמִּסִלָּה, וְעָבַר אָדָם אֶחָד וְרָאָה אוֹתוֹ וְחָמַל עָלָיו וְאָסַף אוֹתוֹ אֶל בֵּיתוֹ וְנִטְפַּל בְּגִדּוּלוֹ עַד אֲשֶׁר גָּדַל וְהִשְׂכִּיל. הֵיאַךְ הָיָה חַיָּב לָרוּץ לִרְצוֹנוֹ, וְכָל אֲשֶׁר יְצַוֵּהוּ בּוֹ וְיַזְהִירֵהוּ מִמֶּנּוּ, וְכַמָּה הוּא חַיָּב לוֹ מִן הַחוֹבוֹת!

וּכְפִי הֶגְנַת הַבּוֹרֵא עָלָיו וְהַסְפָּקָתוֹ בְּכָל עִנְיָנָיו צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הִמָּשְׁכוֹ אַחַר עֲבוֹדָתוֹ וְקִבּוּלוֹ מִצְוָתוֹ. וּכְבָר הוֹכִיחַ הַנָּבִיא הָאֱמֶת בָּעִנְיָן הַזֶּה בְּאָמְרוֹ (דברים לב) הַלְיהוָה תִּגְמְלוּ זֹאת עַם

נָבָל וְלֹא חָכָם וְגוֹ' וּבְאֵר יְחֶזְקֵאל (יחזקאל טו) בפִּי וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ וּשְׁאָר הָעִנְיָן:

וְהַשֵּׁנִי, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בְּגֹדֶל טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלָיו בְּחִבּוּר גּוּפוֹ וְהַשְׁלָמַת צוּרָתוֹ וּמַהוּתוֹ (ס״א ומינותו) וְתַבְנִית אֵבָרָיו וְהוֹצָאָתוֹ מִבֶּטֶן אִמּוֹ בִּיכָלְתּוֹ יִתְבָּרַךְ וַהֲכָנַת טַרְפּוֹ קֹדֶם לְזֶה וְאַחֲרָיו כְּפִי הָרְאוּי לוֹ וּכְשֶׁעוּר צָרְכּוֹ חֶסֶד מֵאֱלֹהָיו עָלָיו וְיַחְשֹׁב בְּנַפְשׁוֹ אִלּוּ הָיָה חָסֵר בְּתְחִלַּת בְּרִיאָתוֹ מִבְּלִי עֵינַיִם אוֹ יָדַיִם אוֹ רַגְלַיִם וְיִהְיֶה בִּיכֹלֶת אָדָם לַעֲשׂוֹתָם לוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם בָּהֶם הֵיאַךְ תִּהְיֶה הוֹדָאָתוֹ לוֹ וְשִׁבְחוֹ וְהִמָּשְׁכוֹ לְמִצְוָתוֹ וְהִדָּבְקוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ וּכְפִי זֶה צָרִיךְ שֶׁיִּמְשֹׁךְ אַחַר בּוֹרְאוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר תִּקֵּן גּוּפוֹ וְהִשְׁלִים אֵבָרָיו כֻּלָּם בְּתַכְלִית הַתִּקּוּן וְהַתִּכּוּן כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איוב י) זָכַר נָא כִּי כַחֹמֶר עֲשִׂיתָנִי וְגוֹ' וּשְׁאָר הָעִנְיָן וְאָמַר (תהלים קלט) כִּי אַתָּה קָנִיתָ כִלְיֹתָי.

וְאָמַר (שם כב) כִּי אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן:

וְהַשְּׁלִישִׁי, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ וְהִסְתַּכְּלוֹ בְּגֹדֶל טוֹבַת הָאֱלֹהִים עָלָיו בְּמָה שֶׁהוֹעִילוֹ מִן הַשֵּׂכֶל וְהַהַכָּרָה עִם הַרְבֵּה מִדּוֹת טוֹבוֹת וַחֲמוּדוֹת וְנִכְבָּדוֹת.

יֵשׁ לוֹ בָּהֶם יִתְרוֹן עַל הַחַיִּים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (איוב לה) מַלְּפָנוּ מְבַהֲמוֹת אָרֶץ וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ, וַיְחַשֹּׁב אִלּוּ הָיָה עֵירֹם מִן הַשֵּׂכֶל וְהַהַכָּרָה וְהוֹעִילוֹ בָּהֶם אָדָם כְּמוֹהוּ וְהִכִּיר יִתְרוֹן מָה שֶׁהוּא בּוֹ עַל מָה שֶׁהָיָה בּוֹ הֶהָיָה מַסְפִּיק לוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו וּמִדַּת יָמָיו לִהְיוֹת מַתְמִיד בְּהוֹדָאָתוֹ וְשִׁבְחוֹ עַל זֶה תַּחַת גְּמוּלוֹ, כָּל שֶׁכֵּן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר אֵין קֵץ לְטוֹבוֹתָיו עָלֵינוּ וְלֹא תִּכְלִית לַחֲסָדָיו עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים מ) רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹהַי וְגוֹ':

וְהָרְבִיעִי, חֶשְׁבּוֹנוֹ עִם נַפְשׁוֹ בְּגֹדֶל טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלָיו בְּהֶעָרְתוֹ אֶל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִיּוּתוֹ בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים בְּתוֹרָה נִכְבֶּדֶת נֶאֱמָנָה לְהַסִּיר עִוְרוֹנוֹ וּלְבַעֵר סִכְלוּתוֹ וּלְהָאִיר עֵינָיו וּלְהַקְרִיבוֹ אֶל רְצוֹן אֱלֹהָיו וְתוֹדִיעֲנוּ אֱמִתַּת בּוֹרְאוֹ וּמָה שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ אֲשֶׁר בּוֹ תֵּשָׁלֵם הַצְלָחָתוֹ בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם יט) תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ וְגוֹ' פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב וְגוֹ',

וְיַחְשֹׁב בְּנַפְשׁוֹ אִלּוּ הָיְתָה נֶעְדֶּרֶת מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁהִכִּיר מַעֲלָתָהּ וּאח״כ נִזְדַּמֵּן לוֹ אָדָם שֶׁהוֹעִילוֹ בָּהּ הֶהָיְתָה רְאוּיָה הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ וְיִכָלְתּוֹ מַסְפֶּקֶת לְהַשִּׂיגָהּ הוֹדָאָתוֹ וְשִׁבְחוֹ עַל זֶה וכ״ש הַבּוֹרֵא הַמַּעְיִר בָּהּ וְהַמַּפִּיק לַהֲבָנָתָהּ וְהָעוֹזֵר לוֹ עָלֶיהָ וְהַמְּעַט מִמָּה שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לוֹ מִן הַהוֹדָאָה עָלֶיהָ הוּא שֶׁנָּרוּץ לְהִדָּבֵק בְּתוֹרָתוֹ וּנְמַהֵר לְקַבֵּל מִצְוָתוֹ וְהִזְהַרְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם קיט) חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי וְגוֹ' וְאָמַר (שם) מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ וְאָמַר (שם) מַה נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ:

וְהַחֲמִישִׁי, שֶׁיִּחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ בְּהִתְאַחֲרוֹ מֵהָבִין סֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים וּמְנוּחַת נַפְשׁוֹ מִבִּלְתִּי עָמֹד עַל עִנְיָנָיו.

וְאֵיזֶנּוּ עוֹשֶׂה כֵן בְּסֵפֶר שֶׁיְּגִיעֵהוּ מִמֶּלֶךְ אִם הוּא מְסֻפָּק בַּהֲבָנָתוֹ מִפְּנֵי הִדַּמּוּת הַכְּתִיבָה אוֹ הַמִּלּוֹת אוֹ לְעֹמֶק עִנְיָנָיו וְדַקּוּתָם וְהִתְעָרְבוּתָם וְצַחוּת דְּבָרָיו אֶבֶל הָיָה נוֹתֵן כָּל לִבּוֹ וְשִׂכְלוֹ בּוֹ לַעֲמֹד עַל עִנְיָנָיו וְהָיָה מִצְטַעֵר צַעַר גָּדוֹל עַד שֶׁיָּבִין כַּוָּנָתוֹ בּוֹ.

וּכְשֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֶה לַעֲמֹד עַל סֵפֶר אָדָם חֹלֶשׁ וּבֶן תְּמוּתָה כְּמוֹהוּ מָה הוּא חַיָּב לַעֲשׂוֹת מִכַּפְלֵי זֶה עַד שֶׁיָּבִין סֵפֶר אֱלֹהָיו אֲשֶׁר הוּא חַיָּיו וְהַצָּלָתוֹ כמ"ש (דברים ל) כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ וְגוֹ' וְהֵיאַךְ הִתְרַתְּ לְעַצְמְךָ אָחִי לְהִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ וּלְהִסְתַּפֵּק לְךָ מִמֶּנּוּ מָה שֶּׁהוּא קָרוֹב מֵעֵינֵנוּ וְנִגְלֶה מִפְּשׁוּטוֹ וְתִקֵּל בְּזוּלָתוֹ.

הֲלֹא תִּרְאֶה חֶסְרוֹנְךָ וּפְחִיתוּתְךָ בַּדָּבָר הַזֶּה!

הֲלֹא זֶה דּוֹמֶה לְמַעֲשֶׂה מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דניאל ה) וְלֵאלָהֵי כַסְפָּא וְדַהֲבָא נְחָשָׁא פַּרְזְלָא וְגוֹ' וְלֵאלָהָא דִּי נִשְׁמְתְךָ בִּידֵהּ וְכָל אׇרְחָתָךְ לֵהּ לָא הַדַּרְתָּ:

וְהַשִּׁשִּׁי, שֶׁיְּחַשֵּׁב בְּנַפְשׁוֹ כְּשֶׁהוּא מַרְגִּישׁ בְּמִדּוֹתָיו שֶׁהֵן נוֹטוֹת לְהַמְרוֹת הַבּוֹרֵא וּלְהָפֵר בְּרִיתוֹ וְיִחְשֹׁב בְּנַפְשׁוֹ וְיַעֲבִיר עַל לִבּוֹ כָּל מָה שֶׁהִשִּׂיג בְּחוּשָׁיו מִשָּׁרְשֵׁי הָעוֹלָם וַעֲנָפָיו וּפְשׁוּטוֹ וּמֻרְכָּבוֹ וְעֶלְיוֹנוֹ וְתַחְתּוֹנוֹ שֶׁכֻּלּוֹ עוֹמֵד בִּדְבַר ה' וְשׁוֹמֵר בְּרִית ה'.

הַאִם רָאָה מִמֶּנּוּ דָּבָר יוֹצֵא מִקֶּשֶׁר עֲבוֹדַת הָאֵל יִתְעַלֶּה אוֹ שֶׁמַּמְרֶה דְּבָרוֹ וּמֵפֵר בְּרִיתוֹ.

וְאִלּוּ הָיִינוּ מַעֲלִים בְּמַחְשַׁבְתֵּנוּ שֶׁדָּבָר מֵהֶם עָבַר בְּרִית הַבּוֹרֵא וְנִשְׁתַּנָּה טִבְעוֹ אוֹ שֶׁהָאָרֶץ סָרָה מִן הָאֶמְצַע וְיָצְאוּ מֵי הַיָּם וְעָבְרוּ גְּבוּלָם וְכִסּוּ פְּנֵי הָאָרֶץ הֶהָיָה אָדָם נִשְׁאָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.

וְיוֹתֵר נִפְלָא מִזֶּה בְּאֶבְרֵי הָאָדָם אִלּוּ הָיוּ עוֹבְרִים בְּרִית הַבּוֹרֵא בָּאָדָם וְיָנוּחוּ אֵבָרָיו הַטְּבוּעִים עַל הַתְּנוּעָה אוֹ יָנוּעוּ הַנָּחִים מֵהֶם אוֹ אִם לֹא הָיוּ מַגִּיעִים אֵלָיו הַחוּשִׁים מָה שֶׁנִּצְטַוּוּ לְהַגִּיעַ אֵלָיו הָיָה חִבּוּרוֹ נִפְסָד וְהַרְכָּבָתוֹ נִתֶּקֶת וּבְטֵלָה הַנְהָגָתוֹ.

וְהַאִיךְ לֹא יִתְבַּיֵּשׁ הָאָדָם לַעֲבֹר בְּרִית אֱלֹהָיו בְּעוֹלָם שֶׁלֹּא עָבַר בְּרִית אֱלֹהִים בּוֹ וּבָעוֹזְרִים שֶׁחִיְּבָם בַּעֲבוֹדָתוֹ וּסְבֹל כָּל עִנְיָנוֹ וְהֵם אֵבָרָיו.

וְהַדִּמְיוֹן הַקָּרוֹב בָּזֶה לְמֶלֶךְ שֶׁצִּוָּה כַּת אַחַת מֵעֲבָדָיו לְהַעֲבִיר אֶחָד מִשָּׁרָיו נָהָר גָּדוֹל בְּתַכְלִית הַשְּׁמִירָה אֶל מָקוֹם יָדוּעַ וּזְמַן קָצוּב וְאח"כ צִוָּה הַמֶּלֶךְ לְהַשֹּׁר לַעֲשׂוֹת לָהֶם בָּעִנְיָן הַהוּא וּבַזְּמַן הַהוּא דְּבָרִים יְדוּעִים וְקִיְּמוּ הָעֲבָדִים בְּהַשֹּׁר מִצְוַת הַמֶּלֶךְ וְהִתְעַלֵּם הַשַּׂר מִמָּה שֶׁצִּוָּהוּ בּוֹ הַמֶּלֶךְ לָהֶם.

וְאָמַר לוֹ אֶחָד מִן הָעֲבָדִים הַשַּׂר הַמִּתְעַלֵּם מִמִּצְוַת הַמֶּלֶךְ הֲלֹא תִּירָא שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶחָד מִמֶּנּוּ בְּךָ כְּמַעֲשֶׂיךָ וְיַעֲבֹר מִצְוַת הַמֶּלֶךְ בִּשְׁמִירָתְךָ כְּמוֹ שֶׁעָבַרְתָּ בָּנוּ וְתִפּוֹל בַּנָּהָר הַגָּדוֹל הַזֶּה

וְתָמוּת מִיתָה רָעָה חָזֹר מִטָּעוּתְךָ בִּתְשׁוּבָה וּבַקָּשַׁת הַמְּחִילָה כִּי הַמֶּלֶךְ צִוָּה אוֹתָנוּ שֶׁנִּתְעַלֵּם מִשְּׁמִירָתְךָ אִם תִּתְעַלֵּם מִמִּצְוָתוֹ עָלֵינוּ וְהֶקֵּיץ מֵהִתְעַלְּמוּתוֹ וְחָזֹר מִטָּעוּתוֹ.

וְאַתָּה אָחִי חֲשׁוֹב אִם עָבַר אֶחָד מֵאֲבָרֶיךָ עַל מִצְוַת הַבּוֹרֵא בְּךָ בְּהִשְׁתַּמֶּשְׁךָ בּוֹ הֲלֹא אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ הִתְנָה בְּתוֹרָתוֹ הַנֶּאֱמָנָה שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתְךָ וּבְחֶפְצְךָ כָּל מָה שֶׁבָּעוֹלָם אִם תַּעֲבֹדֵהוּ וְשֶׁיַּעֲבוֹר עַל רְצוֹנְךָ כְּשֶׁתַּעֲבוֹר עַל דְּבָרוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבֹאָר בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ וְזוּלָתָהּ:

וְהַשְּׁבִיעִי, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ לֵאלֹהָיו בִּתְנָאֵי הָעֲבֹדוּת וְשֶׁיְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ חוֹבוֹת הָאַדְנוּת לְבוֹרְאוֹ וּכְבָר זְכַרְנוּ רֻבָּם בַּשַּׁעַר הַשְּׁלִישִׁי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה יִדְרְשֵׁם הַמְבַקֵּשׁ שָׁמָּה.

וְיַחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶן בְּעֵת שֶׁיַּכִּיר הַתְמָדַת טוֹבוֹת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ עָלָיו בְּהַזְמִינוֹ תּוֹעֲלוֹתָיו וְחֶמְלָתוֹ עָלָיו וְהַסְפִּיקוֹ כָּל הַצָּרִיךְ לוֹ מִן הַמָּזוֹן תָּדִיר וְלֹא הִנִּיחוֹ לְנַפְשׁוֹ וְלַחֲלִישׁוּת הַכָּרְתוֹ בְּהַנְהָגוֹת עִנְיָנָיו וְהוֹעִילוֹ בְּחָכְמָה וּבְשֵׂכֶל וּבְבִינָה יַנְהִיג בָּהֶם עִנְיָנָיו וְיֵדַע חוֹבוֹת אֱלֹהָיו עָלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים קיט) עַבְדְּךָ אָנִי הֲבִינֵנִי,

וּכְשֶׁיַּכִּיר הָעֶבֶד מֵאֲדָנָיו סִימָנֵי טוֹבוֹתָיו הָעוֹדְפוֹת בְּנַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ וְכָל תְּנוּעוֹתָיו וְשֶׁהוּא מַשְׁקִיף עָלָיו תָּמִיד וְיוֹדֵעַ נִגְלוֹתָיו וְנִסְתָּרוֹתָיו וְשׁוֹמֵר עַל כָּל תְּנוּעוֹתָיו וְקוֹשֵׁר אוֹתָם בַּאֲסוּרָיו וּמוֹשֵׁל בָּהֶם וְצוּרַת נִסְיוֹנוֹ וּבְחִינָתוֹ בְּמָה שֶׁהִתִּיר לוֹ מֵהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֵבָרָיו וְהִרְשָׁהוּ מֵהַעֲבָרַת מַחְשְׁבוֹתָיו בִּיצָרָיו הַטּוֹבִים וְהָרָעִים וְיַחְשֹׁב בְּמַסֹּרֶת הַתּוֹרָה וְהֶעָרָתָהּ עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְצוֹן אֱלֹהָיו וּמָה שֶׁיְּקַצִּיפֶנּוּ עָלָיו מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל פִּנּוֹת גּוּפוֹ וְכֹחוֹת נַפְשׁוֹ בְּמָה שֶׁיִּמְצָא בּוֹ חֵן בְּעֵינֵי אֲדוֹנָיו וְיַקְרִיבֵהוּ אֵלָיו וְיִסְיר מָסַךְ הַסִּכְלוּת בּוֹ מֵעָלָיו וְיִלְבַּשׁ כְּסוּת הַמּוֹרָא וְהַבּשֶׁת מִמֶּנּוּ וְאַהֲבָה בּוֹ וְהַחֵפֶץ בְּמָה שֶׁהוּא רוֹצֶה וְאָז יְבוֹאֲהוּ הַטּוֹבוֹת הַגְּדוֹלוֹת וְהָאוֹרִים הַגְּדוֹלִים מֵהָאֱלֹהִים כמ״ש (שם פט) ה׳ בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן וְאָמַר (במדבר ו) יָאֵר ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ.

וְעִקַּר הַכֹּל בְּהַשְׁלֶמֶת תַּנָּאֵי הָעֲבֹדוּת וּבְיַחֲדוֹ אֱלֹהָיו בָּאַדְנוּת בְּלֵב שָׁלֵם וְנֶאֱמָן וּבָזֶה תִּהְיֶה אַהֲבָתוֹ בֵּאלֹהָיו שְׁלֵמָה וְאַהֲבַת אֱלֹהָיו בּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים כו) אֶת ה׳ הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם וַה׳ הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם (שם) וּלְתִתְךָ עֶלְיוֹן וְאָמַר (שם כח) וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ.

וְהַטַּעַם בָּזֶה כִּי יָדוּעַ שֶׁגְּדֻלַּת הָעֶבֶד וּיקָר מַעֲלָתוֹ אֵצֶל בְּנֵי אָדָם הֵם כְּפִי גְּדֻלַּת אֲדוֹנָיו בֵּין הָאֲדוֹנִים וּכְפִי בְּחִירַת הָאָדוֹן בּוֹ וְהַקָּרְבָתוֹ אוֹתוֹ וּלְפִי שֶׁשֵּׁם הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה גָּדוֹל וְעֶלְיוֹן עַל כָּל עֶלְיוֹנִים אֵצֶל כָּל הַגּוֹיִם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מלאכי א) כִּי מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם, וְהָיָה הַקָּרוֹב אֵלָיו בְּכָל הָעַמִּים וְהַמְיֻחָד בַּעֲבוֹדָתוֹ מֵהֶם עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה בַּדִּין שֶׁתִּהְיֶה מַעֲלָתֵנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ עַל שְׁאָר הָעַמִּים כְּפִי זֶה,

וְטַעַם כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ הוּא שֶׁקְּרָאָנוּ עַם ה' וְעַם אֱלֹהִים וְכֹהֲנֵי ה' וּמְשָׁרְתֵי ה' וַעֲבָדֵי ה' וּבְנֵי ה' וַהֲדוֹמָה לָזֶה מִמִּלּוֹת הַסְּגֻלָּה וְהַבְּחִירָה, אֲבָל וְיִרְאוּ מִמְּךָ הוּא לְכָבוֹד הַבּוֹרֵא וּמוֹרָאוֹ כמ"ש (ירמיהו י':ז') מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמָה שֶׁאָנוּ עֲתִידִים לְהַגִּיעַ אֵלָיו מֵהִתְקָרֵב אֶל הַבּוֹרֵא וְהִתְיַחֲדֵנוּ בַּעֲבוּדָתוֹ (ישעיהו מ"ד:ה') זֶה יֹאמַר לַה' אָנִי וְגוֹ' וְהִתְחַלְּפוּת עֶרְכָּם אֲצֶל הַבּוֹרֵא כְּפִי הִתְחַלְּפוּת מַעֲלוֹתָם בְּקִרְבָתָם אֵלָיו וְעָבְדָם אוֹתוֹ.

עַל כֵּן חֲשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ עַל הָעִנְיָן הַזֶּה אָחִי וְאַל תִּטֶּה בּוֹ אַחַר יִצְרְךָ וְלֹא תַסְכִּים עִם תַּאֲוָתְךָ בְּהִשְׁתַּמֶּשְׁךָ בְּמַחְשַׁבְתְּךָ וּבִינָתְךָ וְשִׂכְלְךָ בּוֹ וְתֵן אֶל לִבְּךָ הַשְׁקָפַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ עַל חֶשְׁבּוֹנְךָ בְּמַצְפּוּנְךָ וְתִהְיֶה כַּוָּנָתְךָ בּוֹ לִשְׁמוֹ וּתְדַקְדֵּק בּוֹ לְכָבוֹדוֹ יִתְעָלֶה מִבְּשִׁתְּךָ מֵהַשְׁקָפָתוֹ עָלֶיךָ בּוֹ כמ"ש (תהלים צד) ה' יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל:

וְהַשְׁמִינִי, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בְּמָה שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ מִיְּחוּד לְבּוֹ לֵאלֹהִים ית'.

וְיִחוּד הַלֵּב עַל ב' פָּנִים.

א' מֵהֶם יְחוּד הַלֵּב בְּיִחוּד הָאֵל כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר הַזֶּה.

וְהַב' יְחוּד הַלֵּב בְּעֵת שֶׁיַּעֲשֶׂה מְאוּמָה מִמַּעֲשֵׂי העוה"ב חוֹבָה אוֹ רְשׁוּת לֵאלֹהִים לְבַדּוֹ כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְנוּ בַּשַּׁעַר הַחֲמִישִׁי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה.

וּמִתְּנָאֵי יְחוּד הָאֱלֹהִים:

שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ אֱלֹהִים זוּלָתוֹ.

וְלֹא יְיַחֵס אֵלָיו צוּרָה וְלֹא תְּמוּנָה וְלֹא תְּכוּנָה וְלֹא תְּנוּעָה וְלֹא הַעָתָקָה וְלֹא תֹּאַר מִתְּאָרֵי הַגּוּפִים וְלֹא עִנְיָן מֵעִנְיְנֵי הָעֶצֶם וְהַמִּקְרֶה.

וְיֵדַע שֶׁהוּא אֶחָד וְאֵין אֶחָד כְּאַחְדּוּתוֹ וְלֹא בּוֹרֵא זוּלָתוֹ וְלֹא יוֹצֵר מִבִּלְעָדָיו וּשְׁאָר שְׁמוֹתָיו הַטּוֹבִים וּמִדּוֹתָיו הָעֶלְיוֹנוֹת.

וּמִתְּנָאֵי יְחוּד הַלֵּב בַּמַּעֲשֶׂה לֵאלֹהִים:

שֶׁלֹּא יְכַוֵּן בְּמַעֲשֵׂהוּ אֶלָּא לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל לֹא מֵאַהֲבָה לְשֵׁבַח ב"א לֹא מִתִּקְוָה לָהֶם וְלֹא מִיִּרְאָה אוֹתָם וְלֹא לְמִשְׁךְ תּוֹעֶלֶת וְלִדְחוֹת נֶזֶק בְּעוֹלָמוֹ וּבְאַחֲרִיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס.

וּבְחֹן זֶה אָחִי בְּמָה שֶׁנּוֹהֲגִים בּוֹ ב"א בְּאַהֲבָתוֹ כִּי הָאוֹהֵב כְּשֶׁהוּא מַרְגִּישׁ מֵאוֹהֲבוֹ שֶׁאֵין לִבּוֹ שָׁלֵם עִמּוֹ כ"ש הָאָדוֹן מִן הָעֶבֶד יִקְצֹף עָלָיו וְלֹא יִרְצֶה בְּמַעֲשֵׂהוּ אֲפִלּוּ אִם יִשְׁתַּדֵּל בּוֹ וְיִהְיֶה שָׁלֵם וְגָמוּר בְּנִרְאֵהוּ אע"פ שֶׁהָאָדָם מִטְּטָרְךְ לְחָבֵרוֹ וְצָרִיךְ לְעֶזְרָתוֹ,

ק"ו הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה שֶׁצָּרְךָ הַבְּרוּאִים כֻּלָּם אֵלָיו וְאֵין לוֹ צָרְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תּוֹעֶלֶת בָּהֶם הַמַּשְׁקִיף עַל לִבּוֹתָם וּצְפוּן סוֹדוֹתָם אֵיךְ נִרְצֶה לוֹ מִנַּפְשׁוֹתֵינוּ בְּמָה שֶׁלֹּא נִרְצֶה מֵהֶם

לַחֲבֵרֵינוּ וְרֵעֵינוּ עִם סִכְלוּתָם בְּמַצְפוּן לִבּוֹתֵינוּ עִם הַתַּרְמִית וְהָאָוֶן וּמְעוּט שְׁלֵמוּת לִבֵּנוּ עִמָּהֶם.

וּכְשֶׁמִּסְתַּכֵּל הַמֵּבִין מִמֶּנּוּ בָּעִנְיָן הַזֶּה יְכָלֵם מִבָּשְׁתּוֹ מֵהַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְיִתְקַן מַצְפוּנוֹ וְיִיחַד לִבּוֹ לֵאלֹהִים בְּיִחוּדוֹ וּבַעֲשׂוֹתוֹ מִצְוָה מִמִּצְוֹתָיו וְתוֹרָה מִתּוֹרוֹתָיו בְּהִשְׁתַּדְּלוּת וַחֲרִיצוּת כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע"ה (תהלים קיט) דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ וְגוֹ':

וְהַתְּשִׁיעִי, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בְּמִינֵי מַעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בָּהֶם לְמַחְלְקוֹתֵיהֶם בְּהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בְּמַעֲשֵׂי מִלְכוֹ כְּשֶׁהוּא מֵטִיל עָלָיו מַעֲשֶׂה מִן הַמַּעֲשִׂים שֶׁיִּהְיוּ בְּתַנּוּעוֹת גּוּפוֹ וְלֹא יַנִּיחַ מֵהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ וְיִכָלְתּוֹ מְאוּמָה שֶׁלֹּא יְשַׁיְּמֵהוּ בּוֹ,

וְאִם יִהְיוּ מִמַּעֲשֵׂי הָעִיּוּן וְהַמַּחֲשָׁבָה וְהָעֵצָה יַזְמִין כָּל לִבּוֹ וּבִינָתוֹ וְשִׂכְלוֹ וְהַכָּרָתוֹ לְהִשְׁתַּדֵּל בּוֹ וּלְהַרְגִּישׁ אֲלֵיו,

וְאִם בָּא לְשַׁבְּחוֹ וּלְהוֹדוֹת לוֹ עַל טוֹב שֶׁגְּמָלוֹ אוֹ חֶסֶד שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ בַּחֲרוּז אוֹ בְּמִפְרָד אוֹ בִּכְתָב אוֹ בְּעַל פֶּה לֹא יַנִּיחַ מִצַּחוּתוֹ וּמְלִיצָתוֹ וְדֶרֶךְ הַעֲבָרָה וּמָשָׁל וֶאֱמֶת וְשֶׁקֶר בְּמָה שֶׁיִּתְכֵּן לוֹ לְסַפֵּר עָלָיו שֶׁלֹּא יְזַמְּנֵהוּ וְיַרְאֵהוּ וְאִלּוּ הָיָה יָכוֹל לְהַרְאוֹתוֹ בְּכָל אֲבָרָיו וְנִסְתָּרוֹ וְנִרְאֵהוּ הָיָה עוֹשֶׂה וְאִלּוּ הָיָה יָכוֹל לְהַטְרִיחַ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם בְּהוֹדָאָתוֹ וְשִׁבְחוֹ מֵחֶפְצוֹ שֶׁיַּגִּיעֵנוּ טוּב מַצְפוּנוֹ לוֹ הָיָה עוֹשֶׂה זֶה עִם חֶלְשַׁת הָאָדָם וּזְעִירוּתוֹ וּמְהִירוּת כְּלוֹת יָמָיו.

וּכְפִי זֶה רָאוּי לַמַּשְׂכִּיל שֶׁיִּהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים יִתְעַלֶּה כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה מֵהֶם מְאוּמָה.

וְהוּא שֶׁכָּל מַעֲשֶׂה שֶׁהוּא לֵאלֹהִים אֵינֶנּוּ נִמְלָט מֵאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים.

אֶחָד מֵהֶם חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת בִּלְבַד וְהֵם שֶׁכִּוַּנְנוּ לְבָאָרָן בַּסֵּפֶר הַזֶּה.

וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי חוֹבוֹת הַגּוּפוֹת וְהַלְּבָבוֹת יַחְדָּו כְּמוֹ הַתְּפִלָּה וְלִמּוּד הַתּוֹרָה וְהַשַּׁבָּת וְהַתְּהִלָּה לֵאלֹהִים וְלִמּוּד הַחָכְמָה וְצַוּוֹת בַּטּוֹב וְהַזְהִיר מִן הָרַע וְהַדּוֹמֶה לָזֶה.

וְהַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי חוֹבוֹת הָאֵבָרִים בִּלְבַד אֵין לַלֵּב בָּהֶם שׁוּם הַכְנָסָה אֶלָּא הַכָּוָּנָה לֵאלֹהִים בְּתִחְלַּת הַמַּעֲשֶׂה כְּסֵכָּה וְלוּלָב וְצִיצִית וּמְזוּזָה וּשְׁמִירַת הַשַּׁבָּתוֹת וְהַמּוֹעֲדִים וְהַצְּדָקָה וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִמַּה שֶׁלֹּא יַזִּיק הָעוֹשֶׂה אוֹתָם טֵרוּד לִבּוֹ בְּזוּלַת מַעֲשֵׂהוּ.

אַךְ בְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת חַיָּב לְפַנּוֹת לִבּוֹ מִמַּחְשָׁבוֹת הָעוֹלָם וְטִרְדוֹתָיו וּלְיַחֵד לִבּוֹ וּמַצְפוּנוֹ לֵאלֹהִים לְבַדּוֹ בָּעֵת הַהִיא, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ עַל אֶחָד מִן הַפְּרוּשִׁים שֶׁהָיָה אוֹמֵר בִּתְפִלָּתוֹ לֵאלֹהִים, אֱלֹהַי יְגוֹנִי בַּעֲבוּרְךָ בַּטֵּל מִמֶּנִּי הַיְגוֹנוֹת וְדַאֲגָתִי מִמְּךָ הַרְחֵק מִנַּפְשִׁי הַדְּאָגוֹת.

וּבָזֶה יְקַבֵּל הָאֱלֹהִים מַעֲשֵׂהוּ וְיִרְצֵהוּ וּבְכִמּוֹתָם יִתְכֵּן מָה שֶׁאָמְרוּ רז"ל מִצְוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּנָה.

וְאִם יִתְעַסֵּק בְּמַעֲשֶׂה מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהָאֲבָרִים יַחְדָּו כַּתְּפִלָּה וְכַשֶּׁבַח לֵאלֹהִים יִתְבָּרַךְ יְפַנֶּה גּוּפוֹ מִכָּל מַעֲשֵׂי העוה"ז והעוה"ב וִיפַנֶּה לִבּוֹ מִכָּל הַמַּחְשָׁבוֹת הַמַּטְרִידוֹת אוֹתוֹ מֵעִנְיַן הַתְּפִלָּה אַחַר שֶׁיְּנַקֶּה עַצְמוֹ וְיִרְחַץ מִכָּל הַטִּנּוּפִין וְהַלְּכְלוּכִין וְיִרְחַק מִכָּל רֵיחַ רַע וְהַדּוֹמֶה לָזֶה, ואח"כ יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ:

אֶל מִי מְכַוֵּן בִּתְפִלָּתוֹ.

וּמָה מְבַקֵּשׁ בָּהּ.

וּבְמָה מְדַבֵּר לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ מִמִּלּוֹת הַתְּפִלָּה וְעִנְיָנָהּ.

וְדַע כִּי הַמִּלּוֹת תִּהְיֶינָה בַּלָּשׁוֹן כַּקְּלִפָּה וְהָעִיּוּן בַּמִּלּוֹת כַּלֵּב וְהַתְּפִלָּה כַּגּוּף וְהָעִיּוּן כָּרוּחַ (ס"א כי המלות תהיינה בלשון והענין במלות ובלב והתפלה בגוף והעיון ברוח).

וּכְשֶׁיִּתְפַּלֵּל הַמִּתְפַּלֵּל בִּלְשׁוֹנוֹ וְלִבּוֹ טָרוּד בְּזוּלַת עִנְיַן הַתְּפִלָּה תִּהְיֶה תְּפִלָּתוֹ גּוּף בְּלֹא רוּחַ וּקְלִפָּה בְּלֹא לֵב מִפְּנֵי שֶׁגּוּפוֹ נִמְצָא וְלִבּוֹ בַּל עִמּוֹ עֵת תְּפִלָּתוֹ וּבְכָמוֹהוּ אָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מט) יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי,

וּמְשֻׁלּוּ זֶה עוֹד לְעֶבֶד שֶׁבָּא אֲדוֹנָיו לְבֵיתוֹ וְצִוָּה אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ לְכַבְּדוֹ וְלַעֲשׂוֹת כָּל אוֹדוֹתָיו וְהָלַךְ לוֹ הוּא וְהִתְעַסֵּק בְּשִׂמְחָה וּבְשְׂחוֹק וְנִמְנַע מֵעֲבֹד אוֹתוֹ בְּעַצְמוֹ וּמֵהִשְׁתַּדֵּל בִּכְבוֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהָיָה רָאוּי לוֹ וְקָצַף עָלָיו אֲדוֹנָיו וְלֹא קִבֵּל כְּבוֹדוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ וְהֵשִׁיב הַכֹּל בְּפָנָיו,

וְכֵן הַמִּתְפַּלֵּל כְּשֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ וּמַצְפּוּנוֹ רֵיק מֵעִנְיַן הַתְּפִלָּה לֹא יְקַבֵּל הָאֵל מִמֶּנּוּ תְּפִלַּת אֲבָרָיו וּתְנוּעַת לְשׁוֹנוֹ. הֲלֹא תִּרְאֶה מָה שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים בְּסוֹף תְּפִלָּתֵנוּ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ וגו' וּכְשֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם חוֹשֵׁב בְּשׁוּם דָּבָר מִדִּבְרֵי הָעוֹלָם בַּמֶּתֶר אוֹ בָּאָסוּר ואח"כ יַחְתֹּם תְּפִלָּתוֹ וְיֹאמַר וֶהְגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ הֲלֹא זֶה גְּנַאי גָּדוֹל שֶׁיִּטְעֹן שֶׁדִּבֵּר עִם אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ וּבְמַצְפּוּנוֹ וְלִבּוֹ בַּל עִמּוֹ וְשֶׁאַל מִמֶּנּוּ אַחַר כָּךְ לְקַבֵּל אוֹתָהּ וְלִרְצוֹת בָּהּ מִמֶּנּוּ וְדוֹמֶה הוּא לְמִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שם נח) כְּגוֹי אֲשֶׁר צְדָקָה עָשָׂה ואחז"ל יָמֹד אָדָם עַצְמוֹ אִם יָכוֹל לְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ יִתְפַּלֵּל וְאִם לָאו אַל יִתְפַּלֵּל, וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּשְׁעַת פִּטִירָתוֹ בְּכָלַל מָה שֶׁצִּוָּה בּוֹ לְתַלְמִידָיו וּכְשֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים דְּעוּ לְפְנֵי מִי אַתֶּם מִתְפַּלְּלִים וְאָמַר הַכָּתוּב (עמוס ד) הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל וארז"ל אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קֶבַע אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאָמַר (יונה ב׳:ח׳) בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי וְאָמַר (איכה ג׳:מ"א) נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם.

וְרָאוּי לְךָ אָחִי שֶׁתֵּדַע כִּי כַּוָּנָתֵנוּ בַּתְּפִלָּה אֵינָהּ כִּי אִם כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ אֶל הָאֱלֹהִים וּכְנִיעָתָהּ לְפָנָיו עִם רוֹמְמוּתָהּ לְבוֹרְאָהּ וְשִׁבְחָהּ וְהוֹדָאָתָהּ לִשְׁמוֹ וְהַשְׁלָכַת כָּל יְהֻבֶּיהָ עָלָיו.

וּלְפִי שֶׁהָיָה כָּבֵד עַל הַנֶּפֶשׁ לִזְכֹּר כָּל זֶה בְּלִי חִבּוּר וְסֵדֶר כָּתְבוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל הָעִנְיָנִים שֶׁצְּרִיכִים לָהֶם רֹב כִּתּוֹת בְּנֵי אָדָם הַנִּרְאֶה חֶסְרוֹנָם בָּהֶם אֶל הָאֱלֹהִים וּכְנִיעָתָם בַּעֲבוּרָם

וְהֵם עִנְיְנֵי הַתְּפִלָּה עַל סֵדֶר וְתִקּוּן שֶׁתְּקַבֵּל בָּהּ הַנֶּפֶשׁ פְּנֵי בּוֹרְאָהּ וְלֹא תֵּבוֹשׁ בְּהִתְנַפְּלָהּ וְיֵרָאֶה מִמֶּנָּה בְּסַדְרָהּ מֵעִנְיְנֵי הַתְּפִלָּה בְּלִבָּהּ הַכְנִיעָה וְהַשְׁפָּלוּת לֵאלֹהִים.

וּלְפִי שֶׁהָיְתָה מַחְשֶׁבֶת הַלֵּב מִתְהַפֶּכֶת הַרְבֵּה וְאֵין לָהּ קַיְמָה לִמְהִירוּת עֲבוֹר הַהִרְהוּרִים עַל הַנֶּפֶשׁ הָיָה קָשֶׁה עָלֶיהָ לְסַדֵּר עִנְיְנֵי הַתְּפִלָּה מֵעַצְמָהּ.

תִּקְּנוּ אוֹתָם רז"ל בְּמִלִּים מְתֻקָּנִים יְסַדְּרֵם הָאָדָם בִּלְשׁוֹנוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּחְשֶׁבֶת הַנֶּפֶשׁ הוֹלֶכֶת אַחַר הַמַּאֲמָר וְנִמְשֶׁכֶת אֶל הַדִּבּוּר.

וְהָיְתָה הַתְּפִלָּה מִלּוֹת וְעִנְיָנִים וְהַמִּלּוֹת צְרִיכוֹת אֶל הָעִנְיָן וְהָעִנְיָן אֵינוֹ צָרִיךְ אֶל הַדִּבּוּר כְּשֶׁאֶפְשָׁר לְסַדְּרוֹ בַּלֵּב אֲשֶׁר הוּא עִקַּר כַּוָּנָתֵנוּ וְעָלָיו מִשְׁעַן מְגַמָּתֵנוּ.

הֲלֹא תִּרְאֶה מָה שֶּׁאָמְרוּ רז"ל בְּעֵת הַדְּחַק בַּעַל קֶרִי מֵהַרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ וְהִתִּירוּ לְקַצֵּר בְּעִנְיְנֵי הַתְּפִלָּה בִּתְפִלָּה קְצָרָה [וְאִלּוּ הָיוּ הַמִּילִּים עִקַּר הַתְּפִלָּה, לֹא הָיָה מֻתָּר לָנוּ לְקַצְּרָן בְּשׁוּם פָּנִים].

עַל כֵּן תַּקֵּן אֲחִי עִנְיַן תְּפִלָּתְךָ בְּלִבְּךָ וְהַשְׁוֵהוּ עִם דִּבּוּרְךָ וְכַוֵּן בָּהֶם כַּוָּנָה אַחַת לֵאלֹהִים וּפְנֵה גּוּפְךָ מִכָּל תְּנוּעוֹתֶיךָ וּקְשֹׁר חוּשֶׁיךָ וְרַעְיוֹנֶיךָ מֵהִתְעַסֵּק בְּדָבָר מִדִּבְרֵי הָעוֹלָם עִם הַתְּפִלָּה.

הַקְשֵׁה בְּמָה שֶּׁאַתָּה עוֹשֶׂה לְמַלְכְּךָ כְּשֶׁאַתָּה מִתְעַסֵּק בְּהוֹדָאתוֹ וְשִׁבְחוֹ וְסִפּוּר טוֹבוֹתָיו עִם סְכְלוּתוֹ בְּמַצְפּוּנְךָ, כָּל שֶׁכֵּן הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה הַמַּשְׁקִיף עַל גְּלוּיְךָ וּמַצְפּוּנְךָ וְנִסְתָּרְךָ וְנִרְאֶה, וּמִן הַתֻּמַּהּ שֶׁהַתְּפִלָּה אֶצְלְךָ אֱמוּנַת הַבּוֹרֵא וּפְקֻדּוֹנוֹ כִּי מָסַר בְּיָדְךָ עִנְיָנָהּ וּנְתָנָהּ בִּרְשׁוּתְךָ לֹא יַשְׁקִיף עָלֶיהָ זוּלָתוֹ.

וְאִלּוּ תִּתְפַּלֵּל אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ יָצָאתָ יְדֵי חוֹבַת הָאֱמוּנָה וְיִקָּבְלֶנָּה מִמְּךָ הַבּוֹרֵא וְאִם לֹא תִּהְיֶה נֶאֱמָן בָּהּ בְּלִבְּךָ וּבִלְשׁוֹנְךָ תִּהְיֶה בְּחֶזְקַת הַקּוֹבְעִים אוֹתוֹ בֶּאֱמוּנָתוֹ וְאָמַר הַכָּתוּב בָּהֶם (דברים לב) כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם. וְאָמַר בְּאַנְשֵׁי הָאֱמוּנוֹת הַנּוֹהֲגִים בָּהֶם כְּמִשְׁפָּטָם וּבְדִינֵיהֶם (תהלים קא) עֵינַי בְּנֶאֱמְנֵי אֶרֶץ וְגוֹ'.

וְאִם יַעֲשֶׂה מַחוֹבוֹת הַגּוּפוֹת מְאוּמָה כַּסֵּכָה וְכַלּוֹלָב וּשְׁאָר מָה שֶּׁזִּכָּרְנוּ בַּחֵלֶק הַזֶּה חַיָּב לְהַקְדִּים כַּוָּנַת הַלֵּב לֵאלֹהִים קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹרֶשׁ מַעֲשֵׂהוּ לִשְׁמֹעַ לְמִצְוֹת הַבּוֹרֵא לְגַדְּלוֹ וּלְרוֹמְמוֹ וּלְהוֹדוֹת לוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ עַל גֹּדֶל טוֹבוֹתָיו וְרֹב חֲסָדָיו עָלָיו.

וְיַגִּיעַ בָּהּ אֶל קֵץ גְּבוּלֶיהָ בְּתַחְלַת הַמַּעֲשֶׂה וּבְאֶמְצָעִיתוֹ וּבְסוֹפוֹ יִרְאֶה מֵהֶאֵל וְחֵפֶץ בְּמָה שֶּׁיִּגִּיעַ לְרְצוֹנוֹ וְיַרְחִיק מִקְּצָפוֹ.

כמ"ש דָּוִד ע"ה (שם מ) לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְיִשְׂא נַפְשִׁי בָּזֶה עַל הַהַקְשֵׁה אֲשֶׁר קִדַּמְתִּי בְּתַחְלַת הַפָּנִים הָאֵלֶּה מִדְּבַר הַמֶּלֶךְ וְיִהְיֶה עַל לִבּוֹ תָּמִיד וְאָז יִמְצָא חֲרִיצוּת מֵאֲבָרָיו לְמַעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה בעז"ה כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ מִדִּבְרֵי דָּוִד ע"ה (שם קיט) חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי וְגוֹ':

וְהָעֲשִׁירִי, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בְּהַשְׁקָפַת הַבּוֹרֵא עַל נִגְלֵהוּ וְנִסְתָּרוֹ וְשֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתוֹ וְזוֹכֵר כָּל מַעֲשָׂיו וּמָה שֶׁעוֹבֵר עַל לִבּוֹ מִן הַמַּחְשָׁבוֹת הַטּוֹבוֹת וְהָרָעוֹת וְיִהְיֶה מְפַחֵד תָּמִיד מִמֶּנּוּ וּמִשְׁתַּדֵּל לְתַקֵּן נִגְלֵהוּ וְנִסְתָּרוֹ לֵאלֹהִים יִתְבָּרַךְ,

וְיִמָּשֵׁל בָּזֶה אִלּוּ הָיָה מַשְׁקִיף עָלָיו אָדָם וְשׁוֹמֵר תְּנוּעוֹתָיו תָּמִיד הֶנָּכוֹן הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁהוּא מוֹאֵס הָאָדָם הַהוּא, כ"ש שֶׁיִּהְיֶה בּוֹרְאוֹ הַמַּשְׁקִיף עָלָיו כַּמָּה הוּא חַיָּב לְהִכָּלֵם וּלְהִתְבּוֹשֵׁשׁ לְפָנָיו וּלְהִזָּהֵר מֵהַמְרוֹתוֹ וּלְמַהֵר לַעֲבוֹדָתוֹ וּלְסַבֵּב רְצוֹנוֹ וְאַהֲבָתוֹ.

וְעוֹד כִּי מִן הַיְדוּעַ אֶצְלֵנוּ שֶׁאָנוּ מִתְקַשְּׁטִים בְּמִבְחַר מָה שֶׁנּוּכַל עָלָיו מִן הַמַּלְבּוּשִׁים בְּצֵאתֵנוּ לִקְרַאת מַלְכֵּנוּ וְשָׂרֵינוּ וּגְדוֹלֵי דּוֹרֵנוּ מִפְּנֵי שֶׁהֵם מַשְׁקִיפִים עַל גְּלוּיֵנוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (אסתר ד) כִּי אֵין לָבוֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׂק וְאָמַר (בראשית מ"א:י"ד) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו. וּכְפִי זֶה אָנוּ חַיָּבִים לְהִתְקַשֵּׁט בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים בְּנִרְאֵנוּ וּבְנִסְתָּרֵנוּ לֵאלֹהִים מִפְּנֵי הַשְׁקָפָתוֹ עָלֵינוּ בְּשָׁוֶה תָּדִיר. וְאִלּוּ הָיִינוּ מַעֲלִים בְּלִבֵּנוּ כִּי הַשְׁקָפַת הַמְּלָכִים עַל הַנִּסְתָּר מִמַּצְפּוּנֵינוּ כְּהַשְׁקָפָתָם עַל הַנִּרְאֶה מִגּוּפֵנוּ לֹא הָיִינוּ מִתְעַכְּבִים לְקַשֵּׁט מַצְפּוּנֵינוּ כִּרְצוֹנָם מִמֶּנּוּ.

הֲלֹא תִּרְאֶה כִּי רֹב בְּנֵי אָדָם אֵין עִלַּת הִשְׁתַּדְּלוּתָם לִלְמֹד הַחָכְמוֹת וּלְלַמְּדָן אֶלָּא לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶן אֵצֶל הַמְּלָכִים בִּלְבַד וְכֵן בְּהַרְבֵּה מֵעִנְיָנֵי הַתּוֹרֹת כִּי עִם הָאָרֶץ מְצֻוִּים עַל דַּת מַלְכָּם,

וְהָאֵל יִתְבָּרַךְ יוֹתֵר רָאוּי לוֹ וְיוֹתֵר חוֹבָה עָלֵינוּ לְהִתְקַשֵּׁט בַּעֲבוֹדָתוֹ בַּמַּצְפּוּנִים וּבַלְּבָבוֹת וּבָאֲבָרִים לְהַשְׁקָפָתוֹ עֲלֵיהֶם וּרְאוֹתוֹ אוֹתָם תָּמִיד לֹא יַטְרִידֶנּוּ דָּבָר מִדָּבָר כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיהו י"ז:י') אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְאָמַר (משלי טו) בְּכָל מָקוֹם עֵינֵי ה' וְגוֹ' (זכריה ד':י') עֵינֵי ה' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ וְאָמַר הַכָּתוּב בְּעִנְיַן הַיִּרְאָה מֵהַשְׁקָפַת הַבּוֹרֵא. (קהלת ה':א') אַל תְּבַהֵל עַל פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָּבָר וְגוֹ' וְאָמַר (תהלים יד) ה' מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם.

וְכַאֲשֶׁר יִהְיֶה הָעִנְיָן הַזֶּה שָׂם אֶל רַעְיוֹן הַמַּאֲמִין תָּמִיד וְיַחְשֹׁב הַמַּאֲמִין תְּדִיר עִם נַפְשׁוֹ עָלָיו –

יִהְיֶה הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ נִמְצָא עִמּוֹ בְּמַצְפּוּנוֹ יִרְאֵהוּ בְּעֵין שִׂכְלוֹ וְיִהְיֶה יָרֵא אוֹתוֹ תָּמִיד וּמְרוֹמְמוֹ וּבוֹחֵן אֶת מַעֲשָׂיו וְחוֹקֵר אֶת פְּעָלָיו בְּהַנְהָגַת בְּרִיּוֹתָיו הַמְּעִידוֹת עַל גְּדֻלָּתוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ וְחָכְמָתוֹ וִיכָלְתּוֹ.

וְכַאֲשֶׁר יַתְמִיד עַל זֶה יַנִּיחַ הַבּוֹרֵא לוֹ מֵעָצְבּוֹ וְיַרְגִּיעַ לִבּוֹ מִפַּחְדּוֹ.

וְיִפְתַּח לוֹ שַׁעֲרֵי יְדִיעָתוֹ וְיגַלֶּה לוֹ סוֹדוֹת חָכְמָתוֹ וְיָשִׂים עֵינָיו עַל הַדְּרָכָתוֹ וְהַנְהָגָתוֹ וְלֹא יַנִּיחֵהוּ לְעַצְמוֹ וְלִיכָלְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם יג) בְּמִזְמוֹר ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר עַד סוֹפוֹ.

וְיִהְיֶה בַּמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה מִמַּדְרֵגוֹת הַחֲסִידִים וּבַמַּעֲלָה הָרָמָה מִמַּעֲלוֹת הַצַּדִּיקִים וְיִרְאֶה מֵאֵין עַיִן וְיִשְׁמַע מִבְּלִי אֹזֶן וִידַבֵּר בְּלִי לָשׁוֹן וְיַרְגִּישׁ בְּעִנְיָנִים מִבִּלְתִּי חוּשִׁים וְיִשַּׂעֵר בָּהֶם מִבַּלְעֲדֵי הַקֻּשָׁה.

וְאֵינֶנּוּ קֵץ בְּמְאוּמָה מֵעִנְיָנוֹ וְלֹא בּוֹחֵר עִנְיָן יוֹתֵר מֵעִנְיָן מִמָּה שֶׁבָּחַר הַבּוֹרֵא.

תּוֹלֶה רְצוֹנוֹ בִּרְצוֹן הַבּוֹרֵא וְאַהֲבָתוֹ בְּאַהֲבָתוֹ וְהַנֶּאֱהָב אֶצְלוֹ מָה שֶׁאָהוּב לוֹ וְהַנִּמְאָס אֵלָיו מָה שֶׁמְּאוּס לוֹ וּבְכָמוֹהוּ אָמַר הֶחָכָם (משלי ח) אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם וְאָמַר (שם) כִּי מֹצְאַי מָצָא חַיִּים וַיָּפֶק רָצוֹן מֵה':

וְהָאַחַד עָשָׂר, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ עַל מָה שֶׁעָבַר מִיָּמָיו אִם הִתְעַסֵּק בָּהֶם בַּעֲבוֹדַת אֱלֹהָיו אוֹ בַּעֲבוֹדַת יְצָרוֹ.

וְיִמָּשֵׁל בָּזֶה כְּאִלּוּ הַמֶּלֶךְ נָתַן לוֹ מָמוֹן לְהוֹצִיאוֹ בְּפָנִים מֵאֲפָנִי הוֹצָאוֹתָיו וְהִזְהִירוֹ שֶׁלֹּא יוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְאוּמָה בְּזוּלָתָם וְהוֹדִיעוֹ כִּי יַחְשֹׁב אוֹתוֹ עָלָיו בְּכָלוֹת שְׁנָתוֹ וְלֹא יִמְחֹל לוֹ מִמֶּנּוּ מְאוּמָה הַאֵין מִן הַזְּרִיזוּת לוֹ שֶׁיְּחַשֵּׁב עִם נַפְשׁוֹ בְּסוֹף כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ מֵחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה לָדַעַת מָה שֶׁהָלַךְ מִן הַמָּמוֹן וּבְמָה הוֹצִיאוֹ וְיִהְיֶה נִזְהָר בִּשְׁאָר הַמָּמוֹן וּבִשְׁאָר הַזְּמַן קֹדֶם שֶׁיִּפָּגְעֵהוּ הַחֶשְׁבּוֹן פִּתְאוֹם וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וּמָה שֶׁיֵּשׁ עָלָיו.

וְעַל הַדִּמְיוֹן הַזֶּה אָחִי צָרִיךְ שֶׁתִּפְקֹד אֶת נַפְשְׁךָ אִם תּוּכַל בְּכָל יוֹם מִיָּמֶיךָ וְתַחְשֹׁב עִמָּהּ עַל עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים שֶׁהִיא חוֹבָה עָלֶיךָ בּוֹ. וְאִם הִתְעַלַּמְתָּ מִזֶּה מָה שֶׁעָבַר מִיָּמֶיךָ אֵין פָּחוֹת מִשֶּׁתַּחְשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ בְּמָה שֶׁנִּשְׁאַר מֵהֶם וְאַל תִּדְלֹק אַחַר הַהַעֲלָמָה בְּהַעֲלָמָה וְתִרְדֹּף הַהִנָּחָה בְּהַנָּחָה כִּי אֵין לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ הַעֲלָמָה וְלֹא הִנָּחָה וְלֹא שִׁכְחָה.

וּכְבָר נֶאֱמַר כִּי הַיָּמִים מְגֹלּוֹת כִּתְבוּ בָהֶם מָה שֶׁתַּחְפְּצוּ שֶׁיִּזָּכֵר לָכֶם וְאָמַר (תהלים לב) אַל תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין וְנֶאֱמַר בְּמִי שֶׁאָרַךְ זְמַן הִתְעַלְּמוּתוֹ [מֵחֶשְׁבּוֹן נַפְשׁוֹ] (הושע ז) גַּם שִׂיבָה זָרְקָה בּוֹ וְהוּא לֹא יָדָע:

וְהַשְּׁנֵים עָשָׂר, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בְּעֵת הֱמִית לִבּוֹ וַחֲרִיצוּתוֹ עַל הָעוֹלָם בְּכָל הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ וְתַכְלִית תַּחְבּוּלוֹתָיו וְסוֹף יְכָלְתּוֹ וְיִשְׁקֹל עִמָּהּ בְּזוֹתוֹ בְּעִנְיְנֵי אַחֲרִיתוֹ וְעַוָּתוֹ (ס"א ונטותו) מֵעֲבוֹדַת אֱלֹהָיו.

וְאָז יִמְצָא מַחְשַׁבְתּוֹ בְּעִנְיְנֵי עוֹלָמוֹ הָרָמָה שֶׁבַּמַּחְשָׁבוֹת וְתוֹחַלְתּוֹ בּוֹ הָרָמָה שֶׁבַּתּוֹחֶלֶת כִּי לֹא יַסְפִּיק לוֹ מִמְּיֵנֵי קִנְיָנָיו מְאוּמָה אַךְ הוּא כְּאֵשׁ כֹּל אֲשֶׁר תּוֹסִיף עֵצִים הִיא מוֹסִיפָה לֶהָבָה וְכָל לִבּוֹ וְכַוָּנָתוֹ מוּשְׁכִים אֵלָיו יוֹמָם וָלַיְלָה, אֵינֶנּוּ חוֹשֵׁב לְאוֹהֵב אֶלָּא מִי שֶׁיַּעַזְרֵהוּ עָלָיו וְלֹא רֵעַ נֶאֱמָן אֶלָּא הַמְיַשְּׁרֵהוּ אֵלָיו וְיִצְפֶּה לְעִתּוֹת אִצְוּר הַמִּסְחָרִים וְעִתֵּי מְכִירָתָם וְצוֹפֶה עִנְיְנֵי הַשַּׁעַר וְחוֹקֵר עַל יְקָר הַסְּחוֹרוֹת וְזִלּוּתָן וַעֲלוּתָן וִירִידָתָן בְּכָל קַצְוֵי הָאָרֶץ וְלֹא יְעַכְּבֵהוּ

מִלֶּכֶת בַּדְּרָכִים הָרְחוֹקִים חֹם וְלֹא קוֹר וְלֹא סַעַר הַיָּם וְלֹא אֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ בַּמִּדְבָּרוֹת אַף כָּל זֶה לְתִקְוָתוֹ שֶׁיַּגִּיעַ אֶל תַּכְלִית וְאֵין תַּכְלִית לוֹ.

וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה יְגִיעָתוֹ לָרִיק וְלֹא יַעֲלֶה בְּיָדוֹ כִּי אִם הַצַּעַר הָאָרֹךְ וְהַטֹּרַח וְהֶעָמָל, וְאִם הִגִּיעַ אֶל קְצָת מַה שֶּׁקִּוָּה שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה לוֹ מִמֶּנּוּ כִּי אִם שְׁמִירָתוֹ וְהַנְהָגָתוֹ וְהַצְנָעָתוֹ מִן הַפְּגָעִים עַד שֶׁיִּהְיֶה לְמִי שֶׁנִּגְזַר לוֹ בּוֹ אִם בְּחַיָּיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו י״ז:י״א) בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֻנוּ אוֹ לְאַחַר מוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים מט) וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם.

וּכְבָר הִזְהִירָנוּ הֶחָכָם מִן הַחֲרִיצוּת וְהַהִשְׁתַּדְּלוּת לְהַרְבּוֹת בַּמָּמוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי כג) אַל תִּיגַע לְהַעֲשִׁיר מִבִּינָתְךָ חֲדַל וְסִפֵּר מַדְוֶה הַנִּמְצָא בּוֹ בְּאָמְרוֹ (שם) הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְגוֹ׳ וְהוֹרָנוּ הֶחָכָם הָאַחֵר וְאֶשֶׁר אוֹתָנוּ עַל הִשְׁתַּדְּלוּתֵנוּ בְּעִנְיַן הַמָּזוֹן וְהַסְּפוּק בִּלְבַד בְּאָמְרוֹ (תהלים קכח) יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ,

וְכֵן שָׁאַל הֶחָסִיד מֵאֱלֹהָיו לְתֵת לוֹ מִן הַמָּזוֹן דֵּי סְפוּקוֹ וּלְהַרְחִיק מִמֶּנּוּ הָעֹשֶׁר הַמֵּבִיא אֶל הַמּוֹתָרִים וְהָרִישׁ הַמֵּבִיא אֶל אֲבֵדַת הַמּוּסָר וְהַתּוֹרָה בְּאָמְרוֹ (משלי ל) שְׁתַּיִם שָׁאַלְתִּי מֵאִתְּךָ רֵאשׁ וְעֹשֶׁר אַל תִּתֶּן לִי הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי וּשְׁאָר הָעִנְיָן. וְכָמוֹהוּ מָצָאנוּ יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שָׁאַל מֵאֱלֹהָיו סְפוּקוֹ בֶּאֱמֶת (בראשית כח) וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ.

הֲלֹא תָּקִיץ אָחִי תִּרְאֶה חֶסְרוֹן מָה שֶׁחָרַצְתָּ עָלָיו וּמִהַרְתָּ אֵלָיו לְהַעֲמִיד גּוּפְךָ עַל עִנְיָנוֹ אֲשֶׁר לֹא תַּתְמִיד לְךָ חֶבְרָתוֹ כ״א זְמַן מוּעָט לֹא יִפָּרֵד מִמֶּנּוּ צַעַר וְלֹא יִמָּלֵט מִפֶּגַע בְּעוֹד הִתְחַבְּרוּתְךָ עִמּוֹ אִם יִשְׂבַּע יֶחֱלֶה וְאִם יִרְעַב יֵחָלֵשׁ וְאִם תַּלְבִּישֶׁנּוּ יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ יָקוּץ וְאִם תַּנִּיחֶנּוּ עֵירֹם מִצְטַעֵר וְעוֹד שֶׁהַנְהָגָתוֹ בִּבְרִיאוּתוֹ וְחָלְיוֹ וְחַיָּיו וּמוֹתוֹ אֵיכָנָה בִּרְצוֹנְךָ וְלֹא בִּרְשׁוּתְךָ כִּי הַכֹּל לְהַנְהֶגֶת בּוֹרְאֶךָ יִתְעַלֶּה.

וְאַיֵּה יִתְרוֹן נַפְשְׁךָ עַל גּוּפְךָ וּמַעֲלַת עוֹלָמֶהּ עַל עוֹלָמוֹ וַעֲלוֹתָהּ מִיְּרִידָתוֹ וְרוּחָנִיּוּתָהּ מִגַּשְׁמִיּוּתוֹ וַעֲמִידָתָהּ מֵחֶלִיפָתוֹ וְקִיּוּמָהּ מֵהֶפְסֵדוֹ וּפְשִׁיטוּתָהּ מֵהֶרְכָּבָתוֹ וְדַקּוּת עַצְמָהּ מֵעָבְיוֹ וַהֲבָנָתָהּ מִבַּהֲמִיּוּתוֹ וְקִבּוּלָהּ הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת מִקִּבּוּלוֹ הַמְּגֻנּוֹת,

וְאִם אַתָּה נוֹהֵג בַּחֲרִיצוּת הַזֹּאת וְהַהִשְׁתַּדְּלוּת הַזֹּאת בְּתַקָּנַת גּוּפְךָ עִם פְּחִיתוּתוֹ וּגְנוּתוֹ וְעִם חֶלְישׁוּתְךָ מֵהַזִּיקוֹ וְהוֹעִילוֹ כַּמָּה אַתָּה חַיָּב שֶׁתִּתְנַהֵג בּוֹ מִן הַחֲרִיצוּת וְהַהִשְׁתַּדְּלוּת בְּתַקָּנַת נַפְשְׁךָ הַחֲשׁוּבָה הַנִּשְׁאֶרֶת לְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָ לְהַנְהִיג עִנְיָנָהּ וּלְעַיֵּן בְּתִקּוּנֶיהָ בִּקְנוֹת הַחָכְמוֹת וְהַבִּינוֹת כמ״ש (משלי כג) אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר (שם ד) קְנֵה חָכְמָה קְנֵה בִינָה וְאָמַר (שם טז) קְנֵה חָכְמָה מַה טּוֹב מֵחָרוּץ וְאָמַר (שם יד) כֵּן דְּעֵה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ וְאָמַר (שם ט) אִם חָכַמְתָּ חָכַמְתְּ לָךְ כְּלוֹמַר שֶׁהַקִּנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים הֵם שֶׁלְּךָ לֹא יִשְׁלֹל אוֹתָם מִמְּךָ זוּלָתְךָ כַּאֲשֶׁר יִקֶּרֶה בַּקִּנְיָנִים הַגּוּפִיִּים.

רְאֵה אָחִי מָה בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים וּמָה בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים וּנְטֵה מִמּוּתְרוֹת עוֹלָמְךָ וְהִשְׁתַּדֵּל בְּמָה שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְאַחֲרִיתְךָ, וְאַל תֹּאמַר יִמְצָאֵנִי מָה שֶׁיִּמְצָא הַכְּסִיל כִּי אַתָּה נִתְבָּע כְּפִי הַכָּרָתְךָ וְעָנְשְׁךָ יוֹתֵר חָזָק וְהַחֶשְׁבּוֹן עַל הִתְעַלְּמוּתְךָ יוֹתֵר מְדֻקְדָּק. וְאַל תִּסְמֹךְ עַל דָּבָר שֶׁאֵין לְךָ בּוֹ זְכוּת וְתָנוּחַ דַּעְתְּךָ עַל טַעֲנָה שֶׁהִיא עָלֶיךָ וְלֹא לְךָ.

וְהַמַּאֲמָר בְּהַשְׁלֵמַת הָעִנְיָן הַזֶּה יֶאֱרַךְ וְדַי לְךָ מִמֶּנִּי שֶׁהַעִירוֹתִיךָ אֵלָיו וְהוֹרֵיתִיךָ עָלָיו וּכְפִי תְּכוּנָתְךָ הִסְתַּכֵּל דְּבָרַי וְהָבֵן רְמִיזוֹתַי וַחֲקֹר עֲלֵיהֶם בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים וְדִבְרֵי רַז"ל יֵרָאֶה לְךָ בְּרוּרָם מִן הַכָּתוּב וּמִן הַמַּשְׂכֵּל וּמִן הַמְקֻבָּל בְּעֶזְרַת הָאֵל:

וְהַשְּׁלִשָּׁה עָשָׂר חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ עַל מַעֲשֵׂהוּ וְתוֹסֶפֶת הַכָּרָתוֹ עַל הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וְהַגְּעַת יְכָלְתּוֹ עַל מָה שֶׁהוּא מְשֻׁלָּם מֵחוֹבוֹת הַבּוֹרֵא עַל טוֹבוֹתָיו עָלָיו.

וְיִמָּשֵׁל בָּזֶה אֶל עֶבֶד שֶׁנָּתַן לוֹ אֲדוֹנָיו אֲדָמָה לִזְרֹעַ וְנָתַן הַזֶּרַע כְּפִי צָרְכּוֹ וְזָרַע קְצָתָהּ וְהוֹצִיא שְׁאָר הַזֶּרַע בִּצְרָכָיו וְכַאֲשֶׁר פָּקַד אֲדוֹנָיו אֶת הָאֲדָמָה מְצָאָהּ בִּלְתִּי זְרוּעָה וּכְשֶׁשְּׁאָלוֹ עַל זֶה הוֹדָה בְּקִצּוּרוֹ בְּעִנְיָנָהּ וְחִשֵּׁב עִמּוֹ עַל מָה שֶׁאָמַר כִּי זֶרַע מִן הַזֶּרַע בַּאֲדָמָה וּפָקַד הַנִּזְרָע מִמֶּנָּה וְחִשֵּׁב עַל מָה שֶׁעָלָה בּוֹ עַד תַּכְלִית וּתְבָעוֹ בִּשְׁאָר הַזֶּרַע וְחִיְּבוֹ לְפָרְעוֹ כָּל מָה שֶׁהָיְתָה הָאֲדָמָה עוֹשָׂה וְגָדַל מַדְוֵהוּ וְנִכְפְּלָה רָעָתוֹ.

וְכֵן אָחִי רָאוּי לְךָ לַחְשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ עַל מָה שֶׁחָנַנְךָ הָאֱלֹהִים מֵהֶבָנָתְךָ אוֹתוֹ וְאֶת תּוֹרָתוֹ וּמָה שֶׁנָּתַן לְךָ מִן הַכֹּחַ וְהַיְכֹלֶת לִפְרֹעַ מָה שֶׁאַתָּה חַיָּב לוֹ וַעֲשֵׂה בָּזֶה מָה שֶׁיֵּצֵא אֶל גְּבוּל הַמַּעֲשֶׂה מִמְּךָ וְיֵרָאֶה לְךָ כִּי אַתָּה נִתְבָּע בְּכָל זֶה וּבָא עָלָיו לִידֵי חֶשְׁבּוֹן. כ"ש עֵת הִמָּשֵׁךְ הַטּוֹבוֹת אֵלֶיךָ מֵאֵת הַבּוֹרֵא,

וְרָאוּי לְךָ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחֲךָ וְתִטְרַח בְּכָל יְכָלְתְּךָ לְפָרְעוֹ וּלְהַשְׁוֹוֹת מַעֲשֶׂיךָ לְחָכְמָתְךָ וְהַכָּרָתְךָ עִם הִשְׁתַּדְּלוּתְךָ וְהוֹתֵר כָּל טָרְחֲךָ לַעֲשׂוֹת כְּפִי חָכְמָתְךָ, וְאַל תִּתְנַהֵג בְּמוֹתַר עוֹלָמְךָ פֶּן תִּלָּאֶה לְשַׁלֵּם חוֹבוֹת תּוֹרָתְךָ שֶׁהָאֵל יִתְעַלֶּה נָתַן לְאָדָם מִן הַכֹּחַ כְּפִי צָרְכּוֹ לְתוֹרָתוֹ וּלְעוֹלָמוֹ, וּמִי שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְאוּמָה בְּמוֹתָרוֹת אֲשֶׁר יִתְּכֵן לַעֲמֹד זוֹלָתָם יִפְקְדֵנּוּ בְּעֵת הַצָּרֵךְ אֲלֵיו בַּדְּבָרִים הַצְּרִיכִים.

וְאַל תִּתְלֶה עַצְמְךָ בְּלוּ וְאוּלַי וְתֹאמַר, לוּ הִגַּעְתִּי לְמַעֲלַת כָּךְ וְכָךְ מִן הַמָּמוֹן וְהַחָכְמָה הָיִיתִי מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁאֲנִי חַיָּב מִן הָעֲבוֹדָה לַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְהַדּוֹמֶה לָזֶה וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִן הַדְּבָרִים, כִּי הֵם דִּבְרֵי כְּזָבִים יִתְעֶה מִי שֶׁיִּתְלֶה עַצְמוֹ בָּהֶם וְיִפֹּל מִי שֶׁנִּשְׁעָן עֲלֵיהֶם, וְזֹאת הִיא הַגְּדוֹלָה שֶׁבְּתַעְוֻת בַּעֲלֵי הַמַּשְׂכּוֹן אֲשֶׁר זָכַרְתִּי לְךָ בְּשַׁעַר הַבִּטָּחוֹן,

הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּקָּחֶנָּה לְטַעֲנָה לְךָ וְלַאֲמִתְּלָא כִּי אַתָּה בָּזֶה כְּכָל חוֹטֵא שֶׁיִּטְעֹן כָּזֶה, וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁאֵינָהּ מַצֶּלֶת אוֹתוֹ מִן הָעֹנֶשׁ כמ"ש שְׁלֹמֹה ע"ה עַל הַגַּנָּב (משלי ו) לֹא יָבוּזוּ לַגַּנָּב

כִּי יִגְנוֹב לְמַלֵּא נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעָב וְנִמְצָא יְשַׁלֵּם שִׁבְעָתַיִם, אע״פ שֶׁדְּחָקוֹ נִרְאֶה וְצָרְכוֹ הֶבִיאוֹ לָקַחַת מָמוֹן אֲחֵרִים לֹא יִנָּצֵל בָּזֶה מִן הָעֹנֶשׁ וְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כ״ש שְׁאָר הַחֲטָאִים.

עַל כֵּן שִׂים לְךָ הָאֲרִיכוּת הַזֹּאת לְשָׁלֵל בְּעוֹד שֶׁתּוּכַל לִפְרֹעַ מָה שֶׁאַתָּה חַיָּב בּוֹ לַבּוֹרֵא יוֹם יוֹם וְאַל תְּאַחֵר מַעֲשֶׂה יוֹמְךָ לְמָחֳרָתְךָ פֶּן יִכְבַּד עָלֶיךָ לְפָרְעוֹ אִם תַּגִּיעַ לְמָחֳרָת וְתִהְיֶה מְנוּשָׁיו (ס״א מאנשיו) וְקָשֶׁה מִזֶּה אִם יָבֹא קִצְּךָ וְתֵצֵר עָלֶיךָ הָאֲמִתְלָא וְתִפָּסֵק טַעֲנָתְךָ כִּי הָעוֹלָם כְּשׁוּק שֶׁיִּתְקַבֵּץ וְאַחַר יִפָּרֵד וּמִי שֶׁסָּחַר וְהִרְוִיחַ שָׂמֵחַ וּמִי שֶׁהִפְסִיד הִתְחָרֵט וְעַל כֵּן אָמַר הֶחָכָם (קהלת יב) וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְחוּרֹתֶיךָ וְגוֹ׳:

וְהָאַרְבָּעָה עָשָׂר, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בְּעֵת אַהֲבָתוֹ וּנְטוֹת נַפְשׁוֹ וּכְלוֹת רוּחוֹ אֶל כָּל מִי שֶׁשּׁוֹעֵר מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ כְּמוֹ כֵן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי כז) כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם,

וְכָל שֶׁכֵּן אִם יִהְיֶה הָאִישׁ הַהוּא שַׂר אוֹ נָגִיד, וְיוֹתֵר מִזֶּה כְּשֶׁיִּרְאֶה מִמֶּנּוּ אוֹת עַל זֶה מֵהַקָּרְבָתוֹ וְהַבְטָחָתוֹ וְשֶׁהוּא מֵטִיב אֵלָיו וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶסֶד לִבְלִי צֹרֶךְ אֵלָיו שֶׁלֹּא יַטְרִידֶנּוּ דָּבָר מֵאַהֲבָתוֹ וְלֹא יַנִּיחַ מִיְּכָלְתּוֹ (ס״א מבלתו) לְנַפְשׁוֹ מְאוּמָה, אֲבָל יוֹצִיאֶנָּה כֻּלָּהּ בְּמִצְוָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ וְיִתְנַדֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּבְמָמוֹנוֹ וּבָנָיו בִּגְמוּלוֹ.

וְכֵיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה זֶה לְנִבְרָא חָלוּשׁ כָּמוֹנוּ כַּמָּה אָנוּ חַיָּבִין מִכְּפְלֵי זֶה לְבוֹרְאֵנוּ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר הוֹדִיעָנוּ הַנָּבִיא כִּי הוּא אוֹהֵב אוֹתָנוּ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים ז) לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים וְגוֹ׳ כִּי מֵאַהֲבַת ה׳ אֶתְכֶם וְגוֹ׳. וְעִם מָה שֶׁהוֹדִיעָנוּ בָּזֶה רָאִינוּ אוֹתוֹת אַהֲבָתוֹ אוֹתָנוּ וְעֶזְרָתוֹ לָנוּ חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים עִם הַקָּרְבָתוֹ וְהַבְטָחָתוֹ לָנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא כו) וְאַף גַּם זֹאת וְגוֹ׳ וְאָמַר (עזרא ט) כִּי עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדֻתֵנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ.

וּמֵהַשְׁלָמַת הָעִנְיָן הַזֶּה כִּי מִן הַיְדוּעַ אָצְלֵנוּ שֶׁמִּי שֶׁהָיָה רַע אֲבוֹתֵינוּ וַאֲבוֹת אֲבוֹתֵינוּ חַיָּבִים אֲנַחְנוּ לְזָכֹר לוֹ אֶת הָאַהֲבָה בִּכְבוֹדוֹ וְאַהֲבָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי כז) רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב וְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מַזְכִּיר לָנוּ בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהַשְׁגָּחָתוֹ עָלֵינוּ בַּעֲבוּרָם וּלְהָקִים בְּרִיתוֹ עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים ז) וּמְשַׁלֵּם אֶת הַשֹּׁבְעָה וְהַרְבֵּה כָּזֶה.

וְאָנוּ כַּאֲשֶׁר לֹא תִּבְטַח נַפְשֵׁנוּ עָלָיו וְתִסְמֹךְ עַל חַסְדּוֹ וְתָנוּעַ לְאַהֲבָתוֹ וּלְהִדָּבֵק בַּעֲבוּדָתוֹ וְלִפְנֵי הָאֱלֹהִים נִשְׁפֹּךְ שִׂיחֵנוּ כַּמָּה טִבְעֵנוּ עָבֶה וְעָרְפֵּנוּ קָשֶׁה וֶאֱמוּנָתֵנוּ מְעוּטָה וְכַמָּה אָנוּ קְשִׁים לְהִמָּשֵׁךְ אַחַר הָאֱמֶת, לֹא אַהֲבַת אֲבוֹתֵינוּ וַאֲבוֹת אֲבוֹתֵינוּ נִזְכֹּר וְלֹא לְאַהֲבַת הַבּוֹרֵא וְהַשְׁגָּחָתוֹ עָלֵינוּ נִגְמֹל וְלֹא בַּעֲבוּר הַבְטָחָתוֹ וְהַקָּרְבָתוֹ לָנוּ נַעֲשֶׂה וְלֹא לְגֹדֶל טוּבָתוֹ מֵאִתָּנוּ וְרֹב חַסְדּוֹ עִמָּנוּ נִשְׁמַע וְלֹא בַּעֲבוּר בְּרִיאָתוֹ אוֹתָנוּ וְהַנְהָגָתוֹ הַטּוֹבָה לֹא נֵבוֹשׁ.

הֶקֵּץ אָחִי מִן הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְגֹל מֵעַל לִבְּךָ אֶת מַסַּךְ יִצְרְךָ אֲשֶׁר נָסַךְ עָלֶיךָ עַד שֶׁהִבְדִּיל בֵּינְךָ וּבֵין אוֹר שִׂכְלְךָ כַּעֲכָבִישׁ אֲשֶׁר יֶאֱרֹג עַל מְאוֹר הַבַּיִת וְכַאֲשֶׁר יַתְמִיד יַעֲבֶה וְיִסְתֹּם עַד שֶׁיִּמְנַע

הַגָּעַת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ אֶל הַבַּיִת וּבְתְחִלַּת אֲרִיגָתוֹ הוּא חָלוּשׁ וְדַק עַד מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר יִתְמִיד הַדָּבָר יֶחֱזַק וְיֵעָבֶה וְיִמְנַע אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מֵעָבֹר בּוֹ וּמֵהַגִּיעַ אֶל הַבַּיִת.

וְכֵן מַעֲשֵׂה הַיֵּצֶר בִּלְבָבְךָ יִהְיֶה בְּתְחִלַּת עִנְיָנוֹ חָלוּשׁ מְאֹד לֹא יִמְנָעֶךָּ מֵרְאוֹת הָאֲמִתִּיּוֹת, וְאִם תַּרְגִּישׁ בּוֹ בָּעֵת הַהִיא וּתְגַלֶּהוּ מֵעַל לִבְּךָ יֵקַל עָלֶיךָ הַדָּבָר וְאִם תָּקֵל בּוֹ וְתִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ יְחַזֵּק מַעֲשֵׂהוּ וְיִמְנַע אוֹר שִׂכְלְךָ מִמְּךָ וְיִקְשֶׁה לְגַלּוֹתוֹ מֵעַל הַכָּרָתְךָ,

עַל כֵּן מַהֵר לְהַצִּיל אֶת נַפְשְׁךָ וְהֵעָזֵר בֵּאלֹהִים לִדְחוֹתוֹ מֵעָלֶיךָ וּטְרַח וְהִשְׁתַּדֵּל תֵּאוֹר בְּאוֹר הַחָכְמָה וְתִרְאֶה אֲמִתַּת הַדְּבָרִים בְּעֵין לִבְּךָ.

וּכְבָר מָשְׁלוּ קַדְמוֹנֵינוּ ע"ה מַעֲשֵׂה הַיֵּצֶר בָּאָדָם בְּמְשָׁלִים נֶחְלָקִים מִן הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ (שמואל ב יב) וַיָּבֹא הֵלֶךְ לְאִישׁ הֶעָשִׁיר ואח"כ קְרָאוֹ אֹרַח ואח"כ קְרָאוֹ אִישׁ.

וְאָמַר (תהלים א) אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ וגו' וְאַחַר כָּךְ עָמַד וְאַחַר כָּךְ יָשַׁב וְהַדּוֹמֶה לָזֶה הַרְבֵּה.

חֲשׁוֹב עִם נַפְשְׁךָ אָחִי עַל זֶה וְהַדּוֹמֶה לוֹ וְהַכְרֵחַ אוֹתָהּ עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַצָּלָתָהּ כִּי כְּבָר אָמַר הֶחָכָם בַּמִּתְעַלְּמִים מֵהִסְתַּכֵּל (משלי כח) אַנְשֵׁי רָע לֹא יָבִינוּ מִשְׁפָּט וגו':

וְהַחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בְּהַזְמָנָתוֹ בִּמְזוֹנוֹתָיו קֹדֶם הַצָּרֵךְ אֲלֵיהֶם וְאֵינֶנּוּ יוֹדֵעַ אִם יַעֲמֹד וְיִחְיֶה עַד עֵת שֶׁיֵּהָנֶה מֵהֶם וְכֵן כְּשֶׁהוּא צָרִיךְ לְלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ רְחוֹקָה מַזְמִין עִנְיְנֵי הֲלִיכָתוֹ קֹדֶם לָכֵן בְּיָמִים וְיַעֲיֵן בְּמָה שֶׁהוּא עוֹבֵר בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ אֵלָיו מִן הַמִּסְחָרִים ואח"כ בְּמָה שֶׁיִּרְכַּב וּבְמָה שֶׁיַּגִּיעֵהוּ מִן הַצֵּדָה וּבְחֶבְרָה וּבַמַּחֲנוֹת אֲשֶׁר יַחֲנֶה בָּהֶם בְּדַרְכּוֹ וְהַדּוֹמֶה לָזֶה וְאֵינֶנּוּ יוֹדֵעַ בְּמָה שֶׁגָּזַר לוֹ הַבּוֹרֵא וְלֹא בַּאֲרִיכוּת יָמָיו.

וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה אָחִי אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לִהְיוֹת נְכוֹנִים לַמּוֹעֵד וּלְהִזְדַּמֵּן לַדֶּרֶךְ הָרְחוֹקָה אֶל הָעוֹלָם הָאַחֵר אֲשֶׁר אֵין לָנוּ מִבְרָח מִמֶּנּוּ וְלֹא מָנוֹס מִפָּנָיו וְלַחְשֹׁב בַּצֵּדָה וּבְמָה שֶׁנִּפְגַּע בּוֹ בּוֹרְאֵנוּ יוֹם הַחֶשְׁבּוֹן הַגָּדוֹל שֶׁאָמַר עָלָיו הַכָּתוּב (מלאכי ג) כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר,

וְאֵיךְ נִתְעַלֵּם וְהַנִּסְיעָה מַתְמֶדֶת וְהַהַעְתָּקָה תְּדִירָה וְהַדֶּרֶךְ אֹרֶךְ וְהַמַּרְגּוֹעַ רָחוֹק וּמַדּוּעַ לֹא שַׂמְנוּ אֶל לִבֵּנוּ לִזְכֹּר אַחֲרִיתֵנוּ וְלֹא חָשַׁבְנוּ עַל הַצֵּדָה לְבֵית מוֹעֲדֵנוּ, הִתְעַסַּקְנוּ בָּעוֹלָם הַכָּלֶה וְהִנַּחְנוּ הַקָּיִם וּבְמַדְוֵי גּוּפֵנוּ וְשָׂכַחְנוּ מַדְוֵי שִׂכְלֵנוּ וּבַעֲבוֹדַת רַע יְצֵרֵנוּ וְעָזַבְנוּ עֲבוֹדַת יוֹצְרֵנוּ וַנַּעֲבֹד אֶת תַּאֲוֹתֵינוּ וְלֹא עָבַדְנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ,

הֶהּ לְמָבוֹכָה הַזֹּאת כַּמָּה הִיא כּוֹלֶלֶת וְלַשִּׂכְרוּת הַזֹּאת כַּמָּה הִיא חֲזָקָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיהו מ"ד:י"ח-י"ט) כִּי טָח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם וְאָמַר (שם כט) שָׁכְרוּ וְלֹא יַיִן וְגוֹ':

וְהַשִּׁשָּׁה עָשָׂר חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ עַל אֹרֶךְ זְמַן עָמְדוֹ בָּעוֹלָם וְיַעֲלֶה עַל לִבּוֹ קִרְבַת קִצּוֹ וּבוֹא הַמָּוֶת אֵלָיו בְּעֵת שֶׁהוּא רוֹאֶה מִיתַת שְׁאָר הַחַיִּים פִּתְאוֹם מִמְּדַבֵּר וְזוּלָתוֹ מִבְּלִי

הַקְּדָמַת יְדִיעָה בַּדָּבָר וְלֹא רֶמֶז וְלֹא מוֹעֵד יָדוּעַ שֶׁיִּהְיֶה בָּטוּחַ מֵהֱיוֹתוֹ בּוֹ, אֵינֶנּוּ מִתְעַכֵּב מִבּוֹא בְּכָל חֹדֶשׁ מֵחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה וְלֹא בְּיוֹם מִיְּמוֹת הַחֹדֶשׁ וְלֹא בְּשָׁעָה מִשְּׁעוֹת הַיּוֹם וְאֵינֶנּוּ בָּא בִּימֵי הַזִּקְנָה מִבַּלְעֲדֵי הַיְשִׁישׁוּת וְהַבַּחֲרוּת וְהַנַּעֲרוּת וְהַיַּלְדוּת וְהַיְנִקוּת, אַף הוּא קוֹרֶה (ס״א קורא) אֶת הַחַיִּים בְּכָל זְמַן וּבְכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם,

וְיִמָּשֵׁל בָּזֶה כְּאִלּוּ הַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶצְלוֹ פִּקָּדוֹן וְלֹא קָצַב לוֹ זְמַן לַהֲשָׁבָתוֹ וְצִוָּהוּ שֶׁיִּהְיֶה מְצַפֶּה לוֹ בְּכָל עֵת כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר וְשֶׁיִּהְיֶה נִמְצָא עֵת שֶׁיְּבַקְּשֵׁהוּ הַמֶּלֶךְ הֲיִתְכֵּן לוֹ לָדוּר חוּץ מִמְּקוֹם הַמֶּלֶךְ (ס״א לסור ממקום המלך) בְּעוֹד שֶׁהַפִּקָּדוֹן בְּיָדוֹ.

וְיֵשׁ שֶׁמְּמַשֵּׁל בְּמִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹב בְּלִי זְמַן קָצוּב וְהוּא מְצַפֶּה עָלָיו בְּכָל עֵת לֹא תָּנוּחַ נַפְשׁוֹ עַד שֶׁיִּפָּרַעֲנוּ.

וְכַאֲשֶׁר יַחְשֹׁב הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ עַל אֹרֶךְ עֲמִידָתוֹ בָּעוֹלָם וְיִזְכֹּר כִּי קָהָל מֻחֲבָרִיו נָסְעוּ אֶל הָעוֹלָם הָאַחֵר קֹדֶם מִמֶּנּוּ בְּעֵת שֶׁהָיְתָה תִּקְוָתָם חֲזָקָה לְחֶבְרַת הָעוֹלָם וְלֹא רָאָה לְנַפְשׁוֹ יִתְרוֹן שֶׁיְּחַיֵּב לוֹ הִתְאַחֲרוֹ מֵהֶם יְקַצֵּר תּוֹחַלְתּוֹ בָּעוֹלָם וְיוֹחִיל לְאַחֲרִיתוֹ וְיַחְשֹׁב בְּצַדָּתוֹ לְעֵת נְסִיעָתוֹ וְיַחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ קֹדֶם יוֹם הַחֶשְׁבּוֹן.

וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲכָמִים מִי שֶׁקִּדֵּם הַמָּוֶת לְפָנָיו תִּקֵּן אֶת עַצְמוֹ.

וְאָמַר הֶחָכָם (קהלת ז׳:ב׳) לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל וְאָמַר (שם) טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בַּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ, רוֹצֶה לוֹמַר בְּחַי מִי שֶׁלִּבּוֹ חַי כְּלוֹמַר הַמֵּבִין הַמַּכִּיר וְאָמַר (תהלים קמד) אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה:

וְהַשִּׁבְעָה עָשָׂר: הִשְׁתַּכְּלוּתוֹ בְּעֵת שֶׁתִּטֶּה נַפְשׁוֹ לְחֶבְרַת בְּנֵי אָדָם וּלְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בָּהֶם בְּמַעֲלוֹת הַבְּדִידוּת וְהַפְּרִידָה מִבְּנֵי אָדָם וּבְרֹעַ חֶבְרַת כְּסִילֵיהֶם מִבִּלְי דֹּחַק שֶׁיְּבִיאֻנוּ לְכָךְ.

וּמֵרָעַת חֶבְרָתָם:

מוֹתְרֵי הַדְּבָרִים וְאָמַר וְנֶאֱמַר וּבִלְבּוּל אָרוֹךְ אֵין צֹרֶךְ אֵלָיו וְאָמַר הֶחָכָם (משלי י) בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל פָּשַׁע וְגוֹ׳, וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲכָמִים אֱצֹר מוֹתַר דְּבָרֶיךָ וַחֲסֹם מוֹתַר לְשׁוֹנֶךָ.

וּמְדַבֵּר בִּבְנֵי אָדָם וְהַזְכִּיר רָעוֹתֵיהֶם וְסִפֵּר בִּגְנוּתָם, וְאָמַר הַכָּתוּב בָּעִנְיָן הַזֶּה (תהלים נ) תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ תְּדַבֵּר וְגוֹ׳.

וְהַכָּזָב וְדִבְרֵי הַשֶּׁקֶר וּבָזֶה אָמַר (שם נה) הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְאָמַר (ירמיהו ח׳:ו׳) הִקְשַׁבְתִּי וָאֶשְׁמָע לוֹא כֵן יְדַבֵּרוּ.

וּשְׁבוּעַת הַשֶּׁקֶר וְהַשָּׁוְא שֶׁאָמַר הַבּוֹרֵא עֲלֵיהֶם (שמוה כ) כִּי לֹא יְנַקֶּה ה׳. וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים לְתַלְמִידָיו הַתּוֹרָה הִתִּירָה לָנוּ לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁם הַבּוֹרֵא בֶּאֱמֶת וַאֲנִי אִיעַצְכֶם שֶׁלֹּא תִּשָּׁבְעוּ בּוֹ לֹא בֶּאֱמֶת וְלֹא בְּשֶׁקֶר אִמְרוּ הֵן אוֹ לָאו.

וְהַגַּאֲוָה וְהַלֵּיצָנוּת וּבְזוֹת קְצָת הַיּוֹשְׁבִים וְהַשְּׂחוֹק עִמָּהֶם. וּכְבָר יִחַדְתִּי בְּהַרְחָקַת הָעִנְיָן הַזֶּה שַׁעַר בַּסֵּפֶר הַזֶּה וְהוּא שַׁעַר הַכְּנִיעָה.

וְהָעִדֵּר יִרְאַת הָאֱלֹהִים מִלִּבּוֹ בְּעֵת הִתְעָרְבוֹ עִם בְּנֵי אָדָם וְשִׂיחָתוֹ עִמָּהֶם עִם מְעוּט הַצָּלָה מֵהַזְּקָתָם בְּמָמוֹנוֹ וְדַבְּרָם בּוֹ.

וְהַחֹנֶף וְאַהֲבַת קְנוֹת הַשֵּׁם לְהִתְגָּאוֹת בָּהֶם וּלְהִתְגַּדֵּל אֶצְלָם בְּמָה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ וּבְמָה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּינֵי הַחָכְמוֹת וְהַמַּעֲשִׂים,

וּמֵהֶם חִיּוּב הַצִּוּוּי בַּטּוֹב וְהַהַזְהָרָה מִן הָרַע אֲשֶׁר צִוָּנוּ הַבּוֹרֵא עָלָיו בְּאָמְרוֹ (ויקרא יט) הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ.

וַאֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהַזְהִיר מִן הָרַע בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָאֶחָד מֵהֶם בְּפִגְיעַת הַיָּד כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה פִּינְחָס בִּדְבַר זִמְרִי וְכָזְבִי. וְהַשֵּׁנִי לְמָחוֹת בִּדְבָרִים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בְּאָמְרוֹ לָרָשָׁע (שמות ב׳:י״ג) לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ. וְהַשְּׁלִישִׁי בַּלֵּב כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים כו) שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְגוֹ׳.

וְאִם יָכוֹל לִמְחוֹת [בְּיָדוֹ וְלֹא יִמְחֶה יִהְיֶה מְקַצֵּר וְאִם יִקְשֶׁה עָלָיו לִמְחוֹת בְּיָדוֹ יִמְחֶה בִּדְבָרִים וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בִּדְבָרִים חַיָּב לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּלִבּוֹ. אָנוּ חַיָּבִים אֲפוֹא לִמְחוֹת] הָרְשָׁעִים עכ״פ (ימחה) שֶׁאֵין עַמֵּי הָאָרֶץ נִמְלָטִים מִן הַקִּצּוּר.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹדֵד בָּטְלָה מֵעָלֶיךָ חוֹבַת הַצִּוּוּי בַּטּוֹב וְהַהַזְהָרָה מִן הָרַע בְּלִי סָפֵק וְהוּא דָּבָר קָשֶׁה לְקַיֵּם מִצְוָתוֹ וּלְהַשְׁלִים חוֹבָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז״ל הָעֲבוֹדָה אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁמְּקַבֵּל תּוֹכָחָה וְאָמְרוּ קְצָתָם הָעֲבוֹדָה אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ.

וּמֵהֶם הֶפְסֵד הָעֵצָה וְהֶסְרוֹן הַכָּרַת הַשֵּׂכֶל בְּחֶבְרָתָם וְדֵיעוֹתָם וְהִתְלַמֵּד רֹעַ מִדּוֹתָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי יג) וְרוֹעֶה כְּסִילִים יֵרוֹעַ. וע״כ אָמְרוּ רַז״ל שִׂיחַת הַיְלָדִים וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם.

וּכְלָלוֹ שֶׁל דָּבָר כִּי רֹב הָעֲבֵרוֹת לֹא יִגָּמְרוּ אֶלָּא בְּשָׁנַיִם כְּמוֹ הַזְּנוּת וְרֹעַ מַשָּׂא וּמַתָּן וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר וְעֵדוּת שֶׁקֶר וְכָל הָעֲבֵרוֹת שֶׁיִּהְיוּ בַּלָּשׁוֹן לֹא יִגָּמְרוּ אֶלָּא בְּחֶבְרָה וּבְהִתְעָרֵב עִם בְּנֵי אָדָם.

אֲבָל הַבְּדִידוּת וְהַפְּרֵדָה מִבְּנֵי אָדָם סִבַּת הַהַצָּלָה מִכָּל מָה שֶׁזָּכַרְנוּ מִן הָעֲבֵרוֹת וְהוּא מֵהֶחָזָק שֶׁבַּדְּבָרִים הַמְּבִיאִים אֶל הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, וּכְבָר נֶאֱמַר כִּי עַמּוּד בַּר הַלֵּבָב אַהֲבַת הַבְּדִידוּת וּבְחִירַת הַיְחִידוּת.

עַל כֵּן הִשְׁמֵר אָחִי פֶּן יַשִּׁיאֲךָ הַיֵּצֶר וְיַפֶּה בְּעֵינֶיךָ הַחֶבְרָה וְהַתַּעֲרֹבֶת עִם בְּנֵי אָדָם וְיִסְיָתְךָ לְכָסֹף בְּעֵת הַיְחִידוּת וְהַבְּדִידוּת לָהֶם.

ואח"כ הִשְׁמֵר פֶּן יַטְעֶה אוֹתְךָ רַעְיוֹן לִבְךָ כִּי בְּחֶבְרַת חֲכָמִים הַיּוֹדְעִים אֶת הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרָתוֹ וְהִתְעָרֵב עִם גְּדוֹלֵי בְּנֵי אָדָם הֶעָדֵר עִנְיַן הַבְּדִידוּת וְהַנָּחַת מַעֲלוֹת הַיְחִידוּת אַךְ הִיא הַבְּדִידוּת הַגְּמוּרָה וְהַיְחִידוּת הַשְּׁלֵמָה וּבְחֶבְרַת אַנְשֵׁי הַחֶסֶד וְהַתּוֹרָה מַעֲלוֹת רַבּוֹת יְתֵרוֹת עַל מַעֲלוֹת הַיְחִידוּת יֶאֱרַךְ סִפּוּרָן.

וְאָמַר הֶחָכָם (שם) הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם וְגוֹ' וְאָמַר (שם כב) הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים וְאָמַר בְּמִי שֶׁלֹּא הִתְחַבֵּר עִם אַנְשֵׁי הַחֶסֶד (שם טו) לֹא יֶאֱהַב לֵץ הוֹכֵחַ לוֹ וְגוֹ'. ואחז"ל קִבּוּץ לְרְשָׁעִים רַע לָהֶם וְרַע לְעוֹלָם וְלַצַּדִּיקִים טוֹב לָהֶם וְטוֹב לְעוֹלָם פִּזּוּר לְרְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לְעוֹלָם וְלַצַּדִּיקִים רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם, וְאָמְרוּ יְהִי בֵּיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַּצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם וְאָמַר (מלאכי ג) אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע:

וְהַשְׁמוֹנָה עָשָׂר, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בְּעֵת גַּבְהוּתָהּ וְהִתְגַּדְּלָהּ וְרֹחַק מִשְּׁאֵלֶיהָ (ס"א מאויה) בעוה"ז וְהוּא שֶׁיִּתְבּוֹנֵן עֶרְכּוֹ בֵּין הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים וְיִתְבָּאֵר לוֹ קַטְנוּתוֹ וּזְעִירוּתוֹ בֵּין יְצִירוֹת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי בָּעִנְיָן הַזֶּה בַּשַּׁעַר הַשִּׁשִּׁי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה. וְיִסְתַּכֵּל אח"כ בְּמָה שֶׁחָלַק הַבּוֹרֵא מִן הַגְּדֻלָּה לָאָדָם שֶׁהִשְׁלִיטוֹ בְּמִינֵי הַחַיִּים וְהַצְּמָחִים וְהַמּוּצָאִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים ח) תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ וְגוֹ' וְשֶׁהוֹדִיעוֹ חֻקֵּי תּוֹרָתוֹ וְהֶעֱמִידוֹ עַל כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּקָּנָתוֹ מִסּוֹדוֹת עֶלְיוֹן הָעוה"ז וְתַחְתּוֹנוֹ וְהֵרִים מַעֲלָתוֹ בְּשִׁבְחוֹ וּבְהוֹדָאָתוֹ לְבוֹרְאוֹ וּבְקָרְאוֹ אֵלָיו בַּצָּרוֹת וּבַעֲנוֹתוֹ בְּעֵת הַמְּצוּקוֹת וּבָחַרוֹ בּוֹ וְשָׁלְחוֹ אֶל בְּרוּאָיו וּמָסְרוֹ אֵלָיו סוֹדוֹת גְּבוּרָתוֹ וְהֶרְאוֹת הַמּוֹפְתִים עַל יָדוֹ עִם מָה שֶׁיֶּאֱרַךְ סִפּוּרוֹ מִן הַטּוֹבוֹת הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּרְאוֹת הַגּוּפִיּוֹת וְהָרוּחָנִיּוֹת הַכּוֹלְלוֹת וְהַמְיֻחָדוֹת חֶסֶד וְטוֹבָה עָלֵינוּ. וְהִסְתַּכֵּל אָחִי כַּמָּה עֶרְכְּךָ נִקְלֶה וְעִנְיָנְךָ נִבְזֶה וְכַמָּה גְּדֻלְּךָ בּוֹרַאֲךָ אִם מָה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְךָ וְגָדֵל צָרְכְּךָ אֶל הַשְׁגָּחָתוֹ וְהַנְהָגָתוֹ וְחוּס עַל הָעֲטָרָה הַגְּדוֹלָה (ס"א המעולה) הַזֹּאת אֲשֶׁר עִטְּרָךְ בָּהּ וְהַמַּעֲלָה הָרָמָה שֶׁהֶרִימְךָ אֵלֶיהָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַגְמוּל הַגָּדוֹל שֶׁצִּפָּנוּ לְךָ בעוה"ב וְהַדְּבֵקָךְ בַּעֲבוֹדָתוֹ וּבְהוֹדוֹתוֹ.

וְאַל יְבִיאֲךָ מָה שֶׁנִּשְׁאַךְ הַבּוֹרֵא בּוֹ בְּמָה שֶׁזִּכַּרְתִּי לְךָ מֵחֶסְדָיו וְטוֹבוֹתָיו לְהִתְגָּאוֹת בְּעִנְיָנְךָ וּלְהִתְגַּדֵּל בְּנַפְשְׁךָ וּלְהִתְרוֹמֵם בְּחֶסֶד הַבּוֹרֵא עָלֶיךָ וְתַחְשֹׁב כִּי מִן הַדִּין הוּא לְךָ וְשֶׁאַתָּה רָאוּי לוֹ וְיֵאוֹת לְךָ כָּמוֹהוּ.

אֲבָל הִדָּבֵק בַּכְּנִיעָה וּבַעֲנָוָה וּבַשִּׁפְלוּת שֶׁאַתָּה רָאוּי לָהּ כְּשֶׁתּוֹדֶה בֶּאֱמֶת עַל עֶרְכְּךָ בִּבְרִיאַת הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה כְּמוֹ שֶׁחַיָּב בּוֹ הָעֶבֶד הַחֹלֶשׁ הַנִּבְזֶה הַנִּקְלֶה כְּשֶׁיִּנָּשֵׂא אֲדוֹנָיו מַעֲלָתוֹ וְיִשֵּׂימֵהוּ עִם אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ חֶסֶד מִמֶּנּוּ עָלָיו מִבְּזוּת נַפְשׁוֹ וֶהֱיוֹתָהּ בְּעֵינָיו כְּעֶרְכָּהּ הָרִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיִּגְבַּיר אֲדוֹנָיו חַסְדּוֹ עָלָיו וְאַל יִתְגַּדֵּל לְפָנָיו וְאַל יִגְבַּהּ לִבּוֹ בְּמָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו מִן

הַגְּדֻלָּה וְהַיְקָר וְאַל יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מִשְׁאֲלִיו דֶּרֶךְ רְגִילוּת, אַךְ יַעֲזֹב עִנְיָנוֹ אֵלָיו וְיִבְטַח עָלָיו וְעַל טוּבוֹ.

וְאָמְרוּ עַל אֶחָד מִן הַצַּדִּיקִים שֶׁהָיָה אוֹמֵר אַחַר תְּפִלָּתוֹ אֱלֹהַי לֹא נְשָׁאַנִי לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ סִכְלִי בְּפִחִיתוּת עֶרְכִּי וּמְעוּט יְדִיעָתִי בִּגְדֻלָּתְךָ וְרוֹמְמוּתֶךָ כִּי אַתָּה רָם וְנִשָּׂא וַאֲנִי נִקְלֶה וְנִבְזֶה וְקָטָן מִשְׁאֹל מִמְּךָ וּמִקְרֹא אֵלֶיךָ שֵׁבַח וְהַלֵּל וְקִדֵּשׁ שִׁמְךָ הַמְקֻדָּשׁ בְּקוֹלוֹת הַמַּלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים הַקְּדוֹשִׁים אֲבָל הִרְשַׁנִי (ס״א נשאני) עַל זֶה מָה שֶּׁרוֹמַמְתַּנִי בְּצַוּוֹתְךָ אוֹתִי לִקְרֹא אֵלֶיךָ וְהִרְשַׁתַנִי לְשַׁבֵּחַ אֶת שִׁמְךָ הָעֶלְיוֹן כְּפִי הַכָּרָתִי אוֹתְךָ וִידִיעָתִי בִּכְבוֹדְךָ עִם הַרְאוֹתִי עֲבוֹדָתִי לְךָ וְשִׁפְלוּתִי לְפָנֶיךָ.

וְאַתָּה יוֹדֵעַ תַּקָּנָתִי וְאִפְנֵי הַנְהָגָתִי וְלֹא הוֹדַעְתִּיךָ בְּצָרְכֵי לְהָעִיר אוֹתְךָ עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁאַרְגִּישׁ בְּגֹדֶל חֶסְרוֹנִי אֵלֶיךָ וּבִטְחוֹנִי בְּךָ. וְאִם אֶשְׁאַל מִמְּךָ בְּסִכְלוּתִי מָה שֶׁאֵינוֹ טוֹב לִי וַאֲבַקֵּשׁ מִמְּךָ [מָה] שֶׁאֵין בּוֹ תַּקָּנָתִי בְּחִירָתְךָ הָעֶלְיוֹנָה טוֹבָה מִבְּחִירָתִי וּכְבָר הִנַּחְתִּי כָּל עִנְיָנִי אֶל גְּזֵרָתְךָ הַקַּיֶּמֶת וְהַנֶּהָגָתְךָ הָעֶלְיוֹנָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים קלא) ה׳ לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינָי וְלֹא הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי:

וְהַתִּשְׁעָה עָשָׂר, חֶשְׁבּוֹנוֹ עִם נַפְשׁוֹ בְּהַצָּלַת הַבּוֹרֵא אוֹתוֹ מִפִּגְעֵי הָעוֹלָם וְצָרוֹתָיו וּמִינֵי חֳלָאֵי בְּנֵי אָדָם בּוֹ וְאִפְנֵי הַמְּאֹרָעִים וְהַמְּצוּקִים מִמַּאֲסָר וְרָעָב וְצָמָא וְקוֹר וְחֹם וְסִמֵּי הַמָּוֶת וְהַחַיּוֹת הָרָעוֹת וְהַצְּרָעַת וְטֵרוּף הַדַּעַת וּמִינֵי בְּטוּל הַהַרְגָּשׁוֹת וּמָה שֶּׁדּוֹמֶה לָזֶה עִם יְדִיעָתוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לָהֶם וּמְחֻיָּב בָּהֶם עַל מָה שֶׁקִּדְמוּ לוֹ מִן הָעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאִים לִפְנֵי הַבּוֹרֵא וְגֹדֶל מָה שֶׁעָבַר מֵהַמְרוֹתוֹ אֶת אֱלֹהָיו וּבְזוֹתוֹ בִּדְבָרָיו וְעָזְבוֹ הוֹדָאָתוֹ וְשִׁבְחוֹ וְסוּרוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ וְהַנָּחַת הַתְּשׁוּבָה וְהַהוֹדָאָה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים מֵאָרְךְ זְמַן מָרְיוֹ עִם הַתְמָדַת טוּבוֹתָיו לוֹ וּתְדִירוּת חַסְדּוֹ עָלָיו,

כְּשֶׁיִּסְתַּכֵּל הַמַּשְׂכִּיל בָּזֶה וְיַחְשֹׁב בְּמָה שֶׁמְּנַסֶּה הַבּוֹרֵא בּוֹ אֶת בְּנֵי אָדָם בְּמָה שֶׁסִּפְּרֵנוּ מִן הַפְּגָעִים בעוה״ז וּבְהַצָּלָתוֹ מֵהֶם וְהַמָּלְטוֹ מֵהֶם עִם מָה שֶׁהוּא רָאוּי לָהֶם, יִגְדַּל שִׂבְחוֹ עַל טוֹבוֹת הָאֱלֹהִים עָלָיו וִימַהֵר אֶל הַתְּשׁוּבָה וּבַקֶּשֶׁת הַמְּחִילָה עַל מָה שֶׁקִּדַּם לוֹ מִן הָעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאִים אֲשֶׁר הִסְתִּירָם הַבּוֹרֵא עָלָיו וְיִמַּן אֹרֶךְ זְמַן וְיָרוּץ לְהִדָּבֵק בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא לְיִרְאָה מֵהֶם וְלִדְחוֹת אוֹתָם כמ״ש (דברים כ״ח:א׳) וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְאָמַר (שם ז) וְהֵסִיר ה׳ מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם וְגוֹ׳, וְאָמַר אֶחָד מֵחֲסִידֵינוּ הַקְּדוֹמוֹנִים זַ״ל רְאוּ שֶׁאֵין עַרְוָד מֵמִית אֶלָּא הַחֲטָא מֵמִית וְאָמַר דָּוִד ע״ה (תהלים צא) עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ וְגוֹ׳:

וְהָעֶשְׂרִים, חֶשְׁבּוֹנוֹ עִם נַפְשׁוֹ אִם יִהְיֶה לוֹ מָמוֹן בְּפָנִים שֶׁקָּנָהוּ וּבְאָפְנֵי הוֹצָאָתוֹ וְהוֹצָאַת חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא מִמֶּנּוּ וּפְרַע חוֹבוֹת בְּנֵי אָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ מִמֶּנּוּ וְאַל יַחֲשִׁיבֶנּוּ מֵעֲמֹד עָלָיו בְּלִבַּד וְיֵדַע כִּי הוּא אֶצְלוֹ כְּמוֹ הַפִּקָּדוֹן יִשְׁאֵר כָּל עוֹד (ס״א עת) שֶׁיִּרְצֶה הַבּוֹרֵא בְּיָדוֹ ואח״כ יַפְקִירֶנּוּ אֵצֶל אַחֵר בְּעֵת שֶׁיִּרְצֶה.

וְכַאֲשֶׁר יַחְשֹׁב בַּעַל הַמָּמוֹן בְּנַפְשׁוֹ זֶה לֹא יִפְחַד מִפִּגְעֵי הַזְּמַן עָלָיו. וְאִם יִשָּׁאֵר הַמָּמוֹן בְּיָדוֹ יוֹדֶה הַבּוֹרֵא וישַׁבְּחֵהוּ וְאִם יֹאבַד מִמֶּנּוּ יִסְבֹּל דִּינוֹ וְיִרְצֶה בִּגְזֵרָתוֹ וְיֵקַל בְּעֵינָיו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּלְהוֹצִיאוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ וְלַעֲשׂוֹת הַטּוֹב מִמֶּנּוּ וּלְהַחֲזִיר הָאֲמָנוֹת וּלְהָשִׁיב [הַנֶּעֱשָׁקוֹת] וְלֹא יַחְמֹד אָדָם בְּמָמוֹנוֹ וְלֹא יִבְזֶה עָנִי לְעָנְיוֹ וְיִהְיֶה מִן הַחֲזָקוֹת שֶׁבְּסִבּוֹת הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת וּדְחִיַּת הַמְּגֻנּוֹת כמ״ש (משלי ג) כַּבֵּד אֶת ה׳ מֵהוֹנֶךָ וגו׳ וְאָמַר (שם יט) מַלְוֶה ה׳ חוֹנֵן דָּל וגו׳:

וְהָאֶחָד וְעֶשְׂרִים, חֶשְׁבּוֹנוֹ עִם נַפְשׁוֹ עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ מִמַּעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה וּלְהַרְגִּיל בָּהּ וּלְהַתְמִיד עָלֶיהָ וְיָרוּץ וְיֵחָרֵץ לַעֲשׂוֹתָהּ עַר שֶׁתִּשּׁוּב לוֹ לְמִנְהָג. ואח״כ יִשְׁתַּדֵּל לְהוֹסִיף עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ וְיִכְסֹף לוֹ בְּלִבּוֹ וְיַעֲלֶה אֵלָיו בְּמַחְשַׁבְתּוֹ וְיִשְׁאַל מֵהָאֵל לְעָזְרוֹ וּלְאַמְּצוֹ עַל יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ מִן הַיְדִיעָה וְהַמַּעֲשֶׂה בְּלֵב וּמַצְפּוּן נֶאֱמָן.

וּכְשֶׁיִּתְמִיד עַל זֶה יִמְצִיא לוֹ הַבּוֹרֵא בַּקָּשׁוֹתָיו וְיִפְתַּח לוֹ שַׁעֲרֵי יְדִיעָתוֹ וְיַחֲזֵק שִׂכְלוֹ וְאֵבָרָיו לַעֲמֹד בְּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר לְמַעְלָה מִיְּכָלְתּוֹ מִדְּרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה כמ״ש (ישעיהו מ״ח:י״ז) אֲנִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ.

וְהַדְּמְיוֹן בָּזֶה בַּמְּלָאכוֹת וְהַלִּמּוּד כִּי הַלּוֹמֵד מְלָאכָה בְּהַתְחָלָתָהּ יַעֲשֶׂה מֵחֶלְקֶיהָ כְּפִי בִּינָתוֹ וּפְחוֹת מִמָּה שֶׁבִּיכָלְתּוֹ וְכַאֲשֶׁר תִּתְחַזֵּק בִּינָתוֹ וְיִתְמִיד עָלֶיהָ יוֹרֵהוּ הַבּוֹרֵא שָׁרְשֵׁי הַמְּלָאכָה וּכְלָלֶיהָ וּמְיַלֵּד מֵהֶם תּוֹלְדוֹת שֶׁלֹּא לְמָדָן מִזּוּלָתוֹ מִבְּנֵי אָדָם.

וְכֵן בַּלִּמּוּד כִּי בַּעַל חָכְמַת הַשִּׁעוּר לֹא יוּכַל לְלַמֵּד תַּלְמִידוֹ הַשִּׁעוּר הַמַּחְשָׁבִי בְּתְחִלַּת עִנְיָנוֹ אֲבָל מְלַמֵּד אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר הַמֻּרְגָּשׁ הַמְצֻיָּר בְּצוּרוֹת הָרְשׁוּמוֹת כַּאֲשֶׁר סִדֵּר אוֹתָן אֶקְלִידֶס בְּסִפְרוֹ שֶׁחִבֵּר בַּשִּׁעוּר, וּכְשֶׁיָּבִין אוֹתוֹ תַּלְמִיד הֵיטֵב וַיְחִפֵּץ לַעֲמֹד עַל תּוֹלְדוֹתָיו בְּהִשְׁתַּדְּלוּת וַחֲרִיצוּת יוֹרֵהוּ הַבּוֹרֵא הַשִּׁעוּר הַמַּחְשָׁבִי וְיִתַּכֵּן כָּלַל מַדָּעוֹ וְיוּכַל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ צוּרוֹת מֻפְלָאוֹת וּמְלָאכָה דַּקָּה כִּמְעַט שֶׁתִּדְמֶה לִנְבוּאָה הַבָּאָה מֵאֵת הָאֱלֹהִים.

וְכֵן בְּשִׁאָר הַחָכְמוֹת, כִּי הַתַּלְמִיד יִמְצָא בְּלִבּוֹ כְּשֶׁהוּא מִשְׁתַּדֵּל בַּחָכְמָה כֹּחַ עֶלְיוֹנִי רוּחָנִי אֵין בְּכֹחַ אָדָם לְהוֹעִילוֹ בּוֹ וְלָזֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל חָכָם עָדִיף מִנָּבִיא. וְאָמַר אֱלִיהוּא (איוב לב) אָכֵן רוּחַ הִיא בֶּאֱנוֹשׁ.

וְעַל הַהַקְשָׁה הַזֹּאת רָאוּי לְךָ אָחִי שֶׁתְּבִין כִּי רֹב הָעִנְיָן הַמָּכוּן בַּמִּצְוֹת שֶׁהֵם בַּגּוּפִים וּבָאֲבָרִים הוּא לְהָעִיר עַל הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בַּלְּבָבוֹת וּבַמַּצְפּוּנִים מִפְּנֵי שֶׁעֲלֵיהֶן מִשְׁעַן הָעֲבוֹדָה

וְהֵם שֹׁרֶשׁ הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים י) אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְגוֹ' וְאָמַר (שם ל) כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ וְאָמַר (שם י) מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ וְגוֹ'.
וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה זֶה לְמַעְלָה מִכֹּחַ הָאָדָם וְלֹא יִתָּכֵן לוֹ עַד שֶׁיִּפָּרֵד מֵרֹב תַּאֲווֹתָיו הַבַּהֲמִיּוֹת וַיַּכְרִיחַ טִבְעָיו וְיִקְשֹׁר תְּנוּעוֹתָיו הֶעֱבִיד אוֹתוֹ הַבּוֹרֵא בְּגוּפוֹ וּבְאֵבָרָיו בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ עַד שֶׁיֵּקַל עָלָיו לַעֲמֹד בָּהֶם.
וְכַאֲשֶׁר יִשְׁתַּדֵּל בָּהֶם הַמַּאֲמִין בְּלִבּוֹ וּבְמַצְפּוּנוֹ וְיִגִּיעַ מֵהֶם כְּפִי יְכָלְתּוֹ יִפְתַּח לוֹ הָאֱלֹהִים שַׁעַר הַמַּעֲלוֹת הָרוּחָנִיּוֹת וַיַּגִּיעַ מֵהֶם אֶל מָה שֶׁלְּמַעְלָה מִיְּכָלְתּוֹ וַיַּעֲבֹד הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ בְּנִרְאֶהוּ וּבְנִסְתָּרוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע"ה (תהלים פד) לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל חָי.
וּכְבָר מָשְׁלוּ זֶה לָאָדָם שֶׁנִּטַּע אִילָנוֹת וְנִכֵּשׁ שָׂרְשֵׁיהֶם וְנִקָּה הָאֲדָמָה מִן הַקּוֹצִים וּמִן הָעֲשָׂבִים וְהִשְׁקָה אוֹתָם בְּעֵת הַצֹּרֶךְ וְדִמָּן אוֹתָם וְאח"כ הוּא מְיַחֵל הַפֵּרוֹת מֵאֵת הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ וְאִם יִתְעַלֵּם מֵעֲבוֹדָתָם וּמֵעַיֵּן עֲלֵיהֶם לֹא יִהְיֶה רָאוּי שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מֵהֶם פֶּרִי.
וְכֵן בַּעַל מַעֲשֶׂה הָעֲבוֹדָה אִם יִשְׁתַּדֵּל וִימַהֵר וְיֶחֱרַץ לַעֲשׂוֹת מָה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ יְעַוְּרֵהוּ הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת מָה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִיְּכָלְתּוֹ אֲשֶׁר הוּא הַפְּרִי הָעֶלְיוֹן וְהַטּוֹבָה הַנִּכְבֶּדֶת מֵאֵת הָאֱלֹהִים עַל סְגֻלָּתוֹ וְאַנְשֵׁי אַהֲבָתוֹ בעוה"ז, כְּמוֹ שארז"ל כָּל הַמְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹנִי סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר וְאָמַר הֶחָכָם (קהלת ב':כ"ו) כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו וְגוֹ'.
וְאָמְרוּ חֲז"ל תּוֹרָה מְבִיאָה לִידֵי מַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה מֵבִיא לִידֵי זְהִירוּת זְהִירוּת מְבִיאָה לִידֵי זְרִיזוּת זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי פְּרִישׁוּת פְּרִישׁוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת נְקִיּוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרָה טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי חֲסִידוּת וַחֲסִידוּת גְּדוֹלָה מִכָּלָם שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט) אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וְגוֹ'.
וְאִם יִתְעַלֵּם מִמָּה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ וְיֶקֶל בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ תִּרְחַק עֶזְרַת הָאֱלֹהִים וְאַמַּצְתּוֹ מִמֶּנּוּ כמ"ש (משלי טו) רָחוֹק ה' מֵרְשָׁעִים וְאָמַר (ישעיהו נ"ט:ב') עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים וְגוֹ':
וְהַשְּׁנַיִם וְעֶשְׂרִים, חֻשְׁבּוֹנוֹ עִם נַפְשׁוֹ עַל הִתְעָרְבוֹ עִם בְּנֵי אָדָם בְּתַקָּנַת הָעוֹלָם מֻחֲרִישָׁה וּקְצִירָה וּמִקָּח וּמִמְכָּר וְהָעִנְיָנִים שֶׁנֶּעֱזָרִים בָּהֶם קְצָת בְּנֵי אָדָם בְּקְצָתָם עַל יְשׁוּב הָעוֹלָם שֶׁיֹּאהַב לָהֶם מָה שֶׁיֹּאהַב לְנַפְשׁוֹ מֵהֶם וְיִשְׁנָא לָהֶם מָה שֶׁיִּשְׂנָא לְנַפְשׁוֹ מֵהֶם וְיַחְמֹל עֲלֵיהֶם וְיִדְחֶה מֵהֶם כְּפִי יְכָלְתּוֹ מָה שֶׁיַּזִּיקֵם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ויקרא יט) וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ.
וְיִמָּשֵׁל בָּזֶה כְּאִלּוּ אֲנָשִׁים הֲלְכוּ אֶל אֶרֶץ רְחוֹקָה בְּדֶרֶךְ עָקוֹב וְיֵשׁ לָהֶם לָלוּן בְּמַחֲנִים רַבִּים וְיֵשׁ לָהֶם בְּהֵמוֹת רַבּוֹת טְעוּנוֹת בְּמַשָּׂאוֹת גְּדוֹלוֹת וְהָאֲנָשִׁים בִּמְתֵי מְעַט וּלְכָל אֶחָד מֵהֶם בְּהֵמוֹת רַבּוֹת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְטָעוֹן וְלִפְרֹק אוֹתָם פְּעָמִים. וְאִם יַעֲזְרוּ אִישׁ אֶת אָחִיו לְטָעֹן וְלִפְרֹק וְיִהְיֶה חֻפְצָם בְּשָׁלוֹם הַכֹּל וּלְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְשִׁיהְיוּ שָׁוִים בְּעֵזֶר וּבְסִיּוּעַ בֵּינֵיהֶם

יַגִּיעוּ אֶל הַטּוֹב שֶׁבָּעֲנָיִנִים. וְאִם יֶחֱלַק לִבָּם וְלֹא יִסְכִּימוּ לְעֵצָה אַחַת וְיִשְׁתַּדֵּל כָּל אֶחָד מֵהֶם לַעֲזֹר לְעַצְמוֹ לְבַד יִלְאֶה רֻבָּם.

וּמִן הַפָּנִים הָאֵלֶּה אָחִי כְּבֵד הָעוֹלָם עַל יוֹשְׁבָיו וְנִכְפְּלָה עֲלֵיהֶם עֲבוֹדָתוֹ וְטָרְחוּ מִפְּנֵי שֶׁרָצוּ לְהִתְיַחֵד כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּחֶלְקוֹ בּוֹ וּבְיוֹתֵר מֵחֲקוֹ מִמֶּנּוּ.

וּמִפְּנֵי שֶׁרָצוּ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מֵחֵקֶם וּבְקְשׁוּ בּוֹ אֲשֶׁר לֹא לָהֶם מִנָּעָם הָעוֹלָם חֵקֶם מִמֶּנּוּ וְלֹא הִמְצִיא לָהֶם חֶלְקָם בּוֹ עַל כֵּן אֵינָם מְרֻצִּים מִמֶּנּוּ וְאֵין אֶחָד בָּהֶם שֶׁאֵינוֹ מִתְרַעֵם בּוֹ וּבוֹכֶה עָלָיו כִּי בִּקְשׁוּ בּוֹ מוֹתְרֵי הַמִּחְיָה וּמְנָעָם הוּא דֵּי הַסִּפּוּק אֶלָּא לְאַחַר הַטֹּרַח הַגָּדוֹל וְהַיְגִיעָה הָרַבָּה.

וְאִלּוּ הָיָה מַסְפִּיק לָהֶם דֵּי סִפְּקָם וְתִהְיֶה הִשְׁתַּדְּלוּתָם שָׁוָה לְתוֹעֶלֶת כֻּלָּם וְיִהְיוּ שָׁוִים בְּעָנְיָנֵיהֶם הָיוּ מְנַצְּחִים עוֹלָמָם וּמַגִּיעִים אֶל יוֹתֵר מֻחְפָּצָם בּוֹ. וְלֹא דֵּי לָהֶם שֶׁאֵינָם עוֹזְרִים זֶה לָזֶה עַל עוֹלָמָם אֶלָּא מַחְלִישִׁים קְצָתָם אֶת קְצָתָם וְעַכֵּב (ס״א ועטר) כָּל אֶחָד מֵהֶם עַל חֲבֵרוֹ וּמְרַפֶּה כֹּחוֹ עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ אֶחָד מֵהֶם אֶל בַּקָּשָׁתוֹ וְלֹא יַשִּׂיג תַּאֲוָתוֹ.

עַל כֵּן הִשְׁתַּדֵּל אָחִי לִקְנוֹת רֵעִים נֶאֱמָנִים וְאוֹהֲבִים זַכִּים יִהְיוּ לְךָ לְעֵזֶר עַל תּוֹרָתְךָ וְעַל עוֹלָמְךָ בִּהְיוֹת לִבְּךָ שָׁלֵם עִמָּהֶם וּמַצְפּוּנְךָ זֵךְ לָהֶם וְשֶׁיִּהְיוּ חֲבִיבִין עָלֶיךָ כְּנַפְשְׁךָ כְּשֶׁתִּמְצָא יָדְךָ מִי שֶׁהוּא רָאוּי לָזֶה מֵהֶם.

וְאַל תַּפְקִיד סוֹדְךָ אֶלָּא אֵצֶל סְגֻלַּת הַסְּגֻלָּה מֵהֶם בִּלְבַד. כְּמוֹ שֶׁאָמַר בֶּן סִירָא: רַבִּים יִהְיוּ דוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ, גַּלֵּה סוֹדְךָ לְאֶחָד מֵאָלֶף.

וְאָמַר הֶחָכָם (משלי כז): שֶׁמֶן וּקְטֹרֶת יְשַׂמַּח לֵב וּמֶתֶק רֵעֵהוּ מֵעֲצַת נָפֶשׁ:

וְהַשְּׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, הַבְּחִינָה בְּכָל מָה שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם מִקְּטַנֵּי הַבְּרִיאוֹת וּגְדוֹלֵיהֶם וּמַעֲלוֹת הַמְדַבְּרִים בּוֹ וּמַדְרֵגוֹת הַבְּרוּאִים בְּתַחְתּוֹנוֹ וְעֶלְיוֹנוֹ וּתְכוּנַת הַגַּלְגַּלִּים וּתְנוּעוֹת הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים הָעוֹמְדִים וְהַהוֹלְכִים וִירִידַת הַגְּשָׁמִים וּנְשִׁיבַת הָרוּחוֹת וִיצִיאַת הַוֹּלָד מִן הָרֶחֶם, וּמָה שֶׁהוּא יוֹתֵר נִפְלָא מִזֶּה וְיוֹתֵר דַּק וְיוֹתֵר נִרְאֶה וְיוֹתֵר נִסְתָּר מִפִּלְאֵי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ הַמּוֹרִים עַל תְּמִימוּת חָכְמָתוֹ וִיכָלְתּוֹ וְהַנְהָגָתוֹ הַטּוֹבָה וַחֲנִינָתוֹ הַכּוֹלֶלֶת וְרַחֲמָיו וְרֹב הַשְׁגָּחָתוֹ עַל הַבְּרוּאִים.

וְאַל יַשִּׂיאֲךָ רֹב רְאוֹתְךָ אוֹתָם וְאָרְךָ רְגִילוּתְךָ בָּהֶם עַל עֲזִיבַת הַתַּמַּהּ מֵהֶם וְהַבְּחִינָה בָּהֶם וְתִהְיֶה קְרִימַת יְדִיעָתְךָ אוֹתָם מְחַיֶּבֶת שֶׁתְּקֵל בָּהֶם בַּעֲבוּר שֶׁהָיִיתָ רָגִיל בָּם.

וְאִם יִמְצָא עַל דַּרְכְּךָ הַזֶּה עִנְיָן הַנִּעָרִים בַּמֶּה שֶׁהֵם רוֹאִים וּמְעִידִים כֵּן יִמְצָא רֹב עַמֵּי הָאָרֶץ וְהָרְבֵּה מֵחֲשׁוּבֵי בְּנֵי אָדָם עַל הָעִנְיָן הַזֶּה. וְהוּא שֶׁהֵם תְּמֵהִים מִדָּבָר שֶׁהֵם רוֹאִים אוֹתוֹ וְלֹא הֻרְגְּלוּ לִרְאוֹתוֹ כְּקַדְרוּת הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְהַבְּרָקִים וְהָרְעָמִים וְהַזְּוָעוֹת (ס״א והזיקות) וְהַסְּעָרָה וְהַדּוֹמָה לָהֶם וְאֵינָם תְּמֵהִים מִתְּנוּעַת הַגַּלְגַּלִּים וְסִבּוּבָם בְּשֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ וְכוֹכָבִים

וְצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ וּבֹאָהּ וִירִידַת הַגְּשָׁמִים וּנְשִׁיבַת הָרוּחוֹת וְהַדּוֹמֶה לָזֶה מִמָּה שֶׁהוּא נִמְצָא עִמָּם וְרוֹאִים אוֹתוֹ תָּדִיר. וְכֵן יִתְמְהוּ כְּשֶׁרוֹאִים הַיָּם וְגַלָּיו וּסְעָרָיו וְרֹב הַחַיּוֹת אֲשֶׁר בּוֹ וְלֹא יִתְמְהוּ מֵהִלּוּךְ הַנְּהָרוֹת וְהַגֶּרֶת הַמַּיִם מִן הַמַּעְיָנוֹת לַיְלָה וְיוֹמָם לֹא יָנוּחוּ וְלֹא יַעַמְדוּ וְהַרְבֵּה כָּזֶה.

עַל כֵּן רָאוּי לְךָ אָחִי לִבְחֹן בְּכָל מָה שֶׁבָּרָא הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מָה שֶׁהָיִיתָ רָגִיל בּוֹ וּמָה שֶׁלֹּא הָיִיתָ רָגִיל בּוֹ וּבְמָה שֶׁרָאִיתָ וּבְמָה שֶׁלֹּא רָאִיתָ, וְאַל תַּשִּׁיאֲךָ סִכְלוּתְךָ מֵהִשְׁתַּכֵּל בָּעִנְיָנִים בְּנַעֲרוּתְךָ בִּתְחִלַּת רְאוֹתְךָ אוֹתָם שֶׁתַּעֲזֹב לְהִתְבּוֹנֵן וְלִבְחֹן בָּהֶם בְּעֵת חֻזְקַת הַכָּרָתְךָ וּבֹר לִבְּךָ וְהַגְּעַת בִּינָתְךָ כְּשֶׁאַתָּה גָּדוֹל אַךְ הַבֵּט לָהֶם וְהִשְׁתַּכֵּל בָּהֶם כְּאִלּוּ לֹא רָאִיתָ כְּמוֹתָם וְדַמֵּה בְּנַפְשְׁךָ כְּאִלּוּ הָיִיתָ סְתוּם עֵינַיִם קֹדֶם הַכָּרָתְךָ אוֹתָם וּאח"כ פָּקַחְתָּ עֵינֶיךָ וְרָאִיתָ אוֹתָם וְהִכַּרְתָּם,

הֲלֹא תִּרְאֶה אָחִי כִּי הַכְּסִיל כָּעִוֵּר וְכַאֲשֶׁר יַשְׂכִּיל יִהְיֶה כְּעִנְיַן מִי שֶׁנִּפְקְחוּ עֵינָיו וְרָאָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (בראשית ג) עַל אָדָם וְחַוָּה וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וּכְבָר יָדַעְנוּ כִּי עֵינֵיהֶם הָיוּ פְּקוּחוֹת קֹדֶם לָכֵן.

וְאַל תִּתְעַלֵּם מִנַּפְשְׁךָ שֶׁתִּפְקֹד אוֹתָהּ וּתְחַפֵּשׂ עַל סִכְלוּתָהּ וְאָז תִּרְאֶה מֵאֲמִתּוֹת הָעִנְיָנִים וְתַכִּיר מִפְּלָאֵי הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה מָה שֶּׁאָרְכָה סִכְלוּתְךָ בּוֹ וְעִוְרוֹנְךָ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד מִן הַחֲכָמִים לִבּוֹת הַחֲכָמִים יֵשׁ לָהֶם עֵינַיִם רוֹאוֹת מָה שֶּׁאֵינָם רוֹאִים הַפִּתְאִים כמ"ש הַכָּתוּב (ישעיה מ) הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ וגו':

וְהָאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁתִּחְשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ וְתִתְבָּעֶנָּה עַל כָּל עִנְיָן שֶׁנִּתְיַשֵּׁב אֶצְלָהּ מֵעִנְיְנֵי יְדִיעַת הָאֱלֹהִים וְתוֹרָתוֹ וְדִבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים וְחִידוֹת הַחֲכָמִים וְעִנְיְנֵי הַתְּפִלּוֹת אֲשֶׁר יָדַעְתָּ מֵעֵת נַעֲרוּתְךָ וּבְרֹב יְמֵי גְּדוּלְךָ וְלִמּוּדְךָ תְּחִלָּה כִּי צוּרוֹת הָעִנְיָנִים הַדַּקִּים אֵצֶל מִי שֶׁהַכָּרָתוֹ חֲלוּשָׁה אֵינָם כְּצוּרָתָם אֵצֶל מִי שֶׁהַכָּרָתוֹ חֲזָקָה וְכָל אֲשֶׁר תּוֹסִיף הַכָּרַת הָאָדָם יוֹסִיף בֵּרוּר בָּעִנְיָנִים,

עַל כֵּן אַל תְּנוּחַ דַּעְתְּךָ עַל מָה שֶׁנִּצְטַיֵּר בְּלִבְּךָ בִּתְחִלַּת לִמּוּדְךָ מִן הָעִנְיָנִים הַמְסֻפָּקִים וְהַסְּבָרוֹת הָעֲמֻקּוֹת, אֲבָל רָאוּי לְךָ לְהַתְחִיל בְּעֵת חֹזֶק שִׂכְלְךָ וְהַכָּרָתְךָ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים וְסִפְרֵי נְבִיאָיו כְּמִי שֶׁלֹּא לָמַד מֵהֶם סֵפֶר וְתַרְגִּיל עַצְמְךָ לְפָרְשָׁם וּלְבָאֲרָם וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּמִלּוֹתָם וּבִלְשׁוֹנָם וּמָה שֶׁסּוֹבְלוֹת מִן הָעִנְיָנִים וּמָה שֶׁיֵּשׁ מֵהֶם כִּפְשׁוּטוֹ וּמָה שֶׁאֵינוֹ כִּפְשׁוּטוֹ וּמָה שֶׁיֵּשׁ מֵהֶם נִרְאֶה וּמָה שֶׁהוּא מֵהֶם נִסְתָּר וּמָה שֶׁהַסְּבָרָא (ס"א שההקשה) נִמְצֵאת בּוֹ וּמָה שֶׁאֵין הַסְּבָרָא (ס"א ההקשה) נִמְצֵאת בּוֹ.

וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַּתְּפִלּוֹת וּבַתִּשְׁבָּחוֹת מֵהִסְתַּכֵּל בְּמִלּוֹתָם וּמְגַמַּת עִנְיְנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בְּעֵת שֶׁתְּדַבֵּר בָּהֶם לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ יוֹדֵעַ מָה שֶׁמּוֹצִיא לְשׁוֹנְךָ מִן הַמִּלּוֹת וּמָה שֶׁמְּבַקֵּשׁ לִבְּךָ בָּעִנְיָן,

וְאַל תְּנַהֵג בְּכָל זֶה כְּמִנְהַג יְמֵי הַנַּעֲרוּת שֶׁתֹּאמַר מִן הַמִּלּוֹת בִּלְשׁוֹנְךָ מָה שֶׁיִּזְדַּמֵּן לְךָ וְעַל אֵיזֶה דֶּרֶךְ שֶׁיִּזְדַּמֵּן וְאֵינְךָ יוֹדֵעַ הָעִנְיָן, וּכְבָר קָדַם לָנוּ בָּעִנְיָן הַזֶּה מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי.

וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּדִבְרֵי הַחֻכָמִים וְהַקַּבָּלָה שֶׁתִּתְבּוֹנֵן בָּהֶם וּתְדִינֵם לִזְכוּת וְאַל תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ עַל מָה שֶׁנִּתְבָּרֵר אֶצְלְךָ בִּתְחִלַּת לִמּוּדְךָ אֲבָל תִּבַע עָלָיו אֶת נַפְשְׁךָ כְּמִי שֶׁמַּתְחִיל בּוֹ, וּמָה שֶׁיִּתְבָּרֵר אֶצְלְךָ תִּזְכְּרֶנּוּ וְתִתְיַשֵּׁב בּוֹ,

וּמָה שֶׁתִּסְתַּפֵּק בְּבֵרוּרוֹ תַּחְקֹר עָלָיו מֵחָכְמֵי דּוֹרְךָ שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הַחֲקִירָה הָרִאשׁוֹנָה, אָז יֵרָאֶה לְךָ מִסּוֹדוֹת הַתּוֹרָה וְסוֹדוֹת הַחָכְמִים מָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ מִצַּד לִמּוּד הַמְלַמְּדִים אוֹתְךָ בִּתְחִלַּת עִנְיָנְךָ.

וְאַל תַּשִּׂיאֲךָ הַגַּאֲוָה שֶׁתַּחְשֹׁב שֶׁהַכָּרְתְּךָ לֹא הוֹסִיפָה עַל מָה שֶׁהָיְתָה עָלָיו מִנְּעוּרֶיךָ וְשֶׁמָּה שֶׁעָבַר בְּדַעְתְּךָ בְּעֵת הַנְּעוּרִים לֹא יִתְכֵּן לְהִשְׁתַּנּוֹת אֶצְלְךָ וְלִהְיוֹת נָכְרִי אֵצֶל דַּעְתְּךָ, כִּי זֶה מִפְּתוּי הַיֵּצֶר לְךָ שֶׁיְּרַשֶּׁל אוֹתְךָ מֵעַיִן וּמֵחֲקֹר עַל אֱמִתַּת הָעִנְיָנִים וִידַמֶּה בְּעֵינֶיךָ שֶׁאַתָּה חָכָם גָּמוּר וְלֹא תֶחְסַר מְאוּמָה מִמָּה שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי כו) חָכָם עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם.

וְאָמַר (שם) רָאִיתָ אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו תִּקְוָה לִכְסִיל מִמֶּנּוּ וְאָמַר (קהלת ב׳:י״ג-י״ד) הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהוּא מִסְתַּכֵּל בִּתְחִלַּת עִנְיָנָיו וּמָה שֶׁהוּא בּוֹ מֵעִנְיָנֵי תּוֹרָתוֹ וְעוֹלָמוֹ וּפוֹקֵד אוֹתָם וּמֵבִין הַטּוֹב וְהָרַע מִנַּפְשׁוֹ בְּמָה שֶׁעָבַר לוֹ וְיוֹסִיף לְהַחְזִיק בַּטּוֹב וְיָשׁוּב מִן הָרַע.

וְהַכְּסִיל מִתְעַלֵּם מִכָּל זֶה כְּמִי שֶׁהוֹלֵךְ בַּאֲפֵלַת הַלַּיְלָה בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה לֹא יַבִּיט אֶל מָה שֶׁעָבַר וְאִם יַחְזִיר פָּנָיו לֹא יִתְבָּאֵר אֵלָיו אַף כָּל דַּעְתּוֹ עַל מַה שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו וְעַל זֶה אָמַר וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְאָמַר (שם) וְרָאִיתִי אֲנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ וְגוֹ׳:

וְהַחֻמְשָׁה וְעֶשְׂרִים, שֶׁיַּחְשֹׁב עִם נַפְשׁוֹ עַל מָה שֶׁשָּׂקַע בָּהּ מֵאַהֲבַת העוה״ז וְהַגְבָּרַת תַּאֲוֹתֶיהָ עַל אַהֲבַת העוה״ב וְיִשְׁתַּדֵּל לְהוֹצִיא אַהֲבַת העוה״ז מִלִּבּוֹ וּלְהַגְבִּיר אַהֲבַת העוה״ב עָלֶיהָ בְּהִסְתַּכְּלוֹ בְּאַחֲרִית שְׁנֵי הָעוֹלָמִים וּמָה שֶׁיִּהְיֶה סוֹף עִנְיָנוֹ בִּשְׁנֵי הַמְּעוֹנִים וְיִשְׁתַּדֵּל לְהַרְחִיק אַהֲבַת העוה״ז מִלִּבּוֹ וּלְקָרֵם בּוֹ אַהֲבַת העוה״ב תָּמִיד.

וּכְבָר אָמַר אֶחָד מִן הַחֻכָמִים כַּאֲשֶׁר לֹא יִתְחַבְּרוּ בִּכְלִי אֶחָד הַמַּיִם וְהָאֵשׁ כֵּן לֹא תִּתְחַבֵּר בְּלֵב הַמַּאֲמִין אַהֲבַת העוה״ז וְאַהֲבַת העוה״ב וְאָמְרוּ העוה״ז והעוה״ב כִּשְׁתֵּי צָרוֹת כַּאֲשֶׁר תִּרְצֶה הָאַחַת מֵהֶן תַּקְצִיף הַשֵּׁנִית.

וְכֵן אָחִי נַפְשְׁךָ וְגוּפְךָ צְרִיכִים הַנְהָגָה וּמַחְשָׁבָה.

וְחִזּוּק הַנֶּפֶשׁ וְתִקּוּנָהּ יִהְיֶה בְּהַרְגִּילָהּ בַּמּוּסָרִים וּבַחָכְמוֹת וּלְהַנְהִיגָהּ בְּדִבְרֵי חָכְמָה וּלְלַמְּדָה הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת וְלִמְנֹעַ אוֹתָהּ מִתַּאֲווֹתֶיהָ הַבַּהֲמִיּוֹת.

אֲבָל חִזּוּק גּוּפֶךָ וְתִקּוּנוֹ שֶׁתִּפְקְדֶנּוּ בְּמִינֵי הַמַּאֲכָלִים הַטּוֹבִים הָעֲרֵבִים וְהַמַּשְׁקִים הָרְאוּיִים לְמִזְגּוֹ וְהָרְחִיצָה בַּמַּיִם הַשָּׁווִים וּלְהַרְגִּישׁ עָלָיו תָּדִיר בְּתוֹעֲלוֹתָיו וּצְרָכָיו.

וְאִם תִּהְיֶה מַחְשַׁבְתְּךָ עַל תִּקּוּן גּוּפְךָ וְתָשִׂים כָּל הַשְׂגָּחָתְךָ עָלָיו תִּתְעַלֵּם מִתַּקָּנַת נַפְשֶׁךָ. וְכֵן אִם תִּטֶּה מַחְשַׁבְתְּךָ לְהַחְיוֹת אֶת נַפְשְׁךָ בְּהַשְׂגָּחָתְךָ עָלֶיהָ תִּתְעַלֵּם מֵהַרְבֵּה מֵעִנְיְנֵי גּוּפְךָ.

וּמִן הַזְּרִיזוּת שֶׁתַּגְבִּיר אֶת נַפְשְׁךָ הַקָּיֶמֶת לְךָ עַל גּוּפְךָ הַכְּלֶה וְשֶׁתִּפְקְדֶנָּה וְתַרְגִּישׁ עָלֶיהָ וְאַל תְּקַצֵּר בָּעִנְיָנִים הַצְּרִיכִים מְאֹד לְגוּפְךָ וְתַכְבִּיד עָלָיו וְתַחְלִישֵׁהוּ וְתִהְיֶה זֹאת סִבָּה לַחֲלִישׁוּת שְׁנֵיהֶם אֲבָל תֵּן לְגוּפְךָ הַמָּזוֹן אֲשֶׁר יַעֲמִידֵהוּ עַל עִנְיָנוֹ וְתֵן לְנַפְשְׁךָ מִן הַחָכְמוֹת וְהַמּוּסָרִים יוֹתֵר מִיָּכְלָתָהּ.

וּבְזֶה אָמַר הֶחָכָם (קהלת ז׳:ט״ז): אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל תִּתְחַכַּם יוֹתֵר וְגוֹ׳. וְאָמַר (שם):
טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם מִזֶּה אַל תַּנַּח אֶת יָדֶךָ, רוֹצֶה לוֹמַר:
אַל תַּפְלִיג בְּדַרְכֵי הַצַּדִּיקִים הַפּוֹרְשִׁים מִן הָעוֹלָם וְתַעֲבוֹר אֶת נְתִיבָתָם פֶּן תִּשּׁוֹמֵם,
וְכֵן אַל תַּפְלִיג בְּדַרְכֵי הָרְשָׁעִים הַמַּגְבִּירִים אֶת הָעוֹלָם וְתִלְמַד תַּאֲוָתָם יוֹתֵר מִן הַשִּׁעוּר הָרָאוּי לְתוֹרָתְךָ וְעוֹלָמְךָ.

פֶּן תָּמוּת בְּלֹא עִתֶּךָ, רוֹצֶה לוֹמַר מוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּתִגְבֹּרֶת הַתַּאֲוָה עָלֶיהָ בְּטָבְעָהּ בְּיַם הַתַּעֲנוּגִים הַגּוּפִיִּים.

אַךְ אֱחֹז הַדֶּרֶךְ הַשָּׁוָה וְהַחֲזֵק בְּאַחֲרִיתֶךָ וְאַל תַּנַּח עוֹלָמְךָ כִּי מִמֶּנּוּ תִּקַּח לְךָ צֵדָה לָעוֹלָם הַקַּיָּמָה וּמְקוֹם הַמְּנוּחָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזַ״ל הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הַתְקֵן עַצְמְךָ בַּפְּרוֹזְדוֹר כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין,

וְזוֹ הִיא דֶּרֶךְ הַחֲסִידִים הָרְאשׁוֹנִים הַיְּרֵאִים אֶת הָאֱלֹהִים.

וּמָה שֶׁאָמַר וְאַל תִּתְחַכַּם יוֹתֵר וְלֹא אָמַר וְאַל תְּהִי סָכָל יוֹתֵר מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַחָכְמָה אֱצְלֵנוּ גְּבוּל יָדוּעַ לֹא יִתְכֵּן לַעֲבֹר אוֹתוֹ וְהוּא שֶׁכָּל מִין מִמִּינֵי הַחָכְמָה שֶׁיִּמְשָׁכֵנוּ לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּלְהַרְאוֹת חָכְמָתוֹ וְיִכְלְתּוֹ מֻתָּר לָנוּ וְחַיָּבִים אֲנַחְנוּ לַחְקֹר עָלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איוב כח) הֵן יִרְאַת אֲדֹנָי הִיא חָכְמָה וְאָמַר (משלי ט) תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת ה׳ וְדַעַת קְדֹשִׁים בִּינָה ר״ל וַדַּעַת הָאֱלֹהִים, וְאָמַר (תהלים קיא) רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה׳ וְאָמַר (ירמיה ח) הִנֵּה בִדְבַר ה׳ מָאָסוּ וְחָכְמַת מֶה לָהֶם, וְכָל מָה שֶׁהוּא מִן הַחָכְמָה עַל זוּלַת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר זָכַרְנוּ אָסוּר לְעַיֵּן בָּהּ וְלַחְקֹר עָלֶיהָ וע״כ אָמַר וְאַל תִּתְחַכַּם יוֹתֵר,

אַךְ הַסְּכָלוּת וְהַהוֹלֶלוּת הִזְהִיר מִמְּעוּטָן [וּמֵרֻבָּן] וְעַל כֵּן אָמַר וְאַל תְּהִי סָכָל וְלֹא אָמַר יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁמִּמְּעוּטָם מַפְסִיד הַרְבֵּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר (קהלת י׳:א׳) זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד סִכְלוּת מְעָט:

וְהַשִּׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים, חֶשְׁבּוֹנוֹ עִם נַפְשׁוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ וְיִירָא מֵעָנְשׁוֹ אִם יַעֲבֹר עַל מִצְוֹתָיו וְלֹא יַרְגִּישׁ לְמִצְוֹת אֱלֹהָיו וְלֹא יִירָא מֵעָנְשׁוֹ בְּעָבְרוֹ עַל מִצְוֹתָיו.

וְאֵיךְ לֹא יִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ מָה בֵּין שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת וְיַכִּיר מָה בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים וְיָבִין חֻלְשַׁת הַמִּצְוֹת לְקַיֵּם גְּזֵרוֹתָיו וְהִתְאַחֲרוֹ מֵהַפִּיל הָעֹנֶשׁ בּוֹ וְרָחֲקוֹ מֵהַשְׁקִיף עָלָיו וְטִרְדָּתוֹ בְּנַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ וּכְבָר אָמַר הֶחָכָם (משלי כד) יְרָא אֶת ה׳ בְּנִי וָמֶלֶךְ וְאָמַר (שם כ) נַהַם כַּכְּפִיר אֵימַת מָלֶךְ,

וְאֵיךְ לֹא יִתְבַּיֵּשׁ הַמַּשְׂכִּיל מֵאֱלֹהָיו שֶׁגְּזֵרָתוֹ קַיֶּמֶת הַמַּשְׁקִיף עָלָיו תָּמִיד וְלֹא תַּטְרִידֵהוּ מִמֶּנּוּ טִרְדָּה וְלֹא יִמְנָעֵהוּ מִמֶּנּוּ מוֹנֵעַ וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד מֵעָנְשׁוֹ וְיַמְרֵהוּ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מַשְׁקִיף עָלָיו וְרוֹאֶה נִגְלֵהוּ וְנִסְתָּרוֹ וְלֹא יַחְזֹר אֵלָיו בִּתְשׁוּבָה עַל מָה שֶׁקָּדַם לוֹ וְיֹאמַר כַּמָּה אָרַךְ הַמְרוֹתִי אֶת דְּבָרוֹ וְהִתְמִיד סִתְרוֹ עָלַי אֲבַקֵּשׁ מְחִילָתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּעְכְּרֵנִי בעוה״ז אוֹ יְעַנֵּנִי בעוה״ב וְהוּא מָה שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים י) רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל מְזִמּוֹתָיו:

וְהַשִּׁבְעָה וְעֶשְׂרִים, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ כְּשֶׁתָּבֹא עָלָיו רָעָה בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ אוֹ בְּעִנְיָן מֵעִנְיָנָיו וְיִקַּבֵּל הַכֹּל מֵאֱלֹהָיו בְּשִׂמְחָה וְיִסְבֹּל סֵבֶל רוֹצֶה בְּדִין הָאֱלֹהִים וְלֹא סֵבֶל מִתְקַצֵּף עַל גְּזֵרָתוֹ.

כמ״ש (ישעיה ח) וְחִכִּיתִי לַה׳ הַמַּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִוִּיתִי לוֹ, וְאַל יְהִיֶה כְּמִי שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו (שם) וְהָיָה כִי יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלֵּל בְּמַלְכּוֹ וּבֵאלֹהָיו וּפָנָה לְמַעְלָה,

וְדַע אָחִי כִּי הָעֻשֶּׁר נְסִיּוֹנוֹת שְׁנִסָּה הַמָּקוֹם אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ לֹא הָיִינוּ מְשַׁבְּחִים לוֹ עָמְדוֹ בָּהֶם לוּלֵי שֶׁהָיָה מְקַבֵּל הַכֹּל מֵאֱלֹהָיו בְּרָצוֹן וּבְטוּב לֵבָב כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט) וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם לֹא נִתְחַיְּבוּ לְהַאֲשִׁימָם וּלְהוֹכִיחָם בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל הִתְקַצְּפָם וְשֶׁלֹּא הָיָה לִבָּם טוֹב עִם הָאֱלֹהִים וְעִם נְבִיאוֹ.

כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים עח) וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וּפְעָמִים רַבּוֹת הָיוּ מַרְאִים מְרִדָּם וּמְרִיָם בֵּאלֹהִים וַהֲפָרַת בְּרִיתוֹ כַּאֲשֶׁר תִּמְצָאֵם בְּכָל עִנְיָן מִתְאַוִּים לָשׁוּב מִצְרַיִם וְהַדּוֹמֶה לָזֶה,

וְהַסֵּבֶל הַטּוֹב מִדָּה טוֹבָה וְהַסֵּבֶל שֶׁבְּעָלָיו מֻכְרָח בּוֹ אֵין לִבְעָלָיו שָׂכָר עָלָיו וְלֹא מְחִילָה בּוֹ.

הִסְתַּכֵּל אָחִי מָה בֵּין שְׁנֵי הַסְּבָלִים וְהִתְבּוֹנֵן הַהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים.

וְחַלֵּק עִנְיַן הַסֵּבֶל בְּנַפְשְׁךָ לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים,

הַסֵּבֶל עַל עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים.

וְהַסֵּבֶל עַל הַמְרוּתוֹ.
וְהַסֵּבֶל עַל פִּגְעֵי הָעוֹלָם,
וְזֶה הַחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי נֶחֱלָק לִבְ' חֲלָקִים:
וְהוּא הַסֵּבֶל עַל מָה שֶׁחָסֵר,
אוֹ עַל הֶעְדֵּר דָּבָר אָהוּב.
וְאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה יָכוֹל שֶׁתִּתְחַיֵּב בּוֹ עַל דֶּרֶךְ הָעֹנֶשׁ וּמוֹחָלִין בּוֹ עָוֹנְךָ אוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַתְחָלָה מִן הָאֱלֹהִים לְךָ עַל דֶּרֶךְ הַנִּסָּיוֹן וְהַמִּבְחָן וְיַרְבֶּה בָּזֶה הַבּוֹרֵא שְׂכָרְךָ וְיַגְדִּיל גְּמוּלְךָ עָלָיו.
וְעַל אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה מֵאֵלֶּה הַשֵּׁנִי פָּנִים רָאוּי לְךָ שֶׁתְּקַבֵּל מָה שֶׁיְּבוֹאֲךָ מֵאֵת הָאֱלֹהִים מֵהֶם בְּרָצוֹן וּבְקִבּוּל טוֹב כמ"ש דהמע"ה (שם כה) כָּל אָרְחוֹת ה' חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדָתָיו, כִּי הָרָעָה הַבָּאָה עָלֶיךָ אִם הִיא לִמְחֹל עֲוֹנְךָ הִיא אֱמֶת וְאִם הִיא הַתְחָלָה מֵאֵת הָאֱלֹהִים לְתֵת תְּמוּרָתָהּ הַגְּמוּל הַטּוֹב עַל סָבְלְךָ הַנִּסָּיוֹן הִיא חֶסֶד וְאֵינֶנָּה יוֹצְאָה מֵחֶסֶד וֶאֱמֶת.
וְאִם תֵּיטִיב לְהִסְתַּכֵּל בָּעִנְיָנִים הָאֵלֶּה בְּלִבְּךָ יִהְיֶה אַחֲרִית סִבְלְךָ טוֹב וְהַגְּמוּל עָלָיו מֻבְטָח.
עַל כֵּן אָחִי אַל תִּתְעַלֵּם לִפְקֹד מַחְשַׁבְתְּךָ תָּמִיד בָּעִנְיָן הַזֶּה וְאָז יֶחֱזַק סִבְלְךָ לֵאלֹהִים וְיִקַּל מֵעָלֶיךָ בְּהַעֲלוֹת עַל לִבְּךָ צַעַר הָרָעָה וּמְרִירוּת הַסֵּבֶל וְיוֹרֶה עַל רְצוֹנְךָ הַטּוֹב בִּגְזֵרַת הָאֱלֹהִים וְהִתְנַחֲמְךָ בּוֹ וּבְטָחוֹנְךָ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא) חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל הַמְיַחֲלִים לַה':
וְהַשְּׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ אַחַר בִּטְחוֹנוֹ עַל הָאֱלֹהִים וּמָסְרוֹ אֵלָיו אֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת מָמוֹנוֹ וּבָנָיו וְכָל עִנְיָנָיו כְּשֶׁיִּשְׁתַּנֶּה עִנְיָנוֹ וְיִגְזֹר הַבּוֹרֵא בְּמָה שֶׁאֵינוֹ מַפִּיק רְצוֹנוֹ.
שֶׁיַּחְשֹׁב בְּנַפְשׁוֹ שֶׁאָדָם נָתַן לַחֲבֵרוֹ בְּמַתָּנָה בַּיִת אוֹ שָׂדֶה וְאַחַר כָּךְ עָלָה בְּלֵב מְקַבֵּל הַמַּתָּנָה לַהֲרֹס אוֹתוֹ וְלִבְנוֹתוֹ עַל עִנְיָן אַחֵר אוֹ לְשַׁנּוֹתוֹ מֵעִנְיָנוֹ הָרִאשׁוֹן הֲיֵשׁ מִן הַדִּין לַנּוֹתֵן אוֹתוֹ לוֹ שֶׁיֵּאָבֵל עַל מַעֲשֵׂהוּ בּוֹ וְיִדְאַג עַל שַׁנּוֹתוֹ אוֹתוֹ מֵעִנְיָנוֹ הָרִאשׁוֹן אַחַר שֶׁמָּסַר לוֹ הַבַּיִת אוֹ הַשָּׂדֶה,
וְכֵן אַתָּה אָחִי אִם הִתְנַדַּבְתָּ בְּנַפְשְׁךָ וּבְמָמוֹנְךָ לֵאלֹהִים אַל תֵּאָבֵל עַל מַעֲשֵׂהוּ בְּךָ כִּרְצוֹנוֹ וְהַנְהָגָתוֹ אוֹתְךָ כְּחֶפְצוֹ וְאִם אֵינֶנּוּ טוֹב לְךָ בַּנִּרְאֶה מִמֶּנּוּ, אֲבָל רָאוּי לְךָ שֶׁתְּנוּחַ דַּעְתְּךָ עָלָיו וְתִסְמֹךְ עַל הַנְהָגָתוֹ הַמַּעֲלָה וּגְזֵרַת דִּינוֹ וְאַל תַּחְזֹר בְּמָה שֶׁנָּתַתָּ לוֹ מִשֶּׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁאַתָּה סָבוּר וְאַל תַּרְאֶה הַצַּעַר בְּעֵת גְּזַר דִּינוֹ עָלֶיךָ כ"ש שֶׁאַתָּה אֶחָד מִיְּצוּרָיו וְהוּא יוֹצְרְךָ וּמַטְרִיפְךָ וּמַנְהִיגְךָ בַּטּוֹב לְךָ בְּגִלּוּיְךָ וּבְנִסְתָּרְךָ וְאִם נֶעְלַם מִמְּךָ הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁאָמַר (הושע יא) וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו וְלֹא יָדְעוּ כִּי רְפָאתִים:

וְהַתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁיִּתְבּוֹנֵן יִתְרוֹן נַפְשׁוֹ עַל גּוּפוֹ וְיַכִּיר יִתְרוֹן קְצָת בְּנֵי אָדָם עַל קְצָתָם עַד שֶׁאָדָם אֶחָד שָׁקוּל כְּנֶגֶד אֶלֶף בְּנֵי אָדָם וְיֵדַע כִּי יִתְרוֹנוֹ אֵינוֹ מִכֹּחוֹת גּוּפוֹ אַךְ מִצַּד מַעֲלוֹת נַפְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְדָוִד (שמואל ב יח) כִּי עַתָּה כָמֹנוּ עֲשָׂרָה אֲלָפִים.

אַף כִּי הַנְּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן יִתְרוֹן בְּיָפְיָן כַּאֲשֶׁר תֻּחְסַרְנָה מַעֲלוֹת הַנְּפָשׁוֹת אֵין יָפְיָן נָאֶה וְנוֹיָן מִתְנַגֵּד כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי יא) נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם וְאָמַר (שם לא) שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי.

וּכְפִי הַכָּרָתְךָ בְּיִתְרוֹן נַפְשְׁךָ עַל גּוּפְךָ רָאוּי לְךָ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּתִקּוּנֶיהָ (ס״א להשתכל בתקנותיה) וּבְהַצָּלָתָהּ אֲצֶל אֲדוֹנֶיהָ הַמַּשְׁקִיף עַל זְכוּתָהּ וְקִדְרוּתָהּ וְשִׁבְחָהּ וּגְנוּתָהּ וּבְחִירָתָהּ בַּטּוֹב וּבָרַע וּנְטוֹתָהּ עִם שִׂכְלָהּ וְעִם תַּאֲוָתָהּ.

עַל כֵּן פִּקֹּד עִנְיָנֶיהָ תָּמִיד יוֹתֵר מִפְּקֻדָּךְ עִנְיַן גּוּפְךָ, וְדַע כִּי גּוּפְךָ יוֹתֵר קָרוֹב לְהֵרָפֵא מִן הַקָּשֶׁה שֶׁבַּחֻלָאִים כְּשֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מֵרְפּוּאַת נַפְשְׁךָ מִמַּדְוֶה הַיֵּצֶר כְּשֶׁהוּא גּוֹבֵר עָלֶיהָ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (שם יח) רוּחַ אִישׁ יְכַלְכֵּל מַחֲלֵהוּ וְרוּחַ נְכֵאָה מִי יִשָּׂאֶנָּה וְאָמַר (שם ד) מִכָּל מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ:

הַמַּשְׁלִים הַשְּׁלִשִׁים, חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ בִּתְנָאֵי הַגְּרוּת בעוה״ז וְיִחְשֹׁב מַעֲלָתוֹ בּוֹ כְּמַעֲלַת אָדָם נָכְרִי הִגִּיעַ אֶל אֶרֶץ נָכְרִיָּה וְלֹא הִכִּיר אִ׳ מֵאַנְשֵׁי הַמְּדִינָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיהָ וְלֹא הָיָה אִ׳ מֵהֶם יוֹדֵעַ בּוֹ אֶלָּא שֶׁאֲדוֹנֵי הַמְּדִינָה חָמַל עָלָיו לְגֵרוּתוֹ וְהוֹרָהוּ מָה שֶּׁיִּתַּקֵּן עִנְיָנוֹ בָּהּ וְנָתַן לוֹ מְזוֹנוֹ יוֹם יוֹם וְצִוָּהוּ שֶׁלֹּא יַמְרֶה אֶת פִּיהוּ וְלֹא יַעֲבֹר עַל מִצְוָתוֹ וְיֵחָלוֹ וְהִפְחִידוֹ בְּגִמּוּלוֹ וּבָעֹנֶשׁ כְּפִי הָרְאוּי לַזְּמַן וְלַמָּקוֹם וְהִזְהִירָהוּ עַל הַנְּסִיעָה וְלֹא הוֹדִיעוֹ הָעֵת.

מִן הַתְּנָאִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶם:

הַכְנִיעָה וְהַשְׁפָּלוּת וְלַעֲזֹב הַגַּאֲוָה וּלְהִתְרַחֵק מִן הַגַּאֲוֹן וְהַגֹּבַהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בָּעִנְיָן הַזֶּה (בראשית י״ט:ט׳) הָאֶחָד בָּא לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט,

וּמֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה מְזֻמָּן לִנְסִיעָה וּלְהַעְתָּקָה וְלֹא יִרְגִּיעַ וְלֹא תָּנוּחַ נַפְשׁוֹ כמ״ש (ויקרא כה) וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת וְגוֹ׳,

וּמֵהֶם שֶׁיְּחַקֹּר עַל דָּתֵי הַמְּדִינָה וְחֻקֶּיהָ וְעַל מָה שֶׁחַיָּבִים בּוֹ לַמֶּלֶךְ כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים קיט) גֵּר אָנֹכִי בָּאָרֶץ וְגוֹ׳.

וּמֵהֶם שֶׁיֶּאֱהַב אֶת הַגֵּר כָּמוֹהוּ שֶׁיְּסַיְּעֵהוּ וְיַעֲזְרֵהוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים י׳) וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַר (ויקרא יט) כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם.

וּמֵהֶם שֶׁיְּמַהֵר וְיָחִישׁ לְהִדָּבֵק בַּעֲבוֹדַת אֲדוֹנֵי הַמְּדִינָה מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ חוֹמֵל שֶׁיִּפְגַּע בּוֹ בַּעֲדוֹ אִם יְקַצֵּר בַּעֲבוֹדָתוֹ. כִּי עִנְיָנוֹ הֵפֶךְ תְּשׁוּבַת הַשּׁוֹנַמִּית עֵת שֶׁשָּׁאַל אוֹתָהּ הַנָּבִיא (מלכים ב ד) הֲיֵשׁ לְדַבֵּר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שַׂר הַצָּבָא שֶׁאָמְרָה בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת כְּלוֹמַר שֶׁעַמִּי

וּמִשְׁפַּחְתִּי יְדַבְּרוּ אֵלָיו בַּעֲבוּרִי בְּעֵת הַצָּרֶךְ וְאֵינוֹ כֵן עָנְיַן הַגֵּר אַךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים קמב) הַבֵּיט יָמִין וּרְאֵה וְאֵין לִי מַכִּיר וְגוֹ'.

וּמֵהֶם שֶׁיִּסְתַּפֵּק בְּמָה שֶׁמְּזַדַּמֵּן לוֹ מִן הַמָּזוֹן וּבְמָה שֶׁיִּמָּצֵא לוֹ מְדִירָה וּמַלְבּוּשׁ וְלִנְהֹג בְּכָל עָנְיָנוֹ כְּדֵי הַסְפּוּק מִבְּלִי טֹרַח.

וּמֵהֶם שֶׁיְּזַדַּמֵּן לַנְּסִיעָה וְלַחְשֹׁב בְּצַדָּה לַדֶּרֶךְ,

וּמֵהֶם שֶׁיְּרֻבֶּה בְּעֵינָיו הַמְּעַט מִן הַטּוֹבָה וְיֵאָרִיךְ לְשׁוֹנוֹ בְּהוֹדָאַת מִי שֶׁהֵטִיב לוֹ בָּהּ,

וּמֵהֶם שֶׁיִּסְבֹּל הָרָעָה אִם תָּבֹא אֵלָיו וְהַנֶּזֶק אִם יַגִּיעַ אֵלָיו מִשֶּׁבֶר רוּחוֹ וְשִׁפְלוּת נַפְשׁוֹ וַחֲלִישׁוּתוֹ מִדְּחוֹתָם מֵעָלָיו.

ע"כ קַבֵּל עַל עַצְמְךָ אָחִי תְּנָאֵי הַגֵּרוּת בעוה"ז מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה בּוֹ גֵּר בָּאֱמֶת.

וְהָרְאָיָה עַל גֵּרוּתְךָ וִיחִידוּתְךָ בּוֹ, כִּי בְּעֵת צֵאתְךָ אֶל גֶּדֶר הַהַוָיָה וְהִרְכַּבְתְּךָ בְּבֶטֶן אִמְּךָ אִלּוּ הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים כָּל בְּנֵי הָעוֹלָם לְהַקְדִּימְךָ קֹדֶם לְכֵן בְּרֶגַע אֶחָד אוֹ לְאַחֲרְךָ רֶגַע אֶחָד אוֹ לְקָשֹׁר אֲבָר מֵאֲבָרֶיךָ בַּחֲבֵרוֹ אוֹ לְהַתִּירוֹ אוֹ לְצַיֵּר צוּרָה מִצּוּרוֹת אֲבָרֶיךָ הַנִּסְתָּרִים וְהַנִּרְאִים אוֹ לְהַתִּיר תְּנוּעָה לְאֵבֶר מֵאֲבָרֶיךָ הַנְּחִים אוֹ לְהַנִּיחַ הַנָּע מֵהֶם אוֹ לְהַחֲרִידְךָ לְצֵאת מִבֶּטֶן אִמְּךָ קֹדֶם עִתְּךָ הַנִּגְזֶרֶת לְךָ אוֹ לְאַחֲרְךָ אַחֲרֵיהּ כְּהֶרֶף עַיִן אוֹ לְהָקֵל עָלֶיךָ הָעִנְיָן אוֹ לְהַקְשׁוֹתוֹ לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְךָ עַל זֶה.

וְכֵן אַחַר יְצִיאָתְךָ אֶל הָעוה"ז לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהַגִּיעַ מְזוֹנְךָ אֵלֶיךָ מִבְּלִי עֶזְרַת הָאֵל לְךָ וְלֹא לְהוֹסִיף בְּגוּפְךָ וְלֹא לְחַסֵּר מִמֶּנּוּ, וְאִלּוּ הָיִיתָ מַעֲלֶה עַל לִבְּךָ כִּי הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְךָ לְבַדְּךָ נִשְׁאַר מֵאֵין יוֹשֵׁב לֹא הָיָה זֶה מוֹסִיף בְּטַרְפְּךָ הַמַּגִּיעַ אוֹתְךָ אֶל אַחֲרִיתְךָ כְּשִׁעוּר חָרְדָּל.

וְכֵן אִלּוּ הָיוּ נוֹסָפִים אַנְשֵׁי הָעוֹלָם כְּפָלַיִם לֹא הָיָה חָסֵר לְךָ מִטַּרְפְּךָ הַנִּגְזָר לְךָ כְּחַרְדָּל וְלֹא פָּחוֹת מִמֶּנּוּ וְלֹא יוֹתֵר.

וְכֵן לֹא יוּכַל אֶחָד מִן הַבְּרוּאִים לְהוֹעִיל לְךָ וְלֹא לְהַזִּיקְךָ וְלֹא לְאֶחָד מֵהֶם יְכֹלֶת לְהוֹסִיף בִּימֵי חַיֶּיךָ וְלֹא לִפְחוֹת מֵהֶם וְכֵן לְכָל מִדּוֹתֶיךָ וְטִבְעֶךָ וּמַעֲלֶיךָ הַטּוֹבִים וְהָרָעִים.

אִם כֵּן אֵי זֶה יַחַס בֵּינְךָ וּבֵין הַבְּרוּאִים אוֹ בְּאֵיזוֹ קֶרְבָה אַתָּה קָרוֹב אֲלֵיהֶם אוֹ הֵם קְרוֹבִים אֵלֶיךָ. אַתָּה בעוה"ז כ"א גֵּר שֶׁלֹּא יוֹעִילוּךָ רֹב אֲנָשָׁיו וְלֹא יַזִּיקוּךָ מְעוּטָם וְאַתָּה בּוֹ אֶלָּא כְּיָחִיד הַבּוֹדֵד אֲשֶׁר אֵין לוֹ צָוֹת כִּי אִם אָדוֹנָיו וְלֹא חוֹמֵל עָלָיו כִּי אִם בּוֹרְאוֹ.

עַל כֵּן הִתְיַחֵד אָחִי בַּעֲבוּדָתוֹ כַּאֲשֶׁר הִתְיַחֵד בִּבְרִיאָתְךָ וְהַנְהָגָתְךָ וְטָרְפְּךָ וְחַיֶּיךָ וּמוֹתְךָ.

וְשִׂים תּוֹרָתוֹ וְסִפְרוֹ נֹכַח עֵינֶיךָ וְיַחֵל אֶל גְּמוּלוֹ וּפְחַד מַעֲנָשׁוֹ וְקַבֵּל תְּנָאֵי הַגֵּר אֲשֶׁר הַעִירוֹתִיךָ עֲלֵיהֶם עַל נַפְשְׁךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה תַּגִּיעַ אֶל נְעִימוֹת הָעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי כד) כֵּן דְּעֵה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ.

וְאֵלֶּה אָחִי שְׁלֹשִׁים פָּנִים מֵאָפְנֵי חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ לֵאלֹהִים יִתְעַלֶּה כְּשֶׁתַּחְשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ עֲלֵיהֶם וְתִתֵּן הַדִּין מֵעַצְמְךָ בָּהֶם יִבָּקַע לְךָ אוֹרָם וְיַקִּיף אוֹתְךָ זְהֳרָם וַחֲשֹׁב בָּהֶם תָּמִיד. וְהַעֲלֵם עַל לִבְּךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. וְאַל יַסְפִּיק לְךָ מִעוּט דְּבָרַי בָּהֶם וְזִכְרִי אוֹתָם בְּדֶרֶךְ קְצָרָה כִּי כָּל עִנְיָן מֵהֶם כְּשֶׁיִּתְבָּאֵר וְיִתְפָּרֵשׁ נוֹשֵׂא כְּפָלִים רַבִּים מִמָּה שֶׁזָּכַרְתִּי.

אַךְ הַעִירוֹתִי עֲלֵיהֶם הֶעָרָה וְהִזְכַּרְתִּי הַדּוֹרֵשׁ אוֹתָם הַזְכָּרָה בְּדֶרֶךְ קְצָרָה וְלֹא הִרְבֵּיתִי בִּדְבָרִים שֶׁלֹּא יֵאָרֵךְ הַסֵּפֶר וְיֵצֵא מִדַּרְכִּי כַּוָּנָתִי בּוֹ אֲשֶׁר הִיא לְהָעִיר וּלְהוֹרוֹת.

וְשִׂימֵם נֶגֶד עֵינֶיךָ וְנֹכַח רְאוּתְךָ וַהֲשִׁיבֵם עַל לִבְּךָ וּמַחְשַׁבְתְּךָ אָז יֵרָאֶה לְךָ מֵהֶם בְּעֵת שֶׁתִּשְׁנֶה אוֹתָם מָה שֶׁלֹּא נִרְאָה לְךָ בָּרִאשׁוֹנָה מִסּוֹדוֹת נֶעֱלָמִים וּמוּסָרִים רוּחָנִיִּים.

וְאַל תַּחְשֹׁב כְּשֶׁתַּעֲיֵן בָּהֶם וְתַעֲמֹד עַל הַנִּרְאֶה מִמִּלּוֹת כִּי כְּבָר עָמַדְתָּ עַל כָּל צְפוּנֵי עִנְיְנֵיהֶם כִּי לֹא תַּגִּיעַ לָזֶה מֵהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁתִּתֵּן מַחְשַׁבְתְּךָ עֲלֵיהֶם בַּחֲרִיצוּת וּבְהִשְׁתַּדְּלוּת זְמַן אָרֹךְ וּפְעָמִים רַבּוֹת.

וֶהְיֵה מִתְיַשֵּׁר בָּהֶם וּמְיַשֵּׁר אֲלֵיהֶם תַּגִּיעַ אֶל הַגְּמוּל הַגָּדוֹל מֵאֵת הָאֱלֹהִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דניאל יב) וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וְגוֹ' וְאָמַר הֶחָכָם (משלי כד) וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם:

פרק ד

אַךְ תּוֹעֶלֶת הַחֶשְׁבּוֹן הַנִּזְכָּר הִיא:

הַתּוֹלָדָה שֶׁמְּיַלֶּדֶת הַנֶּפֶשׁ בְּעָמְדָהּ עַל בֵּרוּר מָה שֶׁקָּדַם לָנוּ בִּשְׁלֹשִׁים אָפְנֵי הַחֶשְׁבּוֹן הַנִּזְכָּרִים,

וַהֲבָנַת עִנְיְנֵיהֶם,

וְצִוּרַת מְצִיאָתָם,

וַאֲמִתַּת חִיּוּבָם,

וְהִמָּשֵׁךְ הַנֶּפֶשׁ לְקַבְּלָם עָלֶיהָ כְּפִי הַכָּרָתָהּ בָּהֶם וַהֲשָׁבָתָם בְּרַעְיוֹנֶיהָ,

וְאָז אָחִי תִּתְיַלֵּד בְּנַפְשְׁךָ תּוֹלָדָה מְעֻלָּה וְרָמָה תִּלְמַד מִמֶּנָּה כָּל הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת וְתַגִּיעַ בָּהּ אֶל כָּל הַחֲמוּדוֹת וְהִיא זְכוּת עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ מִקְּדִרוּת הַסִּכְלוּת הַמְסִירָה חֶשְׁכַת הַסֵּפֶק אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ.

וּכְבָר יָדַעְתָּ כִּי כְּפִי בֵּרוּר הַהַקְדָּמוֹת וְרֹב מִסְפָּרָן וְיֹשֶׁר סִדּוּרָן תִּהְיֶה הַתּוֹלָדָה הַנּוֹלֶדֶת מֵהֶן בְּבֵרוּרָהּ וַחֲשִׁיבוּת מַעֲלָתָהּ.

וְכֵן הַרְכָּבַת הַמְּרֻקָּחַת בִּמְלֶאכֶת הָרְפוּאוֹת כִּי תּוֹעֶלֶת הַמְּרֻקָּחַת וְכֹחַ מַעֲשֶׂיהָ יִהְיֶה כְּפִי כֹּחַ הַסַּמָּנִים אֲשֶׁר הֻרְכְּבָה מֵהֶם הַמְּרֻקָּחַת.

וְכֵן בְּחָכְמַת הַשִּׁעוּרִים הַנִּקְרֵאת בְּעַרְבִּי אַלְהִנְדָּסָ"א כְּפִי רֹב הַהַקְדָּמוֹת הַמַּקְדָּמוֹת בָּעִנְיָן הַנִּדְרָשׁ תִּהְיֶה חֲשִׁיבוּתוֹ וְתוֹעֶלֶת יְדִיעָתוֹ,

וּכְמוֹ כֵן בְּהַרְבֵּה מִן הַמַּעֲשִׂים כִּי הַפֶּלֶס לֹא יִתָּכֵן לִמְחַבְּרוֹ עַד שֶׁיֵּדַע קֹדֶם חָכְמַת הַשִּׁעוּר וְטִבְעֵי הַמִּנְיָנִים וְהַשְּׁקָלִים.

וְכֵן חוּג הַחוֹזִים הַנִּקְרָא אִצְטְרוֹלָ"ב בְּעַרְבִי לֹא יִתָּכֵן לִמְחַבְּרוֹ אֶלָּא אַחַר עָמְדוֹ עַל חָכְמַת הַשִּׁעוּר וְעַל הַמּוֹבְדִּיטָאוֹת (המכרוטאות) וּתְנוּעַת הַגַּלְגַּלִּים וּפְשִׁיטוּת הַכַּדּוּר.

וְכֵן הָעִנְיָן הַזֶּה הַנִּדְרָשׁ מִן הַנֶּפֶשׁ לֹא יִתָּכֵן לְךָ אָחִי אֶלָּא אַחַר שֶׁתִּסְבֹּל קַבָּלַת מָה שֶׁהַעִירוֹתִיךָ עָלָיו מִן הַחֶשְׁבּוֹן עִם נַפְשְׁךָ בְּמָה שֶׁזָּכַרְתִּי לְךָ בַּשַּׁעַר הַזֶּה וּבְזוּלָתוֹ מִן הַשְּׁעָרִים וְהַתְמָדַת הַמַּעֲשֶׂה בָּהֶם.

כִּי כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה זֶה בְּלֵב נֶאֱמָן וּבְנֶפֶשׁ בָּרָה יֵאוֹר שִׂכְלְךָ וְתִרְאֶה הַדֶּרֶךְ אֶל כָּל הַמַּעֲלוֹת הָרָמוֹת וְלֹא יִהְיֶה לַיֵּצֶר דֶּרֶךְ לְהַגִּיעַ אֵלֶיךָ וּלְהַשְׁיאֲךָ וְתִהְיֶה בְּתִכּוּנַת סְגֻלַּת הָאֱלֹהִים וְיִתְחַדֵּשׁ לְךָ כֹּחַ הָעֶלְיוֹנִי נָכְרִי לֹא יְדַעְתּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר הִרְגַּלְתָּ בּוֹ מִכֹּחוֹתֶיךָ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (קהלת ח) חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְגוֹ' וְאָז תַּכִּיר הָעִנְיָנִים הַגְּדוֹלִים וְתִרְאֶה הַסּוֹדוֹת הָעֲמֻקוֹת בְּזוֹךְ נַפְשְׁךָ וּבֹר לִבְּךָ וְחָזֵק אֱמוּנָתְךָ וְלֹא תִּפָּרֵד מִשִּׂמְחָה מַתְמֶדֶת בְּעוֹלָמְךָ וּבְאַחֲרִיתְךָ לְעֻצֶם מָה שֶׁהִשְׁקַפְתָּ עָלָיו וְגָדַל הַסּוֹד אֲשֶׁר נִגְלָה לְךָ עִם הָעֵזֶר הַמַּגִּיעַ אֵלֶיךָ מִן הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ.

וְרָאִיתִי לִמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל קָרוֹב יִתְבָּאֵר לְךָ מִמַּנּוּ דְּמְיוֹן קְצָת מַה שֶּׁזָּכַרְתִּי לְךָ וְהוּא שֶׁתַּחְשֹׁב כְּאִלּוּ אַתָּה בְּמָקוֹם וּמַמַּעַל לַמָּקוֹם הַהוּא צוּרָה כְּנֶגֶד הַצַּד שֶׁהוּא נִכְחָךְ וְאֵין דֶּרֶךְ לְךָ לִרְאוֹתָהּ בְּעֵינֶיךָ וּלְהַשְׁקִיף עָלֶיהָ בְּחוּשׁ רְאוּתְךָ וְהִגִּיד לְךָ מַגִּיד כִּי כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה טַס מְבַרְזֶל עֲשׂוֹת וּתְלַטְּשֵׁהוּ עַד שֶׁתַּסִּיר קַרְדּוּתוֹ וְתִמְשָׁחֵהוּ זְמַן אָרֹךְ בְּמִשְׁחוֹת רַבּוֹת וְאַחַר כְּךָ תַּעֲמִידֵנּוּ נֹכַח פָּנֶיךָ אָז יֵרָאֶה לְךָ מִן הַצּוּרָה הָעֶלְיוֹנָה מָה שֶׁנֶּעֱלַם מִמְּךָ וְתוּכַל לִרְאוֹתָהּ וּלְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בִּנְעִימוּתָהּ וְזֹהַר יָפְיָהּ,

וְהַצּוּרָה הָעֶלְיוֹנָה הַחֲשׁוּבָה אֲשֶׁר אֵין לְךָ דֶּרֶךְ לִרְאוֹתָהּ בְּעֵינֶיךָ הִיא חָכְמַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְיִכָּלְתּוֹ וְיִפְי הָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר נֶעֱלָם מִמֶּנּוּ צוּרָתוֹ וּתְכוּנָתוֹ וְהַטַּס הָעֲשׂוּיוֹת הִיא הַנֶּפֶשׁ הָאֱנוֹשִׁית וְהַלְּטִישָׁה הִיא הַנְהָגָתָהּ בַּחָכְמוֹת וּבַמּוּסָרִים הַשִּׂכְלִיִּים הַתּוֹרִיִּים וְהַמִּשְׁחוֹת הֵם אָפְנֵי הַחֶשְׁבּוֹן הַשְּׁלֹשִׁים אֲשֶׁר זָכַרְתִּי לְךָ.

וְכַאֲשֶׁר תַּעֲלֶם עַל לִבְּךָ וּתְשִׁיבֵם עַל רַעְיוֹנְךָ תְּזֻזּ נַפְשְׁךָ וְיֵאוֹר שִׂכְלְךָ וְיִצְטַיֵּר לְךָ כָּל עִנְיָן נֶעֱלָם בְּנַפְשְׁךָ וְתִרְאֶה צוּרוֹת הָאֲמִתּוֹת בְּעֵינַיִם פְּקוּחוֹת וְיִפָּתַח לְךָ שַׁעַר הַמַּעֲלוֹת וְיִגַּל הַמָּסָךְ הַמַּבְדִּיל בֵּינְךָ וּבֵין חָכְמַת הַבּוֹרֵא מֵעַל עֵינֶיךָ וִילַמֶּדְךָ הָאֵל יִתְעַלֶּה חָכְמָה רָמָה וּמַעֲשֶׂה מוֹעִיל וְיִתֵּן לְךָ כֹּחַ אֱלֹהִי כמ"ש (ישעיהו י"א:ב') וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה וְגוֹ' וְאָמַר (איוב לא) אָכֵן רוּחַ הִיא בָּאֱנוֹשׁ וְאָמַר (משלי ב':ד'-ה') אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַּכֶּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה וְאָמַר (שם) אָז תָּבִין יִרְאַת ה' וְגוֹ':

פרק ה

אַף אִם הַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה חוֹבָה עַל הָאָדָם תָּמִיד אוֹ בְּקָצָת הַזְּמַן מִבְּלִי קְצָתוֹ אוֹמַר בִּתְשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת,

כִּי הַחֶשְׁבּוֹן חַיָּב בּוֹ הָאָדָם כְּפִי כֹּחַ שִׂכְלוֹ וּמַעֲלַת הַכָּרָתוֹ תָּמִיד עִם כָּל הֶרֶף עַיִן וְאִם יוּכַל עִם כָּל נְשִׁימוֹתָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּרֵד מִמֶּנּוּ הַמּוֹרָא וְהַפַּחַד וְהַבּשֶׁת מֵהָאֱלֹהִים יִת' הַמַּשְׁקִיף עָלָיו תָּמִיד.

וְיִלְמַד מִמָּה שֶׁצִּוָּה בּוֹ הָאֵל אֶת הַמֶּלֶךְ בְּאָמְרוֹ (דברים יז) וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר וְגוֹ' וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו וְגוֹ' וְאָמַר (יהושע א) לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְגוֹ' וְאָמַר (דברים ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וְגוֹ' וְאָמַר וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְגוֹ' וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ. וְחִזֵּק הָעִנְיָן בַּצִּיצִית בְּאָמְרוֹ (במדבר טו) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וְאָמַר (שם) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ.

וּמָה נִשְׁאַר מֵעִנְיְנֵי הַזִּרּוּז עַל הַחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הוּא בְּעִנְיַן זִכָּרוֹן הַבּוֹרֵא שֶׁלֹּא זֶרְזְנוּ בּוֹ.

וּכְפִי זֶה אָחִי רָאוּי לְךָ לְהִתְנַהֵג בְּהֶרְגֵּל הַחֶשְׁבּוֹן עִם נַפְשְׁךָ בְּכָל שָׁעָה וּבְכָל רֶגַע לְאֵל יִתְבָּרַךְ.

וְאַל תִּמְעַט בְּעֵינֶיךָ שׁוּם טוֹבָה שֶׁתַּעֲשֶׂנָּה לִשְׁמוֹ אפי' בְּמִלָּה אוֹ בְּרֹאשׁ כִּי הַמְעַט מִמְּךָ רַב אֶצְלוֹ וְכֵן בְּעִנְיַן הָעֲבֵרוֹת.

וְהַקְּרוֹב שֶׁבַּדְּמְיוֹנִים בָּזֶה הַעְתָּקַת הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָרֶץ שִׁעוּר אַמָּה תֵּעָתֵק בַּגַּלְגַּל מִילִין הַרְבֵּה וְכֵן הַעְתָּקַת הַצֵּל בָּאַצְטְרוֹלִ"ב.

וְאַל יִרְבּוּ בְּעֵינֶיךָ מַעֲשֶׂיךָ וְאִם יִהְיוּ לִשְׁמוֹ. כִּי בַּמְעַט שְׁבַּטּוֹבוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלֶיךָ כָּפֶל מַעֲשֶׂה כָּל יוֹשְׁבֵי הָעוֹלָם עִם דִּקְדּוּק הַחֶשְׁבּוֹן.

עַל כֵּן אַל תִּתְעַלֵּם מֵעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹנְךָ בֵּינְךָ וּבֵין בּוֹרַאֲךָ עַל גֹּדֶל טוּבוֹ עָלֶיךָ וְרֹב חֲסָדָיו עִמְּךָ יוֹם יוֹם וְאִם לֹא יִפְנֶה לִבְּךָ בָּזֶה בַּיּוֹם יִהְיֶה בַּלַּיְלָה וְאִם חָלַף לְךָ יוֹם אִי הַשֵּׁגֶת בַּשֵּׁנִי כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רז"ל שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ וְאָמַר (קהלת ט) בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים:

פרק ו

אֲבָל מָה שֶׁצָּרִיךְ לְסִמְּךָ לַחֶשְׁבּוֹן עִם הַנֶּפֶשׁ מִן הַמַּעֲשִׂים אוֹמַר כִּי זֶה יִהְיֶה מִן הָאָדָם כְּפִי זְכוּת עֶצֶם נַפְשׁוֹ וְקִבּוּלָהּ לְאוֹרֵי הָאֱמֶת הַמַּגִּיעִים אֵלֶיהָ מֵאֵת אֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה שֵׂכֶל הַמְחַשֵּׁב עִם נַפְשׁוֹ הַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה זַךְ וְיָבִין הַכַּוָּנָה וְהַחֵפֶץ בּוֹ וְיִיחֵד לִבּוֹ לָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ יָפִיק רְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְיַעְזְרֵהוּ לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתָיו וְיוֹרֶה אוֹתוֹ בְּאוֹר הַחָכְמָה וְיַזְהִיר בְּזֹהַר הַשֵּׂכֶל וְיָזֹךְ נִגְלֵהוּ וְנִסְתָּרוֹ לֵאלֹהִים וְדוֹמֶה לְמָה שֶׁאָמַר אִיּוֹב (איוב כט) צֶדֶק לָבַשְׁתִּי וַיִּלְבָּשֵׁנִי וְגוֹ'.

וְאָז תִּשְׁקֹט וְתָנוּחַ מַחְשַׁבְתּוֹ מִדַּאֲגוֹת הָעוֹלָם וּשְׂכִיוֹתָיו וְיִשְׂמַח בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְיָגִיל בְּמָה שֶׁהִשְׁקִיף עָלָיו מִסּוֹדוֹת הַחָכְמָה וּמֵאוֹרֶיהָ וְיאַשֵּׁר נַפְשׁוֹ עַל מָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו מִיְּדִיעַת אֲמִתַּת הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן וְהָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן וּמַחְשֶׁבֶת הָאֱלֹהִים הַטּוֹבָה וְהַנְהָגָתוֹ וְקִיּוּם גְּזֵרָתוֹ בִּבְרִיּוֹתָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים סד) יִשְׂמַח צַדִּיק בַּה' וְחָסָה בוֹ וְאָמַר (שם קה) יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי ה' וְאָמַר (ירמיהו ט:כ"ג) אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְגוֹ' וְאָמַר (שם) כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי.

וְזֹאת הִיא הַמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבִּידִיעַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ כִּי מִי שֶׁיֵּדְעֵהוּ בֶּאֱמֶת יְדַבֵּק בַּעֲבוֹדָתוֹ וּבְיִרְאָתוֹ כְּפִי יְדִיעָתוֹ בְּלִבּוֹ וּבְמַצְפּוּנוֹ וְיִתְקַיְּמוּ לוֹ חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהָאֲבָרִים בְּלִי טֹרַח וּבְלִי עָמָל אַךְ בַּחֲרִיצוּת וְהִשְׁתַּדְּלוּת וּזְרִיזוּת כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים קיט) חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי וְגוֹ' וּבוֹ אָמַר הֶחָכָם (משלי ג) אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָמַר (תהלים קו) אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט וְגוֹ'.

וְהָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ יְשַׂיְּמֵנוּ מֵהֶם וְיַכְנִיסֵנוּ בְּכִתּוֹתֵיהֶם (ס"א בכונתם) בְּרַחֲמָיו, אָמֵן:

נִשְׁלַם שַׁעַר הַשְּׁמִינִי. תְּהִלָּה לָאֵל יִתְבָּרַךְ:

שער תשיעי - שער הפרישות

הקדמה

בַּפְּרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַטּוֹב לָנוּ מִמֶּנָּה. וְזֶה פֶּתַח הַשַּׁעַר:

אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְדַבֵּר בְּחֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ וְהָיְתָה הַפְּרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם אֶחָד מֵאֶפְנֵי הַחֶשְׁבּוֹן, רָאִיתִי לִסְמֹךְ לוֹ בְּאוּר מִינֵי הַפְּרִישׁוּת וְתֹכֶן חִיּוּב מָה שֶׁהוּא חוֹבָה מִמֶּנָּה עַל אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה בַּעֲבוּר מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִתַּקָּנַת הַתּוֹרָה וְהָעוֹלָם וּמְנוּחַת הַנְּפָשׁוֹת וְהַגּוּפוֹת בִּשְׁנֵי הָעוֹלָמִים.

וְרָאוּי לָנוּ לְבָאֵר מִדִּבְרֵי הַפְּרִישׁוּת שִׁבְעָה עִנְיָנִים.

הָאֶחָד מָה הִיא הַפְּרִישׁוּת הַכּוֹלֶלֶת וְצֹרֶךְ אַנְשֵׁי הָעוֹלָם אֵלֶיהָ.

וְהַשֵּׁנִי בְּגִדְרֵי הַפְּרִישׁוּת הַמְיֻחֶדֶת וְצֹרֶךְ אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה אֵלֶיהָ.

וְהַשְּׁלִישִׁי לְכַמָּה כִּתּוֹת נֶחְלְקִים הַפְּרוּשִׁים בַּפְּרִישׁוּת.

וְהָרְבִיעִי בְּבֵאוּר תְּנָאֵי הַפְּרִישׁוּת.

וְהַחֲמִישִׁי בְּמָה שֶׁיֵּאוֹת לְתוֹרָתֵנוּ מִן הַפְּרִישׁוּת.

וְהַשִּׁשִּׁי בְּמָה שֶׁבָּא בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה וְסִפְרֵי הַנְּבִיאִים מִדִּבְרֵי הַפְּרִישׁוּת.

וְהַשְּׁבִיעִי בַּהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין קַדְמוֹנֵינוּ וַאֲבוֹתֵינוּ וּבֵינֵינוּ בַּפְּרִישׁוּת:

פרק א

אֲבָל מַהוּת הַפְּרִישׁוּת הַכּוֹלֶלֶת וְצָרֵךְ אַנְשֵׁי הָעוה"ז אֵלֶיהָ,
אוֹמַר בְּתְשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת כִּי הַפְּרִישׁוּת שֵׁם תַּחְתָּיו עִנְיָנִים. וְהַשֵּׁם כִּנּוּי מְגֻלֶּה וְהָעִנְיָן סוֹד מֻסְתָּר וְכַאֲשֶׁר יְסִירוּ אַדְרָתוֹ (סי"א אדמתו) וְיַתִּירוּ חוֹתָמוֹ יֵרָאֶה מִסְתּוֹר עִנְיָנוֹ וְתִגָּלֶה מְגַמָּתוֹ.
וְגֶדֶר הַפְּרִישׁוּת בַּלְּשׁוֹן סְתָם חֲסִימַת תַּאֲוַת הַנֶּפֶשׁ וְהִמָּנַע מִן הַדָּבָר הַנִּפְרָשׁ מִמֶּנּוּ עִם הַיְכֹלֶת עָלָיו וְהִזְדַּמְּנוּתוֹ לְעִלָּה הַמְחַיֶּבֶת זֶה וְנֹאמַר הַפּוֹרֵשׁ מִי שֶׁיָּכוֹל וְהִנִּיחַ.
וְהָעִלָּה הַמְחַיֶּבֶת חֲסִימַת תַּאֲוַת הַנֶּפֶשׁ מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁנֵי חֲלָקִים.
אֶחָד מֵהֶם כּוֹלֵל הָאָדָם וְהָרַבֵּה מִבַּעֲלֵי חַיִּים.
וְהַשֵּׁנִי מְיֻחָד בְּאַנְשֵׁי הַתּוֹרָה מִן הַמְדַבְּרִים.
וְהַפְּרִישׁוּת הַכּוֹלֶלֶת הוּא הַנָּהוּג בָּהּ לְתַקָּנַת גּוּפֵינוּ וְהַסְּדֶרֶת עִנְיָנֵנוּ כְּמוֹ הַנְהָגַת הַמְּלָכִים בְּדָתֵי הַמְּדִינוֹת וְהַנְהָגַת הָרוֹפְאִים לַבְּרִיאִים וְלַחוֹלִים וְהַנְהָגַת כָּל אִישׁ שֵׂכֶל אֶת נַפְשׁוֹ בַּחֲסִימַת תַּאֲוָתוֹ מִן הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה וְהַמִּשְׁגָּל וְהַמַּלְבּוּשׁ וְהַדִּבּוּר וּשְׁאָר תְּנוּעוֹתָיו וְאָפְנֵי תַּעֲנוּגָיו.
וְהַפְּרִישׁוּת הַמְיֻחֶדֶת הִיא שֶׁהוֹרָתָה עָלֶיהָ הַתּוֹרָה וְהַשֵּׂכֶל לְתַקָּנַת נַפְשׁוֹתֵינוּ לָעוֹלָם הַבָּא כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּמָה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְדַבֵּר בְּעֶזְרַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ,
אַךְ אָפְנֵי הַצָּרֵךְ אֶל הַפְּרִישׁוּת הַכּוֹלֶלֶת הוּא בַּעֲבוּר מָה שֶׁהִקְדַּמְנוּ בַּשַּׁעַר הַשְּׁלִישִׁי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה כִּי חֵפֶץ הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה בִּבְרִיאַת מִין הָאָדָם הָיָה לְיַסֵּר הַנֶּפֶשׁ וּלְנַסּוֹתָהּ בעוה"ז בַּעֲבוּר שֶׁתִּזְדַּכֵּךְ וְתִהְיֶה בִּתְכוּנַת הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים כמ"ש (זכריה ג) אִם בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְגוֹ' וְנָתַתִּי לְךָ מַהֲלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה.
וְחִיָּבָה הַחָכְמָה נְסוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּגוּפוֹת עֲפָרִיּוֹת מְקַבְּלוֹת הַגְּדוּל וְהַתּוֹסֶפֶת בְּמִצּוּעַ הַמְּזוֹנוֹת הָרְאוּיִים לָהֶם וְהָרְכִיב הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בַּנְּפָשׁוֹת הָאֱנוֹשִׁיּוֹת כֹּחַ תַּאֲוָה תִּכְסֹפְנָה בּוֹ לַמָּזוֹן הַמּוּכָן לָהֶם בעוה"ז לְהַעֲמִידָן וּלְתַקְּנָן כָּל יְמֵי חִבּוּרָן.
וְהִרְכִּיב בָּהֶן עוֹד כֹּחַ אַחֵר תִּכְסֹפְנָה בּוֹ לַמִּשְׁגָּל לִהְיוֹת מִן הָאִישׁ תְּמוּרָתוֹ בָּעוֹלָם וְנָתַן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ לָאָדָם שָׂכָר עֲלֵיהֶם הַתַּעֲנוּג בָּהֶם.
וְהִפְקִיד עָלָיו הַיֵּצֶר לְהָנִיעַ אוֹתוֹ אֶל הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה וְהַמִּשְׁגָּל וְאֶל כָּל הַתַּעֲנוּגִים וְהַמְּנוּחוֹת אֲשֶׁר בָּהֶם תַּקָּנַת גּוּפוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (קהלת ג':י"א) גַּם אֶת הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם וְגוֹ', וְכַאֲשֶׁר גָּבַר הַיֵּצֶר עַל הַשֵּׂכֶל וְנִמְשְׁכָה הַנֶּפֶשׁ אֲלֵיהֶן נָטְתָה בָּאָדָם אֶל הָרִבּוּיִים הַמְּבִיאִים לְהַפְסֵדַת עִנְיָנוֹ וַהֲרִיסַת גּוּפוֹ וְנִצְטָרֵךְ בַּעֲבוּר זֶה לְמִדַּת הַפְּרִישׁוּת מִן הַתַּעֲנוּגִים וְהַמְּנוּחוֹת כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּוּוּ עִנְיָנָיו וְיִהְיוּ דְּבָרָיו עַל הַסֵּדֶר בעוה"ז בִּלְקִיחַת הַמָּזוֹן וְיִהְיֶה מְשֻׁבָּח עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים קיב) טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט.

וּלְפִי שֶׁנִּצְטָרֵךְ הַמִּין הָאֱנוֹשִׁי לִנְהֹג בִּפְרִישׁוּת אֲשֶׁר בּוֹ תִּקָּנְתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּקַחְתּוֹ הַצֹּרֶךְ מִמֶּנּוּ הָיָה בַּדִּין לִהְיוֹת בָּעוֹלָם פְּרוּשִׁים גְּמוּרִים נִבְדָּלִים וְנִגְזָרִים מֵעִסְקֵי הָעוֹלָם יִלְמַד מֵהֶם כָּל מִין מִמִּינֵי הָאָדָם כְּפִי צָרְכּוֹ [מֵהַפְּרִישׁוּת] וְכָרָאוּי לְמִנְהָגוֹ וּמִדּוֹתָיו.

וְאֵין תִּקָּנַת הָעוֹלָם שֶׁיִּהְיוּ כָּל אֱנָשָׁיו נוֹהֲגִים בִּפְרִישׁוּת כִּי זֶה מֵבִיא לַעֲזִיבַת יִשּׁוּב הָעוֹלָם וּלְהֶפְסֵק הַזֶּרַע וּכְבָר אָמַר הַכָּתוּב (ישעיהו מ״ה:י״ח) לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ.

כִּי הַפְּרִישׁוּת פְּנֵה מִפְּנוֹת הָעוֹלָם וְצֹרֶךְ הַמְדַבְּרִים אֵלֶיהָ כְּצָרְכָם אֶל שְׁאָר הַחָכְמוֹת וְהַמְּלָאכוֹת אֲשֶׁר יִתְיַחֵד בְּכָל אַחַת מֵהֶם עִם מִבְלְתִּי עִם אַחֵר כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ בְּנֵי אָדָם וְתִקַּח כָּל כַּת כְּפִי צָרְכָהּ וְהָרָאוּי לָהּ מֵהֶן וְאֵין תִּקָּנַת הָעוֹלָם שֶׁיִּתְיַחֲדוּ כָּל אֲנָשָׁיו בְּחָכְמָה אַחַת וְלֹא בְּמְלָאכָה אַחַת כִּי הַשְׁלֵמַת סֵדֶר הָעוֹלָם בְּכֻלָּן כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (קהלת ג׳:י״א) אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְּעִתּוֹ וְאָמַר (שם) לַכֹּל זְמָן.

וּכְבָר הִתְבָּאֵר בְּמָה שֶׁהִקְדַּמְנוּ עִנְיַן הַפְּרִישׁוּת הַכּוֹלֶלֶת וְצֹרֶךְ בְּנֵי אָדָם אֵלֶיהָ לְסַדֵּר עִנְיְנֵיהֶם בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה:

פרק ב

אֲבָל מָה גָּדֵר הַפְּרִישׁוּת הַמְיֻחֶדֶת וְצֹרֶךְ אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה אֵלֶיהָ נָחְלְקוּ הַחֲכָמִים בְּגִדְרָהּ,

מֵהֶם מִי שֶׁאָמַר הַפְּרִישׁוּת עֲזִיבַת כָּל מָה שֶׁטּוֹרֵד מִן הָאֱלֹהִים.

וְאָמַר אַחֵר הַפְּרִישׁוּת מָאוֹס בָּעוֹלָם וְקַצֵּר הַמַּאֲוַיִים.

וְאָמַר אַחֵר הַפְּרִישׁוּת מְנוּחַת הַנֶּפֶשׁ וַחֲסִימַת רַעְיוֹנֶיהָ מִכָּל מָה שֶׁהִיא לָהֶם לִמְנוּחָה,

וְאָמַר אַחֵר הַפְּרִישׁוּת הַבִּטָּחוֹן בֵּאלֹהִים,

וְאָמַר אַחֵר הַפְּרִישׁוּת כַּסּוֹת בְּשַׂר הָעֶרְוָה וְשַׁבֵּר הָרַעֲבוֹן וּמְאוֹס בְּזוֹלָתָם,

וְאָמַר אַחֵר הַפְּרִישׁוּת עָזֹב אַהֲבַת הַבְּרוּאִים וֶאֱהֹב הַבְּדִידוּת,

וְאָמַר אַחֵר הַפְּרִישׁוּת הַהוֹדָאָה עַל הַטּוֹבָה וּסְבֹל הַנִּסָּיוֹן,

וְאָמַר אַחֵר הַפְּרִישׁוּת מְנִיעַת הַנֶּפֶשׁ מִכָּל מְנוּחָה וְתַעֲנוּג גּוּפָנִי אֶלָּא הַטָּבַע אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לַעֲמֹד בִּלְעָדָיו וְיוֹצִיא זוּלָתוֹ מִן הַנֶּפֶשׁ,

וְזֶה הַגֶּדֶר יוֹתֵר רָאוּי לַפְּרִישׁוּת הַנּוֹהֶגֶת בְּתוֹרָתֵנוּ מִשְּׁאָר הַגְּדָרִים אֲשֶׁר זָכַרְנוּ.

אַךְ צֹרֶךְ אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה לִנְהֹג בִּפְרִישׁוּת הוּא:

שֶׁכַּוָּנַת הַתּוֹרָה לְהַמְשִׁיל הַשֵּׂכֶל בְּכָל תַּאֲוֹות הַנֶּפֶשׁ וּלְהַגְבִּירוֹ עֲלֵיהֶן.

וּמִן הַיָּדוּעַ כִּי הַגְּבֶרֶת הַתַּאֲוָה עַל הַשֵּׂכֶל הִיא רֹאשׁ כָּל חַטָּאת וְסִבַּת כָּל גְּנוּת וְלֹא נָטָה עִם אֶל הָעוֹלָם עַד שֶׁנָּטוּ מִן הַתּוֹרָה וְהִשִּׁיאָם הַיֵּצֶר לְהַנִּיחַ יִשּׁוּב עוֹלָם הַצַּלְתָּם וּנְטֹה בָּהֶם מִדֶּרֶךְ אֲבוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר הָיָה דֶּרֶךְ דַּי הַצֹּרֶךְ בָּעוֹלָם וְהַסִּפֵּק מִמֶּנּוּ וּלְהִסְתַּפֵּק בְּדָבָר הַמַּסְפִּיק לְחַיּוֹת בּוֹ.

וְיִפָּה לָהֶם הַתִּפְאָרָה בּוֹ וְהַרְבּוֹת מֵהוֹנוֹ וְחִבֵּב עֲלֵיהֶם לְהִתְעַדֵּן וּלְהִתְנַשֵּׂא בּוֹ עַד אֲשֶׁר צָלְלוּ בְּמִצֳלוֹת יַמָּיו.

וְחִיְּבָם הַיֹּצֵר לִסְבֹּל צַעַר גַּלֵּיהֶם וְהָעוֹלָם מוֹשֵׁל בָּהֶם וְאוֹטֵם אָזְנֵיהֶם וּמַעֲצִים אֶת עֵינֵיהֶם וְאֵין מֵהֶם אֶחָד אֶלָּא מִתְעַסֵּק בְּתַעֲנוּגוֹ כְּשֶׁיִּשְׂגֶּנּוּ וְיִזְדַּמֵּן לוֹ וְהוּא תּוֹרָתוֹ וְדָתוֹ עַד שֶׁטָּרַד אוֹתוֹ מֵאֱלֹהָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ירמיהו ב׳:י״ט) תְּיִסְּרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֵךְ וְגוֹ׳.

וּמֵהֶם מִי שֶׁיִּמָּנַע מִמֶּנּוּ הַתַּעֲנוּג הַהוּא וּמַחֲשַׁבְתּוֹ עָלָיו וְנַפְשׁוֹ שׁוֹאֶפֶת עָלָיו וּתְלוּיָה בּוֹ וְשׁוֹנָה (וְשׁוֹגֶה) בְּבַקָּשָׁתוֹ לַיְלָה וְיוֹמָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים לו) אָוֶן יַחְשֹׁב עַל מִשְׁכָּבוֹ יִתְיַצֵּב עַל דֶּרֶךְ לֹא טוֹב,

וּשְׁנֵיהֶם בְּעִנְיָנוֹ טוֹבְעִים מֵהַשִּׂיג הַטּוֹב בּוֹ נִגְזָרִים וְנִלְאִים מַפְסִידִים בִּסְחוֹרָתָם וְנַפְשָׁם פְּחוּתָה וּבְחִירָתָם רָעָה,

סְכָלִים בְּעֵרֶךְ הַתְּמוּרָה וְהַמּוּמָר בָּהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם קו) וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר וְגוֹ׳,

וְאֵינָם סָרִים קְרוּאֵי הַהֶרְגֵּל הַגּוֹבֵר וְרַהֲבֵי הַסְּחוֹרוֹת הַמַּפְסִידוֹת לְטָרֹד (ס״א לענות) לִבּוֹתָם בְּתוֹלְדוֹת רְהָבָיו וּלְיַשֵּׁב בְּלִבָּם גִּלְגּוּלָיו וְכָל אֲשֶׁר הִתְעָרְבוּ רָחֲקוּ וְכָל אֲשֶׁר רָחֲקוּ מֵאוֹר הָאֱמֶת אֲשֶׁר נִפְרַד מֵהֶם בְּחֶבְרַת הַיֹּצֵר אֲשֶׁר יָדְעוּ הִתְאַבְּכָה הָאֱפֵלָה עֲלֵיהֶם וְגָדַל הָעוֹלָם בְּלִבָּם, וַיִּיחַ חָזְקוֹ בְּעֵינֵיהֶם, וַיּוֹשִׁיבוּ אוֹתוֹ בְּהַחֲרֵב שִׂכְלָם, וְכָל אֲשֶׁר נוֹסַף הָעוֹלָם יִשּׁוּב נוֹסַף שִׂכְלָם חֶרְבָּן עַד אֲשֶׁר חָשְׁבוּ דַּרְכּוֹ הָרָעָה כִּי הִיא הַטּוֹבָה וּתְעוֹתוֹ כִּי הִיא הַיְשָׁרָה וְשָׁמוּהוּ לְחֹק וּלְמוֹסָר.

וַיּוֹרִישׁוּ אוֹתוֹ הָאָבוֹת אֶת בְּנֵיהֶם וְהֵעִיר עָלָיו מַשְׂכִּילָם (וְגִדְּלוּ עָלָיו צֶאֱצָאֵיהֶם) וְצִוּוּ בּוֹ הֲמוֹנָם וְהִתְקַנְּאוּ עָלָיו שָׂרֵיהֶם עַד אֲשֶׁר נִתְבַּסֵּס הַיֹּצֵר בָּהֶם (ס״א ביניהם) וְנִתְמַלֵּאת הַחֵמָת, וְשָׁב בָּהֶם הַדָּבָר הַנָּכְרִי בָּעוֹלָם נוֹדָע וְהַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה בּוֹ נָכְרִיָּה וְהַמַּסְפִּיק מִמּוֹתָרָיו הַרְעֵב הַכֹּסֶף (קצור בחובותיו).

וְעָשָׂה כָּל אֶחָד מֵהֶם כַּאֲשֶׁר רָאָה שֶׁעָשָׂה רֵעֵהוּ, וְהָאוֹחֵז מִמֶּנּוּ דַּי סִפְּקוֹ נִקְרָא עָצֵל וְהַמִּתְאַחֵר (ס״א והמתעצל) מֵהַרְבּוֹת בּוֹ מְקַצֵּר וְהַמִּסְתַּפֵּק בַּמַּסְפִּיק מִמֶּנּוּ חַלָּשׁ וְהָעוֹבֵר (והעובד) אוֹתוֹ מִשְׁתַּדֵּל.

וּמִשְׁתַּבְּחִים בּוֹ וּמִתְנַשְּׂאִים וּבַעֲבוּרוֹ מִתְחַבְּרִים וְכוֹעֲסִים וְרוֹצְחִים, וּבַעֲבוֹר הַגְּבוּל בּוֹ (ס״א וּבַעֲבוּר הַגְּמוּל בּוֹ) עוֹשִׂים בִּטְנֵיהֶם אֱלֹהֵיהֶם וְתוֹרָתָם מַלְבּוּשֵׁיהֶם וּמוּסָרָם חִזּוּק מִשְׁכְּנֵיהֶם. וְתוֹעִים בְּמִצּוּלוֹת הַסְּכָלוּת שָׁבִים בִּמְרוּצוֹת הָעַצְלָה עֲמוּסִים בְּמַעֲמָסוֹת הַתַּאֲוֹת וּמְבַקְּשִׁים גְּמוּל הָעוֹבְדִים בְּמַעֲשֵׂה הָעוֹבְרִים וּמַדְרֵגוֹת הַצַּדִּיקִים בְּמִנְהֲגֵי הָרְשָׁעִים, כְּמוֹ שאחז״ל עוֹשִׂים מַעֲשֶׂה זִמְרִי וּמְבַקְּשִׁים שָׂכָר כְּפִינְחָס.

וְכַאֲשֶׁר הִגִּיעַ הַיֵּצֶר בְּרֹב אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה אֶל מָה שֶׁסִּפַּרְנוּ נִצְטָרַכְנוּ (הצטרכו) לַעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ בַּפְּרִישׁוּת הַמְיֻחֶדֶת אֲשֶׁר זָכַרְנוּ גְּדָרֶיהָ בִּפְתִיחַת הַשַּׁעַר הַזֶּה וּלְהִתְיַצֵּב לְפָנָיו בָּהּ עַד אֲשֶׁר תְּשִׁיבֵם אֶל גָּדֵר הַנְּכוֹנָה הַתּוֹרָיָה אֲשֶׁר בָּהּ תַּקָּנַת הָאֱמוּנָה וְהָעוֹלָם.

וְהָיָה בַּדִּין בַּעֲבוּר זֶה שֶׁיִּהְיוּ בְּאַנְשֵׁי הַתּוֹרָה אֲנָשִׁים יְחִידִים נוֹשְׂאִים הַפְּרִישׁוּת הַמְיֻחֶדֶת וּמְקַבְּלִים תְּנָאֶיהָ לְהוֹעִיל בָּהּ אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה עִם פְּנוּת נַפְשׁוֹתָם וּנְטוּת מִדּוֹתָם אֶל הַתַּאֲוֹת הַבַּהֲמִיּוֹת עִם הַיֵּצֶר וְיִהְיוּ רוֹפְאִים לָאֱמוּנָה וְלַנְּפָשׁוֹת יַעֲלוּ אֲרוּכָה לָהֶם בְּעֵת נְטוֹת מֵהַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת אֶל הַמִּדּוֹת שֶׁאַחֲרִיתָם מְגֻנֶּה, וּבְעֵת גְּבֹר יִצְרֵיהֶם עַל שִׂכְלָם וְעֵת טִרְדָּתָם בְּמוֹתְרֵי עוֹלָמָם מֵהַדְּבָרִים הַצְּרִיכִים מְאֹד לָאֱמוּנָתָם.

כְּאִלּוּ כַּוָּנָתָם לְרַפֵּא חוֹלֶה הָאֱמוּנָה אוֹ דְּוֵה נֶפֶשׁ מִמַּדְוֵי הַסְּפֵקוֹת יְמַהֲרוּ לְהַעֲלוֹת לוֹ אֲרוּכָה בַּאֲמִתַּת חָכְמָתָם.

אוֹ בּוֹרֵחַ מֵעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים יְשִׁיבוּהוּ אֵלֶיהָ וְיַבְטִיחוּהוּ.

אוֹ עָמוּס בַּחֲטָאָיו יַעַרְבוּ לוֹ מְחִילַת הָאֱלֹהִים בְּשׁוּבוֹ מֵהֶם.

וְאִם יָבֹא אֲלֵיהֶם שׁוֹכֵחַ אֱלֹהִים יַזְכִּירוּהוּ אוֹ צַדִּיק יְאַשְּׁרוּהוּ אוֹ אוֹהֵב אֱלֹהִים יְאַהֲבוּהוּ אוֹ מְגַדֵּל לִיכֹלֶת הָאֱלֹהִים יְגַדְּלוּהוּ, וְאִם יֶחֱטָא יַזְכִּירוּהוּ מִיָּד לָשׁוּב וְאִם יֶחֱלֶה יְבַקְּרוּהוּ,וְאִם יִהְיֶה לָהֶם מוֹתָר מִן הָעוֹלָם יַעֲנִיקוּהוּ מִמֶּנּוּ וְאִם יִפְגָּעֵהוּ פֶּגַע יַעַזְרוּהוּ.

וְהֵם דּוֹמִים בָּעוֹלָם לַשֶּׁמֶשׁ שֶׁפּוֹשֶׁטֶת אוֹרָה בָּעוֹלָם עֶלְיוֹנוֹ וְתַחְתּוֹנוֹ כִּי הִיא מְאִירָה מָה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא מְאִירָה מָה שֶּׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה מִן הַכּוֹכָבִים וְהַגְּרָמִים.

וְכֵן אֱלֹה הַיְחִידִים אֲשֶׁר סִפַּרְתִּי לְךָ בעוה"ז כמ"ש (בראשית י"ח:כ"ו) וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם וְאָמַר (תהלים קו) לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ. ובעוה"ב כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי יא) פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְעַל כֵּן אָמְרָה דְּבוֹרָה (שופטים ה) וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ.

וְעַל הַמִּנְהָג הַזֶּה בַּפְּרִישׁוּת תִּמְצָא הַנְּבִיאִים עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם וַחֲסִידֵי קַדְמוֹנֵינוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר כַּאֲשֶׁר הוּא מְבֹאָר בְּסִפְרֵיהֶם, וַאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר מִזֶּה מָה שֶׁיִּזְדַּמֵּן לִי בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי בְּעֶזְרַת הַצּוּר יִתְבָּרַךְ:

פרק ג

אֲבָל לְכַמָּה כִּתּוֹת נֶחְלָקִים הַפְּרוּשִׁים בַּפְּרִישׁוּת, אוֹמַר בִּתְשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת,

כִּי הַפְּרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם תִּהְיֶה לְאַחַת מִשְּׁתֵּי עִלּוֹת כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ וְהֵם הַתּוֹרָה וְהָעוֹלָם,

וְהַפּוֹרְשִׁים מֻחָמַת מָסֹרֶת הַתּוֹרָה שֶׁהֵם אַנְשֵׁי הַפְּרִישׁוּת הָאֲמִתִּי הֵם שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת.

אַחַת מֵהֶם אֲנָשִׁים שֶׁהָלְכוּ בְּגֶדֶר הַפְּרִישׁוּת הָעֶלְיוֹן לְהִדָּמוֹת כְּאִישִׁים הָרוּחָנִיִּים וַיַּעַזְבוּ כָּל מָה שֶׁיַּטְרִידֵם מִן הָאֱלֹהִים וּבָרְחוּ מִן הַיִּשּׁוּב אֶל הַמִּדְבָּרִיּוֹת וְהַיְשִׁימוֹן וְהֶהָרִים הַגְּבוֹהִים

מָקוֹם שֶׁאֵין צִוּוּת וְלֹא חֶבְרָה, אוֹכְלִים מָה שֶׁהֵם מוֹצְאִים מֵעֵשֶׂב הָאָרֶץ וְעֲלֵי הָאִילָנִים וְלוֹבְשִׁים הַבְּלוּיִים וְהַצֶּמֶר וְיֶחֱסוּ בַּסְּלָעִים. טָרְדָם מוֹרָא הַבּוֹרֵא מִמּוֹרָא הַבְּרוּאִים.

וְשִׁעְשְׁעָה אוֹתָם אַהֲבַת הַבּוֹרֵא מֵחֲשֹׁב בְּאַהֲבַת ב"א וְהִסְפִּיק לָהֶם מָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֵצֶל הָאֱלֹהִים וְלֹא שֶׁיְּחַלּוּ עַל מָה שֶׁיֵּשׁ בִּידֵי אָדָם.

וְהַכַּת הַזֹּאת רְחוֹקָה מִכָּל הַכִּתּוֹת בֶּגֶד הַדֶּרֶךְ הַשָּׁוָה הַתּוֹרָיָה מִפְּנֵי שֶׁהֵם עוֹזְבִים עִנְיַן עוֹלָמָם לְגַמְרֵי וְאֵין בְּדִין הַתּוֹרָה לַעֲזֹב יִשּׁוּב הָעוֹלָם לְגַמְרֵי כְּמוֹ שֶׁהִקְדִּימנוּ בְּמָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מה) לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשָׁבֶת יְצָרָהּ.

וְהַכַּת הַשְּׁנִיָּה אֲנָשִׁים שֶׁהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ הַגֶּדֶר הֵבִינוּנִי שֶׁבַּפְּרִישׁוּת וּמָאֲסוּ מוֹתְרֵי הָעוֹלָם לְגַמְרֵי וְסָבְלוּ לַחְסֹם תַּאֲוָתָם מֵהֶם.

וְהַמּוֹתָרִים עַל שְׁנֵי פָּנִים.

אֶחָד מֵהֶם מוֹתָרִים שֶׁהֵם חוּץ לָאָדָם וְנִפְרָדִים מִמֶּנּוּ כַּקִּנְיָנִים הַגּוּפִיִּים וְהַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה וְהַמַּלְבּוּשׁ וְהַמִּשְׁכָּן.

וְהַשֵּׁנִי מוֹתָרִים דְּבֵקִים לָאָדָם אֵין נִפְרָדוֹת מִמֶּנּוּ סִבּוֹתָם כַּדִּבּוּר וְהַשְּׂחוֹק וְהַמִּרְגּוֹעַ וְהַמְּנוּחָה וְהַבֵּט אֶל הַמּוֹתָרִים וְהָאֲוֶן אֲלֵיהֶם וְהָעֲבֵר עַל הָרָעָיוֹנִים מָה שֶׁאֵין צָרִיךְ.

וּפָסְקָה הַכַּת הַזֹּאת מִמֶּנָּה כָּל קְרוּאֵי הַמּוֹתָרִים וְלֹא רָאוּ לָצֵאת מֵהַיְּשׁוּב לְהַסְפִּיק לְגוּפָם מְזוֹנוֹתָם כְּמוֹ שֶׁהֵם חַיָּבִים בּוֹ וְהֵמִירוּ הַמִּדְבָּרִיוֹת וְהֶהָרִים בַּבְּדִידוּת בְּבָתֵּיהֶם וְהַיְחִידוּת בְּמִשְׁכְּנֵיהֶם וְהִשִּׂיגוּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים וְהִגִּיעוּ אֶל שְׁנֵי הַחֲלָקִים וְהֵם יוֹתֵר קְרוֹבִים אֶל הַדֶּרֶךְ הַשָּׁוָה וְהַתּוֹרָיָה מִמִּי שֶׁהִקְדִּימנוּ זִכְרוֹ.

וְהַכַּת הַשְּׁלִישִׁית אֲנָשִׁים שֶׁהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ הַגֶּדֶר הַשָּׁפֵל שֶׁבַּפְּרִישׁוּת וְהוּא שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הָעוֹלָם בְּלִבּוֹתָם וּבְמַצְפּוּנָם וְהִשְׁתַּתְּפוּ עִם אַנְשֵׁי הָעוֹלָם בַּנִּרְאֶה מִגּוּפֵיהֶם בְּיִשּׁוּב הָעוֹלָם כַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וְהִתְעַסְּקוּ בְּגוּפֵיהֶם בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יתי עָמְדוּ עַל צוּרַת נְסִיוֹן הָאָדָם בעוה"ז וּמַאֲסוּ בּוֹ וְגֵרוּתוֹ וְהַגְזָרָתוֹ מֵעוֹלָם הָרוּחָנִיּוֹת (ס"א הרוחות) אֵלָיו.

וְנַפְשׁוֹתָם מוֹאֲסוֹת בָּעוֹלָם וּבְהוֹנוֹ וְנִכְסָפוֹת לעוה"ב.

מְצַפִּים אֶל הַמָּוֶת וְהֵם נִזְהָרִים מִמֶּנּוּ הֵכִינוּ צֵדָתָם לְעֵת נְסִיעָתָם וְחָשְׁבוּ בְּמָה שֶׁמַּגִּיעַ אֶל בֵּית מַרְגּוֹעָם קֹדֶם הַעְתָּקָתָם וְלֹא לָקְחוּ מֵהָעוֹלָם אֶלָּא פְּחוֹת מִמְּזוֹנוֹתָם וְלֹא הִנִּיחוּ מִמֶּנּוּ מָה שֶׁהוּא טוֹב לָהֶם בְּאַחֲרִיתָם כְּפִי יְכָלְתָּם אֶלָּא לָקְחוּ מִמֶּנּוּ צֵדָה וּנְשָׂאוּהוּ.

וְהַכַּת הַזֹּאת קְרוֹבָה אֶל הַדֶּרֶךְ הַשָּׁוָה הַיִּשָּׁרָה הַתּוֹרָיָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁזָּכַרְנוּ קֹדֶם.

אַךְ הַפּוֹרְשִׁים לְמִשְׁךְ תּוֹעֶלֶת הָעוֹלָם וּפְרִישׁוּתָם בָּאֲבָרִים וְלֹא בַּמַּצְפּוּנִים וּבַלְּבָבוֹת. וְהֵם שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת,

אַחַת מֵהֶם אֲנָשִׁים חָסְמוּ תַּאֲוַת נַפְשׁוֹתָם מֵהַשִּׂיג קְצָת הַתַּעֲנוּגִים כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא לָהֶם שֵׁם בִּפְרִישׁוּת וִישַׁבְּחוּ אוֹתָם בֶּאֱמוּנָה וּבְחֶסֶד לִהְיוֹת זֶה סִבָּה חֲזָקָה לְהַגִּיעַ אֶל תַּכְלִית תַּאֲוָתָם. וְהֵם מַחְנִיפִים בֶּאֱמוּנָה וּבִפְרִישׁוּת בַּעֲבוּר שֶׁיִּבְטְחוּ בְּנֵי אָדָם בָּהֶם וְיַפְקִידוּ אֶצְלָם מָמוֹנָם וְיִגְלוּ לָהֶם סוֹדוֹתָם וְיוּכְלוּ לְהַזִּיקָם וְהֵם הַכַּת הָרָעָה שֶׁבְּכָל כִּתּוֹת בְּנֵי אָדָם וְיוֹתֵר רְחוֹקָה מִן הָאֱמֶת וּמְגֻנָּה מִכֻּלָּם וּבְכְמוֹהֶם אָמַר הַכָּתוּב (ירמיה ט) חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם וְגוֹ'.

וְהַכַּת הַשֵּׁנִית אֲנָשִׁים שֶׁמָּצְאָה יֶדֶם מְעַט מֵהוֹן הָעוֹלָם וְכַאֲשֶׁר רָאוּ מְהִירוּת אֲבֵדַת הַמָּמוֹנוֹת וְהִתְהַפְּכוּת הָעְנְיָנִים עִם מְעוּט בִּטְחוֹנָם בֵּאלֹהִים הֵצֵרוּ עַל נַפְשׁוֹתָם בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם וְחָסְמוּ תַּאֲוָתָם וְטָעֲנוּ כִּי הַפְּרִישׁוּת נְשָׂאַתם עַל זֶה.

וְעִם הָעִיּוּן הָאֱמִתִּי לֹא נִשְׂאָם עַל זֶה אֶלָּא רֹב אַהֲבָתָם בָּעוֹלָם וַחֲרִיצוּתָם לְהַרְבּוֹת מֵהוֹנוֹ וְאָבְלָם עַל רֵישׁ נַפְשׁוֹתָם וּמְעוּט הִסְתַּפְּקוּתָם בְּמָה שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם מִמֶּנּוּ, וּבִכְמוֹתָם אָמַר הֶחָכָם (קהלה ו) אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְגוֹ'.

וְהַכַּת הַשְּׁלִישִׁית אֲנָשִׁים קָצְרָה יָדָם מִקְּנוֹת מָמוֹן וְלֹא הִגִּיעוּ מֵהוֹן הָעוֹלָם אֶל מָה שֶׁיְּזוּנֵם אֶלָּא עַל הַצַּר שֶׁבָּעְנְיָנִים וְרָאוּ שֶׁיִּתְכַּבְּדוּ וְיִסְתַּפְּקוּ בְּמָה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לָהֶם מִן הַמָּזוֹן וְלֹא יַעַמְדוּ מַעֲמַד הַשְּׁאֵלָה וְזִלּוּת הַבַּקָּשָׁה מִבְּנֵי אָדָם וְחָסְמוּ תַּאֲוָתָם בְּהַתְמָדַת הָרָעָב וְהִסְתַּתֵּר בְּמַעַט מַלְבּוּשׁ לְהִשָּׁמֵר מִפְּנֵיהֶם וְשֶׁלֹּא יִתְבַּזּוּ בְּשָׁאֲלָם מִזּוּלָתָם וְיִהְיוּ לְחֶרְפָּה בָּעוֹלָם וְתָלוּ כָּל זֶה בִּפְרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם.

וְכַאֲשֶׁר תִּרְצֶה לַעֲמֹד עַל אֱמִתַּת מִי שֶׁיִּטְעֹן מִן הַפְּרִישׁוּת אִם הוּא לְתַקָּנַת תּוֹרָתָם אוֹ לְתַקָּנַת עוֹלָמָם בְּחָנֵם בַּתְּנָאִים אֲשֶׁר בָּהֶם תִּשְׁלַם הַפְּרִישׁוּת אֲשֶׁר אֲנִי עָתִיד לְזָכְרָם וְתַעֲמֹד עַל בֵּרוּר מַצְפּוּנָם מִכְּזָבָם מִפְּרִישׁוּת בְּעֻזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ:

פרק ד

אֲבָל תְּנָאֵי הַפְּרִישׁוּת הַמְיֻחֶדֶת כַּאֲשֶׁר אָמַר קְצָת הַחֲסִידִים,

הַפָּרוּשׁ,

צָהֳלָתוֹ בְּפָנָיו וְאָבְלוֹ בְּלִבּוֹ.

לִבּוֹ רָחָב מְאֹד.

וְנַפְשׁוֹ שְׁפָלָה מְאֹד.

אֵינֶנּוּ נוֹטֵר.

וְלֹא חוֹמֵד.

וְלֹא מְסַפֵּר בִּגְנוּת.

וְלֹא מְדַבֵּר מֵאָדָם.

מוֹאֵס בַּגְּדֻלָּה.

וְשׂוֹנֵא הַשְּׁרָרָה.

מְיֻשָּׁב.
זַכְרָן.
מוֹדֶה.
רַב בִּשָּׁת.
מְעַט נֶזֶק.
אִם יִשְׂחַק לֹא יַרְבֶּה.
וְאִם יִכְעַס לֹא יִתְקַצֵּף.
שָׂחֲקוֹ רֶוַח שְׂפָתַיִם,
וּשְׁאֵלָתוֹ לִלְמֹד.
חָכְמָתוֹ רַבָּה וְעַנְוָתוֹ גְּדוֹלָה.
הַסְכָּמָתוֹ חֲזָקָה.
לֹא יְמַהֵר וְלֹא יִסְכַּל.
מַחֲלָקְתּוֹ נָאָה וּתְשׁוּבָתוֹ נִכְבֶּדֶת.
צַדִּיק אִם יִכְעַס.
חוֹמֵל אִם יְבֻקַּשׁ.
יְדִידוּתוֹ זַכָּה.
וְאִסּוּרוֹ חָזָק.
וּבְרִיתוֹ נֶאֱמָנָה.
רוֹצֶה בְּדִין הַבּוֹרֵא.
מוֹשֵׁל בְּיִצְרוֹ.
לֹא יְדַבֵּר עָתָק עַל מִי שֶׁיְּזַיְּקֵהוּ.
וְלֹא יִתְעַסֵּק בְּמָה שֶׁלֹּא יוֹעִילֵהוּ.
לֹא יִתְנַקֵּם לְאֵיד.
וְלֹא יְזַכֵּר לְאָדָם רָעָה.
מַשָּׂאוֹ קַל וְעֶזְרָתוֹ רַבָּה.
הוֹדָאָתוֹ רַבָּה בְּעֵת הָרָעָה.
וְסִבְלוֹ אָרֹךְ בְּעֵת הַנֶּזֶק.
אִם יִשְׁאָלוּ מִמֶּנּוּ יִתֵּן וְאִם יַחְמְסוּ אוֹתוֹ יִמְחֹל.
וְאִם יִמְנְעוּ מִמֶּנּוּ יִתְנַדֵּב.
וְאִם יַרְחִיקוּהוּ יְקָרֵב.
רַךְ מֵחֻמְאָה וּמָתוֹק מִדְּבַשׁ.

מְצַוֶּה עַל הָאֱמֶת.
דּוֹבֵר צֶדֶק.
עוֹזֵב מַאֲוַיָּיו. מְצַפֶּה לְיוֹמוֹ.
אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה.
חָכָם.
זָרִיז.
נַפְשׁוֹ יְקָרָה,
וּבְרִיתוֹ נָאָה.
גִּבּוֹר (ס״א נר מאיר) בָּאָרֶץ.
נִצּוֹל מִכָּל גְּנוּת.
עֶזְרָה לַדַּל וּתְשׁוּעָה לֶעָשׁוּק.
לֹא יַחְשֹׂף מִסְתּוֹר וְלֹא יְגַלֶּה סוֹד.
צָרוֹתָיו רַבּוֹת וּתְלוּנָתוֹ מְעוּטָה.
כְּשֶׁיִּרְאֶה טוֹב יִזְכָּרֵנוּ וְאִם יִרְאֶה רַע יְכַסֶּנּוּ.
רָצוּי וְזַךְ.
חֶבְרָתוֹ שִׂמְחָה. הֲרְחָקָתוֹ אֲנָחָה.
זִקְקָתְהוּ הַחָכְמָה,
וְיִפַּתְהוּ הָעֲנָוָה.
מַזְכִּיר לַמַּשְׂכִּיל.
מְלַמֵּד לַסָּכָל.
כָּל מַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ זַךְ מִמַּעֲשֵׂהוּ.
וְכָל נֶפֶשׁ בְּעֵינָיו יוֹתֵר בָּרָה מִנַּפְשׁוֹ.
יוֹדֵעַ אֶת מוּמוֹ.
זוֹכֵר אֶת עֲוֹנוֹ.
אוֹהֵב הָאֱלֹהִים. רוֹדֵף רְצוֹנוֹ.
לֹא יִנְקֹם לְנַפְשׁוֹ.
וְלֹא יַתְמִיד בְּקִצְפּוֹ.
חָבֵר לַמַּזְכִּירִים.
יוֹשֵׁב עִם הָעֲנִיִּים.
אוֹהֵב לְאַנְשֵׁי הַצֶּדֶק. נֶאֱמָן לְאַנְשֵׁי אֱמֶת.
עוֹזֵר לָרָשׁ. אָב לְיָתוֹם. בַּעַל לָאַלְמָנָה. מְכַבֵּד הַדַּלִּים.

וּמִתְנָאֶיהָ עוֹד קַבָּלַת כָּל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת אֲשֶׁר זָכַרְנוּ מִמָּה שֶׁקָּדַם בַּסֵּפֶר הַזֶּה וְאֵינֶנִּי צָרִיךְ לִשְׁנוֹתָם שֶׁלֹּא יֶאֱרְכוּ לָנוּ הַדְּבָרִים בַּשַּׁעַר הַזֶּה, וְאַתָּה דַּע לָךְ:

פרק ה

אֲבָל מָה שֶׁיֵּאוֹת לְתוֹרָתֵנוּ מֵהַפְּרִישׁוּת אוֹמַר בִּתְשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת, כִּי הַפְּרִישׁוּת הַנּוֹהֶגֶת בְּתוֹרָתֵנוּ עַל ג׳ פָּנִים.

אֶחָד מֵהֶם בְּעָסְקֵנוּ עִם בְּנֵי אָדָם וְהִתְחַבְּרוּתֵנוּ עִמָּהֶם,

וְהַשֵּׁנִי בְּמָה שֶׁאָנוּ מִתְיַחֲדִים בּוֹ זוּלָתָם בְּחוּשֵׁינוּ הַגּוּפִיִּים וְאִבְרֵינוּ הַנִּרְאִים,

וְהַגִּ׳ בְּמָה שֶׁאָנוּ מִתְיַחֲדִים בּוֹ בְּמַצְפוּנֵינוּ וּבְמִדּוֹתֵינוּ וּבְמַחְשְׁבוֹתֵינוּ וְהַצָּפוּן בְּלִבּוֹתֵינוּ מִן הָרַעְיוֹנִים הַטּוֹבִים וְהָרָעִים. וַאֲנִי מְבָאֵר כָּל זֶה בְּדֶרֶךְ קְצָרָה כְּפִי יְכָלְתִּי בעזי״ה.

אֲבָל דֶּרֶךְ הַפְּרִישׁוּת הָרִאשׁוֹי לָנוּ בְּהִתְחַבְּרוּתֵנוּ עִם בְּנֵי אָדָם,

מֵהֶם הַסְּבָּרַת פָּנִים וְהָרְאוֹת הַשִּׂמְחָה בִּפְגִישָׁתָם עִם הַכְּנִיעָה וְהַשִּׁפְלוּת וְלָשׁוֹן רַכָּה וְרוּחַ נְמוּכָה לְכֻלָּם,

וּמֵהֶם הָרַחֲמִים וְהַחֲנִינָה וְהַחֶמְלָה עֲלֵיהֶם עִם הֶסֵּרַת הַטִּרְחַ מֵעֲלֵיהֶם וְזָכְרָם בַּטּוֹב וַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִמָּהֶם וְשֶׁלֹּא נְקַוֵּה לֵהָנוֹת מֵהֶם וְשֶׁנִּתְיָאֵשׁ מֵאֲשֶׁר בִּידֵיהֶם,

וּמֵהֶם עֶזְרָתָם בְּתַקָּנַת תּוֹרָתָם וְעוֹלָמָם וְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יִרְצֵהוּ הָאֱלֹהִים,

וּמֵהֶם שֶׁנִּסְבּוֹל קְשִׁי דִּבְרֵיהֶם וְשֶׁנִּשְׁפֹּךְ שִׂיחֵנוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וְלֹא לִפְנֵיהֶם.

וְהַמָּנַע מִמּוֹשְׁבוֹת הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה וְהַשְּׂחוֹק עִם הַשִּׁמְירָה מִכָּל מָה שֶׁיָּבִיא לְהַמְרוֹת הָאֵל בְּחֶבְרָתָם וְיוֹצֵא (ולצאת) מִגְּבוּל הַצְּנִיעוּת וּמָסֹרֶת הַמּוּסָר וְהַדּוֹמֶה לָזֶה.

אַךְ מָה שֶׁרָאוּי לָנוּ מִן הַפְּרִישׁוּת בַּפָּנִים הַשְּׁנִים הַמִּתְיַחֲדִים בָּנוּ בְּחוּשֵׁינוּ הַנִּרְאִים יֵחָלֵק לִשְׁנֵי חֲלָקִים,

אֶחָד מֵהֶם אָסוּר לָנוּ וְהֵם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

וְהַשֵּׁנִי מֻתָּר לָנוּ, וְהוּא כָּל מָה שֶׁהֻתַּר לָנוּ מִכָּל מִינֵי הַהֲנָאוֹת הַמֻּתָּרוֹת,

וְכָל חֵלֶק מֵהֶם יֵחָלֵק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים,

וְהוּא שֶׁכָּל מָה שֶׁנֶּאֱסַר לָנוּ אֵינֶנּוּ נִמְלָט מֵאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים,

אוֹ שֶׁיִּהְיֶה בַּטֶּבַע הַכֹּסֶף לוֹ כַּזְּנוּת וְהַנֶּגֶל [והרבית] וּלְהַרְבּוֹת מִן הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה הָאָסוּר לָנוּ.

אוֹ שֶׁיִּהְיֶה מִמָּה שֶׁלֹּא יִשְׂנָאֵהוּ הַטֶּבַע וְלֹא יִכְסוֹף לוֹ כִּלְבֹשׁ בֶּגֶד שַׁעַטְנֵז וְהַרְכָּבַת כִּלְאַיִם וַאֲכִילַת בָּשָׂר בְּחָלָב וַאֲכִילַת חֵלֶב וְהַרְבֵּה מֵהַדּוֹמֶה לָזֶה,

אוֹ שֶׁיִּהְיֶה מִמָּה שֶׁיִּשְׂנָאֵהוּ הַטֶּבַע וּתְתַעֲבֵהוּ הַנֶּפֶשׁ כַּאֲכִילַת הַנְּבֵלָה וְהַמֵּתָה וְהַדָּם וְהַרְבֵּה מִמִּינֵי הַחַיִּים אֲשֶׁר לֹא הָיָה הָאָדָם חָפֵץ בַּאֲכִילָתָם אֲפִלּוּ אִם הָיוּ מֻתָּרִים בַּאֲכִילָה כִּשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים וְהַדּוֹמֶה לָהֶם.

וְרָאוּי לְךָ אָחִי שֶׁתְּיַסֵּר נַפְשְׁךָ בִּפְרִישׁוּת מִכָּל מָה שֶׁצִּוָּךְ הָאֱלֹהִים לִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁתַּגִּיעַ מִן הַתְּעוּב וְהַמֵּאוּס בְּמִינֵי הַתַּעֲנוּגִים הַמְּנוּעִים וְהַתַּאֲוֹת עַד תַּכְלִית שֶׁיִּהְיֶה שָׁוֶה לָזֶה בְּטִבְעֲךָ הַמִּתְעָב מִן הָאָסוּר עִם מָה שֶׁנִּכְסָפִין לוֹ מִמֶּנּוּ. וְיִהְיֶה אֶצְלְךָ הַמִּשְׁגָּל הָאָסוּר וּלְקִיחַת אִסּוּר (איסר) עַל פָּנִים אֲסוּרִים וְשֶׁתִּתְכַּבֵּד בִּקְלוֹן חֲבֵרְךָ וּגְנוּתוֹ אֲשֶׁר יְמַהֵר אֱלֹהֵינוּ חֵפֶץ הָאָדָם בְּטִבְעוֹ כַּאֲכִילַת הָעַכְבָּר וְהַדָּם וְהַשֶּׁקֶץ אֲשֶׁר יִתְעֲבֵהוּ טִבְעֲךָ וְתִשְׂנָאֵהוּ נַפְשְׁךָ.

וּכְשֶׁתַּגִּיעַ אֶל הַגְּבוּל הַזֶּה מִן הַפְּרִישׁוּת מִן הָאָסוּר בְּלֹא הֶכְרֵחַ מִטִּבְעֲךָ וְלֹא קְשִׁי מִנַּפְשְׁךָ תִּהְיֶה מִן הַכְּתוֹת הַנִּצָּלוֹת מִן הַחֵטְא וְהַמִּכְשׁוֹל אֲשֶׁר נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם (משלי יב, כא) לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן וְגוֹ'.

וְכֵן הַנִּתָּן בִּרְשׁוּתֵנוּ מִן הַמֻּתָּר הוּא עַל שְׁלֹשָׁה פָּנִים:

אֶחָד מֵהֶם קְחֹת הַמַּאֲכָל אֲשֶׁר לֹא יְכַוֵּן בּוֹ בְּעָלָיו אֶל תַּעֲנוּג וְלֹא יוּכַל הָאָדָם לַעֲמֹד בִּלְעָדָיו וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה זוּלָתוֹ.

וְהַשֵּׁנִי קְחֹת הַמָּזוֹן מִן הַמֻּתָּר עַל דֶּרֶךְ הַוּתּוּר וּמְכַוֵּן בּוֹ אֶל הַתַּעֲנוּג הַשָּׁוֶה מִבְּלִי רִבּוּי וְלֹא הִפָּקֵד (הֶפְקֵר) כְּהַשְׁלָמַת הַצֹּרֶךְ מִן הַלֶּחֶם הַטּוֹב בְּתַבְשִׁילִים מְתֻקָּנִים בְּמַלַּאכְתָּם וּשְׁתֹת הַיַּיִן הַטּוֹב עַל הַדֶּרֶךְ הַשָּׁוֶה וְכֵן בַּמַּלְבּוּשׁ וּבַדִּירָה וּשְׁאָר הָעִנְיָנִים.

וְהַשְּׁלִישִׁי קְחֹת הָרִבֹּה מִן הַתַּעֲנוּגִים הַמֻּתָּרִים הַמַּפְלִיג בָּהֶם בַּעֲלֵיהֶם עַד שֶׁמְּבִיאִים אוֹתוֹ אֶל הַתַּעֲנוּגִים הָאֲסוּרִים עִם טְרָדָתוֹ בָּהֶם מֵעֲשׂוֹת חוֹבוֹת אֱלֹהָיו שֶׁעָלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי לא) פֶּן יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח מְחֻקָּק.

וְרָאוּי לְךָ אָחִי שֶׁתִּתְנַהֵג בִּפְרִישׁוּת מִן הַתַּעֲנוּגִים הַמֻּתָּרִים בִּיכָלְתְּךָ עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּעֵינֶיךָ בְּתָכוּנַת הַתַּעֲנוּגִים הָאֲסוּרִים עָלֶיךָ פֶּן תַּעֲזֹב תּוֹרָתְךָ וְתַנִּיחַ חוֹבָתְךָ, וּכְבָר עָמַדְתִּ עַל מָה שֶׁצִּוָּה הַבּוֹרֵא יתי' אֶת הַמֶּלֶךְ בְּאָמְרוֹ (דברים יז) וְלֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים וְאָמַר (שם) רַק לֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים, וְאָמַר (נחמיה יג) הֲלוֹא עַל אֵלֶּה חָטָא שְׁלֹמֹה וְגוֹ', עִם חֹזֶק שִׂכְלוֹ וְרֹב תְּבוּנָתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ וּכְפִי בִּינָתְךָ הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ וּפְרֹשׁ מִכָּל אֲשֶׁר יַפְרִישְׁךָ מִמִּצְוֹת הָאֱלֹהִים.

בְּלִבְּךָ וּבְמַצְפּוּנְךָ אִם לֹא תּוּכַל לְהַפְנוֹת לְעִנְיָנֵי אַחֲרִיתְךָ מִפְּנֵי טִרְדָּתְךָ בְּצֹרֶךְ מְזוֹנְךָ וּמִחְיָתְךָ בָּעוֹלָמְךָ וְעִסְקְךָ בּוֹ כְּמוֹ שֶׁזָּכְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל עַל הָרִבֹּה מֵהֶם שֶׁהָיוּ טוֹרְחִים בְּעִנְיַן עוֹלָמָם עִם הַפְּרִישׁוּת מִמֶּנּוּ כְּמוֹ אַבָּא חִלְקִיָּה שֶׁהָיָה מְשַׁתֵּכֵר לַחְפֹּר בָּאֲדָמָה וְשַׁמַּאי בְּמְלֶאכֶת הַבִּנְיָן וְהִלֵּל שֶׁהָיָה חוֹטֵב וּמִתְפָּרְנֵס מִן הָעֵצִים.

וְאַל תִּמְנָעֲךָ פְּרִישׁוּתְךָ בְּלִבְּךָ מֵהִתְעַסֵּק בָּזֶה מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה מְכַוֵּן בּוֹ לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ.

וְכַאֲשֶׁר תּוּכַל לְהַנִּיחַ עֵסֶק הָעוֹלָם תַּנִּיחֵהוּ בַּעֲבוּר עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא. וְאַל יַסְפִּיק לְךָ מָה שֶׁאָמַרְנוּ בְּעֵת שֶׁלֹּא תּוּכַל בַּעֲבוּר צָרְכְּךָ הַהֶזְמָנָה לַמָּזוֹן כִּי הַמַּשְׁקִיף עַל מַצְפּוּנְךָ יַעֲזָרְךָ לְקַיֵּם

מַחְשַׁבְתְּךָ בַּעֲבוֹדָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל כָּל הַמְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹנִי סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר וְכָל הַמְבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי.

וְרָאוּי לְךָ שֶׁתִּשְׁתַּדֵּל לֶאֱסֹר חוּשֶׁיךָ וּתְנוּעוֹת אֵבָרֶיךָ הַנִּרְאִים כְּמוֹ שֶׁאֲסַפֵּר לְךָ.

וְהוּא שֶׁתַּתְחִיל בָּרִאשׁוֹנָה לֶאֱסֹר לְשׁוֹנְךָ וְלִבְלֹם שְׂפָתֶיךָ וְתִפְרֹשׁ מִן הַדְּבָרִים הַבְּטֵלִים עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּעֵינֶיךָ הֲנָעַת הָאֵבָר הַכָּבֵד שֶׁבְּאֵבָרֶיךָ יוֹתֵר קַלָּה מֵהֲנָעַת לְשׁוֹנְךָ כִּי הַלָּשׁוֹן מָהִיר בִּתְנוּעָתוֹ לַחֲטֹא וְחַטָּאָיו רַבִּים מִכֻּלָּם בַּעֲבוּר קַלּוּתוֹ וּמְהִירוּת תְּנוּעָתוֹ וְשֶׁהַשְׁלֶמֶת מַעֲשֵׂהוּ נְקֻלָּה וְיכָלְתּוֹ עַל הַטּוֹב וְהָרַע בְּלִי מְצוּעַ.

וּכְפִי זֶה אָחִי יֵשׁ מִן הַדִּין עָלֶיךָ לְהִשְׁתַּדֵּל לְבָלְמוֹ וְלִמְשֹׁל בּוֹ וְאַל תַּתִּיר לוֹ מִן הַדִּבּוּר אֶלָּא מָה שֶׁלֹּא תּוּכַל לַעֲמֹד בִּלְעָדָיו לְצֹרֶךְ הַתּוֹרָה אוֹ לְצֹרֶךְ הָעוֹלָם וְקִצֵּר מוֹתְרֵי לְשׁוֹנְךָ בְּכָל יְכָלְתְּךָ אוּלַי תִּנָּצֵל מִנְּזָקוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי י"ט) מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן.

וְהַקְּדִימֵהוּ (ס"א והקדמנו הלשון) עַל שְׁאָר הַחוּשִׁים וְהָאֲבָרִים לְקֹשִׁי הַדִּבָּר בּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁאָרִיתָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד ע"ה (תהלים לד) מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים וְגוֹ' נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וְגוֹ' וּבְסִפְרֵינוּ מִן הַהַזְהָרָה עַל הַמַּעֲטַת הַדְּבָרִים מָה שֶּׁאֵינֶנּוּ נֶעֱלָם מֵרֻבּוֹ וּפִרְסוּמוֹ.

וְכַאֲשֶׁר תִּרְצֶה לֶעָמֹד עַל בֵּרוּר מָה שֶּׁזָּכַרְתִּי מֵרֹב חֶטְאֵי הַלָּשׁוֹן קַבֵּל עַל עַצְמְךָ לִזְכֹּר מָה שֶּׁיֵּצֵא מִלְּשׁוֹנְךָ בְּיוֹמְךָ בְּהִתְחַבְּרְךָ עִם בְּנֵי אָדָם וְהִתְעָרְבְךָ בָּם וְאִם תּוּכַל לְכָתְבוֹ עָשֵׂה וְאַחַר כָּךְ הַעֲבִירֵהוּ עַל לִבְּךָ וְהַעֲלֵהוּ בְּמַחְשַׁבְתְּךָ בְּעֵת שֶׁאַתָּה פָּנוּי מִן הָעֲסָקִים בַּלַּיְלָה וְתִרְאֶה מָה שֶּׁיֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְצֹרֶךְ וּמָה שֶּׁיֵּשׁ מִמֶּנּוּ מוֹתָר לֹא יוֹעִיל לְךָ וּמָה שֶּׁמִּמֶּנּוּ מֵבִיא הַהֶזֵּק עָלֶיךָ כְּמוֹ הַכָּזָב וְהָרְכִילוּת וְהַשְּׁבוּעוֹת וְלָשׁוֹן הָרַע וְאָז יִתְבָּרֵר לְךָ חֶסְרוֹנְךָ וְתִרְאֶה בּוֹ מַעֲוַתְּךָ,

וּפְקֹד זֶה מִמְּךָ תָּמִיד כְּפָקְדְךָ מְעַוֶּת אוֹיְבְךָ וְלֹא תַּתְמִיד בָּזֶה זְמַן מוּעָט [עַד] שֶׁתִּתָּקֵן לְשׁוֹנְךָ וְיִמְעֲטוּ דְּבָרֶיךָ,

וְשִׂים תְּמוּרַת רֹב דְּבָרֶיךָ אֹרֶךְ מַחְשַׁבְתְּךָ וְהִתְמַדַּת בְּחִינָתְךָ וְהַחֶשְׁבּוֹן עִם נַפְשְׁךָ, כִּי הַמַּחְשָׁבָה נֵר שֶׁתַּכְנִיסֵהוּ אֶל לִבְּךָ וְהַחֶשְׁבּוֹן שֶׁמֶשׁ תָּאִיר בְּאוֹרוֹ מַצְפוּנְךָ לְגַלּוֹת לְךָ מָה שֶּׁהוּא צָפוּן בּוֹ מִן הַטּוֹב וְהָרַע וְהַלָּשׁוֹן שַׁעַר הַמַּצְפוּן, וְאִם הַלָּשׁוֹן יִהְיֶה מָפְקָר וְלֹא יֵיטִיב לִשְׁמֹר מָה שֶּׁיֵּשׁ בַּמַּצְפוּנִים יִהְיֶה שַׁעַר הָאוֹצָר פָּתוּחַ (ס"א נפקר) וְיֵצֵא מָה שֶּׁאֵינְךָ חָפֵץ בְּצֵאתוֹ וְיֵרָאֶה מָה שֶּׁאֵין הֲרָאוֹתוֹ טוֹב בְּעֵינֶיךָ, וּכְשֶׁתִּשְׁמֹר הַשַּׁעַר אַתָּה שׁוֹמֵר הָאוֹצָר וּמָה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי יז) גַּם אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב וְאָמַר (קהלת ה) אַל תְּבַהֵל עַל פִּיךָ וְגוֹ' וְאָמַר (שם) אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ וְגוֹ'.

וְהִשְׁתַּדֵּל אַחַר כָּךְ לַעֲצֹם עֵינֶיךָ וְחוּשׁ רְאוּתְךָ מֵהַבִּיט אֶל מָה שֶּׁאֵינֶנּוּ צָרִיךְ לְךָ אוֹ מַה שֶּׁיַּטְרִיד לִבְּךָ מֵחֻשַּׁב בְּמָה שֶׁיּוֹעִילְךָ וּפְרֹשׁ מִמּוֹתַר הָרְאוּת כְּפִי יְכָלְתְּךָ וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל לִבָּא וְעֵינָא תְּרֵי סַרְסוּרֵי דְּחֶטְאָה. אֲבָל הִשְׁתַּמֵּשׁ בִּרְאוּתְךָ וְהַבָּטָתְךָ לְהַבִּיט אֶל יְצִירוֹת

הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה לִבְחֹן מֵהֶן וְלַחְשֹׁב בָּהֶן וּלְהָבִין יְכֹלֶת הַבּוֹרֵא וְטוּבוֹ מֵהֶן כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים ח) כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ וגו׳ וְאָמַר (שם יט) הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וגו׳ וּשְׁאָר הַמִּזְמוֹר.

וְהִשְׁתַּדֵּל אַחַ״כ לֶאֱטֹם אָזְנֶיךָ מִשָּׁמְעֶךָ מָה שֶּׁאֵינְךָ צָרִיךְ לוֹ וּפְרֹשׁ מִמּוֹתְרֵי הַשֶּׁמַע כְּפִי יְכָלְתְּךָ וְאַל תַּאֲזִין לִשְׁמֹעַ מָה שֶּׁלֹּא יוֹעִילְךָ שָׁמְעוֹ מִמּוֹתְרֵי הַדְּבָרִים וְהַכָּזָב וְהָרְכִילוּת ולה״ר וּפְרֹשׁ מִמָּה שֶּׁיְּבִיאֶךָ לְהַמְרוֹת הָאֱלֹהִים וְלַעֲזֹב מִצְוֹתָיו מִמִּינֵי הַזֶּמֶר וְהַנִּגּוּן וְהַשְּׂחוֹק וְהָרִנָּה הַטּוֹרְדִים אוֹתְךָ מִן הַמִּצְוֹת וְהַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים אֲבָל הַט אָזְנְךָ אֶל דִּבְרֵי הַחֲכָמִים הַיּוֹדְעִים אֶת ה׳ וְאֶת תּוֹרָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי כב) הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים וְאָמַר (שם טו) אֹזֶן שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים.

וְהִשְׁתַּדֵּל אַחַר כְּךָ לֶאֱסֹר חוּשׁ הַטַּעַם שֶׁתִּקַּח דֵּי מְזוֹנְךָ מִן הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה וְתִפְרֹשׁ מִמָּה שֶׁהוּא יוֹתֵר מִזֶּה.

וְהַתַּחְבּוּלָה לָעֲנְיָן הַזֶּה שֶׁתַּמְעִיט בְּמִינֵי הַלִּפְתָּן וְתִסְמֹךְ עַל לִפְתָּן אֶחָד בְּעוֹד שֶׁתּוּכַל וְיִהְיֶה דַּי בְּמַעַט מִמֶּנּוּ כְּפִי שֶׁתּוּכַל וְהִתְכַּוֵּן בּוֹ כְּדֵי לְהַגִּיעַ הַלֶּחֶם אֶל בִּטְנְךָ לֹא לְתַעֲנוּג. וְהַרְגֵּל עַצְמְךָ בְּקִצַּת הָעִתִּים מִבְּלִי לִפְתָּן כְּדֵי לְהַנְהִיג טִבְעֶךָ עַד שֶׁיֵּקַל עָלֶיךָ הַדָּבָר בְּעֵת הַמָּנְעוּ. וְאִם תּוּכַל לַעֲזֹב הַלִּפְתָּן אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ יְגִיעָה וְטִרַח וְתִסְמֹךְ עַל מָה שֶּׁאֵין בּוֹ שׁוּם יְגִיעָה כַּזֵּיתִים וְהָאֲנִים וְהָעֲנָבִים וְהַדּוֹמֶה לָהֶם עֲשֵׂה.

וְשִׂים אֲכִילָתְךָ בַּיּוֹם יוֹתֵר קַלָּה מֵאֲכִילָתְךָ בַּלַּיְלָה אִם מִנְהָגְךָ לֶאֱכֹל פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תְּנוּעַת אֲבָרֶיךָ קַלָּה בַּיּוֹם וְיַקְלוּ עָלֶיךָ עִנְיְנֵי תּוֹרָתְךָ וְעוֹלָמְךָ,

ואח״כ תִּתְנַהֵג בְּתַעֲנִית אִם יִהְיֶה גּוּפְךָ חָזָק אֲפִלּוּ יוֹם א׳ בְּשָׁבוּעַ. וְכָל אֲשֶׁר תּוּכַל לְהַטְבִּיעַ נַפְשְׁךָ שֶׁלֹּא לְהַרְגִּישׁ עַל עִנְיַן הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה כְּדֵי לְיַסְּרָהּ עֲשֵׂה וְשִׂים כַּוָּנָתְךָ בּוֹ לְרִפּוּאָה יוֹתֵר מִלְּמָזוֹן אֲבָל מִשְׁתְּךָ יִהְיֶה מַיִם אֶלָּא אִם תִּהְיֶה כַּוָּנָתְךָ בִּשְׁתִיַּת הַיַּיִן לְתוֹעֶלֶת גּוּפְךָ אוֹ לְהַעֲבִיר דְּאָגָה מִלִּבְּךָ כמ״ש (שם לא) תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ וְהִזָּהֵר מֵהַרְבּוֹת מִמֶּנּוּ וּמֵהַפְלִיג בּוֹ וּמֵחֲבֶרֶת בְּנֵי אָדָם עָלָיו כִּי הוּא הַמַּדְוֶה הַגָּדוֹל לַתּוֹרָה וְלָעוֹלָם וּכְבָר סִפֵּר בּוֹ הֶחָכָם מָה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי בְּאָמְרוֹ (שם כ) לֵץ הַיַּיִן הֶמֶה שֵׁכָר וְאָמַר בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה (שם כג) אַל תְּהִי בְסֹבְאֵי יָיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ כִּי סֹבֵא וְזוֹלֵל יִוָּרֵשׁ וגו׳,

ואח״כ הִשְׁתַּדֵּל לִמְנֹעַ יָדֶיךָ מִגַּעַת בְּמָה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ מֵהוֹן הָעוֹלָם וּפְרֹשׁ מִמִּינֵי הַגְּנֵבָה וְהָאוֹנָאָה וְהַגָּזֵל וּמֵהָרַע לְזוּלָתְךָ וְהִתְעַכֵּב בִּתְנוּעַת יָדֶיךָ וַחֲשֹׁב בְּאַחֲרִיתְךָ וּשְׁמֹר מוּסָרְךָ וּצְנִיעוּתְךָ בְּהִתְנַשְּׂאֲךָ מַעֲשׂוֹת הָרַע בָּהֶם כמ״ש (ישעיהו נ״ו:ב׳) וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל רָע וְאָמַר (ישעיהו ל״ג:ט״ו) נֹעֵר כַּפָּיו מִתְּמֹךְ בַּשֹּׁחַד אֲבָל הִשְׁתַּמֵּשׁ בְּיָדֶיךָ בְּמִצְוֹת הַבּוֹרֵא

וּפָתְחֵן בְּמַתַּן לֶעָנִי וְלָרָשׁ כמ״ש הַכָּתוּב (דברים טו) פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לְאָחִיךָ וְאֶמַר (משלי לא) כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי.

וְכֵן אַתָּה צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמָה שֶׁיִּמָּלֵא סִפְקְךָ וְיִמְנָעֲךָ מִן הַשְּׁאֵלָה וּמַקַּחַת מָמוֹן אָסוּר וּמִקְנוֹת חֶסֶד עִמְּךָ בְּמָה שֶׁמַּעֲנִיקִין אוֹתְךָ וּמְטִיבִין לְךָ וְתַקְנָה זְכֵיוֹתֶיךָ לְזוּלָתְךָ וַחֲסָדֶיךָ לְמִי שֶׁנִּתְחַסֵּד עִמְּךָ וְלֹא תִּהְיֶה לְמַשָּׂא עַל בְּנֵי אָדָם כמ״ש אֶחָד מִן הַחֲכָמִים הָאֱלֹהִים יְרֻחֵם עֶבֶד שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הָעוֹלָם וְלֹא הָיְתָה פְּרִישׁוּתוֹ לְמַשָּׂא עַל אוֹהֲבָיו וְסִלֵּק מֵעֲלֵיהֶם טָרְחוֹ וְהִתְעַסֵּק בְּאַבְרָיו בְּמִינֵי הַמְּלָאכוֹת כמ״ש (תהלים קכח) יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל וְגוֹ׳ וּכְבָר נֶאֱמַר רֹאשׁ הַפְּרִישׁוּת תִּקּוּן הַפַּרְנָסָה וְנֶאֱמַר עוֹד רֹאשׁ הַפְּרִישׁוּת תִּקּוּן הַמַּחְשָׁבָה עַל תִּקּוּן הַסִּפּוּק (ס״א הלחם) ר״ל שֶׁיְּיַגֵּעַ לְהִתְעַסֵּק בְּסִפְקוֹ.

ואח״כ הִתְנַהֵג כֵּן בִּרְגָלֶיךָ וּמְנָעֵן מִלֶּכֶת עִם הָרְשָׁעִים מְבַקְּשֵׁי הַמּוֹתָרִים כמ״ש (שם א) אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וְגוֹ׳ אֲבָל רוּץ לְכָל הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וּלְמוֹשְׁבוֹת הַחֲכָמִים כמ״ש (משלי יג) הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם וְאָמַר (שם ב) לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים, וּכְבָר קִבֵּץ הַכָּתוּב כָּל מָה שֶׁהִקְדַּמְנוּ זִכְרוֹ מִמּוּסַר הַחוּשִׁים וְאָמַר (ישעיהו ל״ג:י״ד) מִי יָגוּר לָנוּ אֵשׁ אוֹכְלָה וְגוֹ׳ הֹלֵךְ צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים וְגוֹ׳ וְאַחַר כָּךְ קִבְּצָם הֶחָכָם וְחִבֵּר אֲלֵיהֶם הַלֵּב בְּאָמְרוֹ (משלי ו) שֵׁשׁ הֵנָּה שָׂנֵא ה׳ עֵינַיִם רָמוֹת לְשׁוֹן שָׁקֶר וְגוֹ׳ לֵב חוֹרֵשׁ וְגוֹ׳ יָפִיחַ כְּזָבִים וְגוֹ׳ וְכֵן נִמְצָאִים בְּמִזְמוֹר (תהלים ט״ו:א׳) ה׳ מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ.

וְרָאוּי לְךָ אָחִי שֶׁתֵּדַע כִּי לֹא יִתָּכֵן לְךָ לְהַחְזִיק בְּכֻלָּן עִם הַנַּחַת אַחַת מֵהֶם מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּבְּדֹלַח הַמְחֻבָּר בְּחוּט אִם תַּתִּיר מִמֶּנּוּ גַּרְגֵּר אֶחָד יִתְפַּזְּרוּ כֻּלָּם וְיִפָּסֵד חִבּוּרָם.

עַל כֵּן הִשְׁתַּדֵּל לְהִזָּהֵר בְּכֻלָּן וְאָז תִּהְיֶה לְךָ כָּל אַחַת מֵהֶן עֵזֶר לִשְׁאֵרִיתָן כמ״ש רז״ל שֶׁמְּצָוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה וַעֲבֵרָה גוֹרֶרֶת עֲבֵרָה וְאָמַר הֶחָכָם בְּתָכְיִפַת הַטּוֹבוֹת אַחַת לְאַחַת (משלי ח) אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזוֹת פְּתָחַי אָמַר בַּתְּחִלָּה שׁוֹמֵעַ ואח״כ לִשְׁקֹד ואח״כ לִשְׁמֹר.

אֲבָל הַפְּרִישׁוּת הַנּוֹהֶגֶת בַּפָּנִים הַשְּׁלִישִׁיִּים וְהוּא מָה שֶׁיִּתְיַחֵד בָּנוּ בְּמַצְפּוּנֵינוּ וּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ וְיִצְרֵי לְבָבֵנוּ הַטּוֹבִים וְהָרָעִים.

תְּחִלַּת הַפְּרִישׁוּת הַהִיא שֶׁתִּפְרֹשׁ מִקִּנְיָנֵי הָעוֹלָם בְּמַעֲשֶׂיךָ וּבְמַחְשַׁבְתְּךָ אֶלָּא לְמָזוֹן וּפַרְנָסָה לֹא לְתַעֲנוּג מִתַּעֲנוּגֵי הַגּוּף וְלֹא לְהַגִּיעַ אֶל הַמְּנוּחוֹת וְהַשְּׂרֵרוֹת וְהִתְפָּאֵר בְּהוֹן הָעוֹלָם הַכֻּלָּה מְהֵרָה.

וְתִהְיֶה פְּרִישׁוּתְךָ בָּהֶם לֵאלֹהִים יִתְעַלֶּה לֹא לִקְנוֹת שֵׁם וְלֹא לְהוֹתִיר מָמוֹנְךָ בִּפְרִישׁוּתְךָ וְאַל תֵּצֵא בָּהּ מִגְּבוּל הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְתִמָּנַע מִמָּה

שֶׁחִיֶּבְךָ בּוֹ הַבּוֹרֵא מִמִּצְוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֲבָל תִּהְיֶה פְּרִישׁוּתְךָ עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַדָּת בַּגָּלוּי וּבַנִּסְתָּר מֵעִנְיָנָךְ.

וְאח״כ שֶׁתְּקַצֵּר מַאֲוַיֶּיךָ בָּעוֹלָם כְּאִלּוּ אַתָּה נוֹסֵעַ מִמֶּנּוּ לַעֲרֹב יוֹמְךָ וְאח״כ שֶׁתַּחְשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ כַּאֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ בְּשַׁעַר חֶשְׁבּוֹן הָאָדָם עִם נַפְשׁוֹ וְאח״כ שֶׁתִּתְיָאֵשׁ מִמָּה שֶּׁבִּידֵי בְּנֵי אָדָם וְשֶׁתִּבְטַח עַל הָאֱלֹהִים וְתָנוּחַ דַּעְתְּךָ עַל גְּזֵרוֹתָיו וְדִינָיו. וְכָל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת שֶׁקָּדַם בֵּאוּרָם בַּסֵּפֶר הַזֶּה אַתָּה חַיָּב בָּהֶם וְהֵם עֲמוּד הַפְּרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם חֲקוֹר עֲלֵיהֶם וְהַדְבִּיקֵם אֶל לִבְּךָ תַּגִּיעַ בָּהֶם לְכָל טוֹבָה:

פרק ו

אֲבָל בֵּאוּר מָה שֶּׁבָּא בְּסִפְרֵי הַקֹּדֶשׁ וְדִבְרֵי רַזַ״ל מֵעִנְיַן הַפְּרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם.

מֵהֶם מָה שֶּׁאָמַר יַעֲקֹב (בראשית כח) וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ.

וּמֵהֶם צוֹם מֹשֶׁה אַרְבָּעִים יוֹם וְלֵילוֹתָם ג׳ פְּעָמִים. וְכֵן אֵלִיָּהוּ אַרְבָּעִים יוֹם כמ״ש (מלכים א יט) וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאָכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם.

וּמֵהֶם מָה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּנָּזִיר שֶׁקֹּרְאוֹ הָאֱלֹהִים קָדוֹשׁ כמ״ש (במדבר ז) כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַה׳ בַּעֲבוּר שֶׁפָּסַק מִפְּרִי הַגֶּפֶן וְגִדֵּל שֵׂעָר רֹאשׁוֹ בִּלְבַד כ״ש מִי שֶׁפָּסְקָה תַּאֲוָתוֹ מִכָּל הַתַּעֲנוּגִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר וּגְמוּל יוֹתֵר.

וּמֵהֶם מָה שֶּׁנֶּאֱמַר לְאַהֲרֹן (ויקרא י) יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ וְגוֹ׳ וּלְהַבְדִּיל וְגוֹ׳ וּלְהוֹרוֹת וְגוֹ׳ הַזְהִיר כָּל הָעוֹסֵק בְּמַעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא יַעֲסֹק בְּכָל מָה שֶׁיְּטָרִידֵהוּ מֵהַשְׁלֵמַת הָעֲבוֹדָה לֵאלֹהִים כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל שָׁתָה רְבִיעִית יַיִן אַל יוֹרֶה שָׁתָה רְבִיעִית אַל יִתְפַּלֵּל.

וּמֵהֶם עִנְיַן בְּנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב אֲשֶׁר צִוּם אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא יִשְׁתּוּ יַיִן וְלֹא יִזְרְעוּ וְלֹא יִטְּעוּ כֶּרֶם וְלֹא יִבְנוּ בַּיִת וְיֵשְׁבוּ בְּאֹהָלִים חוּץ לַיִּשּׁוּב וְזֶה מִנְהַג הַפּוֹרְשִׁים מִן הָעוֹלָם וְשִׁבַּח לָהֶם הַבּוֹרֵא זֶה כמ״ש (ירמיה לה) לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב.

וּמֵהֶם מַעֲשֵׂה אֱלִישָׁע כְּשֶׁעָבַר עָלָיו אֵלִיָּהוּ כמ״ש (מלכים א יט) שְׁנֵים עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהִנִּיחַ יָדוֹ מִן הַכֹּל וְהָלַךְ אַחֲרָיו כמ״ש (שם) אֶשְּׁקָה נָּא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְגוֹ׳ וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ. וְכֵן הָיָה מִנְהַג בְּנֵי הַנְּבִיאִים בַּדּוֹר הַהוּא וַאֲשֶׁר לְפָנָיו שֶׁהִנִּיחוּ הָעֵסֶק בְּיִשּׁוּב הָעוֹלָם וְהַהַשְׁגָּחָה בְּעִנְיְנֵי הַגּוּפוֹת וְיָצְאוּ לַמִּדְבָּרוֹת כְּדֵי שֶׁתִּתְיַחֵד נַפְשָׁם וּמַחְשַׁבְתָּם לֵאלֹהִים.

וּמֵהֶם מָה שֶּׁצִּוְּתָה אוֹתָנוּ הַתּוֹרָה בַּתַּעֲנִית בְּעֵת הַתְּשׁוּבָה וּבַקְּשַׁת הַכַּפָּרָה כְּדֵי שֶׁנַּחְסֹם תַּאֲוָתֵנוּ מִכָּל הַתַּעֲנוּגִים שֶׁהֵם הַחֲזָקִים שֶׁבְּסִבּוֹת הָעֲבֵרוֹת כמ״ש (הושע יג) כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ וְאָמַר בְּהֶפְכּוֹ (שם ה) בַּצַּר לָהֶם יְשַׁחֲרֻנְנִי.

וּמֵהֶם מ״ש (זכריה יג) וְלֹא יִלְבְּשׁוּ אַדֶּרֶת שֵׂעָר לְמַעַן כַּחֵשׁ וְזֶה מוֹרֶה כִּי הוּא הָיָה לְבוּשׁ הַחֲסִידִים מִקֶּדֶם וְהָיוּ לוֹבְשִׁים אוֹתוֹ אַנְשֵׁי הַדּוֹר הַהוּא לְהַחֲנִיף.

וּמִזֶּה מ״ש דָּוִד (תהלים קיט) טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְאָמַר (שם) טוֹב לִי כִּי עֻנֵּיתִי וְאָמַר (שם) טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ וְגוֹ׳.

וּמֵהֶם מִנְהַג אִיּוֹב אֲשֶׁר סִפֵּר עַל עַצְמוֹ מִבְּזוֹתוֹ הָעוֹלָם וְהוֹנוֹ וְקִשְׁרוֹ חוּשָׁיו וְאָסְרוֹ יָדָיו וּלְשׁוֹנוֹ מִכָּל מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַמְרוֹת הַבּוֹרֵא וּבָחֲרוֹ בָּאֱמֶת וְהַצִּילוֹ הָעֲשׂוּקִים וַהֲטָבָתוֹ לַדַּלִּים וְלָאוֹבְדִים כְּמִנְהֲגֵי הַפּוֹרְשִׁים מִן הָעוֹלָם.

וּמֵהֶם מָה שֶׁעָשָׂה דָּנִיֵּאל בְּהִתְפַּלְלוֹ אֶל הָאֱלֹהִים בַּעֲבוּר אֹרֶךְ הַגָּלוּת הָרִאשׁוֹן וְהִתְאַבְּלוֹ עָלָיו שֶׁאָמַר (דניאל י׳) לֶחֶם חֲמֻדוֹת לֹא אָכַלְתִּי וְאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ (שם) מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת וּשְׁאָר הָעִנְיָן וְזֶה הוּא הַטּוֹב שֶׁבְּמִנְהֲגֵי הַפְּרִישׁוּת.

וּמֵהֶם מָה שֶׁעָשׂוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה כְּשֶׁשָּׁמְעוּ מָה שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם הַבּוֹרֵא כמ״ש (יונה ג׳:ה׳) וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה בֵּאלֹהִים וּבְכָמוֹהוּ מָה שֶׁעָשׂוּ אֲבוֹתֵינוּ בִּימֵי הָמָן כַּכָּתוּב (אסתר ד) מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ אֵבֶל גָּדוֹל וְגוֹ׳ וְהָרַבֵּה כָּזֶה בְּסִפְרֵינוּ כְּשֶׁתַּחְקֹר עָלָיו תִּמְצָאֶנּוּ מְפֻזָּר בְּדִבְרֵי אֲבוֹתֵינוּ הָרַבֵּה.

וּמֵהֶם מָה שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי כג) אַל תְּהִי בְסֹבְאֵי יָיִן וְגוֹ׳ (שם ו) מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת וְגוֹ׳ וּמָה שֶׁאָמְרָה אֵם לְמוּאֵל (שם לא) אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ וְגוֹ׳ אַל לַמְּלָכִים לְמוּאֵל וְגוֹ׳ פֶּן יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח מְחֻקָּק.

וּמֵהֶם מָה שֶׁאָמַר (קהלת ב׳:כ״ו) כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם ז) לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל (שם) טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל וְאָמַר (שם ה) מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד וְאָמַר (שם י״א) כִּי הַיַּלְדוּת וְהַשַּׁחֲרוּת הָבֶל וְאָמַר (שם יב) סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע וְגוֹ׳.

אֲבָל מָה שֶׁאָמְרוּ רז״ל בַּמִּשְׁנָה וּבַתַּלְמוּד, רַב מֵחַבְּרוֹ בַּסֵּפֶר הַזֶּה, וְרִבּוֹ נִמְצָא בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת וְעוֹד אָמְרוּ כְּךָ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה פַּת בְּמֶלַח תֹּאכַל וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישַׁן וְכוּ׳ וּמָה שֶׁסָּמוּךְ לָזֶה מִדִּבְרֵיהֶם הַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְּרָכִים וּבְפִרְקָא דַּחֲסִידֵי בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית מָה שֶּׁיּוֹרֶה עַל פְּרִישׁוּתָם וּמִי שֶׁיִּחְקֹר עַל הָעִנְיָן הַזֶּה יִמְצָאֶנּוּ כָּתוּב וּמִן הַשֵּׂכֶל וּמִן הַקַּבָּלָה.

תֵּן לִבְּךָ בּוֹ וַחֲשֹׁב עָלָיו בְּמַצְפּוּנְךָ תַּשִּׂיגֵהוּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם כמ״ש (משלי ב) אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַּכֶּסֶף וְגוֹ׳ אָז תָּבִין יִרְאַת ה׳ וְגוֹ׳:

פרק ז

אֲבָל הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין קַדְמוֹנֵינוּ וּבֵינֵינוּ בַּפְּרִישׁוּת הוּא שֶׁחֲנוּכָּ וְנֹחַ וְאַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב וְאִיּוֹב וְרֵעָיו הָיָה שִׂכְלָם זַךְ וְיִצְרָם חַלָּשׁ וְנַפְשׁוֹתָם הָיוּ נִמְשָׁכוֹת אַחַר שִׂכְלָם וְהַמְעַט מִן

הַמִּצְוֹת הָיָה מַסְפִּיק לָהֶם בְּהַשְׁלָמַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים עִם אֱמוּנַת לִבָּם לֵאלֹהִים כמ״ש בְּאַבְרָהָם (נחמיה ט) וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים אֶל הַפְּרִישׁוּת הַיּוֹצֵאת מֵהַדֶּרֶךְ הַשָּׁוָה הַתּוֹרָיָה.

וְכַאֲשֶׁר יָרְדוּ בְּנֵיהֶם אֶל מִצְרַיִם וְגָרוּ בָּהּ בִּימֵי יוֹסֵף כְּשִׁבְעִים שָׁנָה בְּשָׁלוֹם (ס״א בשלוה) וְחָזְקָה תַּאֲוָתָם וְגָדְלָה תְּשׁוּקָתָם וְגָבַר יִצְרָם עַל שִׂכְלָם נִצְטָרְכוּ מִן הַפְּרִישׁוּת אֶל מָה שֶׁיִּהְיֶה הֶפֶךְ תַּאֲוָתָם וְיֵעָמֹד כְּנֶגֶד יִצְרָם. וְהוֹסִיף לָהֶם הַבּוֹרֵא מִן הַמִּצְוֹת הַשִּׁמְעִיּוֹת מָה שֶׁעָמַד לָהֶם בְּמָקוֹם הַפְּרִישׁוּת הָרְאוּיָה לָהֶם כְּפִי תַּכְלִית יְכָלְתָּם וּפְחוֹת מִמֶּנָּה.

וְכַאֲשֶׁר כָּבְשׁוּ אֶרֶץ כְּנַעַן וְנִכְנְסוּ בָּהּ וְהִתְנַעֲמוּ בְּטוּבָהּ בִּקְשׁוּ הַמָּזוֹן וְהַסָּמוּךְ לוֹ מִמּוֹתְרֵי מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וְהַמִּשְׁגָּל וְהַבִּנְיָן. וְכָל אֲשֶׁר נוֹסְפָה הָאָרֶץ יְשׁוּב נוֹסֵף הַשֵּׂכֶל חֻרְבָּן כמ״ש (דברים ח) פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טוֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ וגו׳ וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֶן וְגו׳ וְרָם לְבָבֶךָ וגו׳. וְכָל אֲשֶׁר נוֹסְפוּ הַתַּאֲוֹת וְנִתְחַזְּקוּ נֶחֱלַשׁ הַשֵּׂכֶל וְהִתְאַחֵר מֵהַשִּׂיג הָעֲצָה הַנְּכוֹנָה.

וְהִצְטָרְכוּ אֶל פְּרִישׁוּת חֲזָקָה יַעַמְדוּ בָּהּ כְּנֶגֶד חוּשֵׁיהֶם כְּדֶרֶךְ הַנָּזִיר וּמְנַהֵג בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר זָכַרְנוּ בְּמָה שֶׁעָבַר לָנוּ בַּסֵּפֶר הַזֶּה.

וְכֵן בְּשְׁאָר הַדּוֹרוֹת הַשֵּׂכֶל בְּחֶלְשָׁה וְהַתַּאֲוָה בִּגְבוּרָה. וּבְכָל עֵת שֶׁמִּתְעַסְּקִים בְּעִנְיָן מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הִטְרִידָם מֵעִנְיְנֵי העוה״ב,

עַל כֵּן הֻצְרְכוּ [לַפְּרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם הַזֶּה] לְהַפְנוֹת מִמֶּנּוּ בְּעֵת שֶׁעוֹשִׂים מְאוּמָה מִמַּעֲשֵׂי הָעוֹלָם הַבָּא וְהָיוּ הַקְּדוּמוֹנִים בְּחֹזֶק שִׂכְלָם וְזֹךְ נַפְשָׁם עוֹשִׂים לְעוֹלָמָם וּלְאַחֲרִיתָם וְלֹא הָיָה הָאֶחָד מַפְסִיד עַל חֲבֵרוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיהו כ״ב:ט״ו) אָבִיךָ הֲלֹא אָכַל וְשָׁתָה וְגוֹ׳ אָז טוֹב לוֹ וְגוֹ׳ וְאָמַר (קהלת ז׳:י״ח) טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם מִזֶּה אַל תַּנַּח אֶת יָדֶךָ.

וְרָאִיתִי אֲחִי מְלִיצָה נִמְרֶצֶת בְּעִנְיַן הַפְּרִישׁוּת לְאֶחָד מִן הַחֲסִידִים מְצַוֶּה בְּהּ בְּנוֹ וְיִשְׁרָה בְּעֵינַי וְשַׂמְתִּיהָ חֲתִימָה לַשַּׁעַר הַזֶּה כְּמוֹ שֶׁמְּצָאתִיהָ תַּחַת תּוֹכַחְתִּי לְךָ וְהוֹרוֹתִי אוֹתְךָ, הֶבֵן אוֹתָהּ וְהִסְתַּכֵּל בָּהּ תַּגִּיעַ אֶל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֶזְרַת הָאֵל.

וְזֹאת הִיא.

וְאַתָּה בְּנִי יְשִׁימְךָ הָאֱלֹהִים מֵאֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ וַיַּאֲזִינוּ. וַיַּאֲזִינוּ וַיַּחְשְׁבוּ. וַיַּחְשְׁבוּ וַיֵּדְעוּ. וְיֵדְעוּ וַיַּעֲשׂוּ. וְאַל יְשִׁימְךָ מִן הָאֲנָשִׁים הַטּוֹבְעִים בְּתַעֲוּת הַשְּׁדוּדִים (ס״א השכורים) בְּיֵין הַסְּכָלוּת אֲשֶׁר הֶעֱבִידָם הַיַּצָּר וּמָשַׁל בָּם הָעוֹלָם וְגָבְרוּ עֲלֵיהֶם הַתַּאֲוֹת וְנָטוּ בָּהֶם אֶל הַתַּעֲנוּגִים וְהֶסִיתוּם הַמַּאֲוִיִּים וְהִשִּׁיאָתַם הַחֶמְדָּה וְהֵם בַּאֲפֵלָתָם נֶחְבָּטִים וּבְמְרוּצַת טָעוּתָם שָׁבִים, יִשְׁמְעוּ וְלֹא יַאֲזִינוּ וְיֹאמְרוּ וְלֹא יַעֲשׂוּ, בִּקְשׁוּ הַמְּנוּחוֹת וְנָפְלוּ בַּאֲנָחוֹת, הִשְׁתַּדְּלוּ לְהַשִּׂיג הַנְּעִימוֹת וְהִשִּׂיגוּ הַיִּסּוּרִים הַקָּשִׁים, וְנַפְשׁוֹתָם עֲיֵפוֹת וְגוּפוֹתָם יְגֵעוֹת. דֵּעוֹתָם שְׁלוּלוֹת

וּבֵינוֹתָם מְנֻפָּצוֹת, יְקֻבְּצוּ הַזָּהָב הָאוֹבֵד וְהַכֶּסֶף הַחוֹלֵף וְיוֹרִישׁוּהוּ הָאוֹיְבִים וְהַחוֹדְרוֹת (והבוגדות) מִן הַנָּשִׁים, וּמַחֲזִיקִים הָאַרְמוֹנוֹת וְשׁוֹכְנִים בְּקִבָּרוֹת, וּבוֹנִים אֲשֶׁר לֹא יוֹשִׁיבוּ וְיִקְבְּצוּ מָה שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּ, קוֹבֵר כָּל אִישׁ מֵהֶם אָבִיו וּבְנוֹ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה הַקַּיָּם לָנֶצַח, שׁוֹכֵחַ קְצוֹ וְזוֹכֵר מַאֲוַיָּיו, וּמָה תֹּאמַר בַּתָּוֶךְ שֶׁאָבְדוּ שְׁתֵּי קְצוֹתָיו וְיָחִיד שֶׁעָזַבוּהוּ אֲבוֹתָיו. וְהִסְתַּכֵּל בְּנִי בְּמִי שֶׁהִרְחִיב הַבּוֹרֵא אֶת לִבּוֹ וְהִמְשִׁילוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּפָקַח עֵינָיו בַּטּוֹב לוֹ וְהֶרְאָהוּ הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וְקָרַב אֵלָיהּ [וְנוֹכַח בָּהּ] בְּטוּחִים מִמֶּנּוּ בְּנֵי אָדָם וְהוּא בָּטוּחַ בָּהֶם וְהִשְׁלִים עִמָּהֶם וְנִצַּל מֵהֶם עָבְדוּ בְּנֵי אָדָם יִצְרָם וְעָבַד הוּא אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַמְּחַיֶּה הַמֵּמִית הַבּוֹרֵא הַחוֹנֵן אֲשֶׁר אֵין אֱלוֹהַּ מִבִּלְעָדָיו.

כַּמָּה בֵּינָם וּבֵין אֲנָשִׁים בָּרוּ מַצְפּוּנֵיהֶם וְזִכּוּ חֲבִיהֶם וְעֵינֵיהֶם נָחוֹת וְלִבּוֹתָם בְּטוּחוֹת וְהֵם בְּזֵכֶר הָאֱלֹהִים מִשְׁתַּעְשְׁעִים בִּבְדִידוּת וּמוֹדִים עַל טוֹבָתוֹ בְּכָל עִנְיָן, קָרְבוּ אֶל הָעִיּוּן הַמַּחְשָׁבִי וְהַמִּנְיָנִי וְהַמּוֹעֲצִי, קָרְעוּ מָסַךְ הָרְאוּת בְּדַרְכֵי הַמַּצְפּוּנִים וְהִגִּיעוּ אֶל מַרְגּוֹעַ הָאֱמֶת בִּיגִיעָה וְיָצְאוּ מִמְּנוּחָה אֶל שַׁעֲשׁוּעִים לֹא טָרְדָם מַאֲוַיִּם וְלֹא אִחֲרָם אֹרֶךְ קִצָּם וְהֵם לְיוֹם הַמָּוֶת נֶחְפָּזִים וּמֵאַחֲרִיתוֹ נִשְׁמָרִים, קְרוּאֵי אֱלֹהִים וּמְשֻׁחָרָיו וּמְיֻחָלָיו וְעוֹבְדָיו, דּוֹבְרֵי אֱמֶת וְלוֹהֲגֵי צֶדֶק, מִבְּלִי מוֹרָא שִׁלְטוֹן וְלֹא מֶמְשֶׁלֶת שָׂטָן, יְקָרִים יוֹתֵר מִכָּל אָדָם וּשְׁמוּרִים יוֹתֵר מִכָּל עַם וְתִפְאַרְתָּם וּמַעֲלָתָם גְּדוֹלָה מִכֻּלָּם. מְכֻבָּדִים בְּבָתֵּי (ס״א בדרכי) הָאֱלֹהִים וּגְדוֹלִים בְּעֵינֵי הַבְּרוּאִים, אֵין טוֹרֵד אוֹתָם מִזֶּכֶר הָאֱלֹהִים טוֹרֵד, וְלֹא מִעַכְּבָם מֵהוֹדוֹתוֹ מְעַכֵּב, לְשׁוֹנוֹתָם רְגִילוֹת בְּהַלֵּל וְהוֹדוֹת וְלִבּוֹתָם שְׂמֵחוֹת בְּבֹר וּבְיִחוּד,

הִתְנַכֵּר לָהֶם הָעוֹלָם וְהִכִּירוּהוּ וְדָרְכוּ בּוֹ וְסִפְּרוּהוּ, לֹא נֶעְלַם מֵעֵינֵיהֶם בִּגְדוֹ וְלֹא נִסְתְּרָה מֵהֶם תַּרְמִיתוֹ, לָבַשׁ לָהֶם בִּגְדֵי חֲמוּדוֹתָיו וַיַּחְשְׁבוּהוּ שׁוֹלֵל וְהִתְרַפָּה לָהֶם וַיִּמְצָאֲהוּ מָכְרָח, שָׂחַק אֲלֵיהֶם וַיִּגְעֲרוּ בּוֹ וְרָצָה לְהַטּוֹתָם וְנָטוּ מֵעָלָיו, הִשְׁקִיפוּ עַל רֹעַ מַעֲלָלָיו וְהִתְבָּאֵר לָהֶם גְּנוּת מַעֲשָׂיו וְאֵין לוֹ שִׁלְטוֹן עֲלֵיהֶם וְלֹא בְּמָה יִתְקָרֵב אֲלֵיהֶם. הֵם בְּחִירֵי הָאֱלֹהִים הַבָּרִים וּסְגֻלַּת הַחֲסִידִים בַּעֲלֵי הָרוֹאוֹת הַפְּקוּחוֹת וְהַמַּשְׂאֲלוֹת הַיְקָרוֹת וְהַיְגִיעוֹת הָרְצוּיוֹת, אִשְּׁרוּ אֶל הָאֱלֹהִים וְאֻשְּׁרוּ וְסָחֲרוּ עִמּוֹ וְהִרְוִיחוּ, בֵּרְרוּ מַצְפּוּנָם וְנִבְרְרוּ וְזִכּוּ לִבּוֹתָם וְנִבְחָרוּ, הִצְטַיְּדוּ הַיִּרְאָה בַּדֶּרֶךְ הָרָעָה, וְנִצְלוּ וְרָכְבוּ מַרְכְּבוֹת הַמַּעֲשִׂים וְהִגִּיעוּ, פָּגְעוּ בְּשִׂמְחָה מַתְמֶדֶת וְשָׂשׂוֹן לֹא יִשְׁתַּנֶּה, נִמְלְטוּ מִמַּעֲמַד הַחֶשְׁבּוֹן וּבָטְחוּ מֵהַיְסוּרִים.

וְאַתָּה בְּנִי בְּחַר הַטּוֹב לְנַפְשְׁךָ טֶרֶם הַחֲרָטָה אֲשֶׁר לֹא תוֹעִיל וְהַדְּאָגָה אֲשֶׁר לֹא תִּכְלֶה. הָאֱלֹהִים יוֹרֵנוּ וְאוֹתְךָ הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וְיַטֶּה אוֹתָנוּ אֶל נְתִיב הַהַצְלָחָה בְּרַחֲמָיו וְרוֹב חֲסָדָיו, אָמֵן:

נִשְׁלַם שַׁעַר הַתְּשִׁיעִי. תְּהִלָּה לְאֵל יִתְבָּרַךְ:

שער עשירי - שער אהבת ה'

הקדמה

בְּאַהֲבַת הָאֱלֹהִים הַשְּׁלֵמָה. וְזֶה פֶּתַח הַשַּׁעַר:

אָמַר הַמְחַבֵּר מִפְּנֵי שֶׁהִקְדַּמְנוּ בְּמָה שֶׁעָבַר מִדְּבָרֵינוּ בַּשַּׁעַר הַתְּשִׁיעִי בְּאוּר עִנְיַן הַפְּרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם וְהָיְתָה כַּוָּנָתֵנוּ לְיַחֵד הַלֵּב וּלְכַוְּנוֹתוֹ לְאַהֲבַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְלִכְסֹף לְרְצוֹנוֹ רָאִיתִי לְסָמֹךְ לוֹ בְּאוּר אָפְנֵי אַהֲבַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ כִּי הִיא תַּכְלִית הַתְּכוּנוֹת וְסוֹף הַמַּעֲלוֹת בְּמַדְרֵגוֹת אֲנָשֵׁי הָעֲבוֹדָה. וְאוֹמַר וּבֵאלֹהִים אֵעֱזֹר.

רָאוּי לְךָ אָחִי שֶׁתְּבִין וְתֵדַע כִּי כָּל מָה שֶׁקִּדֵּם לָנוּ זִכְרוֹ בַּסֵּפֶר הַזֶּה מֵחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת וְהַמִּדּוֹת וְנִדְבַּת הַנְּפָשׁוֹת הֵם מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת אֶל הָעִנְיָן הָעֶלְיוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר הִתְכַּוַּנְנוּ לְבָאֲרוֹ בַּשַּׁעַר הַזֶּה, וְגַם רָאוּי לְךָ לָדַעַת כִּי כָּל חוֹבָה וְכָל מִדָּה טוֹבָה מֻשְׂכֶּלֶת אוֹ כְּתוּבָה אוֹ מְקֻבֶּלֶת הֵן תְּכוּנוֹת וּמַעֲלוֹת שֶׁעוֹלִים בָּהֶן אֶל הָעִנְיָן הַזֶּה וְהוּא תַּכְלִיתָן וְסוֹפָן אֵין מַדְרֵגָה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְלֹא אַחֲרָיו,

וּמִפְּנֵי זֶה סָמְכוּ הַנְּבִיא ע"ה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה לַיִּחוּד בְּאָמְרוֹ (דברים ו) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ' וְזֵרֵז עָלָיו וְהִשִּׁיב אוֹתוֹ בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל) לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ. וְטַעַם הַדְּבִיקָה הָאַהֲבָה הַנֶּאֱמָנָה וְהַלֵּב הַשָּׁלֵם בָּהּ כמ"ש (משלי יח) וְיֵשׁ אוֹהֵב דָּבֵק מֵאָח.

וְהַרְבֵּה פְּעָמִים מַקְדִּים הַסֵּפֶר זֵכֶר יִרְאַת הָאֱלֹהִים עַל אַהֲבָתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים י) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה וְאָמַר (שם) אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְגוֹ', וְחִיֵּב הַדִּין לְהַקְדִּים הַיִּרְאָה עַל הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים מִפְּנֵי שֶׁהִיא תַּכְלִית הַפְּרִישׁוּת וְסוֹפָהּ הָרָחוֹק וְהַקְּרוֹבָה שֶׁבַּמַּדְרֵגוֹת אֶל מַדְרֵגַת אַהֲבַת הָאֱלֹהִים וְהוּא הַשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן מִשַּׁעֲרֵיהָ,

וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּגִּיעַ הָאָדָם אֵלֶיהָ אֶלָּא אַחַר שֶׁתִּתְקַדֵּם יִרְאָתוֹ וּפַחְדּוֹ מֵאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ,

וְעַל כֵּן הִקְדַּמְנוּ שַׁעַר הַפְּרִישׁוּת לְשַׁעַר הַזֶּה כִּי מִן הַנִּמְנָע מִמֶּנּוּ שֶׁתִּתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הַבּוֹרֵא בְּלִבֵּנוּ עִם הִתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הָעוֹלָם בָּנוּ, וְכַאֲשֶׁר יִהְיֶה לֵב הַמַּאֲמִין רֵיק מֵאַהֲבַת הָעוֹלָם וּפְנוּי מִתַּאֲוֹוֹתָיו מִצַּד הַכָּרָה וּבִינָה תִּתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הַבּוֹרֵא בְּלִבּוֹ וְתִהְיֶה תִּקְוָתָהּ בְּנַפְשׁוֹ כְּפִי הִכָּסְפוֹ לוֹ וְהַכָּרָתוֹ אוֹתוֹ כמ"ש (ישעיהו כ"ו:ח') אַף אֹרַח מִשְׁפָּטֶיךָ ה' קִוִּינוּךָ וְגוֹ'.

וְרָאוּי שֶׁנְּבָאֵר מִדְּבָרֵי הָאַהֲבָה שִׁבְעָה עִנְיָנִים:

אֶחָד מֵהֶם מָה הוּא עֶנֶף הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים יִתְבָּרַךְ.

וְהַשֵּׁנִי עַל כַּמָּה פָּנִים תִּהְיֶה הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים.

וְהַשְּׁלִישִׁי אֵיךְ הַדֶּרֶךְ אֵלֶיהָ.

וְהָרְבִיעִי אִם הִיא בִּיכֹלֶת הָאָדָם אִם לֹא.

וְהַחֲמִישִׁי בְּאָפְנֵי מַפְסִידֶיהָ.
וְהַשִּׁשִּׁי אוֹתוֹתֶיהָ אֲשֶׁר בָּהֶם תִּתְבָּרֵר מֵהַמַּאֲמִין.
וְהַשְּׁבִיעִי בְּמִנְהֲגֵי אוֹהֲבֵי הָאֱלֹהִים:

פרק א

אֲבָל מָה עִנְיַן הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים, הוּא כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ וּנְטוֹתָהּ בְּעַצְמָהּ אֶל הַבּוֹרֵא כְּדֵי שֶׁתִּדְבַּק בְּאוֹרוֹ הָעֶלְיוֹן, וְהוּא שֶׁהַנֶּפֶשׁ עֶצֶם פָּשׁוּט רוּחָנִי נוֹטֶה אֶל הַדּוֹמֶה לָהּ מֵהָאִישִׁים הָרוּחָנִיִּים, וּמִתְרַחֶקֶת בְּטִבְעָהּ מֵאֲשֶׁר הוּא כְּנֶגְדָּהּ מִן הַגּוּפוֹת הֶעָבוֹת.
וְכַאֲשֶׁר קִשְׁרָהּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בַּגּוּף הַזֶּה הָעָב אֲשֶׁר רָצָה לְנַסּוֹתָהּ בּוֹ בְּהַנְהָגָתָהּ אוֹתוֹ הֵעִיר אוֹתָהּ לְחוּשׁ עָלָיו וְלִמְשֹׁךְ הַתּוֹעֲלוֹת אֵלָיו בַּעֲבוּר הַשְּׁתּוּף וְהַחֶבְרָה אֲשֶׁר נִטְבְּעָה בֵּינֵיהֶם מִתְּחִלַּת הַגִּדּוּל.
וְכַאֲשֶׁר תַּרְגִּישׁ הַנֶּפֶשׁ בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹעֶלֶת לְגוּפָהּ וְתַקָּנָה לִגְוִיָּתָהּ תִּטֶּה בְּמַחְשַׁבְתָּהּ אֵלָיו וְתִכְסֹף לוֹ כְּדֵי לְבַקֵּשׁ הַמְּנוּחָה מִמַּדְוֵי גּוּפָהּ וּפְגָעָיו כִּכְסֹף הָאָדָם לְרוֹפֵא בָּקִי כְּשֶׁהוּא חוֹלֶה וְזָמַן לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֵׁהוּ וְיַחְשֹׁב עַל אוֹדוֹתָיו.
וּכְשֶׁתַּרְגִּישׁ הַנֶּפֶשׁ בְּעִנְיָן שֶׁיּוֹסִיף לָהּ אוֹר בְּעַצְמָהּ וְכֹחַ בְּנַפְשָׁהּ תִּטֶּה בְּמִזְמָתָהּ אֵלָיו וְתִדְבַּק בּוֹ בְּמַחְשַׁבְתָּהּ וְתַעֲבִירֵהוּ בָּרְעִיוֹנֶיהָ וּמִתְאַוֶּה אֵלָיו וְכוֹסֶפֶת לוֹ וְזֹאת תַּכְלִית הָאַהֲבָה הַזֹּכָה.
וְכֵיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן וְהָיוּ קְרוּאֵי הַגּוּף רַבִּים וּצְרָכָיו אֶל מָה שֶׁיְּמַלֵּא מַחְסוֹרוֹ מַתְמִידִים עִם הַשָּׁעוֹת וְהָעִתִּים וְלֹא הָיְתָה הַנֶּפֶשׁ יְכוֹלָה לַעֲמֹד מֵעַיֵּן לוֹ בְּכָל זֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ הַשְׁקֵט וְלֹא מְנוּחָה מִבְּלִי מַרְגּוֹעַ מַדְוֵי גּוּפָהּ נִטְרָדָה הַנֶּפֶשׁ בְּעִנְיְנֵי גּוּפָהּ מֵאוֹהֲבֶיהָ הָרְאוּיִים לָהּ וְהַמִּתְיַחֲדִים בְּעַצְמָהּ אֲשֶׁר בָּהֶם הַצְלָחָתָהּ בִּנְוֵה מַרְגּוֹעָהּ.
וְכַאֲשֶׁר יִבָּקַע לָהּ אוֹר הַשֵּׂכֶל וְיִגְלֶה לָהּ גְּנוּת מָה שֶׁנִּטְתָה אֵלָיו בְּאַהֲבָתָהּ וְנִמְשְׁכָה עָדָיו בְּרָעְיוֹנֶיהָ מֵאֲשֶׁר בּוֹ הַצְלָחָתָהּ בְּשִׁנְיֵי הַמְּעוֹנִים תָּשׁוּב מִזֶּה וְתַנִּיחַ כָּל עִנְיָנֶיהָ אֶל הַבּוֹרֵא הַחוֹנֵן וְתִטֶּה בְּמַחְשַׁבְתָּהּ לְבַקֵּשׁ אָפְנֵי הַצְלָחָתָהּ מֵעִצָּם מָה שֶׁנּוֹקְשָׁה בּוֹ וְגָדַל מָה שֶׁנִּסְתָּה בּוֹ. וְאָז תִּפְרֹשׁ מִן הָעוֹלָם וּמִכָּל תַּעֲנוּגָיו וְתִבְזֶה הַגּוּפוֹת וְכָל תַּאֲוָתָם וְסָמוּךְ לָזֶה.
יִפָּקְחוּ עֵינֶיהָ וְיִזְכּוּ רוֹאוֹתֶיהָ מֵעֲנַן הַסְּכָלוּת בֵּאלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ וְתַכִּיר הָאֱמֶת מִן הַשֶּׁקֶר וְיִגְלוּ לָהּ פְּנֵי אֲמִתַּת בּוֹרְאָהּ וּמַנְהִיגָהּ.
וְכַאֲשֶׁר תָּבִין גְּדֶל יְכָלְתּוֹ וְעֹצֶם מַעֲלָתוֹ (ס״א גדולתו) תִּכְרַע וְתִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ בְּיִרְאָה וּפַחַד וְאֵימָה מֵעַצְמָתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ וְלֹא תָּסוּר מִזֶּה עַד אֲשֶׁר יַבְטִיחֶנָּה הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה וְיַשְׁקִיט פַּחְדָּהּ וּמוֹרָאָהּ וְאָז תִּשֶּׁקֶה כּוֹס הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים וְתִתְבּוֹדֵד בּוֹ לְיַחֵד לְבָבָהּ לוֹ וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וְלִבְטֹחַ עָלָיו וְלִכְסֹף לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לָהּ עֵסֶק בְּלִתּי עֵסֶק עֲבוֹדָתוֹ וְלֹא יַעֲבֹר עַל רַעְיוֹנֶיהָ זוּלָתוֹ וְלֹא יַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתָּהּ בִּלְעָדָיו וְלֹא תִּשְׁלַח אֵבֶר מֵאֵבְרֵי גּוּפָהּ אֶלָּא בְּמָה שֶׁתִּמְשֹׁךְ בּוֹ

רְצוֹנוֹ וְלֹא תַּתִּיר לְשׁוֹנְהּ כִּי אִם בְּזִכְרוֹ וְשִׁבְחוֹ וְהוֹדָאתוֹ וּתְהִלָּתוֹ מֵאַהֲבָה בּוֹ וּמִכְסֹף לְרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ. וְאִם יֵיטִיב לָהּ תּוֹדֶה וְאִם יְעַנֶּהָ תִּסְבֹּל וְלֹא תוֹסִיף עִם זֶה כִּי אִם אַהֲבָה בּוֹ וּבְטָחוֹן עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל אֶחָד מִן הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה קָם בַּלַּיְלָה וְאָמַר אֱלֹהַי הִרְעַבְתַּנִי וְעֵירֹם עֲזַבְתָּנִי וּבְמַחְשַׁכֵּי הַלַּיְלָה הוֹשַׁבְתַּנִי וְעָזְךָ וְגָדְלֶךָ הוֹרֵיתַנִי אִם תִּשְׂרְפֵנִי בָּאֵשׁ לֹא אוֹסִיף כִּי אִם אַהֲבָה אוֹתְךָ וְשִׂמְחָה בְּךָ. דּוֹמֶה לְמַה שֶּׁאָמַר (איוב ג) הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל.

וְאֶל הָעִנְיָן הַזֶּה רָמַז הֶחָכָם בְּאָמְרוֹ (שיר השירים א׳:י״ג) צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין וְאָמְרוּ רז״ל עַל דֶּרֶךְ הַדְּרֹשׁ אע״פ שֶׁמֹּצַר לִי וּמֵמַר לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין. וְזֶה דּוֹמֶה לְמַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא (דברים ו) וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ:

פרק ב

אֲבָל עַל כַּמָּה פָּנִים תִּהְיֶה הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים יִתְבָּרַךְ אוֹמַר בִּתְשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת, כִּי אַהֲבַת הָעֶבֶד בַּאֲדוֹנָיו תִּהְיֶה לְאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה פָּנִים.

אֶחָד מֵהֶם אַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ בַּעֲבוּר הֱטָבָתוֹ לוֹ וְחַסְדּוֹ עָלָיו.

וְהַשֵּׁנִי אַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל פִּשָׁעָיו וְרֹב מְחִילָתוֹ לוֹ וְכַפָּרָתוֹ לַעֲוֹנֹתָיו.

וְהַשְּׁלִישִׁי אַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ בַּעֲבוּר גְּדֻלָּתוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ וּמוֹרָאוֹ לְעֻצֶם כְּבוֹדוֹ לֹא לְתוֹחֶלֶת וְלֹא לְפַחַד,

וְעַל הַהַקְּשָׁה הַזֹּאת תִּהְיֶה הָאַהֲבָה מִמֶּנּוּ בֵּאלֹהִים לְרֹב חַסְדּוֹ עָלֵינוּ וְהַתְמָדַת טוּבָתוֹ לָנוּ וְתִדְבַּק נַפְשֵׁנוּ בְּאַהֲבָתוֹ לְתִקְוַת גְּמוּלוֹ.

וְיֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה אַהֲבָתֵנוּ בֵּאלֹהִים לְהַסְתִּירוֹ עֲוֹנֵינוּ וְעָבְרוּ עַל פְּשָׁעֵינוּ עִם גֹּדֶל מְרִיֵנוּ אוֹתוֹ וְעָבְרֵנוּ עַל מִצְוֹתָיו.

וְיֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה אַהֲבָתֵנוּ בּוֹ לְעַצְמוֹ וְלִכְבוֹדוֹ לְגַדְּלוֹ וּלְרוֹמְמוּ וְזֹאת הִיא הָאַהֲבָה הַזְּכָּה בֵּאלֹהִים יִתְבָּרַךְ.

וּכְבָר זֵרַזְנוּ הַנָּבִיא ע״ה בָּזֶה בְּאָמְרוֹ שָׁם (וְאָ)הַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'.

וְרָצָה בְּאָמְרוֹ בְּכָל לְבָבְךָ לְעֻמַּת מִדּוֹת בְּנֵי אָדָם וְהִתְחַלְּפוּת דֵּעוֹתָם בִּנְדִיבוּתָם וְכִילוּתָם בְּגוּפָם וּבְמָמוֹנָם וּבִכְבוֹדָם. כִּי מֵהֶם מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב בְּגוּפוֹ וּבְמָמוֹנוֹ וְחָס עַל כְּבוֹדוֹ. וּמֵהֶם מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב בְּמָמוֹנוֹ וּכְבוֹדוֹ וְחָס עַל גּוּפוֹ. וּמֵהֶם מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב בְּגוּפוֹ וּכְבוֹדוֹ וְחָס עַל מָמוֹנוֹ וכמ״ש חַזַ״ל אִם נָאֱמַר בְּכָל נַפְשְׁךָ לָמָּה נֶאֱמַר בְּכָל מְאֹדֶךָ אִם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁגּוּפוֹ חָבִיב עָלָיו מִמָּמוֹנוֹ לְכָךְ נֶאֱמַר וּבְכָל נַפְשְׁךָ וְאִם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ לְכָךְ נֶאֱמַר וּבְכָל מְאֹדֶךָ.

וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּרְצֶה בְּאָמְרוֹ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ לְעֻמַּת הִתְחַלְּפוּת אַהֲבַת בְּנֵי אָדָם קְצָתָם בִּקְצָתָם וְהוּא שֶׁהָאוֹהֲבִים שְׁלֹשָׁה מִינִים.

מֵהֶם מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב לִרְצוֹן אֲהוּבוֹ בְּמָמוֹנוֹ בִּלְבַד.
וּמֵהֶם מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב לִרְצוֹן אֲהוּבוֹ בְּגוּפוֹ וּבְמָמוֹנוֹ.
וּמֵהֶם מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב לִרְצוֹן אֲהוּבוֹ בְּמָמוֹנוֹ וְגוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ כמ"ש הֶחָכָם (שיר השירים ח) אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בוֹז יָבוּזוּ לוֹ וְאָמַר בִּיהוֹנָתָן וְדָוִד (שמואל א כ':י"ז) כִּי אַהֲבַת נַפְשׁוֹ אֲהֵבוֹ וְאָמַר (ש"ב א) נִפְלְאָתָה אַהֲבָתְךָ לִי מֵאַהֲבַת נָשִׁים.
וְזֶרֶז הַנָּבִיא ע"ה בְּאַהֲבַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה שֶׁתִּהְיֶה כּוֹלֶלֶת הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף וְהַמָּמוֹן לְהִתְנַדֵּב הָאָדָם בְּכָל זֶה בְּאַהֲבַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְאַל יִהְיֶה כִּילַי בְּדָבָר מֵהֶם אֵצֶל רְצוֹן הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ, כמ"ש רז"ל בְּכָל לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע וּבְכָל נַפְשְׁךָ וַאֲפִלּוּ נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ בְּכָל מָמוֹנְךָ וְאָמְרוּ עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ.
וי"ל שֶׁיִּרְצֶה בְּאָמְרוֹ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ לְדָבֵק בְּאַהֲבַת הָאֱלֹהִים בְּסֵתֶר וּלְהַרְאוֹתָהּ בַּגָּלוּי עַד שֶׁתִּתְבָּרֵר מִן הַמַּאֲמִין אֲמִתַּת אַהֲבָתוֹ לֵאלֹהִים בְּסִתְרוֹ וּבְגָלוּיוֹ וּבְמַצְפּוּן עֵינָיו וְנִרְאֶהוּ עַל הַשָּׁוֶה וְהַנָּכוֹן עַל שֶׁקֶל אֶחָד וְעֵרֶךְ אֶחָד כמ"ש דָּוִד ע"ה (תהלים פ"ד) לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל חָי.
וי"ל שֶׁיִּרְצֶה בְּאָמְרוֹ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לִהְיוֹת כָּל אַהֲבָתְךָ וְהִשְׁתַּדְּלוּתְךָ בְּזוּלָתוֹ לִשְׁמוֹ וְאַל תְּשַׁתֵּף עִם אַהֲבָתוֹ אַהֲבַת זוּלָתוֹ וְאִם תֶּאֱהַב זוּלָתוֹ יִהְיֶה בְּמָה שֶׁיִּרְצֶהוּ מִמְּךָ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה סְעִיף מֵאַהֲבָתְךָ בּוֹ כַּאֲשֶׁר זָכַרְתִּי בְּבֵאוּר הַהֶעָרָה הַשִּׁכְלִית בַּשַּׁעַר הַשְּׁלִישִׁי מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה:

פרק ג

אֲבָל אֵיךְ הַדֶּרֶךְ אֶל אַהֲבַת הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ אוֹמַר בִּתְשׁוּבַת שְׁאֵלָה זֹאת,
כִּי הַבַּקָּשָׁה הַזֹּאת לֹא תִּתָּכֵן לַשּׁוֹאֵל אֶלָּא אַחַר הַקְּדָמוֹת רַבּוֹת וְכַאֲשֶׁר תִּתְקַיְּמְנָה הַהַקְדָּמוֹת תִּתְיַלֵּד מֵהֶם הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים יִתְבָּרַךְ אֲבָל מִי שֶׁמְּכַוֵּן אֵלֶיהָ בְּעַצְמָהּ לֹא יוּכַל לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ.
וְהַהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר רָאוּי לַמַּאֲמִין לְהַקְדִּים לָהּ בְּנַפְשׁוֹ הֵם שְׁנֵי יִחוּדֵי הַלְּבָבוֹת וּשְׁתֵּי כְּנִיעוֹת וּשְׁנֵי חֶשְׁבּוֹנוֹת וּשְׁתֵּי בְּחִינוֹת.
אֲבָל שְׁנֵי יִחוּדֵי הַלְּבָבוֹת –
אֶחָד מֵהֶם לְיַחֵד הַלֵּב בְּיִחוּד הַבּוֹרֵא.
וְהַשֵּׁנִי לְיַחֵד הַמַּעֲשֶׂה לִשְׁמוֹ וּלְעָבְדוֹ לְכְבוֹדוֹ בִּלְבַד.
אֲבָל שְׁתֵּי הַכְּנִיעוֹת –
אַחַת מֵהֶן הַכְּנִיעָה לֵאלֹהִים יִתְעַלֶּה
וְהַשֵּׁנִית הַכְּנִיעָה לְיִרְאֵי הָאֱלֹהִים וּבְחִירָיו.

אֲבָל שְׁנֵי הַחֶשְׁבּוֹנוֹת –
אֶחָד מֵהֶם חֶשְׁבּוֹנוֹ עִם נַפְשׁוֹ עַל מָה שֶׁחַיָּב לֵאלֹהִים לְהַתְמֶדֶת טוֹבוֹתָיו.
וְהַשֵּׁנִי חֶשְׁבּוֹנוֹ עִם נַפְשׁוֹ עַל הַסְתִּירוֹ עֲוֹנֹתָיו וְהַאֲרִיכוֹ לוֹ וּמְחִילָתוֹ.
אֲבָל שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת –
אַחַת מֵהֶם הַבְּחִינָה בְּמָה שֶׁעָבַר לָרִאשׁוֹנִים בְּעָמְדוֹ עַל סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְדִבְרֵי הַקַּדְמוֹנִים ע"ה כמ"ש (תהלים קמג) זָכַרְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם וְגוֹ'.
וְהַשֵּׁנִית הַבְּחִינָה בָּעוֹלָם בְּמָה שֶׁהוּא רוֹאֶה מִפְּלְאֵי הַבּוֹרֵא יתּ' בִּבְרִיאוֹתָיו. וּכְבָר בֵּאַרְתִּי בְּסֵפֶר זֶה כְּלָלִים מִן הָעִנְיָן הַזֶּה כְּפִי יְכָלְתִּי מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי לְמִי שֶׁמֵּבִין וּמְכַוֵּן לְמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַצָּלָתוֹ וְהַמְלְטוּ בעוה"ז ובעוה"ב.
וְכַאֲשֶׁר יְתַקֵּן כָּל זֶה וִיחַבֵּר אֵלָיו הַפְּרִישׁוּת מִתַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם וְתַאֲוֹתָיו וְיָבִין גְּדֻלַּת הַבּוֹרֵא וְעַצְמוּתוֹ וַאֲמִתּוּתוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ וְיַשְׂכִּיל קְטָנוּת עֶרֶךְ נַפְשׁוֹ וּזְעִירוּתוֹ וְזִלּוּתוֹ ואח"כ יַכִּיר רַב טוּב הַבּוֹרֵא עָלָיו וְגֹדֶל חַסְדּוֹ עִמּוֹ, אָז תִּהְיֶה הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים מִן הַמַּאֲמִין סְמוּכָה לְזֶה בְּלֵב שָׁלֵם וַאֲמִתּוּת זֹךְ נַפְשׁוֹ וְהִכְסִפוֹ לוֹ בְּהִשְׁתַּדְּלוּת וַחֲרִיצוּת וּזְרִיזוּת דּוֹמֶה לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו כ"ו:ח') נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַּלַּיְלָה וְאָמַר (שם) לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תַּאֲוַת נָפֶשׁ וְאָמַר (תהלים מב) צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים.
וְהֶחָזָק שֶׁבַּדְּבָרִים שֶׁתֵּעָזֵר בָּהֶם עַל הַמַּדְרֵגָה הַזֹּאת הָעֶלְיוֹנָה הוּא:
הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל מֵאֱלֹהִים,
וְהָאֵימָה מִמֶּנּוּ,
וְהַפַּחַד מִמְּצוֹתָיו,
וְהַמַּחְשָׁבָה תָּמִיד בְּהַשְׁקָפָתוֹ עַל סִתְרְךָ וּגְלוּיְךָ וּמַצְפּוּנְךָ וְנִרְאֶה וְהַנֶּהֱנָתוֹ אוֹתְךָ וְחֶמְלָתוֹ עָלֶיךָ וְדַעְתּוֹ הַנִּסְתָּר וְהַנִּגְלֶה בָּעָבָר וּבֶעָתִיד מִמַּעֲשֶׂיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ וְהַבְטָחָתוֹ לְךָ וְהַקָּרְבָתוֹ אוֹתָךְ.
וְלֹא תוּכַל עִם כָּל זֶה לַעֲמֹד מִנְטוֹת אֵלָיו בְּלִבְּךָ וּבְמַצְפּוּנְךָ בְּבֹר לֵבָב וּבֶאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. וְתִתְלֶה נַפְשְׁךָ בְּאַהֲבָתוֹ וְתִבְטַח עַל חֶמְלָתוֹ וְגֹדֶל חִנּוּתָיו וְרַחֲמָיו, וְלֹא תִּשְׁתַּהֵא בָּעֵת הַהִיא עִם אַהֲבָתוֹ אַהֲבַת זוּלָתוֹ וְלֹא יַשְׁקִיף עָלֶיךָ שָׁאתָּה יָרֵא עִם יִרְאָתְךָ מִמֶּנּוּ בִּלְתּוֹ וְלֹא תִּפְקְדֵהוּ מַרְעִיּוֹנֶיךָ וְלֹא יָסוּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ וְיִהְיֶה צִוּוּתְךָ בַּבְּדִידוּת וְיֵשֵׁב עִמְּךָ בַּמִּדְבָּרוֹת וְיִהְיֶה מָקוֹם מָלֵא בְּנֵי אָדָם בְּעֵינֶיךָ כְּלֹא מָלֵא וְהָרִיק מֵהֶם כְּלֹא רֵיק לֹא תִּשּׁוֹמֵם בְּהִפָּקְדָם וְלֹא תִּדְאַג בְּהֵעָדְרָם וְתִהְיֶה תָּמִיד שָׂמֵחַ בֵּאלֹהֶיךָ שָׁשׂ בְּבוֹרְאֶךָ עָלֵז בְּרִצּוֹנוֹ וְכוֹסֵף לִפְגִיעָתוֹ כמ"ש (שם סד) יִשְׂמַח צַדִּיק בַּה' וְחָסָה בוֹ וְאָמַר הַנָּבִיא (חבקוק ג':י"ח) וַאֲנִי בַּה' אָעְלוֹזָה אָגִילָה בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי וְאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים כז) ה' אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא וּשְׁאָר הַמִּזְמוֹר:

פרק ד

אֲבָל אִם הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים הִיא בִּיכֹלֶת הָאָדָם אִם לֹא. אוֹמַר בִּתְשׁוּבַת שְׁאֵלָה זֹאת.
כִּי הָאַהֲבָה עַל שְׁלֹשָׁה פָּנִים.
אֶחָד מֵהֶם אַהֲבָה שֶׁנִּקְלָה בְּעֵינֵי הָאוֹהֵב אֲבֵדַת מָמוֹנוֹ בַּעֲבוּרָהּ לֹא אֲבֵדַת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ.
וּמֵהֶם אַהֲבָה שֶׁנִּקְלָה בְּעֵינֵי הָאוֹהֵב אֲבֵדַת חֵלֶק מִגּוּפוֹ עִם אֲבֵדַת מָמוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא מְקַוֶּה שֶׁתִּשָּׁאֵר נַפְשׁוֹ בַּחַיִּים בַּעֲבוּרָהּ.
וְהַפָּנִים הַשְּׁלִישִׁי אַהֲבָה שֶׁנִּקְלָה בַּעֲבוּרָהּ אֲבֵדַת הַמָּמוֹנוֹת וְהַגּוּפוֹת וְהַנְּפָשׁוֹת.
וּכְבָר מָצָאנוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה הֶרְאָה אַהֲבָתוֹ בֵּאלֹהִים בְּכָל הַפָּנִים הִתְנַדְּבוֹ בְּמָמוֹנוֹ בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ.
בְּמָמוֹנוֹ שֶׁהָיָה מוֹצִיאוֹ עַל הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים כְּדֵי לְהוֹדִיעָם אֶת הַבּוֹרֵא. וּמָה שֶׁאָמַר לְמֶלֶךְ סְדוֹם (בראשית י"ד:כ"ג) אִם מֵחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל רְאָיָה עַל נְדִיבוּת נַפְשׁוֹ וְשֶׁהַמָּמוֹן נָקֵל בְּעֵינָיו.
וּבְגוּפוֹ בִּבְרִית מִילָה שֶׁלֹּא נִתְעַכֵּב לְקַיֵּם אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ וּבְזוּלָתוֹ בְּשִׂמְחָה.
אֲבָל הִתְנַדְּבוֹ בְּאָבְדַן נַפְשׁוֹ בְּאַהֲבַת הָאֱלֹהִים מָה שֶׁהֶרְאָה בְּעִנְיַן יִצְחָק מִן הַמְּהִירוּת וְהַחֲרִיצוּת וְהוּא הוֹרָה עַל אַהֲבָתוֹ הַזֹּאת בֵּאלֹהִים וּלְבָבוֹ הַנֶּאֱמָן בַּעֲבוּדָתוֹ.
וְהִיא הַמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה מִמַּדְרֵגוֹת הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים. וְכָמוֹהָ לֹא תִתָּכֵן מִכָּל אָדָם לְפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הַיְכֹלֶת הַבְּשָׁרִית מִפְּנֵי שֶׁהַטֶּבַע הֶפְכָּהּ וּכְנֶגְדָּהּ.
וְכַאֲשֶׁר תִּמְצָא בִּיחִידִים מִבְּנֵי אָדָם אֵינֶנָּה כִּי אִם בְּאֹמֶץ הַבּוֹרֵא וְעֶזְרָתוֹ אוֹתָם מִגְּבֹר הַיֵּצֶר עֲלֵיהֶם שֶׁכָּל הִשְׁתַּדְּלוּתָם בַּעֲבוּדָתוֹ וְקִיּוּמָם מִצְוֹת תּוֹרָתוֹ בְּנֶפֶשׁ נֶאֱמָנָה וְלֵבָב שָׁלֵם וּמַצְפּוּן זַךְ כְּמוֹ נְבִיאֵי הָאֱלֹהִים וּבְחִירָיו וּסְגֻלָּתוֹ. וְאֵין בִּיכֹלֶת כָּל בָּשָׂר לְסִבֹּל מָה שֶׁזִּכְרָנוּ לְאַהֲבַת הַבּוֹרֵא מִפְּנֵי שֶׁהַטֶּבַע וְהַיֵּצֶר כְּנֶגְדּוֹ. אֲבָל הַשֵּׁנִי פָּנִים הֵם בִּיכֹלֶת רֹב הַמְּדַבְּרִים בְּהִשְׁתַּדְּלָם בַּהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ בַּשַּׁעַר הַזֶּה.
וּמָה שֶׁמּוֹרֶה כִּי הַשֵּׁנִי פָּנִים הָאַהֲבָה רְאָיָה עַל הָאַהֲבָה הַשְּׁלֵמָה בֵּאלֹהִים, מָה שֶׁאָמַר הַשָּׂטָן (איוב א) הַחִנָּם יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים הֲלֹא אַתָּה שַׂכְתָּ בַעֲדוֹ וְגוֹ' וְאוּלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגוֹ'.
כְּלוֹמַר כִּי הוּא כְּסוֹחֵר עִמְּךָ בְּאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ אוֹתְךָ לָקַח מְחִירָהּ כְּבוֹד הָעוֹלָם וְהוֹנוֹ אַךְ פְּסֹק מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁחָנַנְתּוֹ מִתּוֹעֲלוֹת הָעוֹלָם וְאִם יַעֲמֹד בְּעִנְיָנוֹ עִמְּךָ הוּא נֶאֱמָן בְּאַהֲבָתוֹ בְּךָ.
וְאָמַר לוֹ הַבּוֹרֵא (שם) הִנֵּה כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדֶךָ וְעָשָׂה מָה שֶׁיָּדַעְתָּ בְּמָמוֹנוֹ וּבְבָנָיו וְלֹא נִשְׁתַּנָּה לֹא בְּנִגְלֵהוּ וְלֹא בְּנִסְתָּרוֹ לֵאלֹהִים. וְעָמַד בְּאַהֲבָתוֹ הַנֶּאֱמָנָה לֵאלֹהִים בְּאָמְרוֹ (שם) עָרֹם יָצָאתִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְגוֹ'.

וְאָמַר הַבּוֹרֵא לַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ עַל עַבְדִּי אִיּוֹב וְגוֹ' וְאָמַר עוֹר בְּעַד עוֹר וְגוֹ' וְאוּלָם שְׁלַח נָא יָדֶךָ וְגוֹ'. אָמַר הָרִבּוֹת בְּנֵי אָדָם מִתְנַדְּבִים בְּמָמוֹנָם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם כְּדֵי לִשְׁמֹר גּוּפָם אַךְ אֵין אֱמוּנַת אַהֲבָתוֹ אוֹתָךְ נִרְאֵית אֶלָּא בִּבְחִינָתוֹ בְּגוּפוֹ וּבְשָׂרוֹ בְּמָה שֶׁיִּצְטָעֲרֵהוּ וְיָקוּץ בּוֹ.

וְאָמַר לוֹ הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה הִנּוֹ בְּיָדֶךָ רַק אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר וְעָשָׂה מָה שֶׁאָמַר מִנְּסִיּוֹנוֹ בְּגוּפוֹ וְסָבַל וְלֹא נִשְׁתַּנָּה בֶּאֱמוּנָתוֹ וְטוּב לְבָבוֹ בֵּאלֹהִים בְּאָמְרוֹ לְאִשְׁתּוֹ כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי וְגוֹ'. וְנִרְאָתָה אַהֲבָתוֹ הַנֶּאֱמָנָה וּבֹר לְבָבוֹ לָאֵל לָמָּה שֶׁהִתְאַפֵּק לוֹ לְסָבְלוֹ וְהִתְנַדְּבוֹ בַּאֲבֵדַת מָמוֹנוֹ וְצַעַר גּוּפוֹ. וְאָמַר בְּמָה שֶׁעָנָה בּוֹ חֲבֵרָיו (שם יג) הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אַיָּחֵל.

וְשִׁבַּח לוֹ הַבּוֹרֵא עַל זֶה וְלֹא שִׁבַּח דְּבַר חֲבֵרָיו בְּהוֹכִיחָם אוֹתוֹ כמ"ש (שם מ"ב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי וְגוֹ'.

וְאַתָּה רוֹאֶה כִּי חִבֵּר אֵלָיו הַבּוֹרֵא שְׁנֵי צַדִּיקִים וֶהֱבִיאָם לְמָשָׁל בְּאָמְרוֹ (יחזקאל יד) נֹחַ דָּנִיֵּאל וְאִיּוֹב וְאַחַר כָּךְ שָׂם הָאֱלֹהִים אֶת שְׁבוּתוֹ כְּמָה שֶׁכָּתוּב (איוב מב) וַה' שָׂם אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב,

וְעַל דַּעְתּוֹ וּמִנְהָגוֹ הָיוּ כָּל הַחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הַמְּנֻסִּים כְּדָנִיֵּאל וַחֲבֵרָיו בְּגֹב הָאֲרָיוֹת וְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וַעֲשָׂרָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת וְהַנּוֹהֵג מִנְהָגָם,

וְעַל הַמַּדְרֵגָה הַזֹּאת הִזְהִיר הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ (דברים ו) וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'.

וּמִי שֶׁמַּתְמִיד עַל הָאַהֲבָה שֶׁהִיא לְתוֹחֶלֶת אוֹ לְיִרְאָה בעוה"ז אוֹ בעוה"ב אֲשֶׁר בִּיכֹלֶת רֹב הַמְדַבְּרִים לְקַיֵּם מִצְוָתֶיהָ וּמִשְׁתַּדֵּל בָּהּ תָּמִיד יְאַמְּצֵהוּ הַבּוֹרֵא וְיַעְזְרֵהוּ עַל הָאַהֲבָה הַנֶּאֱמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה לְגַדֵּל וּלְרוֹמֵם לַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה אֲשֶׁר הִיא לְמַעְלָה מִן הַיְכֹלֶת הַבְּשָׂרִית כמ"ש הַכָּתוּב (משלי ח) אֲנִי אֹהֲבַי אֵהָב וּמְשַׁחֲרַי יִמְצָאֻנְנִי (שם) וְחוֹטְאִי חוֹמֵס נַפְשׁוֹ:

פרק ה

אֲבָל מַפְסִידֵי הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים רַבִּים מְאֹד. מֵהֶם שֶׁיְּקַצֵּר הָאָדָם בַּהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר תִּתְיַלֵּד מֵהֶם הָאַהֲבָה בַּבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה.

וּמֵהֶם מַפְסִידֵי הַהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ לְבָאָרָם בַּסֵּפֶר הַזֶּה וְאֵינֶנִּי צָרִיךְ לִשְׁנוֹתָם שֶׁלֹּא יֶאֱרַךְ הָעִנְיָן.

וּמֵהֶם הַשִּׁנְאָה בְּאוֹהֲבָיו וְהָאַהֲבָה בְּשׂוֹנְאָיו כמ"ש (ישעיהו ה':כ"ג) מַצְדִּיקֵי רָשָׁע וְאָמַר (משלי יז) מַצְדִּיק רָשָׁע וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק. וְאָמַר (שם כח) עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע. וְאָמַר (שם כד) אֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה:

פרק ו

אֲבָל אוֹתוֹת הָאַהֲבָה בֵּאלֹהִים מִן הָאוֹהֵב,

מֵהֶם עֲזִיבַת כָּל מָה שֶׁיַּטְרִידֵהוּ מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מֵעִנְיְנֵי הַמּוֹתָרִים.

וּמֵהֶם הֵרָאוֹת אוֹתוֹת יִרְאָתוֹ וְאֵימָתוֹ עַל פָּנָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות כ, כ) וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ.

וְהַיִּרְאָה עַל שְׁנֵי פָּנִים.

אֶחָד מֵהֶם יִרְאַת עָנְשׁוֹ וְנִסְיוֹנוֹ וְזֶהוּ הַיֵּרֵא בַּעֲבוּר מָה שֶׁיִּצְעֲרֵהוּ וִידַכְּאֵהוּ שֶׁאִם הָיָה בָּטוּחַ מִמָּה שֶׁיִּצְטַעֵר בּוֹ לֹא הָיָה יָרֵא אֶת ה' וְעָלָיו אָמְרוּ רַז"ל לֵיחוּשׁ דִּילְמָא אָתֵי לְמֶעֱבַד [מֵאַהֲבָה ו]מִיִּרְאָה וְהוּא מְקַצֵּר מִמַּדְרֵגַת יִרְאֵי אֱלֹהִים וְהוּא מָה שֶׁהִזְהִירוּ מִמֶּנּוּ רז"ל אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס וְכוּ'.

וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים אֲנִי מִתְבַּיֵּשׁ מֵאֱלֹהִים שֶׁאֶעֱבְדֶנּוּ בַּעֲבוּר הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ וְאֶהְיֶה כְּעֶבֶד הָרַע אִם יִירָא וְיקַוֶּה יַעֲשֶׂה וְאִם לֹאו לֹא יַעֲשֶׂה אֲבָל אֶעֱבְדֶנּוּ לְמָה שֶׁיֵּאוֹת לוֹ.

וְהַשֵּׁנִי יִרְאָה לִכְבוֹדוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ וְעִצָּם גְּבוּרָתוֹ וְאֵינֶנָּה סָרָה מִן הָאָדָם וְלֹא נִפְרֶדֶת מִמֶּנּוּ כָּל יְמֵי חַיָּיו וְזֹאת הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבְּמַדְרֵגוֹת יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲשֶׁר נִזְכְּרוּ בַּסְּפָרִים בְּיִרְאָה וְהוּא הַמֵּבִיא (ס"א המבוא) אֶל הָאַהֲבָה הַזַּכָּה וְהַכֹּסֶף הַמְצֻעָר. וּמִי שֶׁהִגִּיעַ אֶל הַמַּדְרֵגָה הַזֹּאת מִן הַיִּרְאָה לֹא יֹאהַב וְלֹא יִירָא זוּלַת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁסִּפֵּר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים עַל אֶחָד מֵהַיְרֵאִים שֶׁמְּצָאוֹ יָשֵׁן בְּאַחַד הַמִּדְבָּרוֹת וְאָמַר לוֹ הַאֵינְךָ יָרֵא מִן הָאֲרִיֵה שֶׁאַתָּה יָשֵׁן בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אָמַר לוֹ אֲנִי בוֹשׁ מֵאֱלֹהִים שֶׁיִּרְאֵנִי יָרֵא זוּלָתוֹ.

וּמֵהֶם שֶׁיִּשְׁתַּוֶּה בְּעֵינָיו אִם יִשְׁבְּחוּהוּ בְּנֵי אָדָם אוֹ יְגַנּוּהוּ בִּרְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּשֶׁהוּא מְצַוָּם לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וּלְהִתְרַחֵק מִן הָרַע.

וּמֵהֶם שֶׁיִּתְנַדֵּב בְּנַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ וּמָמוֹנוֹ וּבָנָיו בִּרְצוֹן הָאֵל יִתְבָּרַךְ כמ"ש (תהלים מד) כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם.

וּמֵהֶם שֶׁיִּשְׁיב שֵׁם הָאֱלֹהִים תָּמִיד עַל לְשׁוֹנוֹ בְּשֶׁבַח וְהוֹדָאָה וּתְהִלָּה כמ"ש (שם לה) וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ וְאָמַר (שם עא) יְמַלֵּא פִי תְהִלָּתֶךָ. וְאַל יִזְכֹּר שֵׁם הַבּוֹרֵא לַשָּׁוְא וְלֹא לַשֶּׁקֶר וְלֹא בַּקְּלָלָה,

וְהַשְׁבּוּעָה לַשָּׁוְא הִיא מָה שֶׁמּוֹצִיא הָאָדָם עַל פִּיו מִן הַשְׁבּוּעוֹת לְבַטָּלָה וּלְלֹא צֹרֶךְ, וְלֹא יְחַיְּבֵהוּ בָּהּ דִּין, וְהַשְׁבּוּעָה לַשֶּׁקֶר הִיא הַשְׁבּוּעָה שֶׁמְּחַיְּבִין אוֹתוֹ בָּהּ מִן הַדִּין בְּמַשָּׂאוֹ וּבְמַתָּנוֹ עִם בְּנֵי אָדָם,

וְהוּא חַיָּב לְהִזָּהֵר מִכָּל מָה שֶׁיְּבִיאֵהוּ לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁם הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ לִכְבוֹדוֹ כְּמָה שֶׁכָּתוּב (שם כד) נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא וְגוֹ' וְאָמַר (דברים כח) לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה וְגוֹ' וְאָמַר (מלאכי ג) וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל אַלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁיְּרֵאִים לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה.

וְהַקְּלָלָה הֵם הַקְּלָלוֹת וְהַגְּדוּפִים וְהַחֲרָפוֹת שֶׁמַּזְכִּירִים בָּהֶם שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה וְהוּא גְּנַאי גָּדוֹל לַמַּאֲמִין. וּכְבָר הִתִּירוּ עַמֵּי הָאָרֶץ לְעַצְמָם זֶה עַד שֶׁהִגִּיעוּ בּוֹ אֶל תַּכְלִית הַגְּנוּת וְהֵם מְכַוְּנִים בָּזֶה לְהַפְלִיא וּלְהַפְלִיג בְּגִדּוּפֵיהֶם וּלְהַגְדִּיל וּלְפָאֵר חֶרְפּוֹתָם. וְהֵם דּוֹמִים בָּזֶה לְמָה שֶׁאָמַר הֶחָכָם (משלי י) כִּשְׂחוֹק לִכְסִיל עֲשׂוֹת זִמָּה.

וּמֵהֶם שֶׁיִּתְּנֶה בְּכָל מָה שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹתוֹ וּלְאָמְרוֹ בְּרִצּוֹן הַבּוֹרֵא בְּעֵת שֶׁהוּא יוֹעִיד בּוֹ זוּלָתוֹ אֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה לִזְמַן קָרוֹב עַד מְאֹד. וְזֶה בַּעֲבוּר שְׁנֵי דְּבָרִים. הָאֶחָד מִיִּרְאַת מְהִירוּת הַמָּוֶת אֵלָיו וְהַשֵּׁנִי מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם קִדַּם בְּגְזֵרַת הָאֵל לַעֲשׂוֹתוֹ.

וּמֵהֶם שֶׁיְּאַשֵּׁר וְיוֹדֶה לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים בֵּין בְּרָכָה בֵּין בְּקֻשָּׁה כְּפִי הַצָּרִיךְ לַזְּמַן וְלַמָּקוֹם וּלְכִתּוֹת בְּנֵי אָדָם וּלְמַעֲלוֹתָם מֵהַגְּדוֹלִים וְעַד אַנְשֵׁי הַשּׁוּק כמ״ש הֶחָכָם (שם א) יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח וְגוֹ׳ לְתֵת לִפְתָאִים עָרְמָה וְגוֹ׳.

וְרָאוּי לְךָ אָחִי לְדַעַת כִּי זְכוּיוֹת הַמַּאֲמִין אֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה מַגִּיעַ אֶל הַתַּכְלִית הָרְחוֹקָה בְּתִקּוּן נַפְשׁוֹ לֵאלֹהִים יִתְ׳ וְאִלּוּ הָיָה קָרוֹב לַמַּלְאָכִים בְּמִדּוֹתָם הַטּוֹבוֹת וּמִנְהֲגֵיהֶם הַמְשֻׁבָּחִים וְהִשְׁתַּדְּלוּתָם בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וְאַהֲבָתָם הַזֹּכֶה בּוֹ אֵינָם כִּזְכוּיוֹת מִי שֶׁמּוֹרֶה בְּנֵי אָדָם אֶל הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וּמְיַשֵּׁר הָרְשָׁעִים אֶל עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא שֶׁזְּכוּיוֹתָיו נִכְפָּלוֹת בַּעֲבוּר זְכִיּוֹתָם בְּכָל הַיָּמִים וּבְכָל הַזְּמַנִּים.

וְהַמָּשָׁל בָּזֶה מִשְּׁנֵי סוֹחֲרִים הִגִּיעוּ אֶל הַמְּדִינָה הָרְוִיחַ אֶחָד מֵהֶם בְּסְחוֹרָה אַחַת שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ עֲשָׂרֶת כִּפְלֵי הַקֶּרֶן וְהָיָה הַכֹּל מֵאָה זוּז.

וְהָרְוִיחַ הַשֵּׁנִי כָּפֶל אֶחָד בִּלְבַד וְהָיוּ לוֹ סְחוֹרוֹת רַבּוֹת וְהִגִּיעוּ לְיָדוֹ עֲשָׂרֶת אַלְפֵי זוּזִים.

וְהָיָה רֶוַח הַסּוֹחֵר הָרִאשׁוֹן עִם רֹב כִּפְלֵי הָרֶוַח תִּשְׁעִים זוּז וַעֲשָׂרָה חֲלָקִים מֵאַחַד עָשָׂר חֵלֶק בַּזּוּז וְהָיָה רֶוַח הַסּוֹחֵר הַשֵּׁנִי חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים זוּזִים עִם מְעַט כָּפֶל הָרֶוַח.

וְכֵן אָחִי מִי שֶׁאֵין מְתַקֵּן אֶלָּא נַפְשׁוֹ בִּלְבַד תִּהְיֶה זְכוּתוֹ מְעַטָּה וּמִי שֶׁמְּתַקֵּן נַפְשׁוֹ וּנְפָשׁוֹת רַבּוֹת תִּכָּפֵל זְכוּתוֹ כְּפִי זְכוּיוֹת כָּל מִי שֶׁיִּתְקַן לֵאלֹהִים כמ״ש רז״ל כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ וְאָמְרוּ מֹשֶׁה זָכָה וְזִכָּה אֶת הָרַבִּים זְכוּת הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל״ג:כ״א) צִדְקַת ה׳ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל וְאָמַר (משלי כד) וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם עֲלֵיהֶם תָּבוֹא בְרָכַת טוֹב וְאָמַר (מלאכי ב) תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְגוֹ׳ וְאָמַר (דניאל יב) וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד.

וְעַל כֵּן צִוָּה הַבּוֹרֵא לְהוֹכִיחַ אֶת הַמְקַצְּרִים כמ״ש (ויקרא יט) הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְאָמְרוּ זַ״ל עַד הֵיכָן הִיא תּוֹכֵחָה רַב אָמַר עַד קְלָלָה וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד הַכָּאָה וְנֶאֱמַר (משלי כח) מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי חֵן יִמְצָא.

וּמֵהֶם שִׂמְחָתוֹ וְגִילָתוֹ בִּזְכוּיוֹתָיו מִפְּנֵי שֶׁהוּא שָׂשׂ בָּהֶם לֹא לְגַאֲוָה וְתִפְאֶרֶת וְאֶבְלוֹ וִיגוֹנוֹ עַל חֲטָאָיו לִתְשׁוּבָה מֵהֶם וַחֲרָטָה עֲלֵיהֶם כמ"ש דָּוִד (תהלים קיט) פַּלְגֵי מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ.

וּמֵהֶם שֶׁיִּתְנַפֵּל בַּלַּיְלָה וְיִתְעַנֶּה בַּיּוֹם אִם יוּכַל לְסִבֹּל זֶה כִּי תְּפִלַּת הַלַּיְלָה הִיא זַכָּה יוֹתֵר מִתְּפִלַּת הַיּוֹם לְכַמָּה פָּנִים.

מֵהֶם כִּי הָאָדָם בַּלַּיְלָה יוֹתֵר פָּנוּי מִמָּה שֶׁהוּא בַּיּוֹם.

וּמֵהֶם שֶׁתַּאֲוַת הַגּוּף מֻהַמְאֶכֶל וְהַמִּשְׁתֶּה יוֹתֵר נָחִים בַּלַּיְלָה מִמָּה שֶׁהֵם נָחִים בַּיּוֹם.

וּמֵהֶם הֶפְסֵק חֶבְרָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי אָדָם כְּאוֹהֵב יְבַקְּרֵהוּ וְחָבֵר יְדַבֵּר עִמּוֹ וּבַעַל חוֹב יִתְבָּעֵהוּ בְּמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו.

וּמֵהֶם נוּחַ חוּשָׁיו מֵרֹב מוּחָשָׁיו בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה מָה שֶׁיַּטְרִידֵהוּ וְלֹא שׁוֹמֵעַ מָה שֶׁיַּפְסִיק עָלָיו.

וּמֵהֶם הִמָּלְטוֹ מִן הַחֲנָפָה וְרֶחֶקוֹ מִמֶּנָּה מִפְּנֵי מִעוּט הַיּוֹשְׁבִים עִמּוֹ בַּלַּיְלָה וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יוּכַל לְהִתְבּוֹדֵד בַּיּוֹם.

וּמֵהֶם שֶׁיִּתְיַחֵד בְּזֵכֶר הָאֱלֹהִים וְיִתְבּוֹדֵד בּוֹ בְּעֵת הִתְיַחֵד כָּל אוֹהֵב בְּאוֹהֲבוֹ וְהִתְבּוֹדֵד כָּל חוֹשֵׁק עִם חֲשׁוּקוֹ כמ"ש (ישעיה כז) נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַּלַּיְלָה וְגוֹ' וְאָמַר (שיר השירים ג:א') עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת. וּכְבָר נִזְכַּר יִתְרוֹן תְּפִלַּת הַלַּיְלָה בְּסִפְרֵי הַקֹּדֶשׁ הַרְבֵּה.

מֵהֶם מָה שֶׁאָמַר דָּוִד ע"ה (תהלים קיט) זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ ה', (שם) חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ, (שם) קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה, (שם) קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמוּרוֹת, (שם פח) יוֹם צָעַקְתִּי בַלַּיְלָה, וְהַרְבֵּה כְּזֶה וְנֶאֱמַר (איכה ב:י"ט) קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה,

וּכְבָר חִבַּרְתִּי דְּבָרִים נִמְרָצִים יֵשׁ בָּהֶם תּוֹכַחַת וְהִכְלֵם לַנֶּפֶשׁ וְתֶחֱרָץ בַּעֲבוּרָהּ וְתִתְעוֹרֵר לַתְּפִלָּה בַּלַּיְלָה וְהֵם בְּלָשׁוֹן עִבְרִית וּקְרָאתִים תּוֹכָחָה, ואח"כ סָמַכְתִּי לָהֶם דְּבָרִים צַחִים בַּלָּשׁוֹן הָעִבְרִית בְּשֶׁבַח וְהוֹדָאָה לָאֵל וּבַקָּשַׁת מְחִילָה וְתַחֲנוּנִים דְּבָרִים רַבִּים (רכים) מְעִירִים לֵב הַמִּתְפַּלֵּל וּמְעוֹרְרִים אֶת טִבְעוֹ וּקְרָאתִים בַּקָּשָׁה וּכְתַבְתִּים בְּסוֹף הַסֵּפֶר הַזֶּה לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִתְנַפֵּל בָּהֶם לַיְלָה אוֹ יוֹם.

וּמִי שֶׁקָּבַל עַל עַצְמוֹ זֶה הָעִנְיָן יִנְהַג בַּתּוֹכָחָה שֶׁיִּתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בִּישִׁיבָה אַחַר שֶׁיַּקְדִּים מָה שֶׁיְּזַדֵּמֵן מִן הַזְּמִירוֹת הַיְּדוּעוֹת אוֹ זוּלָתָם לְפָנֶיהָ וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל הַבַּקָּשָׁה בַּעֲמִידָה וְהִשְׁתַּחֲוָיָה עַד סוֹפָהּ וְיִכְרַע וְיֹאמַר מָה שֶׁיִּרְצֶה מִן הַתַּחֲנוּנִים וְיֹאמַר סָמוּךְ לָזֶה אַשְׁרֵי תְּמִימֵי דֶרֶךְ וְשִׁיר הַמַּעֲלוֹת עַד סוֹפָם, וְאִם יִבְחַר בְּזוּלָתָם מִן הַדְּבָרִים וְזוּלַת הַסֵּדֶר הַזֶּה הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ אַךְ זָכַרְתִּי לְךָ הַטּוֹב שֶׁבַּמִּנְהָגִים בָּהּ.

וְעִקַּר הַדָּבָר אָחִי בְּזֹךְ נַפְשְׁךָ בְּעֵת שֶׁתִּתְפַּלֵּל אוֹתָהּ וְכַוֶּנֶת לִבְּךָ בָּהּ וְשֶׁתִּסְתָּרֶנָּה לְאַט (ס״א במתון) עִם הַסָּמוּךְ לָהּ וְאַל יַקְדִּים בָּהּ לְשׁוֹנְךָ אֶת לִבְּךָ כִּי הַמְּעַט מִמֶּנָּה עִם הִמָּצֵא לִבְּךָ בּוֹ טוֹב מִמְּהִירוּת תְּנוּעוֹת לְשׁוֹנְךָ בְּרַב מִמֶּנָּה כְּשֶׁיִּהְיֶה לִבְּךָ רֵיק מִמֶּנָּה.

וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים אַל תְּשַׁבְּחוּ שֶׁבַח רֵיקָם רֵיק מִמְּצוֹא הַלֵּב בּוֹ אֲבָל יִהְיֶה בְּהִמָּצֵא הַלֵּב כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים קיט) בְּכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ וְגוֹ׳ וְאָמַר (שם) חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל לֵב וְאָמַר (שם פד) לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל חָי.

וּמֵהֶם הַשִּׂמְחָה וְהַשָּׂשׂוֹן בֵּאלֹהִים יִתְעַלֶּה וּבִידִיעָתוֹ וְהַכֹּסֶף לִרְצוֹנוֹ וְהַגִּילָה בְּתוֹרָתוֹ וְהַחֶמְלָה עַל יִרְאָיו כמ״ש (שם קיט) חָבֵר אֲנִי לְכָל אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וְאָמַר (שם מ) יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ בְךָ כָּל מְבַקְשֶׁיךָ וְאָמַר (שם קיט) בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי וְאָמַר (שם) נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ וְאָמַר (חבקוק ג׳:י״ח) וַאֲנִי בַּה׳ אָעְלוֹזָה אָגִילָה בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי׃

פרק ז

אֲבָל מִנְהֲגֵי אוֹהֲבֵי ה׳ יִתְבָּרַךְ רַבִּים מִסְּפֹר אַךְ אֶזְכֹּר מֵהֶם מָה שֶּׁיִּזְדַּמֵּן לִי,

וְהוּא שֶׁהָאֲנָשִׁים יְדִעוּ אֱלֹהֵיהֶם וְהִכִּירוּ חֶפְצוֹ בָּהֶם וְהַנְהָגָתוֹ אוֹתָם וְכִי הוּא מְנַהֲלָם וּמְכַלְכְּלָם וּמְשָׁלוֹ וֶאֱסָרוֹ בְּכָל מָה שֶׁנָּתַן לָהֶם רְשׁוּת לְהִתְעַסֵּק בּוֹ וּלְבָחֹר אוֹתוֹ מֵעִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וְהָעוֹלָם.

וְנִתְבָּרֵר לָהֶם וְהֶאֱמִינוּ כִּי כָל עִנְיְנֵיהֶם וּתְנוּעוֹתֵיהֶם נוֹהֲגִים בְּגִזֶרֶת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה וְחֶפְצוֹ. וְאָז עָמְדוּ מִבְּחֹר בְּעִנְיָן מֵעִנְיְנֵיהֶם יוֹתֵר מִזּוּלָתוֹ וּבָטְחוּ עַל הַבּוֹרֵא שֶׁיִּבְחַר לָהֶם הַטּוֹב וְהַנָּכוֹן מֵהֶם.

וְכַאֲשֶׁר הִתְבָּרֵר לָהֶם מִן הַתּוֹרָה כִּי הוּא מַזְהִיר עַל עִנְיְנֵי הַמִּצְוֹת וּמְצַוֶּה עַל בְּחִירַת עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וּמְרַשֵּׁל מִבְּחִירַת הַתַּעֲנוּגִים וּמוֹנֵעַ מֵהֶם, עָמְדוּ בִּבְחִירָתָם בַּמָּקוֹם שֶׁהֶעֱמִידָם לְכִלּוֹת אֵלָיו וּלְכָסֹף לִרְצוֹנוֹ בְּלִבָּם וּבְמַצְפוּנָם וְחָדְלוּ מִכְּסֹף לָעוֹלָם וְלִרְהָבָיו. בְּכָל לִבָּם וּבְכָל נַפְשָׁם מְצַפִּים הָעֵזֶר וְהָאֹמֶץ מִמֶּנּוּ לְהָקִים מַחְשַׁבְתָּם בַּעֲבוֹדָתוֹ וּלְהַשְׁלִים הַמַּעֲשֶׂה בְּמָה שֶׁבָּחֲרוּ מִמְּצוֹתָיו.

וּמָה שֶׁיָּצָא מֵהֶם אֶל גֶּדֶר הַמַּעֲשֶׂה יְשַׁבְּחוּ הָאֵל עָלָיו וְיוֹדוּהוּ בַּעֲבוּרוֹ וְהוּא מְשַׁבֵּחַ לָהֶם הִשְׁתַּדְּלוּתָם וּבְחִירָתָם. וּמָה שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהַרְאוֹת בּוֹ מַחְשַׁבְתָּם מִפְּנֵי חֲלִישׁוּתָם מֵהַשִּׂיגוֹ, יִתְנַצְּלוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים מִמֶּנּוּ וְיִבְחֲרוּ בַּעֲשׂוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁיּוּכְלוּ וּמְיַחֲלִים לָעֵת שֶׁיְּזַמְּנֵהוּ הַבּוֹרֵא בְּעֶזְרָתוֹ וְיִתְחַנְּנוּ אֵלָיו עַל זֶה בְּנֶפֶשׁ זַכָּה וְלֵב נֶאֱמָן וְיִהְיֶה זֶה תַּכְלִית מַאֲוַיִּם וְקֵץ מִשְׁאֲלוֹתָם מֵאֱלֹהִים, כמ״ש דָּוִד ע״ה (תהלים קיט) אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ, וישַׁבֵּחַ הַבּוֹרֵא בְּחִירָתָם בַּעֲבוֹדָתוֹ אֲפִלּוּ אִם יִמְנַע מֵהֶם קִיּוּם הַמַּעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד (מלכים א ח׳:י״ח) יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבוֹתָ כִּי הָיָה עִם לְבָבֶךָ.

וְעָזְבוּ עִנְיְנֵי עוֹלָמָם וְהַנְהָגַת גּוּפֵיהֶם בְּלִבּוֹתָם וּמַחְשְׁבוֹתָם וְהִתְעַסְּקוּ בָּהֶם בְּחוּשֵׁיהֶם הַגּוּפִיִּים בְּעֵת הַצָּרֵךְ וְהַדּוֹחַק מִפְּנֵי זֻלּוּתוֹ אֲצָלָם וְקַלּוּתוֹ בְּעֵינֵיהֶם, וּפִנּוּ נַפְשׁוֹתָם וְלִבּוֹתָם לְעִנְיְנֵי תּוֹרָתָם וַעֲבוֹדַת אֱלֹהֵיהֶם לִכְבוֹדוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְגוּפוֹתָם עוֹלָמִיּוֹת וְלִבּוֹתָם רוּחָנִיּוֹת (ס״א וגופותם בארץ ולבותם בשמים) וְהֵם בְּמָה שֶׁבְּלִבּוֹתָם מִיְּדִיעַת הָאֱלֹהִים כְּאִלּוּ עוֹבְדִים אוֹתוֹ עִם הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים בְּשָׁמֵי הַשָּׁמַיִם.

נָמַסוּ הַתַּאֲווֹת מִלִּבּוֹתָם וְנֶעֱקַר מֵהֶם הַכֹּסֶף לַתַּעֲנוּגִים בַּעֲבוּר מָה שֶׁנִּכְנַס בָּהֶם מִן הַכֹּסֶף לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וּמֵאַהֲבָה אוֹתוֹ,

וְכָבְתָה אֵשׁ הַיֵּצֶר מִלִּבּוֹתָם וְנִפְסַק חֲמָהּ מֵרַעְיוֹנֵיהֶם מֵעֹצֶם מָה שֶׁלָּבָשָׁם מֵאוֹר הָעֲבוֹדָה כְּמוֹ שֶׁיֵּאָרַע לְנֶכֶד אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ וְנִכְנָעוּ מִפְּנֵי מוֹרָא אֱלֹהֵיהֶם וְהִתְוַדּוּ לְפָנָיו בְּקִצּוּרָם וְשָׁחֲחוּ לַעֲבוֹדָתוֹ וְלֹא חָשְׁשׁוּ לְחֶסְרוֹן.

תִּרְאֶה אוֹתָם כְּשֶׁמִּתְעַסְּקִים עִמָּהֶם כַּאֲחֵי הַבֹּשֶׁת, וּכְשֶׁמְּדַבְּרִים עִמָּהֶם חֲכָמִים, וּכְשֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתָם יוֹדְעִים, וּכְשֶׁחוֹטְאִים לָהֶם עֲנָוִים,

תִּרְאֶה צוּרוֹתָם שֶׁעָלָה עֲלֵיהֶם הָאוֹר. וְאִם תַּעֲמֹד עַל הַלְּבָבוֹת תִּרְאֶה לְבָבוֹת נִשְׁבָּרוֹת לֵאלֹהִים וּבְשִׂיחָתוֹ נוֹשָׁבוֹת וּבְעִסְקֵי הָעוֹלָם נְשָׁמוֹת,

מְלֵאָה אַהֲבַת הָאֱלֹהִים לִבּוֹתָם וְאֵינָם מוֹצְאִים לְדִבְרֵי הַבְּרוּאִים תַּאֲוָה וְלֹא בְּשִׂיחוֹתָם הֲנָאָה, מָאֵסוּ דֶּרֶךְ הַשִּׂחְיתוּת וְהָלְכוּ בְּמִבְחַר הַנְּתִיבוֹת.

וּבְזִכּוּתָם מְסַתְּלְקִים הַיִּסּוּרִין וְיוֹרְדִין הַגְּשָׁמִים וּבִזְכוּתָם יִשָּׁקֶה הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה לְפִי שֶׁמָּנְעוּ גּוֹפוֹתָם מִן הָעֲרָיוֹת וּמָשְׁכוּ יְדֵיהֶם מִמִּינֵי הַמַּטְעַמִּים וּבָרְחוּ בְּנַפְשׁוֹתָם מִן הָאִסּוּרִין (ס״א האשמים) וְהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה, הִגִּיעוּ אֶל הַמַּעֲלוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּסֵבֶל יָמִים מְעַטִּים וְהִרְוִיחוּ שְׁנֵי הָעוֹלָמִים וְקִבְּצוּ שְׁתֵּי הַטּוֹבוֹת וְהִשְׁלִימוּ שְׁנֵי הַיִּתְרוֹנִים כמ״ש בְּמִזְמוֹר (תהלים קיב) אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא אֶת ה' עַד סופו,

וּמִן הַתֻּמָּה בְּעִנְיָנָם כִּי מָעֲטוּ בְּעֵינֵיהֶם הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוּם בָּם הַבּוֹרֵא בְּצַד חוֹבוֹת טוֹבָתוֹ שֶׁהֵטִיב לָהֶם בְּצַד מָה שֶׁקִּבְּלוּ עַל נַפְשׁוֹתָם מִן הַיְגִיעָה וְהַהִשְׁתַּדְּלוּת וְהַסֵּבֶל וְהַמִּתּוּן לְדָבְקָה בַּעֲבוֹדָתוֹ. וְזֶה כַּאֲשֶׁר אֲסַפֵּר לְךָ.

לְפִי שֶׁמָּנוּ מִצְוֹת הַבּוֹרֵא וְהִגִּיעַ מִסְפַּר כֻּלָּן תרי״ג מִצְוֹת. מֵהֶן שס״ה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וְהֵן הָאַזְהָרוֹת, וּמֵהֶן מִצְוֹת שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן הַצַּבּוּר וְאֵין הַיָּחִיד חַיָּב בָּהֶן ס״ה מִצְוֹת, וּמֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא וְהֵן הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בִּזְמַן מִבִּלְתִּי זְמַן כַּשַּׁבָּתוֹת וְהַמּוֹעֲדִים וְהַצּוֹמוֹת, וּמֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁחִיּוּבָן בָּאָרֶץ בִּלְבַד כְּמוֹ קָרְבָּנוֹת יָחִיד וּתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת וַחֲגִיגַת הָרְגָלִים וְהַדּוֹמֶה לָזֶה, וּמֵהֶן מִצְוֹת תְּלוּיוֹת בִּדְבָרִים כְּשֶׁיִּמָּצְאוּ מִתְחַיְּבִין בָּהֶן וּכְשֶׁיִּפָּקְדוּ

יִסְתַּלְּקוּ, כְּמִצְוַת מִילָה לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בֵּן וּפִדְיוֹן הַבֵּן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בְּכוֹר וּמִצְוַת מַעֲקֶה לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בַּיִת וּמִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם לְיָתוֹם וְהַדּוֹמֶה לָזֶה.

וְכַאֲשֶׁר מָנוּ הַמִּצְוֹת אָמְרוּ לֹא נַעֲלֶה הָאַזְהָרוֹת בַּחֶשְׁבּוֹן מִפְּנֵי שֶׁהָעֲמִידָה מֵהֶן הִיא עֲשִׂיָתָן וְקִיּוּם חוֹבוֹתָן [וְאָנַחְנוּ וְהַיְשֵׁן וְהַמֵּת וְהַבָּקָר הָאוֹכֵל עֵשֶׂב שָׁוִים בְּקִיּוּמָן], וְתִקְטַן בְּעֵינֵיהֶם עֲבוֹדָתָם לֵאלֹהִים וַיִּמְעֲטוּ מַעֲשֵׂיהֶם בְּצַד מַאֲוַיִּים וְכָסְפָּם לְמָה שֶׁיַּגִּיעוּ בּוֹ אֶל רְצוֹן הָאֱלֹהִים, וּבִקְשׁוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה מֵחוֹבוֹת הָאֲבָרִים אֲשֶׁר הֵם חוֹבוֹת הַיָּחִיד בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם וּבְכָל עִנְיָן וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא קְרִיאַת הַתּוֹרָה וְלִמּוּד הַמִּצְוֹת כמ"ש הַכָּתוּב (דברים ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם וְגוֹ' וּמָה שֶׁזֵּרֵז הַנָּבִיא עַל זֶה אַחַר כָּךְ שֵׁנִית בְּאָמְרוֹ (שם יא) וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְגוֹ',

וַיִּמְעַט בְּעֵינֵיהֶם כָּל זֶה מִנַּפְשׁוֹתָם לְגֹדֶל מָה שֶׁנִּגְלָה לָהֶם מִמָּה שֶׁחַיְּבִין בּוֹ לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ מִן הָעֲבוֹדָה וְהַמַּעֲשֶׂה, וְעָבְדוּ אֶת הַבּוֹרֵא בְּמִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת וּמוּסָרִים מְיֻחָדִים וּמִדּוֹת טוֹבוֹת רוּחָנִיּוֹת וְהוֹסִיפוּם עַל הַמִּצְוֹת הַיְדוּעוֹת בְּבֹר לְבָבָם לֵאלֹהִים בָּהֶם, וְלָמְדוּ מִדְּרָכֵי הַנְּבִיאִים וּמִנְהֲגֵי הַחֲסִידִים לְבַקֵּשׁ רְצוֹן הַבּוֹרֵא בָּהֶם וְשֶׁיְקַבֵּל אוֹתָם מֵהֶם. וְהֵם מִכְּלַל חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת אֲשֶׁר כִּוַּנּוּ לְבָאֵר שָׁרְשֵׁיהֶם וְלִזְכֹּר סוּגֵיהֶם בַּסֵּפֶר הַזֶּה, אֲשֶׁר הִיא הַחָכְמָה הַצְּפוּנָה הַגְּנוּזָה בְּלִבּוֹת הַחֲכָמִים וְהַטְמוּנָה בְּחֹבֵיהֶם אֲשֶׁר אִם יְדַבְּרוּ בָּהּ אֵין צַדִּקִים נֶעֱלָם בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁכָּל אַנְשֵׁי הַדֵּעוֹת הַנִּצָּלוֹת מְעִידִים בַּאֱמִתָּהּ וְצִדְקָהּ,

וְהִגִּיעוּ בָּהּ אֶל הַתְּכוּנוֹת הָרָמוֹת וְאֶל הַמַּעֲלוֹת הַיְקָרוֹת מַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים בְּלֵב שָׁלֵם וְאַהֲבָה אוֹתוֹ אַהֲבָה נֶאֱמָנָה בְּלֵב וָנֶפֶשׁ וּבְגוּף וּבְמָמוֹן כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה בּוֹ הַנָּבִיא עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּאָמְרוֹ (דברים ו) וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ', וְאַנְשֵׁי הַמַּדְרֵגָה הַזֹּאת קְרוֹבִים מִכָּל אָדָם אֶל מַדְרֵגַת הַנְּבִיאִים הַבָּרִים וְהַזַּכִּים הַחֲסִידִים אֲשֶׁר קוֹרֵא אוֹתָם הַכָּתוּב אֹהֲבֵי ה' וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ וּבָהֶם נֶאֱמַר (משלי ח) לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְגוֹ'.

וְאִם אַתָּה אָחִי חָפֵץ בְּחֶבְרָתָם וּלְהִכָּנֵס בְּכִתּוֹתָם עָזֹב מוֹתְרֵי עוֹלָמְךָ וְהִתְעַלֵּם מֵהֶם וְהֱיֵה מִסְתַּפֵּק בַּמָּזוֹן מֵהֶם וְהַרְגֵּל עַצְמְךָ לַעֲמֹד בִּלְעֲדֵיהֶם וְהָקֵל טֹרַח עִסְקֵי הָעוֹלָם מֵעַל נַפְשְׁךָ, וּפַנֵּה לִבְּךָ מֵהַעֲמִיק מַחְשַׁבְתְּךָ בָּהֶם וְרוּץ בְּדִבָּרִים הַצְּרִיכִים לְךָ בְּגוּפְךָ לֹא בִּלְבָבְךָ וּבִרְצוֹנְךָ כְּשׁוֹתֶה הָרְפוּאָה הַמָּרָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אוֹתָהּ בְּפִיו לֹא בִּרְצוֹנוֹ וְהוּא מוֹאֵס שְׁתִיָּתָהּ לְעַצְמָהּ וּמֵקֵל עַל עַצְמוֹ סֵבֶל מְרִירוּתָהּ לִדְחוֹת הַנֶּזֶק מֵעָלָיו וְכֵן צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ צָרְכֵי עוֹלָמְךָ בְּעֵינֶיךָ, וּכְבָר יָדַעְתָּ אָחִי שֶׁמַּחְשַׁבְתְּךָ עַל עִנְיְנֵי עוֹלָמְךָ לֹא תוֹסִיף לְךָ בְּטַרְפְּךָ מְאוּמָה כְּמוֹ שֶׁמִּעוּט הִשְׁתַּדְּלוּתְךָ וַחֲרִיצוּתְךָ בָּהֶם לֹא יִגְרַע מַחְקָךְ דָּבָר. וְטִרְדַּת לִבְּךָ בָּהֶם תִּמְנָעֲךָ מַחֲשֹׁב בְּמָה שֶׁתּוֹעִילְךָ מַחְשַׁבְתְּךָ עָלָיו מֵעִנְיְנֵי תּוֹרָתְךָ וּמִצְוֹת הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר נִמְסְרוּ לְךָ וְקַבָּלָתְךָ עַל עַצְמְךָ לְהִתְעַסֵּק בָּם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְתַפְסִיד אֶת זֶה וְלֹא יוֹעִילוּךָ.

וּרְצֵה לְנַפְשְׁךָ מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַצָּלָתְךָ וּשְׁלוֹם תּוֹרָתְךָ וְעוֹלָמְךָ וְשִׂים הַשֵּׂכֶל (הסבל) לַעֲמֹד מַבּוּעַ (מרוע) מְנָהֶגְךָ בְּכֹחֶךָ (נכחך),

וְהַקְדֵּם הַזְרִיזוּת בְּעִנְיְנֵי אַחֲרִיתְךָ בֵּין עֵינֶיךָ, וְשִׂים הַשֵּׂכֶל מַלְכְּךָ וְהָעֲנָוָה קְצִינְךָ וְהַחָכְמָה מַנְהִיגְךָ וְהַפְּרִישׁוּת יְדִידְךָ, וְהִתְנַהֵל לְאַט וּבְמִתּוּן בְּקִנּוֹת (ס״א בגנות) הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת כְּפִי שֶׁיִּסְבְּלֵהוּ עִנְיָנְךָ וְהִזָּהֵר מִן הָרִבּוּי וְהַהַפְלָגָה מִבִּלְי הַדְרָגָה פֶּן תֹּאבַד, כִּי רֹב הַשֶּׁמֶן בַּגֵּר הִיא הַסִּבָּה לְכַבּוֹת אוֹרוֹ (ס״א לכהות הודו).

וְהִזָּהֵר מֵהִתְעַלֵּם וּמֵהִתְעַצֵּל וּמֵהִתְרַפּוֹת וְהַדְבֵּק הַזְרִיזוּת בִּזְרִיזוּת וְהָרִדְּף הַסֵּבֶל בְּסֵבֶל בְּהַדְרָגָה וּסְמֹךְ לְכָל מַדְרֵגָה מִן הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת אֶת הַסָּמוּךְ לָהּ. וְאַל תִּתְעַלֵּם מִפְּקֹד לִבְּךָ וּמֵחֲשֹׁב עִם נַפְשְׁךָ תָּמִיד, וְהִתְעַסֵּק בְּעִיּוּן סִפְרֵי זֶה וּקְרִיאָתוֹ וּזְכֹר עִנְיָנָיו וּשְׁמֹר שָׁרְשָׁיו וַחֲקֹר עַל תּוֹלְדוֹתָיו תָּדִיר תַּגִּיעַ בּוֹ אֶל הַמַּעֲלוֹת הַחֲמוּדוֹת וְתַכְלִית הַמִּדּוֹת הַמַּעֲלוֹת הָרְצוּיוֹת לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וֶהְיֵה בּוֹ מְיֻשָּׁר וְאֵלָיו מְיַשֵּׁר.

וְאַל תְּיַחֵל נַפְשְׁךָ שֶׁתַּגִּיעַ אֶל זֶה עַד (מבלי) שֶׁתְּפַנֶּה לִבְּךָ מִדַּאֲגוֹת הָעוֹלָם וְטִרְדוֹתָיו אֲפִלּוּ שֶׁתִּמְאָסֵם. כַּאֲשֶׁר לֹא יִתָּכֵן לַשִּׁכּוֹר לְהֶרָפֵא מִן הַיַּיִן עַד שֶׁיִּתְרוֹקֵן מִמֶּנּוּ. וְאָמַר אֶחָד מִן הַחֲסִידִים אִלּוּ הָיִינוּ בּוֹשִׁים מֵהַבּוֹרֵא לֹא הָיִינוּ זוֹכְרִים אַהֲבַת הָעוֹלָם וַאֲנַחְנוּ שְׁכוּרִים מִכּוֹס יֵין אַהֲבַת הָעוֹלָם.

ע״כ הִשְׁתַּדֵּל אָחִי לְפַנּוֹת לִבְּךָ מִמֶּנּוּ עַד אֲשֶׁר יִפָּנֶה גּוּפְךָ מֵעָסָקָיו, כִּי אַתָּה צָרִיךְ בְּעֵת בְּדִידוּתְךָ הַגּוּפָנִית אֶל בְּדִידוּת רוּחָנִית מִפְּנֵי הִקָּשֵׁר הַמַּחְשָׁבָה בְּעִסְקֵי הָעוֹלָם אֲפִלּוּ אִם יִפָּנֶה הַגּוּף מֵהֶם וְיָנוּחַ מֵהִתְעַסֵּק בָּהֶם.

פְּקֹד אָחִי זֶה מְנַפְשְׁךָ תָּמִיד וְהִשְׁתַּדֵּל לְהַרְחִיק תַּאֲוֹת הָעוֹלָם מִלִּבְּךָ. וַהֲמִירֵן בְּעִנְיְנֵי אַחֲרִיתְךָ וְחוֹבוֹת לִבָּבְךָ, וַהֲשִׁיבֵם בְּרַעֲיוֹנְךָ תָּדִיר. תַּגִּיעַ בָּהֶם אֶל רְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְיִאַר פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיַקְבֵּל מִמְּךָ מַעֲשֶׂיךָ הַטּוֹבִים וְיִסְלַח לַעֲוֹנְךָ וְתִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו. כמ״ש (משלי ח) אֲנִי אֹהֲבַי אֵהָב וּמְשַׁחֲרַי יִמְצָאֻנְנִי. וְאָמַר (שמואל א ב׳:ל׳) כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ:

וְרָאִיתִי בְּהַשְׁלֵמַת הַתּוֹעֶלֶת וְהַיִּשּׁוּר לְךָ אָחִי, שֶׁאֲקַבֵּץ רָאשֵׁי עִנְיְנֵי סִפְרִי זֶה בַּעֲשָׂרָה בָּתִּים עִבְרִיִּים. יִסְבֹּל כָּל אֶחָד מֵהֶם עִנְיָן שַׁעַר אֶחָד מִשְּׁעָרָיו עַל מַחְבַּרְתָּם וְסִדּוּרָם. וְחָתַמְתִּי בָּהֶם סִפְרִי לְהְיוֹתָם לְךָ לְמִזְכֶּרֶת כַּאֲשֶׁר תֵּדַעַם עַל פֶּה וּתְשִׁיבֵם בִּלְבָבְךָ וּבְרַעֲיוֹנְךָ לֵילְךָ וְיוֹמְךָ בְּעֵת נוּחֲךָ וּתְנוּעָתְךָ. לֹא תֶחְדַּל לִפְקֹד עִנְיְנֵי סִפְרִי זֶה וְלִזְכֹּר שָׁרָשָׁיו.

שֶׁאִם תִּהְיֶה בְּמַעֲשֶׂה הָעֲבוֹדָה יַזְכִּירוּךָ הַבָּתִּים הָאֵלֶּה לְיַחֵד לְבָבְךָ בּוֹ לֵאלֹהִים. וְאִם תִּהְיֶה בְּמַעֲשֶׂה הָעוֹלָם יַזְכִּירוּךָ בַּחֶשְׁבּוֹן עִם נַפְשְׁךָ. וְאִם תִּהְיֶה בְּעִנְיָן צַר בְּדִבְרֵי עוֹלָמְךָ יַזְכִּירוּךָ בְּבִטָּחוֹן עַל הָאֱלֹהִים. וְאִם תִּהְיֶה בְּעִנְיָן שֶׁיְּבִיאֲךָ אֶל הַגַּאֲוָה וְהַגְּבַהּ יַזְכִּירוּךָ בַּכְּנִיעָה. וְאִם יִהְיֶה לִבְּךָ פָּנוּי יַזְכִּירוּךָ לִבְחֹן בְּטוֹבַת הָאֱלֹהִים עָלֶיךָ. וְאִם תִּהְיֶה

בְּעִנְיָן שִׂמְחָה וְתַעֲנוּג גּוּפְנִי יְזַכִּירוּךָ בַּפְּרִישׁוּת מִן הָעוֹלָם. וְאִם תִּהְיֶה בְּעִנְיָן שֶׁתַּתְמֶרָה בּוֹ אֶת הָאֱלֹהִים יְזַכִּירוּךָ בַּתְּשׁוּבָה. וְאִם תִּהְיֶה מִתְעַלֵּם מִתּוֹרָתְךָ וֶאֱמוּנָתְךָ יְזַכִּירוּךָ לְהִדָּבֵק בַּעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים. וְאִם תִּהְיֶה בְּעִנְיָן יְחוּד הָאֱלֹהִים יְזַכִּירוּךָ שֶׁיִּהְיֶה יְחוּדְךָ בְּלֵב שָׁלֵם.
וְכֵן בְּעִנְיְנֵי תְּפִלָּתְךָ וְהִרְהוּרֵי לִבְּךָ לַחְסֹם לְשׁוֹנְךָ וְלֶאֱסֹר חוּשֶׁיךָ וְלִמְשֹׁל בְּתַאֲווֹתֶיךָ וּלְהַחֲזִיק בְּאֵבָרֶיךָ וְלִפְקֹד רַעְיוֹנֶיךָ וְלִשְׁקֹל מַעֲשֶׂיךָ, וּשְׁאָר מָה שֶׁזָּכַרְתִּי בּוֹ מִן הַמִּנְהָגִים הַטּוֹבִים וְהַמּוּסָרִים הָעֶלְיוֹנִים.
וְהָאֱלֹהִים יוֹרֵנוּ וְאוֹתְךָ אֶת דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּרַחֲמָיו וּגְדֻלָּתוֹ, אָמֵן:

הוספות

עשרת הבתים (פיוט)

וְאֵלּוּ הֵן עֲשֶׂרֶת הַבָּתִּים יְכֻלֵּל בָּהֶן שַׁעֲרֵי הַסֵּפֶר. בַּיִת אֶחָד לְכָל שַׁעַר.
וְרָשׁוּם בְּרָאשֵׁי הַבָּתִּים שֵׁם הַמְחֻבָּר:

בְּנִי. יַחֵד יְחִידָתְךָ לְצוּרְךָ. בְּיַחֲדְךָ לְאֵל אֶחָד יְצָרֶךָ: יְחוּד הָאֵל.

חָקוֹר וּדְרוֹשׁ. וְהִתְבּוֹנֵן פְּלָאָיו. וְשִׂים שֵׂכֶל וְדַע צֶדֶק אֲזוֹרֶךָ: בְּחִינָה.

יָרֵא הָאֵל. וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו. שְׁמֹר לָעַד. לְבַל תִּמְעַד אֲשׁוּרֶךָ: עֲבוֹדָה.

יְהִי סָמוּךְ לְבָבְךָ. וְתָמוּךְ. וּבָטוּחַ בְּצוּר יִהְיֶה בְּעֻזְּרֶךָ: בִּטָּחוֹן.

בְּלֵב טָהוֹר. עֲשֵׂה חֻקָּיו לְמַעֲנוֹ. וְאַל תִּשָּׂא פְּנֵי אָדָם בְּדוֹרֶךָ: יְחוּד הַמַּעֲשֶׂה.

רָאֵה כִּי סוֹף יְצִיר עָפָר לְעָפָר. וְשַׁח. כִּי חוֹל וְגוּשׁ עָפָר מְגוּרֶךָ: כְּנִיעָה.

יְרִיבְךָ לְשׁוֹן שִׁכְלְךָ לְסִכְלְךָ. וְשׁוּבָה מִזְּדוֹן לִבְּךָ וְיִצְרֶךָ: תְּשׁוּבָה.

וָדְרֵכִי אֵל בְּדִין צֶדֶק וּמִישׁוֹר. חֲכַם לָתוּר בְּמַחְשָׁבָךְ וְסִתְרֶךָ: חֶשְׁבּוֹן הַנֶּפֶשׁ.

סָחֵה יַלְדוּת וְשַׁחֲרוּת מִלְּבָבְךָ. וְאַל תִּתְאָיו לְמַחֲמַדֵּי נְעוּרֶךָ: פְּרִישׁוּת.

פְּנֵי אֵל חַי אֲזַי תִּרְאֶה בְּחִשְׁקְךָ. וְתִתְיַחֵד יְחִידָתְךָ לְצוּרְךָ: אַהֲבַת ה'.

תוכחה

ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו:
נפשי. עוז תדרכי. וצורך ברכי. וחין לפניו תערכי. ושיחה לנגדו שפכי. והתעוררי משנתכי. והתבונני מקומכי. אי מזה באת ואנה תלכי:
נפשי. מתנומתך עורי. ולפני יוצרך שיר דברי. ולשמו זמרי. ונפלאותיו ספרי. וגורי ממנו באשר תגורי:

נפשי. אל תהיי כסוס כפרד אין הבין. וכשכור נרדם. ואיש נדהם. כי ממקור בינה קורצת. וממעין חכמה לקחת. וממקום קדוש הובאת. ומעיר גבורים הוצאת. מאת יי מן השמים:
נפשי. לבשי בגדי שכל. והתאזרי אזור בינה. ומלטי את נפשך. מהבלי פגרך. אשר את בו מתגוררת. ואל ישיאך לבך בנעם חמדותיו. ואל יסיתך בשכיות תאוותיו. אשר ימאסו כמו מים יתהלכו למו. וזכרי כי לא לעזר ולא להועיל ראשיתם. כי אם לבשת וגם לחרפה אחריתם:
נפשי. שוטטי ברחובות תבונתך. וסבי בחדרי חכמתך. ובואי עד תכונת בנין משכיתך. אשר בעפר יסודו. הלא הוא גוף נמאס ופגר מובס. קרוץ ממעין נרפש. וממקור משחת. בנוי מטפה סרוחה. שרופה באש כסוחה. גולם כדמות תולעה. והיה רק זועה. עצור ברחם מטנף. סגור בבטן מלכלך. ילד בצירים וחבלים. לראות עמל והבלים. כל היום התאוה תאוה. וסר ממוסר וממצוה. בחשך בא ובחשך ילך. דל אביון עני והלך. לא דעת לו מבלעדך. ולא תבונה לו מבלתך. בחייו עפר ובמותו אפר. בעודו תולעים יסובבהו. ואחריתו רמה וגוש עפר יכסוהו. לא ידע בין ימינו לשמאלו. טמון בארץ חבלו. לכן לכי את ומלכי עליו. כי לבני חכמה מלוכה תאות. ועבד אויל לחכם לב. ואל תלכי בשרירות לבך הרע. ואל תנקשי במועצותיו. ומאסי בבצע מעשקותיו. ואל תבטחי בעושק ובגזל אל תהבלי. כי העושק יהולל חכם ויאבד לב מתנה:
נפשי. שיתי לבך למסלה דרך הלכת. כי הכל היה מן העפר. אמנם הכל שב אל העפר. ולכל נברא ונוצר. יש קץ ותכלית. לשוב אל הארץ אשר ממנה לקח. והחיים והמות אחים. שבתם יחד איש באחיו ידבקו. יתלכדו ולא יתפרדו. אחוזים בשתי קצות גשר רעוע. וכל ברואי תבל עוברים עליו. החיים מובאו והמות מוצאו. החיים בונה והמות סותר. החיים זורע והמות קוצר. החיים נוטע והמות עוקר. החיים מחביר והמות מפריד. החיים מחריז והמות מפזר. ודעי נא וראי כי גם עליך תעבור כוס. ותצאי ממלון חדרך כרגע. כי יקרך עת ופגע. ותשובי אל בית עולמך. ביום ההוא תרצי פעלתך. ותקחי משכרתך. חלף עבודתך. אשר יגעת בו בעולם הזה. אם טוב ואם רע. לכן שמעי נא וראי והטי אזנך. ושכחי עמך ובית אביך. וקומי רני למלכך. יומך ולילך. שאי אליו כפים. והשתחוי לו אפים. ועפעפיך יזלי מים. בכריעה על ברכים. אולי יתאו המלך יפיך. וישא פניו אליך. וישם לך שלום. ויחון עליך בימי עניך. בעולם הזה. ואחרי שובך למנוחיכי. כי מעודך גמל עליכי:
נפשי. הכיני צדה לרוב אל תמעיטי. בעוד בחיים חיתך ויש לאל ידך. כי רב ממך הדרך. ואל תאמרי למחר אקח צדה כי פנה היום. ולא תדעי מה ילד יום. ודעי כי תמול לעד לא

ישוב. וכל אשר פעלת בו. שקול וספור וחשוב. ואל תאמרי מחר אעשה. כי יום המות מכל חי מכסה. מהרי עשות בכל יום חקו. כי המות בכל עת ישלח חצו וברקו. ואל תתמהמהי מעשות חק דבר יום ביומו. כי כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו. ואל תדמי בנפשך. כי אחרי צאתך ממסגר פגרך. תשובי לתוכחת. ממשובה נצחת. כי לא יתכן לך אז עשות טוב ורע. ולא יועילך תשובה ממשובה. ולא הנחם לך מרשע. ואשמה ופשע. כי העולם ההוא. נכון לחשבון. וספר כל סתום וצפון. אשר ביד כל אדם חתום. וערוך לשלם שכר טוב. ליראי יי ולחושבי שמו. ולהנקם בו נקם ברית מן שוכחי אל. האומרים לאל סור ממנו. ודעת דרכיך לא חפצנו. מה שדי כי נעבדנו. ומה נועיל כי נפגע בו:

נפשי. אם חכמת חכמת לך. ואם לצת אתך תלין משוגתך. שמעי מוסר וחכמי ואל תפרעי. שיתי על לבך תמיד. דברי קהלת בן דוד. סוף דבר הכל נשמע. את האלהים ירא ואת מצותיו שמור. כי זה כל האדם. כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט. על כל נעלם. אם טוב ואם רע. ואל תשכחי ביד כל אדם יחתום. לדעת כל אנשי מעשהו. וזכרי אין חשך ואין צלמות. להסתר שם פועלי און. בקשי את יי קונך. בכל כחך ואונך. בקשי צדק בקשי ענוה. אולי תסתרי ביום אף יי. וביום חרון אפו. ותזהירי כזהר הרקיע וכצאת השמש בגבורתו. ותזריח עליך שמש צדקה ומרפא בכנפיה. ועתה קומי לכי והתחנני לאדוניך. ושאי זמרה לאלהיך. הללי יה כי טוב זמרה לאלהינו. כי נעים נאוה תהלה:

בקשה

(נזכרה בשער אהבת ה' פרק ו')

ה' שפתי תפתח, ופי יגיד תהלתך, ולשוני תצחצח, ולבי תכין, ונפשי תעיר, והגיוני תישיר, ושגיוני תכשיר, ושיחי תקשיב, ואמרי תאזין, ותפלתי תשמע, ורינתי עדיך תקרב, ושועתי אליך תבא, בעמדי לספר תהלתך, ולהגות צדקך, ולחוות פלאך, לשיח בנוראות עוזך, לערוך חסדך, להגיד אמתך, בעוד נשמתי בי, ורוח חיים באפי, עד אשר לא יחשך שמשי, ויכבה נר נשמתי, וישוב פגרי אל הארץ אשר ממנה לוקח, ורוחי יהלוך אליך למשפט, נתיב לא ידעו עיט, ולא שזפתו עין איה, מקום לא יועיל הון, ולא יסכון קנין, כי אם עשות משפט ואהבת חסד, כי אמנם ידעתי, כי למען ספר שמך הובאתי הנה, ולחוות גדלך נוצרתי עדנה.

בינותי ה' אלהי באור הדעת אשר חננתני, כי אתה אחד לבדך, אחד מאין חקר, אחד מאין ערך ודמיון, אחד מאין תחילה ותכלה, אחד מאין ראשית ואחרית, אחד מאין אחר כערכך, אחד מאין שני לנגדך, אחד לא כאחד ראש המנין, אחד לא כאחד ראש המנויים,

אחד מאין חיבור ואוסף, אחד מאין פרוד ומחלוקת, אחד מאין אחר קדמך, אחד מאין אחר יאחרך, כי כל אשר נקרא אחד בלתך, לא באמת הוא אחד, ולא באמונה מיוחד, כי הוא מחובר מאחדים, ובנוי מנפרדים, וגם נפרד לאחדים, ונחלק לנפרדים, וגם יש לו תחילה ותכלה, וראשית ואחרית, אחור וקדם, ערך ודמיון, גם יש שני לנגדו, וכמוהו עוד מלבדו, לכן אמת על יצוריך, ויציב על בריותיך, ליחדך בכל לב, ולומר לפניך, ה' אלהינו ה' אחד.

ואמת ה' אלהים, כי אתה אלהי האלהים ואדוני האדונים, בראת שורש כל דבר מאין, וצורת כל נוצר מאפס, וחברתם ברוח אפיך ויהיו לאחדים, ובדברך אבן פינה ירית, להיות לעולם עומדת, ובמאמרך חוג שמים כוננת, להיות לעולם סובב, גם ארץ ורוח תכנת, ומים ואש קנית, ותעשה משרתי כסא כבודך מאש, וצבאות מלאכי מרום מרוח, ותבדל בין מים למים, ותשם חוק וגבול למקוה מימי הארץ לבל יפרצו פרץ, ותדשא האדמה בכל מיני זרעונים, ונטעי נעמנים, ותחצוב מן האור מאורות, וכוכבים קבועים בגלגלי רום, מושלים ביום ובלילה, פוצחים ביום שירה לעושם, ונותנים זמירות בלילה לקונם, מגידים כי חכם בראם, ומעידים כי גיבור יצרם, המשכיל בהם ידום, כי לא יבא עד תכונות צבאותם, לדעת מסילותם נבער, כי לא יבין חקר הליכותם, וישרצו המים דגי הים ועוף השמים, ותנינים גדולים ורמש לאין מספר וחיות קטנות עם גדולות, ותוצא מארץ גם בהמות שדי וחיתו ארץ.

ואחר כל זאת יצרת אדם לכבודך, ובראת אנוש קורא בשמך, ונפחת באפיו נשמה יקרה וזכה וברה, מחוכמה ומשכלת, קולטת מוסר וחכמה, ולומדת דעת ומזמה, מגדת כי אתה יצרתה, ומעידה כי אתה בראתה, בה ישכיל כל חכם לב ויכירך, וממנה יתבונן איש תבונה וימצאך, כי אתה שמתה לאות ולמופת, לאנשי לבב בחיתם, ונתתה לעד ממהר למביני מדע בנפשותם, כי אם יכזב בך מכזב, ויכחש בך מכחש, כאבן מקיר תזעק נשמתו, וככפיס מעץ תעננה רוחו, לכן בליבותם ישכילוך כל מבקשיך, ובמחשבותם ימצאוך כל דורשיך, ואליהם קרוב אתה בחדרי רוחם למאד, כי נפשותינו לך עלינו לעדים נאמנים, וגויותינו יענו בנו עדות אמת, ויודיעונו כי אנחנו החומר ואתה יוצרנו, וכי אתה הוא הבורא ומעשה ידך כולנו.

ואמת ה' אלהים, כי אתה האל עושה פלא, ואין מי יעשה כמעשיך וכגבורותיך, כי כל עושה זולתך יש מיש עושה, ואתה עשית יש מבלי מה, וכל חכם חרש יצרת, אין בו כח לחדש שורש דבר לא חדשתו, ולא להמציא עיקר חדש לא יצרתו, אבל אתה הוא

יוצר ובורא, מחדש ומחבר, לכן נאה לך להלל, עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר.
ואמת ה' אלהים, כי כל יצור נמצא לא תהו בראתו, ולא להבל יצרתו, כי בו תכלית העולם, וגם מעיד על חכמתך ותבונתך, וכל אשר עשית תם מאין חסרון, ושלם מאין יתרון, כענין שנאמר, ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, לכן יאות לך להלל, מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה.
ואמת ה' אלהים, כי רוב רחמיך על זרע ידידיך, וחסדיך על בני עבדיך, ממצרים גאלתנו במסות גדולות, ומבית עבדים באותות נוראות, וים סוף בקעת לפנינו, ומימיו הובשת להעבירנו, ולחם שמים האכלתנו, ולסגולה בחרתנו, ושמך הנעים הנחלתנו, ודברות קדשך מלהבות אש השמעתנו, ותורת חסד חננתנו, ומצוות אמת הודעתנו, ומשפטים ישרים למדתנו, וחוקים צדיקים הוריתנו, להנחותנו במעגלי יושר, להאיר בם עינינו, ולצרוף נשמותינו מסיג חשקי גויתנו, ולפדות נפשותינו ממוטות הזמן, ומן תאות העולם הזה, להנחילנו אור זרוע לצדיקים לעולם הבא.
לכן חשבתי דרכי וחקרתי ארחותי, ושקלתי מפעלותי, ואיזנתי אחרית כל חמודותי, והנה הכל הבל ורעות רוח, וסופו תוהו ואחריתו תעתועים, ואתאוה להשיב רגלי אל עדותיך, להסתופף תחת כנפי כבודך, ולהסתפח אל עבודתך, כי ידעתי כי יהיה טוב ליראיך, ולא יבושו קוויך ולא יכלמו מבקשיך, וכל החוסה בך במקום נאמן ישכון, וזרעו לפניך יכון.
תרתי בלבי ובינותי, כי אחרית כל דבר נוצר בראשיתו, וסוף כל חדש בקדמותו, וכל אשר יחובר ניתק, וכל אשר בנוי נעתק, וכאשר לא היה יהיה, הכל יאבד ואתה תעמד, הכל יכלה ואתה תחיה, הכל יסוף ואתה תקום, מלבד נפשות החסידים הבוטחים בחסדך, אשר תעמיד לעולם, ובל תמוט רגלם, כענין שנאמר, הבוטחים בה' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב.
ואתה הוא ה' כאשר היית עד לא ראשון, לא שנית, כן תהיה אחרית כל אחרון, לא תשתנה עד עולמי עד, הזמנים לא יתארו לך תחלה, והדורות לא ישיגו לך תכונות תכלה, כי אתה קורא הדורות מראש, לך יום אף לך לילה, אתה הכינות מאור ושמש, אשר המה יסוד הזמנים, ועיקר חשבון השנים, לכן נאה לך להלל, לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים המה יאבדו ואתה תעמד וכלם כבגד יבלו כלבוש תחליפם ויחלופו, ואתה הוא ושנותיך לא יתמו, בני עבדיך ישכנו וזרעם לפניך יכון.

גם היום ידעתי והתבוננתי כי אתה מקום העולם, ביען כי בדברך נצב, וברוח פיך עומד, ואין העולם מקומך, כי השמים ושמי השמים לא יכלכלוך.
ובאמונה יודע כי כל אשר אין לו חקר לא יכילהו מקום, ולא יכלכלהו מעון, כי כל מקום נקצב, וכל מעון נחקר, ולא יכון לכלכל נחקר ללא נחקר, ולא יתכן להכיל נקצב ללא נקצב, ואיך יכילך מקום, ואתה יצרתו, ואיך יכלכלך מעון, ואתה בראתו, ואתה הוא עד לא מקום מזומן, וטרם עת וזמן, גם כן יתברר לאנשי לבב, בהעלותם על לב, כי אין לך ערך ודמיון בכל הנמצאים, כי כל נמצא זולתך מקום יכילהו, וזמן יתארהו, יאמן אזי במשקולת דעתם, ממוצא דבר, כי אין לך מקום נודע וכל זמן נחקר, ויבינו וישכילו כי את השמים ואת הארץ כבודך מלא, וכי אתה קרוב אליהם מנשמת רוח אפיהם, וממועצות כליותיהם, קרבת דעת ומזמה, ולא כקרבת איש אל אחיהו, לכן ירננו לך המולות שרפים בשלשם לך קדושה, מלא כל הארץ כבודו, ויזמרו לך חיות ואופנים, ברוך כבוד ה' ממקומו.
וחוק על יצוריך להלל ולרון לפניך, גדול ה' ומהלל מאד ולגדולתו אין חקר, כי אתה רם והכל שפל נגדך, אתה נישא והכל שח למולך, אתה משובח והכל לך ישבחו, אתה מרומם והכל לך ירומם, אתה צדיק והכל צדקתך יספר, אתה מפואר והכל לך יפאר, אתה מלך והכל לך ימליך, אתה עיזוז והכל בך יעוז, אתה גדול והכל גדולתך יביע, אתה נורא והכל נוראותיך ישיח, אתה חסין והכל חוסן עוזך ינובב, לכן לך נאה להתפאר, כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים.
ולמען כי אתה סובל הכל, ובורא הכל מאין כל, אתה מחיה הכל, ומאתך כל, ופעלך הכל, תהילה לך דומיה, וזמר לך נעים, והודות לך יאות, ורנן לך מה טוב, ואף כי ידענו, כי לך בל יועיל הלל, ולא יסכון זמר, אמנם עלינו בחוק מוסר הדעת אשר חננתנו, לשלם לך מדות טובותיך ונפלאותיך אלינו, בהלל ובזמרה ותודה, כפי כוחנו.
ואם נעלית על כל התחלות, וגבהת על כל התשבחות, ונשאת על כל הברכות, ואין כח בכל יצוריך עליונים ותחתונים לספר אחד מאלף רבבות נוראות עוזך, אף כי בני אדם, ואף כי תולעת ולא איש, חרפת אדם ובזוי עם כמוני, צמאה לך נפשי מתוך מאסרה לחוות נעמך, ונכספה וגם כלתה מכבלי נחשתה להודות את שמך, ותתעטף עלי להזכיר שמך ולהרבות זכרך, וכמה לבי ובשרי לרנן לפניך, ואתאוה לשבחך ולהללך ולזמר שמך עליון, כי לשמך ולזכרך תאות נפש, ואעמוד על דלתי רחמיך, ואתיצב על פתחי חסדיך, ואכין מנחה ארשת שפתי לחלות פניך, ואקח עמי דברים לחוות מקצת פלאיך, למען אברכך בחיי ובשמך אשא כפי, כמו חלב ודשן תשבע נפשי, ושפתי רננות יהלל פי.

דבקה נפשי אחריך, בי תמכה ימינך, אולי בעצתך תנחני בעודי, ואחר כבוד תקחני במותי, כמשפט לאוהבי שמך.
ואם נקלותי מחלות פני רם ונשא, ודלותי מחוות פלאי גדול בלי חקר, ביען כי אנכי עפר ואפר, רימה ותולעה, כלוב מלא מרמות, כלי נמאס מלא בושת וכלימות, ידעתי ה', כי ענות עני לא תבזה, ובל תסתיר פניך ממנו, ובשועו אליך תעתר לו, ומה אנוש ומה שיחו ומה תהלתו, והכל כאין נגדך, ולאפס ותהו נחשב למולך, לולי אשר רוממתו במצותיך, ופארתו בעדותיך, וכבדתו ביחוד שמך והודעתו זמירות רנניך, וערך קדושתך, והרשיתו לשפוך שיחה ורינה לפני כסא כבודך.
ולפי שידעתי, כי לישרים נאוה תהלה, ולחסידים יאות זמר, ולצדיקים יאתה רננה, ואני איני כדי, לזאת באתי לחדרי, וחיפשתי סתרי, וסתרתי דלתי נעוה, ופתחתי חרצובות מעוה, ופשטתי בגדי גאוה, ולבשתי סותי ענוה, וסדרתי כפי קוצר שכלי ומיעוט דעתי לפניך אמרים מעטים פתחי תהילותיך, וזכרון ברכותיך, ומעט קט מנפלאותיך, ומזער מרוממותך, כי מי יוכל למלל כל גבורותיך וישמיע כל תהלתך.
ואתה ה' יודע, כי אין די בלשוני לספר כל אשר בלבבי (ובמחשבת גבורותיך) [ובמחשבתי מגבורותיך], אדם ביקר בל יבין נמשל כבהמות נדמה, ובעמדי לפניך ה' אלהי, זכרתי ונבהלתי ואחז בשרי פלצות, כי הקיפוני פשעי וסבבוני אשמי, באתי במצולות זדוני, וטבעתי במעמקי שגיוני, ושטפתני שבולת חטאתי, ואשיב אל לבי ואמר, איככה פתחתי פי, ואנידה שפה לפני יוצר כל, ומכף רגל ועד ראש אין בי מתום, פשע וחטאה מרמה ועוולה, ואם התרחצתי במי שלג, והזכתי בבור כפי, במחשבותי אזי ברשת חטאה נלכדתי, ובשחיתותם נתפשתי, ותעבוני שלמותי ויחרד לבי, ויתר כבודי ועצמותי רפפו, וידי רפו, וכמים נשפכתי והתפרדו כל עצמותי, וכצל כנטותו נהלכתי, וכארבה ננערתי.
ובושתי מאד ונכלמתי להרים אלהי פני אליך, ולשאת ראש לפניך, ואזכור משפטך מעולם ה' ואתנחם, כי מלך גדול אתה, וכי כל מודה ועוזב ירוחם, ואומר, אודה עלי פשעי לה', אולי ישא עוון חטאתי סלה, ואמצא את לבי לשפוך שיחה לפניך, ולבקש מחילה ולדרוש סליחה ולשאול כפרה ממידת רחמיך, ואכונן נפשי ובשרי לומר לפניך. ה' אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו, ואל תתעלם מתחינתנו, שאין אנו עזי פנים וקשי עורף בדבר הזה, לומר לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו, אבל אנחנו חטאנו.

אשמנו באומר ובפועל, בזינו חוק למעול מעל, גזלנו משפט וצדק, דרכנו כמשוכת חדק, הפרנו ברית וחוק, והרבינו פשע לאין חוק, זנחנו טוב הורית, חרשנו רשע שנאת, טפלנו שקר ומרמה, יעצנו און ואשמה, כלינו ימינו בהבלי העולם, לא זכרנו כי תביאנו במשפט על כל נעלם, מאסנו מוסר הדעת, נואלנו מחכמה ומדעת, סרנו ממשפטי צדקך, עזבנו ארחות חוקיך, פנינו אל כל חמדותינו, צללנו במצולות תאוותינו, קפצנו פה מהוכיח, רחב פינו בניב עולה יצריח, שובבנו משובה ניצחת, תעבנו כל איש תוכחת.

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתסלח ותמחל לנו על כל עונותינו ופשעינו, כי אתה גוחי מבטן מבטיחי על שדי אמי, עליך השלכתי מרחם מבטן אמי אלי אתה, ואם אתה לא תחנני ותשא פשעי למי אשא עין, ואין לי אב זולתך, כי אבי ואמי עזבוני, ואתה ה' אספתני, ובטובך מעודי אפפתני, ואם לא ירחם אדון על עבדו וישא אשמתו, למי יצעק מבלעדי אדוניו, ואם לא יחוס היוצר על מעשה ידיו, למי יתחנן יציר חומר וישפוך שיחו, ובמה יתרצה אל עושהו, הלא אל רחמי יוצרו ירוץ, ועל דלתי חסדי עושהו ישקוד, ואני הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם, וכעיני שפחה אל יד גבירתה כן עיני נשואות אליך, כי אין לי מכיר בלתך, ולא יודע נגע לבבי זולתך, חנני אלהים כחסדך, כרוב רחמיך מחה פשעי,¬ כי אתה קנית כליותי, תסוכני בבטן אמי, הלא כחלב התכתני וכגבינה הקפאתני, ועור ובשר הלבשתני, ובעצמות וגידים סוככתני, חיים וחסד עשית עמדי, ופקודתך שמרה רוחי.

ואם חטאתי ושמרתני ומעוני לא תנקני, אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח, אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך, אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים, גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך, ואמר אך חושך ישופני ולילה אור בעדני, גם חושך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר, כחשכה כאורה, ואם תפקוד עלי כדרכי וכרוע מעללי, למי אנוס לעזרה לפגוע בעדי אליך, ולבקש רחמים מלפניך, אם לחיים אשר המה חיים עתה, כולו סג יחדיו נאלחו, אין עושה טוב אין גם אחד, ואם לשוכני עפר אשוע לפגוע בעדי אליך, הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומו יודוך סלה, ואם אל מלאכי מרום אזעק ואל קדושים אפנה לשאת רינה ותפלה בעדי לפני כסא כבודך, הצעקתם תשמע אל, כי אתה תעביר חטאתי ותכפר זדוני, לכן ממך אליך אסורה, ומנגדך עליך אברחה, וממשפטיך אל חסדיך ארוצה, וממידת דינך אל מידת רחמיך אנוסה, כי רבים רחמיך ועצומים חסדיך, רחום וחנון נודעת, ארך אפים ורב חסד נקראת, זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה, חטאת נעורי ופשעי אל תזכור, כחסדך זכר לי אתה למען טובך ה', כי אתה ידעת, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ועיר פרא אדם יולד, ואיך יצדק ילוד אשה ויזכה קרוץ

מחומר, אשר בעון חולל ובחטא יחמתהו אמו, ואיך יטהר אנוש, וממי טומאה יסודו, מי יתן טהור מטמא, ואם עונות תשמר יה ה' מי יעמוד, סלח נא לעוני ולחטאתי אל תפקוד, כי עמך הסליחה למען תורא.

כי במה אקדמך ה' אלהי, ובמה איכף לך אלהי מרום, ובמה תכפר על עוני ותעביר פשעי, ואטהר מחטאתי ואזכה משגגתי, ואם בתשובה ותודה תמצא, הנני שב ומתודה לפניך בכל לבי ואומר, אמנם אנכי חטאתי, והרע בעיניך עשיתי, למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, ואם בשבר רוח תכפר, הנה נשבר לבי בקרבי ורחפו עצמותי, ודאבה נפשי לרוב יגונותי ועוצם תוגותי אשר קראוני בעוני, עד אשר לא נותר מתום בבשרי מפני זעמך, ואין שלום בעצמי מפני חטאתי, לולי רחמיך אשר הקיפוני, וחסדיך אשר אפפוני, אזי שכנה דומה נפשי ואבדתי בעניי, ואם בבכי וצעקה תסלח, הנה במסתרים תבכה נפשי, ורוחי תזעק בחדריה, ולבי יחיל בקרבי, ואימות מות נפלו עלי, על רוב פשעי ונטל זדוני, ופלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך, ואם בתפלה ובתחנונים תמחל הנני מפיל תחנתי לפניך ה' אלהי ושופך שיחי נגדך, וכעיני עבד אל יד אדוניו כן עיני נשואות אליך, ואם בהצנע לכת תבחר ה', הנה לא גבה לבי ולא רמו עיני, ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני, אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי, ולך דומיה תהילה, לך ה' הוחלתי אתה תענה ה' אלהי, ואם בזבח ומנחה תשא פשע, הנה בעונינו שמם מקדשנו, וגלה יקרנו, ובית תפארתנו היה לשרפת אש, ולא יכון לנו לשום קטורה באפך וכליל על מזבחך על אדמת נכר, אבל זבחיך רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה, היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים, אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים, ואם בעשות משפט ואהבת חסד תתרצה, ואתה היודע מחשבות אדם, ומבין סעיפי לב בשר ודם, ידעת, כי בכל לבי לעשות רצונך חפצתי, וללכת בדרך עדותיך נכספתי, ולהסתופף בביתך בחרתי, ומלפניך אשאל כל ימי, אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך.

אבל אתה ידעת שבתי וקומי, וממך לא נכחד עצמי, כי סבבוני חבלי היצר הרע, אשר בו בחנתני, ואפפוני הבלי העולם אשר בו צרפתני, ותכבד עלי למאד יד שאור עיסתי, ותשטפני שבולת צרכי גויתי, כי מנעורי הסיתוני, ומבטן אמי השיאוני, ויכבידו עלי עולם, ויעמיסו עלי נטל סבלם, ואכנע תחת ידם, ויעבידוני בפרך כרצונם, עד אשר לבי סחרחר וכוחי עזבני, ולא יתנוני השב רוחי, להזכיר שמך הנעים, בבר לב ובנקיון כף, לרדוף צדקה ומשפט, ולעשות חסד ואמת, אשר במו יכפר עוון.

ובעבור אשר ערכתי לפניך אמרות נכוחות, ושפכתי נגדך תחינות ושיחות, לעורר נפשי הישנה משנתה, ולהקיץ נשמתי הנרדמת מתנומתה, כי ידעתי אמנם, כי לא ברוב דברים תתרצה, ולא ברוח שפתים תמצא, כי אם בשבר רוח ובחרדת נפש ורוך לבב, לכן שפכתי שיח והארכתי והוספתי תחינה למולך, אולי לבי הישן יקץ ויחרד מן זעפך, ונפשי מתנומתה תעור ותפחד מן חרון אפיך וקצפך, ואפשיטנה ערומה מבגדי ילדות ושחרות, אולי תצא מעבדות העולם הזה לחרות.

ומה לי עוד לדבר לפניך ה' אלהי, אחרי נעבדתי לתוהו והבל, וכליתי כוחי לריק בעבדות יושבי תבל, ועתה ה' אלהי הרוחות לכל בשר, אם אני עשיתי כאולתי ופשעתי, עשה אתה כחכמתך וסלח, כי אל תמים דעים אתה, ואם שילמתי לפניך רעה תחת טובה, גמלני טוב ולא רע, כי יתר מרעהו צדיק, וכל שכן הבורא, ואם הרביתי לפשוע, אל תפן לרוע מעללי, ואל תשפטני כפעלי, ואל תבא במשפט את עבדך, כי המחילה והסליחה תהלתך, ועבור על פשע תפארתך, הורני ה' דרכך ונחני באורח מישור, והבר מחשבותי וטהר רעיוני מהבלי העולם הזה ליראה את שמך, והצילני מכל צרות וצוקות ורעות העולם הזה והעולם הבא, הנגלות אלי והנסתרות ממני, המבדילות ביני לבינך, והמדיחות אותי מעבודתך, והטריפני לחם חוקי, והניחני מעמל ומלבוש, והרחיבני מעוצר לחם ושמלה, והרחב לבי לרוץ דרך מצותיך, וחנני חכמה ובינה עצה וגבורה ודעת והשכל, להוסיף דעת בך, ולהשכיל את דרכיך הנעימות וארחותיך הידידות, והט לבי אל עדותיך המקרבים אליך, והמורים עליך, המעידים על אלהותך, והשוהדים על יחודך, עד אשיתך נגדי תמיד, ובל תמוט עבודתך מנוכח עיני, כענין שנאמר, שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט.

והסר עול מלכות בשר ודם משכמי, והעבר סבל אנוש מעל צואריי, ויחד לבי לעמוס עול מצותיך, ונקהו לסבול מוטות קרבתך, כי בם חיי רוחי, ואשוב אליך בתשובה שלמה בכל לבי, ואומר, אם און פעלתי לא אוסיף, לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי, אל תשליכני לעת זקנה ככלות כחי אל תעזבני, השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני, יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש, זכור דבר לעבדך על אשר יחלתני, והבטחת לעושי רצונך כי כל מודה ועוזב תרחם, וקראת בפי נביאך, יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח, עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך, כי הצלת נפשי ממות הלא רגלי מדחי, להתהלך לפני אלהים באור החיים, זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך, לראות בטובת בחיריך, לשמוח בשמחת גויך, להתהלל עם נחלתך, פנה אלי וחנני, תנה עוזך לעבדך והושיעה לבן אמתך, עשה עמי אות לטובה

ויראו שונאי ויבושו כי אתה ה' עזרתני ונחמתני, יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.